

Groot schilderboek, waar in de schilderkonst in al haar deelen grondig werd onderweezen, ook door redeneeringen en prentverbeeldingen verklaard : met voorbeelden uit de beste konststukken der oude en nieuwe puikschilderen bevestigd: en derzelve wel- en misstand aangewezen

<https://hdl.handle.net/1874/204487>

OP HET GROOT SCHILDERBOEK

Van den HEERE
GERARD DE LAIRESSE,

Tot verklaaringe der Titelprent;

Aan de SCHILDERKUNST.

O kunst, Apelles kunst gebeten,
Die alle kunst te boven gaat,
En die, schoon hier en daar vergeten,
Op uwe vaste gronden staat:
Gy toant door eele verschaakering
Al wat hier zichtsbaar is voor 't oog,
't Heelal is 't voorwerp uwer leering,
Van d'aard tot den hemelhoog.
Gy zyt, ô Schoone, hoog te zetten,
Gelyk een goddelyke gift,
Naar vastreklonke redenswetten,
Op 't fynst gezuyvert en gezift.
Uw weenschap kent maat noch paalen,
En reikt in 't endeloze been,
Gy prykt, gehult met gonde sraalen,
Volmaakt in schoonheit en in leen,
Maar 't Zonnelicht kan zelf verduisteren,
Bedeekt door 't lichaam van de Maan;
Zoo zietmen u ook wel ontlasteren,
Door zulken die geen kunst verstaan.
Gy word onteert, gehoom, geschonden,
Door Onkwyde en Laatzinckheit,
Als zy u reifren en verwonden,
Door versmisbruit en onbescheit.
Maar die u in uw wezen kennen
En overnissichten schitterglans,
Verhoogen u met buone penen
En zangen aan den sterrentrans.
LAIRESSE, een van uw onste Zoonen,
Die al uw binnenste doorziet,
Komt hier uw kunstgeheimen toonen,
Op voorgrondt, wykende, en in 't verschieet.
Ja schoon zyns oogen zyn verdonkert,
Zoo geeft hy ons het groafte licht,
Waar doorte in yders oogen fonckert,
En voor geen andre schoonheit zwigt.
De Titelprent toant ons dien Braven
Gebliindoekt, die de kunst beschryft,
De witten zynar schildergaven,
Waar door zyn naam verheerlykt blyft.
Hy maekt zyn licht en groots kennis,
Die hy van d'eedle kunst bezit,
Met eige handt, en wraakt de schennis

Van hen, niet doelende op dit wit.
De schrandre Vinding staat hier heerlyk
Gesiert, en houdt het Tafereel,
Voor kunstenaaren zansch begeerlyk,
Zoo in haar deelen als geheel.
Haar brofde is met een' bandt omvlochten,
Waar op de vierlag is gestikt;
Zy haat harpyen en gedrochten
Daar 't kunstgebon door wordt verwerkt.
De Kennis, naakt en schoon van leden,
Staat achter hem en grypt zyn handt:
De Passer toont de maat en reden
Die alles zetten in 't verbandt.
De Faam trompet de kunst en leering,
In 't groote Schilderboek bevat,
Zoo schoon van inslag als van scheering,
Een pronk juweel en diere schat,
De Dichters en de Schildertuigen,
Zyn hier het pronk festoen om hoog;
De Schriften daar men uit moet zuigen,
't Bekeerelyk ste voor het oog.
In 't Muntstuk staat de kunst gedreven,
Met haare drie Ewallyghen,
Die haar bekranssen, als beschreven
Volmaakt in glans van top tot teen.
Men ziet haar stinke handt besluiten,
Al 't geen zy met de rechte maakt.
Natuur, waar van zy 't al kan niten
't Geen Febus goude hoofst bestraalt.
Een Janteling zit hier beneden,
By avondt in zyn Boekery,
Die net beschryft de stasse en reden
Der Tafereelen aan zyn zy.
Zoo ziet men 't groot tooneel ontsloten,
Der Schilderkunst door GERARDS handt;
Wien lof zal dag op dag vergroten,
Zoo lang de wereldt blyft in stant;
LAIRESES naam zal eeuwig leeven,
En blinken als het middaglicht,
Want schoon het licht hem heeft begeeven,
Hem manelt klescheit noch gezicht
Om Schilderkunst naar eisch te stieren:
Dies vlechte de Dichtkunst hem laurierien.

F. HALMA.

t Groot
SCHILDER-BOEK
door
Gerard de Lairese

pl

G R O O T
SCHILDERBOEK,

PHILIPSWILGENS
UTRECHT
Nieuwe-Graacht 21.

Waar in de
SCHILDERKONST

In al haar deelen grondig werd onderweezen, ook door Rede-
neeringen en Prentverbeeldingen verklaard;

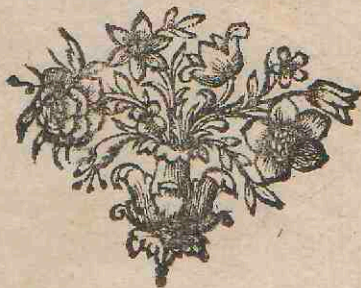
Met Voorbeelden uit de beste Konststukken der
OUDE en NIEUWE PUIKSCHILDEREN
bevestigd:

En derzelver Wel- en Misstand aangewezen.

D O O R
GERARD DE LAIRESSE,
Konstschilder.

Tweden druk, vermeerdert met des Schryvers
LEVENSBESCHRYVING.

E E R S T E D E E L.

Te H A A R L E M,
By JOHANNES MARSHOORN, Boekverkooper.
M D C C X L.

OPDRACHT,

Aan de WEL-ED: HEER

Mr. MATTHEUS WILLEM
van VALKENBURG,

*Geheimschryver der Stad Haarlem,
enz. enz.*

WEL-ED: HEER,

 Dat de konstryke Schilderlessen van den grooten GERARD DE LAIRESSE, al van den beginne dat zy het licht zagen, by Konstkeners zeer hoog geschat wierden, heeft geen bewys benodigt. Zyne Konstwerken, die noch dagelyks tot hooge pryzen door de Liefhebbers worden opgezocht, zyn mede onwraakbaare bewyzen, wat Meesterwerk daar in is opgesloten: ja zelf in alles wat van zyne konstryke hand vertoont word. Hy, die zelf zegt, als tot die Konst geboren te zyn, en waarlyk hem ook als eigen was, heeft, gelyk men weet, daar loffelyk in volhard; tot dat hy, door 't missen van zyn Gezicht, zyn konstryk Pensceel moest nederleggen.

Doch, nu een blinden Homeer geworden, heeft hy met een onvermoeiden vlyt, dit zyn GROOT SCHILDERBOEK opgesteld, en daar in zyne Schilderachtige Geleerdheid (ten nutte voor die zucht tot deze Konst hebben) zo konstryk ver- toont, dat deze zyne Goude Lessen noit kunnen of zullen gewraakt worden.

En, Wel-Ed: HEER, bewust zynde, dat uw Wel-Ed: mede geen geringen Naspoorder tot deze edele Konst zyt, verstoute ik my (verzoekende, zo ik misdoe, verschooning voor myne vermetel- heid) uw Wel-Ed: deze als Goudene Konstlessen, zynde het GROOT SCHILDERBOEK van GÉ- RARD DE LAIRESSE, by my herdrukt, en vermeerdert met een korte Levensschets en Pour- trait van den Schryver, enz. nederig en gulhartig aan te bieden en op te draagen.

WEL-ED: HEER,

*Na alles toegewenscht te hebben, dat voor uw
Wel-Ed: heilzaam is! onderschryve ik my,
als uw Wel-Ed: Dw: Dienaar,*

J. MARSHOORN, J. Z.

*In Haarlem, den
Nov: 1740.*

OPDRACHT van den SCHRYVER.

Aan den Edelen HEERE

Mr. JOAN HEES,

Geheimschryver der Stad Amsterdam.

MYN HEER,

Het ware van my eene onverschoonbare ondankbaarheid, dat ik, na zo veele blyken van uwe genégentheit aan my betoont, deze vrucht van mynen geest en oeffeninge Uw Ed. niet opofferde; te meer dewyl ik Uw Edts. groote bekwaamheden en liefde tot konsten en weeten-schappen ten vollen overreedt ben. Van 't werk dat ik Uw Edt. opdraage, zal ik niets in 't byzonder melden, nademaal het Haar t'over bekend is. Den lof Uwer Edt. ook hier luidruchtig uit te trompetten, lyden uwe zedigheit noch myne geringe bekwaamheit; dewyl 't beter is dien geheel met stilzwygen voorby te gaan, dan 'er niet naar behooren van te gewaagen.

Ik zal dan, om kort te zyn, hier opentlyk be-tuigen, dat deze Opdragt uit verplichtinge geschied, en uit eene zuivre beweginge van myn harte, we-gens

gens de waardigheid van Uw Weledts. Persoon, en byzondere verdiensten.

En alhoewel ik my, myn Heer, niet onder Uw Edts. naam en bescherminge stelle, om geheel voor de felle beetten der Nyd, afgunstige betweeters, en booze lasteringen beveiligt te zyn, dewyl zulks voor Uw Edt. te moeiljelyk, ja volkomen onmogelyk ware; echter houde ik my verzekert, dat, wanneer deze gedochten den naam Uwer Weledt. voor dit werk zien gestelt, zy hier door niet luttel zullen gemuilbant zyn, en hun krachteloos en dof blaffen my weinig zal kunnen deeren.

Ontfang dan, myn Heer, dit werk als een oprecht bewys myner genegentheit, en hoogachtinge voor Uw Edts. Persoon; dien de Hemel bewaare, zegene, en tot hooger eerampten opvoere. Terwyl ik het my altoos voor eene byzondere eere zal rekenen, dat ik met der daad toone dat ik oprechtelyk ben en blyve,

MYN HEER,

*Uw Wel-Edts. onderdaanige, gehoorzaame en
verplichte Dienaar,*

GERARD DE LAIRESSE.

VOOR-

VOORREDEN

aan de Konftbemannende

LEZERS.

et moet verwonderlyk aan de waereld voorkomen dat een Man, die door veele toevallen van de werktuigen des gezichts beroofd zynde, de droevigfte kwaal, die een fterveling kan overkomen, noch een werk in het licht geeft door hem zelf gefchreeven; niet alleen een werk, maar van zo groot een belang als dat der Schilderkonft is. Zekerlyk moet iemand denken, dat 'er krachtige redenen geweest zyn die my hier toe hebben bewogen. Het is waar; want de zucht tot de Konft my aangebooren, is, nevens de liefde, die ik voor myn Medekonftenaars heb, de grootfte oorzaaken die my aangezet hebben. Hier uit nam een andere beweegreden haren oorsprong, naamentlyk, dat van zo veele deftige en verwonderenswaardige Schryvers, die deze Konft verhandeld hebben, hun voorneemen meer is geweest om den lof der Konft en Konftenaars in top te vyzelen, als een handleiding, om tot de zelve te geraaken, aan te wyzen. Dit overdenkende, deed myne blindheid my mede na eenige bezigheden omzien, op dat ik myne gedachten, tot vermindering des verdriets, niet onnut mogte befteeden. Doch dat myn werk niet zo net van trap tot trap, als dat van andere Schryvers, na malkanderen volgd, is verfchoonelyk, door dien ik alles by ftukken en brokken, nu hier, dan daar wat van, gefchreeven heb; vermits de eenigfte beweegreden mynes fchryvens toen alleenlyk was, myne zwaarmoedige gedachten,

V O O R R E D E N

ten, gelyk ik zeg, daar door van my af te zonderen, en geenzints van voorneemen om het met 'er tyd uit te geeven. Doch naderhand verzocht werdende door myne vrienden, die my de eere aandeden, een geruime lengte van jaaren, van de voorstellingen, om deze Konst vaste grondleggingen te geeven, tot mynen huize aan te hooren, en smaak daar in vonden; verplichtten my, tot hulp der nakomeling, de zaaken aan een te schakelen, en die in het licht te geeven. Waarlyk een voorstel der overdenking waardig; want kennende myne zwakheid in de uitvoering dezer Konst, vermits myne krachten nooit zo hoog gesteigerd zyn dat ik de begrippen myner geest en gedachten heb kunnen uitvoeren na myn wil en wensch, vereisch der natuur, en deze Edele Konst; zo heb ik echter, om de voorverhaalde redenen aangenoopt, my laten overwinnen door de achting die veele der voornaamste Nederlandsche Meesters my toedroegen, die, byna met een algemeen verzoek my nodigden, oordeelende myne bekwaamheid daar toe groot genoeg te zyn, 't welk zy meenden beweezen te hebben door my menigmaal tot scheidsman over hunne onderlinge konstverschillen, en tot oordeelaar over hunne konstwerken verkoozen te hebben. Een zaak, hoewel ik die eere onwaard was, echter bekwaam om my moed te geeven tot het onderneemen van dit tegenwoordige werk; niet door het zelve, als een volstrekt middel, om deze Konst volkomen te leeren en te oeffenen; maar als een handleiding daar toe voort te brengen, also ik menigmaal onderzonden heb dat een klomp sneeuw, of een koole vuur, myne gedachten en zinnespeeling gaande maakten, om iets van belang in deze Konst te onderneemen, dewyl my dacht iets daar in te zien, dat 'er waarlyk niet in was. Daar en boven kwam hier noch by myne overweeging, dat veele jonge Leerlingen, door een uitmuntenden yver tot deze Konst, zich tot der zelve oeffening begeeven, maar, door afwydering van plaats, gebrek aan goede Meesters, en by

ge-

aan de Konftbeminnde LEZERS.

gevolge aan grondleffen vinden. Een overweeging be-
kwaam om een edelmoedige ziel te doen befluiten tot de
onderneeming van iets gemeen te maaken, alleen tot nut
van zulke, die dikmaals verder als andere in de Konft op-
klimmen, zo als de gefchiedenis van het leven zommiger
Schilders ons leerd.

Koomt iemand voor dat ik hier of daar myn gevoelens
te vry uitgefproken, en te stoutmoedig over de konftwer-
ken van andere geoordeeld heb, hy overweege dat ik een
mensch als andere ben, die myne driften en hertstogten
heb; maar hy onderzoek ook de redenen, met een onzy-
dig oordeel, die ik van myn oordeel en gevoelens geeve,
mogelyk dat hy my dan wederom rechtvaardigen zal. En
indien alle werken, van hoedanig een natuur de zelve mo-
gen weezen, niet met liefde en een onzydig oordeel gelee-
zen worden, zo is alle moeite, tot leering aangewend,
vruchteloos: dierhalven wie wel en grondig iets leeren wil,
moet het vooroordeel fchuwen, en iets dat hem vreemd
of tegen de borft voor komt, overweegen, daar op onder-
zoeken en redeneeren, vervolgens een gevoelens en ge-
dachten daar van vast ftellen: want myn grootfte doel is,
dat dit werk den tegenwoordig leevenden Konftenaar tot
nut, en volgende gaauwe geesten en welgeoeffende Schry-
vers tot een fchets verftrekken mag, om door hunne pen-
nen de middelen krachtiger en duidelyker aan te wyzen,
tot voortzetting dezer hoog geachte en van outs beroemde
Konft.

Van veele zaaken, heb ik de eene wydloopiger dan de
andere verhandeld; eensdeels, om dat ik oordeelden, de
zelve fomtydts in haar eigene redenen bloot ter nederge-
fteld zynde, te duifter te zyn, waar door ik met eenige
verdere uitbreiding en voorbeelden de zelve getracht heb
te verklaaren, en myn zin netter uit te drukken: ten an-
deren, dat wanneer de proefdrukken my voorgelezen wier-
den, waar door het uitgeeven des werks ook eenigzins is

V O O R R E D E N

vertraagd, my fomtydts noch andere redenen, en, na myn oordeel, wichtige zaaken te binnen fchooten, die tot het zelve moesten gevoegd werden, om het voorverhaalde inzicht te beryken: oordeelende, dewyl het hoofdzaaken waren, dat men de uitbreiding niet voor een lankwylige en verdrietige ftyl kon verdenken, om dat *Plato* zegt, *Non enim taedet bis dicere, quod bene dicitur*, dat is, het kan niemand verdrieten twee maal een ding te zeggen, als 't maar wel gezegt is.

En elders heb ik, als gezegd is, om duidelyker verftaan te worden, en om niet te verveelen door herhaalingen, menigmaal, in plaats van redeneeringen, het geval van deze en geene voorgesteld, om korter te zyn, en noch meer om

*Dat leeringen wekken,
Maar voorbeelden trekken.*

Noch zal men gewaar worden dat ik, in het vaststellen eeniger grondregelen, eerst de nutheid der zelve, daar na de mislagen die 'er tegen aan loopen, en eindelyk de middelen tot haare voorkoming aanwyze, op dat men dus, zo wel het schoon der *Konst*, als de affschuwelyke wanftaligheid der gebreken en misbruiken, van die deze staande houden, ja met opzet uitvoeren wil, aantone. Mogelyk zal men my betichten dat ik op veele plaatsen regelen voorschryf die ik zelf in myn werken niet altoos waargenomen heb, zulks beken ik; doch men moet weeten, dat myne memorie en denkbeelden, in die staat daar ik my tegenwoordig in bevind, veel sterker en geruster, en by gevolg de geest en oordeel, door de opmerkingen en geftadige gedachten tot de *Konst*, fcherpzinniger en fynder geslepen geworden zyn, als in myn schildertyd.

Wat de taal en fchryfftyl aangaat, myn Zoon *Abraham* heeft getracht dit in zuiver Nederduits te brengen, op dat het door ieder vaderlander wel verftaan, en myne zin naat.

aan de Konftbemannende LEZERS.

naar behooren begreepen mogt werden. Maar alzo veele uitheemsche konftwoorden, wanneer die in goed Nederduits vertaald wierden, onverftaanbaar voor den Nederlander zouden zyn, heeft hy geoordeeld die te behouden en in zyn gebruik te laaten, dewyl dit menigmaal boven de reden gaat.

Wat nu het lang onder de pers zyn dezès werks betreft, dat is voornaamentlyk uit het groot getal der voorbeelden en platen ontftaan. Want wyl ik de fchetsen nu en dan meest zelfs gekrabbeld hebbe, en die door myn Zoon *Jan* op verfcheide formaaten, de eene groot en d'andere klein, vertekent zyn geweest, wyl ik gezegt hebbe toen niet van gedachten geweest te zyn om myne fchriften met der tyd uit te geeven, zo was hy ook niet bepaald om de tekeningen een formaat te doen behouden. Doch na dat ik de goedgunftige Lezers, in de voorreden van myn uitgegeeven Tekenboek, beloofte hadde dit werk fpoedig te laaten volgen, en tot dien einde deze gezegde voorbeelden in 't koper wilde laaten graveeren, bevond ik dat eenige Plaatfnyders, doch niet alle, daar zwaarigheid in maakten om die te verkleenen en op de grootte van de platen te brengen. Dit onvermogen van hen deed my grootelyks verwonderen, en door dit onverwagte uitftel buiten myn giffing gaan. Weshalven toen de meeste voorbeelden, om hen te voldoen, vertekent moesten werden. Hier op bood zich myn gewezene Discipel *Philip Tiedeman* aan om my daar in fpoedig te helpen, het welke my weder geruft ftelde. Doch zyn toekomende geluk was myn ongeluk, want krygende hy toen juist kort op malkanderen groote werken te fchilderen, moest het tekenen voor my daarom zo lang weêr achter blyven, brengende hy tot verfchooning by dat zyn wil voor my wel goed was en hy niets liever wenfte als de tekeningen alleen te mogen maaken, maar dat hy kwalyk zo veel tyd overig had om te tekenen, alzo hy om de groote haaft die 'er by de befteede werken was niet alleen.

leen by dag, maar ook zelfs by de kaars daar aan schilderde, het welke ik hem, om zyn huishouding voor te staan, niet euvel konde afneemen, en dus al wederom geduld moest hebben, waar op zyn dood kort gevolgt is. Naar hem heeft *Otmar Elliger* drie à vier kleene voorbeelden in den korten tyd van maar vyf à zes maanden getekent, en zoude mogelyk zo kloek verder voortgegaan hebben ten ware hy niet, zo hy voorgaf, te veel te doen gekreegen, en andere menschen neffens my daarom mede moeten afzeggen. Toen kreeg ik de Zoon van myn oude vriend *Rademaker*, en *Jacobus Boelens* tot myn hulp, de welke my naar wensch spoedig en trouwelyk bygestaan hebben. Deze zwaarigheid dan eindelyk uit de weg geruimt zynde, liet onderwylen niet na dat ik 'er noch eenige meerder door sommige Plaatfnyders moest beproeven, die vier à vyf maanden een plaat onderhanden hielden; doch onder anderen een zeker fynman die het plaatje van de *Vanitas* geëtt heeft, met het welke hy my ruim twee jaaren en een half heeft opgehouden: zynde het zelve daar en boven noch zo slegt gevolgt dat 'er geen tekening, houding, noch koleuren in waargenomen is. In tegendeel moet ik byzonder pryzen *G. van der Gouwen*, *de Blois*, *Matth: Pool*, en *Corfelis van Jagen*, maar voornaamentlyk den eerst genoemden, die zyne dankbaarheid, voor de weinige lessen welke ik hem, wanneer hy eerst in Amsterdam voor een groot Meester is bekend geworden, gegeven heb, zo vieriglyk heeft getoond, dat als ik hem de tekeningen liet brengen, hy de platen die hy voor anderen onder handen had aanstondts neder leide, en de myne voort maakte.

Indien de Konstkenners bevinden dat eenige platen niet wel naar behooren zyn en hun onbehaagelyk voorkomen, zulks is myn schuld niet, want dat gebrek vind men doorgaans in de meeste boekprenten, doordien alle Tekenaars en Plaatfnyders hunne konst niet even goed verstaan. Zelfs

aan de Konftbeminnde LEZERS.

zal ik de Konftbeminnaars twee platen aantoonen daar zy zich niet moeten op verlaaten, te weten, de Proportiebeelden van man en vrouw, alzo my gezegd en bekend geworden is, dat die door den Tekenaar, in hunne verkleening, flegt zyn gevolgt. Maar wat de zin van het fchrift, het geheele werk door, aangaat, die wil ik gaarne op my neemen en daar voor aanspraakelyk zyn. Dat ik hier en daar wel zal gemist hebben, ontkenne ik niet; doch daar hebben al fchranderder vernuften in deze loopbaane dan ik geftruikelt. Zo 'er echter zich vroomme en befcheidene Liefhebbers opdoen, die oordeelen mogten dat ik op sommige plaatfen te duifter zy, of eenige zaaken niet wel begreepen of verftaanbaar genoeg gezegt hebbe; die verzoek ik dat zy my de eer gelieven aan te doen van zich mynen huize te vervoegen, om met hen over die zaaken te fpreken, en by aldien zy my met goede redenen en vaste ftellingen kunnen overtuigen, wil ik my gunftiglyk van hen laaten onderrichten, en daar voor dankbaar zyn.

Verders verzoek ik dat men myn waare en opregte meening wel inzie, die is, de Konft op te helpen, en zo veel in myn zwak vermogen is, de Konftenaars daar in aan te kweeken door deze handleidingen: niet uit waanzucht om de naam van een Schryver te hebben, noch uit een inbeelding dat ik alleen de godspraak doe over de wezentlyke deelen waar uit deze Konft bestaat; maar uit myne oprchte liefde voor de zelve en den Konftenaar. En ik befluite met een toewensing dat deze mynen arbeid tot dit voor-noemde einde, en tot vermindering van moeiten, voor myne medekonftenaars gedyen moge.

De goedgunftigen Lezer zal de ingesloopenne drukfouten ten beften gelieven te duiden, en met den mantel der liefde bedekken.

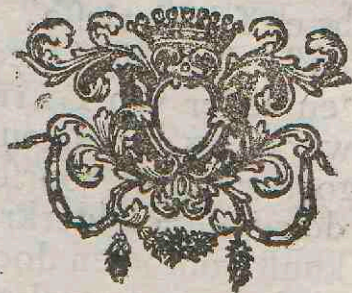
IN
COMMENTARIOS
ARTIS PICTORIAE,
GERARDI LAERESSI
SUMMI PICTORIS.

LAERESSI artifices videre ductus
Et miracula vividi coloris
Cuicui contigit, hic beatus ultro
Naturae potuit videre operta;
Jam nec cortice semicincta clauso,
Verum qualia Dii vident Deaeque.
Tanta est mirificae manus potestas,
Docti gratia tanta penicilli.
Invidit Nemesis, virumque longis
Damnavit tenebris, et orba lucis
Pressit lumina nigricante velo.
O duram Nemesis, o maligna Fata!
Sed nec sic tamen omnis ille nobis
LAERESSUS periit. Sagace mentis
Lustrat lumine quidquid undecumque
Magnae arti peperit suum decorem;
Quidquid sedulitas, laborque felix
Longa contulit aemulatione;

Quid-

*Quidquid tot varii creant colores,
Quantis nec pluvius velucet arcus.
Haec solatia caecitatis, haec sunt
Duris otia ducta sub tenebris.
Crevit pervigili tenore charta,
Illustrans facili docentis ore
Quae mysteria condidit Vetustas,
Et quae multiplici labore saepta
Non omnes voluit docere mystas.
Salve docte senex, o aurearum
Princeps conditor elegantiarum,
Foecundae pater & magister artis.
Jam nunc in foliis virescit istis,
Eque ipsa bene pullulat papyro
Annorum domitrix decora laurus;
Quae nomen vetet interire clarum,
Et noctem invidiae geluque vincat.*

JANUS BROUKHUSIUS.

OP

OP
HET GROOTE
SCHILDERBOEK
VAN DEN HEER
GERARD DE LAIRESSE.

----- *Quae te tam laeta tulerunt*
Saecula?

De Schilderkunst, die stomme poëzy,
Plag hoog in lof en hemelwaart te draven,
Begeert, ge-eert vele ewen op een ry,
En dier geschat by Grieksche en Roomsche braven.
Al schenkt natuur veel gaven overmilt,
Veel wonderheên, de kunst staat dikmaal boven,
Die haar slechts volgt en nabootst, meer gewilt
In huis by huis, en vorstelyke hoven.
Maar eew noch tydt heeft schrift of merk bewaart
Van enig nut berecht en schilderlesse,
't Gemeen ten dienst: dees glori bleef gespaart
Voor vlyt, vernuft en veder van LAIRESSE.
Dees brengt een werk, by al d'aaloutheit schoon
Vergeten, ons ter goeder uur te voorschyn;
En spant veelfins de rykste schilderkrone,
Opdat de glans der kunst volkomen doorschyn'.
Dat beelt voor beelt het wezen wel gelyk',
Vernoegt hem niet, indien 't niet, schoon geschildert,
Ook geestig en recht schilderachtig blyk',
Zo dat 'er niets verwacht legge, of verwildert.

Hy wil, dat een puikschilder wys bevroë,
Met wakkre zorge en toezigt, om te mikken
Op 't rechte wit in zyn tafrelen, hoe
Een kunstenaar zy kenbaar aan 't welschikken.
Hy, leert wat reën met overleg gebiedt
Vooraan in 't stuk en sterker te verschynen;
Hoe 't minste van belang dient in 't verschiet
Te wyken, en al flawer te verdwynen;
Hoe 's meesters hant, bestemt van elx gezigt,
Vernuftig verf en kleur van pas moet mengen,
Met zwart en wit, met schaduwe en met licht,
Gelyk natuur dit eischt, of wil gehengen.
Hy let, wat in verscheide luchten voeg',
By vier of vocht, in galerye, of kamer,
Of ope lucht, 's aanschouwers zin vernoeg';
Keurt feilen af, en tekent veel bequamer.
Hy beelt met lust, uit haat van kunstgebrek,
Historien en fablen, ryp van oordeel,
Natuurlyk uit: wie wenscht niet, dat het strekk'
Een voorbeeld, veel leierzuchtigen tot voordeel?
Zo weet hy leën op hun vereischte maat
Alleen niet, die geen kenners oog verveelden,
Maar schuw van al, wat lam en ledig staat,
Hartstogten en gepeins ook af te beelden.
Zo levert hy geen' schyn, de doot ten spyt,
Maar vel en vleesch op doeken en pannelen,
Daar man en vrou veel jaren na hun tydt
Verschynen, en van 't leven naaw verschelen.
Wat streken kent dit brein niet van 't penseel?
Het melt u, wat in lantschapschilderyen,
Schakering van gebloemte en bloemprieel,
Te kiezen sta, of, als een vlek, te myen.
Geen etskunst, geen stilleven wort hierby,
Geen kunstwerk, door dien naam beduidt, vergeten,
Geen boukunde ook, noch beeldehouwery,
Naar 't voorschrift van de wiskunst net gemeten.

Zag Zeuxis op, Apelles mē zo klaar
 Een kunstberecht in 't licht gebragt, zy riepen,
 Dat zy zich zelfs vergiften hier of daar
 In schikkinge, of in 't hogen en verdiepen.
 't Verhaal wiert nu te lichter toegestemt,
 Dat vogel, vee, en ftraal van menfchenogen,
 Door fchilderkunft en verf, al luidt dit vreemt,
 Zich vonden, als door toverkunft, bedrogen.
 Maar wie kan ooit begrypen, fchoon men 't zwoer,
 Hoe die dit fchreef gezigt ontbere, en zonder
 Den dag te zien zo fchoon een werk volvoer'
 Met eige hant? ô wonder boven wonder!
 O fchryfkunft, nooit gehoord! ô blindeman,
 Vol zeldzaam licht, zo klaar en ver noch ziende!
 O kracht van geest, in zwakheid kloeker, dan
 Veel fterker wrocht! wie melt, wat gy verdiende?
 Een meesterftuk, dat meest zich zelven pryft,
 Elx oog en hart bekoort, verdient niet zelden
 Een dekkleedt, fijn van zyde, of goude lyft:
 Maar wie kan dit volfieren, wie vergelden?
 Poëten, op Parnaffus hoog verlicht,
 Eert gy om ftryt LAIRESSE, en kranft zyn haren
 In fchildery, die fpreekt, van lofgedicht
 Met Dafnes loof en nooit verdorde blaren.

J. VOLLENHOVE.

G E D A C H T E N
O P H E T
G R O O T
S C H I L D E R B O E K
V A N D E N H E E R
G E R A R D D E L A I R E S S E .

In tenebris Lux.

LAIRESSSES schildergeest ontfluit haar hofpoortaal,
Alwaar 't leerzuchtig oog weid in eens Voriten
zaal,
Naër kunst en maat gebouwt, verrykt met tafereelen,
Van's meesters hand volwrocht door verw en konstpenceelen,
Naër Reden afgelegd, door Weetenschap bestiert,
Met kleuren geschakeert, gedommelt en gesiert,
Verdiept, verhoogt, doormengt met schaduwen of lichten,
Daar d'ed'le kunst vereischt 't gebruik der schilderplichten.
't Zy's mans doorlucht verstand Geschiedenissen maalt,
Of sticht een trots Gebouw uit Romaas grond gehaalt,
En volgt d'Aloudheid na, op 't spoor der wakk're mannen,
Om tot de Bouwkonst al zyn krachten in te spannen,
En 't prachtig groots gesticht volmaakt in stand en leest,
Met Griekf' en Roomsche praal te sieren door zyn geest.
Of bootst naër 't leven 't Beeld, dat konstryk schynt te leven,
Of maalt de baare Zee, die, hemelwaard gedreeven,

Stuuwt waterberg op berg, tot woest geweld gewent,
Daar zich de hemel wreekt van 't waterdreigement,
En 't held're middaglicht in wolken legt gedompelt,
Om niet op 't onvoorzienst te werden overrompelt.
Of maalt de zachte Vloed en vlak gekamde Zee,
Daar veilig dobb'rend dryft 't nest van Halcioné;
Of leid het straalend oog in weelige Landsdouwen,
Om 't vee, geboomte, vrucht en bloemen aan te schouwen,
Doorklieft met Beek en Bron en zilv're Watervliet,
Daar 't hemelhoog gebergt, verflaauwend' in 't verschiet,
Smelt in een dunne lucht verlicht door zonnestraalen,
Of daar de lust hem noopt 't Stilleeven af te maalen,
Of 't Beeld te klinken uit de harde marmersteen,
Gebytelt naar de maat, voltooit in al haar leên.
Het zy Graveerkonst lust in koper, steen, metaalen
En and're stoffen haar gedachten af te maalen.
Of, dat men 't schouwtoneel slicht op een vasten grond,
Daar Bouw- en Schilderkonst geen misstal ooit in vond.
Dit alles leert LAIRES, schoon hy 't gezicht moet missen,
En leid ons, door zyn geeft, in die geheimenissen,
Die 't scherpgesleepe bryn in zyne blindheid ziet,
Veel klaarder als het oog dat held're stralen schiet,
Wiens groote Schildergeest, zo ver in konst ervaaren,
In alle deelen kan Apelles evenaaren,
Gelyk daar blyken zyn van dat doorstraalend licht,
Eer hem 't wreed noodlot trof en sloeg in het gezicht,
Daar zyn verheeve ziel bleef ongekreukt, vol luister,
En spreit, schoon 't ligchaam lyd, een klaarder glans, in 't
duister.

Men troost zich in 's Mans leed, en hoor zyn lessen aan,
Door zyn geleert vernuft geschildert op dees blaên.

ABR: ALEWYN.

A: HOU-

A: HOUBRAKENS
A A N T E K E N I N G E N

over 't Leven van den HEER

GERARD de LAIRESSE,

Konstschilder, en Schryver van dit Werk.

GERARD DE LAIRESSE, een Konstbloem, zo schoon, als ligt in geen eeuw weêr staat gezien te worden, ontsproot te Luik, in den jaare 1640.

Veele hebben gemeent, dat hy een Leerling van den beruchten *Bartolet* geweest is. Wy willen dit in 't geheel niet betwisten; maar het grootste deel van dien roem zyn Vader *Reinier*, die een braaf Schilder, en in dienst van de Prins van Luik, t'zamen met * *Bartolet* was, toewyzen. Zyne Konstwerken worden weinig minder dan die van *Bartolet* geschat, aangezien dat zyne penceelhouding met die van *Bartolet* overeen kwam: gelyk my ook van zyne Schilderen zyn voorgekomen, die men voor eigen Penceelwerken van *Bartolet* zoude hebben aangezien; alleen was hy wat ruwer in zyne behandelinge, noch zo in een smeltende niet.

Onze LAIRES had dan by die gelegenheid ook toegang tot dien grooten Meester in de Konst, die van zyne jeugd af in verscheiden Taalen geoeffent, groote geneightheid voor de Oudtheidkunde had, en naar Rome trok, om 't geen hem in boeken, of prentvertooningen aange-
toont was, nader in de eigen Frijsche op de Keizerlyke
Ko-

* *Bartolet*: Zommigen meenen dat hy een Brabander of Nederlander is geweest, uit zynen bynaam *Flaman*; gelyk ik ook noch een proefdruk heb van een prent, door onzen *Laires* geëft, daar eenige Amazoonen te paard zitten, aan welke een doode Leeuw ver-
toont word, daar hy met eigen hand, *Bartolet Flaman, Inventor*, heeft onder geschreven,
sen bewyze dat die naar een schildery of tekening van *Bartolet* gevolgt is.

Aantekeningen over 't Leven van

Kolommen en Eerepoorten te beschouwen, en zelf af te tekenen: alwaar hy in eenige jaaren verblyfs aldaar, door zich zonder ophouden na schoone voorbeelden, daar Rome vol af is, te oeffenen, een Hoogvlieger in de Konst geworden is. Dit is te zien aan zyne Penceelwerken, die groots van gedachten, woelig in hunne schikking, vlak of breed geschildert, en konstig getekent zyn. Waar door LAIRES dan een denkbeeld, van 't geen men *Antiek* noemt, en de Italiaansche Penceelkonst achting geeft, kreeg; 't geen hem naderhand door ander behulp (gelyk wy op zyn plaats zullen aanwyzen) volkomen onderricht is. Daar benevens heeft hy de prentkonst van *Petra Testa* al vroeg, eer dezelve by anderen in Nederland gezien waren, gekent, en inzonderheid in zyne wyze van tekenen zich daar van bedient, als klaarlyk in zyne eerste Tekeningen te bespeuren is. Dit zeg ik niet tot 's Mans verkleening, maar tot zyne roem, en ten bewyze van zyn goed oordeel, waar door hy de pryffelykste behandeling heeft weeten te verkiezen, en zich ten voorbeeld te stellen. Want zich te bedienen van eens anders vernuft, zo dat het ontleende niet affteekt, als een nieuwe lap op een ouden bedelaars mantel, vereischt een goed oordeel. 'k Heb daar ook niet tegen dat het dus geschied, en pleit voor die vryheid myner Konstgenooten, als *Andr: Pels*, voor de Dichters, in zyn Gebruik en Misbruik des Tooneels:

*Indien Virgilius wist goud te puuren uit
De drek van Ennius, en eene ryke buit
Haalde uit Homerus: zo 't de lof niet kon verkleinen
Van d'allerbeste Blyspeldichter der Romeinen,
Dat hy twee Spelen van Menander smolt in een,
Toen hy zyne Andria toestelde: en mach 't zo heen,
Dat Plautus, Nævius, en Ennius, uit taalen
Van anderen 't sieraad van hunn' gedichten haalen,*

G: de LAIRESSE.

*Ja vaak de stelling, en de styl: en is 't geen schand
Voor u Guarini, dat ge in uw Vaderland,
Dat ge in uw' Moedertaal hebt Tasso uitgekoozen,
En met de stof van zyn Amintas, zonder bloozen,
Uw Pastor Fido siert? En kan het steeds betaamen
Aan Molière, dat hy, zonder zich te schaamen,
Volgt in zyn meeste werk de Italiaanen na,
Die hunne geestigheên, en kwinten, zonder gá,
Vit Aristophanes weêrom, en Plautus trekken;
Ja zal het hen tot lof, in plaats van laster, strekken? enz.*

Dus doende hebben ook d'oude Konstschilders lof verdient, als zy het pryffelykste uit anderen hebben ontleent, vervormt, verschikt, en dus de Konst by trappen tot meerder volmaaktheid doen opklimmen; waarom zou dit nu tegen gesproken worden? doch, gelyk ik boven gezegt heb, dat het zo geschiede, dat men niet kan zeggen, dat is een beeld, dit is een arm, been, enz. van dezen of geenen gerooft; maar, dat d'ontleende deelen, zo in het geheel versmelten, dat 'er niets van door steekt; op dat hun niet gebeure als den Rave in de Fabel wedervoer, die zyne zwarte pennen had uitgeplukt, en zich met de vederen van andere vogelen oppronkte, tot dat elk de zyne weder haalde, en de Rave naakt stond te kyken, en van elk bespot wierd.

Onze meening hier omtrent by tusschenreden klaar genoeg te kennen hebbende gegeven, willen wy onze Levensbeschryving vervolgen.

GERARD DE LAIRESSE, neemt een besluit om zyn Geboortestad te verlaten, (geen Sant, zegt de spreuk, *word verheven in zyn land*) en zyn fortuin elders te zoeken. Hy zet zich tot Utrecht ter neêr, maar vind ten eersten niet het geen hy zocht, noch kon daar met zyn Penceelkonst te regt raaken, dus hy zomwyle uit nood,

een

Aantekeningen over 't Leven van

een Haardschut, of Luiffelbord moest schilderen. Iemand, die by zyn deur woonde, riedt hem een paar Stukjes te schilderen, en dezelve naar Amsterdam te zenden, om die aan den Konsthandelaar *Gerard Vilenburg* te vertoonen; gelyk geschiede. *Jan van Peé* en *Grebber* schilderden op dien tyd voor *Vilenburg*, en maakten met hun beide zo veel Frans uit, dat zy de Brengster der twee Stukjes, die geen Duits konde spreken, verstonden, en antwoord konden geeven. En beziende deze twee Stukjes, in tegenwoordigheid van *Vilenburg*, preezen de zelve naar hunne waarde, t'effens verwondert dat zo een Konstlicht, door onverstand, als door een donkeren mist bedekt werd, en rieden *Vilenburg* dezelve te koopen; welke daar op aan de Brengster vraagde, hoe veel geld zy daar voor eischte? die tot antwoord gaf, zo veel als hy beliefde te geeven. *Vilenburg* bood haar 60 guldens voor 't stuk, en vraagde of zy daar meé te vrede was; en of die Meester wel tot Amsterdam zou willen komen, om voor hem te schilderen? 't antwoord was ja. Zy vertrok met dien buit, en *Vilenburg*, aangespoort door *van Peé* en *Grebber*, volgden haar dien zelfden avond (om dat die Haas hem niet ontslippen zoude) met de nachtschuit op Utrecht; en sprak hier over zelf met LAIRES; die zich gereed toonde om van daar op te breeken, dat ligt geschieden kon, wyl hy geen vragtschuit nodig had om zyn Inboel over te voeren. Hy kwam dan ten eersten tot Amsterdam, en op een morgen omtrent negen uren by *Vilenburg*, daar *van Peé* en *Grebber* waren, die hem, van wegen zyn misselyk figuur, verzet stonden aan te kyken. *Vilenburg* toonde hem een ledigen doek, en vraagde, wanneer hy begin wilde maaken? Zo straks, antwoorde LAIRES, en vervolgde, *wat wilt gy dat ik daar op maaken zal? Dat is my onverschillig*, zei *Vilenburg*; *maak daar op dat geen van uw genegenheid is*. Straks wierd hem een Palet met verw en een Krioppen gegeeven, en hy zette zich voor den Ezel.

Tot

G: de LAIRESSE.

Tot noch toe had hy de eene hand onder zyn rok gehouden, daar ieder het oog op had, nieuwsgierig wat hy daar onder verborgen hield, tot dat hy zyn Fiool daar onder van daan haalde, de snaaren stelde, en een deuntje speelde, zo wel naar de konst, dat *Grebber*, die zich meê 't speelen verstond, zich daar over verwonderde, en noch meer, als hy de Fiool neêrgezet hebbende, de Kriopen nam, en maakte in een oogenblik de Schets, of bewerk van zyn Stuk, 't welk verbeelde een Beestestal, en daar in Jofef en Maria met haar Kindje. Toen nam hy weêr zyn Fiool, en speelde een muzykstukje, maar verwisselde straks de Fiool voor 't Palet, en schilderde dien zelven voormiddag het Kindje, 't Marias en Jofefs Tronetje, en een Offekopje volkomen op, en zo konstig, dat zy, die den geheelen tyd by hem gestaan hadden, zich daar over verwonderden.

Wanneer hy nu in den tyd van acht weeken verscheiden Stukken voor *Vilenburg* schilderde, en hy die aan de Liefhebbers liet zien, en prees, wierd onze LAIRES straks van anderen aangezigt, die hem meerder loon voor zyn Penceelwerk aanboden; daar hy zich van bediende.

Het was niet mogelyk te beschryven alle de Konst- en Kabinetstukken, Zolderwerken, Zaaln, enz. die hy beschildert heeft. Of zo 't ons al doenlyk waar, zoude het wel een geheel boek beslaan. Als mede meenigte van Tekeningen met rood kryt, en met het penceel konstig en op een gemakkelijke wyze behandelt, waar van de voornaamste, als ook het meeste getal thans in 't Konstkabinet van den Heere *Feron: Tonneman* bewaard, en in groote achting gehouden worden.

Doe hier by het groot getal van zyne geëtste Prenten, die door *N: Visscher*, tot een geheel Werk verzamelt, de Konstoeffenaars ten voorbeeld, en dienst verkogt worden; die mede op een ligte en welstandige wyze, even als zyne Tekeningen, behandelt zyn.

Aantekeningen over 't Leven van

Dit alles dient niet alleen tot verwondering, maar zelf zullen de nakomelingen 't naauwlyks (wanneer 't hun verhaald word) gelooven willen, dat zulks in eens menschen levenstyd te doen was, ten waare daar by gezegt wierd, dat hy by uitneementheid vaardig in 't schilderen was. Dit is aan 't volgende staal te zien.

Hy ving een wedding aan, dat hy op een redelyk groot doek, op een dag, Apol en de negen Zanggodinnen zou schilderen, met hunne behoorlyke toerustingten op Parnas, en won ze ook. Daar en boven had hy noch ten overvloed 't Pourtrait van *Bartholomeus Abba* (die, nieuwsgierig zynde hoe verre hy gevordert was, hem in den namiddag kwam bezoeken) voor 't beeld van Apollo na 't leven geschildert, dat ieder het konde zien, dat het *Abba* was, die voor den Parnasgod geschildert stond.

Dit in 't algemeen gezegt, zullen wy ons uitlaaten tot eenige byzonderheden, en uit het groot getal van zyne Penceelwerken, maar van eenige zyner Konststukken spreken, die niet alleen den Konstlievenden behaagt, maar ook de pennen der Dichteren hebben vlot gemaakt, om 'er tot zynen lof van te melden. Gelyk de Heer *Ludolf Smids*, op het natuurlyk en konstig verbeelden van zyn * *Polixena*, gedood op het graf van Achilles, (daar hy ook met een des Schilders verstand en oordeel over, of aangaande het regt gebruiken der Poëtische Historiebeschryving pryft) zich dus laat hooren:

*Geen Minnaar trekt den degen uit,
En wond zyn schoone Bruid.*

Ovidius, gy schiept nooit yffelyker logen.

*'t Is Pyrrhus niet, wiens staal die maagd de borst ont sluit,
En 's Vaders spookten, met dat bloedvergieten sluit.*

Leer-

* *Polixena*, de schoonste en laatste Dochter van den Koning Priamus en Hecuba, werd van Pyrrhus doorsteeken op 't graf van zyn Vader Achilles, op vermoeden dat zy van de verraderlyke onderneeminge tegens Achilles geweeten had, die van Paris, zo als hy stond voor 't Atrium, in den tempel van Apol, om zyn trouw met Polixena te bevestigen, in zyn hiel gewond wierd, dat hy stierf.

ACT I G: de LAIRESSE.

Leermeeſter van de Min! hoe kan 't uw hart gedoogen!
LAIRES ſchikt beter, die weet wat de Min beduit.
Die geeft het mes een paap, ſtokoud en onbewogen;
Zet Pyrrhus in een boek, en dekt zyn lekende oogen.
Geen Minnaar trekt den degen uit,
En wond zyn ſchoone Bruid.

Noch een, door even gemelden Dichter L: Smids, op
de verbeeldinge van * Dido's dood:

Pels leerde Dido (zo tuigt Huigens) ſierlyk ſterven,
Toen hy dat Dicht ſchreef, dat het haast bewoogen hart
Eens tedren lezers, door onlydelyke ſmart,
In een doet krimpen, en van ſchrik zyn warmte derven.
Veel ſierlyker ſterft zy hier door LAIRESSES verven.
Haar boezem zweet, en is ten uiterſten benard,
Haar oogen ſtaan met kragt en arbeid opgeſpart;
Als of zy noch den draad haar's levens moeſt zien kerven,
Terwyl een traanenvliet, by dropplen, daar uit lekt;
En het gewrigte zich verdraait, en kromt, en rekt,
En d'aders ſpant, en de verſlapt ſpiereu lillen.
De pen is dan te zwak om tegen het penceel
Te worſtelen; een vaers ſtrykt voor een tafereel.
Doch het zyn zuſters; zagt! haar paſſen geen geſchillen.

Alle goede dingen, zegt het ſpreekwoord, beſtaan in
drie. Wy zullen 'er noch een aanlaſſen, dat wel niet groot,
maar voor 't beſte en uitvoerigſte van zyn Konſtwerken

3

ge-

* Dit verhaal van Dido word voor een verſichtzel van Virgilius gehouden, die dit trouwen en ſcheiden van Dido en Eneas heeft verciert, om de Kathagienzers te beſchimpen, die haar Koningin Elife, na haare dood, om datze zich zo mannelyk had omgebracht, met den naam van Dido (Manninne) onder hunne Goden hebben geſtelt. Waaron ook M. de Fontenelle, in zyn Zamenſpraak der Dooden, Dido dit doet zeggen: Zo de Minnehandel, die Virgilius my beſchryft, eenige waarſchynelykheid hadde, zoude ik konnen roefemmen, dat men my verdacht hielt; maar hy geeft my Eneas tot een Minnaar, die driehondert jaaren voor my uit het leven is geſcheiden. 't Geen door de Schim van Stratonica ſchamperlyk aldus verdedigt word: Dat G' zeet, is al iets byzonders. Het is waar dat zy driehondert jaaren na hem ter waereld zy gebracht; maar Virgilius heeft zo veel reden gehad om u Zamen te voegen, dat hy oordeelden, dat die driehondert jaaren, die u van den anderen ſcheiden, geen zaak van aanbelaug waar.

Aantekeningen over 't Leven van

gehouden word. Dat is te zien by den Heere *Huntum*, tot Amsterdam, verbeeldende den gestraften Tempelrover *Heliodoor*, daar de braave Dichter *P: Verboek* dit volgende vaars op maakte:

*Hier spreekt de Schilderkonst, terwylze in myn gedachten
't Stilzwygende gemoed beweegt met meerder krachten,
Dan zelfs welspreekendheid: 't gezicht gaat voor 't gehoor.
Ik zie als op 't tooneel, hoe dat Heliodoor
Om kerkroof word gestraft, ten spiegel aller eeuwen:
Ik zie en vind my zelfs in 't Godshuis der Hebreewen.
Wat pracht, wat heerlykheid der Bouwkonst streelt my 't
oog.*

*Hoe ryft dat trots gevaart, zo wyd, zo diep, zo hoog,
Van marmer en arduin door arbeid opgewassen!
Hier zal d'aanschouwer stilte, ontzag, en aandacht passen,
Daar 't schreijend Priesterschap, bedroeft, met doodsgelaat
Voor 't altaar legt ter aarde in 't heilige sieraad,
De Hoogenpriester God om hulp smeekt uit den hoogen.
Men ziet hen all' gelyk in droefheid opgetogen,
Dees wyde Galery van 't vrouwelyk geslacht
Vervult, dat schreijende om Gods hulpe zyne klacht
Met handenwringen toont, of slaat verbaast zyn armen
Ten hemel, om genade en Goddelyk ontfermen.
Noch treed den Rover toe, door gouddorst boos ontzind,
En slaat haar klachten en gebeden in den wind,
Daar zyn Staffieren vast den schat der Godskist rooven:
Maar Gods Almachtige arm weérstaat zyn trots van boven.
Hier legt hy, die noch flus ontzaglyk, groots, volpraal,
Ter Schatzaal intrad, nu aamachtig van 't onthaal
Der Hemelgeesten, in gedaante als jongelingen;
Terwylze aan elke zyde al slaande hem bespringen.
Dees rykgewapende en wel opgezeten noopt
't Gezwinde ros, dat met de hoeven op hem loopt,
Die nu door schrik 't gezicht verduistert, schreeuwt vol
smarte:*

Zyn

G: de LAIRESSE.

Zyn dappre Wapentuurs ontzygt hun Oorlogsharte,
Het gulde harrenas des Ridder's op het paart
Doorschittert hun 't gezicht met vreeze, die vervaart,
Nu achter hunnen schut hem sidderende ontvluchten:
Gy ziet Hebreewen, van dien trans, op dees geruchten
Verwondert, 's hemels hulp beschouwen tot hun troost.
Zo ryst de Schilderkonst, gelyk de zon in 't Oost,
Die 't al haar verwen geeft, met voeglykheid en orde.
Natuur staat zelf verbeugt, die eerst den Schilder porde
De heirbaan van de konst, zo klippig, ongebaant,
Bezet met doornen op te klautren, en vermaant,
Met d'Oeffening verzelt, LAIRES dus voort te vaaren.
Dit konstig oogmuzyk braveert 't geluit der snaaren.
De verwen onderreen gedommelt, eel en zacht,
Daar flauw en somber, hier weér in haar volle kracht,
En kießche zuiverheid, en houding in de kleuren,
Voldoen het keurig oog, als zag men het gebeuren,
Terwyl uit ieder beeld 't geheim der hartstocht straalt.

My komt in gedachten, dat *F: van Hoogstraaten*, in
een vaars op de Beeldenis van zynen Broeder, mynen
Meester *S: van Hoogstraaten*, zeide:

Hy dicht in Schildery, en schildert in Gedicht.

Dit past ook op onzen Dichter *P: Verboek*, die door
zyne pen, even als LAIRES door 't penceel, het schoone
gepaarde licht, en bruin, het natuurlyk voorkomen, en
wegwyken, en de zuivere behandeling daar in waargeno-
men, ten toon stelt; en wat pryswaardig in dit Konststuk
aan te merken is, afschetsf in letteren. En dus mag men
in 't algemeen van zyne Penceelwerken zeggen. Immers
hy heeft altyd het voornaamste, en hoofdzaakelykste in
zyne Werken laten spreekken: daar andere braave Man-
nen in de Konst zich zomwyle wel eens aan klecnigheden heb-

Aantekeningen over 't Leven van

hebben vergaapt, en 'er meer tyd, dan ze verdienden, aan besteed; waarom ik ook daar en boven tot zyn roem zeggen moet, dat zyne verkiezingen, of de voorwerpingen zyner verkiezingen, pryffelyk zyn, aangezien dat hy zelden iets door 't penceel verbeeld heeft, dat geen vlyt en konst verdiende. 't Is waar, alles is wel niet even gelyk van schoone vinding, en penceelbehandeling; maar men moet weten, dat de gedachten der Konstenaaren niet altyd even bekwaam zyn, noch de lust altyd even groot is, te meer in hem, wiens levenskoers wel eens buiten 't spoor holde, en in stee van den boog t'ontspannen tot verfrisfinge der geesten, uitspanningen kon maaken, die zyne geesten en krachten affloofden.

Niemand zal dit zeggen voor haatig opneemen, die weet, *dat een regtschapen Historieschryver* (gelyk ik in opzicht van deze zyne Levensbeschryving daar voor moet worden aangezien) volgens zeggen van *Polybius*, geen acht moet geeven op de perzoonen; maar van de zaaken oordeelen, zo als ze zyn, en in de *Historie* van spreekken, zo als ze verdienen.

Om nu met onzen Luikfchen Fenix voort te vaaren, moet ik zeggen, dat hy in allen deele van de Konst getracht heeft de Natuur na te bootsen. De Mannenbeelden kleede hy in laken, aan de breede plooijen te kennen. Lichte zyde stoffen, en menigerhande tintelend weêrschyn, by dunne floerffen, en fyne lywaaten, geestig opgeschikt en natuurlyk geplooit, zyn alzins het sierfel en de bekleedingen zyner Vrouwenbeelden. Zilver, Goud, en veel-erhande Metaalen, heeft hy geestig met hunne spiegelingen, en sterke affchitteringen weten na te bootsen. Geen minder sieraad heeft hy ook aan zyne Konststukken toegebracht, door 't schilderen van veelerlei aart van Marmere Kolommen, Vaazen, Poortaaen, enz. Inzonderheid muntte hy uit in 't schilderen van *Basreleevs* van wit marmer, met veele Niffen, die in Voorpoortaaen, op de Keizers en

Hee-

G: de LAIRESSE.

Heere gracht, tot Amsterdam, pronken, zo natuurlyk
 geschildert, dat men dezelve voor gebeeldhoude Marmere
 Plaatn aanziet. * 't Lust ons een van die Werken, als
 wel

* J. C. Weyerman, in zyn Levens der Nederlandsche Konstschilders, tweede deel, blad-
 zyde 408, vraagt, verwonderende: Van waar doch, ô Laïresse! hebt gy die Schatten van nitwin-
 ding opgedolven? En zegt verder: Hy was een Konstenaar die alle de tot de Schilderkonst
 vereischte deelen bezat, en om niemands hulp was benodigt, noch in de Oudheidkunde,
 noch in Doorzicht- of in de Bouwkunde, noch in de Landschappen, Cieraaden, Dieren,
 Vogelen, Fruiten, Visschen, Bloemen, en met een woord, die een wandelende Hooge-
 school verstrekte aan de adelyke Schilderkonst. Ook was hy een verwonderlyk Kleerma-
 ker ten opzichte van de draperyen der Beelden; want hy kleede messtentyds de Manne-
 beelden in het laken, kenbaar aan de breedte plooijen. De Vrouwen, de Maagden, en de
 Nymfen wist hy oordeelkundiglyk op te tralien in vrolyke of in kleurige zydestoffen ach-
 tervolgens den inhoud van de Historie, onder welke optooizels de tintelende weerschynden-
 de armozynen, de gebloemde en ook de eenkleurige damatten, de doorschynende floer-
 sen, de supersyne lynwaaten, de paalen en de veel koleurige geskeentens, goud of zil-
 ver niet waren vergeeten. Daar by was hy geen minder overvlieger in het natuurlyk ver-
 beelden van allerlei aart van marmere kolommen, bronze standbeelden, halfronde graau-
 we figuren, antieksche hoofden, en in sierlyk opgepronkte grafstombes. Het lust ons om
 den Lezer een kluchtig voorval mede te deelen, dat wy op dat kapittel hebben gchad met
 den Ridder *Adriaan van der Wersf*. Eenige jaaren geleden waren wy tegenwoordig op de
 Konstverkoopung van den Heere Paats, alwaar gevallygk een Stuk van *Gerard de Laïresse*
 hing nevens een Schildery van den *Ridder van der Wersf*. Het Tafereel van den eerste ver-
 beelde het byzonder geval daar Sara haare dienstmaagd Hagar brengt by den ouden Pa-
 triarch Abraham, om daar uit een vrucht te verwekken: en op het Stuk van den tweden
 zag men den Koning Seleucus, die zyne diergeliefde byzit Stratonice met de hand leid tot
 aan de koets van zynen kranken zoon Antigonus, om hem tot zyn voorige gezondheid te
 helpen door het gebruik van die schoone Trekleister. Wy zullen de beelden hier beider
 Konstschilderyen overstaan, om maar in 't voorby gaan te zeggen, dat het Tafereel van
 den *Ridder van der Wersf* niet zeer was opgepronkt met eenige cieraaden, daar in tegendeel
 dat van *Laïresse* skonkerde als een gesteente door alle de daar op gebragte rykelykheden.
 Een Heer, ons wel bekend, zy vraagsgewyze: Wat zeyje, *Weyerman*, van die twee Gebuuren?
 Waar op wy tot antwoord gaven: Het Stuk van den *Rotterdammer* heeft een kwaad *Buurman* aan
 dat van den *Luikeenaar*. Wy keerden ons daar op om zonder een verdere uitbreiding, en
 wierden den *Ridder van der Wersf* ziende, die ons Lacedemonisch discoers had beluistert.
 Drie a vier jaaren na die tyd voeren wy van Breda op Rotterdam, en een zeker Heer myn
 Reisbroeder zei, beluft te zyn om die alom uitgebazuinde Konst, zo door de Faam als
 door zyne vrienden, te zien, en daar op lieten wy door een livery draagende Mercurus
 audientie verzoeken, die wy verkreegen, en ook daar by beleefdelyk wierden ontfangen.
 Den *Ridder* geleide ons in een met Passtukken beschilderde Kamer, waar van 'er ons noch
 een hengt gezien te hebben, zynde een Harder en Harderinne, den Veldknaap speelde op
 zyn fluit, en de Veldnymf scheen met een tedere air daar na te luisteren; op de tweede
 grond zag men een groote tak met Geldersche roosen, dewelke scheenen neder te daalen
 van een schoone Beethemersteene vaas, die vriendelyk gekoloreert en oordeelkundiglyk
 waren geschildert. Dat Konstraafereel hing ons zo veels te meer aan, dewyl wy 'er dik-
 maals de Copei van hadden gezien by zyn zwager Toulon, tot 's Hertogenbosch, die het
 Konstpenneel verwisselde voor een Boerenplaagers ampt, dat is, die een poortbewaakend
 Komies wierd in die Stad, een waardigheid die meer aanleiding geeft tot zuipen, als tot
 bidden. Na dat den *Chevalier* ons drie a vier uitvoerige Kabinestukjes had laten zien,
 bezag hy my in 't byzonder van het hoofd tot aan de voeten, en na zich een pooste heb-
 ben bedacht, sprak hy my aan vraagsgewyze: Wat reden had myn Heer van te zeggen, dat myn
 Stuk een kwaad *Buurman* had aan het Stuk van den *Schilder de Laïresse*? Hier zal u noch wel hengen,
 (vervolgde hy op een als immers zo ontrifelden toon als den Orgel van Yffelstein) doch of
 het u moogt ontschooten wezen, het was op het Konstboeknis van den overleden Heere Paats. Die bit-
 sche vraag supreneerde my in den beginne, want dat voorval was my al lang door 't hoofd
 gewaaid; maar ik herstelde my aansfonds, en antwoorde den *Ridder* in de smaak van een
 haazefaus, half azyn, half zuiker, half hoveling, en half zoldaat: Ja, myn Heer, het heugt
 my zeer wel, (gaf ik den Konstschilder tot antwoord) en ik geleef dat myn zeggen u zal voldoen,
 want

Aantekeningen over 't Leven van

wel het voornaamste in konst van schilderen en geestige vinding, de Schilderjeugd tot leiding (als haar iets diergelijks voorkomt) en een sleutel, tot opening en verklaring van den inhoud te geeven.

Dit is een uitlegging van de vyf Zinnebeelden, in 't graauw geschildert, ten huize van den konstlievenden Heer *Philip de Flines*. Het eerste Stuk, als men de deur inkomt, over 't licht, verbeeld de Schilder-, Dicht-, Beeld- en Tekenkonst.

De Schilderkonst staat vooraan, houdende met haare linker hand haar gereedschap, palet, penceelen, en maalfstok; met de regter hand beurt zy een Tafereel op, waar eenige voorwerpen op afgeschetst staan. Achter haar staat de Natuur, waar van zy door konst een navolger is, en waar uit zy haaren oorsprongk of beginzel heeft. Het Kindtje, dat voor haar staat, met een masker of gryns, betekent de veranderingen van vindinge, en nabootsinge. Hier nevens ziet men de Dichtkonst, houdende in de regter hand een trompet, en in de linker een rol papier of * toneelrol. Zy is met een lauwrierkrans gehuld, aangezien zy door haar doen de menschen onsterfelyk maakt, en den lof der Helden (door de trompet verbeeld) uitba-zuint. Het Kindtje, dat nevens haar staat, torst het speeltuig van Apollo, ten bewyze dat de Zongod de Dichtkonst gunstig is. Men ziet twee Beelden achter de Schilderkonst, verbeeldende de Beeldhouwery en Tekenkonst, staan. In haar hand heeft zy een tekening, beschetst met zommige konstbeginzelen, om aan te duiden, dat zy is de
grond

want ieder is een uitlegger van zyn eigen woorden. Dit Stuk had een kwaad Huurman aan het Stuk van de Laitesse, dewyl het kraakte van goude, zilvere en bronze ciraaden, en gevolgelyk alles door die koleuren overkraaide wat 'er omtrent hing; daar in tegendeel nu Stuk, hoewel ook geschildert, eenvoudiglyk was ongeschikt: vorders verzoek ik, myn Heer, van my geen uitlegging af te vorderen, wiens Schildery de konstigste was, dewyl ik my deswegen niet taarn zou explicieeren. Daar op namen wy ons afscheid van den Heer *Adriaan van der Werf*, die ons uitgelei deed met een vry ongeliker air als hy ons had ontfangen.

* Op rollen papier en parkement te schryven, is van de oudste tyden af eerst by de Hebreen, naderhand onder de Griekse Toneeldichters (om elk hun byzondere rol te doen hebben) in gebruik gekomen, en heeft stand gehouden onder de Kamerspeelders, tot in mynen vroegen tyd. Zedert zyn de kamers, of konstgenootschappen, onder de zinspreukte, *In liefde bloeiende*, en andere, geheel te niet geloopen in Nederland.

G: de LAIRESSE.

grond daar de Schilderkonst op word gebouwd. De Beeldhouwerykonst heeft mede haar beduidteken; het Kindtje boven in de Nis, met een gebeeldhoud menschen hoofd gemaald, wil aantoonen, hoe die konst bestaat in een geregelde schikking van welgevormde menschelyke ledematen, waar van het hoofd een voornaam deel is.

Boven elk dezer groote Vakken staat een kleender, en daar in door kleender Beelden verbeeld, iets dat toepasselyk is op de groote of onderste Nissen, gelyk 'er dan zinspeelende op het boven verklaarde verbeeld staat de Godin der Wysheid, by een vlammen altaar, waar voor de Voorzichtigheid, vergezelschap met noch andere Beelden, knielt, tot beduid, dat die door haar gunst tot volmaaktheid gesteegen is, en toegang tot den tempel van eere en lof gekregen heeft, dankbaarheid verschuldigt is.

Het eerste der Tafereelen, op een linker dag geschildert, aan de regter zy, verbeeld de Godin der Wysheid, in 't midden van de zeven vrye Konsten: Dichtkonst, Redenkonst, Letterkonst, Starrenkonst, Rekenkonst, Maatkonst, en Zang- of Speelkonst. Zy staat als Beschermvrouw in 't midden van dit doorluchtig gezelschap; om datze geächt is de wyfste der Godinnen: waarom ook de Poëeten verciert hebben, dat zy uit de hersenen van den oppersten God Jupiter gebooren is. Nevens haar staat een Olyfboom, of Olyftak, het zinnebeeld van vrede, met rede by deze Godinnen gestelt; om dat de konsten en weetenschappen in vredestryd bloeijen, en als de Olyfboom haare nutte vruchten geeven: gelyk ook het vlammen Lamplicht van 't menschelyke verstand, door den oly der wysheid gevoed en onderhouden word. Nevens haar staat ook een Schild, met een Slang omvlochten; ten teken dat zy zich met voorzichtigheid, meer als met geweld, beschermt tegen haare tegenstreevers.

Het Vrouwenbeeld, dat vooraan zit, en de Harp of
***** 2 Lier

Aantekeningen over 't Leven van

Lier van Apollo * moet in de hand houden, is met een Lauwrierkrans gekroont, en komt voor de zinstreelende Dichtkonst in het Tafereel. Aan haaren sierlyken Zetel hangt een † Gryns, om inzonderheid het Toneeldicht te betekenen; waar omtrent alle de byzondere wyzen der Dichtkonst gebruikt worden, en even eigen zyn.

Achter haar staat de Redenkonst te praalen met haar Slangenstaf, ten zinteken van de kracht der redenen wel-sprekendheid; aangezien men zegt, dat Mercur hier door de menschelyke gemoederen, als door een vermogenden scepter, beheerste. Zy omhelst, met een minnelijk gelaat, de Letterkonst. Aan den anderen kant staat de Starrekunde, houdende in haare hand een *Astrolabe*, of Zonnewyzer.

Achter de Dichtkonst ziet men de Rekenkonst, met twee Kindertjes, waar van 't eene een Schryftafel ophoud, met eenig cyffergetal, daar het ander op wyft, en aan de regter zy van Pallas staat de Zangkonst, en de Meetkonst, met een Passer, en *Globe*, of Waereldkloot.

De kleine Nis, boven het zelve, verthoont den Zangberg, Apollo, en de negen Zanggodinnen, in een overschaduwenden lommer, en de Faam vooruit vliegende, om den lof der weetenschappen en konsten te verbreiden.

Het tweede Tafereel, op de regter zyde van de muur, verbeeld de *Glorie*, of Eere van de Waereld, Dapperheid, Zege, Roem, en Onsterfelykheid.

Men ziet hier op een hoogverheven zetel de Beeldenis van Eer geplaatst. Zy houd in de linker hand een Waereldkloot, en in de regter hand het Beeld van Zege of Over-

* Moet in de hand houden, enz. Want in stee van de Harp, is het een Borduurtraam. 't Schyns dat de Patroon van 't huis het dus heeft gewild, op dat het toepasselyk zoude wezen op zyn *Fabrick*, of wevery van Zyde Stoffen.

† Gryns: de eerste bekende vinder van het zelve, ook de verandering van de Perzoonen, en Toneelen, is *Aeschylus* van Athenen, tydgenoot van *Pindarus*. Zie *B: Kennet*, Grieksche Dichtr: p: 38.

..... *Aeschylus* boude een vaste stee
Op ligte balkjes, en was vinder van Toneelen,
Van Gryns, en kleeding,

zegt *A: Pels*, in zyn *Toneelwetten*.

G: de LAIRESSE.

Overwinning, (zo als men 't op de oude Keizerlyke Muntstukken ziet) die verkregen word door Dapperheid en Deugd; 't welk noch nader beduid word, door het Kindtje, dat nevens haar staat, torschende Hercules Leeuwenhuid en Knods op zyn schouderen.

De twee jonge Maagden, die in haar schoot Bloemen, en in haare handen Lauwrierkranffen hebben, en dezelve de Eer aanbieden, en opofferen, willen te kennen geeven, hoe door een aangenaame duurzaamheid, de Eer door deugd en dapperheid verkregen, vereeuwigd word. 't Zelve word ook door de Jerusalems Veer of Palmtak (die door een Kindtje opgeheven word) te kennen gegeeven; waarom wy 'er ook in onze *Emblemata* een zinneprent van gemaakt hebben, met dit byschrift:

*Hoe meer dat d'Oosterpalm gedrukt,
Getrapt word en ter neer gerukt,
Hoe weeliger zy wast en groeit.
Gelyk de Deugd te schooner bloeit,
Hoe meer zy word geschopt, vertreên,
Als ook de Waarheid, fel bestreên,
Van Kerktyrannen.*

Op den achtergrond van de Nis ziet men een Gedenksnaald, opgeregt ter gedachtenisse der zulken die den weg der deugd, eer, en dapperheid betreden hebben; ook de Faam, die hunne roem wacrelkdkundig maakt.

In het kleene Tafereel, boven dit Stuk, staat verbeeld een Palmboom, waar aan twee Fakkels en Schilden hangen, zynde het oulings een overwinningteken, als boven, door deugd, eer, en dapperheid verkregen. Men ziet hier nevens ook verbeeld een Leeuw, Paard, en leggen-den Kameel; om nader uit te drukken, dat de verwinning moet behaalt worden door kracht, moedigheid, en lydzaamheid. Daar wy mede op zinspelen in 't bovengemelde

Aantekeningen over 't Leven van

de Boekje, op de verbeelding van den geduldigen lastdraagenden gebukten Kameel, met deze toepassing:

*Gedult en stille Lydzaamheid,
Zyn stutten die den Kruisdruk schraagen.
Leer van dit Lastdier, ('t welk tot draagen
Den rug bied, en zich nederleit)
Hoe elk zich naar zyn lot moet voegen,
Met taay geduld, en vergenoegen.*

Het eerste Vak, geschildert op een regtsen dag, aan de linker zyde van de muur, verthoont de Godin des Rykdoms, of anders de Afgodin, die de geheele Waereld door haare blinkende Munt betovert.

Zy zit op een verhevene Troon of Zetel, welkers Leuning en gebelldhoud zyn met Arcentskoppen, om haar opperste vermogen en aanzien te betekenen. Zy houdt op haar schoot een Koffertje met Gesteenten, en in haar rechter hand een Appel. Voor haar Troon staan verscheide sierlyk gewrogte Schotelen, Kannen, Vaazen, ook de Hoorn des Overvloeds, vol goude en zilvere Penningen, en andere kostelykheden, die de begeerte verrukken, de zinnen betoveren, en de heele Waereld voor zich doen buigen, om in haare gunst te staan, en van haare Staatdochter de Fortuin begiftigt te worden. En gelyk de *Magneetsteen* het Yzer door een verborgen kracht tot zich trekt, zo trekt zy ook, door de verborgen kracht van 't blinkende Goud, de begeerlyke harten der menschen naar zich: schoon dezelve niet als de behandeling daar van genieten; gelyk door de twee Kindertjes, die aan een open Vaas vol goude en zilvere Penningen lustig en vrolyk grabbelen, en dien Spaarpot greepig en yverig staan om te roeren, om de Schyven van de schimmel te bevryden, te zien is, en dit is 't al. Want,

G: de LAIRESSE.

*Die zich aan 't blinkend Goud vergaapen,
En zoeken hunne rust in 't geld,
Die vinden zorg, die hen steeds kwelt:
Zo wel in 't greetig zamenschraapen,
Als in 't bezitten van hun wensch;
En schoon het zelve noch vernoegen,
Noch rust, maar onrust baard na 't zwoegen,
't Blyft echter 't doelwit van den mensch.
Dus was het oudtyds, en noch heden.
De Muntgod word steeds aangebeden.*

Men ziet nevens de Kindertjes verbeeld, een Krokodil, een gedierte dat de vermaarde Rivieren den Nyl, Ganges, en inzonderheid de Indische Stroomen (daar zich de Paarlen, Gesteenten, en het Goud laten vinden) bewoont.

Nevens de Rykdom staat een Vrouwenbeeld, welke in de hand heeft het Beeld van Pluto, en achter haar twee Beelden by een Vruchtboom, als ook een Kindtje, dat van de vruchten plukt. 't Een en ander wil al wat zeggen, gelyk ook de Appel, die zy in de hand houd, zynde een afbeeldzel van de Goude Appelen, die de Poëeten verciëren dat Hercules mede bragt uit de Hoven van Hesperides, waar door de oude Fabeldichters niet anders hebben willen beduiden, dan dat hy uit de Afrikaansche Oorlogen wedergekeert, een ryken buit meê bragt. 't Wil ook aanduiden, dat de Rykdom ontspruit uit den vruchtbaaren Land- en Vcebouw, inzonderheid de Schaapenteelt, welker melk en vlees tot voeding, en hunne vellen of wolle, noodwendig tot bekleedinge der menschen, groote voordeelen geeven en aanbrenge: waarom men ook in den ouden Fabeltyd heeft verdicht, dat Jason het Gulde Vlies, op den raad en door hulp van Medea bekomen, dat is een vetten buit geroofd had, die Goud waard was.

Het kleene Tafereel, boven het Stuk, verbeeld, dat Ja-

Aantekeningen over 't Leven van

Jafon de Goude Vagt veroverd heeft, na dat hy den Befchermdraak, gefteft om het zelve te beletten, had omgebracht. Het welk, zedelyk toegepaf, onderwyft, hoe men door 's Hemels hulp en byftand, den Draak van kwaade driften en geneigtheden, die den toegang tot het Gulde Vlies van Godvrucht en opregte Deugd beletten of dwarsboomen, eerft moet overwinnen en dooden.

Het tweede Vak, aan de linker zyde van de muur, verbeeld Milddaadigheid, Voorfpoed, jeugdige Gezondheid, en zwakken of armen Ouderdom.

Milddaadigheid ftaat midden in de Nis, houdende een Overvloedshoorn, daar het Geld aan alle zyden uitftort, in haar regter arm, het geen Milddaadigheid of Mededeelzaamheid te kennen geeft. Aan haar regter zyde knielt de Voorfpoed, die haar aanbied een kostelyke Halskarkant. 't Waar te wenfchen dat zulks altyd gefchiede, en dat de Voorfpoed den Milddadigen toevloede, aangezien zy * gewickte † open handen hebben, om vaardig wel te doen, en den Behoeftigen mcê te deelen. Gelyk wy dan hier zien, dat aan de voeten van Milddaadigheid de arme Ouderdom, door een afgeleefde magere oude Vrouw verbeeld, (aan haar flegt hulzel en bekleeding te kennen) ter aarde leit, by zich hebbende een Kruk of Stut, leunende op een Waereldkloot, als ook een Kindtje nevens haar fchoot ftaan, welk van de Milddaadigheid eenige ftukken Geld worden toegereikt, waar over 't zich verheugd, en bly ziet; 't geen klaarlyk aandient, dat de deugd van Milddaadigheid, een Troosteresse is voor de Weezen, en den Afgeleefden een Stut verftrekt, wanneer zy dubbeld ongelukkig, dat is, arm en oud zyn.

Zy

* Gewickte: dit betekent, vaardig in 't weldoen te weezen, op dat het niet gebeure, als verhaald word van een Vorft, die, bewust dat de Wysgeer, zyn Vriend, ziek en behoefte was, zo lang vertoefde met weldoen, dat het te vergeefs was; want als zyne dienaars hem fpyze bragten, was hy al van gebrek overleden.

† Open handen: dit betekent gereede Milddaadigheid. Men leeft in de oude Gefchichten, dat, als de Gezanten van Bearn bevel ontfangen hadden, om een der Zoonen van Heer Willem van Moncade tot hun Vorft te verkiezen, keurden zy dien, welke hun in 't begroeten voorkwam met opene handen; om dat zy het voor een zeker voorteken van Milddaadigheid opnamen.

G: de LAIRESSE.

Zy heeft een zedig wezen en gelaat, ten bewyze dat de Godvrucht in haar hart huisvest, waarom ook onze Vernufteling den * Olifant, tot een zinteken van de Godvrucht, achter haare zetel geplaatst heeft.

Men ziet ook achter de Milddaadigheid een Arent opwaards vliegen, naar den Troon van Jupiter; 't geen te kennen wil geeven, dat de deugd van Milddaadigheid van de aarde opwaards vliegt, naar den Hemel, van waar zy haare belooninge wagt. En, wat laager, de jeugdige Gezondheid, tenger van wezen en leeft, bekranst met Bloemen, die tot een Krans met levend Groen gevlochten, Jeugd betekenen. Zy houd in haare regter hand den Staf van † Esculapius, en aan haare zyde het Stuur of Roer van een Schip; welke dingen Gezondheid en een gelukkigen staat van Voorspoed betekenen.

In 't kleene Tafereel, boven dit Stuk, word vertoont, Marcus Curius, daar het Gezandschap der Samneters hem met Geschenken komt aanzoeken, en daar hy vergenoegt met een Schotel Raapen, geruft, en buiten staatgewoel, de Gezanten en hunne Geschenken afwyft. Dit Vertoonzel eischt geen verklaring.

Weide ik, door dit doen, in deze Levensbeschryving wat breed uit, dit geschied, om dat de geenen, welke noch onbedreven zyn, hunne Denkbeelden, door het bespiegelen van dit groot Vernuft, zouden oeffenen, en door braave Voorbeelden hun brein scherpen. 't Is geen blinde franje, of 't zyn geen beuzelingen, die een verstandigen Lezer lastig vallen; maar 't is het wezentlyke, de ziel en het leven van de Konst, en die het Konstwerk doet spreekken.

In

* Men zegt, dat de Olifanten de opkomende Oosterzon eere bewyzen: en als de nieuwe Maan verschynt, dat zy zich dan in de rivier gaan reinigen, en voor de spiegeling van de Maan, in 't water zich buigen.

† Esculapius, de God der Geneeskunde, of Gezondmaking, heeft Hippolitus, door 't hollen van zyn paarden, tusschen de klippen verplettert, na dat hy de afgeschuurde leden maaten weder by een verzamelt had, door zyne wonderbaare Geneeskonst geheelt. Zie L. Smids kantschrift, op den Brief van Cydippe aan Akontius. Zyn Staf is boven aan omwoeld met het Geneeskruid, dat hem gevallen door een slang aangewezen wierd. Daar hy de eerste proef mee aan den dooden Glaukus deed.

Aantekeningen over 't Leven van

In dit zelve huis van *de Flines*, thans bewoont van den Heere *Adr. Rutgers*, is ook een beschilderde Zaal van onzen LAIRES te zien.

Maar, alzo wy met het verklaaren van het voorste Werk, reeds buiten ons bestek zyn uitgedyd, zullen wy 'er niet anders van zeggen, als dat dit zelve konstig van vinding, wel getekent, natuurlyk van koleur, geestig van toetaking, en breed, en smeltende geschildert is. Doch dit zou de eenigste reden niet weezen; maar als ik bevond, dat LAIRES, in zyn Schilderboek, verscheiden zyner Tafereelen beschreven heeft, en niemand, als de Maaker zelf, beter weet, wat hy met het zelve te verbeelden gemeent heeft, heb ik het nodeloos geächt my daar verder in uit te laten.

't Waar te wenschen geweest, dat hy het zinnebeeld van de Armoë (door hem zelve verbeeld) met wat meerder nabedenken bespiegelt had, en in tegendeel het zinnebeeld van de Spaarzaamheid zich tot navolging voorgestelt, en betracht, daar hy een grooten troost en steun aan zoude gehad hebben, toen hem in den jaare 1690 de blindheid overkwam, die hem tot zyn dood bybleef. Menigmaal heeft hy betuigt, dat hy, blind zynde, meer zag dan toen hy ziende was; want toen zag hy, daar hy te vooren niet eens op gedacht had, namentlyk, dat hy moest gespaart hebben; doch te laat; even als die, van wien *Jan de Bruin, de jonge*, in zyn *Jok en Ernst*, op bladzyde 5. verhaalt: dat hy, zyn inkomen verwaarloost hebbende, met een zyner Vrinden in een Schilders Winkel ging, die daar eenige Stukken kocht. Hy, ziende een Tafereel dat konstig geschildert was, verbeeldende het Oordeel, doch dier van prys, en geen geld hebbende om te koopen, gaf de smart, die hy daar over had, dus te kennen: *Wat een Oordeel verlies ik, overmits ik geen geld heb!* Waar op zyn Vriend hem tot antwoord gaf: *Gymogt beter zeggen; wat een geld verlies ik, overmits ik geen Oordeel heb!*

Doch

Doch het fchynt my toe, dat zyn noodlot hem, uit geduldigen aart, zo zeer niet fmarte, als het wel anderen zou gedaan hebben: want die geenen, die verkeerung met hem gehouden hebben, getuigen, dat hy zich in die elende heel getrooft droeg, en zich met een deuntje op de Fluit of de Fiool te fpeelen, vermaakten, daar hy wonder wel in bedreven was.

Hy verftond zich heel wel op de *Iconologia*, of Uitbeeldinge des Verftands, en wat de Historien, en de oudtydfche gebruiken, in opzicht der Feesten, Praalen, Zwier, Vergodingen, en Lykbestellingen, met hunnen toefstel of aankleeven van dien aanbelangt, daar omtrent bediende hy zich van in de Oudheidskunde bedreven Puikdichter *Andries Pels*, die hem dikwils kwam bezoeken.

De zugt en gencigtheid tot de Konft bleef hem, fchoon blind, by, tot het einde van zyn leven; en verfcheiden Liefhebbers, Schilders en Plaatfnyders kwamen weekelyk by den anderen aan zyn huis, om zyne Leffen of Redenvoeringen, over het een en ander deel van de Konft te hooren, die hy, na dat hy 'er een denkbeeld van gevormt hadde, zo goed als hy kon fchreef.

De Lezer zal ligt vraagen, hoe dit gefchieden konde, daar hy blind was? Maar hy deed het dus: hy had twee geplumeerde Doeken, waar op hy by den taft, als men zegt, fchreef met een ftuk wit kryt. Als de eene vol gefchreven was, vervolgden hy op den anderen, terwyl inmiddels de eerfte door een van zyn Zoonen wierd nagefchreven op papier, en voorts uitgewifcht, om ledig te weezen tegens dat de tweede Doek weder met kryt vol gefchreven zoude zyn. Eindelyk zyn deze Schriften opgezamelt, en door het Konftgenoodfchap tot twee Boeken gefchikt, en overal met Plaatwerk, daar de Voorwerpen, waar op hy in zyne Redenvoeringe zinspeelt, op vertoonftaan, vermengt. Het eerfte dient tot inleiding van het tweede, en handelt van de Tekenkonft, gelyk het tweede

Aantekeningen over 't Leven van

van de Schilderkonst, nevens al het geene daar toe behoort.

Hy overleed in Amsterdam, in het jaar 1711, en wierd door het Konstgenootschap gedraagen, en op 't Leydsche Kerkhof ter aarde bestelt, op den 28sten van Hooymaand.

De konstlievende *Arnout van Halen*, die groote achting voor zyn Konst heeft, ziende na lang wagten, dat niemand van de Amsterdamsche Dichters, des Mans overlyden met eenig Lykdicht gedacht, maar 't zelve met een eeuwig stilzwygen schein voorby te willen stappen, vatte de pen op, en maakte een langsleepend Rouwbeklag, tot een altoosduurende gedachtenis van zyn overlyden; en voegde deszelfs Afbeeldzel, dat hy alvorens uit liefhebbery in 't koper gebracht hadde, voor het zelve, met het volgende Vaers:

*LAIRES was eerst Apell, daar na wierd hy Homeer.
Ligt krygt den Amstel in geen eeuw zo 'n Fenix weér.*

Van welk Lykdicht dus de Tytel is:

Op de Stilzwygentheid van de

AMSTERDAMSCH E HELICON,

*Over 't affterven van den vermaarden Konststryken
Schilder, de Heere*

GERARD de LAIRESSE;

*Aan de Liefhebbers van de Poëzy en Schilderkonst,
wegens het nalaaten van eenig Vaers op den
Overledenen in 't licht te brengen.*

*Wat tyd beleef ik, ach! roemruchtige Amstelaaren,
Nu dat het licht verdwynt der grootste Konstenaaren,
Die zo veel jaaren hier roemruchtig heeft geleefd,*

En

G: de LAIRESSE.

En aanstonds na zyn dood uit uw gedachten zweeft!
Is dan die Geest niet waard voor al zyn konstbedryven
En moeite, dat uw pen zyn lof voor 't laatst mag schryven?

Daar Schilder en Poëet, van een natuur en aart

In geest en vinding, als gezusters gaan gepaart.

Kunt gy die laatste eer aan de Afgesturven weig'ren?

Daar GERARDS Konstpenceel ten toppunt komt te steig'ren

In Pallas oeffenschool. Gy zaagt zyn Tempelpraal,

En waart niet onbekend op zyne Schilderzaal:

Wat reden dat gy nu stilzwygend zyt gebleven?

Hy heeft u in zyn tyd veel stof tot dicht gegeven,

En was in keur der Konst de Phenix van zyn tyd,

Ja toonde zelfs noch al in 't blind geval zyn vlyt:

Schoon 't noodlot hem, helaas! van zyn gezigt beroofde,

Bewees hy echter dat zyn geest geenzins verdoofde.

Wat zyt gy anders mild, wat weid uw dichtpen breed,

Wanneer het sterflot treft een wel bekend Poëet.

Wat ziet men dan aanstonds een reeks van vaerzen vloeijen;

En ieder yvert dan om 't vaardigst voort te spoeijen;

Elk bromt om 't grootst, want in verscheide stof en keur

Hangt maar een dag daar na des Boekverkoopers deur

En vensters vol, om het nieuwsgierig oog te paaijen,

Men ziet ze aan touwen dan als groote vlaggen waaijen.

Of sterft een Staatsman, of een dapper Oorlogsheld,

De Poëzy staat reë, de pen gaat straks te veld,

De geest is vaardig, ze is niet slof om stof te zoeken,

Zy draaft dan voort, ja maakt in weinig dagen boeken

Vol lof; 'k zeg 't niet om dat dit qualyk is gedaan,

Maar dat een Schilderbeld word stom voorby gegaan:

Of is hy in uw oog niet waardig te beloonen,

Wiens dierbaar Eerengraf de Zanggodinnen kroonen?

Ik zeg 't u allen dan, indien gy 't niet en weet,

't Kan geen regt Schilder zyn die niet is een Poëet.

Men moest veel eer dien Man met dubb'le lauwr en cieren.

'k Zal dan als Schilder hem gaan vlechten lauwerieren,

Aantekeningen over 't Leven van

Wyl Amstels Helicon, na zo veel maanden, ach!
Niet eens te voorschyn komt, 't is of ze op sterven lag!
Kunt g' hem dus traag en laf in 't donker graf zien daalen?
Zo moet een Schilder als Poëet zyn schuld betaalen,
En iets vermelden van LAIRESSES groote kunst:
't Is onverschoonbaar aan deez' Konstenaar die gunst
Te weig'ren, en Cipres met Lauw'ren niet te vlegten,
Om aan zyn Grafnaald tot een Eerenkrans te hegten.
'k Leg aanstonds dan 't palet, met verw belaeën, ter neër;
'k Gebruike op dezen tyd Apollo's ganzeveer.
Moet ik (een Schildergeest uit liefd') de rol gaan speelen
Van een Poëet, en myn penceel en tafereelen
Verruilen voor papier en pen, om dat de ry
Der Dicht'ren dus LAIRES stilzwygend gaat voorby?
Men hoeft geen yd'le roem van zyne Konst te melden,
De werken blyken, hy was 't hoofd der Schilderhelden:
Onze Ystad zal de roem van zyn volmaakt penceel
Noch eeuwen na zyn dood doen leeven op 't Tafreel:
Hy overtrof elk een in 't ryklyk ordineeren;
Historien, gebouw, en 't bywerk zal u leeren,
Waar dat ge uw oogen wend, zyn groot sche Schildertrant
En cierlyk koloriet, en wat zyn konstryk' hand
Door verw al wrogt, en teér het marmer u verbeelde,
Dat zulks voor 't keurig oog niet van Natuur verscheelde,
Dat tuig' Pronkgalery en Zaal in Amstels stad,
Daar 't oog nooit moede word of van 't bespieg'len zat.
Zo gy 't weërgaloos werk van Prenten gaat beschouwen,
Die hy in 't koper bragt, dat mag men vast vertrouwen
Het best te zyn dat ooit Holland te voorschyn bragt;
Daar ziet men een manier, door niemand noch betragt,
Van cierlyk tekenen en met de naald graveeren,
In alles meesterlyk waar dat zich 't oog komt keeren;
Een werk, hoewel het hier aan d'Ystroom is gekweekt:
Dat zelf den Tyberstroom in konst na de eerkroon steekt:
Indien dit deftig werk zyn oorspronk had van Romen,
En

G: de LAIRESSE.

En was voor Itaaljaans in Nederland gekomen,
Dan had men dat Juweel met dubbeld goud bekleed,
Daar een naamkooper nu naauw zilver aan besteed:
Zo kan de naam van Frans en Itaaljaans staan praalen:
Zo moet de waare konst door onkund' nederdaalen:
Dat is de reên waarom 't zyn waarde niet berykt,
Want nu het simpel met de naam van Neêrlands prykt,
Zo acht men 't niet als 't is; de onkunde kend de waarde
Van zulk een Konstschat niet, men gaa eens met bedaarde
En kundige oogen regt bezien dat deftig werk:
Beken uw misverstand, dat 's de oorzaak, na ik merk:
Hier is een vollen oogst van geest en konst te vinden,
Die voordeel toebrengh aan die ooit regt konst beminden.
't Kwaad oordeel zal geheel hier worden overtuigt,
Terwyl een konstby uit deez' bloemen honing zuigt.
Wilt gy hem na zyn dood noch lessen hooren geeven?
In 't Schilderboek, dat hy blind zynde heeft beschreven,
Vind gy de volle keur van allerhande stof,
Daar hy in yverde als een planter in zyn hof.
Al quam hem in de nacht een voorwerp in de zinnen,
Hy stapte 't leger uit en ging aanstonds beginnen
Te schryven 't zinnebeeld of konstgreep op zyn doek,
Met eenig droog cryon, dat was 's Mans pen en boek.
Zo lustig was zyn geest op 't laatst noch in 't betrachten
Van konst, verschoonende geen rust in naare nachten.
In 't kort, Natuur had hem beschonken met die gunst,
Dat hy het al bezat wat ooit behoorde aan kunst,
Waar voor hy hier op aarde altyd die lof zal erven,
Dat nooit zyn konst by vreemde en Amstellaar zal sterven.
Roemd Rome op Angelo, Carats, Marat, * Urbyn;
En Vrankryk op Le Brun, Mingnard, Bourdon, Poussyn;
Snoeft Braband op de naam van Rubbens en van Dyken;
Ons Holland hoeft voor haar de konstvlag niet te stryken;
Wy roemen op LAIRES, die in zyn ryke keur
Van ordinantien, bevallige koleur

* Raphaël
Urbyn.

En

Aantekeningen over 't Leven van

En kolorieten, voor geen Meesters hoeft te wyken:

Zo mag hy dan met recht als onze Phenix pryken.

Men kan noch tot 's Mans lofgaan wand'len, wyden breed,

Maar dit is 't werk veel meer van een vermaard Poëet,

Die met de Lauwer van God Phebus zit te praalen:

Ik wil uit eerbieds pligt voor haar het zeil inhaalen;

Myn inkt heeft uitgediend, ik heb nu na myn kragt

Myn plichtvaers op 's Mans dood aldus ten eind gebragt.

Wilt dan deez' Schildergeest nu zyn gebrek verschoonen,

'k Leef noch in hoop dat een Poëet ons aan zal toonen

Heer GERARDS grooter lof, in duurzaam Heldendicht.

'k Leg myne pen ter neêr. De tyd gebied myn plicht,

Dat ik palet en verw' weêr op neeme als voor dezen,

En dat myn rol van den Poëet nu uit zal wezen;

Penceel en doek, zyn voor myn studi best bekend.

Dus raakt de Schilder weêr in 't Schilders element.

GRAF SCHRIFT.

Dit Graf besluit een Schildergeest,

Door 't Noodlot is hy blind geweest;

Doorluchtig in de Konst te stichten:

Zyn werken staan als flonkerlichten.

Het is LAIRESSE die hier leit,

Een tweede Apell, in 't kort gezeit.

Geen Nyd kan ooit zyn Phenixstukken

'Vit ons geheuge en zinnen rukken,

Maar zyne lof aan Amstels kant

Blyft blinken als een diamant.

Laat hier een Eerzuil voor hem bouwen,

Van duurzaam Marmer uitgebouwen,

Plaatsf vry daar op zyn Beeltenis,

't Welk uit fyn goud geklonken is.

Zo zal LAIRES zyn roem nooit sneeven,

Maar eeuwig by Konstkenners leeven.

ARNOUD VAN HALEN.

Waar

G: de LAIRESSE.

Waar op zich *W: van der Hoeven* aldus liet hooren:

De liefde tot de Kunst brengt ons LAIRES voor de oogen,
Wiens onbepaalde geest, ten Hemel ingevloogen,

De Schilders voorlicht als een held're morgenstar,
Gelyk *Aurora's* schoon gelaat, of als de kar

Van *Phebus*, wen hy eerst in 't Oosten op komt daagen.

Heeft dan van *Halen's* pen geen reden om te klaagen,

Terwyl geen Dichters oog dien Schilderbeld beschreit,

Diemet Natuur om 't schoonst heeft met 't Pencil gepleit?

Zyn vlugge hand wierd door zo hoog een geest gedreven,

Dat hy 't versturven deed door zyne kunst berleven:

Dit speet de dood; zy stak, als dol en opgeruit,

Toen 't sterflot haar bedwong, LAIRES zyne oogen uit,

Om dat zyn Schilderkunst haar macht niet zou braveeren.

ô Zwaar verlies! ô ramp! die Nederland zal deeren,

Zo lang de Schilderkunst geëerd werd en geroemt!

Van *Halen*, die LAIRES zyn licht, zyn leidstar noemt,

Heeft zich na zyne dood op 't loffelykst gekweeten,

't Geen de Nakomeling hem altoos dank zal weeten:

Wy zien ons door zyn vlyt op 't hoogst aan hem verplicht;

LAIRES berleefd door hem in Schraapkunst en Gedicht,

De Zangers aarzelden om 's Mans waardy te roemen:

Dit gaf van *Halen* stof de ondankbaarheid te doemen.

Meergemelde *van Halen* is ook bezitter van een zyner beste Konststukken, verbeeldende de Vergoding van *Eneas*, daar *P: Rixtel* dit vaarsje op gemaakt heeft:

Hier spoelt *Numicius Eneas* menscheid af;

Die, na veel ramp, in 't eind, geplaatst word by de Goden:

Het lof van d'oorlogsmoed blyft eeuwig buiten 't graf.

Vrouw *Venus* daald beneën, om hem om hoog te nooden.

Men loont de dapperheid vaak lasterlyk met nyd.

Dies stygt ze om hoog, en word onsterfelyk, door den stryd.

Eindelyk moeten wy noch na zyn dood tot zynen roem

zeg-

Aantekeningen over 't Leven van

zeggen; dat hy de Perzoonverbeelding, volgens den regel der Konst, wel verstaan heeft, waarom ook zyne Konstaafereelen met den eersten opslag aanduiden, wat zy verbeelden willen: en zich daar omtrent zelden heeft vergrepen. Want dat zomwyl groote Meesters een misflag hebben begaan, eischt geen bewys. Wie is 'er zonder gebreken? dus, zo ik niemand een Puikschilder wilde noemen, dan die volmaakt in al zyn doen was, weet ik niet wie op de lyft myner Konstgenooten boven aan moest staan; waarom ik in dit opzicht van dezelve zeg, als *A: Pels*, (in *Q: Horatius Dichtk.* bladz: 33.)

*Niet dat ik een Gedicht juist zo volmaakt begeer,
Dat ik geen misflag in den Dichter zou verschoonen.
In 't luit slaan geeft zomtyds een snaar wel and're toonen,
Als hart en hand begeert; men grypt by avontuur,
Al denkt men in B mol te grypen, in B duur.
Ook treft de pyl niet steeds, daar oog en boog op mikken.
Dus weet ik eene vlek of twee wel in te schikken,
Die uit verzuimenis, of 's menschen zwakheid spruit,
Steekt maar het grootste deel des werks voortreflyk uit.*

Onze GERARD DE LAIRES had drie Broeders, *Ernst* of *Ernest* genaamd, die ouder was, en twee die jonger waren dan hy, *Jaques* en *Jan*, die noch in leeven is, en dagelyks 't penceel oeffent.

Ernest, die al vroeg in de Konst gevordert was, muntte inzonderheid uit in 't schilderen van allerhande Gedierete, waar van hy een geheel Boek toegestelt had, en zyn Beeldenis uitvoerig in waterverw geschildert daar voor geplaatst; het geen als den *Canselier* van den Prins van Luik in handen kwam, hy zulk een welgevallen daar in had, dat hy hem aannam in zyn dienst: doch zond hem op zyne kosten naar Italie, om zyn Konst naar braave voorbeelden voort te zetten. Van daar weder gekomen, is hy

in

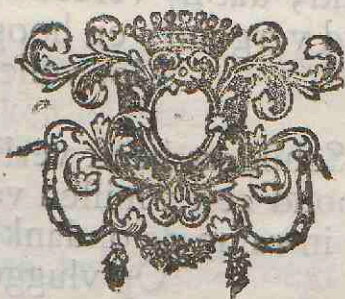
G: de LAIRESSE.

in dienst van gemelden Prins tot Bon overleden, omtrent den ouderdom van 40 jaaren.

Jaques, die naar onzen GERARD volgde, schilderde alles, ook Beelden in 't graauw, om in Nissen te plaatzen; maar, daar hy zich het best op verstond, was 't Bloemschilderen; hy kwam mede van Luik naar Amsterdam zakken, daar hy de Konst tot het einde van zyn leeven goeoffent heeft.

GERARD DE LAIRESSE liet drie Zoonen na: de oudste *Andries* genaamt, geen genegtheid tot de Konst hebbende, ging in Vrankryk by een Koopman wonen; na welks dood hy naar Indiën vertrok. De twee anderen, *Abraham* en *Jan*, oeffenen de Konst, gelyk ook hun Neef, de oudste Zoon van *Jaques*; van wien met roem gesproken word: zo dat de naam der LAIRESSEN niet ligt itaat te verdwynen. Dus verre *A: Houbraken*.

Eindelyk, voegen wy ook hier achter het geene den Heer *Pieter Langendyk* tot 's Mans lof en op des zelfs dood uitgeboezemt heeft.

OP DEN DOOD

Van den beroemden Schilder,

GERARD DE LAIRESSE.

reur, Melpomeen, schreij droeve zangeres,
Omplant het graf van GERARD met Cipres,
Dic de eed'le konst door menig schilderles
Heeft licht gegeven.

Boog, Grieken, op den blinden man, Homeer;
Laat zeven steên in 't harnas staan, om de eer
Wie 't nest zy van den Fenix, op wiens veêr
De dichters zweeven.

LAIRESSES land staa van zyn voorrecht af;
Wyl Amsterdam zyn konst het leeven gaf.
Al rust hier 't lyf, zyn naam blyft uit het graf,
Voor hem te duister.

De Fenix, die aan bei zyne oogen blind,
Naauw aas in 't land, dat hy vereeuwigt, vind,
Wordt naa zyn tyd vergood, en hoog bemind,
Met vollen luister.

De Fenix, die de Schilders heeft verlicht,
Wierdt mildt beloond eer 't missen van 't gezicht,
Hem leerde, hoe in ramp de ondankb're zwicht
Op vlugge wieken.

De Dichter, die ontfonkt van hemels vier,
De Goden zelf deed luist'ren naar zyn lier,
Leeft door zyn geest vereeuwigt op 't papier,
Ten roem der Grieken.

Zo leeft LAIRES, de ondankbaarheid te sterk,
Door zyne konst in hof, paleis, en kerk,
Doch zyn vernuft is in zyn schilderwerk
Het best te vinden.

De Schilderkonst schoeijt op der dicht'ren leeft.
LAIRESE paart zich met Homerus geeft,
Dees brengt voor 't oog, 't geen de ander zingt of leeft.
Twee wondre blinden!

Al wat ons de een van Goôn of menschen meldt,
Wordt op 't paneel van d'anderen gesteld,
't Zy 't is geschied in 't hof of open veld,
Met schoone verven.

Al wat natuur door 't gantsche rond verspreid,
En brengt voor 't oog, met glans en majesteit,
Doorzag den geest met groote schranderheid,
Die 't licht moest derven.

Hy leert de maat van 't schoone menschenbeeld,
En hoe het licht op yder voorwerp speelt;
Wat verw het oog kan streelen, of verveelt,
't Zy dof of gloeiend.

Der stralen kracht in zon of maaneschyn,
De ploojen in het laken of fatyn,
Wat vlak en groots, en vliegende moet zyn,
Wat zwaar, of vloeiend.

Hy leert wat kleed een krygsheld voegt of maagd,
Wat rok het volk, een raad, of priester draagt,
't Zy op een feest, of daar men 't lyk beklaagt
Van zyne vrinden;

Wat trekken dat de hartstogt geeven moet,
Op 't aangezicht, zo 't bly schyne of verwoed,

En lacht of schreijt; hoe handen, hoofd en voet
Daar werking vinden.

Hy leert de maat der bouwkonst door zyn werk,
In graf, paleis, of schouwburg, brug en kerk,
't Zy deftig, groots, aanzienlyk, zwak of sterk,
Of vol çieraaden.

Hy spant den geest ook tot verquikking uit,
Daar ons gezicht in 't blaauw gebergte stuit,
En schildert bosch, rievieren, hof en schuit,
Gebloemt en bladen.

Men zwyge van Apel en Protogeen,
Van Zeuxis, van Melant, en Filoxeen,
Elk vond een deel, LAIRESSE 't algemeen,
Om elk te leeren.

Waarom zyn naam zal blyven in waardy,
Door zyne pen, zo wel als schildery,
En als Homeer, door zyne Poëzy,
Steets triumfeeren.

Treurt konstenaars, die hy zyn' lessen gaf.
Elk breng een steen tot çierfel van zyn graf,
Of vrees vry voor Prometeus droeve straf,
Die u kon naaken:

Maar neen, hy heeft zich zelf een graf gebouwd,
't Geen schooner blinkt dan marmersteen of goud,
Dat zal zyn geest, die nu 't gesternte aanschouwt,
Onsterfelyk maaken.

*Overleden in Amsterdam den 11.
van hoodymaand 1711.*

PIETER LANGENDYK.

OP

OP HET
E E R S T E B O E K,
Handelende van de maniere des
P E N C E E L S.

O Schilderleerling, die genegen,
Het voorbeeld van Natuur te volgen op haar wegen,
Aandachtig 's Meesters lessen hoort,
Door liefde tot de kunst bekoort,
Gebruik met vlyt penceel en pennen,
Om yder uit het oog te rennen,
En tracht, gerezen uit de laagte en 't aardfche stof,
Naar waare glory, eer en lof.

Maar myd voorzichtig alle paden,
Die uwen yver in het leeren kunnen fchaden.
Dan gloeit natuurlyk wat gy maalt,
Dus wordt het leven achterbaalt,
Het befte voorbeeld tot het maalen.
Dan nadert gy tot aan de ftraalen
Der zonne, en beelt ons af een' net gedreven dag,
Die by het daglicht halen mag.

Dan vloeit uw fchaduw voortgetoogen
Naar 's lichaams nette maat, en lokt verftandige oogen.
Dan blinkt de fchoonheid overal:
Het zy ge een' snellen waterval,
Of bofch, of beemden uit zult beelden,
Of eenen lufthof vol van weelden:
Het zy ge uw beelden kleedt bekoorlyk voor 't gezicht,
Daar zelf het leven fchier voor zwicht.

Dus

Dus toont de doodverf zelf uw krachten,
En wat gy verder groot van moede zult betrachten.
Verlies de hoop dan nimmermeer,
En oog op geld min, dan op eer,
Die u geen rover kan ont dragen.
Dus word gy op den gulden wagen
Der vlugge Faam gevoert tot roem van uw geslacht.
Dus blinkt gy als een star by nacht.

D: van HOOGST RATEN.

Inleiding tot dit Werk.

A A N D E

KONST-OEFFENAARS.

Wie tot eedele Konsten en verheevene wetenschappen zich wil begeeven, moet zich eenen moeyelyken arbeid getroosten: en nimmer verdrietig zyn, om dat het einde 't welk hy hem voorsteld, niet aanstonds aan hem openbaar werd, en zyne verwachting voldoet: Het gelukt zelf den allergrootste Meesteren niet, dat zy, met altoos eeven groote schreeden hun gewenste doel naderen. Wien het marren verveeld, overdenk by zich zelf waar aan het haperen mag, en of daar geen Meesters zyn, die hen moogen helpen. Gewislyk zal men 'er altoos ontmoeten. Indien men niet verwaand is, noch te groothertig, zo zal men het gewenste doelwit bereyken. Men stelt zich altoos de spreuk, der wyze D: *Kato* voor oogen:

*Ne pudeat, quæ nescieris, te velle doceri:
Scire aliquid, laus est; culpa est, nil discere velle.*

Dat is:

*Schaamd u niet dat ge iets leerd, wen iemand u wil leeren,
't Is schand, zo gy 't niet wild, maar 't weeten strekt tot ceren.*

De Ervarenheid heeft my geleerd, dat de wetenschappen niet ons, maar wy de wetenschappen moeten zoeken. *Ovidius*, wyft ons door 't verdichtzel der Nootenboom aan, dat dezelve, hoe meêr hy geslaagen werd, ook te weeldriger vruchten geefd, maar wacht niet tot dat die in 't najaar uwer leeftyd, van zelve afvallen. Zoekt yverig na een goed vriend en Meester die u onderwyzen kan, hebt gy hem nooit beleedigd, hy zal u ook 't aanzoek niet ontzeggen: Want gelyk het waarlyk in hem een slegte daad zyn zoude, dat hy u niet hulp, zo zoude het van de andere zyde noch veel slegter daad zyn,

niet geholpen te willen weezen, alleen om de verplichting van weder andere te moeten onderrichten, te ontgaan. Men doe hier in aan anderen, zo men zelf wil ontvangen: Maar die eenmaal een waar vriend, en te gelyk in den zelven een goed meester aantreft, eerd hem als een onwaardeerbare ſchat; acht u voor gelukkig wanneer gy, zo één, vriendschap bewyzen moogd, want de ondankbaarheid vernietigd dezelve: ſchroomd nimmer, aan zo één, uwe zwaarigheden bekend te maaken, en of hy geringer dan gy moogd zyn, laat u zulks niet ſtooren: Want nimmer zal het u tot verwyt ſtrekken van zyn minder geleerd te hebben.

Maar laat voor al de waanzucht nooit uw hert bekruypen; deze is het die veele onderdrukt en onwetend laat: met de grootſte waarheid zcide een der oude Wysgeeren, dat

Veele tot wetenschappen zouden gekomen zyn, indien zy niet gewaand hadden dezelve alreede te bezitten.

Laat ook nooit het inzien der toekomende zwaarigheden u moede-loos maaken; zo veele andere zyn, door zwaarder weg, tot het bezit dezer Konſt gekomen. Nu volgen wy hunne wiſſe gangen en myden hunne duistere omweegen; een zeeker en kort middel, om in minder tyd, meerdere kennis te bekomen, waar toe deze mynen arbeid u gedyen mooge.

3

T A F E R E E L
V A N D E
S C H I L D E R K O N S T.

De SCHILDERKONST, zynde een schoone Maagd in 't beste van haar leven, deftig, zedig en opmerkende van weezen; zit op een zwarte Marmore vierkante steen, alwaar Geometrisse en Optise figuren in gegraveert staan.

Zy heeft kastanjebruin hair, versierd met een goude *diadema* of hoofdband.

Haar kleedinge is een blaauwe borstlap, roode rok, wit onderkleed en een zwarte gordel met zilver gestikt om de middel.

De *Natuur*, met vyf borsten verbeeld, staat voor haar, die zy in haar volkomenheid met de penseel afbeeld.

De *Theorie* vertoond zich naakt, hebbende alleen een blaauwe sluyer met dewelke zy omgord is, staande ter regter zyde der Schilderkonst, welkers lokken zy met de linkerhand opligt, en haar alzo in 't oor lusterd: wyzende met de vinger der regterhand op het Tafereel: Zy heeft op haar hoofdhulzel een passer met de punten om hoog.

Aan de linkerzyde, zit *Practica*, als een bedaarde matroon, op eene knie ter aarde, houdende in de linkerhand een lyn, een borsteltje en een passer met de punten om laag: en met de regter, leidze de hand der Schilderkonst naar het tafereel: op haar hoofd heeft zy een geelachtige witte doek, en om het lyf een donkerachtig geel kleed: de rechtermouw is tot de elboog opgestroopt: haar mantel legd neevens haar op de vloer, zynde heel donker groen en byna zwart van koleur.

Achter de *Schilderkonst* staat het *Verstand*, wat verheeven, lichtende haar met een groote brandende fakkel in de hand, hebbende een purpere mantel aan bezaait met goude starren, en gevoerd met goud laaken: aan zyn zyde ziet men een adelaar.

Boven hem zit *Iris* op een wolk, leunende met de linkerarm op de Reegenboog, welkers einde op *Picturaas* Palét straalt. Zy heeft een wit kleed aan, en een blaauw hulzel om 't hoofd.

Ter linker zyde dezies vertreks, zietmen *Anteros* een donkere gordyn opschuiven, van achter het welke, door een venster, eenige stralen van Hemellicht op de natuur schieten.

Hy heeft een Laurierkrans op het hoofd, een bloedrood manteltjen aan, en een fakkel in de hand, voor zyne voeten legt een palmtak.

Aan 't einde deezer kaamer, een tree hooger, zietmen, door een groote opening, als een poort, in een ander vertrek: ter zyde deezer poort, staan

4 TAFEREEL VAN DE SCHILDERKONST.

staan in nissen, de *Historia* ter regter en *Poëzia* ter linker zyde: booven het rond der poort, is een wit marmor borstbeeld van *Pallas* geplaatst, rustende op een plint, waar in een *Sfinx* uitgehouwen is.

Dit vertrek is met duister graauwe stof bekleed, en rondom met Schilderyen in ronde lyfsten behangen, verbeeldende *Geschiedenissen*, *Gebouwen*, *Landschappen*, *Konterfytzels*, *Zeën*, *Beeften*, *Bloemen*, *Vrugten*, *Stilleeven*, en diergelyke oeffeningen en uitwerkzels der konst.

Aan 't einde der kaamer, ziet men, door een groot venster dat open staat, de *Faam* uitvliegen, blaazende op haar bazuyn.

En in 't verschiet, beschoutmen een oprechte Piramide.

UITLEGGINGE.

Dat wy de *SCHILDERKONST* hier een schoone maagd in 't beste van haar leeven, deftig, zedig en opmerkende van weezen vertoon; is, dat in die jaaren de grootste kracht en standvastigheid onzer geeft betoond werd: om dat die tyd haar van alle loffigheid en onbedagzaamheid bevryd, latende niets ontgilyen dat opmerkens waardig is.

Zy zit op een *zwarte marmore vierhoekige steen*, overmids het zwart een onveranderlyke en natuurlyke eigenschap is, welke aan de koleuren behoort; gegraveerd met Geometrische en Optische figuren, door dien zy op de wiskonst haar onfylbaare gronden boude.

Dat wy haar met *Kastanjebruin* haar verbeelden, is om dat die koleur de beste, bestendigste en met die jaaren meest is overeenkomende: hebbende tot haar hoofdsieraad een *goude Diadema*, waar meede een der drie hoofdkoleuren, zynde het geel, werd aangewezen.

Haar *Borstlap* en *rok*, werd door het blaauw en rood onderscheiden, betekenende de twee andere hoofdkoleuren, welke door haar zoete vermenginge, en aanwyzinge van dag en schaaduwe, door de gordel, met een aangename streeling ons gezicht vergenoegen.

De volkoomen *Natuur* met al haar naakte geheimenissen, is het voorwerp dat zy nabootst, met raadpleeginge van de *Theoria*.

Deze vertoon haar naakt, ten deele omgord met een blaauwe fluyer, om dat zy door haar geduurige bespiegeling iets Goddelyks in zich heeft, hebbende een volkomen kennisse, van alle het geene zich zichtbaar aan haare oogen ontdekt.

Zy staat ter rechter zyde van *Pictura*, om dat zy door ophogtinge der hairlokken, voortreffelyke en uitmuntende gedachten inblaast, waar door de Schilderkonst, tot haare kracht en volmaaktheid, geraakt en tot groote uitvoeringen bekwaam gemaakt werd: onderrichtende haar verder met de vinger der rechterhand op het tafereel, om haar tot de geheimenissen der weetenschappen aan te porren. De

TAFEREEL VAN DE SCHILDERKONST. 5

De *Passer*, welke *Theoria* op haar hoofdhulzel heeft, verbeeld de geduurige inspanninge der gedachten, waar meede zy de Hemelsche geheimenissen gestaadig belpiegeld.

Dat *Practica* of de werkende oeffening een *lyn*, *borsteltjen* en *passer* met de punten om laag in de linkerhand houd, ende ter linker zyde op eene knie geboogen zit, beteekend haare dienstbaarheid welke zy geduurig en onvermoeid aan *Pictura* opofferd: zynde bedwaard van weezen, om dat zy zelden als by dien ouderdom gevonden werd: Zy leid de rechterhand van *Pictura* naar het tafereel, om dezelve tot geduurige en naaritige oeffeninge te vermaanen. Haar hulzel of geelachtige witte doek en donkergceel kleed, betoond dat zy door den ouderdom en geduurige yver tot de konst, weinig acht neemt op haar uiterlyke oppronktheid of optoojinge, waar door zy nalaatig is om haar weederom met een wit hulzel en andere kleedinge te verschoonen.

De *opgestroopte regtermouw*, beteekend de daadelyke werkzaamheid.

Haar *afvallende donker groene mantel* op de vloer, geeft te verstaan, dat zy alles uit de duisterheid der natuure ophaalende, het zelve te voorschyn brengt.

De *Werktuigen* die zy in de linkerhand houd, verbeelden het noodige dat *Pictura* van doen heeft: haar *passer* wyft met de punten oopen na de aarde, om dat zy het aardfche en het geene daar van afhanklyk is, afmeet.

Het *Verstand*, meede deel nemende om *Pictura* in volmaaktheid te doen voortgaan, verlicht haar met de stralen van zyn Goddelyk vernuft, het welke ook by de *Fakkelt*, als een brandend vier, dat by de oudheid de Goddelykheid beteekende, werd vertoond.

Zyn *purpere mantel* met *goude laakenze voering*, en van buiten met *goude starren bezaaid*, beteekenen meede de Heemelsche invloejinge, welke alle, volgens de order haarer loop, van trap tot trap, onophoudelyk moeten voortgaan.

Den *Adelaar* aan zyn zyde, doet ons meede verstaan, dat hy, als de voogel van *Jupiter*, de hoogstvliegende ende de blixendraager is.

Iris, op de wolk zittende, leunende met den arm op de regenboog, welkers verscheide koleuren het Palét van *Pictura* verlichten, vermaand *Pictura*, de tempering der aangenaame, en verscheiden, doch allengskens zaamen voegende koleuren, voorzichtiglyk, na de konst, werkstellig te maaken. Haar *wit kleed* en *blauw hulzel*, beteekend dat zy haar heemelsche gedachten met alle zuiverheid diend uit te voeren.

Anteros meede ter linker zyde des vertreks staande, ende een donkere gordyn opschuivende, met de palmtak aan zyn voeten, toond, dat hy, zynde de broeder van *Kapido*, de lust tot de konst beteekend: om

6 TAFEREEL VAN DE SCHILDERKONST.

deezē palmtak zeggen de Poëten, dat hy lange met zyn broeder gewist, en eindelyk dezelve hem uit de handen gerukt hadde.

Hy oopend *het donkere gordyn*, betoonende alzo dat de liefde tot de konst, de Chaos der duisternis en verwarringē weg neemd, waar door de stralen van licht en klaarheid, de Natuur verlichten en aangenaamer maaken.

De *Laurrierkrans, mantel en fakkēl*, beduyden zynen yver en brandende liefde tot de konst, welke eindelyk ter volmaaktheid gekoomen zynde, tot haar eeuwigduurende loon, met Laurieren gekroond werd.

Historia en Poëzy, in nissen, ter regter en linker zyde der poort staande, geeven te kennen, dat zy de voornaamste hulpmiddelen zyn aan de konst, om haar ryke gedachten en bekwaame stoffe tot oeffeninge te verschaffen, en dezelve sierlyk op te tooijen.

Het *borstbeeld van Pallas*, vertoond de Godinne der Wysheid, als bevorderaarster deezē konst; en het *wit marmor*, om de zuiverheid haarer kennisse meede te deelen.

De *Sfinx*, onder in de *plint* uitgehouwen, geeft te kennen, dat dit wyze wangedrocht, het welke zeer duistere raadzelen uitgaf, en dien verslond die dezelve niet oplosten; gelyk de konst méede doet, den geeven die niet tot haar geheimen indringen, dezelve in den poel der onweetenheid jammerlyk smooren en omkoomen latende.

Het *tweede vertrek* met *duister graauwe stof* bekleed, word hier ver- toond, om den verdere inhoud des zaals, ons met meerder luister ende helderheid te doen voortkoomen.

De *Schilderyen* met *Beelden, Gebouwen, Landschappen, Konterfytzels, Zeën, Beesten, Bloemen, vruchten, stilleevens* enz, zyn de uitwerkzels deezē konst. Dat dezelve in *ronde lysen* hangen, verwekt onze aandacht, om een nette en wel afgedeelde schikking, zo in 't waarneemen der teegenstreevige veranderingen van de gestalten der Bouwkonst, midsgaaders het plaatzen der Schilderyen, de zinnen der aanschouwers met bevalligheid te streelen: geevende daar by ook verder te kennen, dat de rondigheid, het oneindige beteekend, en den roem der naavolgers deezē konst, in haar byzondere neigingen en verkiezingen, met een bestendige en onsterffelyken lof en eer, gedraagen word op de wicken van de overal vliegende en verkondigende *Faam*, welke hen in de volgende eeuwen komt te kroonen.

De *opgerichte Piramide* in 't verschiet, word hier ook, gelyk by de oude Egiptenaaren gebruikelyk was, tot een teeken van treffelyke en held- daadige stervelingen, ter eeuwiger gedachtenisse geplaatst, met dit op- schrift, *Aeternæ memoriæ sacra*: Dat is, *Dit zy der eeuwiger gedach- tenisse toegeweid.*

7

G R O O T
S C H I L D E R B O E K.

Van de Handeling des Penfeels.

E E R S T E H O O F D S T U K.

De Handeling van het Penfeel is tweederly, doch zeer verschildende van malkander, want de eene is een vloeiende, en malsse of gladde; de tweede een wakkere en vaardige, of stoute. De eerste wend men aan, in het *Copieeren* of namaaken van nette en uitgevoerde stukken. De tweede volgd dan van zelfs, als men zich oeffend na levens groot, stout en vaardig Schildery, door een vaste hand uitgewerkt.

Hoe veelerye handeling van 't penfeel daar is. Welke die zyn.

Wanneer men zich de eerste aangewend, zo heeft men veel boven anderen voor uit, want de nettigheid geleerd hebbende, stapt men ligtelyk tot de stoute en lugtige trant over; daar het in tegendeel zwaar vald, zich tot het net te gewennen, de reeden is, om dat zy de volheid en kleinigheid der voorwerpen nimmer bezeft hebben, en daarom die niet kennen: boven dit, is het gemakkeliker, iets dat men weet af te laten, dan het geen men niet weet noch geleerd heeft, by te voegen. Een ider tracht dan zo veel doemlyk is, zyn werk uit te voeren; vangd uw zaak by het beste eind aan, niet als onnozele kinderen, welke een mes by het scherp en niet by het hegt aangrypen, gelyk verstandiger doen.

Voordeel van het net penfeel.

Belachchelyk is 't, Leerlingen, welke by groote en ervaren Meesters leeren, te hooren roemen, hoe zy door het *Copieeren* van groote dingen, een vaste handeling krygen, wakker in de verw schilderen, en een stout penfeel bekomen, en diergelyke verwaandheden meêr, die hen alles, wat net en uitvoerig geschilderd is, verwerpen doen.

Belachchelyke roem der Leerlingen.

Maar wie de beste handeling begeerd te hebben, volg die, welke de natuur der voorwerpen en zaaken die wy verbeelden, naaukeurigst vertoond: Want buiten de twee genoemde, zyn geen andere penfeel handelingen, die den Konstenaar voordelig zyn. En begeerd gy reeden van bewys waarom een kloeke en stoute handeling niets tot de konst doet, zo plaatst een stuk, dus geschilderd, op zyn behooryke afftand, en ziet of dan die penfeel strecken eenige natuurlykheid het Schildery zullen aanbrenghen; dit eenige voordeel werd 'er door bejaagd, dat de vaardigheid ons

Wat de beste handeling zy.

ons meerder winst aanbrengd. Want dien Meester is waarlyk gelukkig, welke in één dag zo veel, als een andere in twee kan affchilderen, alzo de uitwerking zyner geeft door de radheid der hand begunstigd word.

Zy veranderd na de Natuur der voorwerpen.

Ieder studie heeft haar byzondere handeling, na den aart der dingen die zy vertoond: De Landschap schilder in het slaan van 't loof der boomen, de Beesjens schilder in de wol en hayrachtigheid, de Lof schilders in hun ranken, Bloem schilders in dunnigheid, en vervolgens ieder in zyn verkiezing van voorwerpen.

Ook gebruykt den een ander slag van penseelen, dan de ander, de een lang, de andere kort, deze dunne en die dikke verwen, en niet tegenstaande deze verschillendheden, komt het alles op de twee voorzegde handelingen uit: en niet een derzelve moet bespeurd werden, dan dat het enkelyk tot voordeel des Konstenaars gedye, en nooit tot dat der Konst, want deze is een *Theorie* of kennisse der Geest, en het andere een *Praktyk* of uitvoering door de hand, hier in bestaande: dat het is

Wat een handeling zy.

Een handgreep of lyding des penseels met verwen, door de hand, op een zekere en ordentelyke wyze bestierd, waar door men een ding zonder morffen, wis en vaardig kan maaken en vertoonen.

En waar in die bestaat.

Veele zyn van gevoelen dat dit een gaaf der natuur is, de een boven de ander medegeedeeld; en hoewel ik dit niet geheel ontkén, zeg ik dat zy meêr in de oefening bestaat, en geleerd word. Hoewel men nu veele Meesters in hun oude daagen, echter styf en morffig schilderen ziet, werd daar door myne stelling niet omver geworpen; want of hun zinlykheid, of gebrek van goede onderrichting in hun Jeugd, zyn daar de oorzaak af. Hoe menigmaal zien wy niet, dat de Meesters door hun Leerlingen bekend worden: schraale en flordige meesters zullen geen nette en zinde-lyke Schilders aankweken: schoon dit echter gebeurd, dat een net Meester flordige Leerlingen nalaat, de reeden is bevatbaar, dewyl een goede onderrichting alléén niet genoeg is, maar een goed begryp, en nauwkeurige waarneeming daar by vereist werd; want de onachtzaamheid is de moeder der flordigheid en zuster van de schurfdheid, en deze een besmettelyk kwaad daar veeler leerlingen handelingen mede besmet zyn, en, zo lang zy geen meêr kennis bekomen, dus blyven.

Wat tot een Schilder en een goede handeling behoord.

Ik zeg dan, dat om een goede handeling des penseels te bekomen, voor al vereist word, een goed begryp van de onderrichting, en kennis van het gebrek, zonder welke het onmogelyk is daar toe te geraaken: derhalven moet noodzakelyk een Schilder deze drie gaaven bezitten, stoutmoedigheid, voorzichtigheid, en geduld of standvastigheid. Het eerste behoord tot het aanleggen van een stuk werks, het tweede om het zelve wel op te maaken, en het derde om wel te voltooyen; hoe meêr het werk

vordert, hoe meer zorg daar toe behoort: en gelyk aan *Venus de drie bevalligheden*, zo moeten deze drie eigenschappen den Schilder, eigen zyn, en malkander volgen.

Eerft legd men stoutmoedelyk, met een breede penfeel, vol verw, dag en fchaduw vlak tegens malkander aan, over al even vet en zonder morfen, daar na de zelve penfeel heen en weder flingerende, links en rechts, op en nederwaards door malkanderen, om die te vereenigen, en dus na het beloop der voorwerpen brengende, met een bezadigde voorzichtigheid lettende, dat men het licht niet te veel over de fchaduwe, noch de fchaduwe over het licht dryve, tot men, ten laaften, met een groot geduld en langmoedigheid, de uiterfte lieffelykheid en bevalligheid daar aan geeft.

Manier om de zelve te bekoomen aangewezzen.

Dus werkende, volgd dat men in het ftuk geen handeling van het penfeel gewaar werd, 't welk onvermydelyk voor een goede handeling moet gehouden worden, want het begin, word door de tweede werking te niet gedaan, en die weder door de laaftte, zo dat de uitvoering, waar in de zuiverheid beftaat, alleen daar aan befpeurd word.

Hoewel nu de fraayfte ftukken der beruchtte Meesters het moeilykfte om na te maken zyn, vermids daar geen byzondere handeling in te zien is, geloof ik echter dat zy hen de minfte moeyten gekoft hebben, want die deze drie hoedanigheden bezit, is van alle moeyten en bekommering vry: die zich op deze wyze te fchilderen gewennen, zullen door de tyd en d'oeffening bekwaam werden om grooter dingen te verrigten.

In dit Hoofdstuk voornamelyk van kleen Schildery en deszelfs behandeling gefproken hebbende, zullen wy in 't volgende breeder onderrichting geeven van

Het Schilderen der Levens-groote Beelden.

T W E E D E H O O F D S T U K .

Wien het ordineeren te zwaar vald, ken zyner macht en jaaren; indien hy bemerkd, dat dien laft hem te wichtig zy, en het doel te verre, om door hem bereeken te konnen werden, hy leg zyn geest niet meer op, dan die draagen kan; zyn tien Beelden te veel, hy neem vóór maar vyf, en deeze nog te veel bevindende, zo neemd tot twee, tot een, ja laat het maar een half zyn: want weinig dat goed is, overtreft verre, veel dat misftaat. Vald de kleeding niet toe, hy ftel zich op het naakt, eeven als *Spanjolet*, *Carlot*, en andere Meesters gedaan hebben. Tracht daar in, nevens hen uit te munten, want middelmaatig blyvende, zal

Raad voor die zich tot het ordineeren begeeven.

het u noch eer noch voordeel aanbrengen. Overweeg dan het geen hier aan te merken staat, om in zodanig een zaak te vorderen: Hier in komt u eerst vóór een grondige kennis der gestalten of *proportie*, en der *passien* of kenteekens der *hertstogten* te hebben, op dat gy aan uw beelden, niet alleen haar natuurlyke beweging weet te geeven, maar ook waar uit dezelve ontstaan, aan 't oog kennen doet; daar na dat gy iders staat en waardigheid in 't wezen wel weet uit te drukken, zo mans als vrouwen, mensfen of Goden.

De Coloriet moet men alleen in 't leeven zoeken.

En zich voor een byzondere neiging wachten.

Waar op men in het ordineeren acht moet geven.

Zoek daar na de *Coloriet*, niet uit *Spanjolet* noch *Carlot*, maar uit en na het leeven; schilder zo natuurlyk vlees, als 't u mogelyk is, dat wit en schoon moet wezen, maak wit en schoon, dat geel of ros is, desgelyks; maar wacht u boven al voor een byzondere neiging: Laat u niet voorstaan dat de gloeiende en bruyne *Coloriet* de beste zy; want een *Vleermuys* is, in zyn aart, zo schoon als een *Papegaay*: anders doende zoud gy op een dwaalweg geraken, vermids de meesten vermaak in hun gebreeken scheppen, maar laat u veel liever kennen, door uwe goeden aart, handeling en deugd.

Om nu met gewisfe treden, tot het geheim der konst, in ordre te gaan, zullen wy het werk en den *Kontenaar* in zyn beezigheden volgen, en deze grondreegelen voor af laten gaan, door hem in het ordineeren van een stuk waar te neemen.

Hy geeve dan voor al wel acht, waar zyn stuk geplaatst moet worden, om den * *Horisont* en oogpunt wel te stellen. Hy moet letten waar den dag van daan komt, of het krachtig gedaagd moet zyn, en vlak van schaduw, als dicht aan de glaazen, dan zwak en smeltende, wanneer het ver daar af zy, het welk men, of in een *Landschap* of *kamer*, haast gewaar zal worden, en of het in de schaduw gloeiend moet zyn of niet; want het is zeker, dat de voorwerpen, ichoon levensgrootte, in die twee plaatzen zeer verschillende zyn, zo wel als kleine dingen: wie zulks niet bevatten kan, moet een gering verstand bezitten. Hy neem desgelyks nauw acht op de * *Perspectief*, en vaar als dan voord, met schilderen, na de voorverhaalde wyze van handelen, welke, wel waargenomen, de koleuren zuiver gespaard, ider op zich zelf daar het behoord, en nochtans daar zy eindigen, met groote penseelen of borstels, in malkander verdreeven zynde, zo zal hy gewisselyk een goed stuk werks volvoeren.

* Doorzichtkande.

Indien ik voor iemand te duyster mogt zyn, door dit woord van *Handelen* en de verwen in een doen smelten, wil ik hem gaarne met dit voorbeeld te gemoet komen, en myn meening, zo veel doenlyk is, klaar te verstaan geeven.

Neemd

Neemd dat tot uw voorwerp behoord, rood, blaauw, groen, paars, enz. vlak tegens malkanderen, legd het ook zo áán zonder het minste te verdryven, zet dan een zuiver hoorneblad daar tegens aan, gelyk men in de Lantaarns gebruykt: zo zult gy aanstonds zien, dat al die gemelde verwen in malkander zullen smelten en te zamen vereenigen, dat men de eene van de andere niet zal kunnen scheiden. Dit is het geen men te kennen wil geven, als men van een vloeiende en malsse penseel spreekt; zo is het ook wanneer men in de vernis, taaijen olie of vet in de verw schilderd, want die met maagere verw op een drooge grond schilderd, kan onmogelyk die malsheid krygen.

Verklaring door een voorbeeld wat het verdryven en een malsse penseelvoering zy.

Hy die zich tot het grootschilderen begeeft, is genoodzaakt met groote penseelen zulks te doen, en hoewel veele deze les voor onnut zouden achten, denkende dat het van zich zelfs leerd, groote stukken met groote werktuigen uitvoeren, ziet men echter zulke futzelaars, welke met gemeene en afgesleetene penseelen, het zelve doen, waar door de stukken zo vol vuyligheden en hairtjens raaken, dat men met een mes dezelve gemaklyk kan affichraapen: ja zich zodanig hier aan gewennen, dat zy het eindeling niet meêr voor een misstal achten, noch het zien kunnen.

Waarom men groote penseelen in groot Schilderen gebruyken moet.

Dewyl'er nu tweederlye soort van Schilderyen zyn, de eene losse en de andere vast, welker eene men hangd in Zaal en Kamers, en de laatste tegen de Solderingen, of verre boven het gezicht geplaatst worden, zo werd'er een byzondere manier tot beide vereit. Wat de *Nissen* in Galleryen aangaat, deze om dat zy na by der hand zyn, reeken ik mede onder de losse, zo wel als een Konterfytzel, daarom moet men die netter uitvoeren, dewyl zy onder het oog zyn, en dan eens hooger, dan weder laager geplaatst worden.

Verdeeling van losse en vaste Schilderyen.

Indien nu imand vroeg, of men een stuk van 40 à 50 voeten hoog van de grond tot aan de zolder, over al evencens moest net uitvoeren: dien antwoord ik neen, maar net en mals zo hoog de hand reykt, lugtiger in de middelpatie, en zo na hoog klimmende allengs lugtiger, met zulk een voorzichtigheid nochtans, dat het bovenste dezelve kracht en malsheid schynd te bezitten, als het onderste.

Tegenwering opge-lost.

En hoewel men het tegendeel, in dat deftig Schildery van *Jordaans*, zynde de Triomf-wagen, staande in 't huis in 't bos by den Haag, vind; geeft dit echter geen voorbeeld tot navolging: Ook kan men door 't oog niet gewaar werden of het boven, niet allengs lugtiger en ruwer is: daar en boven, zyn het meêr als levens-groete beelden.

Voorbeeld daar van.

Hier doet zich nu noch een tweede zwaarigheid op, te weten; wanneer in het vertrek daar zodanig een stuk is, iets kleender moest

Hoe men nette by ruwe Schilderyen schilderen moet.

geschilderd worden, als by voorbeeld een enkeld beeld Levens-groote. Hoe zal men dan best zich gedraagen, om dezelve kracht en gloeiendheid daar in te brengen?

Men moet weteen dat de kracht en gloeiendheid in de Verwen, niet in de ruwigheid der schildery bestaat; men moest het, als voor gezegd is behandelen, zo zal het zyn welstand evenwel bekomen, en zich daar by houden, en welstandig zyn. Want wy konnen het even sterk hoogen en schaduwen, waar door dezelve gloed en verheevenheid zal bewerkt worden, is het niet aanstonds door de bloote kracht der Verw, men schommel en lakseer het zo lang, tot dat het die eigenschap bezit.

Die *Harmonie* of overeenstemming die het met gelyk Levens-groot hebben zoude, kan men daar niet aangeven, vermids ondersteld word dat het kleender dan Levens-groot is. Derhalven deze maat te boven gaande, staat wanstallig, en is vals en verwerpelyk, vermids daar zulke menssen niet zyn. Wierden 'er gevonden, alles zoude zich in dezelve vergroven, zy zouden ruwer van vel zyn, de pooren of zweetgaaten grover, zwaarder en dikker van hair, en zo voort. Doch in *Plafons* is 't een heel andere zaak, uit oorzaake dat het meest Zinnebeelden zyn.

Om nu als by de hand, een Jong leerling te leiden, zo zullen wy in het volgende hoofdstuk, een goede manier, of handeling breeder aanwyzyn, en van de grond op, beginnen,

Van het Doodverwen, om vast en vaardig zulks te doen.

DERDE HOOFDSTUK.

Hoe men het beginnen moet.

In Landschap van achtere af.

In Beelden anders.

Wat men daar in waar moet nemen.

Hier in komt my voor, de allerwifte en zekerste wyze te zyn, het van achtere te beginnen, inzonderheid wanneer het Landschap meest te zeggen heeft. Dewyl na de helder of somberheid des lichts zich alle dingen schikken moeten, en de tinten der voorwerpen gevonden; want het licht op de voorgrond, en de kracht der beelden, moet daar na gepast worden, het geen, anders begonnen zynde, zeer onwis uitvallen zoude.

Maar zo het voornaamste in Beelden of andere groote voorwerpen bestaat, is het beter te beginnen daar men de meeste kracht by een ziet, het zy dan op de eerste of tweede grond, en op dien voet na achterwaards.

Om nu niet vergeefs te arbeiden, zo moet men voornamelyk in acht neemen,

neemen, dat de algemeene *houding*, wel waargenomen word: dat de *tinten* en verwen zodanig geschikt zyn, dat na vereis der *wyking* en *afstand*, en het stuk uit der hand gezien werdende, alles een volkomen *welstand* heeft, en zyn behoorlyke eigenschappen bezit: dan zal 'er weinig moeite tot het opmaaken vereist worden.

Veel Schilders dwaalen van het rechte pad af, die, niet weetende waar zy beginnen zullen, aan hun zelfs vraagen, waar zy de meeste lust in hebben, en vervolgens nu hier dan daar op invallen: by voorbeeld vald hun zin op een goude vaas, die werd eerst begonnen, daar na een blaauw kleed, dan een rood, enz. andere vallen weder op het naakt, dit Schilderen zy alles eerst zonder aan eenige kleeding te raaken, en zulks het geheele stuk door van voor tot achter, waar door dan gebeurd, dat de stukken, dus onordentelyk begonnen, een onvermydelijke misstand en wanstalligheid bekomen, die den Meester meêr verlegen maakt dan met een leegen doek.

Beklaaggelyk is het, dat de zulke niet eens denken op middelen om uit dien doolhof te geraaken: maar wat helpt het, hen die dwaaling aan te wyzen en daar van te overtuygen; zy zyn in hun doen gerust, en geeven tot antwoord, 't is maar gedoodverwt, in 't opmaaken zal het anders zyn, 't geen nu te licht is, zal ik donkerder houden, en dat partytjen, zal ik het licht wat meêr op doen vallen; ondertussen vorderd het werk niet, en door de opkomende zwaarigheden, vervald de lust tot het opschilderen.

Wy treden dan over, om door langwyligheid niet verdrietig te vallen, tot

Het Opschilderen, en wat daar in waar te neemen is.

VIERDE HOOFDSTUK.

Hier is geen twyffel aan, dat men veel voordeel ontmoet, in het opschilderen van een welgedoodverwd stuk, in welk een goede *houding*, *koleur* en *welstand* is waargenomen. Wy behoeven onze gedachten niet meêr daar mede te bezwaaren, maar kunnen met een dubb'le ernst die elders op aanleggen, zo om byzondere gedeeltens zuiver en zindelyk *aan te leggen*, die *op te maaken*, en op de voorige *welstand* verder te arbeiden.

Hier moet men, om de beste manier te volgen, van achter beginnen, te weten de lucht, en dus allengs na vooren toe, zo behoud men

Dwaaling
veeler Schilders
aange-
wezen.

Hun reeden
van half-
righeid.

Wat voor-
deel een
goedgedood-
verw geeft.

Opschilderen
moet
van achter
begonnen
worden, en
waatom.

men altoos een bekwame en vogtige grond achter de Beelden, om den uitersten omtrek daar in te doen verdwynen, het welk, anders begonnen, ondoenelyk is. Behalven dit is 'er noch een voordeel in, dat niet min aangenaam als nut is, te weeten, dat men gewaar werd dat het stuk vorderd, en alles by malkander, zo in *schikking*, als *houding* wel staat, en daar door geduurig het oog kitteld en vermaakt, waar door de lust, zo menigmaal men het ziet, opgewekt en aangezet word.

Dit is een der grootste hoedanigheden die in een Schilder vereist worden; wat kan ook een Schilder meêr aanmoedigen dan verzekerd te zyn, dat hy op een wisse grond arbeid, dat hy vind en niet hoeft te zoeken.

Zwaarigheden die men anders ontmoet.

Het tegendeel werd gewaar, hy die los te werk gaat: Want futzelende zo lang op een ding, als de zin stand houdt, en dus met alle de andere voorwerpen, zo mist men alle *welstand*, en tot slot van reekening, scheeld over al wat aan; dan vergaat de lust, en men kan gelyk het spreekwoord zegd, de staart niet villen.

Dus verre uw stuk gebracht zynde, komt men tot de manier

Van het Retocqueeren of Nazien.

V Y F D E H O O F D S T U K .

Wat hier door verstaan word.

De Fransie noemen het *Retoucher*, by ons *nazien* en *overzien*. Hoe gemakkelyk een Schilder, op de vooraangewezen wys, tot dus ver geraakt is, zal hem de ondervinding en zyn overweeging leeren, wanneer hy ziet, dat alles zyn behoorlyke *houding* en *koleur* heeft, de *wyking* der beelden is 'er in, zy doen op behoorlyke plaats hun werking: nu is daar niets meer aan over, als het uiterste *hoogzel* en *diepzel*, daar in te zetten.

Op wat wyze best te doen.

Om dit wel te doen, zo *haal uw stuk* met een goede en dunne *Vernis*, waar onder eenige taaje witten olie gemengd word, *uit*, het zy geheel of half, zo als gy oordeeld bekwamelyk te zullen kunnen bewerken, eer het droog word: zet dan uw *lichten* op de *hoogste partyen*, zagjens en dunnetjens in het nat *verdryvende*, benevens de *teêrbeden* van *naakt* en *kleeding*, ider na zyn eis, gelyk ook de *geelachtigheid* of *gloeiendheid* in de *reflectien* of *weerkattingen* des lichts.

Indien nu, hier of daar, het *naakt* te licht mogt zyn, zo mengd een weinig *Ligten ooker*, *Vermilioen*, *Bruyn rood*, *Lak* of *Aspalt*, na de *koleur* teder of robust is, onder de *Vernis*, en *lakseerd* het dunnetjes over: dan daar op *gehoogd* met zodanig een *koleur* als men bekwam oordeeld; eeven eens kan men met de *kleederen* handelen, en
op

op deze wyze, mag men zich verzekerd houden, dat het wel zal uitvallen, behoevende alsdan niet bekommerd te zyn dat de Verwen, in het droogen, zullen *inschieten*.

Van de rondigheid of tweede Tint.

Z E S D E H O O F D S T U K .

Daar zyn veele menssen, die, wat moeyten zy ook aanwenden, niet kunnen een zaak doorgronden, daar zy zo veel zwaarigheid in vinden; Zy, die zo lang na 't leeven geschilderd hebben, zien dat de Schilderyen van zo veel andere Meesters fraajer, zuiverder, en *plyzanter gekoloreerd* zyn, waar door zy onlustig worden in hunne eigene te zien; kunnende te nauwernood wederom aan het schilderen komen: maar daar aan geraakt zynde, vaaren zy met de grootste yver en hoop des waerelds voort, hen inbeeldende wonderen te zullen uitwerken, doch gedaan zynde, vallen zy weder in de voorrige kwelling. Deze plaagen hun zelve, zonder op een rechten grond de oorzaak na te spooren, want hoewel het natuurlyk is, dat de dingen van grooter meesters ons meer, dan onze eigene behaagen, zo lang wy noch hun vaste kennis en wetenschap niet bezitten, zo moctmen daarom geensins de moed laten vallen, maar in tegendeel yverig blokken tot ontdekking der hoofd oorzaak.

Men moet zyn goed oordeel aanleggen in het onderzoeken van fraaije konststukken, men moet ook trachten met zyn meerder om te gaan, waar van wy nut en voordeel kunnen bekomen. Zomtyds zien zy iets dat fraay in een ander is, maar de redden waar om, blyft hen verborgen, om dat zy meer by geval of losse drift, als op een vaste grond te werk gaan, gelyk my met een jong Schilder voor eenige jaaren wervervoer; deze my eenige zynere stukken zien latende, zeide: dit stuk heb ik over zes Jaar, dit over vier en dat over zo veel minder jaaren gemaakt, doch kan geen verschil van beetering tussen de oudste en de jongste zien: hoewel'er nu een merkelyk onderscheid in te bespeuren was, dat de laatste, zo in *ordinantie, handeling, als teekening* beeter waren, daar en boven de *kleedingen beeter geplooyd*, wilde hy zulks van my niet gelooven, en hy beriep zich, dat hoe zeer hy yverden, zyn schildery altyd eeven graauw en onzuyver bleef, daar dat van anderen zo *zuyver en plyzant behandeld en gekoloreerd*, daar benevens zo *vlak gedaagd* was; Ik leg nevens hen myn verwen schoon en

Groote zwaarigheid veeler Schilders,

die hen in 't schilderen onlustig maakt.

Middelen om zulks voor te komen.

Voorbeeld van zulken Schilder,

Zyne redenering.

en gloeiend aan, en dit gedaan zynde, *verdryf* ik die op een vaardige wyze: zegd my nu waar van daan deze morsigheid doch voort mach komen? Hier op gaf ik hem tot bericht, dat zeeker Schilder, met welke gy dagelyks verkeerdt, u geheel bederft, en zo lang gy dien gehoor geeft, is al myn raad tot uw hulp vruchteloos: wat uwe *bevattingen* en *ordinantien* betreft, dezelve behaagen my volkomen, maar uwe *handeling* in 't schilderen mishaaagd my: uw *tweede Tint* legd gy niet zuiver genoeg aan; door de *tweede Tint* verftaa ik, die geene, welke op de *gedaagde partyen* tegens den *ommetrek* aan gelegd word, waar door alle verheevene deelen genoodzaakt worden in de grond te smelten en te ronden: deze moet gy alzo zuiver en fchoon in die

Wat door de *tweede Tint* verftaan word.

Die hem zyn *mifflag* en *verbettering* aantoonde.

En waar in de *tweede Tint* beftaat.

zelve koleur als die van het licht *aantleggen*, maar niet met een vuyle, die te zeer na die der fchaduw gelykt, want dewyl zy mede van het daglicht befcheenen word, kan de duysternis en deffelfs graauwheid die zelve niet aandoen, want de *rondigheid* is niet anders dan een affchamping des lichts na achterwaard, of een zylicht, dat min of meêr blaauwachtig moet zyn na de koleur des naakts zulks vereift, want die geelachtig zynde, zo vald de *tweede Tint* groenachtig; is de eerfte rood, de tweede moet paarfachtig zyn, en zo het een blanke koleur is, zo vald de tweede tuffen de beiden eerftgenoemde in, waar door ligt te begrypen is, dat deztweede koleur, met blaauw verkregen en getemperd moet worden, maar niet met een vuyle koleur; als dan verlieft het die vleesachtigen aart en natuur. Hier op vroeg hy my, op wat wyze hy zulks dan verdonkeren zoude? Waar op ik hem antwoorden, dat gelyk de afftand der voorwerpen de vermindering der koleur maakt, en dat het geen wy *lucht* noemen, het geene is, 't welk tuffen ons en de ver afgeweken voorwerpen zich blaau aan ons gezicht vertoon, alzo moeft hy mede niet dan zuiver blaauw of *smalt*, doch maar zo veel als de natuur der *afftand* vereift, in zyne *Tint* vermengen, min of meêr na dat het donkerder zyn moet; dit is een koleur, die, om zo te zeggen geen koleur en geeft, of zonder groote verandering zulks doet. Dit moet nu niet alleen in het *Naakt*, maar in *Landschap*, *Gronden*, *Steenen*, *Kleederen*, en al wat een *ronding* of *afftand* heeft, waargenomen worden.

Vordere waarnemingen hier omtrent.

Nu is 'er noch een waarneeming die zeer veel tot de volmaakteheid toebrengd: te weeten dat men gemelde *Tint* op de *rondigheid* niet te duyster houd; want de *vlakke daaging* ftaat zeer deftig en fchoon, wanneer men tuffen dezelve en de *flaauwe fchaduw*, maar een teeder onderscheid befpeurd. Hier mede bedankten hy my en ik vertrok.

Veele zyn'er die niet wecten hoe veel daar aan die zaak, die men gering acht, geleege leid; zy is hen in vergelyking van anderen te klein om daar veel op te letten; eeven als het met een ander Schilder was, die een stuk van *Poussyn* na schilderende, met de allergrootste opmerking op het *koloriet* letten, *temperende* zelfs de *halfschaduw* en *teedere tinten* nauwkeurig op zyn Palét, maar gedaan hebbende met dit stuk, gong hy wederom in andere schilderyen op zyn ouden trant voort; hy zach wel een groot verschil tussien zyn volgende werken en dit stuk, hy wierd'er zelfs bedroefd over, geen acht geëvende op het geene hy voorheen gedaan en met zo veel zorg bewerkt had: dit was alleen de oorzaak zynere verachtering.

Ander voorbeeld in een Schilder.

Men vind zelf Schilders die hen laten wysmaaken, dat de *tweede tint*, op de *ronding*, heel donker wezen moet, daar in de *kleur der grond* mengende, voor reeden geëvende dat dien grooten *Mignard* ook zo deed, doch dat door my heel ontkend word: 't Is wel waar dat ik eens een klein boekjen, door den vermaarden *Bossé* geschreeven, *Le Peintre Converti* of den *Bekeerden Schilder* genaamd, geleezen heb, waar in hy onder anderen grondig meend te bewyzen, dat gemelden *Mignard* zyn *tweede tint* op de *kant* te duyster maakten; maar dat en is geenzins te verstaan, dat hy die *tint* met een vuilder *grondkolor* bemorstten, maar dat hy die, na maate dat de *tegengrond* *lichter* of *duisterder* was, ook *verlichten* of *verdonkerden*, en gants niet met *rood*, *geel*, *zwart* of andere *koleuren*, gelyk men voorgeeft, daarenboven zo weet men wel dat het grootelyks verscheeld wanneer een *tronie half of heel rond* is, dat de eene op de *wykende kant*, noodzakelyk meêr verwyderd als de andere, gelyk deez neevensgaande *troonien* aanwyzen: 't welk waargenomen zynde, aan een *afbeeldzel*, een groote *welstand* of *mistal* aanbrenghd.

Kwaade gevoelens zommiger Schilders hier omtrent.

De ronding, door een voorbeeld, in de nevens gaande figuur, aangetoond.

De grootste zwaarigheid, welke zich voor zommige Schilders in deze zaak opdoet, is, dat men onder de hoedanigheden van een goed Schildery, ook een *vlakke daaging* steld. Dit waanen zy in een *platheid* te moeten bestaan: redeneerende zy aldus; Indien het waarheid zy dat een Schildery, 't welk *vlak gedaagd* is, het beste geoordeeld werd, zo moeten onvermydelyk die, welke meêr *ronden*, slegter zyn. Waarlyk een losse stelregel, want de natuur en daagelyke ondervinding omtrent *ronde* voorwerpen, leeren ons het tegendeel, inzonderheid wanneer het buyten *zonneshyn* is.

Verkeert oordeel zommiger Schilders.

Ik heb hier vooren gezegd, dat de *superficie* of *d'uiterste ommetrek*, in de *Tinten der grond* dienen te *smelten*, op dat dezelve, van de *verbeevene partyen afwykende*, zo veel niet vóór komen zal als d'andere.

Voorbeeld
van de ron-
ding eens
koloms.

Tot bewys daar van, stellen wy hier een *ronde kolom*, getekent *A*, tegen een *half witte* en een *half donkere grond*; zo dat de *dag zyde* tegens de *schaduw*, en de *schaduw zyde* tegens het *licht* uitkomt. Zo moet noodzaaklyk volgen, dat, om zyne *rondeheid* te bekomen, de *schaduw* van gemelde *kolom*, op de *kant*, *verlicht* zal worden, om na de *witte grond te wyken*, anders zo zoude het maar een *half rond* zyn. Wederom aan de andere *zyde*, is 't eenen eens als hier met de *schaduw*, behalven dat het *licht* *suiverder* blyft en zyn eige *koleur* behoud, vermits de *tussen-lucht* de *superficie* of *zy-ommetrek*, doet *ronden* en *wyken*, en in de *schaduw* desgelyks, maar werd door de *lichtheid* des *achtergronds* verdubbeld, neemendé zyn *koleur* min of meer aan.

Voorbeeld
met een
ronde bol.

Indien dit niet wel verstaan word, zo laat eens zien of het tweede voorbeeld begrypelyker zyn zal; Neemd een *ból*, steld die tegens een *schoone lichte geele grond*: sta dan een weinig van dezelve af, en daar op ziende, zult gy gewaar worden dat de *uitersten ommetrek*, aan de *schaduw zyde*, gheel in de *grond* zal *smelten*, en gants geen *kantigheid* daar aan kunnen bespeuren: dit is zo verre de *ronding* aangaat.

Laat ons nu eens letten hoe veel de *koleur*, door dezelve, aangedaan word.

Derde
waarneming
omtrent de
koleur door
de *ronding*.

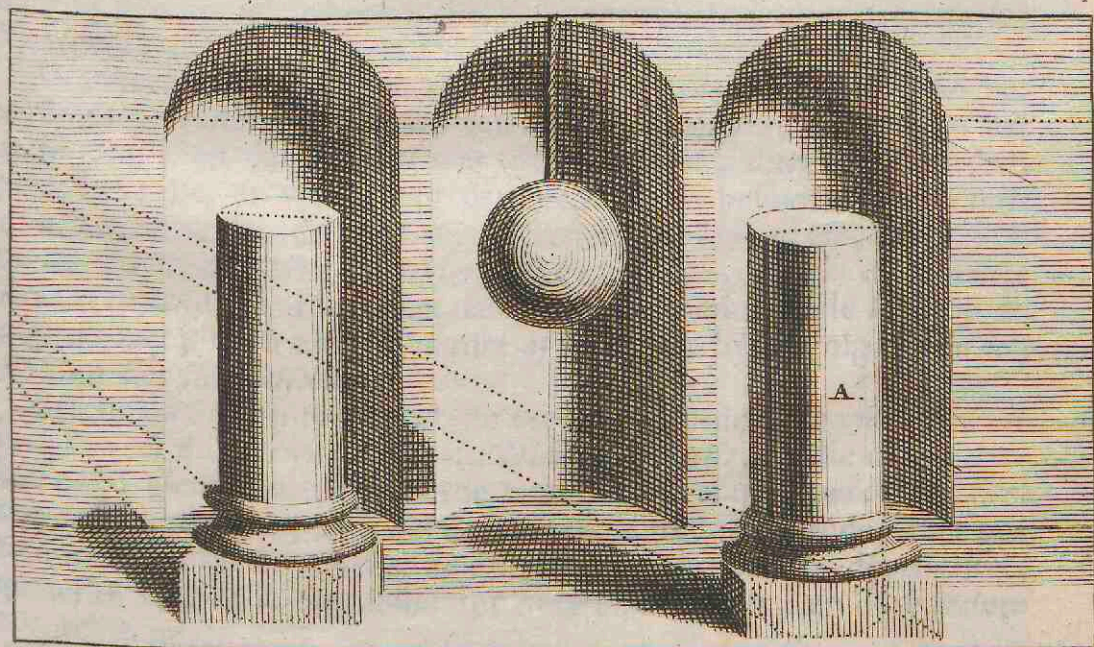
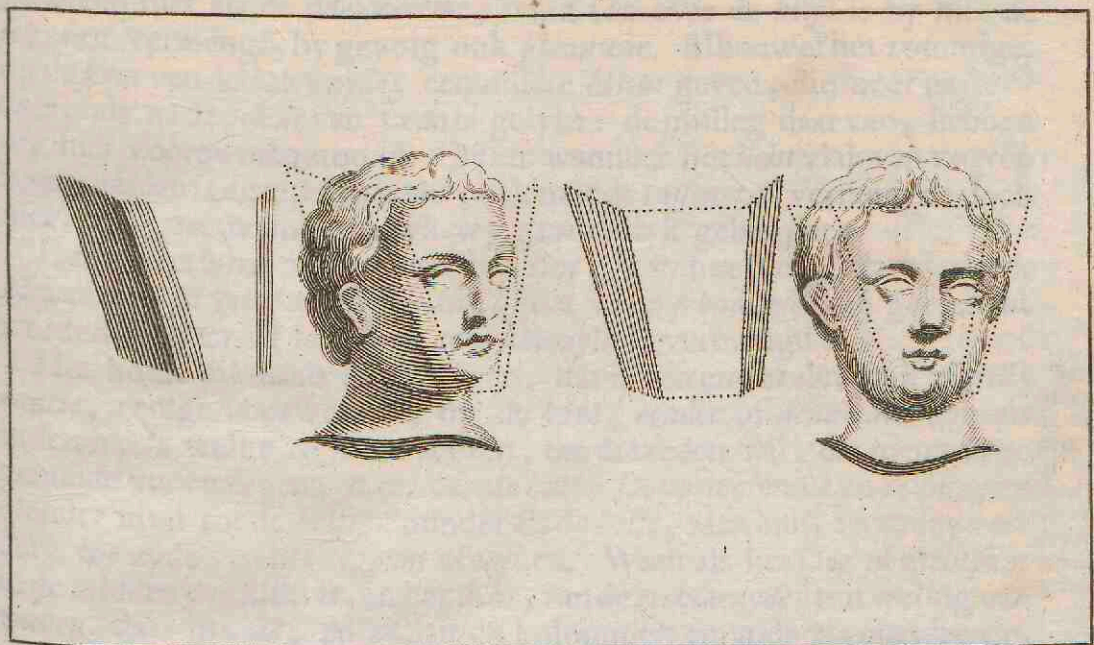
Indien deze *ból* van een *blauwe koleur* is, zo zullen de *kanten* aan de *ronding*, tegens het *geel*, *groenachtig* zyn: is hy *paars*, zo werden zy *purperachtig rood*, en indien hy, nevens de *grond*, *geel* zy, zullen zich dezelve, in de *schaduw*, noch *geelder* vertoonen, gelyk wy hier vooren van het *naakt* spreekende, mede gezegt hebben. Deze *ból*, *ruig* of *glad* zynde, geeft weinig verandering, ten zy na maate dat dezelve verre af, of na by aan de *gestelde grond* is.

Zien wy nu eens op den *dag* of *lichte zyde*, daar zal men gewaar worden, dat, zo de *koleur* der *ból* *lichter* is, dan de *gestelde geele grond*, zal de *koleur* der *grond* zo veel vermoogen in ons gezicht niet hebben, waar door de *superficie* der *ból*, door een minder, niet kan overweldigd worden, en by gevolge de *geelheid* der *grond*, hem geen *koleur* aanzetten; zo dat de *tussen lucht* alléén, d' *ommetrek* *ronden* en *wyken* doet.

En hoewel de *grond* tamelyk *donker*, ja *zwart* mogt zyn, zo zal daar om deze vermindering van *koleur*, die de *lucht* veroorzaakt, niet minder noch meerder zyn, maar wel door de *tegengrond*, meêr of min *afsteeken*, en minder *rond* schynen.

Dwaaling
veeler Schil-
ders aange-
wezen.

Veele konstenaars dwaalen, welke zich verbeelden, dat de *halve Tint*, die tegen den *omtrek* aan de *dag zyde* gelegd, en *Mezzc-Tint* genaamd word, dezelve is, welke tusschen het *licht* en de *schaduw*, met de naam van *tussen-Tint* bekend, geplaatst word; deze zyn daar in grootelyks mis,

alzo de laatste een *heele*, en de voorige maar een *halve Tint* is, zynde zo breed niet als de *Mezze-tint*, want tot over de *helft* is hy met de *schaduw* vermengd, by gevolg ook *blaauw*. Alhoewel het zommige, op de *kant* van de *lichte zyde*, een andere *kleur* geven, die meêr na *schaduw*, als na de *kleur* van 't *naakt* gelykt: de misflag daar van, hebben wy hier vooren aangetoond. Maar wanneer het *licht* vlak van vooren komt, alsdan is deze *Mezze-tint*, half met de *tussen-tint* vermengd: doch niet in een *gemeen licht*, gelyk wy gewoonlyk gebruyken.

Derhalven is het zeker, dat *deze tint*, 't zy hoe die genaamd werd, *Mezze-tint* of *gebróke Mezze-tint*, niet voor *schaduwe* kan gereekent worden, nademaal het door een *schamplicht* vermengd is.

Het komt dikmaals te gebeuren, dat in één en dezelve stuk of *ordinantie*, eenige voorwerpen, op de *kant*, *ronder* of *donkerder* zyn als anderen; 't welke zo moet wezen, om die reden wil, dat men van de gemelde voorwerpen, meer dan de *halve Diameter* van zyn *rondte*, en d'ander maar tot de *helft* of minder als de *helft*, zien kan, na dat zy verder, ter zyde van het *oogpunt* afwyken. Want als het *Oog* of *zichtpunt* in de midden des stuks is, en het *licht*, van de *rechterzyde*, een weinig van vooren, daar in *vald*; zo zullen de kolommen en andere voorwerpen, aan de *rechterzyde*, *breeder* van *schaduw*, en die ter *linker*, *breeder* van *daaging* zyn, gelyk in het voorbeeld dezer twee *kolommen*, tot meerder klaarheid, aangetoond werd.

Wanneer nu eenige kolommen aan *wederzyde*, even vèr van het *zichtpunt*, waren, en dezelve van *boven* tot *beneden*, *dwaars* door het *middelpunt*, en dat *Paralel* met den *Horizont*, *doorklooft* wierden; zo is het zeker en waarachtig dat men op de behoorlyke *Distantie* of *afstand* staande, de *kloof* niet alleen aan de *binnenzyde*, maar ook noch een stuk voorby de *achterste helft* zien zal, gelyk in de *kolom A* aangewezen is. Denk dan dat het geene men over de *helft* op de *dagzyde* ziet, noch zo veel verder *afwykt*, en by gevolg *donkerder*, als daar het *licht* *afschamp*.

Beschouwt nu in tegendeel die ter regter aan de *lichte zyde*, alwaar men zo veel minder van de voorste *Diameter* of *helft*, als die aan de *donkere zyde*, ziet: derhalven kan de *ommetrek* zo ver niet *ronden*, als wel aan de andere *kolom*, alzo die *donkerheid*, agter schuilende, niet gezien word; waar door het zo *duister* niet kan vertoonen op de *ommetrek*, gemerkt men de *linker kolom* tot over de *helft* ziet, en deze *rechter* zo veel minder.

Wie hier op let, zal zo veel mislaagen, als de onkunde in de konst der *perspective* te weeg brengt, niet begaan.

Dat in een stuk, de ronden voorwerpen, minder of meerder dan andere ronden, moeten geschaduwd zyn.

Van de Schoonheid.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de
schoonheid.

Gevoelens
der oude
Wysgeeren
daar van.

Onmogelyk
is het die in
een gestal-
ten te be-
schryven.

Hoe veel-
icly die is.

Voorbeel-
den van
schoone.

verschil in
de keur der
volken om-
treft het
schoon.

en der by-
zondere
menschen.

Dewyl de *Schoonheid*, het voornaamste en waardigste deel der Ee-
dele Schilderkonst is, zal het zelve ook het eerste voorwerp onzer
verhandeling zyn: doch myn oogmerk is niet in dezelve, alles wat
van haar kracht en vermogen gezegd kan worden, op te haalen; de
dagelykfe gevallen leeren ons zulks genoegzaam. Dat de wyfste on-
der de Aaloude haar hoogachting toegedraagen hebben, zien wy in
Plato, welke dezelve achten te zyn een mensfelyke glants, uit haar
natuur beminnellyk, macht hebbende ons de geeften de oogen te ont-
rooven. Ja *Kato* achten dezelve zo hoog, dat hy oopentlyk zeide, het
geen minder zonde te zyn, haar te beschadigen, dan het was een
Tempel te berooven,

Echter is het genoegzaam zeker, dat zy meest bestaat in een *denkbeeld*,
't welk van onze zinnen en oordeel afhangd, zo dat wy het onmoge-
lyk achten, de waare beschryving in een eenig voorwerp daar van te
konnen doen. Het zekerste dat wy daar af kunnen zeggen, is dit,
dat zo veelerlye foort van voorwerpen daar zyn, ook zo veelerly *Schoon-
heid* is; het Spreekwoord zegd ook niet zonder grond: Zo menigerly-
zin zo veelderly *Schoonheid*. *Paris* waande, volgens *Homerus*, dat
Helena, *Menelaus* huysvrouw, de *schoonste* was; *Apollo* roemden
het zelve van zyn *Dafne*: *Narcissus* weder vond geen *schoonder* dan
zich zelf. *Stratonika*, wierd, door de *Perfen*, voor de *volmaaktste schoon-
heid* gehouden, en haar *afbeeldzel* een goddelyke eer aangedaan. De
hals en boezem van de *Atheense Theodota*, waaren zo *bevallig* in de
oogen van *Socrates*, dat hy daar op *verliefden*. Veele diergelyke *schoo-
ne*, zouden wy kunnen ophaalen, zonder dat wy echter meêr in de
dingen die tot de *schoonheid* vereist worden, vorderden, of dier kun-
dig wierden, vermids ons nergens de *gestalten* noch deszelfs *leest* ver-
toond word, noch min waar in het *schoon* bestond.

Ieder Landaard, ider Minnaar, meend de *schoonste* te hebben, de
Grieken houden de *bruyne koleur*, de *Latynen* de *blonde* voor de *schoone*:
de *Spanjaarden* de *Zwarte*, de *Duytzers* de *bruyne hairen* voor de *be-
valligste*. Deze bemind de *langste* en *dikste*, en de andere de *tengere
menssen*, gecne de *zoedige* en die de *dertele gebaarden*: waar door myn
stelling, dat het *schoon* meest van onze *inbeelding* afhangd, bevestigd
word.

Zy is drierlei: *gemeen, ongemeen, en volmaakt*: de *gemeene* is van de *mode* zeer afhankelyk, en vernogd *gemeene* verstanden; de *ongemeene*, werd door ons verstand uit veele anderen gekooren: de *volmaakte* is, die wy gezegd hebben in *inbeelding* te bestaan.

Hoe veelteerly die is.

Maar wy zullen ons hier bepalen, in een opstel dat wy na onze allerbeste kennis, uit veele anderen getrokken hebben, die door de *Grieken* is verkooren geworden, en door hen ons nagelaaten.

De *schoonheid* van een *naakt*, het *zy man of vrouwen beeld*, bestaat hier in, eerstelyk dat de *Leedemaaten wel gevormd* zyn; ten tweeden, dat *zy een schoone, vrye, en gemakkelyke beweging* hebben: en eindelijk een *gezonde en frisse koleur*.

Waar in de schoonheid der menschen bestaat.

Het eerste is, dat de *leeden gelykmatig zamengevoegd* zyn, ider na zyn *aart en hoedanigheid*, het *hoofd en tronie, wel geproportioneerd, bevallig besneden van oogen, neus en mond*; de *handen, vingers, voeten en toonen*, van een *welvoegelyke lengten en dikten*, gelyk meede de overige *deelen des lichaams*.

Eerste deel der zelve.

Door de *gemakkelyke beweging*, verstaan wy, dat alle *leeden* tot de minste toe, zich op zyn *schoonst* vertoonen, en, zonder moeyten, met een *bevallige zwier haar beweging* doen; gelyk wy door eenige voorbeelden op zyn plaats vertoonen zullen.

Het tweede.

Betreffende de *koleur*, hier door verstaan wy, zo als zich dezelve in *gezonde menschen*, geen toeval onderheevig vertoond, noch te *bloedig* noch te *bleek*, zo als wy daar van meede op zyn plaats zullen handelen.

En derde.

Dit zyn de *drie hoedanigheden*, tot een *schoon naakt* vereist, en welke, door de *Dichters*, de *drie gratien* of *bevalligheden* genoemd werden, zeggende dat in *Venus Vrania*, deze *drie* by een gevonden wierden.

Om nu den leergierige *Konstenaar*, een goed begrip van de *schoone verdeling* der *Leedemaaten* te vertoonen, zal ik hier de *maat* stellen, zo als wy dezelve uit het geraamte van een dooden opgenomen hebbe, wanneer ik voor de Heer *Professor Bidlo**, alle de teekeningen in zyn vermaard *Anatomic-boek* na het leeven, teekende, volgens zyn opstel.

Van de leeft der menschen.

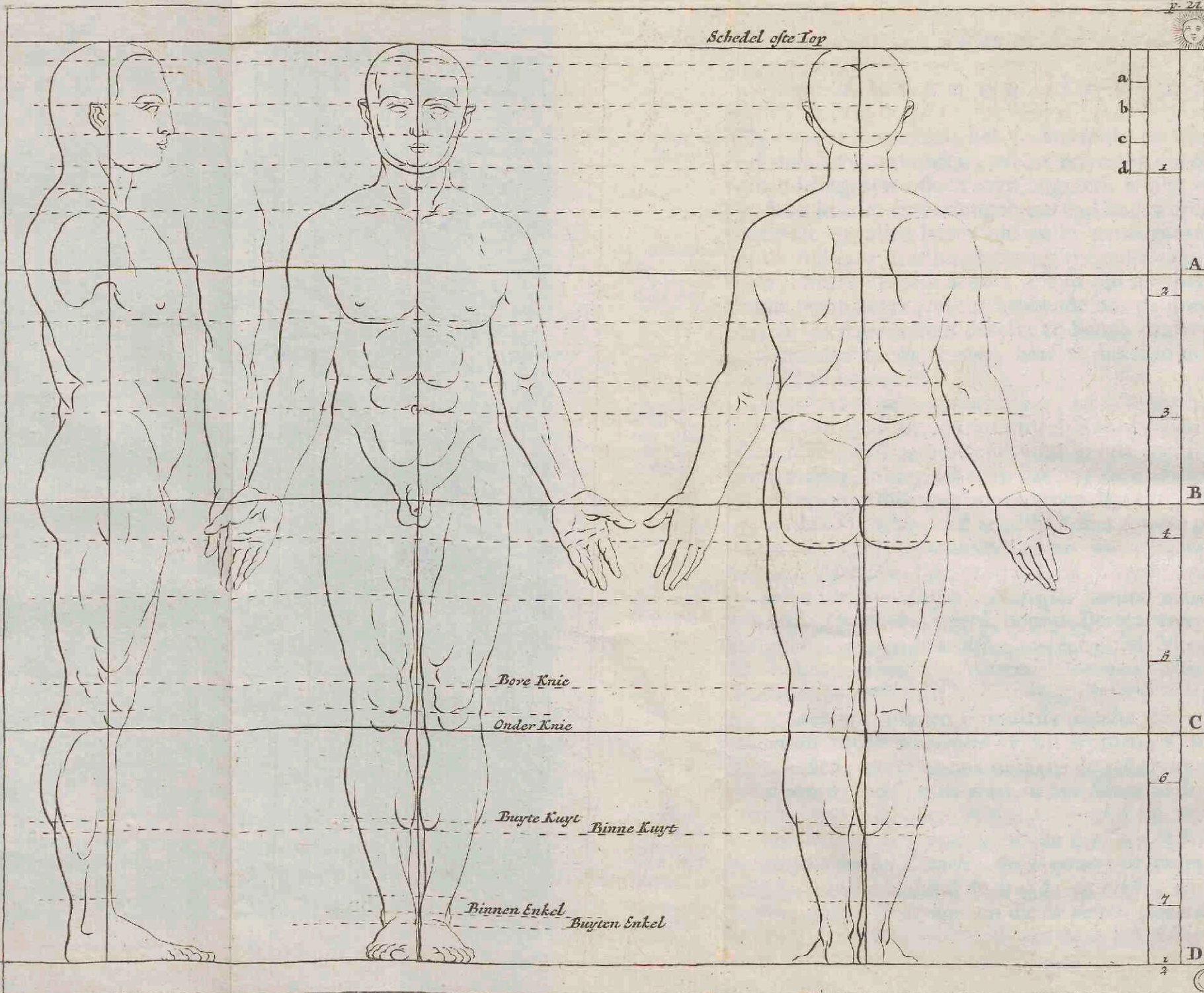
(*) *Lysarts van zyn Koninglyke Majesteit van Groot Britte Hooglosselyker gedaachtenisse.*

Ik heb dan om het gemaklyker opstellen dezer *maat* van dit *mans-beeld*, een *maatstok* daar nevens geplaatst, en om dit te volgen, zo maakt een *recht nederdaalende lyn*, getekend met *zon en maan*. Dit zal de *lengte* van uw *beeld* zyn. Verdceld dan deze in *vier gelyke deelen*, welke men *grof deelen* noemd, gemerkt met *A. B. C. D.* aanzwyzende door dezelve, de *okzelen*, het *manlid*, de *knien* en de *zoolen*.

En haar verdeling, in grofdeelen.

Schedel ofte Top

a
b
c
d

1

A

2

3

B

4

5

C

6

7

D

1
2

Bove Knie

Onder Knie

Buigte Kuyt

Binne Kuyt

Binnen Enkel

Buysen Enkel

len. Daar na verdeeld men de *geheele lengten*, weder in gelyke $7\frac{1}{2}$ *deelen*, welke *hoofddeelen* genoemd werden, en gemerkt 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. *welkers eerste* het *hoofd* zy. Het *hoofd* werd hier op wederom in *vier proportien*, of *eevendcelige deeltjens* verdeeld, en getekend met a. b. c. d. te weeten het *voorhoofd*, de *oogen*, de *neus* en de *kin*. Welke gebruykt werden, om alle de andere tot een *minder verdeling* te brengen, beginnende van het teeken C, tot dat der O opwaards, zo zal men vervolgens deze *maat* vinden van de

L E N G T E.

Lengte van een beeld.		<i>Proportie deelen.</i>
	Van de zool D. tot aan het gewricht	2
	Van daar tot de binnenkuit	2 en een vierde.
	Van de binnen tot de buitenkuit	een derde.
	Van daar tot de onderknie	3
	Van daar tot de knie	twee derden.
	Van daar tot de opperknie	drie vierden.
	Van daar tot de dyen	3
	Van de dyen tot de bil	2
	Van daar tot B. of de middel	1 en een derde.
	Van de middel tot de navel	3
	Van daar tot de heup	1
	Van hier tot onder de borst	2
	Van daar tot de oxels	1 en twee derden.
	Van daar tot de schouder	2
	Van daar tot de halskuil	drie vierden.
	Van de halskuil tot aan de kin	drie vierden.
	Van de kin tot de neus	1
	Van de neus tot de oogen	1
	Van daar tot het voorhoofd	1
	Van 't voorhoofd tot de stern	een derde.
	Van de stern tot de scheidel	drie vierden.

Breedte van het Mansbeeld ter zyde.

	<i>Proportie deelen.</i>
De voet is lang	4 en drie vierden.
't Gewricht	1 en een derde.
De kuit	2
De onderknie	2

Bovenknie	- - - - -	2 en een vierde.
Dye	- - - - -	3 en een derde.
't Eynde der billen	- - - - -	3 en een half.
't Manlit	- - - - -	4 en een derde.
Over de navel	- - - - -	4
De heup	- - - - -	4
Onder de borsten	- - - - -	4 en een half.
Oxel	- - - - -	5
Schouder	- - - - -	3
Halskuil	- - - - -	2 en een half.
Het hoofd vierkant.		

Breedte der beelden van vooren en van achteren.

Proportie deelen.

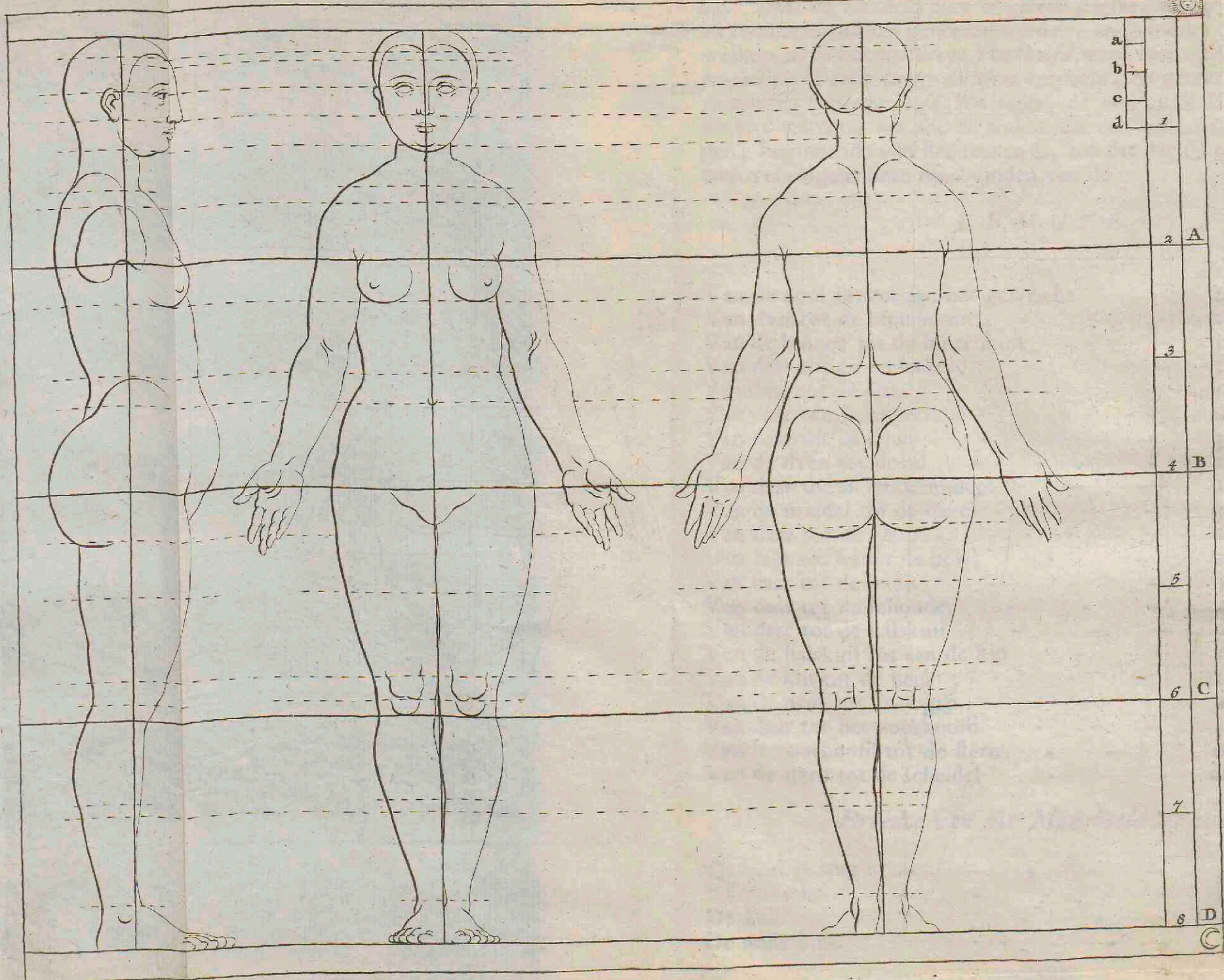
De voet aan de buiten enkel	- - - - -	1
't Gewricht	- - - - -	1
Binnenkuit	- - - - -	1 en twee derden.
Buitenkuit	- - - - -	2
Onderknie	- - - - -	2
Bovenknie	- - - - -	2
Dyen	- - - - -	2 en drie vierden.
't Eynde der billen	- - - - -	2 en drie vierden.
Over 't Manlit	- - - - -	6
Over de navel	- - - - -	5 en een derde.
Aan de heup	- - - - -	5
Onder de borsten	- - - - -	5 en een half.
Over de oxels	- - - - -	8
Schouders	- - - - -	5 en een vierde.
Halskuil	- - - - -	2 en een half.
De kin	- - - - -	2
Over de neus	- - - - -	2 en twee derden.
Boven de oogen	- - - - -	3 en een vierde.
't Voorhoofd	- - - - -	3 en een vierde.
De stern	- - - - -	2 en drie vierden.

Lengte van het Vrouwenbeeld.

Proportie deelen.

Van de zool D. tot aan 't gewricht	- - - - -	1 en een half.
Van daar tot de binnenkuit	- - - - -	3 en een derde.
Van de binnen tot de buitenkuit	- - - - -	een half.

Van

Van daar tot de onderknie	-	-	-	3 en een vierde.
Van daar tot de knie	-	-	-	een half.
Van daar tot de bovenknie	-	-	-	drie vierden.
Van daar tot de dyen	-	-	-	3
Van de dyen tot de bil	-	-	-	2
Van daar tot de middel	-	-	-	1 en drie vierden.
Van de middel tot de navel	-	-	-	3
Van daar tot de heup	-	-	-	1
Van hier tot onder de borsten	-	-	-	2 en een half.
Van daar tot de oxels	-	-	-	1 en een half.
Van de oxels tot de schouder	-	-	-	2
Van daar tot de halskuil	-	-	-	een half.
Van de halskuil tot de kin	-	-	-	1 en een half.
Van de kin tot de neus	-	-	-	1 en een vierde.
Van de neus tot de oogen	-	-	-	1
Van de oogen tot het voorhoofd	-	-	-	1
Van 't voorhoofd tot de stern	-	-	-	een derde
Van de stern tot de scheidel	-	-	-	twee derden.

Breedte van het Vrouwenbeeld ter zyden.

	<i>Proportie deelen.</i>
De voet is lang	5
't Gewricht	1 en een derde.
De kuit	2 en een vierde.
d'Onderknie	2 en een vierde.
Bovenknie	2 en drie vierden.
Dyen	4
't Einde der billen	4 en een vierde.
Het middel of dikfte der billen	5 en twee derden.
Over de navel	4 en een half.
De heup	4
Onder de borsten	4 en een half.
Oxel	4 en twee derden.
Schouder	3 en een half.
Halskuil	2 en een half.
Het hoofd vierkant.	

Breedte der beelden van vooren en van achteren.

Proportie deelen.

De voet aan de buiten enkel	1
't Gewricht	1
Binnenkuit	1 en een derde.
Buitenkuit	2
Onderknie	2
Bovenknie	2 en een derde.
Dyen	3 en een derde.
't Einde der billen	3 en een half.
De middel	7 en een derde.
Over de navel	6
Aan de heup	4 en drie vierden.
Onder de borsten	5 en een derde.
Over de oxels	7 en twee derden.
Schouders	6 en een vierde.
Over de halskuil	5 en een derde.
De kin	1 en drie vierden.
Onder de neus	2 en drie vierden.
Boven de oogen	3 en een half.
't Voorhoofd	3 en twee derden.
De stern	3 en een half.

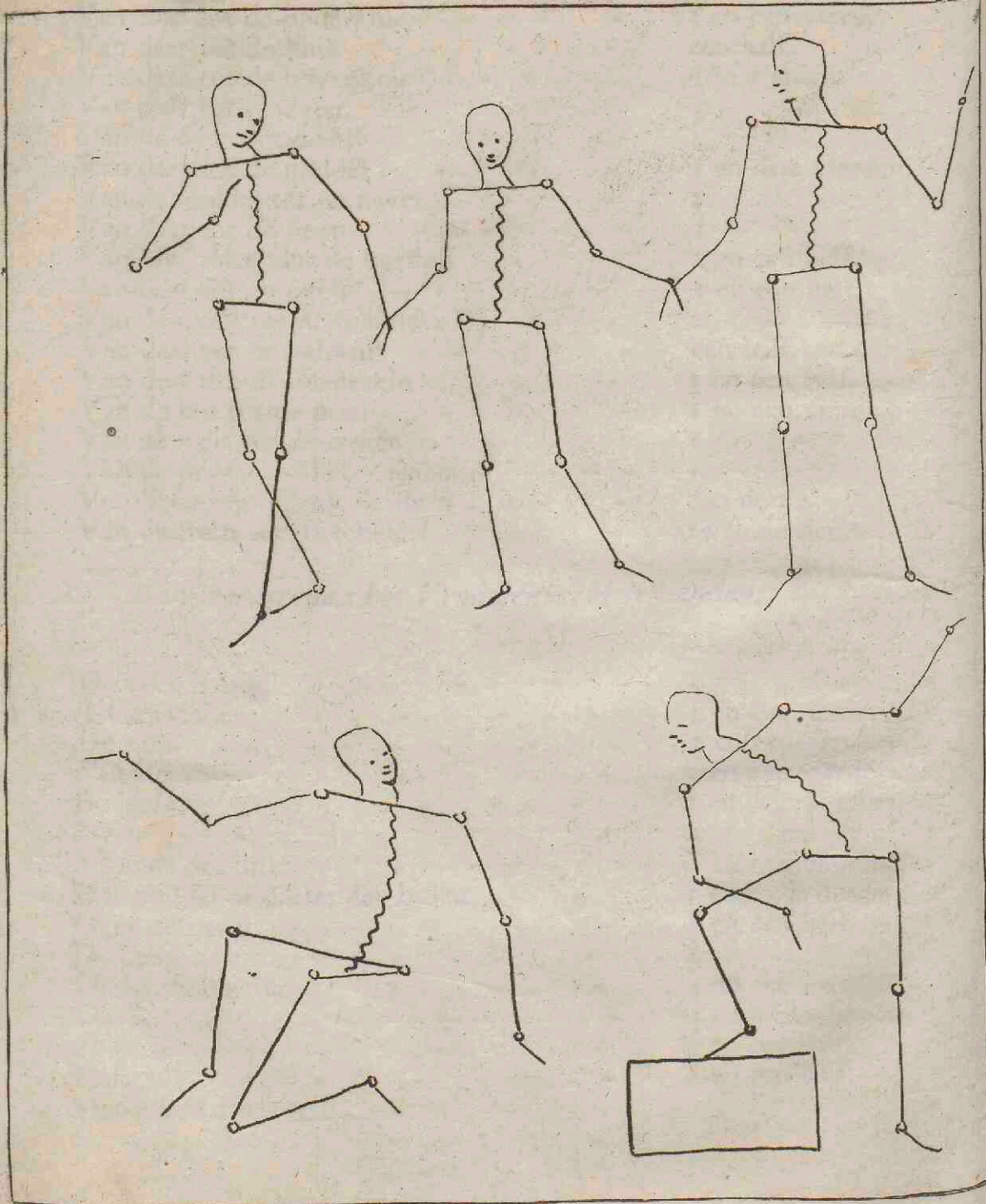
Ik twyffel niet, of wie zyn beelden maat na de voorgaande schikt, zal altoos een goede verdeeling en gestalte vinden, inzonderheid wanneer hy t'evens de bevalligheid der *statuen* waarneemd.

Om den leerling aanleyding te geeven tot het uitvoeren en verder naspeuren van het tweede deel der *schoonheid*, namentlyk de *bevallige beweging der leedemaaten*, zo gelief hy te letten op dit nevenstaande *Figuur*, waar in de voornaamste schikkingen, welke een schoone *aktie* veroorzaaken, waargenomen zyn, bestaande in het *op* of *nederbuygen* der schouders, heupen en derzelver *beweeving*, om die recht srydig te doen *zwenken*, en daar nevens in een tegenstelling en werking der mindere leeden, geschikt na dezelve ordre: hier uit spruyt niet alleen de *bevalligheid der schoone en aangename gestaltens*; maar geeft daar en boven, ook voordeelige schaduwen, die de uiterste *gracelykheid* by brengen.

Dit is van zulk een algemeen gewicht, dat het zo wel in dooden als levende, in *grammen* als *zachtmoedige*, *razende* en *dolle*, als in *geruste* menssen, en in *droeve* als *blygeestige* waargenomen moet worden.

Verdeeling van de bevalligheid der beweging.

Nuttigheid dezer waarneming.

den, zo wel in *pynlyke* en *stervende* als in een *lyk*. Ja het is onmogelyk dat ider byzondere *beweging*, of *gestaltenis* des lichaams goed kan zyn, die niet natuurlyk uytgedrukt en met deze *drie hoedanigheden* verzeld zyn, namentlyk een grootze *ommetrek*, *fraaije zwier* in de *beweging*, en een *schoone koloriet*. Want als men wilde een *levendige* met eens *dooden* *koleur* schilderen, of het tegendeel: een *dolle* of *razende*, *bleek*; een *rustende*, *brandig*; een *treurende*, met een *lachchend weezen*; zulks zou zeer oneigen zyn en tegen de waarheid *strydig*, vervolgens een *leugen*, alle *leugen* haatelyk, deze gaat mank en werd niet geacht, en alles wat veracht werd, *verwerpelyk* zynde, is by gevolg het schilderen onwaardig.

De gestal-
ten, bewe-
ging en ko-
leur eens
dooden.

Indien nu aan imand onbevatbaar voor komen mogt, wanneer ik zeg, dat *fraaije bewegingen* en *koleur*, ook in een *dood* lichaam moet waargenomen worden, in het welk volgens het gemeen zeggen, noch *beweging* noch *schoone koleur* is; hy gelief te weeten, dat het geen ik zegge, alleen van een *geschilderde dooden*, en niet van het *leeven* verstaan moet worden, vermids een *dood* lichaam zich zelf niet *beweegen* noch *schikken* kan: wannec nu echter zulks vereist, zo moet men het *Modél* zodanig *schikken*, dat het zich op zyn *schoonst* vertoon: het *aangezicht* van vooren, de *borst* op zyde, de *heup* opwaards, het *eene been* ingetrokken en het *andere* uitgestrekt, de *eene arm* gints en deze *derwaards*, en zo voort; dit word een *schoone aktie* en *zwier* genoemd, ja zelf een *schoon beeld*.

De *koleur* betreffende, deze moet na geen *hout* noch *steen*, maar *vleeschachtigheid* *strekken*, en *natuurlyk* *dood vlees* *gelyk* zyn.

Tegen-
werping, wat
de schoonste
ouderdom
zy:

Iemand zoude my nu kunnen *tegenwerpen*, dat dewyl'er *driederlei* stand van *ouderdom* zy, *jonge*, *middelbare* en *oude*, en alle *byzondere bewegingen* en *koleuren*, ook van *byzondere maat* en *leeft* zyn, het *zwaar* vald uit een der zelve een *volmaakte* te kiezen.

Oplossing
aer zelyc.

Dezulke voeg ik dit tot *oplossing* toe, dat zy alle drie ider na zyn *aart* *eeven* *schoon* moeten *verkoosen* worden. De *jonge*, *teer*, *zwierig* en *fris*: de *middelbare*, *vast*, *bedaard* en *vleezig*: en de *oude*, *slap*, *traag* en *dor*. Niet *tegenstaande* nu hun *ouderdom*, heeft ider zulke *hoedanigheden*, die hem *verkiezelyk* doen zyn, want zo wel als men zegd, *dat is een schoone Jongeling*; zegd men mede, *zie daar een schoone en wakker kaerl*, *ei let eens op de deftigheid van die oude man*, *dat is een schoone gryzaard*, en zo voort.

Aanmerk eens de *Statuaas* van *Perrier*, en geef *naukeurig* acht op de *jonkheid* van *Ganimedes*, stel *Antinoüs* of *Apollo*, voor de *tweede* *staat*, en de *oude Faunus* voor de *derde*, zo zult gy bevinden dat ider in
het

het zyne volmaakt schoon is, voeg daar dan eens by, hun behoorlyke *koleur*, elk na zyne jaren, zo zal gewisselyk myne stelling dóórgaan, en uw beeld, door ider beschouwer, bekoorlyk en fraay geacht worden.

Hoewel nu een schoon beeld, in een goede *proportie* en sehikking der leeden, elk na zyn *passien* en *werkinge*, bestaat; zo is echter zouanig een beeld noch niet volmaakt, ten zy dat de uiterste bevalligheid van een schoone en toegeëigende *daaging*, daar by gevoegd werd.

Wy bevinden veelyds, dat door een al te zedig *licht*, de voorwerpen zich heel *ongracelyk* vertoonen, en een tegenstrydige uitwerkinge veroorzaaken, het welk de meening zomtyds heel doet te buiten gaan en onze zinnen tot onlust verwekt, schoon wy in 't begin onzer *Concepten*, de grootste gedachten en verwachtinge daar van hebben; en dat noch het ergste is, zonder eens de oorzaak te kunnen begrypen: het geen zekerlyk gebeurd, wanneer wy zonder acht te neemen op de uitwerkinge onzer voorwerpen, een *licht* daar toe schikken, 't welk daar niet eigen is; waar door een krachtige en zielroerende hartstogt in een beeld, door een *flaauw licht*, t'eenemaal machteloos en onbeweeglyk gemaakt word: en in tegendeel, een zwak en lieffelyk voorwerp, door een al te *wreede vlakke daaging* en *scherpe schaduw*, gheel verkracht word, en de bevalligheid te niet doet.

Het is dan van groot belang, dat men zich wel bezint eer men zyn werk aanvangd, om die twee mislagen te vermeiden. Neemt derhalven acht op de navolgende voorvallen, op welke deze aanmerkinge past en doeld: namentlyk de moord van *Julius Cezar* in den volen Raad, of de dood van *Kato*; en in tegendeel, *Stratonica* met *Antiochus* trouwende, of wel de Koningin van *Zeba* by *Salomon*, met haar gestoet van staatjuiffers, enz.

Overweegt nu eens wat een onderscheid van hertstogten, dat in die byzondere voorvallen bespeurd werden.

In de eerste, ziet men een geweldige beroering, een vluchtige snelheid, schrik en verwarring, alles is beweegende: en in tegendeel ziet men in de andere, niet als schoonheid, lieffelyke *beweeginge*, *gracelyke* zedigheid en gezag.

Alsmen die dingen aangemerkt heeft, wie zal met my dan niet toestemmen, dat men de eerste, met een *wreed en hard licht* moet *daagen*, en de tweede, met een *lieffelyke*; vermits men weet dat de *lichten* of *dagingen*, mede haar byzondere hoedanigheid en eigenschap hebben, dat de eene *wreed* en *straf* is, en de andere *lieffelyk* en *aangenaam*. Wanneer nu liet tegendeel gebeurd, zo moet het onvermydelyk vals zyn, en de zaak door deze tegenstreëvigheid verduisterd worden:

Verschil in de verkiefsing des lichts.

Gelegentheden waar omtrent aangewezen.

Toepassing van het licht tot de voorwerpen.

mogende den een, als dan met regt, een *gracelyke* verwarring, en de andere, een straffe liefkozery noemen.

Derhalven besluit ik, dat een beeld, het geen wel *geproportioneerd* en geschikt, met een goede beweging en draaijing voorzien, waarlyk volmaakt geacht mag werden, wanneer het door een bek waam en daar toe eigen *licht*, *gedaagd* is; op dat het geen de ommetrek en beweging tracht uit te drukken, daar door niet verhinderd noch tegenstrydig gemaakt word.

Van de Beweging der Leeden.

A C H T S T E H O O F D S T U K .

Van het tweede deel der schoonheid. **L**aat ons nu eens komen tot het tweede der deelen waar in de *schoonheid* bestaat, namentlyk de *beweging der leeden*.

Deze hangd voornaamlyk af, van een tegenstrydige werking aller lichaams leedemaaten, en van derzelve daaging en schaduwing: veroorzaakende dit een beeld, roerende en leevendig. De voornaamste waarneeminge om het zelve te verkrygen, geschied door een *draayinge*, welke verstaan moet werden, wanneer het hoofd vlak van voore, het lyf weinig op de een zyde, en de beenen weder van vooren gedraayd zyn, ziet de fig. A.

Eerste voorbeeld.

Tweede voorbeeld.

De tweede waarneeming, is een tegenstreevendheid in de helling des lichaams, van het hoofd tot de voeten.

By voorbeeld: dat de schouders, de eene hoog, de andere lager zy: de heupen, kniejen, en voeten desgelyks, als in dezelve figuur letter A. te zien is. 1. De rechter schouder hoog. 2. De rechter heup laag. 3. De rechter knie of voet weér hoog, en het tegendeel, werd men aan des lichaams andere zyde gewaar.

Derde voorbeeld.

De derde waarneeming is, dat als de rechter arm en het linker been voorwaards komen, dat dan linker arm en rechter been, achterwaard gaan.

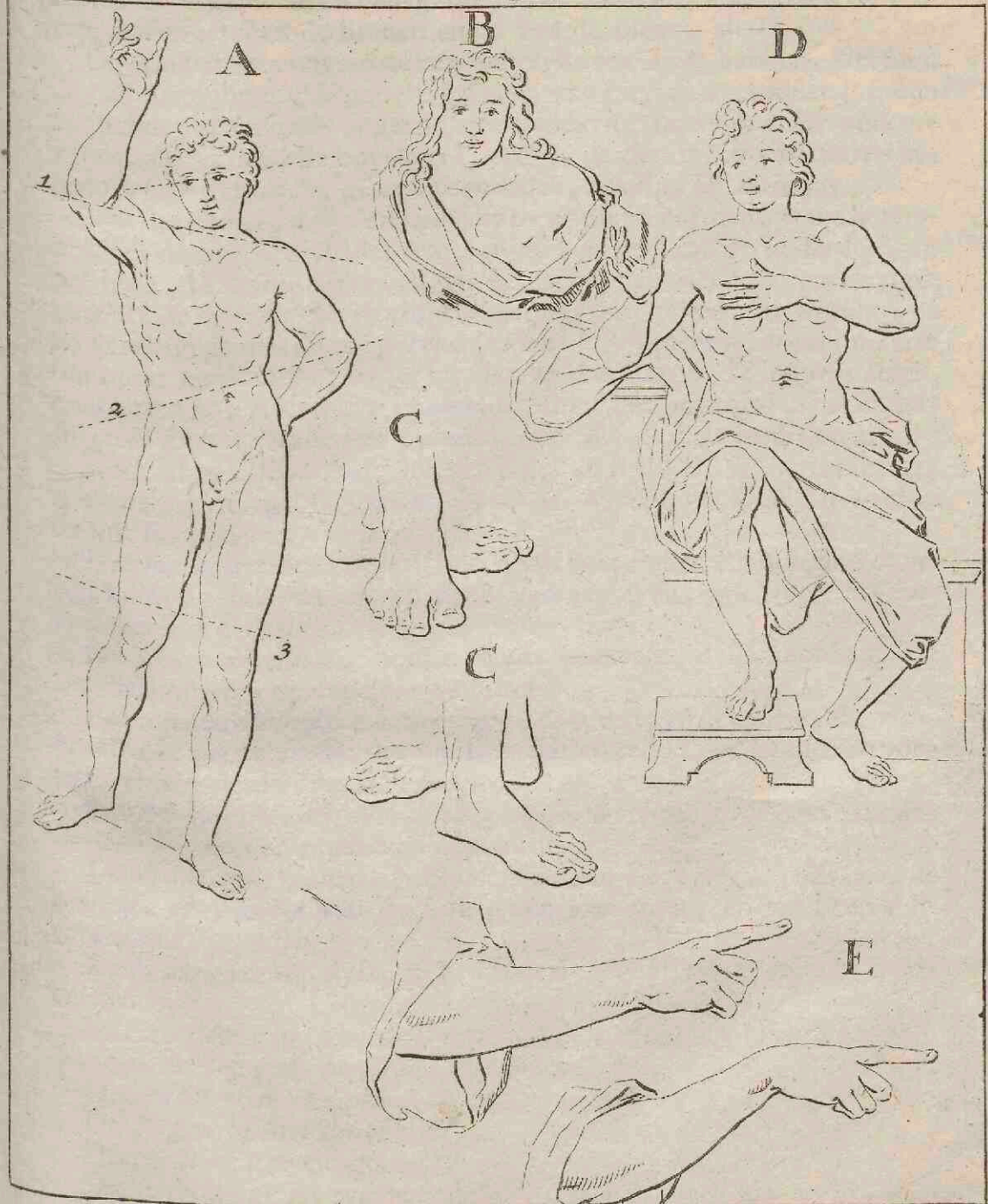
Verdubbeld voorbeeld.

Maar deeze *beweging* verdubbeld, wanneer de rechter schouder van vooren komt, alsdan moet het hoofd en onderlyf meede van vooren komen, gelyk de zelve figuur ook aanwyft. Wanneer de borst zich verheft opwaard, zal het hoofd nederwaard buygen: en het tegendeel, zo wanneer de borst nederwaard buygd, zal men het hoofd over end stellen, zie de fig: B.

Van het hoofd.

Het hoofd moet altyd over de hoogste schouder hellen en buygen, zo als by A. aangetoond word; wanneer het lichaam recht staat, zul-

zul-

zullen de voeten altyd een gelyke hoek maaken, te weeten de hiel van de één, tegen de binnen enkel van de ander, zie C.

De handen moeten altoos een ongelyke *beweeving* hebben, ziet men de een van binnen, de andere zal men van buyten vertoonen, de een hangende, de andere opgetild: het onderste deel des arms verkort zynde, diend deszelfs bovenddeel, recht, de dye in 't verkorten en het been wederom recht gezien te worden, als fig: D. aanwyft.

Van de handen.

Van de beenen, is de *beweeving* by na als die der armen, want het bovenddeel des arms, steld dat over een met de dye, en het onderdeel, als het been. Indien nu gebeurd dat het bovenddeel des arms neêrhangd, zo moet de dye met een slydige *beweeving* daar tegen aan werken, en zo vervolgens met alle de gelyke leeden. Wanneer nu de rechter arm om hoog en de linker laager is, dan zal het met de knien of voeten, contrarie zyn; zo de heup opzweld, schiet het bovenlyf in het onderste; als men de schouders ophaald, zo zakt de hals in dezelve.

Van de beenen.

Voor al moctmen zorg draagen, dat de hand en den arm niet gelyk uitsteeken, gelyk men een goed en kwaad voorbeeld daar af in de fig: E. ziet.

Dat het kruys des aangezichts, nooit met dat des lichaams over één komt, noch van vooren noch van ter zyde, noch ook het boven met het onderlyf.

In deze *beweevingen*, bestaat myns oordeels, de schoonheid des lichaams, ten opzicht der gestalten.

Belangende de verdere *beweevingen*, daar van zyn deze drie, de voornaamsten; eerstelyk die des hoofds, ten tweeden der handen en voeten, en ten derden des lichaams.

De drie voornaame bewegingen eens lichaams.

Die des hoofds, zyn vierderly, voor en achter over, en aan wederzyden: die der handen en voeten desgelyks.

Voornaame buigingen des hoofds. Der armen, en beenen.

De armen en beenen, hebben maar een *beweeving*, d'een aan de elhoog, en d'ander aan de knie, den arm voor, en het been achterwaards.

De *beweevingen* des lyfs, zyn drierly, voor over, en aan beide zyden.

Des lyfs.

Buyten deze aangerorde, zyn'er noch vierderly *beweevingen* door de zelve leeden, als de *simple* of eenvoudige.

De eenvoudige beweging.

De *Active* of werkelyke.

De werkelyke.

De *Passive* of driftige, en

Driftige en geweldige.

De *Forse* of geweldige.

De eenvoudige is, wanneer de leeden zich natuurlyker wyze *beweevingen*, gelyk inand die gaande, de eene voet voor de andere zet, die drinkt

Wat de eenvoudige beweging zy.

of eet, de handen aan de mond brengd, het hoofd keerd en draaid, en vorder de leeden tot lichaams behoest gebruykt, welke *beweging*, kinderen zo wel als de oude, door de natuur onderworpen zyn.

De werke-
lyke.

De werkelyke, bestaan in draagen, trekken, duwen, stooten, klimmen en diergelyke, 't geen door kennis en verstand geschied, zynde de kinderen maar ten deele eigen, ziet Fig: B.

De driftige.

Wat de driftige belangd, zy neemen hun oorsprong uit de ontroering des gemoeds, of die de ziel door het lichaam in de hertstochten vertoond; als daar is, de *liefde, haat, gramfchap, droefheid, blydschap, spyt, verachting*, en diergelyke meêr; deezer werking, schoon meest inwendig, vertoond zich echter uitwendig, voornamelyk in de kleene leeden, als oogen, neus, mond, vingers en toonen, zie Fig: C.

De gewel-
dige.

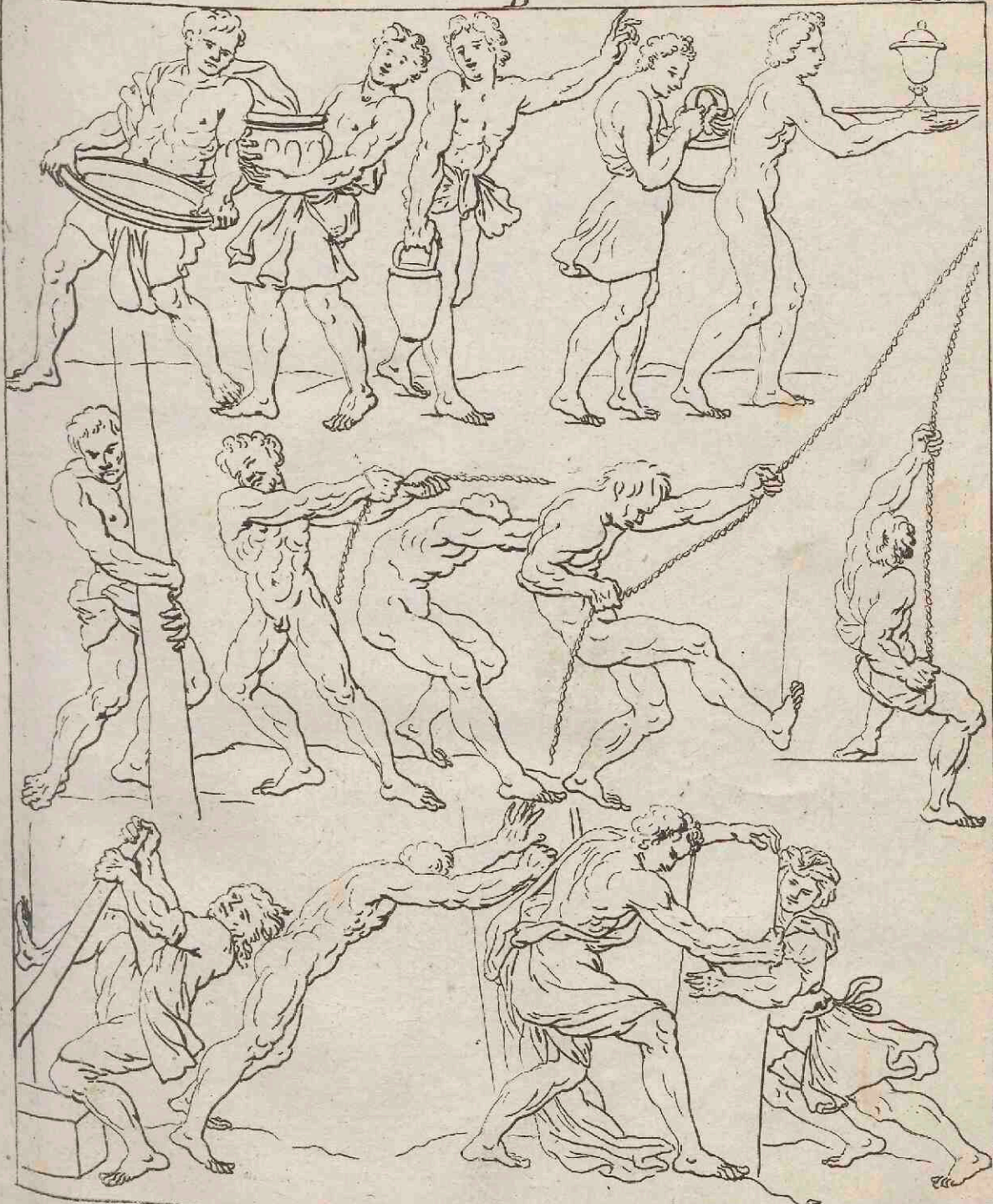
De geweldige zyn, *schrik, vrees, wanhoop, dolheid* enz, alles wat de natuur, boven gewoonte, door toevallen, op het gehoor of gezicht werkende, doet ontroeren; gelyk daar zyn, een *schielijke donderslag, spook, of verschrikkelyk gezicht*: welke dingen, een krimpung, rekking, en draaijing der leeden veroorzaaken, die beide, zo wel jongen als ouden onderworpen zyn, ziet verder hier op na de Fig: D.

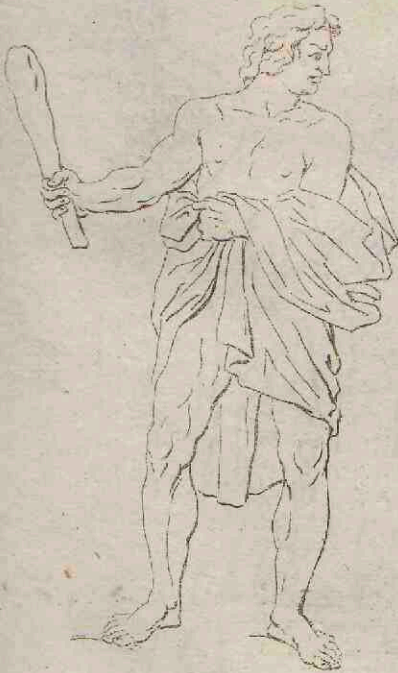
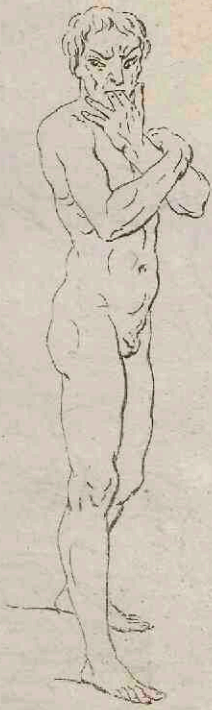
Nuttigheid
dezer schik-
king.

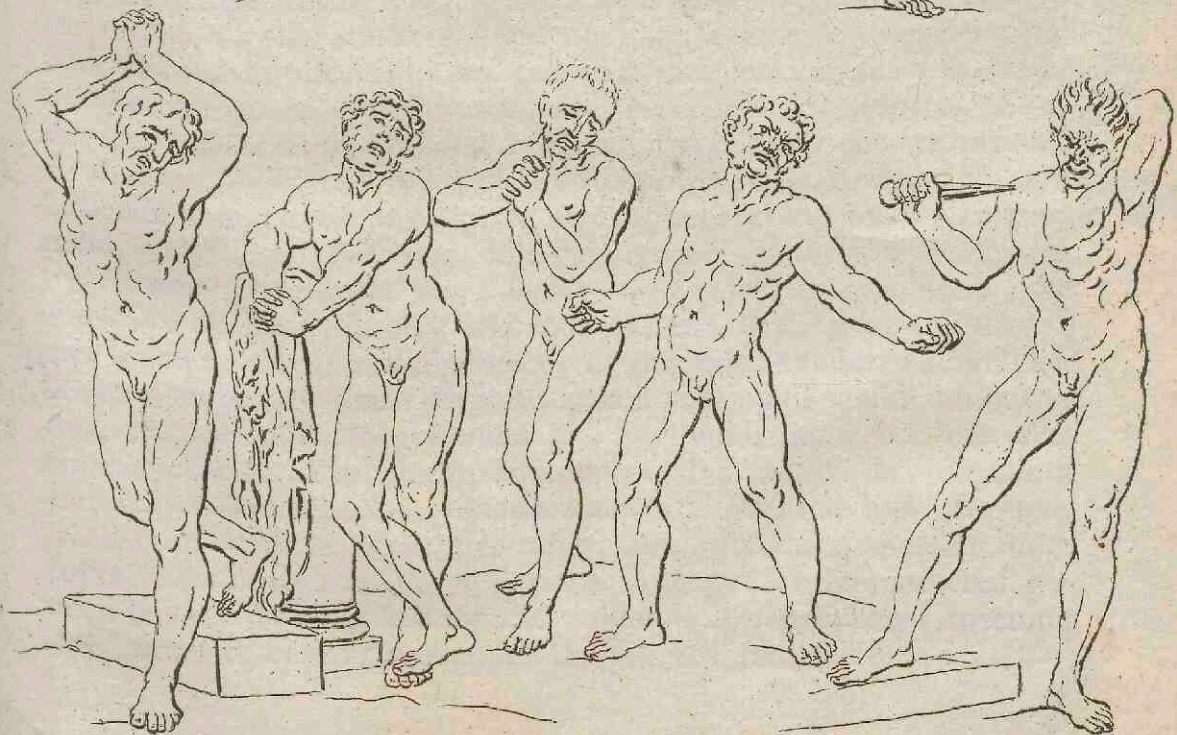
Alle deze aangewezen hertstochten, konnen zonder de voor aange- roerde schikking der leeden, geen volmaakt beeld voortbrengen, want men kan wel een trap opklimmen met de handen in de zak, of iets optillen met beide de handen gelyk, en de beenen naast malkander: iemand kan schrikken van iets dat voor hem staat of legd, zonder dat men zulks in het aangezigt bespeurd; men kan ook verliefd zyn, zonder de allerminste *beweging* te toonen. Maar myn meening is, deze herts- tochten door de *beweging* der leedemaaten uit te drukken, en dat ider lid ten dien einde diend, geschiedende zulks wanneer het lichaam zig keerd of wend, de leeden spartelende de een vóór en de anderen achterwaards, de een om hoog en de anderen om laag.

Geen mo-
del is be-
kwaam die
te verbeel-
den na hun
aart.

Vermids het een onmogelyke zaak geweest zou hebben, alle deze voornoemde *bewegingen* en hertstochten na vereis der zaak uit te beel- den, na dien zy heel zelden en onverwacht voorkomen, en dat men geen modél zo duydelyk kan stellen, om hen de waare indruk dier herts- tochten te doen begrypen; zo heb ik zelf, om de wissigheid, voor alle gestaan, en ider zyn *passie* tot de minste leeden toe, ja oogen, mond, neus, vingers en toonen uitgedrukt, welke gestaltens met een vlugge hand, door myn Zoon dus getrouwelyk nageteckend zyn.

Van de driftige en geweldige Bewegingen.

N E G E N D E H O O F D S T U K .

Voor af, diend aangemerkt te worden, dat het grootste deel dezer *bewegingen*, niet dan ten deele kunnen begrypelyk zyn, en meest door het vertoonen der oorzaaken hunner *beweeging*, om der overeenkomst wille, die zy met elkander hebben, 't zy in hun begin of einde. Want het eind der eene, baard dikwils het begin der andere. Zo is de *gramschap* een trap tot de *dolheid*, de *droefheid* tot *mismoedigheid*, en deeze baard de *wanloop* of *gekheid*. En dus zyn meest alle de geweldige ontroeringen des gemoeds en pynlykheden des lichaams. Want deze smert, doet de leeden geweldelyk beweegen, de spieren zwellen, de zenuwen, spanzels en andere werktuygen, inkrimpen, en uitrekken ver buyten hun gewone *beweeging*, ja zomtyds boven vermoogen. Als by voorbeeld, *branding*, *kwetzing* en *diergelyke*; welke pynlykheden, niettegenstaande zy hun byzondere trekkingen in het aanzicht en andere leeden veroorzaaken, echter niet ten volle zoude gekénd noch onderscheiden werden, om zulk een toeval uittedrukken, ten waar men iets van de oorzaak daar neevens bespeurde: als *Piramus*, met een pook doorstooten, *Euridice* en *Hisperia* door een slang gebeeten, *Prokris* met een werpspiets, de *Centaur Nessus* met een pyl doorschooten, *Hippolytus*, door zyn hollende waagen verwond, en meêr *diergelyke*, by welke men noodzakelyk, gelyk ik zeg, iets der *oorzaak* verbeelden moet; als by *Piramus*, de sluijer van *Thisbé*, of de pook uit de scheede, by *Euridice*, de slang, het zy leevende of dood. By *Prokris*, het noch met bloed besmette moordgeweer, en dus met de anderen desgelyks; boven dien behoord men de plaats dier kwetzing of wonde aantewyzen, en hoe zulks toegekomen zy, het welk myns oordeels alzo noodzakelyk als al het voorgaande is. Gelyk met *Nessus*, die wierd van achter doorschooten, *Euridice* en *Hisperia* in de hiel gebeeten, *Achilles* op de zelve plaats getroffen: een verstandig meester moet zulks bekwamelyk schikken, en die myn gedachten niet klaar genoeg bevat, dien zal ik door dit volgende *Tafereel*; myn meening duydelyker te kennen geeven, en daar in verbeelden

Deze *bewegingen* kan men niet genoeg duydelyk vertoonen.

Dan met hun oorzaaken, daar by.

voorbeelden daat af.

De Dood van Hisperia.

Tafereel
tot verder
verklaring.

H*isperia*, Dochter van de Rivier *Schrenus*, door *Æfacus*, *Priams* zoon, vervolgd werdende, wierd door een slang in de hiel gebeeten, waar van zy storf.

Deze jonge en schoone Dochter, welke gy midden in het stuk op 't gras neder ziet leggen, is *Hisperia*, de ongelukkige maagd, omzingeld door eenige Nijfjens die haar betreuren: haar Vader, welke tegens dat steenwerk zeer mismoechtig slaat en haar dood beweeënd, werd door eenige andere *Riviergoeden* verzeld, die hem trachten te troosten, doch schynd daar niet na te willen luysteren.

Haar kleed is lugtig, de borst bloot, het goudverwige hulzel los, hangende slap over hare schouders, de rok is opgeslagen, waar door haar blanke dye ontbloot is, die men met eenig bloed besmet ziet; een jongetjen daar by leggende, wyft op de vergiftige wond, schynende te gelyk een Nijfje, dat de rok wil opligten, weg te stooten, doch zy beziet al bokkende de wonde: Een ander Nijfjen met een knuppel in de hand, daar mede by komende, wyft de eerste na vooren toe, alwaar een slang, door eenige jongens met stokken en steenen dood gesmeeten, op de grond legd; dezelve jongens roeren en slaan de slang met stokjens en dooren takjens: een van deze trapt hem met de voet op de keel, waar door hy gaapt, een ander daar over verschrikt, schynd weg te loopen, waarom een derden begint te lachchen.

Het bos is aan de rechterzyde des stuks; in het midden, op de derde grond, ziet men eenige *wilgen* ryzen, en andere boomen van een waterachtigen aart; achter dezelve loopt een rivier dwars door het stuk, die ter linkerzyde herwaards af komt vlieten, in desselfs stroom, dryfd riet en ander waterloof; aan de kant staan eenige watervazen en kruyken, waar van eenige omgevallen, en anderen half in 't water zyn, ook staat 'er een by een afgebrooken *wilge stam*.

Enige sluyjers, rieten, slagzwaarden of *Irias blaaden*, ziet men, aan elkaâr gebonden, gints en herwaards verspreid. Uit het Bos komen verscheide *Saters*, *Dryaden* en andere *Bos* en *Veldgoden* te voorschyn: zommige met pyn appelen, en andere met Fakkels van den zelve boom voorzien, eenige onder hen schreeuwen en maaken groot misbaar, andere beziën de slang, zommige beschouwen het lyk; meest alle hebben *wilde ranken* of *eyken blaaderen* om 't hoofd, en eenige onder hen, *bokken*, en anderen, *barten vellen* om het lyf.

Aan de linkerzyde des stuks, in 't verschiet, ziet men een hooge overhan-

hangende rots of klip, en, op dezelve hoogten, in de midden van het stuk, *Thetis*, op haar Zeekoets na de gemelde rots rennen, om *Aesakus*, die zich van deszelfs top geworpen heeft, te redden. Hier ziet men hem in zee dobberen, door droefheid met zyn wieken op de golven slaande, terwyl hy zyn krop ten Hemel heft, met de kop in de nek geflagen, fchynende den Gooden zyn droevig noodlot te klaagen.

Eenige nieuwsgierigen ylen na de rots, met uitgestrekte armen, fchreeuwende, waar door de voorfte toezinders omkykende, en met de hand en vingers zeevaard inwyzende, hen fchynen te kennen te geeven, dat het met hem reeds gedaan is.

Ik twyffel niet, of wie eenigzints der verdichtzelen, of gefchiedeniffen kundig is, zal, zó een Schildery ziende, aanftonds de geheele zaak bevatten in zyn volle zamenhang, ja ik derf my vlyen, dat een onkundige de hertstochten in het zelve nevens de gefchiedenis, zonder de perfoonen daar in betrokken te noemen, gewaar zal werden.

Maar laat ons nu weder tot de verdere *bewegingen* keeren, en onze begonnen draad opvatten.

Het is zeker dat alle ftilftaande beelden, 't zy man of vrouw, moogen om der welftand wille, maar op één been rusten en het gewicht des lichaams draagen, en nimmer op beide te gelyk, waar door dan altoos één heup komt te zwellen; de beenen moogen niet wyder, dan de lengten van een voet van elkanderen ftaan.

De gaande, kan de heup niet of zeer weinig zwellen, en de borft moet lynrecht over het been komen, waar op het lichaam rust; indien het rechterbeen vóór komt, zo moet het linkerbeen achterwaard zyn, waar mede het lichaam aangezet en voordgeftuwd word; wederom fchiet de rechter arm of elleboog achterwaard, en de linker arm of hand nevens het aangezicht, zonder de minfte draaijing, vooruit.

Het gewicht des lichaams van een loopende, ftuund gantselyk op het voorzettende been, de borft vooruit, het hoofd in de nek, en de eene voet van de grond.

Een klimmende, zal het hoofd in de nek, en de hals over end houden. Zo de linker arm opwaards is, zal de rechter, als haspelende nederwaards ftrekken; in teegendeel het rechter been op het spoor fttaande, en 't linker onder: het lichaam over het optreedende been hellende, zonder dat men eenige merkelyke zwelling der heupen, zal gewaar werden.

De ftootende en trekkende zyn verfcheiden, en, neevens de draagende, genoegzaam alhier verftoond, waar door wy weinig daar van

Wederkeering tot het voorgaande.

Van draagende beelden.

Van gaande.

Loopende.

Klimmende.

Stootende, trekkende, en dragende.

zeggen zullen. Dit gelieft men vooral aan te merken, dat niemand eenig zwaar gewicht in zyne handen draagen kan, dan alleen aan die zyde, daar de heup zweld; en in tegendeel geen zwaar gewicht neederwaards trekken, als met die hand aan welke zyde de heup invald, zullende het hoofd hellende over de ryzende schouder zyn.

Van biddende en slaapende.

Daar zyn noch tweederlei *bewegingen*, van geen minder belang als de voorgaande, te weten, biddende en slaapende, doch deze laatite niet aangemerkt by nacht op een bedde, maar gelyk dikmaal gebeurd, by geval over dag; de oude mannen door zwaarmoedigheid, andere door oeffening van geest en lichaam, de vrouwen door vermoeidheid hunner huysdienst, en jongelingen door luyje dertelheid; en hoewel men met recht dezelve geen *beweging* noemen kan, maar wel een ophouding of vermoeidheid door *beweging*, heb ik echter gevoegelyk geoordeeld, het geen in deze plaat aangemerkt word, daar van te vertoonen.

Slaapende jongeling.

Met nommer 1. werd een sluimerend jongman aangewezen, welkers armen en beenen dartel van een gespreid zyn.

Vrouw.

De andere getekend 2. is een sluimerende vrouw, hebbende het hoofd wat op zy hangen, maar de armen en beenen zeediger als die des jongmans.

En oud man.

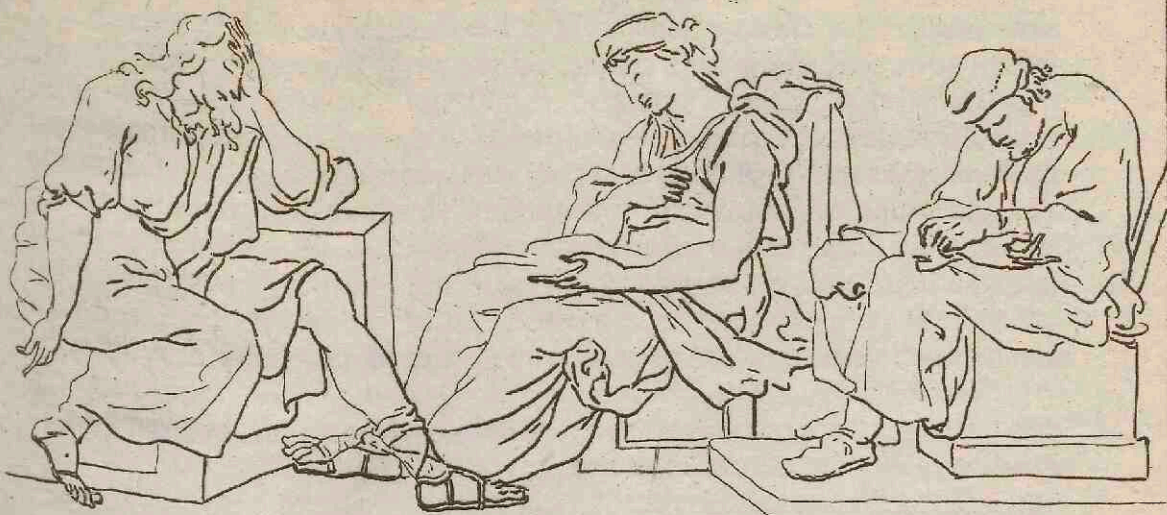
En de nommer 3. wyft een slaapende oud man aan, wiens hoofd voor over op de borst hangd, de armen digt aan 't lyf leggende, de beenen ingetrokken, en het lichaam in malkander vallende.

Van de biddende.

Onder de biddende, wyft het getal 4. imand aan, welke met verlangen en aanhouding bid. De 5. bid met de uiterste verlegentheid, en de 6. smeekt ootmoedelyk den Gooden om hulp.

Des schryvers nabesicht over het voorgaande.

Ik oordeel dat deze voorbeelden overvloedig genoeg zyn, om ontalliche anderen, uit de hertstogten vloeiende, na te speuren en uitte vinden, na voorvallende gelegentheden en zaaken, na dat min of meêr kracht, geweld, yver en lust in de zaak vereist word; maar men denk niet dat deze welke hier verтоond worden, in hun uiterste kracht zulks zyn, en dat ik by gevolg, deze voor de alleruitgedrukste en krachtdaadigst verтоond houde; geenzints, myn waanzucht strekt zich zo verre niet: ik gedraag my hier in als de worstelaars, welke wakkere Meesters uitdaagen om met hen te kampen, niet om te overwinnen, maar om de kans te waagen, wie overwinnaar blyven zal. Ik ding wel na de prys, maar met die verwaande gedachten niet, dat alles voor my zwichten zal. Dit zoude een groote dwaasheid in my zyn, te willen denken, dat het geen ik door oeffening en opmerking geleerd heb, een ander niet het zelve, ja noch in volmaakter trap, door zyne vlyt zoude kunnen

1

2

3

4

5

6

leeren; want uit het eene licht spruit het ander, van het kléén werd het door yverige aanhouding allengs grooter en grooter, dit leerd ons de daagelykfe ervaarendheid: Hoe veel weeten wy 't geen onze voorvaderen onbewuft geweest is, en op dien grondslag mogen wy gelooven, dat onze nakomelingen desgelyks vernuftiger vindingen zullen te voorschyn brengen. Gelyk veel konsten, weetenschappen en zaaken, zederd weinige eeuwen, zeer verbeterd en opgehelderd zyn geworden, zo geefd de tegenwoordige verlichte eeuw ons het zelve te hoopen; *Herkules* heeft zyne wonderdaaden en dapperheden tot aan de getelde kolommen, in zyn leeftyd uitgestrekt; maar *Theseus*, zyn opvolger en nakomeling, heeft déze verre voor by gestreeft, en is buyten derzelve bestek heen gedrongen, echter het voorheen gelegde spoor opvolgende.

Dit hoop ik den kunstenaar meede aan te wyzen, met wens, dat hy volgens dit, of door zyn vlyt, een veel korter en veiliger ontdekke hebbende, tot de opperste hoogten dezer beroemde kunst, geraaken mooge.

Van de Koleur der Naakten.

TIENDE HOOFDSTUK.

Na veelvuldig en naauwkeurig deze stof onderzocht te hebben, vind ik zo veel daar af te zeggen, dat het onmogelyk in een Hoofdstuk bevat kan werden; desweegen zullen wy maar het voornaamste daar van op deze plaats nederstellen, niet twyffelende of de gelegenheid van het verdere te verhandelen, zal zich allerweegen dóór in dit werk op doen, wanneer wy, het geen voorvallen zal, zullen trachten op te lossen.

Twee der bepaalde schoonheden in het mensbeeld, reeds verhandeld hebbende, zullen wy tot het laatste overgaan, en zo veel mogelyk de natuur volgen.

De verschillende *koleuren* der naakten, zyn zo menigvuldig en veelerly, als de voorwerpen zelve zyn, ja by na ontelbaar. Derhalven zullen wy ons bepalen in drierley staat, namentlyk, aangemerkt in een gezonde, een zieke en in een dooden, tot drie verscheidene perfoonen toepassende, te weeten, kind, man en vrouw.

Ryklykheid
dezer stof.

Zy is veel-
lenly.

Waarin die
hier bepaald
word.

Kinderen,
mannen en
vrouwen.

Het kind, gezond zynde, is bloozende, de man, gloeiende en de vrouw, blank van verw.

Zicken,

Maar zo dezelve ziek zyn, vertoond zich het kind wat geelachtig bleek; de man, donker bleek of vaal, en de vrouw, melkachtig bleek of geelachtig wit.

endooden.

Gestorven zynde, is het kind, paarfachtig, de man, graauwer, doch echter min of meêr geelachtig, en de vrouw, gelyk het kind, maar schoonder, vermids zy het blankste van vel is: de reeden hier af vald ligt te begrypen, dewyl het kind, dun van vel en zeer bloedryk zynde, zich bloozende vertoonen moet: de man, geelder en dikker van huyt zynde, vervolgens graauwer, dewyl het bloed minder door het zelve heen speeld: de vrouw, wit en glad van vel, vertoond zich daarom een weinig bloozende.

Waar uit
de verschil-
lendheid,
dezer staa-
ten spruyt.

Vershil der
halfschadu-
wen en des-
zelfs oor-
sprong.

Men let wel op het gezegde; want daar door ontstaat ook, dat het kind, in zyn teerigheden paarfachtiger; de man, graauwer, en de vrouw, zich blaauw vertoond, doch meer na de groene als paarse kant trekkende.

Ook in
de verwen
zelf aange-
teond.

Ja de verwen en haare menging, zal ons de waarheid dezer stelling bevestigen: want wanneer men blaauw onder rood mengd, word het paarfachtig, dit is den kinderen toegewezen; wederom blaauw, rood en geel, maakt graauw, voor de man; geelachtig wit en heel weinig rood met blaauw gemengd, geefd een groenachtigheid, die wy de vrouw toeschryven.

Verwen en
koloreering
tot het
maakt.

Om nu ider een goede koleur te geeven, zo neemd deze koleuren; de eerste, wit en vermilioen, zynde tamelyk bloozende of bloedachtigh; de tweede desgelyks, doch met wat geelen ooker daar onder getemperd, dus word deze gloeiender en ook te gelyk brandiger: de derde, maak die uit wit, heel weinig vermilioen met wat geelen ooker; om nu zonder daar na te giffen volkomen te weeten, hoedanig de tederheid, zo wel in de eene als de andere, na haar behoorlyke tint wezen moet, zo gaat aldus te werk; wanneer deze drie naakte beelden, op de tederheid na, van zo een koleur als boven gemeld is, opgemaakt zullen wezen, zal men wat smalt of ultramarijn neemen zonder daar wit onder te temperen, steek daar een zagte vispenfeel in, schommeld dan met uw blaauw op de tederste partyen, al verdryvende, zo zal men bevinden dat de gemelde tederheid, in ider een byzondere, en natuurlyke koleur zal voortbrengen: doch dit is zo ver de gezonde *Coloriet* betreft, van die der zieken en dooden, zullen wy in 't vervolg handelen.

Middel om
de tederhe-
den te be-
komen.

Dwaasheid
veelerSchil-

Maar tuffen beide moet ik iets aanmerken, dat my onbegrype-lyk

lyk voorkomt, en echter is 'er niets zo gemeen, als der schilders verkeerd oordeel ten opzicht van de *Coloriet*. Zy zoeken de Konst, en kennen de Natuur niet, doen een vrucht en nutteloos onderzoek met veel moeyte, en brengen hen een vrywillige kwellling aan, die haar doet waanen dat zy de geheele waereld doorwandelen, zonder dat zy één voet breed vorderen: zy spreken niet anders als van de *Coloriet*, welke deze of die meester in zyn konstwerk gebruikt, van het eene zeggen zy, Ach dat is schoon en fris, en van een ander, dat is vlees en bloed gelyk, nog een ander, zegd, dat is helder en brandig; zommige, uitgepraat en hun geeft in 't onderzoek verdoofd hebbende, geeven het op, zeggende, die koleur is in de waereld niet, ik kan zulk een koleur niet vinden noch bedenken, het is onnavolglyk, en meêr diergelyke redenvoeringen gaan onder hen om: het zyn voorwaar schoone gedachten; want is een geschilderd naakt voor onze zinnen onbegrypelyk, wat zal dan de Natuur zelve voor ons zyn? Is het *Originaal* niet beter als de *Copy*? Hebben *Titian* en *Georgion* een schoone *Coloriet* gehad, laat ons hun manier van doen navolgen; zy hebben de Natuur tot een leermeesteres verkooren, en niet andere meesters nagebootst; en hoewel de Natuur in alle andere deelen, ten opzicht der konst, gebrekkelyk is, zy is zulks niet omtrent de *Coloriet*, hierom is het, dat in dit deel der konst, geen beeter modél gevonden word, dan het leeven zelve; dat ook in dit deel haar niet volkomen gelykt, al waar het noch zo veel het oog vlyende en vermaakende, blyft in zyn zelfs vals en van geen waardy.

En gelyk dit voorverhaalde een dwaasheid in die schilders is, geen minder kwaad is het volgende in anderen: Zy waanen de natuur, door haar konst te verbeeteren, daar zy in zich zelfs in dat deel onverbeterlyk is; ongelooflyk zwaar is hun vergeefze moeyten in alles overhoop te haalen, om hun herffenspookzel na te speuren, en niet gewaar werden, dat zy het rechte, waare, en wezentlyke middel by hen hebben, maar het zelve verwaarloozen te gebruiken.

Een andere zwaarigheid doet zich in de Leerlingen op; deze willen in hun eerste begin het leeven volgen, meenigmaal moeyelyk zynde, dat hun meesters hen wederhouden: Zy gelieven te weetén, dat hun meesters verstandig handelen, wanneer zy hen verhinderen, tot zo lange zy in staat zyn van een stuk volkomen wel na te schilderen; als dan is het tyd voor hen het leeven te gebruiken. Zy moeten eerst grondige kennis van de menging der koleuren

ders in hun oordeeling over de koleur.

Middelen om uit hun dooling te geraaken aange-toond.

De natuur is het schoonste modél voor de koleur.

Wat daar buyten is, is vals.

Andere misflag der schilders.

Misflag in veele jonge leerlingen.

bekomen, zonder welke zy met het leeven niets goeds zullen kunnen verrichten; want het is veel gemakkelijker een voorwerp dat met koleuren aangewezen is, na te maaken, dan het geen noch met de hand noch door verwen gemaakt is.

Schadelyk-
heid in het
tekenen na
een avond-
modél.

Dierhalven moeten zich de welmeenende Yveraars in de Schilderkonst, niet laten voorstaan, dat zy de rechte *Coloriet* buyten de natuur vinden zullen; want de grootste bevalligheid hier in, bestaat in deszelfs verandering, te weten in de bloozigheid, geelagtig en blaauwigheid, zo wel in oude als jonge voorwerpen, inzonderheid wanneer ider op zyn behoorlyke plaats gebracht word, en natuurlyk aangewezen is: welke veranderingen nooit in een avond, maar wel in een dagmodél op de Teekenschoolen gevonden word.

Om den leergierigen Konstoeffenaar wat te gemoet te komen, zullen wy in het volgende Hoofdstuk eenige verwen noemen, van welke ik my in het doodverwen, aanleggen, en opschilderen bediend heb, niet om hen daar aan te bepaalen, maar aanlyding tot verder onderzoek door oeffening te geeven; want de eene landaard gebruykt deze, en een andere geene verwen, eenpaarig goed, wanneer zy zo gebruykt worden, dat het zelve doel daar door bereikt word: ook zyn veele, door hun meesters, tot andere verwen van jongs op gewend, maar ik stel aan hun opmerkend oordeel en de uitkomst der zaak, de nuttigheid dezer les.

*Van de Verwen, gebruyk der zelve, en Coloriet der
verschillende * geslachten.*

* Seven,
Kunnen.

E L F D E H O O F D S T U K .

Van de ko-
loriet eens
vrouws, en
deszelfs be-
handeling.
Eens jong-
mans.

Een blank en teder Vrouwenbeeld, word met wit en bruynrood gedoodverwd, in 't opschilderen, wit en een weinig vermilioen gebruykt.

Eens zol-
daats.

Voor een Jongman, desgelyks, doch men mengd een weinig lichten ook daer onder.

Eenland-
man.

In een Zoldaat, bruyn rood met weinig wit, in 't doodverwen, en gelyk de anderen, opgemaakt.

Een zieke.

Een vaale of van de zon verbrande Landman, bruinrood, omber en wit, voor 't doodverwen, lichten ook en wit, in 't opmaaken.
Een Zieke, wit, weinig vermilioen of bruynrood, in het dood-
ver-

verwen, lichten ooker en wit, in het opmaaken, doch weinig of geen blozetheid.

Op deze wyze opgemaakt zynde, geschied de *retokeering* in dezzer Manier om het voorige wel op te schilderen.

voegen. Het beeld, dat gy gezind zyt te voltoojen, haald het zelve dunnetjes uit met vernis, door welke gy een weinig lichten ooker getemperd zuld hebben: zet dan uwe uiterste hoogzels daar op, en verdryfd dezelve heel zagjens in het nat, zo verre als gy begeerd; maar indien het een kind zy, zo temperd onder de vernis een weinig vermilioen: wat lichten ooker voor een mansbeeld, en noch wat minder lichten ooker voor dat van een vrouw.

Voor al diend wel waargenomen te worden, dat de blaauwach- Zeer aanmerkelyke en noodige waarneming, in het opschilderen der teederheden

tigheid, die men teêrigheid noemd, in het doodverwen noch op-
fchilderen, niet werd getemperd noch aangelegd, maar in de vol-
toying met het laatste hoogzel daar in geschommeld, en in het
nat verdryvende, niet met graauw, noch met wit vermengd
blaauw, maar met zuivere en dikgetemperde Smalt of Ultramarijn,
eeven door de punt des vispensfels aangeraakt, zo als ik voormaals
noch eens gezegd heb, en hier om de opmerkelykheid der zaak we-
der aangehaald word; eeven dus gaat het met de weërkaatzingen of
Reflectien des lichts, hoe krachtig, zichtbaar, of van wat koleur en *reflectien*.
die ook moogen zyn, waar van op zyn plaats breeder gehandeld zal
worden.

De *tinten* die men in het naakt vind, zyn maar drierly; na- Hoe veel-
mentlyk, het licht, de *Mezze* oft tweede *tint*, en de vlakke schadu- lerly tinten
we; de bloozendheid uitgezonderd, werd mede in drie deelen on- daar zyn, in
derscheiden. De drie eersten, moeten uit één koleur, zo wel de een lich-
schaduwe als het licht, gemaakt zyn en daar uit voortkomen; doch chaam, en
hier onder reken ik, noch de uiterste diepzels, noch de hoogzels in de blooz-
in het *retokeeren*. zendheid
deszelfs.

Door deeze tuffenvoeging, heeft de koleur eens dooden geen Hoe men
plaats achter de anderen kunnen hebben; hier toe neemd men in het een dooden
doodverwen, bruyn ooker en wit; in het opmaaken, lichten ooker fchilderen
en wit, zynde het eerste alvorens met lak, dun *gelakseerd*, min of zal.
meêr na dat het jong of oud, eedel of oneedel zich vertoonen moet;
wel lettende op de vingers, toonen en andere kleene gedeeltens, zo
in het lichchaam als aan het aangezicht, dat die graauw en paars-
achtig moeten aangewezen worden, en by gevolg alles, wat in lee-
vende, bloozende en rood schynd.

Indien iemand my vraagen mogt, waarom ik lichten ooker, ver- Tegenwer-
milioen of bruyn-rood, tot dit of dat lichchaam met de naam aan- ping wegens
de genoem-
de verwen.
wyze

en oplof-
sing derzel-
ve.

wyze en noem, en my niet genoeg laat, met te zeggen rood en wit, of geel en wit? Deze gelieven te weeten, dat 'er een groot verschil tuffen rood en rood is; neem maar by voorbeeld eens, vermilioen en wit, en bruyn-rood en wit, en let hoe veel die beide temperingen in kracht en schoonheid verschillen zullen. Dus is het ook met het geel, want zy verscheelen veel in 't *Coloreeren* dier drie naakten, en ook in haare *tinten*.

Niet dat men zich aan deze verwen hoeft te binden; ik stel die hier alleenig om myn meening uit te drukken, en om zo veel duydelyker my te doen verstaan.

Zwarig-
heden, die
men, anders
schilderen-
de, ont-
moet.

Wil nu imand in het opschilderen, de teederheid nevens de andere kolcuren daar in aanleggen, en gelykelyk verschilderen, hy doe zulks; maar het gebeurd zelden, of men zal, wanneer het stuk uit de hand gezien word, het zelve als vlakken bespeuren; behalven dit zal hy meêr werk en moeyten vinden, om dat de verwen daar te dik opleggen, waar door hy overwonnen zynde, genoodzaakt is, op een anderen tyd, zyn werk te hervatten.

Eer ik, door het eindigen van dit hoofdstuk, van deze stof afscheide, moet ik noch een vraag, die my meenigmaal voorgekomen, en van veel nadenking is, voorstellen, en na myn vermoogen oplossen, bestaande hier in:

Waarom di-
scipelen van
het spoor
hunner
meesters
wyken?

Oplossing
der zelve.

Waarom veele leerlingen, een andere en flegter manier, dan zy by hun meesters geleerd hebben, aanneemen en opvolgen?

Het is vreemd doch opmerkelyk gevraagd, maar myn gedachten tot oplossing, zyn deeze; wat hun vreemde wyze of manier betreft, daar omtrend hebben meester en leerling van weêrzyde schuld; het eerste betreft voornamelyk de Meester, dewyl hy zomtyds zyn schuldige plicht niet wel waarneemd in 't geeven van onderwys: want, schoon hy de grondreegelen verstaat, hy onderwyft daarom zynen leerling in dezelve niet; zyn grootste zorg besteed hy, met hen te oeffenen in het naschilderen van allerhande stukken, zo wel van oude als heedendaagse meesters, ider van een byzonderé manier, meenigmaal gants strydig met de zyne: zy van de andere kant, zyn vernoegd, wanneer het uiterlyk maar wel gelykt, dit zó rood dat zó geel, blaauw of groen, als in het andere, 't welk zy met temperen en hertemperen uit hen zelf moeten zoeken. Hier door volgd, dat men gemeenlyk hen in 't een of 't ander deel der konst, buitenspoorig zien vervallen, wanneer zy van hun meesters zyn gescheiden. Is de meester aan een scherpe manier van schilderen gewend, zy zullen het noch erger maaken; was hy ruw, zy noch ruwer: hy
gloei-

gloeijend, zy brandend: maakten hy zyn schildery bont, zy zullen noch flimmer hem nabootzen: had hy een manier om vrouwen jong en oud, van eenen trant en wezen te schilderen; zy zullen, niet alleen al hun vrouwen, maar mans, jong en oud op een wyze, en na hunne vrouwen of meid schilderen.

Wat het flegter schilderen belangd, deze misflag komt meest van de discipulen, door dien zy gewoonelyk hun zinnen, op deze of die zaak vesten, zonder op het *generaal* te letten. Deze op de kleeding, die op het naakt, geenen op de sierlyke toefstel of het bywerk, en dus ider een, na zyn zinnelykheid. Zy moeten het niet kwalyk neemen, dat ik hen by een distelige klits vergelyk, welke, zo als hy hegt en vald, stecken blyft.

Maar een meester, die zich tot eere en achting door zyn konst te zoeken begeefd, moet niet alleen het gezegde, maar noch meerdere zaaken weeten, indien hy de daad en naam van een goed History-Schilder bekomen wil: want dezen naam behelst iets algemeens.

Van het bevallig en schoon koloreeren.

T W A A L F D E H O O F D S T U K .

Dewyl een stuk, dat suyver en schoon gekolorceerd is, onvermydelyk alle menssen moet behaagen, zo wel kenners der konst als onkundige, en die het tegendeel zyn, aan iders ooge walgen; zo zullen wy iets daar van aanmerken, als een zaak van zo veel aangelegentheid, welke men niet behoord voorby te laten sluypen: want veele verzinnen zich hier in, zommige met, andere tegens hun wille en zin; Ik zegge met moedwil, om dat zy hun gedachten stellen om deze of geene na te volgen, het zy zulk een voorbeeld deugd of niet; tegens hun wil misdoen zy, wanneer het te laat is, en hun gewoonte in een natuur is veranderd geworden: het gebeurd ook wel door achteloosheid en schroom, vreezende dat in plaats van beeter te doen, zy het flimmer zullen maaken; deze luyfteren wel daar na, maar achten het niet.

Gelyk het helder licht de oorzaak is, waar door al de koleurige voorwerpen, zich suyver en schoon voor onze oogen opdoen; zo is ook onwederspreekelyk, dat hoe meêr het zelve door duisterheid besmet en verbrooken zy, hoe gezegde voorwerpen zich ook duisterder en minder schoon zullen vertoonen.

Veel doorluchtige meesters, hebben zich jammerlyk hier in vergreepen; onder de Brabanders, *Rubbens*; in Holland, *Rembrant*, *Lievens* en veel anderen, die hun trant hebben nagevolgd: de eene willende het leeven al te schoon hebben, is tot een raauwe bontigheid, een ander om de murwheid te bekomen, tot de ryp en rottigheid vervallen; twee buitenspoorigheden, als twee gevaarlike klippen by ons aangemerkt, om dezelve als een baak tot waarfchouwing aan andere voor te stellen.

De voorzichtigheid feld in alle dingen de maat aan de veelheid, daarom let een ervaare Meester met verftand op het gebruyk der *koloreering* in 't *generaal*, het zy in Naakt, Kleeding, Landschap, Metzelwerk, en andere dingen wat het zoude mogen zyn dat eenige koleur heeft.

Met verwondering heb ik menigmaal aangemerkt, hoe zommige haar hebben uitgemergeld om het onderscheid der *koloreering* in twee beelden te toonen, te weten man en vrouw; zynde de eerfte geheel gloeiend geel of brandende, en de vrouw heel teeder en blank gefchilderd, zonder overweging of deftaat derzelve zulks medebracht, ja zelf geen onderscheid tuffen Gooden en menffen, edelman en boer maakende, het welk na myn oordeel een flegte daad is: Of het nu hun oogmerk is, om te toonen hoe fraay en natuurlyk zy dusdanig een *koloriet* kunnen uitwerken, of dat zy tot diegelyke uitspoorigheden een byzondere neiging hebben, dan of zy andere willen uitdaagen, welke alle hun naakten, mans, vrouwen en kinderen met geen of weinig onderscheid *koloreeren*, zulks laaten wy daar. Het wel *koloreeren* is veel, maar daar men meest zyn verftand in betoond, is dat ider voorwerp, na zyn aart en natuur, wel *gekoloreerd* zy: want het fcheeld veel dat voorwerpen op de voorgrond, onderling veel meer dan die op een tweede of derde grond, verschillen moeten, uit oorzaak dat de verheid of tuffchenlucht, alles min of meer vereenigd, zo wel de koleuren als iets anders.

Verhandelende de grondreegelen om wel te Ordineeren.

Hier zit *voorzichtigheid* verzelschapt door 't *verstand*:

Zy steld de *lucht*, het dier *kameleon*, ter hand,
En geeft aan de *aarde* een *mol*, aan 't *vuur* een *salamander*;

Aan 't *water* eenen *vis*; waar na dat elk verander

Van standplaats, en verkiesd zyn zeetel laag of hoog,

Na dat zyn neiging eist en hem natuur bewoog.

Zo moet den kunstenaar in 't schikken daar op letten,

Dat hy, elk na zyn aart, op rechte plaats gaat zetten.

V A N H E T

O R D I N E E R E N

O F

S C H I K K E N D E R V O O R W E R P E N .

T W E E D E B O E K .

*Wat in een Schilder tot het Ordineeren van zyn
gedachten vereist word.*

E E R S T E H O O F D S T U K .

Om den weetgierigen kunstoeffenaar van alles een goed be-
grip te doen hebben, vind ik noodig, eer wy de zaak
zelve verhandelen, dit voor af te laten gaan, op dat een
ider by zich zelf overweeg, of deze noodzakelyke hoe-
danigheden in hem zyn, zonder welke hy bezwaarelyk
tot dit hoogwichtig punt geraaken kan.

Wat tot het
Ordineeren
behoord.

Voor al en in de eerste plaats, diend hy een goed en vast geheu-
gen te hebben, om het geen hy verbeelden wil, wel te overweegen
en in gedachten te houden.

Geheugen,

Ten anderen werd een vlugge hand vereist, om het geen onze
en een vlug-
snel-ghand.

snelle gedachten bevat hebben, aanstonds op het papier te stellen, eer zy uit het geheugen raaken.

Hoewel nu deze hoedanigheden veelmaal in een persoon gevonden worden, zo is het noch onmogelyk voor hem, het gewenste doel te bereiken, ten zy hy ordentelyk te werk gaat. En hoe gewichter de voorgenomen zaak zy, hoe minder uitsfel die lyden, of in onze herffenen verblyf vinden kan; dewyl ons veelyds schielyk een goede gedachten invald, maar ook snel weder ontvliegd, en hoewel wy ze menigmaal ons doen erinneren, echter is dezelve nooit zo goed, als de eerste indruk: na dat wy ons der zaak min of meêr laten aangelcegen zyn, zal ons dit verlies moeiljeker vallen; maar dien, welke met een zwak geheugen bezet is, trefst het allermeest. Op de zulke zal dit zinnebeeld niet oneigen toegepast werden, namentlyk een man, die de rook van een brandende houtstapel met beide de armen omvangen wil, en deze spreuk: *Wie te veel omarmd, behoud niets.*

Noodwendigheid van het aantekenen der gedachten.

Omstandigheden die tot het Ordineren vereist worden.

Hoe menigmaal bevindmen, dat, als wy ons stellen om iets te verbelden en naauwkeurig te onderzoeken, hoe ligt en onverwacht wy gestoord werden, waar door wy in onze voorneemens worden verydeld, het zy evenveel door welke oorzaaken, als onze zinnen maar daar door ontroerd en in verwerring gebracht worden: om dit voor te komen, is best zich in eenzaamheid te begeeven, voorzien van papier, pen en inkt of kreon, en wanneer het bestek der *ordinantie*, het zy in de hoogten of lengte, vast gesteld is, dan het *planum* of de grond aangewezen, en het oogpunt gezet, het zy dat gy een Landschap, Kamer, Paleis, *Grot* of wat het voorwerp mede brengt, wild maaken. Dit gedaan zynde, zo vergaderd uwe zinnen by één om het voorgenomene te onderzoeken, en gevoegelyk het zelve te vertoonen, benevens welke personaadien, en wie de beste en voornaamste plaats moeten hebben; wyft dit terstond, benevens haare grootte, aan, niet met beelden, maar met streepen, hier op de eerste, daar op de tweede grond, na vereis hunner waardigheid, beginnende met de Koning, Prins of Vorst, daar na die hem verzellen of tot de zaak dienen; Is 'er noch een andere party die minder te zeggen heeft, en echter tot de volmaking vereist word, dat de schikking of *ordinantie* betreft; wyft zulks met stippen op zyn plaats aan, zonder u te verwarren, want als het voornaamste wel geplaatst is, volgd het overige van zelf.

Dus verre het gebracht hebbende, zo is het genoeg om wanneer het u behaagd de zaak te hervatten en uit te pluizen, wederom

om met de voornaamste perfoonen beginnende; overweeg dan door welke hertstogten zy bewoogen zyn, hoe zy behooren te staan, zitten of leggen: wat zy doen, vliegen of loopen, vóór of tegen het licht, hoe zy *Contrasteeren*, en hoe zy tegens elkander werken of uitkomen zullen. Teeken dit alles op een tweede stuk papier, en zo iets mogt vergeeten zyn, zulks zal weinig van belang wezen, want uit het voornaamste vloeid het mindere als uit een rivier, zonder dat zulks het geheugen bezwaard of lastig vald. Vald dan met nieuwe lust, nu en dan, daar weder aan, overleggende wat naakt of gekleed, schoon of gemeen moet wezen, benevens de schakering der koleuren, hare *harmonie* en reddering, dus werd het voltooid; en dit is myns oordeels het heilzaamste middel, om u geheugen te ontlasten en te hulp te komen.

Dit is, meen ik genoeg gezegd, wat tot het *Ordineeren* in het algemeen behoord, nu zullen wy eens overstappen tot de verhandeling van ider deel in het byzonder.

Van het Ordineeren.

T W E E D E H O O F D S T U K .

Niets verwonderd my meêr, dan daar zo veel Geschiedenissen in de H: Schriften geschreeven zyn, men zo weinige uitbeeldingen en verschillende vertooningen daar van ziet, en in vierhonderd der zelve, onlangs uitgegeeven, meest alle verbeeldingen van zaaken zyn, die men op diergelyke wyze en voor deeze meer gezien heeft, latende die onuitgebeeld, van welke zy'er voorens geen vertoond gezien hebben. Even als of men van de zelve geen *ordinantie* maaken kon; op dezelve wyze gaat het met *Ovidius*, *Homerus*, *Virgilius* en andere meêr, uit welke stoffen, meêr dan driemaal zo veel verbeeldingen te maaken zyn.

De armoe-
dige geeft
veelerschild-
ders in het
verkiezen
van voor-
werpen.

De oorzaak hier af, heb ik na veel moeiten en naspeuren bevonden te zyn, hunne onkunde en achteloosheid; deze twee gebrekkelyke zusters, gepaard zynde, moeten noodzaakelyk de uitwerking onzer zinnen bepaalen, en alle verdere onderzoek verhinderen; daar en tegen werd dit kwaad door naarstige oeffening voorgekomen.

Oorzaaken
daar van.

Wy behoeven daar aan niet te twyffelen, of de aloude Schilders, hebben de beste geschiedenissen om te verbeelden uitgezocht, dog te waanen dat zy hier door al het overige verwierpen, is dwaas. Jam-
mer

De alou-
de Schilders
hebben wel
de beste ge-
schiedenissen
verkooren.

mer zou het zyn dat alle geheimen gevonden en ontdekt waren, die noch uit te vinden zyn, de lust om verder te komen, zou daar door verbrooken worden, en gesteld zynde, dat de beste gemaakt en die door hen niet verbeeld zyn, veracht waren geworden; zo gebeurt het dikwils, dat onder die minste de schilderachtigste, en krachtigste van hertstogten, daar by de sierlykste in *stoffagie* en bywerken zyn, zo dat het ons aan geen stof ontbreekt.

Doch echter genoeg voor de hedendaagse overgelaaften.

Maar eeven als men in de onreedelyke dieren, ossen, schaapen en ander vee ziet, welke eenen voorganger alle na volgen, zo gaat het met veele Schilders, wanende dat zy genoeg gedaan hebben, wanneer zy tussen hunne *ordinantie*, en die hunner voorzaaten, dit onderscheid maaken, dat zy zittende vertoonen, het geen andere staande verbeeld hebben, of buytens huys, dat de vorige binnen vertoonden, of wel in sieraden en bywerken eenige verandering gemaakt: dit zo gedaan, meenen zy hun wonderlyk wel gekweeten en uitgesloofd te hebben. Maar rechte yveraars, welke grootzer gedachten bezitten, zoeken steeds hooger te klimmen; zy laten hen met het reeds gemaakte niet vergenoegen; maar hebben iets beeter in het oog, of ten minsten zo goed.

Kwaadaardigheid der plundersaars van anderer gedachten.

Welke roemwaardige heldenstukken, voeren deze plundersaars van anderer geest, konst en arbeid uit? Niet, dan dat zy de voorige Meesters voor de waereld zoeken verdacht te maaken van onkunde en klein verstand; door hen te willen verbetereren in stelling, kleeding, koleuren en sieraaden: maar dat zy vry hun leeden dag en nacht de rust onttrekken, en hunne herffenen onophoudelyk door zulk een arbeid pynigen; in het oordeel der verstandigen zal altoos de eerste vinder lofwaardig geacht, en de anderen, als een kwaadaartigen en luyen nabootzer gehouden en verworpen werden.

Door de eedelmoe-dige geesten onmogelyk te begaan.

Maar eedelmoe-dige geesten zoeken altoos de eere gelykelyk met gelukkiger en grooter meesters te moogen deelen, want wie onder de dichters zoude niet willen met *Homcer*, onder de Wysgeeren met *Aristoteles*, onder de Schilders nevens *Rafaël*, en by de konstige Beeldhouwers, met *Michiel Angelo* gelyk gesteld zyn? Doch ydele wenssen en poogingen zyn daar toe niet genoeg, zy hebben meêr gedaan om die lof hunnen naam en perfoonen eigen te maaken: de zucht tot eere, heeft het vuur hunner arbeid angeblazen, waar door zulke grooten lof en winsten hun eigen zyn geworden. Zy hebben, het licht des daags missende, des nachts hunne lampen met een yverige tegenwoordigheid verzelschapt, en niet hunne kostelyke uren aan anderen in gezelschap kwistelyk gegeeven; men verlaat dezelve, om

om in de Konst, en door die, dat te verkrygen, waar in op aarde de volkomene gelukzaligheid bestaat.

Deze dingen oordeelden ik, voor af te moeten zeggen, om daar na het verhaal en knoop der volgende zaaken niet te breeken: Laat ons nu over gaan tot het verhandelen van

Het Ordineeren der Geschiedenissen.

DERDE HOOFDSTUK.

Dit zal voor ons een algemeene stof, doorgaans verstrekken in dit werk; want zonder dit wel te verstaan, kan niemand een beroemd meester worden. Zy moet in en door al de deelen dezer konst, en zo wel in de koppeling der beelden, schikking der kleuren, verkiesing van dag en schaduw, legging der gronden, ja in ieder beeld byna dit alles waargenomen werden. Kort, klaar en bevatbaar zal ik trachten hier in te zyn; en om niet te herhaalen wat tot het beginzel dezer zaak in 't eerste hoofdstuk gezegd is; zo blyft dit vast gesteld, en wy zullen verder gaan.

Wanneer nu iemand zyn voornemen om die of deze geschiedenis, versiering, of zinnebeeld uit te voeren, vastgesteld heeft, zo maake hy daar van een ruwe schets, en zo lustig, dat hy maar zyne teekens en trekken, al was het alléén, verstaat.

Daar na zal hy de beste en nauwkeurigste Schryver over die zaak, opmerkelyk leezén, op dat men het voorwerp volkomen beyat, en zyn geheugen inprent, aanstonds het overgeflagen aantekenende.

Wederom tot zyn teekening keerende, zal hy voor al acht geven in wat Land, in welke tyden des jaars en des daags het voorgevallen is, in een oopen lucht of beslooten kamer, in ryke of gemeene plaatzen, en voor al de hoedanigheid en waardigheid der personen, welke moeten uitgedrukt zyn.

Dit betreft de omstandigheden: neem dan nauwkeurig acht wat eigentlyk het rechte pit en merg der zaak zy; boven dien, wat al voorvallen daar gelykelyk moeten uitgedrukt worden, van welke de uitkomst of het einde altyd het voornaamste deel des stuks moet bestaan, en het begin der zelve of de oorsprong in het verschiet of afwykende grond; even gelyk een Kanonkogel, van verre geschooten, een naby geleegen bolwerk over hoop werpt, en het geen hem wederstaat, verstuiven doet: waar door men het einde

Noodzakelykheid dezer kennis, om tot een goed Meester te werden.

Eerst een lustige schets maaken.

De beste Schryver over die zaak nazien.

Verdere noodwendige waarnemingen omtrent de omstandigheden.

de en oogmerk der zaak met de eerste opslag van het gezicht begrypt. Teeken al die dingen in uw zakboek aan, op dat zulks vast in uw geheugen blyf, en herlees ten dien einde zulks meenigmaal.

Neem dan een vroegen morgen waar, wanneer de herffenen van alle denkbeelden gezuiverd zyn, en gaat in eenzaamheid alles overweegen. Verbeeld u zelf die persoon te zyn, de een voor en de andere na, die gy verbeelden moet, zelf tot de minste toe. Laat uwe gedachten, tot in die plaatzen daar de zaak voorgevallen is, heen wyden, dus zult gy de natuurlykheid der zaak ligt begrypen.

Nuttigheid die men door deeze behandel-ling in het ordineeren vind.

Hier uit zal volgen dat gy in 't kort alle uwe beelden haaft by malkander zult zien, en ider zyn hoedanigheid waarneemen, waar en hoe zy zich onthouden, en op welke plaatzen; het geen aanstonds met trekken moet aangewezen worden, in 't welke men alleen de schikking van het *generaal* moet beoogen: schryf mede de naamen der voornaamste by ider, op dat gy nooit in de persoonen dwaald, of u de schikking mogt ontschieten, ook om dat gy te gemakelyker op ider beeld in 't byzonder zoud kunnen letten, benevens op de byzondere hartstogten daar zy door geregeerd worden.

Tot hier toe, heeft men verre gevorderd omtrent het algemeen, maar ten opzicht der byzondere zaaken en waarnemingen, niet veel: Nu is het niet meêr dan imand, welke op een hoogte staande, of van een hooge toorn in het vlakke veld, de toerusting van een groot heyr beschouwd; hy ziet alles in hoopen en benden net verdeeld, hier de ruytery en daar het voetvolk geplaatst, daar weder de Veldheer, en verder de minder oversten en kolonellen: gints weder de Leegerwagens tot mond en krygsbehoefsten, enz. Niets meêr weet zo een, als dat het daar is, en ook de plaats waar; Maar hy heeft een goede order, welke navolgende, het overige lighter te verbeelden vald.

vervolg der waarnemingen.
* Zichteinder.

Nu moet hy verder gaan, en overweegen, van wat zyde en in wat standplaats hy alles zien wil. Of het een laage of hooge * *Horisont* zyn moet. Zet dan uw voornaamste voorwerp, zo veel mogelyk is, in de midden op een verheeven plaats. Steld uw oogpunt, bepaald uw licht of het links of rechts gedaagd moet zyn, van achter of vooren, zonneshyn of gemeen licht. Schik dan vervolgens de overige beelden, by koppelingen, zommige van twee à drie, andere van vier à vyf, min of meêr na gy het begrypt of oordeeld goed te zyn; doch dit laatste punt zullen wy in een hoofdstuk byzonder, breeder verhandelen.

Om verftanden, welke dit gezegde niet aanftonds mogten begrypen, te hulp te komen, zo zullen wy eens een voorbeeld ftellen van de voorgrond af. Ik zeg dan plaats uwe voornaamfte daád of beelden, wat aanzienlyk en verheeven op de voorgrond, voegd op hen uw grootfte licht en kracht van koleur in één *Maſſa*, of party: Zet de andere mindere voorwerpen wat lager, by welke de kracht der koleur, en die des lichts wat meêr verſpreid zal zyn; de tweede grond zult gy, of in de ſchaduw brengen of met donkere voorwerpen vullen, en achter dezelve op de derde grond, die weder licht zal zyn, ſchik daar de geringſte voorwerpen, of daar het minſt aan gelegen is. Waarneemende dat groote beelden altyds achter kleene, en kleene voorwerpen achter groote gefteld worden: nevens krachtig licht tegens donkere ſchaduwe; kunt gy het door de ſchaduw niet vinden, zo zoekt het door donkere koleuren te weeg te brengen, gelyk wy breeder in een ander hoofdstuk zullen verhandelen.

Verdeeling
der groo-
den.

Dit dus op een ſchets by één gebracht zynde, zo ontwerpt op een tweede papier een andere; teekend dan al wat naakt is na het leeven, en het gekleede na de Leeman, beeld voor beeld, zo uitvoerig als doenelyk is, ſchikkende en alles na het licht ſtellende, dat 'er noch min noch meêr ſchaduw als in uw algemeen ontwerp vereiſt word, op vald. Ten anderen, dat uw beelden Leeman even hoog met het oogpunt uwer ſchets zich vertoonen.

Vordere
wyze van
ſchetzen.

Neemd voor al vlytig acht op de beweegingen en hertstogten, om die op het natuurlykſt te verbeelden; waar toe ik hier een gemakkelyk middel zal aanwyzen.

Middel om
de hartstog-
tige beweeg-
ingen, na-
tuurlyk te
vertoon.

Maak met uw eigen lichchaam, voor een ſpiegel ſtaande, zulke *actien* en beweegingen, als gy uw beelden wild doen hebben; verbeeld u de driftten en hertstogten, welke zy moeten vertoonen, na dat uwe geſchiedenis vereiſt: by voorbeeld, één die verſchrikt is; neem dan acht hoe gy ſtaat, wat gy met uw rechterhand doet, waar de linker is, hoe gy uw hoofd draaid, wat het linkerbeen en wat het rechter uitvoerd: hoe uw lichchaam buigd, en zo voort. Teekend of ſchetft het zodanig na, met al zyne waarneemingen zo veel 't u mogelyk is, zonder op de *proportie* te letten, doch alleen op de beweging der leeden acht geevende. Steld dan uw Leeman na dezelve ſchets, die zodanig ſchikkende, als gy het in uw *Ordinantie* nodig hebt, zoekende de ſchoonſte zyde, de beſte daaging, en voordeeligſte ſchaduwen na de zaak vereiſt. Indien 't een gekleed beeld moet weezen, zoek het beloop der plooijen,

naar de eigenschap van 't beeld, zo fraay te schikken als 't u mogelijk is. Teekenende het zelve, op blaauw of gegrond papier, uitvoerig ná; spaarende alleen het naakt, om het daar na, op die wyze als ik hier voor gezegt hebbe, na het leeven op te maaken, om bekwaamlyk zulks te kunnen schilderen. Desgelyks kan men met allerhande *passien* en weezens doen, zo als wy hier na, in het zesde hoofdstuk dezer verhandeling verder zullen zeggen.

Dat gedaan hebbende, zo teekend uw *Ordinantie* in 't *generaal* volgens de laatste schets, op uw doek of pannel, en in 't byzonder, naar uw uitgevoerde teekeningen of modélen: wat de bywerken en toepassende *stoffagie* belangd, daar van zal in een ander hoofdstuk gesproken worden.

*Hoe men fraaije Printen, Academie-beelden en Modellen
in het schilderen gebruyken zal.*

VIERDE HOOFDSTUK.

Dwaasheid
der Schilders
in het
misbruik
der printen.

Gelykenis
op hen toe-
gepast.

In weinige deelen der Konst sluypen meer misbruiken in, dan in het nazien der fraaije printen, en herffenwerk der beroemde Meesters; want veele gewennen zich zo vast daar aan, dat zy zelden iets doen, dat niet geheel uit printen of teekeningen van anderen gehaald is. Zy, zo haast zy iets zullen aanvangen, het zy *Geschiedenis*, *Zinnebeeld* of *Fabel*, haalen het met stukken en brokken by een, werpende al hun printen, teekeningen en *Collegie-beelden* overhoop, neemende uit de eene een arm, uit deze een been, hier een *tronie*, daar een *kleed*, en uit andere het *lichaam*, en dus hun geheele *ordinantie* aan een flanssende. Wien komt dan de cere toe? Wanneer imand uit de konst van *Poussyn*, het voornaamste in zyn *ordinantie* te pas brengd; wien zal men zeggen dat de vinding toekomt, of hem of aan *Poussyn*? Het is even als een deel Eenden eyren, welke onder een hen te broeden gelegd worden, waar van men niet weet of het Eend of de Hen de lof toekomt. Als nu eens de eigenaars van zulke gestoolen brokken, van dien schilder ider het zyne weder haalden, ik geloof niet dat 'er veel van het hunne zou blyven, maar dat het met hen als met de *Cumanissen* Ezel, daar *Erasmus* van schryfd, gaan zou, die zich, met een *Leeuwen-huyd* overdekt hebbende, voor een

een verschrikkelyke Leeuw uit gaf, maar by de ooren bekend wordende, van zyn geleend gewaad beroofd, door ider bespot en met knuppels gelslaagen wierd.

Verre van door zulks te doen hun voordeel te vinden, beweren zy hen zelf een groote schaade; zy verachten het leeven, ja vergeeten meenigmaal het zelve; streeven tegens alle grondreegelen aan, buiten welke het onmogelyk is een goed uitvinder te worden, daar zy dezelve opvolgende, met meer gemak, grooter nut en eere bekomen zoude.

Het rechte ja het noodzakelyk gebruik, bestaat hier in, dat, nageelyk in het voorgaande hoofdstuk aangetoond is, en de schets gemaakt, men naziet wat groote Meesters over die zaak gedacht en gedaan hebben, hoe zy hun voorwerpen verkooren, en met welke byvoegzelen verrykt hebben, dit zal u nieuwe, vaste en goede gedachten geeven; daar na let op de bevalligheid hunner *aëtien*, tronien, dag en schaduwing. Is'er iets dat u voornamelyk dienstig is, zoek het in het leeven, of zyn het kleederen, op de Leeman na te volgen; dus doende zult gy moogen zeggen, dat het uwe eigen cyren zyn die gy gebroeid hebt. Voor al bedien u meest van Collegie-beelden door u zelf geteekend, maar voornamelyk van die, welke gy in het byzonder hebt gemaakt en niet in het openbaar, door een ider naaft u geteckend zyn. Schilderd ook geen tweemaal, zonder daar toe gevergd te zyn, een en dezelve *ordinantie*. Maar deze volgende dingen moogd gy meermaalen en na anderen gebruiken, zonder berispt te worden, als Boomen, Steenen, Graven, Fonteinen, Vaazen, Statuaas, vervalten Gebouwen, allerhande Bouwkonst, en *ornamenten*, zo veel als men wil: wie verder gaat, bind zich zo naauw aan de printen en gedachten van anderen, dat hy waand, het geen hy verbeelden moet, kan niet anders dan op zulk een wyze uitgedrukt worden, als het zich in de printen of teekeningen van deze of die meester vertoond.

Het oogmerk dat men in het nazien en beschouwen van papierkonst heeft, is tweederley: het eerste, om door het zelve ons oog te streelen en vermaaken; het ander, om onze gedachten te verryken, wanneer men zich schikt om het een of het ander te doen: dan is'er niets voordeeliger voor een leerling als zulks; want daar door krygden niet alleen kennis der fraaije gedachten, maar ook een schoone en aangename manier, bevallige wezens, *gracelyke actien*, welgeschikte kleeding en plooijen, en dat voornaamst is, een vlugge geest en een zonderlinge lust, gelyk wy in het Teekenbock breeder aangetoond hebben.

Doen hen
meer schade
als voor-
deel.

Waar in
het recht
gebruik be-
staat.

Wat men
meermaal
in zyn ordi-
nantie mag
te pas bren-
gen.

Oogmerk
in het na-
zien der
printen.

Nuttigheid
deszelfs.

*Van de Waarschynelykheid en Schilderachtigheid in een
Ordinantie van veel of weinig beelden.*

V Y F D E H O O F D S T U K .

De waar-
schynelyk-
heid is het
voornaam-
ste punt in
het ordi-
nen waar te
nemen.

De waarschynelykheid, welke door het gezicht op ons verstand en inbeeldingen werkt, moet voornamelyk waargenomen werden, in de verdeeling en verbeelding onzer geschiedenissen, naast die drie deelen daar in de schoonheid bestaat, waar van te voren gesproken is. Men moet dezelve niet alleen in het algemeen, maar in ider byzonder voorwerp doen blyken, en nauwkeurig zien op het verwerpen van zaaken, welke daar tegens strydig zyn.

Daar na
de onder-
scheiding
der byzon-
dere waar-
digheden
der perfoo-
nen.

Men overleg dan eerstelyk en voor al, waar uit het voorwerp bestaat, het zy uit lieden van een verheeven of van een minder rang, of uit beide door een vermengd. Men maak dat zich dit blykbaar in hun wezens vertoond, en dat men het zelve volkomen daar in bespeuren kan, zo in haar gestalten, wezen, beval- lige zwier en lieffelyke koleur, als lieden zynde van een fraaije en zeedige opvoeding.

Is het boers, toond ook desgelyks zulks in hen op die wy- ze aan, niet alleen in hun kleeding, maar ook in hun gestal- ten, wezen, koleur en beweging; en zo daar eenige bevallig- heid in bespeurd moet werden, dat het zelve mede op zyn boers zy.

Onder-
scheidung der
wezens en
gestaltens
in dezelve.

Dit wel waargenomen zynde, zullen uwe gedachten natuurlyk en waarschynelyk voor den dag komen, wanneer het volgende daar by gevoegd werd, te weten een minder en meerder schoon- heid by de hooge, en een minder eenvoudigheid by geringer per- soonen, de een kort, de ander lang, de een dik en vet, den an- der mager en schraal, de een scheef of wat krom, een ander bruin of bleek van vel, de een snel en de ander traag van beweging. Ja onder drie of vier beelden moet'er altoos een zyn, de anderen geheel ongelyk; zelf derf ik zeggen, dat'er naauwlyks twee ge- lyken onder gevonden kunnen werden: onder zes of acht zal'er ten minsten een zyn met een hooge of kromme rug, of ingedron- gen van gestalten; en hoewel zulks strydig schynd te wezen met het geen wy van de schoonheid gezegd hebben, wederspreekt het
niet

niet ten opzicht dezer gelegenheid; want een hooge rug, scheeve schouders of heupen, dik of dunder hoofd, hebben zo wel hunne *proportien* na de andere leeden, als die geheel wel gemaakt zyn.

Indien nu imand vraagen mogt, wat'er dan aan ontbrecken zoude, indien zy wel *geproportioneerd* zynde, echter de anderen niet gelyk zoude wezen? Dien beantwoord ik dus: dat zy de bevalligheid der eerste maar ten deele, en de eene minder als de anderen bezitten; en gelyk het waarheid is, dat groote en machtige perfoonen, de misgestalten aan hun lichchamen meede onderworpen zyn, zien wy het echter zo veel niet als aan kleene en geringe lieden, het zelve uitmunten en vertoonen.

Ik acht daarom myn gevoelen niet ongegrond, dat men inzonderheid in openbaare vertooningen, als schouwspeelen, grootte kerkdiensten, rechtspleegingen en diergelyke, alwaar een zamen-vloeiing van allerlei staaten van menschen is, ook allerlei gestaltens voegd, als kromme, korte, lange, scheeve, vette en magere, maar ook zelve eenige lamme en kreupelen, als het de gelegenheid toelaat, mids dezelve zodanig schikkende en plaatsende, dat zy, zonder het gezicht te kwetzen, ongevoelig deugd doen aan andere beelden, waar omtrent men dezelve plaatst, dewyl dit een voornaam bewysteeken der waarschynelykheid eener geschiedenis is. En om zulks tot de hoogste top te voeren, zou ik het onderscheid tuffen een oude en een oude, jonge en een gelyke jonge, ider in een minder en meerder graat van schoonheid doen vertoonen, het welke men met eenige voorbeelden zal bevestigen.

Wat nu het verbeelden der versieringen en zinnebeelden betreft, deze, vermids het geen ware geschiedenissen, maar loutere uitvindingen zyn, die meest uit deugden en ondeugden bestaan, daar is het anders mede gelegen. Is het dat men een deugd vertoond, zo moet men geen het minste gebrek daar in bespeuren; is het een ondeugd, zo moet daar geen volmaaktheid in gezien worden.

Van het vertoonen der Goden, die in alles volmaakt moeten zyn, zullen wy als ons de gelegenheid voorkomt, omstandiger schryven, en die zaak uit de grond in een byzonder hoofdstuk ophaalen, en hier eenige onderscheidentheden in het behandelen van een en dezelve zaak, daar perfoonen van verschillende rang aanwyzen, gelyk in de bygaande figuur gezien word.

Tegenwerping opgelost.

Gevoelen des Schryvers, omtrent de misfallen te vertoonen.

Andere waarnemingen in het vertoonen der zinnebeelden.

En die des Goden.

Het eerste voorbeeld

Verfchillende wyzen van aanvatten in perfooncn van een onderscheidenen staat.

Wyft de verfchillende manierlykheid in het aanvatten van een glas aan : de een grypt het met een volle hand, No. 1. En den ander vat het met weinig meêr manierlykheid onder aan, No. 2. In tegendeel ziet men No. 3. als een Vorstin, een kelk met de toppunten haarer drie vingers houden, terwyl zy de pink voorzichtig op een aangename wyze van het glas ligt. Wederom ziet gy No. 4. een Staatjuffer verbeeldende, op een befchroomde wyze, uit vrees voor ftorting het zelve wel behendig, doch niet zo bevallig aanvatten. Een Vorft wederom No. 5. vat het zelve, behendig en voorzichtig onder aan de voet.

Het tweede voorbeeld.

Het zelve verfchil in wyze van eeren.

Hier zietmen wederom het groot verfchil dat een goede opvoeding, tuffen lieden van een byzondere staat geeft, en op welk een Schilder naukeurig diend te letten. No. 1. vertoond een plompen boer, zie eens hoe gulzig en onordentelyk hy uit zyn kom eet; hy zit en leund met beide de elboogen op tafel, omhelfd zyn kom als met beide de armen, uit vreeze dat men hem dezelve ontnemen zal; de leepel houd hy met de duym en al de vingeren onder aan het blad vast, zyn mond hangd over zyn bak, met de kin vooruit de leepel te gemoet komende, zyn hoofd zinkt in de fchouders weg, en hy bokt voor over met het bovenlyf. De ander No. 2. zit recht op, en beeter opgevoed, heeft de kom by het eene oor vast, en de leepel met drie vingers boven aan de steel, openende zyn mond maar een weinig. Weder ziet men een merkelyk verfchil in No. 3. een groote Juffer verbeeldende, zy vat met drie vingertoppen de leepel, van boven over, by de steel; let eens met hoe weinig moeite zulks op een bevallige wyze verricht word. En in No. 4. ziet gy de wyze van een Staat-Juffer, hoe zy, doch met minder bevalligheid een leepel regcerd.

Wie in zulks te verbeelden uitgemeunt heeft.

Deze behendige en aangename bevalligheid, hebben dien grooten *Rafaël* en *Corregio* by uitmuntendheid waargenomen, en byzonder *Barotius*, gelyk men zien kan in een fchoone print, die naar een fchildery van hem uitgaat, alwaar hy *Maria* verbeeld met een leepel in de hand, eenig nat fcheppende uit een fchootel, haar door een Engel voorgehouden, om aan het kindeken *Jezus* te geeven, 't welk half gezwachteld op haar fchoot staat. Deze print, mynes oordeels, is om de Bevalligheid niet alléén byzonder fraay, maar daar by zo natuurlyk, zeedig en deftig, dat het niet beeter kan bedacht worden.

Het

Fig. 1.

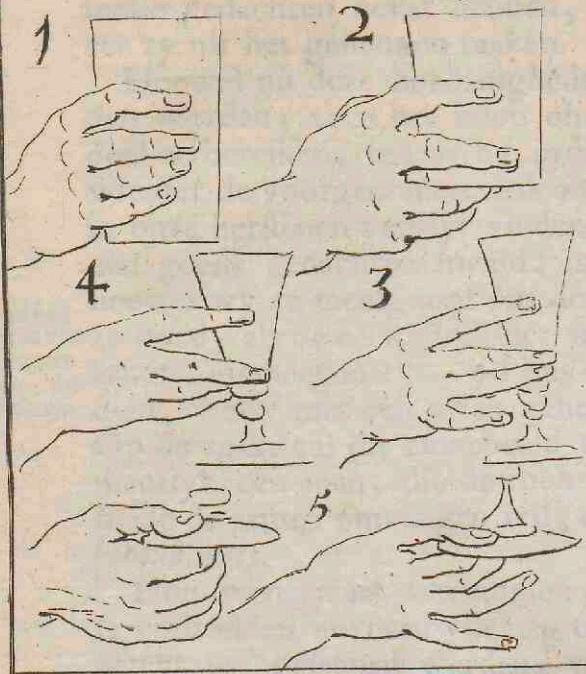
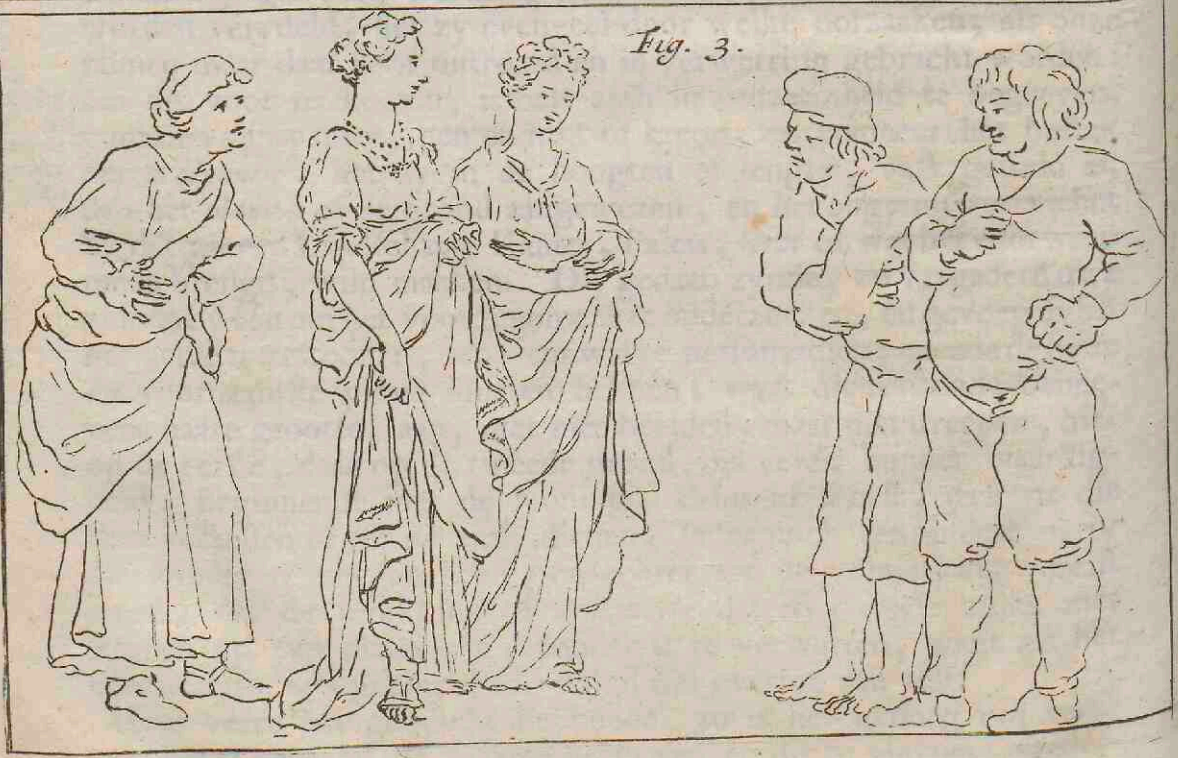

Fig. 2.

Fig. 3.

Het derde voorbeeld.

Alhoewel de twee aangewezenen voorbeelden genoegzaam zyn, om dus alle andere handelingen, en het verschil van uitvoeringen door byzondere staaten van menſſen aan te toonen, zullen wy noch dit derde daar by voegen.

Derde voorbeeld van hoorende menſſen, en hun geſtalte.

Zie eens hoe aandachtig deez twee boeren ſtaan te luyſteren, de eerſte met een hooge rug de kin vooruit ſteekende, beſchouwende met ſterrende ooge op den vertelder, als of hy hem het gezicht wilde uitzien, hy heeft beide de handen geflooten kruisling over malkander onder de okzelen, ruſt en ſtaat te gelyk op beide de beenen, die met de toonen eevenwydig van malkander zyn, de knien wat geboogen en de voeten binnewaards.

Den ander ſtaat over end, ruſtende met het lichchaam meeft op het eene been, de eene vuyſt in de zyde zettende, en met de andere zyn kleed voor op de borſt vattende, het ander been een weinig gedraayd, is wat meer voorwaard, en de buyk wat uitwaards ſteekende: vertoonende een bevalliger geſtalten dan de eerſte.

Maar zie nu eens deze aanzienelyke Juffer, hoe zedig haare beweging en hoe groots en bevallig haare geſtalte is, de eene hand ruſt onder de borſt tegen het lyf, het binnenſte des hands bovenwaards gekeerd, latende de vingers los en ſlapjens nederwaard buygen, terwyl zy, aandachtig luyſterende, met de andere een ſlip van haar kleed eenigzins opbeurd; zy ſtaat recht overend, het hoofd zyling een weinig voorwaards geboogen, de knien en voeten dicht aan een, en met de eene hiel tegens de binnenſte enkel van de andere voet gekeerd.

Stel nu die andere vrouw daar by ſtaande en deſgelyks aandachtig rochoorende, eens in teegen overcenſtelling met de voorige; en let wat een verſchil de opvoeding in de gebaarden der menſſen maakt; beide haar handen heeft zy op de heupen gezet, ſtaande op beide de voeten zonder de minſte draaijing, het boovenlyf held een weinig voor over, de borſt en kin ſteekt zy vooruit, ſtaande het hoofd wat in de nek, met de mond eenigzints gaapende, en geen zwellung der heupen.

In deze opmerkingen beſtaat de natuurlykheid en bevalligheid van een *ordinantie*, zy moog van veel of weinig beelden zyn, ten opzigt der perſonadien; ik ſtel derhalven het gewicht en belang dezer zaak aan iders oordeel, en hoe veel daar aan het onderzoek derzelve

Noodzakelykheid in het onderzoeken en naſpeuren der natuurlyke uitwerkzelen.

ge-

gelegen legd. Ik spreek van het verheevenste, deftigste en beval-
ligste, want het geringe is ons natuurlyk eigen; en hoewel 'er veele
zyn, die wel begeerden datmen beeter gedachten van hen had, too-
nen zy echter het tegendeel met dagelyks het gezelschap van gerin-
ge perzoonen by te woonen, waar door zy de gelegenheid, om tot
beter kennis, door fraaijer oeffening, te geraaken, verwaarloozen,
maar alleen hen vernoegende, met zonder wiffigheid, na het rechte
doel te slaan.

Of zy nu schoon hun uitvlucht tot verschooning zoeken, met in
te brengen, dat de gelegenheid om in deftige gezelschappen te ko-
men, hen ontbreekt, dit is een zwak schild om hun achteloosheid
te beschermen; de Kerk, de Schouwburg, de wandeling, verschaffen
die geen gelegenheid genoeg om fraaije lieden te zien en op hun
goede manieren te letten? Voor my eer ik desgelyks dat geluk had,
waar toe men zomtyds door de eene of de andere goede vriend geraa-
ken kan, stelde ik al myn zinnen te werk, om het één of het an-
der op te merken en aanstonds in myn zakboek aan te teekenen;
want een Historie Schilder diend nooit zonder zakboek te zyn, 't zy
waar hy ook gaat: vermits de gedachten zomtyds zo vlug zyn, dat zo
schielyk als zy komen, zy ook aanstonds weeder vervliegen, gelyk
wy in 't eerste hoofdstuk van 't *Ordineeren* breeder gezegt hebben.
Ja langs straat een fraaije Juffer gaan ziende, onderzocht ik de oor-
zaak en waar in het bestond, dat zy my bevalliger, dan een ander
voorkwam, en waarom die ander minder was; dus komt men tot de
kennis van bevalligheid en misfal, zo wel door het eene als het an-
dere, maar best door het naspeuren van het verheevene.

Hier toe wilden ik gaarne ider konstenaar aanporren, niet dat
ik hun yver in door andere middelen tot deze kennis te geraken ver-
oordeel of afwyzen wil, en deze manier voor de beste en eenigste
houde, neen, zy strek alleen om aanleiding te geeven, en tot de be-
zitting dezer hoognoodige kennis een weg te baanen.

Derhalven is het verzuim of uitstél van enige daagelykze geval-
len, die ons dienstig zyn, aan te teekenen; ten hoogsten schaadelyk,
en oorzaak van 't verlies der fraaiste dingen; welke, gelyk onze
vlugge gedagten, ééns voorby zynde, dikmaals gehéél en voor al-
tyd weg blyven.

Dwaaling
veeler kon-
stenaars
aangewezen
en weder-
legd.

Hoe veele dwaalen, welke zich verbeelden dat prachtige en kof-
telyke zieraaden, als goude en zilvere stoffen, juweelen, paerlen,
enz, de onseilbaare kenteekenen van de deftigheid en het vermoo-
gen der lieden zyn. Zouden de allerschranderste tegenwoordig daar
van

van wel zeker kunnen oordeelen, ten waare zy onderzochten of de deftigheid hunner opvoeding met die hunner pracht overeenkwam? echter kunnen zy bedrogen worden, om dat veele geringe lieden, uit de natuur of door opmerking, met zulk een geestige zwier en behendigheid begaafd zyn, dat, indien hunne kleeding met die der aanzienelykfte gelyk waaren, zy waarfchynelyk voor lieden van het grootfte vermogen zouden genomen worden. Een deel der oorzaak is, dat'er zo weinig onderscheid tuffen fyne en valffe Juweelen in 't eerfte opflag der oogen word gevonden; maar onderzocht men hunne zeeden wat naauw, zo zal men, eeven als in hun Juweelen, iets verschillende befpeuren, waar door hun rechten staat ontdekt word, het zy in hun wezens of manieren.

Anderzins was'er niets gemakkeliker als dit voornaam en moeiliklyk hoofddeel der konft voor de fchilders, wanneer het verbeelden der byzondere ftaaten alleen van kostelyke kleeding en Juweelen afhong, daar zoude geen Mode ter waereld zyn, men zoude ligt een bezemftok met een kaper kunnen verziern. Doch fchilders, welke met deze inbeelding befmet waaren, zyn'er genoeg geweest, en, tot jammer, noch heedendaags, die zulke manieren als een ftaale wet volgen, denkende, dat *David*, *Salomon* en *Abafueros* voor geen Koningen zouden aangezien noch bekend worden, ten waare hun goude kroon zulks aanwees, die hen, ook waar zy zyn, altoos gezelfchap houd, zo wel in de fleepkamer als op den troon, en de fcepter zo wel aan de tafel als aan het hoofd van een heir regeeren, noch fpreek ik van hunne Koninklyke mantels niet.

Wie nu het gezegde wel overweegd, moet met my toeftaan, dat de deftigheid en welgemanierdheid twee uitneemende zaaken zyn, aan welke zo veel gelegen is, dat wanneer het in een fchildery ontbreekt, men het zelve niet voor goed kan keuren: ja ik oordeel het *de ziel van een konftig fchildery* te zyn. Het is met de fchoone pronkzieraden niet te doen, maar als een deftige en cedele ziel in een welgefteld lichchaam werkt, zyn alle die dingen onnut om de waare deftigheid uit te drukken; wanneer men met verftand, dan het zelve noch oppronkt, zo krygt het wel een grooter luyfter, maar niet het wezen der zaak aangebragt, ook maakt zulks geen der hertftochten in de wezens. *Rafaël*, *Pouffyn*, *Dominiquin*, noch *Barotius*, hebben daar niet van gehouden, en echter door hunne eenvoudigheid, de ongemeene deftigheid en grootsheid in hunne beelden vertoond.

Nu zoude my iemand kunnen tegenwerpen, dat *Rafaël* zelf tegenwersing uit een print van Rafaël.

vid met een kroon op het hoofd, in 't venster verbeeld; of daar *Abraham* zyn *Zara*, in het helder zonnelicht, liefkoofd, het welk in 't verschieft door *Abimelech*, zo als hy over een baluyster leund, gezien word.

Beantwoord
en opgeloof.

Wat belangd deze ordinantie, myn gevoelen rond uit verklaard, het behaagt my niet heel veel: maar ik geloof dat het hier in, als met my geelogen is, die noch moejelyk ben om veele dingen welke ik in myn leertyd vol mislagen gemaakt heb, en die echter het licht zien. Ik kan ook zyne meenig, die hy hier in beoogd heeft, niet recht bezeffen; maar wat het zonnelicht betreft, mogelyk zyn daar in zyn gedachten schranderder, dan zy in de eerste opslag zich aan ons vertoonen; want indien de zon niet helder op dit verliefde paar gescheenen had, *Abimelech* zoude hun liefkozeryen, door zyn afgewyderdheid van standplaats, niet hebben kunnen zien, en indien hy hun in een anderen hoek van de kamer vertoond had, zouden zy niet hebben kunnen zitten. Doch nademaal de grootste meesters hunne mislagen hebben, zo is het waarschynellyk, of dat deze Bybelle Prenten, in zyn jonge tyd, of in zyn laater, door zyn beste discipelen als *Julio Romano*, *Gio Francesco Penni* of *Perrin del Vago*, na zyn lugtige schetzen opgeteekend of geschilderd, en vorder door hem zelf *geretokeert* zyn; want het is onmogelyk dat zo veel werk door een Meeſter in zo een korte leeftyd alleen gemaakt zy, schoon hy vaardig in het schilderen was: behalven dit, was het zyn manier het werk lang by hem te behouden, tot hy die na zyn gedachten zo ver gebracht had, dat 'er niets meêr op te zeggen viel. Maar wat belangt deez Bybel, als men dezelve met aandacht beziet, zal men bevinden, dat tuffen de een en de andere print een groot onderscheid is, hoewel 'er in zommige de deftigheid, grootsheid en waarschynellykheid, wonderlyk wel waargenomen zyn.

Besluit van
dit hoofd-
stuk.

Om noch iets tot besluit van deeze zaak en dit hoofdstuk te zeggen, zo gelieft te weten, dat het gezegde niet alleen moet waargenomen worden in een ordinantie van veel, maar ook in één met weinig beelden, want een ygelyk kan by zich zelf wel bevatten, dat zy alle zeer bezwaarlyk by malkander in een geschiedenis kunnen gevoegd worden; maar als eens imand een hoffelyke geschiedenis, zy zy dan van *Salomon*, *Abasueros* of diergelyke, verbeeld, moet hy weten, dat de perſoonen, die de deftigheid en bevalligheid meest eigen zyn, ook meest daar in moeten uitmunten, gelyk de Koning onder de Hovelingen, de Koningin onder de ſtaat-juffers, een

een Amptman onder burgers, en zo de meerdere boven de mindere, ider na zyn Staat, ampt of waardigheid vereift; zo dat elk in zyn rang deftig is, welke hem boven een mindere doet uitmunten: zo ook boeren, die weinig of zelden in de fteden komen, by gevolg der goede zeden meest onbewuft, dat zy echter in hun koutingen, openbaare feeften, kerkdienften, enz. tegens noch mindere in ftaat en zeeden-kennis uitmunten; doch dat het alles evenwel op zyn boers toega, en den een niettemin boven den ander uitmunt, na de hertstogten zulks vereiffen; echter met die omzichtigheid, dat indien men een amptman of fraay borger daar onder moest plaatzen, hy aan zyn welgemanierde beweging en burgerlyke zeden, onder hen alle gekend diende te worden.

Van het onderscheid der Wezens zo wel van oude als jonge perfoonen, in het Man en Vrouwelyk geflacht.

Z E S D E H O O F D S T U K .

Niet alleen moet den Konfenaar de gebaarden, maar ook de onderscheidene wezens der menffen, waar uit zyn *Ordinantie* beftaat, en die tot de gefchiedenis behooren, nauwkeurig in acht neemen: en inzonderheid op deze algemeene en byzondere verfchillendheden zo wel in de geflachten als ftaaten des ouderdoms letten.

De jonge kinderen veranderen gemeenlyk van drie tot drie jaaren, tot zes jaaren hebben zy altoos korte halffen en ronde vingers. Het onderscheid van meisjes en jongetjes, dienen noodzakelyk aan de uitwendige deelen, welke zich vertoonen, gezien te worden, zonder dat men als *Tefta*, dezelve de beenen van een fperd.

Aan de kleene partyen is hun onderscheid zo ligt niet te vinden, hoewel de meisjes wat meêr geflonken zyn van vlees, kleiner ooren en langer hoofd hebben, defgelyks ronder van arm even boven de hand en dikker van dyen zyn, dan de jongetjes: daar en tegen is het boven deel des arms van die der jongetjes, dunder en kleener.

Die van *Francisco Quenoy*, zyn onverbeterlyk fraay om na te fchilderen: ja niemand is ooit buiten hem, tot die volkomentheid geraakt. Men ziet de zyne veelmaals zonder hair verbeeld of immers zeer weinig, of hy hier in een fchoonheid gefield heeft, of zyn verkiezing omtrent het *boetzeeren*, is my onbekend; nochtans dunkt

Onder-
scheid van
jongetjes
en meisjes.

my dat de jongetjes zomtyds wel 't hair, wat, en dikmaal veel gekruld mogen hebben, en de meisjes het zelve op 't hoofd gefcheeld, met kleine tuiten of zwierende lokjes; het welke niet alleen tot fieraad, maar ook tot onderscheid van beide die Kunnen trekt.

De jongens van vyf à zes jaaren, mogen fierlyk gekruld hair hebben, en de meisjes wat zwaarder: deze hebben ook het hair op 't middelhoofd, zo lang als aan de zyden. Hier in kan men desgeelyks een onderscheid tuffen deze beide vinden, dat de meisjes 't hair zagter en dunder hebben als de jongens, de jongens het zelve meer gekroefd en wat korter op 't hoofd.

Beschryving
der hoofd-
leeden, van
jonge kin-
deren,

De kinderen van vyf, zes en meer jaaren, zal men zelden met de mond toe verbeelden, hun boven oogleeden zyn meest onder de zwellende wenkbrauwen verscholen, en gemeenlyk zien zy snel uit de oogen.

van jonge
meisjes,

De jonge meisjes zyn wakker en leevendig van opzicht, verheeven van voorhoofd, een weinig hol van neus, een kleene doch meest half oopen mond, ronde lippen, een kleene kin, in welke nevens de wangen, een kleen kuiltjen is, maar geen onderkin.

van jonge
maagden,

De jonkvrouwen of aankomende maagden, ziet men zelden met een oopen mond; hun oogen zyn staadiger en wat zediger van opzicht.

en oude
vrouwen.

De oude vrouwen zal men styver en traag van opslag der oogen vertoonen, haare oogen diep in het hoofd, de booven oogleeden groot en slaaperig, doch een weinig oopen, de onderoogleeden, gemeenelyk *slessen* genoemd, duidelyk te zien en gezwollen: de neusgaaten wat opgetrokken; de mond geslooten en wat ingevallen, en wanneer zy tandeloos en heel oud zyn, ziet men veelyds hun onderlip over de boovenlip uitsteeken, daar beneeven hebben zy zwellingen als kwabben onder de wangen aan wederzyden de mond; haar paft wel een lange, maar weinig gebochhelde neus, doch veel meêr aan de mannen.

in lieden
van aan-
zien.

Den lieden van groot gezach voegd een staatig opslag van oogen best, een taameelyk verheeven en groot voorhoofd, zwaare en half oopene oogleeden, haar wezen geruft en vreedzaam, hun gezicht wat zyling gedraaid, de neus met het voorhoofd en de oogen gelyk, hun mond geslooten, en zy met een onderkin voorzien.

Noodzakelyk is het dat men op de verschillendheid der gestaltens en gedaantens der mensfen naauwkeurig acht geeft, by zo verre die in de geschiedenis verhaald word, om de natuur der zaak des te klaarder te vertoonen, als by voorbeeld *Alexander* en *Ephestion* in den

den tent van *Darius*, in welke *Ephesion* grooter van gestalten, als *Alexander* zyn moet: In die van *Saul* en *David*; den eersten kloek van postuur en leeft, en den tweeden minder, schoon van opzicht en roodachtig: en zo in alle die omstandigheden, daar den Geschiedschryver af meld.

Wat aangaat eenige afbeeldzels der *Phisonomie*, dezelve zouden wy mede hier ingevoegd hebben, maar alzo onlangs een fraay boekje, van de Hr. *Le Brun* geschreeven, en door *F: de Kaarsgieter* vertaald, daar van in 't licht gekomen is, vinden wy niet noodzakelyk daar verder af te melden, maar wyzen de Konstoeffenaars en beminnaars derzelve daar na toe, alzo het een nut en dienstig boek is, niet alleen voor Schilders, Beeldhouwers en Plaatsnyders; maar ook voor Dichters, Historiefschryvers en andere.

In de waarneemingen omtrent het vatten en grypen met de handen, heb ik aangemerkt, dat de jonge kinders heel onwis en onnozel in dezelve zyn, en vermids haare leeden heel zwak, en gemeenlyk zo wel na buiten als na binnen overbuigen, zo gelyken zy half lam te zyn of *geforseerd*. Zy zyn altyd bolletjes en uit dien hoofde meest oopen.

De jonge meisjes zyn dartel van greepen, en meest op de maagden en vrouwen,

De jonkvrouwen en bedaarde zyn zeedig en manierlyk van greepen, zo als ik voormaals aangetoond heb.

Maar oude lieden styf en droog van handen, waar door dezelve meest altyd toe zyn, en zy de vingers niet styf uit strekken kunnen.

En hoewel de verscheidenheid der toevallen oorzaak van de verandering der wezens is, nochtans zyn zy haar zelfs heel ongelyk, en ider moet op een byzondere wyze uitgedrukt worden: voornamelyk wanneer zy door een byzondere hertstogt, tot deze of geene werking worden gedreeven, welke trekken zich alsdan door de gemelde ongelykvormigheid verdubbelen.

Men stel eens, tot een voorbeeld, dat alle tronien in eene vorm gegooten waaren, en ider door een byzondere drift of hertstogt geregeerd wierd, of droefheid, blydschap, haat, nyd, gramschap, dolgek, of diergelyke, is het echter zeker dat zy elkander, zo wel als de *Aetien*, zeer ongelyk en vershillende zullen zyn; indien nu aan ider een byzondere trek of maakzel gegeven word, zullen zy noch meêr vershillen.

Deze aanmerking is heel noodzakelyk voor Konterfyt en Geschiedenis-schilders, maar het tegendeel daar af is ook zeer dienstig, vrucht dezer aanmerking.

wanneer de zaak en natuurlykheid mede brengd dat'er twee of drie van een gelykvormigheid in een stuk vereist worden, als by voorbeeld, een gezelschap van beelden uit een geslagt, alsdan mogen die wel wat zweemen na één: gelyk de zoonen *Jacobs*, de *Horaces* en *Curaces*, enz., want in zo een gelegenheid, toondmen daar door de waarheid der zaak aan.

Gelyk ook in het verbeelden dier *Fabel*, alwaar de dochters van *Cecrops* het korfjen, waar in *Erichthonius* beslooten was, oopenen; hier zoude men genoodzaakt zyn, om hun zusterschap te verbeelden, de wezens na elkander te doen gelyken: want anders zynde, wie zou raaden dat het zusters waaren, al wierden zy eeven schoon vertoond? imand zou moogen vraagen, waar aan blykt die bloedverwantschap? want het is niet genoeg dat men zegd, dat zyn zusters, dat is *Pallas*, *Jupiters* dochter; of die langgebaarde *Esculapius*, is de zoon van dien jeugdigen *Apollo*. Maar wanneer men deze drie zusters nu eens één en het zelve wezen gaf, doch ider een byzondere hertstogt, zoude zy immers zeer veel komen te verschillen; als by voorbeeld, laat de jongste, welke het korfjen opend, met een verwondering achter over vallen, eeven als of zy zeide, *O godn wat is dit!* de tweede vol vreeze weg loopende, roepende, *ach lieve zuster, red my voor dit monster!* en de derde, als ouder en bezadigder zynde, met een verbaasdheid te rug treddende, zegd, *wat, dit is een misgeboorten!* Dus zal men uit één wezen, drie verschillende bewegingen zien voortkomen: want hoewel de gelykenis trekken, zich zo klaar niet meer vertoonen, blyven echter de zelve *proportien* en aangezichts deelen.

Eeven zo ook is het tuffen een vader en moeder met hun kinderen: by voorbeeld, de vader heeft een gebochchelde neus, of wel die van een *Cæsar*, het kind zal na *proportie* mede daar na zweemen, en die wat langachtig en met een kleene verheevendheid zyn; heeft de moeder dezelve recht en lang, desgelyks heeft de dochter, maar echter min of meer in de teedere jonkheid geboogen, want de ouderdom maakt dezelve wel dikker en breder, maar in de lengte weinig verandering, gelyk de ervarendheid ons leerd.

Men ziet in de 12 troonien der Roomse Keizers, hunne driften en aart krachtig uitgedrukt, zo als hun levensgeschiedenis het beschryft: doch ik twyffel of die wel alle met het waare wezen dier Keizeren over een komen; dan of de meesters van haar tyd, die na haare groote gedaantekennis, aldus na haar natuur veranderd heb-

hebben, en veel eer hunne ingeboorne aart, als uitwendige gedaanten, hebben willen verbeelden.

Verwonderlyk is het, als men overweegd hoedanig onze zinnen schynen betoverd te werden, wanneer al die byzondere wezens, naar de *passien* die zy vertoonen, wel waargenomen zyn: my dunkt dat ik daar door hun geheimste verborgenheden ontdek, dat deze een hooge, die weder een laage toon zingd, geene van pynlykheid schreeuwd, en de ander innerlyk lacht, een ander van koude klappertand en de andere van hette en dorst versmagt, dus kan een kleene trek een gants wezen onderscheiden: minder of meerder vettigheid, kan mede veel verandering in een trony geeven.

Om de oeffenende konstenaars te gemoet te komen, dunkt my niet ondienstig, hen een middel om allerhande wezens door het Middel om gemakke-lyk zulks uit te voerica. *Boetseeren* uit te vinden, aan te toonen, op de allerzekerste en gemakkelykste wyze.

Hy neem een spiegel, en teeken zich zelf daar in na, in zodanig een hertstogt, blygeestig, droevig, pynlyk, boosaardig of zo hy begeerd; tot dien einde zich zodanig een zaak verbeeldende, als hy wil dat het wezen vertoonen zal, laat dit met roodaard of ander *Cryon* op gegrond papier uitvoerig geteekend zyn: let nauwkeurig op de trekking der wenkbraauwen, luiking der oogen, zwellling der wangen, optrekking der neusgaaten, nyping of gaaping der mond, het uitsteeken van boven of onderkaaken, na dat gy u op of nederwaard buigd. Neemd dan een plaister-tronie en giet een vorm van twee stukken op dezelve, van loot of eenige andere harde stoffe, om'er daar na zo veel als men wil van potaard in af te drukken, welke afdrukzels gy na gemelde teekening als dan, met de vingers of boetzeeerstokjens, tot uw genoegen, kund veranderen, hier wat opgezet, daar wat afgenomen, en gins wat aangezetz, zonder het *generaal* echter te veranderen: dus zullen u dezelve in plaats van het leeven kunnen dienen, inzonderheid wanneer de tronie, waar op gy uw vorm gemaakt heb, na uwe tekening komt te gelyken, op dat gy by verandering ook zien kund hoe veel de trekkingen desgelyks veranderen. Op deze wyze zult gy allerhande *passien* kunnen vormen en hervormen met zeer weinig moeiten, en dezelve gebruiken op zo veel verscheide manieren als gy zoud begeeren, het zy van onder, van booven of van ter zyden gezien. Hy heeft een groot behulp, die veel zulke *modellen* in voorraad heeft, vermids het leeven daar af niet te bekomen is,
en

en naar zich zelve in een spiegel, kan men niet anders krygen dan van voore. Wat de kennis van *boetzeeren* belangd, in weinig daagen en door een weinig onderrichting kan men haast zo veel leeren als hier toe noodig is, wanneer men de Teekenkunst wel verstaat: en indien men behalven de gezegde, noch twee vormen heeft, een voor een kind en een voor een vrouw, is men zo veel te beter voorzien.

Waarneem-
ming om-
trent het
schikken
der Kunnen
by malkan-
der.

Eer wy dit Hoofdstuk sluiten, diend nodig aangeroord en iets gezegd te werden, wegens de schikking der *Sexen*, of Kunnen, by malkander, behoorende tot het opstellen van een volkomen *ordiantie*.

Eeven gelyk in een toevloeying van veele menssen, die van alleley soort by malkander komen, inzonderheid in een offerhande, schouwspel en diergelyke, zal men echter zien dat die van ider geslacht zich zullen by malkander voegen, daar en boven jonge by jonge, oude by oude, mans by mans en vrouwen by vrouwen: meest zietmen jonge dochters, door nieuwsgierigheid aangedreeven, onder het volk loopen, en hoewel zy zich by haar soort voegen, zyn zy met meerder schroom aangedaan voor de eene of de andere kwade ontmoeting, door welke reeden zy menigmaal kinderen op den arm nemen, om daar door voor allen aanstoot bevryd te zyn; maar wie kennis heeft, zal haar wel door de boezem, kapzel of kleeding, voor 't geen zy zyn, kunnen onderscheiden, schoon zy drie à vier kinderen by haar hadden.

Van kinde-
ren onder
gewoel.

Onnatuurlyk is het, dat men kinderen van drie of vier jaar, zonder moeder, broeder of ouder zuster, onder een groot gewoel en drang van menssen zou laten loopen, zy moeten of de een of de ander aan de hand houden.

Van vrou-
wen in
Rechtsge-
dingen.

In Rechtspleegingen zullen aan de Vrouwen altyd vaste en verheevenc plaatzen gegeven worden, als teegens steenwerk, muuren of diergelyk, wegens de schroom en vrees voor de mannen, die hunne schaamte gewoonelyk verzeld, wel verstaande als het eerlyke vrouwen zyn; ook zullen zy hen liever by oude dan by jonge mannen laten vinden, en zich onder hun bescherming, beveiligd voor de onbeschoftheid van het graauw, zoldaten of andere die in diergelyke gelegentheden zich over al byvoegen en alles doorsnuffelen, of om te steelen, of hun boevery daar omtrent uit te voeren.

Het gemeene volk, dringd gewoonlyk tot dicht aan de Rechtsplaats door: boeven en lichtvaardig vrouwvolk, laten zich meest in de midden, en fatzoenelyke lieden, meêr achterwaards vinden.

Van

*Van de Eigenschap en Verkiezelykheid in de beweeging der
Leedematen, tot uitdrukking der Hertstochten.*

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Eer men tot de zaak zelve, in dit hoofdstuk vervat, toetreedt, zullen wy een wichtige opmerking voor af dienen te verhandelen, welke, myns oordeels, waardig is om overdacht te werden, en die niet min voordeel dan vermaak den Konstenaar toebrengh. Zy bestaat in te weten, wat de oorzaak zy, dat veele zo weinig in hun studie vorderen? de reeden daar af verbeeld ik my te zyn, hun onstandvastigheid en verflauwden yver, welke schynd niets te kunnen uitvoeren, dan wanneer de nood hun dringd; uit de mond der zulke rold menigmaal dit zegwoord: het is my wel gelukt, of wel toegefallen. Eeven of het van 't noodlot en niet van de wiskonst afhang. Geheel anders gaat het met die, welke standvastig de draad hunner oeffening met lust vorderen, en hun voorgenomene Konstoeffening met lust overweegen, niet by invallende, maar bedaarde gedachten; deze zyn niet vernoegd wanneer zy een goed stuk gemaakt hebben, en daar voor wel betaald zyn, maar zy zien en navorffen hoeveel verder zy daar door in de konst gevorderd zyn, en als hen het zelfde weder voorkwam met welke verandering, vermeerdering en verbetering zy het op een nieuw behandelen zouden. Want hoewel het zeker is dat wy, aldoende, leeren, zyn'er echter korter middelen uit te vinden, waar door wy tot de volkomen wetenschap kunnen geraaken, en in minder tyd daar in vorderen. Wy hebben ook een grooter indruk onzer eigen mislagen, als wy, door onderzoek, die zelf ontdekken, dan dat ons door een ander dezelve werden aangetoond of verweeten: want de reeden bewaarheid zulks, dat wy niet gaarne door een ander berispt zyn. Niets deed my grooter indruk in de herffenen dan dat ik zelf myne mislaagen ontdekten, en geen grooter vreugd kon my overkomen, dan wanneer ik die verholpen had, en zulks was my noch niet genoeg, maar iets dat alreede goed was zocht ik noch beeter te maaken. Het is omtrent 24 Jaar geleeden wanneer ik lust kreeg, om een *Concept* in 't kleen te schilderen, namentlyk daar *Stratonika Antiochus* bezoekt, voerende het zelve uit met een meêr als gewoone yver,

Oorzaaken
van de traag-
ge vorder-
ring eens
Schilders
aangewe-
zen.

Door ei-
gen onder-
vinding des
Schryvers
bewezen.

yver, en het wierd ongemeen geprezen. Maar na eenige Jaaren, als my het zelve noch eens te vooren kwam, daar vry meêr aan ge-
leegen was, zynde ruim zes maal zo groot; toen dacht het my niet raadzaam by de voorige gedachten te blyven, schoon ten vollen goed gekeurd, maar ik stelden my ernstig om uit de beste schryvers de genoemde geschiedenis nauwkeurig te doorlezen, en niet uit gemeene schryvers, welke het maar ter loops aanhaalen. Met dezelve yver en opmerking voerden ik het uit, waar door het ten opzicht der verkiezing en hertstogten ongelyk beeter dan het voorgaande geoordeeld wierd, welke laatste hoofdzaaken, maar passelyk in het eerste waaren waargenomen, zynde het zelve zeedig, eenvoudiger en met mindere omstandigheden, niet meêr beelden daar in vertoonende als de Koning *Seleucus*, *Stratonika*, *Antiochus* en de Medicynmeester, daar in het tweede boven de voornoemde een geheele hofstoet en alles op zyn krachtigste en prachtichste vertoond wierd. Zo kan men uit een enkelde bloem, door zorg en vlyt, een dubbelde aankweken: gelyk meede in het volgende gebleeken is, te weeten, de verbeelding van *Scipio* met de jonge Bruyd, die op de kamer der H: M: Staaten van Holland in den Haag is, dit was myn eerste gedachten; maar ongelyk beeter is de tweede, hoewel maar twee Jaaren daar na gemaakt, welke verkiezing ik aan iders oordeel overgeeve, om het beste te keuren, wanneer zy die beide zullen gezien hebben.

Nu zou men my moogen vraagen, waar het by toekomt dat men zulk een groote verandering in zo korten tyd bespeurd? dien antwoord ik, dat myne onkunde en mislaagen in het eerste bespeurd hebbende, ik myne moeiten heb verdubbeld, en beeter my onderrechtende, nauwkeuriger acht nam en geen moeiten ontzach om my zelfs in het eerste te overtreffen.

Desgelyks is het met myn eerste *Alexander* en *Roxane* gegaan, welkers laatste verbeelding jegenwoordig ten huize van den Zalige Heer Major *Witzen* tot Amsterdam beruft, het geen met de voorgaande heel ongelyk is. Dus meen ik met myn eigen voorbeeld genoegzaam aangetoond te hebben hoeveel het verschild, dat men op de verkreegene kennis rust, of die verder zoekt uit te strekken: Ook is'er niets vermakelyker dan dat men vind het geen men zoekt, en dagelyks in kennis toeneemd.

Om nu de leergierigen een wissel trap en weg tot vordering te baanen, zo gelief het hem acht te geeven op de volgende voorbeelden, welke waarnemende, by merkelyk vorderen zal.

I. VOORBEELD.

Van wedermin.

Twee kinderen, welke malkander brandende fakkels verwiiffelen, werden hier verтоond, zy geeven met de linker en ontfangen met de rechterhand; daar door beteekenende, dat het geen uit een goed hert gegeven word, met dankbaarheid moet ontfangen en vergolden werden: alzo de rechterhand een verbeelding is van wederzydfe weldaädigheid, of hulp en befcherming.

De welvoegendheid leerd ons de plicht des geevers te zyn, de fakkel booven aan te houden, en d'ontfanger, onder of in de midden.

De geever rykt het toe met een uitgestrekten arm, daar teegens de ontfanger zyn arm met fchroom dicht aan het lyf houdt. Beide het booven-lyf weinig voor over bokkende. De hoofden in de nek over de zyde van hun gift hellende, met een vriendelyk weezen, hebbende beide de mond open. De fakkels kruiswys over elkander geevende. Zy zyn in alles gelyk, zo in fchoonheid, gefalten, beweging als weezen, behalven de mond, vermits d'een vóór en d'ander ná uit boezemd. De geever houd zyn fakkel met drie vingers, d'ander ontfangt die met een volle hand.

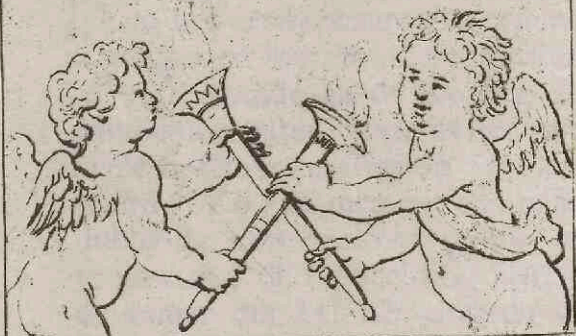
Wanneer nu ider zyn gift ontfangen heeft, geeven zy elkanderen de rechterhand. Hun fchouders dicht aan een, het linkeroor voor by den anderen, dat is te zeggen, de hoofden kruiswys over de linker fchouder, en zo men wil, ider de linkerwang kuffende. De rechter voeten bezyden malkanderen voor uit.

2. VOORBEELD.

Van vrywillige onderdaanigheid.

Ziet deze lafhartige, hoe hy zyn deegen aan een ander over geeft; houdende dezelve met de kling, dwars in zyn hand leggende, dicht aan 't geeft: d'ander vat het by de greep. En gelyk deze

Nº 3

Nº 4

Nº 5

Nº 6

werkingen tweederly zyn, zo zyn ook beide de hartstochten. d'Een betoond zyn lafhartigheid, en d'ander zyn stoutmoedigheid.

De geever buigt zich met zyn hoofd heel laag, ziende d'andere na de voeten: staat op beide de beenen, gelyk geboogen of als bezwykende. De linkerhand vlak oopen voor uit steekende, of het buitenste des hands tegens zyn borst drukkende, schynende te willen zeggen, daar is alles wat ik heb, ik stel myn lyf en leeven in uw hand. d'Ander in tegendeel staat vast op zyn voeten en overend, de rechtervoet voor uit, de linkerhand in zyn zyde achterwaards, vertoonende een wreed gezicht, de mond toe, de onderlip, met de kin, wat voor uit, ziende de geever verachtelyk over de schouder aan.

3. V O O R B E E L D.

Van milddaadigheid.

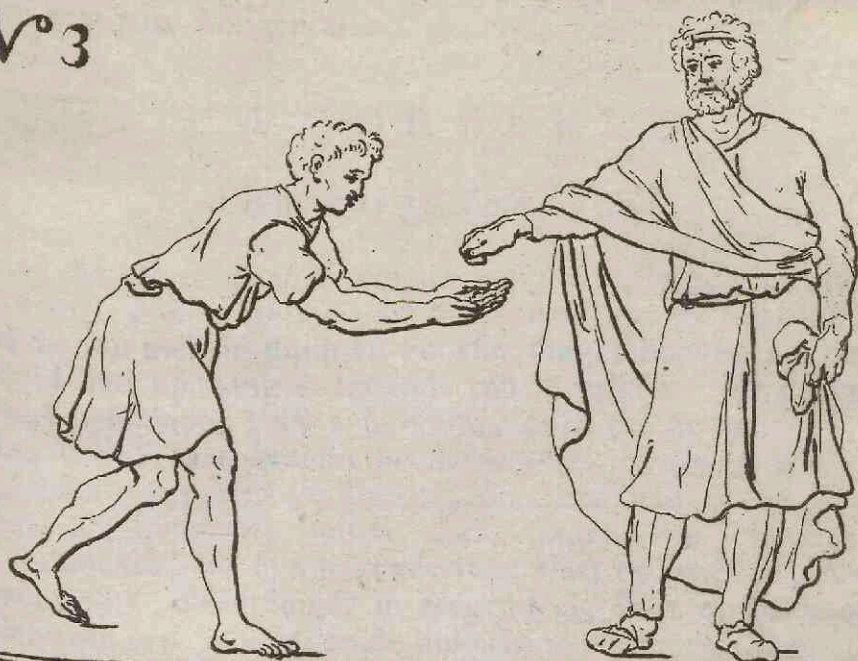
Deez aanzienelyke man, welke, in't voorby gaan, die behoeftige een hand vol geld geefd, steekt zyn rechterhand ter zyden uit, het buitenste booven, ziende na de nooddriftige met een bevreedigd en deftig weezen, staat recht op, de buik voor uit, al voorttreedende. d'Ontfanger in tegendeel, stapt met er haast naar de eerste toe, het lyf voor over bokkende, reikt beide zyn armen zo ver'them mogelyk is, voor uit, de handen dicht aan een, houdende dezelve open als een kom: 't aangezicht neederwaards, ziende met blydschap naar de gift: zyn oogen wyd open, maakende een ronde mond, als of hy zeggen wilden, O ho.

4. V O O R B E E L D.

Van goedgunstigheid.

De geen, welke iemand een appel vereerd, houd dezelve van onderen op, met drie vingers, als vriendelyk verzoekende; drukkende de linkerhand, het binnenste om hoog, dicht aan zyn borst; de borst en kin vooruit, het hoofd een weinig over een zy hellende. d'Ander, in tegendeel, ontfangd het met cerbiedigheid, nemende het zelve met vier vingeren booven aan; 't boove-lyf uit
steec-

Nº 3

Nº 2

steekende; en zyn hoofd een weinig neêrwaards hellende: vertoon
een zeedige blydschap, houdende het gezicht op de gift, terwyl
d'ander hem naar d'oogen ziet.

5. V O O R B E E L D.

Meede van goedgunstigheid.

Iemand die een schoone bloem aan zyn vriend behandelt, houd de-
zelve met drie vingers onder aan 't eind van de steel. d'Ander
neemd die aan met de duim en voorste vinger booven aan de steel:
het hoofd daar op hangen latende om te ruiken. De geever, als
gerooken hebbende, slaat zyn hoofd, over een zy hellende, in de
nek daar van af, het gezicht heemelwaards, de oogen wat toehaa-
lende, doch d'een meer als d'ander, de mond half open. Zyn lin-
kerhand, het binnenste buiten, dicht teegens zyn schouder, vlak
open, houdende, als in verwondering: staat op een been, met d'an-
dere voor uit. d'Ontfanger in teegendeel, staat op beide de bee-
nen dicht aan een, houdende de linkerhand achter zyn rug. De ee-
ne staat vast, en d'ander los en twyffelachtig.

6. V O O R B E E L D.

Van getrouwigheid.

De persoon, welke tot teeken van getrouwigheid, een zeegelring
aan een Juffer geeft of vereerd, houd dezelve met zyn duim
binnen in, overend, de diamant om hoog, het lichchaam voor over
buigende, zyn aangezicht gelyk met het lyf zonder de minste draa-
jinge, zettende het buitenste zyner linkerhand, 't binnenste boo-
ven, teegens de borst.

De Juffer, in teegendeel, staat of zit recht op, de boezem weinig
vooruit, dicht aan de ring. Het hoofd eenigzins in de nek, naar de
rechter schouder hellende; haar linkerarm langs de zy uitgestrekt, de
hand neêrwaards open; neemende de ring, met drie vingers der rech-
terhand, aan. De geever ziet haar niet na de oogen, maar na de
mond al spreekende, met een gezicht tusschen hoop en vrees. De
Juffer met een zedig en geruust wezen, slaat haar oogen neederwaards

op de ring, staat vast op een been, de voeten dicht aan elkanderen. De geever treed met het linkerbeen vooruit, de knie geboogen, steunende op de toonen van de rechter voet.

Deez drie laatste voorbeelden vertoon ik maar half, alzo men genoegzaam uit het schrift verstaan kan, hoe de beenen komen moeten.

Vermits de giften in al deeze voorbeelden verscheiden zyn, zo zyn de gedachten desgelyks zomtyds veel van den anderen verschildende, zo wel in 't geeven als ontfangen.

Het geschied uit oprechtigheid, geveinstheid of welstaanshalven. Doch de beweeginge in dit geval verschild zeer weinig, om dat de eene zo wel als de andere, zyn doeninge met zo veel behendigheid zoekt te vertoon en als 't immers mogelyk is, ja zo, dat zy elkander meenende te bedriegen, dikwils alle beide bedroogen worden. In zulk een gelegenheid, zoumen de schyn voor de waarheid neemen, en ook het tegendeel.

Zodaanige uitbeeldingen zouden van geen goede uitwerking zyn, om dat zy tegens de rechte meening stryden: want in plaats van geveinstheid of welstaanshalven, zoumen 't voor oprechte liefde aanzien, vermits alle drie, gelyk ik zeg, een en dezelve beweging uitdrukt.

Om in zo een geval dan alle duisterheid en twyffelachtigheden weg te ruimen, zal men noodzaaklyk zyn toevlucht neemen tot zinnebeelden, die de meening helpen verklaren, als geveinstheid, valsheid, bedrog en diergelyke, door beelden, beesjes, of Hiëroglifische figuren: welke byvoegzelen een voorzichtig Meester zo wel diend te schikken, dat zy al stilzwygende of bedektelyk haar werking doen; om die welke bedroogen of misleid worden, geen de minste teekenen daar van zou kunnen bespeuren.

Iemand zou hier op moogen denken, dat alsdan bei de partyen, de bedrooge zo wel als de bedrieger, met gelyke zinnebeelden zouden moeten aangewezen worden; Neen dit is overtollig, vermits zy alle beide oprecht schynen, zo dat niet al de geveinstheid aangewezen moet worden.

Ovidius verhaald, dat *Merkurius* eenige offen gestoolen hebbende, en merkende dat zeeker man, genaamt *Battus*, het zelve gezien had, wierd daar over bedugt of hy hem ook zoude moogen verklikken, bad hem dierhalven daar niet van te zeggen, het welk den ander trouwlyk beloofde. Doch *Merkurius* vermomde zich om hem te beproeven, en kwam weinig daar na, als of hy den eigenaar van de offen was, hem vraagen, of hy niet wist waar zyn beesten vervoerd waaren?

Waar?

Waar op *Battus* het hol wees, daar *Merkurius* dezelve verfteeken had, het geen de goddelyke dief zodanig verdroot, dat hy aanstonds zyn eige gedaanten hernemende, den trouwlooze sloeg, en hem in een toetsiteen deed veranderen.

Nu is wel af te neemen, dat wannecr *Merkurius* vermoemd by *Battus* kwam, hy zyn gevleugeld hoedje, slangeftaf, noch de vleugels aan de voeten vertoonden; maar wel dat hy dezelve verborgen hield.

Een gelyk verhaal ftaat'er ook van *Jupiter* en *Calisto*, daar *Jupiter* onder fchyn van *Diana*, *Calisto* misleid. In dat geval zou de zaak t'eenemaal onkenbaar werden, indien men niet eenige teekens daar omtrent befpeurden, dat het *Jupiter* was en niet *Diana*, fchoon zulks fcheen.

Het is met zo een tafereel, gelyk met een vertooning op een *Theater*, daar alles vertoond word of het waarlyk gebeurden; zy bedriegen en beliegen malkander bedektelyk, daar van zy zelfs niet weeten mogen; maar de aanfchouwers merken alles, ja haar gedachten moeten naaktelyk gezien en gehoord worden.

Van de Werking der Gedachten omtrent het ordinceren der Gefchiedeniffen.

A C H T S T E H O O F D S T U K .

Gelyk in alle weetenschappen en Konften vaste grondregelen zyn, De grond-
na welke ider zich moet fchikken, en, zonder die wel waar te regelen
neemen, niemand tot het opstellen, veel min grondige kennis, der moeten al-
zaaken geraken kan, zo moet men die byzonder in de Schilderkonft, toos waar-
en voornamelyk in het ordinceren waarneemen: en dewyl ons ge- genomen
heugen niet machtig genoeg is, een voorval, met al zyn omftan- En wel op
digheden, zo gelyk op te geeven, dat men daar van aanstonds een gelet, om
volmaakte fchetz kan maaken, zo moetmen zich voornamelyk hier dat de ge-
in van vaste reegels bedienen, die dezelve te hulp komen; en of dachten in
fchoon imand zo gelukkig was, dat zyn geheugen of de tegenwoor- vlingheid de
digheid zyner geeft zo fterk en gezwind ware, de handen zyn het handenvoor
niet: de gedachten ftreeven dezer uitwerking voorby; ook moet de uit ftreeven.
eene zaak altyd voorgaan en de andere volgen, daar tyd toe vereift
word: maar indien wy zo haast konden teekenen als denken, dan
zoude het geheugen onnut zyn, maar nu kunnen wy niets teekenen
ten zy het zelve denkbeelden aan de zinnen byzet.

Waarschou-
wing hier
omtrent.

Echter moet niemand, dit lezende, denken, dat een meester al het geen ons 't geheugen eerst opgeefd, ook eerst op het papier behoort te zetten, en dus vervolgens na het hem invald tot de schets gemaakt is: gewisselyk neen, want de invallen zyn nooit ordentelyk, hy zoude daar mede niet veel kunnen uitwerken; en ziet uit dit voorbeeld hoe het zich zal toedraagen.

Voorbeeld
daartoe die-
nende.

Iemand neemt voor *Kain* en *Abel*, en de broedermoord te willen verbeelden, nu komt u eerst voor dat *Kain* voor Gods gramschap vlucht, daar na, dat *Abel* dood legt, ten derden het brandoffer op de Altaar, en eindelyk het moord geweer by dezelve; het laatste is nu het versfte in uwe gedachten, derhalven vald het eerste uit de pen, gaat dit nu na vervolg voord, zo komt den Altaar, daar na *Abel*, en eindelyk *Kain* te voorschyn, en ten laatste *God* de *Heer*, en tot slot het Landschap, 't geen de groote van ons stuk moet aanwyzen. Oordeel nu eens, wat zo een koddige wyze van ordinceren en teekenen zal uitwerken.

Regelen die
men waar
moet nee-
men.

Het is dan niet evenveel hoemen een zaak aanvangd, maar men moet eerst het eene en wel het voornaamste, daar na het andere beginnen: eeven als men het goud, uit andere daar mede vermengde aarde, zuiverd en afscheid. En dit zal in het teekenen ordentelyk toegaan, wanneer men eerst het *planum* of de grond, daar na het muurwerk, en dan verder de beelden of *stoffagie* maakt, en dit noem ik ordentelyk in zulke voorbeeldingen: doch dit voorwerp is noch eens verhandeld geweest, in het ordinceren van geschiedenissen, zinnebeelden en diergelyke stof; en aldaar gesteld, dat men het voornaamste eerst, daar na de mindere figuren, en dan het bywerk moet plaatsen.

Schynstry-
dende ver-
schil, weg-
genomen.

Maar dat, waar van ik voorgenomen heb hier te spreken, is geheel wat anders, namelyk een kort en zeker middel, om, wanneer ons iet voorkomt, het zy in schrift of mondeling, kort of wydloopig, met weinig of veel omstandigheden, bekwamelyk te bevatten en te onthouden, daar van een opstel te kunnen maaken, zelfs tot de allerminste *stoffagie*, met het verhaal zo wel overeenkomende dat het weinig of niet zal scheelen, noch in de stelling, beweging en waarschy-nelykheid, en zo wel in de koleur als toetakeling: zeer nut voor die geen, welker geheugen gebrekkelyk is, doch die echter kundig zyn van al wat tot een schoone *Actie* behoort, kennis der *Passien* heeft, wat neiging en beweging de zelve voortbrengen, daar na de toepassing der koleuren en stoffen weet, zo na het geslacht als ouderdom, het leggen der koleuren tegen bekwame gronden, die het onder-
scheid

scheid der landaard, zon en gemeen licht en diergelyke noodzakelykheden, hier toe vereist, volkomen weet.

Dien zeg ik, zulks nu bewust is, moet verder aldus te werk gaan: Wat een Konstenaar doen moec in het ordi- neeren. het voorwerp wel overwoogen hebbende en waar de zaak geschiedt zy, moet by zich zelf een overslag maaken van de grond of *planum* tot het schikken van zyn werk; daar na moet hy nauwkeurig acht geeven waar het voornaamste geschikt word, en de hoofd-voorwerpen of beelden staan, in de midden, ter rechter, of ter linker zyde; daar na de mindere die mede deel hebben aan het werk, het zy een of twee of meerdere, als zy eenige naam, aanzien of werking hebben, tot de verbeelde zaak behoorende: wat hier dan noch verder toe vereist werd, zulks zal wel toevloejen. Dit wetende, moet men ider zyn kentekenen by voegen die hem doen aanzien voor het geen hy verbeeld; Is het een Koning, Filosoof, *Bacchus* of Watergod, behandel hen aldus.

De Koning heeft zyne raaden, Hofjonkers en lyfwachten.

De Wysgeer, andere geleerden of leerjongens.

By *Bacchus*, *Satirs*, en *Bacchanten*.

Een Watergod zyne Nymfen en *Nayaden*.

De eerste munt uit door zyn Koninklyke mantel, Kroon en Ryksstaf; de tweede door een lang en zeedig kleed, een muts op het hoofd, boeken, pergamentrol, of kunsttuigen by zich; de derden zietmen met wynranken versierd, bekransd met druif en gewapend met Tirsen; wederom de Watergooden met Kruiken, Rietstaven en bekransd met Liczen; alle welke eigenschappen, hoewel in 't voorval niet gemeld, daar by behooren: en hoewel zy mochte genoemd worden, behoeft men zyn geheugen daar niet mede te belasten, om dat de personadien zulks uit hun zelfs mede brengen en ons indachtig maaken, wanneer wy daar mede bezig zyn. Als by voorbeeld, daar word in aangehaald de Jagtgodin, zo weet een ieder dat zy met jagtstoet en jaagtuig voorzien is, de schoone Godin *Venus*, door de bevalligheden, enz. Dit is genoeg ten opzicht der persoonelyke eigenschappen; wat de bewegingen der zelve aangaat, zo gebied een Koning, de Wysgeer is aandachtig, *Bacchus* aan 't hollen, en de Watergod is op zyn post.

Als de Koning gebied, is alles in rep en roer, om vlytig zyn beveelen uit te voeren, zyn gevolg schikt zich na zyn woorden en handwenkingen. Verdere aanwyzingen van eigenschappen.

Als een Wysgeer zich oeffend, of hy redeneerd, of hy zit in gedachten, of schryft.

Wanneer *Bachchus* zyn ommegang doet, loopen de *Menaaden*, *Bachchanten* en *Satirs* om zyn waagen als dol, schreeuwen en raazen, slaande op trommels en klapborden.

De *Watergod* op zyn post zynde, leund op een stortende kruik, of zit onder zyn *Nimfen* aan de oever van een Rivier te rusten; dus is elk na zyn natuur en hoedanigheid beezig, en zo vloed het een uit het ander, zonder dat men behoeft te zoeken of verlessen te zyn, hebbende wy een schat van werktuigen in onze hersenen, en zo dra iemand aan ons genoemd word, vald het van zelf toe, of het een of het ander, zo een persoon of voorwerp eigen.

Verdere
noodzake-
lyke op-
merkingen.

Hier op volgen dan de uitwerkzelen der hertstogten, want na de Veldoversten zich beweegd, beweegd ook het leeger; dreigd de Koning, de beschuldigde word beangst en vreesachtig, de Raaden en omstaanders, worden bewoogen of in twyffel gebracht; Redeneerd de Wysgeer, de toehoorders zyn aandachtig; elk beweegd zich na de bevassing, die hy daar van heeft, of opmerkende is; de eene heeft zyn vinger op de mond of het voorhoofd, de ander teld op zyn vingers, een derden klouwd zyn hoofd, een vierden op de elboog leunende, bedekt met de hand het aanzicht, enz. Als *Bachchus* spreekt, houd het geraas op; Als de Watergooden rusten, spreekt niemand, elk zit of legd, hier of daar van malkander verspreid, op zyn gemak.

En begeerd iemand noch eenige voorbeelden tot bevesting van het gezegde, ik zal'er noch een of twee by voegen, want deze zaak heeft nooit iemand voor my op zo grondig en krachtig een wyze, en bevatbaar vertoond, ja naauwelyks aangeroerd.

Aanwyzin-
gen van ge-
vallen, waar
in zy nood-
zaakelyk
zyn.

Wy leezen in de Heilige blaaden, dat de Koningin *Hester*, door een stuurs gezicht des Konings *Abasueros* geraakt, in onmacht viel; dat *Belsasar*, de hand aan de muur schryven ziende, nevens al zyn Hofgezin ontroerd wierd. En wederom in de Herscheppingen van *Ovidius*, dat de wanhoopende *Ariadne* aan strand door een minnelijke ontmoeting van *Bachchus*, die haar zyn hulp aanbood, verkwikt en vertroost wierd. Zulke en diergelyke voorbeelden zyn'er veel, uit welke men vast moet besluiten, dat een hertstogt alleen stof genoeg leveren kan, op voorgaande wyze behandeld zynde, om een geheele Ordinante, rykelyk te versieren, zonder andere bystof te zoeken, alzo veel dingen en omstandigheden uit deze alleen voortspruiten.

Voorbeeld
daar af.

Men stel eens een voorbeeld van twee personen die malkander voorbygaan, daar de een van voor, en de ander van achter gezien word:

word : die aan de linkerzyde des stuks heen gaat, heeft een pak op zyn rechter schouder, uit het welk iets achter hem heen vald, hy heeft een hond en een Jongetjen by zich: de andere die herwaard komt ziet het gevallen, roept en waarschouwd den ander, waar op deze zich omkeerd, en het jongetjen toeloopt om het gevallen op te raapen. Ik stel nu aan het oordeel van anderen of uit zulk een eenvoudig verhaal, myne gedachten niet fluks en klaar begreepen worden, dewyl'er alles in is? Ik geloof wel van ja, maar niet zo als ik die, hoewel binnen de paalen van het verhaal blyvende, wel zou kunnen uitvoeren, ten waare hy een schets of krabbeling daar af gezien had, anders is het onmoogelyk; maar de stelling geeft ligt een indruk op eens anders gedachten, doch die de fraye bewegingen en schoonheid der *Actie* niet verstaat, zal het na des schryvers gedachten niet goed maaken, en deze bestaan meest in de tegenstrevigheid der bewegingen onzer leedemaaten.

Ik stel dan de man die roept voor, de andere voorby hem heen omziende en na 't geroep hoorende: in deze gestalten zien zy beide over de linker schouder; imand zoude nu moogen vraagen, of die heen gaat niet zo wel rechts als linksom zich zou kunnen keeren, om achter hem om te zien en de andere desgelyks? Hier op antwoord ik, neen, ten waare men tegens de loop der natuur aan werken wilde; want ik stel dat die aankomt een stok in de rechterhand houd, en met de linker na de gevallen lap wyft; de andere heeft een pak op zyn rechter schouder, en de linkerhand in de zy, waar by ook het kind hem vast houd. Dewyl zy nu links malkander voorby gaan, en de eerste ook ter linkerhand van hem de gevallen lap ziet, dwingd zyn gediensstigheid, vaardig over die zelve schouder, zulks den ander toe te roepen, welke de stem duidelyk hoorende, zich na de zyde des roepers keerd. Hier op zien zy malkander aan, de jongen, radder zynde, loopt snel daar na toe, en de hond schiet voor uit derwaards, volgens de natuur dier beesten.

Zo volgd immers een natuurlyke werking en draaying der leedemaaten, zonder dat men behoeft te zeggen, 't booven lyf van vooren, het linker of rechterbeen, dus of zo; als men de standplaats weet, tegens wie, en wat zy te zeggen hebben, zo moet de rest van zelf volgen.

Dit geeft myns oordeels een groot licht tot het wel verstaan, onthouden van Tafereelen, en om alle zwaarigheden en duisternissen weg te neemen. Maar indien men tot dit, eenige vaste trekken voegd, die of de stand of werking der beelden aanwees, het zoude gemaklyker

Verdere
nette bepa-
ling van 't
aangeroe-
de voor-
beeld.

lyker zyn, en veel het geheugen te gemoet komen. Zo heb ik zeker Schilder gekend, die tot yder letter of teeken een byzondere be-
duiding wist, als by voorbeeld een L, was een zittend beeld op de
grond, de T, een gekruiste *Kristus*, en zo voort met andere let-
ters; daar en booven had hy noch een andere verborgentheid, om
zekere beelden, die hy altyd gebruikten aan te wyzen, als een leg-
gende vrouw van *Carrats*, een loopende van *Rafaël*, een vliegend
beeld van *Cortone*, een kindjen van *Quenooy*, dag en schaduw van
La Fage, en diergelyke dingen meêr.

Indien nu dit gegeven voorbeeld, dezer twee voorbygaande man-
nen, iemand niet volflagen genoeg voor kwam, zal ik noch een, van
diergelyke aard, maar van een waare geschiedenis daar by voegen,
namelyk het geval van *Juda* en *Thamar*, daar hy van zyn lufthuis
afkomt, en op de weg, door haar, als een ligtekooy verkleed zyn-
de, aangerand word. Ik stel dat het voorval dus geschied zy.

Andervoor-
beeld van
Juda en *Tha-*
mar.

Juda komt herwaards gaan, de weg ter rechterzyde van zyn land-
huis leggende, langs welke zyne knechten derwaards heen gaan om
de schaapen te scheeren: *Thamar* zit ter linkerzyde aan de weg op
het gras, ligt en dertel gekleed, en haar hoofd met een sluijer o-
verdekt.

Nu is het waarfchynelyk dat *Thamar*, een ligtvaardig voorneemen
hebbende, *Juda*, die als een eerlyk en aanzienlyk man voorby kwam,
eerst aangesprooken heeft, derhalven wanneer zy haar sluijer opge-
licht en hem toegewent had, is hy blyven staan om na haar zeg-
gen te hooren; Hy, stel ik, staat dan stil, ruft op zyn achteruit-
staande voet, zet de andere ver voor uit, als schielyk halte houden-
de om te zien wie hem roept, keerd zich linksom, zyn linkerhand
oopenflaande, als iemand die in verwondering is, daar na slaat hy
die op zyn borst, toonende dat hy daar geraakt is, ten laatsten vat
hy zyn baard, als in bedenking staande wat hy doen wil: midlerwyl
ryfd zy op, en vat hem by zyn kleed; de knechten ziet men zyling of
van achteren, na dat de weg naar het huis loopt, hebbende schaa-
ren by zich; het huis kan leggen zo als het de weg uit wyft, maar
volgens de ordinantie voegd het beeter in de midden als op zy.

Dit, oordeel ik, is genoeg om de meening te verstaan, en een
recht middel om door een korte inleiding een groot werk te kunnen
maaken.

Voorstel
van veran-
dering in
het begrip.

Men zou my kunnen vraagen, of wanneer imand de weg eens
dwars door het stuk wilde leggen, en by gevolg de geheele schik-
king veranderen, de man van de rechter na de linkerzyde doen gaan,
en

en de vrouw aan geen zyde de weg stellende, of dit niet eeven veel zoude zyn, vermids zy dan evenwel aan zyn linkerzyde zoude blyven? Ik zeg neen, want zy hem roepende, zoude men van twee lichchamen maar een aanzicht kunnen zien, en wat had men aan zulk een stokbeeld zonder hertstogt; ten anderen zoude men het voornaamste zyner bewegingen niet kunnen vertoonen, daar en booven zo is het geval dus niet opgegeeven: dierhalven moet men bekennen dat het waarfchynelyker is, zo als ik het hebbe verhandeld.

Oploffing
van 't zelve.

Maar niemand bedrieg zich in deze gefchiedenis dus, als ik gefeld heb, na te volgen: want de zelve in de H: Blaaden nazoekende, zal hy bevinden, dat ik die zin gedraaid heb tot een voorwerp, om twee perfoonen ider met een byzondere hertstogt aan te doen, en daar meede een fchildery te ftoffeeren: want daar zult gy bevinden, dat hy na de plaats gaat, van waar ik hem te rug doe komen, om haar daar na een Lam of Geit tot loffing van zyn pand toe te zenden.

Waar-
fchouwing
wegens het
laafte ge-
val.

Ik laat een ider oordeelen, of uit zodanig een voorval niet duidelyk kan afgenomen werden, wat voor beweegingen deeze twee beelden kunnen hebben, om zekerlyk drie voornamen en waarfchynelyke ontwerpen daar van op te fteilen, dewelke ik aldus heb aangemerkt: voor eerft in de perfoon van de man, als een onverwachte ontmoeting; ten tweeden een verzeekering wie het is en wat zy zoekt, en ten derden een reedenloze drift; in 't eerft is hy bezadigd, ondervraagd haar, en verftaande wat'er van is, of ten minften zich zulks inbeeldende, wenft hy dat het waar mogt zyn en vangd liefkozery aan, eindelyk ten vollen verzeekerd, geeft zyn drift de loffen toom, werd ftoutmoedig en wil alles wagen. Welke drie *perioden*, byzondere hertstogten in alle beide voortbrengen, die geheel van den anderen verfchillende zyn; d'eerfte is deftig en zedig, de tweede vriendelyk en minzaam, de derde dartel en ftoutmoedig. De vrouw ter andere zyde, werkt daar tegen met drie hertstogten: in de eerfte is zy liefstalig en minzaam, ten tweede dertel met een geveinsde afkeerigheid, en ten derden werden zy te zamen eens. Eerftelyk fpreekt zy hem met een aanlokkende bevalligheid toe, zyn ftaatigheid verwinnende; hy naderende, verzoekt haar op een vriendelyke wyze, doch zy van toon veranderende, antwoord hem ftraffelyk en wil niet geraakt zyn; hy werd ten laafsten van zyn drift vervoerd, waar over zy in haar zelve lacht, duende hem kwanfuis aan een kant van haar af, en houd hem aan d'andere zyde vast. Zo dat men hier uit, gelyk ik zeg, drie by-

zon-

zondere stellingen vinden kan, alleen maar uit de woorden die wy giffen dat zy natuurlyker wyze met elkanderen verwisselen moeten.

Nu zoude iemand kunnen zeggen, ik weet van diergelyke voorvallen niet, wyl het my nooit is gebeurd; maar weinig zyn d'er die het nooit voorgekomen is, en het zomtyds beeter kunnen zeggen als die het gebeurd zyn: veele kennen de kracht der artzynyen en doodelyke fenynen, zonder daar ooit de proef van genomen te hebben. De reedekaveling met verstand, kan veel te weeg brengen; want behalven dat, zo was onze Konst een onuitvoerylyke zaak, of ten minsten zouden'er weinig toe kunnen komen, indien het alleen in 't onderzoeken bestond: Want wie is razende en zinneloos geworden, die ooit heeft kunnen na vertellen hoe het hem overgekomen is? alleen maar na giffing moet men daar van oordeelen.

Zekerlyk is dit voorval, uit geen andere reeden van my opgesteld, dan alleen om een bevattelyk begrip te geeven, hoedanig de leeden, door de kracht der zinnen en woordenwisseling, bewogen worden en uitdrukkelyk het inwendige te kennen geven.

Diergelyke ontmoetingen zyn 'er veel, voornamentlyk in *Ovidius*, gelyk *Jupiter* en *Calisto*, *Salmacis* en *Hermaphrodit*, *Febus* en *Leucothoë*, *Mercurius* en *Aglaura*, *Jupiter* en *Semele*, *Vertumnus* en *Pomona*, *Venus* en *Adonis*, *Apollo* en *Daphne*, enz.

Buiten die zyn 'er noch anderen in de Geschiedboeken te vinden, als *Apelles* en *Campaspe*, *Alexander* en *Roxane*, *Scipio* en de jonge bruid, *Tarquinus* en *Lucretia*, *Antiochus* en *Stratonica*. En uit de Schriftuur, *David* en *Abigaël*, *Hagar* met den Engel, *Christus* en *Magdalena* in 't Hofje, *Christus* met de *Samaritaanse* vrouw aan de put, *Maria* boodschap, 't bezoek van *Maria* en *Elizabeth*, en ontallyke anderen meer: alle welke op dezelve manier moeten overwogen werden, na de zaak vereist die zy met elkanderen verhandelen; denkende op ider woord dat zy zamen verwisselen, wat bewegingen dat 'er van 't hoofd tot de voeten opvolgen moeten, en wat trekken zich in het aangezicht vertoonen, hoe de koleuren veranderen, rood of bleek, met min of meerder heevigheid en zo voort; door welk middel men alles op papier kan stellen dat maar bedagt kan worden: zynde dit de sleutel der geheimenis die de neevelachtige duisternis verdryfd, de kortste en zeekerste weg, om tot volkomenheid te geraaken.

Aanmerkingen over eenige misverstanden in het verbeelden van Geschiedenissen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Het zal niet ongevoeggelyk zyn, dat ik eenige misgreepen, door zommige Meesters, in het uitbeelden der geschiedenissen, andere tot waarfchouwing aanwys: om te toonen hoe veel aan een klaare verbeelding der waare geschaapenheid van zaaken geleege is, op dat men acht slaa op onze bevordering in de konst, en dat zulke dingen, die ons roemwaardig kunnen maaken, niet tot berisping noch afwydering moogen strekken. Een mens van doorluchtig verstand mach vry, naar zyn welgevallen met zyn geest omspringen, maar veele meenen, wanneer zy een zaak na de letter opvolgen, dat alsdan alles wel is, schoon zy meer als de helft der natuurlykheid achterlaaten, gebeurende hen zulks dikwils wanneer zy hun zelfs reeds een goede achtting en beruchte naam verkreegen hebben. En wie is ryk, die niet gaarne voor zulks wil gehouden zyn? Of, wie dapper, die tot een lafhertige daad zou willen vervallen? Of, voor wys geacht zynde, een dwaaze daad verrigten willen, alleen door een vrywillige onachtzaamheid?

Waarlyk het schynd een zaak tegens de natuur, en ik ben van gevoelen, dat 'er niemand is, hy zy wie hy wezen moge, die met een weinig verstand begaafd zynde, niet zou trachten om in deze of geene konst uittemunten, zonder door de begeerte van vergelding gekitteld te worden, het zy by zyn leeven of na de dood; maar hoewel daar voorbeelden zyn die my schynen tegen te loopen, zo geliefd te letten, dat ik spreek van 't geene de deugd betreft, want die geen, welke de Tempel van *Diana* heeft laten bouwen, en die welke ze in den brand stak, schoon door eene begeerte gedreeven om een eeuwigen naam na te laten, zyn zeer verschillende in lof en uitwerking geweest; zo besluit ik ook dat geen konstenaar zonder zucht tot eere en roem zyn kan, en deze ontbrekende zal hy onmogelyk zo verr' geraaken: en dit vastgesteld zynde, wie zal dan door een onkundige daad, zyn goede naam met voordacht willen krenken.

En hoewel de doorluchtige *Rafaël*, in zyn *Adam en Eva*, daar de

Schadelykheid welke in het opvolgen van den letterlyken zin steekt, aangetoond.

Grove mislag in *Rafaël*.

eerste van de tweede de appel ontfangd, op een dorrenboom rustende, verbeeld heeft, en zulks noch niet alleen, maar met de byl glad af gehakt of nettjens afgezaagd, een dubbele misflag is, die, indien hy met voordacht zulks gedaan heeft, niet verschoonelyk zy. Want wat schyn van waarheid is 'er, dat een boom, die nauwlyks het leeven heeft ontfangen, en zo na by den boom des leevens geplaatst, alreede verdord zou wezen, zekerlyk dit kan niet als door onachtzaamheid hem dus uit de hand gevallen zyn, eeven als in die van *Kain*, daar hy zyn Broeder *Abel* met een scherpe yzere houweel dood slaat; en in noch een ander stuk *Eva* met een spinrok vertoond. Welk een onnatuurlykheid en ongerymdheid! Want als *Eva* nu haar vlas tot gaaren gesponnen heeft, van waar zal dan den weever komen; en reeds geweeven zynde, wie zal de schaar maaken om het zelve te snyden? Wy zeggen dit niet tot zyn laste, want hy in zyn jeugd mogelyk deze dingen gemaakt heeft, in welke de gaauwste geeften in de konst hun wel vergiffen.

Misflag in
Karel Ver-
mander.

Karel Vermander is niet min onbedacht geweest, wanneer hy de verwarring in *Babel* wilde uitdrukken, hy, die daar en boven was een Schryver, Dichter en goed Natuurkenner, als hy gemelde tooren, met zyne bouwtuigen onvoltooid verbeeld, midden in het stuk, zweevende de *Goddelyke gramschap* met vuur en vlam boven dezelve; vorders zietmen daar de kinderen *Israëls* in stammen verdeeld, afgetrokken, en hier en daar by troppen onderscheiden, zy, benevens hun byzondere kentekenen, staan, zitten en leggen over al, niet als verwarde lichchamen, die, door verwarring van taal onder een vermengd zyn, met een doolende verwarring, maar als lieden, die van alle gewesten des waerelds te zamen gerot, nu een volkomen lichchaam willen maaken; men ziet daar Egiptenaars, Persianen, Arabiërs, Mooren, Azianen, Amerikanen, Europeers en Turken, ider in zyn hedendaags gewaad, tot de Zwitzers inkluis. Men behoeft hen zekerlyk niet te vraagen waar zy heen zullen trekken, want de liefde des vaderlands boven alle liefde streevende, gelyk men zegd, zo zal ider na dat oort keeren, waar van zy reeds de zeeden, manieren en kleeding tot voordeel hebben.

Wat hier in zyn meening geweest is, kan ik niet begrypen, maar myn oordeel is, dat het een rechte verwarring is.

Een andere
misflag in
Roeland Sa-
vry aange-
toond.

Ik kan noch een ander stuk, waar in *Roeland Savry* het *Paradys* gestoffeerd heeft, niet voorby gaan, alwaar men een menichte van allerley verslindende beesten, dat Heilig hof ziet betreedden, als Elefanten, Renoceros, Krokodillen, Beeren, Wolven, Eenhoorens, Struis-

Struisvogels, Arenden, enz. die onvermydelyk het zelve in den grond moesten verwoesten. Ik stel aan het oordeel van een reedelyk mens, of een menigte van zulke wilde dieren en roofvogels iet tot de zaak doen? tot het eeten van een appel, die door een Aap, Inkhoorn of ander diergelyk kleen dier, gemakkelyk kon opgegeten werden; het gelykt meer in waarheid na een wildbaan of diergaarden, dan na een Lust-hof. Indien buiten deze menssen meer andere ter waereld geschapen waaren, zo behoefden de *Cberubim* den ingang voor de wreede dieren niet te beschermen, alzo alles daar binnen was, ten ware zy den ingang voor hun ontloping bewaarden, om het overige des waerlds voor overlast te bevryden.

Aanmerking daar over.

Diergelyke heb ik meer gezien, doch om de lankwyligheid te vermyden, zullen wy dezelve niet aanhaalen; genoeg is 't dat men uit weinig voorbeelden, van groote meesters, leerd, dat men zich ligt vergrypen kan, of door onkunde of door onachtzaamheid.

In het eerste voorbeeld heb ik willen aantoonen hoe het gemeenelyk met die gene gaat, welke zich meêr aan een gering gedeelten, dan aan het geheel, en aan een arm of been, dat de zaak niet eens raakt: hen niet stoorende of zy de natuur verkrachten, de zin omkeeren, en daar door hun onkunde of slofheid, aan den dag brengen.

Byzondere aanmerkingen op ider voorbeeld, op het eerste.

Van het tweede behoef ik niet te zeggen, alzo men wel merken kan, wat ik met het yzer des bytels zeggen wil.

Het tweede.

Van het derde, dat zy zomtyds vyf voeten aan een schaap zoeken, gelyk het spreekwoord zegd, waar door men in plaats van de zaak klaar te vertoonen, dezelve dikmaals duisterder en onverstaanbaarder maakt.

Het derde.

Wat het vierde belangd, hoe zommige geen onderscheid maken, als zy hun vernuft maar toonen moogen, tussen een Italiaanse vloer, en een groen veld: zettende maar alles neêr het voegd of niet, volgens het spreekwoord, de man in 't trog en 't verken in huis.

Van het vierde.

Nu zal ik myn gedachten eens, over het stuk van *Savry*, openbaaren, namelyk dat wel alle dieren van *God* geschapen zyn, maar niet op die wyze als den Mens, en dat ider landaart zyn byzondere soort heeft voortgebracht, welke van daar gekomen en voor *Adam* verscheenen zyn, op dat hy ider een naam zoude geeven, elk na hun aart en eigenschap, 't welk zo haast niet volbracht was of ider keerden derwaards van waar zy gekomen waren: veele na 't Oosten, anderen na 't Zuiden, en dus ider, volgens zyn natuurlyke geneigtheid, na het een of het ander gewest; doch dat het Lust-hof, waar in *God*

wegens het vyfde.

met zyn geest wandelden, alleen voor *Adam* was, en zyn huisvrouw *Eva*: deze leefden gelukkig in het zelve, en nevens haar geen dieren, dan alleen deze welke strekten om hun oog en oor te streelen; daar en boven is myn gevoelen, dat in dezen hof geen de minste onreinigheid, rottigheid, noch schadelyke dieren zyn konden, dierhalven maak ik volgens myn gedachten, daar af het volgende

TAFEREEL.

Tafereel
van *Adam*
en *Eva* in 't
Paradys.

Deze twee naakte menssen stel ik, als zynde de hoofdstof der zaak, in de midden des stuks, op een klein heuveltjen, dicht aan een schoon gekruinden appelboom, zeer gaaf van stam en buiten gemeen groot en zwaar; *Adam* zit met *Eva* in zyn armen, die half in zyn schoot leggende, hem de appel na de mond reikt; hy weder, keerd zyn aanzicht na haar toe, ziet met wyd geopende oogen, en opgetrokken wenkbrauwen haar met verwondering aan, teevens met de hand haar aanbod willende afweeren, waar toe zy met een minnelyk geelaat en vlyende gestalten, hem zoekt te beweegen; terwyl zy, met de andere hand achter zyn rug om, na een tweede appel grypt, die de slang, van een tak afhangende, haar toereikt: achter haar staat een Paauw met een opgestooken staart, en een kat die haar streeld, nevens een schoone wachthond, die, van hem omkykende, schynd weg te gaan. Ik voeg daar noch eenige Haanen en Hennen, nevens andere tamme dieren by, welke in dat gewest gevonden werden, en daar meede stoffeer ik myn Landschap.

Ik plant daar allerly slag van boomen, uitgenomen de Cypres, tot kitteling van 't gezicht en de smaak, kleine vogelen laat ik, tot vermaak van 't gehoor, overal vry vliegen: de sneeuw Witte Zwaanen zwemmen in beeken en rivieren, tot bevochtiging dezer plaats geschikt; aan de rechterzyde van het stuk wys ik den ingang tot het hof aan; op zyde, zyn twee vierkante pilaren van groen loof, met *Kalbassen*, *Pompoenen* en diergelyke vrucht behangen, nevens een lange en hooge borstweering na den *Horizont* afloopende en in de verheid versmeltende: den *Horizont* scheid Hemel en Aarde zonder bergen of rotzen; maar langs gemelde borstweering ziet men Oranje en Citroen met dadelboomen daar tusschen.

Het stuk is door een aangenaame zonnenschyn gedaagd.

Nu zal ik hier noch een ander Tafereel by voegen, waar in ver-
toond werd

De vlucht van Adam en Eva.

Voor dezen was ik van gevoelen, dat toen deze beide hun vonnis ontvingen, uit het Paradys verdreeven en een zelfde noodlot onderworpen wierden, dat als dan de dieren neevens hen vlugten moesten en toen hun aart kennende wierden; derhalven was ik van gedachten, zodanig een opstel daar van te maaken, namelyk deze twee naakte en daarom beschaamde menffen, voor het vuurig zwaard, dat hen dreigden, te doen vluchten; en tot stoffeering daar by voegende, een grouwzame verwarring van dieren, alwaar ider den vyand van zyn soort op 't lyf vald, de wreede Wolf op het onnozele Schaap, de snelziende Arend op de bange Haas, en zo voort met de anderen; maar alzo, door dit geweld, het voornaamste des stuks zyn kracht ten deele, ja geheel verliezen zoude, en tot een verkeerden zin vervallen, heb ik zulks gestaakt tot 'er tyd dat ik nauwkeuriger de zaak onderzocht hadde en beeter onderricht wierd, ziende dat het eerste tegens de natuur aanliep, reeds bewezen zynde dat ider na zyn gestelde plaats vertrokken, en niet inden hof gebleven was; zo dacht ik, hoe kan dit na de vlucht *Adams* uit *Eden* gelyken? Veel eer zal men hen voor twee ter dood verwezene misdaders houden, welke in een wildperk, om door de wreede dieren verslonden te zyn, gedreeven worden; hun bang en verschrikt gelaat zal niet weinig geloofwaardigheid deze laatste gedachten by zetten; maar na het zelve overwogen hebbende, maalden ik het aldus af:

In zyn vlucht laat ik hem door den werkzamen Os, om te helpen het Land bereiden, verzellen; de geschubde Slang kruipt, met groote krullen en bogten langs d'aarde, op zyn buik voor uit; by den Os, ziet men de ruig gebaarde Bok, de dertele Geit, het woldragende Schaap, de gepluimde Haanen en Hennen, en diergelyke beesten tot 's menffen onderhoud geschikt, als mede de getrouwe Hond en streelende Kat, zynde de overige meest tamme dieren, die met deze laatste in zinbetekening daar op toepasselyk zyn. Daar neevens volgen ook eenige schadelyke dieren, als rotten en muizen, enz.

In dit stuk werd geen Zonneschyn verтоond; de wind blaasd sterk, waar door de boomen schudden, en de blaaders afvallen; alles is woest en wild als of de winter naderden; de oneffene en drooge gronden, splyten door de hette, maakende hier en daar daalen en heuvelen, het water droogd in de moerassen op, waar door de kikvorffen als

Zwarigheden in het verbeelden dezer Geschiednis den Schryver voorgekomen.

Tafereel van *Adams* en *Evaas* vlucht.

zieltoogende gaapen op het drooge, de Zon is heel verduisterd, terwyl de Maan of ten minste de Noordsterr' zich laat zien. Zulks was myn gedachten in het verbeelden dezer geschiedenis.

Om nu tot de voltrekking dezes hoofdstuks te komen, zal ik een derde Tafereel van myn vinding affchetzen, 't welk de leergierige beesten-Schilders hun behoorlyke plicht zal indachtig maaken, en hen daar naukeuriger op te doen letten, zynde het

T A F E R E E L

Van Orfeus dood.

Tafereel
voor bees-
jens Schil-
ders.

Ik verbeeld zulks in een woeste plaats, nochtans vervuld met Menssen, Dieren, Boomen, Bergen, Rotzen, Watervallen en Beeken vol Vis, en wat meer daar toe dienende bedacht kan werden, zynde alles in wanordre; doch of de daad in waarheid geschied zy, twyffel ik niet zonder reeden. *Ovidius* getuigd dat dezen geestryken Dichter en Zanger, zoon van *Apollo* en de Muzze *Calliope*, met het lieffelyk geluit slaan op zyn harp, dien hoop zodanig betoverd had, maar dat zulks niet lang duurden: want de woedende *Bachchanten*, van gramschap razende, vermids hy haar verachten, sloegen hem dood, werpende zyn hoofd en harp in de rivier *Hebrus*, by de grieken *Marisias* genaamd, volgens het zeggen des dichters.

Daar legd nu de rampzaligen romp des doorluchtigen harpslager, aan de voet eens booms, zynde de zelve van een kleen heuveltjen neêrgeworpen; welke boom door dit droevig ongeval bewoogen, zyn groene meijen treurig laat nederhangen, trachtende hem door zyne schaduw geheel te bedekken; ziet die verwaande en door den wyn onzinnige vrouwlieden, met vellen om het lyf gegord, al schimpende weg gaan, het hoofd bereids in de rivier, welke daar bezyden loopt, geworpen hebbende.

Dat jong meisje, welke zyn harp, desgelyks daar in gooid, is meede door dien dollen geest gedreeven; laat uw oog op die volgezoopene eens gaan, welke reeds zo zat zynde, dat zy door andere ondersteund moct worden, echter noch de romp niet verlaaten kan, maar dezelve met voc-ten schopt, gooiende een drinkkan daar op, door welke krachtige beweging, zy achter over schynd te tuimelen: hier leggen gebrooken tirzen, stukken van potten, gepletterde druiven en wyngaardranken, rondom de romp gezaayd; alles in wanordre: het langleeven-

vende Hart vlucht boswaard in, de vreesfelyke Leeuw en gevlake Tyger elkander grimmig aanzierende, gaan zich voorby: elk zoekt en grypt zyn vyand aan, de schadelyke Muis, tot noch toe, geruft by de bonte Kat gezeeten hebbende, om nevens hem te luisteren, hangd nu in zyn vyands bek, de roofzieke Wolf grypt het onnozele Schaap by de keel, de getrouwe Hen ontvlugt de loze Vos, terwyl deze laatste langs een omgevallen denneboom de geile Duif betrapt; de Rotzen en Bergen trekken weg, vallende hier en daar tegens malkander, waar door zy over hoop storten; hier ziet men een zwaaren steen, daar een vlugtende boom, ja het water zelf schynd tegens de stroom op te willen vlieten; de kikvorsch en andere moerassige dieren, voor de verslindende Gier en Roofvogels bang, duiken na de afgrond, echter heeft de witte Oeyvaar een derzelve in de neb, daar meede heen vliegende; de listige Haas sneld voor de vlugge Hond heen, stuitende zich in zyn volle loop, waar door de Hond over hem heen springd, en de Haas, om te ontkomen, een andere weg inslaat; de zwarte Raven en de eenzame Uyl, schreeuwen in de boom tegens elkander, op het vermoorde Lichchaam ziende, waar op zy trachten te azen, by het zelve legd de getrouwen Hond, het zelve beschrijvende zonder ergens anders zich mede te bemoeijen.

Dit stuk werd niet door een aangename Zonneschyn gedaagd, maar de Lucht is buijig en vol dryvende wolken, dreigende tot onweeren; het voornaamste des stuks is donker, tegens een licht verschiet, 't welk by na in de midden is, uitkomende.

Dus ga ik met myn gedachten voord, onderzoekende na de waare geschapenheid en aart der zaak, even als een jager de in 't zand gedrukte voetstappen des wilds naspeurende, eindelyk deszelfs schuilhoek vind: niet dat zulks alleen geschied om myn nieuwsgierigheid te voldoen, als een Natuurkenner of Wysgeer; neen, maar om dat my dit middel en anders geen helpen kan, en zo lang ik zulks in acht neem, hoop ik nooit te dwaalen, noch de vooraangewezen mislaagen te begaan: want daar is myns oordecels niets, dat meêr na een botte domheid gelykt, als een ontydige eenvoudigheid; en zulk een navorsing is zeker de sleutel van des Natuurs schatkamer en haare verborgene geheimenissen, komende niet kwalyk over een, met het gecne de schrandere Grieken van *Minerva* verdicht hebben, haar met een koffertjen en sleutel verbeeldende, als uit het zelve de menssen, naar hun bekwaamheid, de weetenschappen schenkende.

Ik plach voor dezen de eenvoudigen mede hier in na te galmen, dat men de Heilige geschiedenissen niet verminderen noch vermeerde

Reedenen
over de
vooraange-
roerde zaak.

Dooling des
Schryvers
omtrent het

verbeelden
der H: ge-
schiedenit-
fen aange-
toond.

ren mogt, maar, zonder verder onderzoek, by de bloote letter der H: Schrift blyven, zonder onderscheid tusschen Hemelse en Aardse zaaken te maaken, tusschen ziel en lichchaam, of om korter te zeggen, tusschen iets en niets; ik weet, dat, voor zo verre zy ons eeuwig wel en zalig zyn betreft, daar niets aan ontbreekt, maar zeer veel ten opzicht onzer konst; zal ik daarom in gebreeke moeten blyven, of door een domme eenvoudigheid, met de bloote vuist een ambbeeld aan stuk slaan?

Wederkeering tot de voorgaande misflag.

Daar staat niet meer geschreeven als tot de zaak diend, maar hoe komen dan de dieren in den boomgaard? Hoe komt *Kain* aan een yzere houweel en *Eva* aan een spinrok? De Babiloniers aan die byzondere kleedingen, nademaal daar niets van geschreeven staat? Wanneer daar staat, de Koning ging deze of geene bezoeken, is dat te zeggen dat hy alleen ging; Als 'er staat dat *Haman* ter galge gevoerd wierd, is dat te verstaan dat hy met de scherprechter alleen gong, zonder door andere vergezelschap te zyn? *Josua*, die zo veel duizend menffen versloeg, deed zulks alleen niet, maar met behulp zyns heirs.

Gevoelen des schryvers over de uitbeeldingen.

Wat my aangaat, myn gevoelen is dat in waare geschiedenissen, het zy Heilige of waereldse, of uitvindingen, geen onwaarschynelyke noch onmoogelyke dingen verbeeld noch bygebracht moogen werden, noch minder iets twyffelachtig laten, maar dat men in tegendeel alles bybrengen moet, dat tot opheldering en duidelyker verklaring kan strekken, behoudende de volle zinen kracht deszelfs.

Van de Rykelykheid en Natuurlykheid in 't ordineren eener geschiedenis.

TIENDE HOOFDSTUK.

Onderzoek van 't nieuwbard voordeel in de konst.

Gelyk door de stoutmoedigheid en nieuwsgierigheid der Zeevaardende lieden, veele wyduitgestrekte Landen, ja als een nieuwwaereld ontdekt is: even zo gaat het met de Schilderkonst, wanneer de schilders geen moeiten willen ontzien, die, behalven dat het gevaar, ongelyk minder is, dan dat der Zeelieden, zo zullen zy meede een nieuwe waereld in de konst ontdekken, vol van veranderingen tot bekoorlykheid des gezichts.

Rykelykheid der stof

Wy hebben geen nieuwe *Homeer*, *Virgyl*, noch tweede *Ovidius*

noo-

noodig, noch hun vindingen; zy hebben ons stof genoeg nagelaa-
 ten om duizend jaaren daar op te arbeiden, en in dien tyd zullen voor een
 wy het tiende deel hunner nagelatene gedachten niet kunnen uitvoe- Konste-
 ren, en werd de hand niet meêr en yveriger daar aangeflagen, zo naar.
 zal in 10000 jaar zulks niet volvoerd werden: de reeden is om dat
 men oude huizen met nieuwe kalk herbouwd en vermetzelende, zy
 blyven altoos de oude en zelfde: vervald het hier en daar, een an-
 der herbouwd weder de meest vervallene hoek, latende noch lie-
 ver iets achter blyven, dan tot verbetering by te voegen. Maar
 laat ons van de gelykenissen af stappen en tot het wezentlyke der
 zaak komen, en andere middelen by der hand neemen, die, hoe-
 wel zy ongewoon zyn, ons met meerder nut, verder in de Konst
 zullen doen vorderen; de nieuwsgierigheid werd daarom gevleugeld
 afgebeeld, om te toonen welk een yver zy heeft, om zaaken haar
 noch onbewust te bekoomen: laat ons dan alleen maar blyven in het
 onderzoeken der oude, en die door nieuwe gedachten verryken.

Om eens een voorbeeld te geeven, in een Tafereel, zo laat ons Fabel van
Ovidius maar opslaan, en zyn fabel van *Deucalion* nazien, waar *Deucalion* tot
 van hy in het eerste boek der Herscheppingen gewaagd: deeze was een voor-
 Konink van *Theffalien*, welke neevens zyn vrouw *Pyrrha*, van het beeld ge-
 menschelyk geslagt alleen overgebleeven waaren; werdende hen field.
 door 't Orakel van de Goddelyke * *Themis* opgelegd, om gelyke-
 lyk de steenen des aardbodems over hun schouderen te werpen,
 waar uit het menschelyk geslacht weder op nieuw herbooren, en de
 waereld bevolkt wierd.

Dewyl men nu weet dat een welberedeneerde gedachten, aanlei-
 ding tot een, ja tot meer anderen geeft, vinden wy ook het zelve
 hier in dit Poëtis verdichtzel, zynde ons zodanig als een volle waar-
 heid voor oogen gesteld; ja zo met de waarheid, omtrend de Zond-
 vloed en behoudenis van *Noach* overeenkomende, dat tuffen het waare
 en het verdichte weinig onderscheid is: want wat in de eene is,
 werd ook in de andere gevonden, buiten dat alle de omstandighe-
 den, de watervloed betreffende, even eens zyn; allecnlyk komt
 het nu daar op aan, om de schaade, door zo een algemeene over-
 strooming aan het aardryk gedaan, waarschynelyk uit te drukken;
 en dit, na myn bevattig schetswyze, aldus uitvoeren.

Tafe-

* Goddelyk werd zy met recht genaamd, om dat zy voortgeteeld is, volgens *Hesiodus*, uit
caelum, den Hemel; en *Vesta*, de Aarde; dewelke haar gesteld hebben over de Gerechtigheid,
 en van *Jupiter* tot moeder der burgerlyke wetenschappen benoemd.

*Tafereel van Deucalion en Pyrrha, na de algemeene
Zondvloed.*

Ik stel deeze oude lieden, voortgaande op de vlakke grond; de man heeft het hoofd met een slip zyner mantel, en de vrouw het haare met een sluijer bedekt, om geblind te zyn, welkers laatste achter met een knoop legd; hy houd met de linkerhand de mantel vol steenen, en de schoot der vrouw is leedig; *Cupido* geleid hen by de slippen hunner kleederen, welke hy met eene hand, waar in hy ook een brandende fakkel heeft, vast houd, op dat zy elkanderen, door te keeren of te wenden, niet zouden beschadigen, noch voor malkander loopen. De steenen, die zy, al gaande langs de weg, achter hen geworpen hebben, vertoonen meêr en meêr mensfelyke gedaantens, na maate dat zy verder van hen af, en eerst geworpen zyn. De man gaat recht overend, de rechter arm om hoog, en die hand open, in geftalten als eerst geworpen hebbende, welke steen noch in de Lucht zweefd, eeven booven de aarde; de vrouw verbeeld ik in het gaan wat bokkende, ontfangende de steenen van *Cupido*, die zy t'elkens weg fmyt, en hy al gaande weegs voor haar opneemd. De mantel van *Deucalion* is purper, doch niet schoon, het kleed der vrouw oud en donker, en haar rok violet. *Cupido* heeft een roode *Diadema* om 't hoofd. Het gras, 't welk vol flyk en zand bezet is, legd neêr geflaagen; en weinig van deze beelden af, is *Themis* Tempel, zynde op een verhevener grond gebouwd, en door kolommen ondersteund, of wel door een heel begrocide en bemofte borstweer: deze Tempel is met fchoone en bloeiende boomen omringd, en digt achter dezelve vertoond zich de twee toppige berg, die, al tot voorby het oogpunt heen wykende, rondom in 't water staat.

Ter linker zyde, in het verfchiet, verbeeld ik den *Oceaan*, vol *Tritons* en *Nereiden*, die achter den berg om loopen; op dezen berg hecht ik een anker in de grond, welkers touw aan de boot vast is, daar zy, door het laag zakken van 't water, met de voorfteeven na om hoog, is blyven hangen.

Dit is nu het voornaamfte van myn begrip of bevatting: wat de verdere geringe omftandigheden betreft, die zal ik hier niet bepaalen; als daar is het wegdryven der reegenwolken door de Oofte wind, het weder te boven fchieten der verdronke klippen en heuvelen, de ontdekking van eenig gebouw of zwaar metzelwerk, door het water be-
fcha-

schadigd, stukken van wrakken, pronkbeelden, Zeemonsters, ont-
vleefde menffenbeenen en van beesten; eenige brokken en zieraad-
den die hier en daar uit het flyk te voorschyn komen, waterplaffen,
en ontallyke andere dingen, die door het geweld der golven van
't een na 't ander waerelddeel, vervoerd, en van 't Oosten na het
Westen gespoeld zyn; welk alles ik aan 't goedvinden des Mee-
sters laat.

Nu zou my iemand moogen vraagen, waarom ik *Cupido* daar by
vertoon, die in de beschryving door *Nazo* niet gemeld word? De
reeden daar van is, om dat hy de oudste der Gooden zynde, en vol-
gens getuigenis van *Hesiodus* uit *Chaös* en de *Aarde* voortgebracht,
door hem ook alles is voortgekomen, gelyk de dichteren getuigen:
nu is waarschynelyk dat in deze tweede schepping hy zo min ont-
beerd kon worden als in de eersten: de *liefde* was ook de voornaam-
ste ja eenigste hertstogt, die deze menffen na hun rampzalig onge-
val by gebleeven was, want zy door hun godvruchtigheid, oprech-
tigheid en rechtvaardigheid elkander trouwelyk beminden.

Ten anderen, hoewel zy door ouderdom nu na by hun levens-
eindpaal waren, dachten zy echter op middelen om de dood te ont-
gaan en hun geslacht onsterffelyk te maaken; en wie is'er onder de
Gooden, welke hier toe meer werken en hulp bieden kan, dan *Cu-
pido*? Moet *Jupyn* zelf, zich niet zyners heerschappy onderwerpen?

Dierhalven, hoewel den dichter niet meër als van twee menffen
gewaagd, laat de reeden niet alléen toe, maar wil dat wy dezen
God in hun gezelschap zullen brengen, te meer om dat het den
Schilders toegelaaten is tot verzieling en opschikking hunner ge-
dachten, nieuwe vindingen en meerder beelden daar by te doen,
wanneer het niet tegens de natuur en waarschynelykheid aanloopt;
daar *Horatius* hen volkomen vryheid toe geeft, zeggende in zyn lier-
zang over de dichtkonst,

— *Pictoribus atque Poëtis*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Dat is:

*Het staat den Schilder en Dichter vry te maaken, het geene zy verkiezen,
Wanneer zy de natuur haare aart niet doe verliezen.*

Men maak dan, wanneer den schryver zwygd, vry een beeld of Of de zaak
meer in steede

van op te
helderen,
verd. iſt erd.

meerdere daar by, niet om te heerſſen of in het ſtuk uittemunten, maar om de zaak klaarder en duidelyker te doen voorkomen, het welk in verdichtzelen noodzakelyk, maar in waare geſchiedeniſſen niet dan zinnebeelds gewyze toegelaaten is.

Ik heb u nu myn gedachten omtrent deze verbeelding verhaald, neem nu niet kwalyk dat ik de verbeelding der zelve zaak en geval, door een ander Schilder nauwkeurig uitgevoerd, eens mede deel, niet om de koddigheid, maar om de overtolligheid, de oneigenſchap en de kwalyk beſteede tyd daar door aan te wyzen, als mede om het misverſtand van zommige waanwyze voor te ſtellen: ten anderen, zo bevinden wy dat men dikmaals door twee kontrarie ſtellingen te hooren, tot het recht begrip van zaken komen; waar uit men oordeelen kan, hoe dienſtig de voorchreeve grondregel is, om niet belachchelyks en onnatuurlyks te maaken. Wy zullen hem eens ſprekende invoeren.

Andere
en ſtydige
verbeelding
van 't voor-
gaande.

Wanneer deeze Meester, door zyne vrienden bezocht wierd, zeten hy het ſtuk op den *Ezel*, en redeneerden omtrent aldus:

Zie vrienden daar is een proef van myn vernuft en konſt. Ik roep geen geleerde mannen, noch wakkere geeſten om te raaden wat het verbeeld, neen, een lompen boer zal het u wel zeggen, daar is de waereld na de Zondvloed zo natuurlyk of het leefd, doch het is geen wonder, want de Ark werd men kenbaar genoeg op de top der Parnaffusberg gewaar, hier ziet men de buizen des Hemels toegestopt en de onderaardſe met een prop van kurk toegeslaagen, daar bruiſt de Zee in een dal vol alderhande houtwerk, als Tafels, Stoelen, Draaybanken, Papiermolens en diegelyke, nevens eenige doode lichchamen, zo van Vrouwen als Mannen, de eene met een ſchootsvel voor, en de andere met een Kroon op 't hoofd, en een derde met een ſlaapmuts; dit raakt nu noch maar 't geene door het water weg gedreeven werd, maar daar op het Land legd een Kameel, nevens het dier een zilver ſchenkbord, en daar by een geſtorven Nachtegaal in zyn kou: hier weder ziet gy het graf van *Mahomet*, waar omtrent eenige rollen *Varinas Tabak* leggen, en voor aan op dit heuveltjen eenige Kaarteblaaden en Eyerdoppen: maar ik had haaft vergeeten die Kardinaalshoed, welke daar legd met *Carmyn* beſchilderd, en een Schorpioen of hy leefden; daar op de derde grond legd een galg en daar onder drie dieven met de ſtrop noch aan den hals, ginder een kind in zyn rolwaagen half in 't zand gedolven, en daar een Zeekalf tuſſchen de takken van een kreupelbos verward, nevens eenige zoute Peekelhaaringen; noch ziet men daar een *Morsbak*

bak met eenige *Kriouwen*, als mede een Priester met zyn misgewaad, ja zelf de groote Turkse Paardestaart; bezie eens al dat goed 't welk uit een Neurenberger winkel gestroomd is, hier en daar verspreid, daar legd by een oude Lantaarn een Trommel, welkers vel door het water tot pap geworden is, ik spreek noch niet van die Koffer daar de Archiven der Keizerlyke richtskamer te Spiers in bewaard zyn; en honderd andere dingen meêr, behalven Huizen en Kloosters, Gaatebetielen, ja het Vatikaan zelf, alles is tot een puinhoop; geen leevendige zielen zietmen daar, als *Deucalion* en *Pyrrha*, nevens drie zonen met haare vrouwen, alles leevendig afgebeeld: wie zal zulks niet voor een zondvloed aanzien en gelooven dat zulks op deze wyze niet toegegaan is? daar zit ik zelf voor aan op dat heuveltjen, modèlleerende alles na het leeven, en daar staat myn naam, jaar en dagteekening.

Dit gezegd hebbende stond hy zeer verwonderd als men zyne gedachten niet Hemelhoog prees en beaamden, nademaal hy 't zo nauwkeurig uitgevoerd had zo hy meende. Voor my ik wil wel gelooven dat nooit imand dan hy zo vreemden gedachten verbeeld heeft; veele hebben wel hier of daar misgreepen in gehad, die zy daar na, beeter onderricht zynde, verholpen, maar dit geheele stuk was maar een misgreep; hy mengd de Heilige Schrift met de verdichtzelen, *Mozes* met *Ovidius*, het oud met het allernieuwste, Kardinaalshoed, Vatikaan, Speelkaarten, dingen die duizenden jaaren naderhand eerst uitgevonden zyn, met de aaloudheid: wat konnen al zulke uitvindingen anders dan een *Chaos* vol zotternyen verbeelden.

Waarlyk zo één is de gemeene Alchymisten niet ongelyk, welke goud willende maken, alles in de kroes smyten 't geen zy weeten dat maar smelten kan, stokende dag en nacht, verdoende al wat zy in de waereld hebben, vinden eindelyk niets in de grond van de alverteerende kroes, als een weinig schuim van ik weet niet wat voor een onbekende niet met al, zonder koleur noch gewigt.

Daar in tegendeel een goed Alchymist, de regte kennis der Metalen, haaren aart, eigenschap, koleur, vlugheid en bestendigheid enz. onderzoekt, om door konst en arbeid het heerlyk goud te bekomen. Zo moet ook een Schilder, kennis der voorwerpen, hun aart, tyden, eigenschappen en gebruik waarnemen, of al het wezentlyke zyner konst vervliegde.

Wy hebben meermaals aangemerkt dat de overtolligheid in plaats van een zaak meerder kracht en luister te geeven, de zelve vermindert en verduisterd, dat ook de te groote ruimten en luchtige om-

standigheden van geen beeter uitwerkingen zyn, men moet deze twee gevaarlykheden, als *Scylla* en *Charibdis* schuwen, ik kan dezelve niet beeter vergelyken, als by overgroote armoede en verkwistende rykdom, het zy dat de eene uit een logge, sombre en zwaar-moedige verdriete geest spruit, en de andere uit een vlugge en al te vruchtbaare geest, of wel dat zy voor neemen deze of geene na te volgen, waar van wy dagelyks veel voorbeelden zien, als den eenen de kloekheid van *Carats*, den ander de schoone *Coloriet* van *Titiaan*, die de bevallige zeedigheid van *Raphaël*, en deze de natuurlykheid van *Guido*; dit is noch wel eenigzins natuurlyk, maar wy moeten overwegen wat onderscheid 'er is tusschen boetzeeren in potaard en tusschen het hakken in groot marmor.

Onderzoek
der twee
voorbeel-
den, tegens
die van *Ra-
faël*.

Doch om eer wy dit Hoofd-stuk eindigen, noch eens weder tot onze Zondvloeden te keeren, laaten wy dezelve eens tegens die van *Rafaël* overweegen en toetzen, en alsdan een rechtmatig oordeel vellen.

Rafaël steld *Noach* en zyn huisgezin, als het voornaamste van zyn stuk, wy *Deucalion* en zyn vrouw meede, maar den ander in tegendeel zeer twyffelachtig in het verschiet; *Rafaël* laat niet het minste der verwoelting door het water, noch doode menschen, beesten enz. zien; in de onze zo veel, dat het voorgevallene genoegzaam neevens deszelfs oorzaak blykt, en in de andere zo overtollig, dat het schynd of de geheele waereld in het stuk begreepen is; by de eerste, werd *Noachs* uittocht uit de Ark verbeeld; in de tweede die van *Deucalion* en *Pyrrha* uit het bootjen, naar de eindiging der zond-vloed; in de derden kan men het geen naam geeven, vermids de aftogt by na onkenbaar is.

Derhalven *In Medio securo*,

Dat is:

*De Middelmaat
Houd best den staat,
En zekerst gaat.*

Laat ons derhalven in dusdaanig een geval ons wel bedenken, eer wy de hand daar aan slaan; en eerst rypelyk overweegen, wat tot het opstellen van zo een gewigtige onderneeming behoord, en daar na schielyk voortvaren.

Van

Van de ſchikking der Zin-beteekenende Beelden.

E L F D E H O O F D S T U K .

Dewyl voorheen ter loops gezegd is, dat de overtolligheid der Zin-beteekenende Beelden, de zin en kracht derzelve dikwils verduiſteren, ja onverſtaanbaar maaken, achten wy het niet ondienſtig, daar over byzonderlyk in dit Hoofdstuk te handelen, alzo ons meenigmaal in het ſchilderen zulks voorkomt, zo wel van verdichtzelen, geſchiedeniſſen en zinne-beelden, als in het uithouwen van pronk-beelden en *basreleevs*, tot Vorſten en hun Paleizen.

Onbetwiftbaar is het, dat het boek van *Cefare à Ripa*, de *Icologia*, of uitbeelding des verſtands, genaamd, een zeer loffelyk, heerlyk en nuttig werk is voor alle Konſtenaars, wiens konſt oorspronkelyk, gelykvormig of aanhankelyk van de Schilderkonſt is. Maar alhoewel alles wat bedenkelyk is, de zin-verbeeldingen aangaande, daar in gevonden word, aart, *paſſien*, driften, deugden en ondeugden enz., hoord daar echter noch iets tot het wel gebruiken van 't zelve boek, na de gelegendheid en verſcheidenheid der voorvallen, het welke door dien grooten Schryver niet aangewezen is: want ider beeld moet geen meêr hertſtogten dan zyn eigen uitdrukken; maar wanneer zy tot byvoegzel of cieraad gebruikt worden, moeten zy haar werking doen of helpen; als by voorbeeld in een gevecht, daar moet de overwinning altoos den overwinnaar volgen; de eere of de faam moet een doorluchtig man verzellen, de Liefde of *Cupido* een verliefden, by een wraakgierige de wraak, de valsheid by een geveinsden, een nydige met de nyd, een onſchuldige met de onnozelheid, en meer anderen van die natuur; men let vry, dat ik hier niet byvoeg zommige anderen als gramſchap, dolligheid, droefheid, zeedigheid, ſtoutmoedigheid, gezag, liefdadigheid, maatigheid, onnozelheid, wreedheid, noch de pynlykheid; want deze alle hebben geen rol in eenige bedryven, ja ſpeelen zelf voor ſtom niet, dan alleen wanneer zy zonder en buiten gezelschap van menſcheelden geplaatſt en gebruikt worden, gelyk als de hoofdstoffen tegens elkander, deugden tegens ondeugden en diergelyke meêr. Dierhalven is 't van het uiterſte belang, voor een Schilder, Beeldhouwer, Dichter, of Redenaar, dit wel te overweegen met een ryp oordeel, by zich zelf reedenkavelende om een vaſten indruk

Lof van
Cefar à Ri-
paas boek.

Hoedanig-
heid in de
zinnebeel-
den vereiſ-
ſelyk.

Welke en
wat men
volgen en
vermydea
moet.

daar van te bekomen, en die in zyn geheugen te bewaaren, 't welk al oeffenende niet zwaar zal vallen.

Voorbeeld
des Schry-
vers in zyn
wyze van
oeffenen.

My heugd, dat wanneer ik noch onder de lessen en bestieringen myns Vaders was, en my in het ordineeren oeffenden, dat myn grootste vermaak in de Zinnebeelden was, door my na myns Vaders als anderer Teekeningen en Schilderyen, geleerd, en die te pas te brengen, ja zelf geheele stukken daar van te maaken, die in waarheid niet veel byzonders waren, als zynde noch jong en zo te zeggen onbedreeven; echter veele die het zagen verwonderden, radende myn Vader my daar in te laten voortvaren; doch, of dat hy my te zwak en te jong daar toe oordeelden, of liever zag dat ik my meer in de ware geschiedenissen oeffende, benam my zo veel doenelyk was, de gelegentheid van daar in te vorderen; doch het geloop van anderer meesters leerlingen, om myn vreemde gedachten te zien stiet hem meest tegens de borst; maar toen myn oudste broeder my uit Italien het boek van *Cesare à Ripa* bracht, te vooren ons onbekend, of zo het in hand had, wierd het als een geheimenis opgeflooten; toen zeg ik, begon dien lust, als onder de as gedolven geweest, weder aan te vlammen. Ik oeffende my dan met dat boek, maakende veele dingen en vreemde gedachten, die om haar zonderlingheid voor spookten of droomen aangezien wierden, zo uit nydigheid jegens my, als uit onkunde van anderen, echter vorderden ik zo veel, dat het my Jaarlyks een goeden winst toebracht, door dien my van der Jesuiten leerlingen, meer dan 150 stellingen of *Thesis* Jaarlyks besteld wierden, om met waterverf daar zinnebeelden, Geschiedenissen, of verdichtzelen in te schilderen; men oordeel of deze myne moeiten my niet voordeelig en vorderlyk was, dewyl ik boven myn tydgenooten en meedeelerlingen daar toe verkooren wierd, en hoe weinig kennis men te dier tyd van de Zinnebeelden had, en denkt vry ná hoe menigmaal ik daar in gemist heb.

Wederke-
ring tot de
verhande-
ling der
zaak.

Maar keeren wy weder tot de zaak, en zoeken wy door voorbeelden, duidelyker onzen zin te doen begrypen en ten dien einde verkiezen, het voorwerp van *Didoos* dood, dat wy op tweederyl wyze zullen voorstellen, het een natuurlyk en het ander zinnebeelds gewyze.

Eerste voor-
beeld in *Di-
doos* dood.

In het eerste verbeelden wy de wanhopende en mismoedige Koningin op een houtstapel, na haar offering, doorsteekende met het moordgeweer haaren boezem, terwyl *Iris* de noodschikkelyke draad afknipt, de zuster der Vorstin kermd en weend, en alles is in wan-
order

order, in ider bespeurd men droefheid, in de eene min en in de andere meerder. Dus steld het *Virgilius* ons voor.

In het tweede vertoonen wy, hoe de wanhoop, door de woede verzeld, de liefde na het graf sleept, met dit opschrift, *DIDOO'S DOOD*, zo als ik de titelprint voor dit Treurspel van de Heer *Pels* gemaakt, verbeeld heb. Nu vald ligt te zien, waarom in het eerste de woede, wanhoop noch liefde by de Vorstin gevoegd zyn, en in de tweede, geen Vorstin, bystaanders, Altaar noch houthoop. Want in het eerste is geen hulp van nooden, vermids ider beeld genoegzaam zyn rol uitvoerd, verbeeldende alles wat zyn hertstogt hem gebied; derhalven al die byzondere bewegingen, met dezelve *Passien* en zinnen by deeze beelden te verdubbelen, zouden overtollig zyn, ja zelf de waarheid verduisteren: om deze reeden wil moogen zy geen rol hebben, noch ook voor stom speelen, maar wel in een volkomen zinnebeeld, daar zy alleen meester van het Toneel zyn, zo als in het tweede voorbeeld, daar ider beeld zyn natuurlyke hoedanigheid uitdrukt, tot verklaring der zin, zonder in 't byzonder iemand te melden, aangewezen is.

Dusdanig was het Tafereel van *Apelles*, toen hy van *Antiphilus* beschuldigd wierd, als hy de onnozelheid verbeelden, die door de woede, laster, leugen en achterklap gevolgd wierden, en de eerste voor een onweetenden rechter sleepten; zo bestaan veele uit een enkele zin. Maar wanneer nu imand in zo een zin particulier uitgedrukt en verbeeld word, het zy man of vrouw, gedaanten, wezen of hoedanigheden, dan is het een byzondere verbeelding, die men met de naam van *Paskwil* doopt.

Ook is het onbetwistbaar, dat ider mens, wie het ook zoude mogen zyn, op een tyd niet meêr dan een cenige heerffende hertstogt heeft, die hem beweegd en regeerd.

Een voorzichtig, eedelhoedig en dapper man, wanneer hy een voorzichtigte daad is verrichtende, kan verzeld worden door de eedelhoedigheit en dapperheit, maar niet met voorzichtigheit, dewyl die hoedanighheit reeds in hem werkende is; wederom indien hy, in een aanval, een dappere daad verricht, zulks moet in zyn persoon bespeurd worden, en niemand dan voorzichtigheit en eedelhoedigheit moeten hem verzellen. Toond hy zyne eedelhoedigheit, gelyk als in wedergeeving van gevangens, zonder losgeld, de voorzichtigheit en dapperheit, zyn genoeg, zonder de eedelhoedigheit daar by te voegen. Eeven zo gaat het met een roemruchtig Meester, welke verscheidene goede hoedanigheden bezit, als verstand, werkzaamheit, vlugge geeft en andere; indien zo een aan zyn Ezel bezig zyn-

Tweede
voorbeeld.

Eene herts-
togt te ge-
lyk kan
maar een
mens doen
werken.

de verbeeld word, mogen zy alle, zonder de werkzaamheid, by hem vertoond worden, want deze vertoond zich door zyn beweging en gestalten; en zo een Wysgeer een dwaaze daad verricht, zo zullen alle andere goede hoedanigheden by hem zyn, maar de zotheid zal niet vertoond worden.

Redenen
waaron
men zo wei-
nig de zin-
nebeelden
verstaat.

Deze opmerkingen zyn wel der moeite waardig, dat men daar op lette; zonder deze kennis vald het onmogelyk een goed zinnebeeld te maaken; want daar is geen deel der konst meêr de berisping onderworpen, ook zyn 'er weinige die het wel verstaan; waar van de reeden is, dat het al te zamen verborgene zaaken zyn, die den gemeenen man niet verstaat zonder bygevoegde uitlegging, om dat zy niet in hun waare gedaanten, maar in een andere schyn verbeeld worden, derhalven is 't noodig dat men dezelve klaar uitdrukt, op dat zy ten minsten door de verstandigen begreepen en niet berispt worden.

Redenvoe-
ring over
een zinne-
beeldend
Tafereel.

My heugd een Tafereel van *Bachchus* en *Ariadne* gezien te hebben, waar in ik een diergelyke misslag aanmerkten, begaan in het verbeelden der droefheid en wanhoop by deze Vorstin, zynde de laatstgenoemde van haar vlugtende verbeeld, 't welk myns oordeels zeer goed was, en door den meester wel bedacht, maar over het beeld der droefheid was onze reedenkaveling, hy toonden door zeer waarschynelyke reedenen enigzins gelyk te hebben, zeggende, dat schoon door de aankomst van dien meededoogende *God*, haar droefheid een einde nam, dezelve echter zo snel niet overgong, door dien zy hem eerst een verhaal haarer ramp moest doen, en daar op een gunstig antwoord verwachten, blyvende de wanhoop zo lang by haar; ik heb haar met een droef gelaat vertoond, wyzende met de oogen vol traanen Zeewaard in, na de trouwlooze *Theseus*, de bewegende oorzaak haarer droefheid, verder was *Bachchus* aandachtig daar by, welkers mantel door *Cupido* oopen geslaagen wierd, om daar meede te kennen te geeven, dat vermids *Ariadne* onbewust was, wie zy voor had, een mens of een *God*, daarom de Liefde allengs zyn goddelykheid ontblooten, en zyn vermoogen haar te kennen gaf.

Dit stuk was myns oordeels zeer fraai en goed, maar dat beeld der droefheid mogt wel weg zyn, om dat volgens onze stelling, geen hertstogt op twee plaatzen gelyk werken kan, dewyl de Vorstin bereids door haar eigen gelaat betoonden daar meede bezet te zyn, en ondertussen als overwonnen tydze meede op de vlugt. Diergelyke mislagen heb ik meêr gezien, doch het is geen wonder, dewyl niemand wys gebooren werd.

Men neem dan voor al wel acht in het vertoonen van Zinnebeelden tot uitdrukking van hertstogten, of die inwendig of uitwendig op den mens werken, dat is, of de gebaarden en beweging des lichaams ook genoegzaam de regeerende hertstogt aanwyzen: want een goedaardig en deftig man, behoeft geen werking te doen om zulks te vertoonen, zyn gelaat wyft het genoegzaam uit; maar wanneer men liefde en droefheid, als zy innerlyk de ziel bezitten, te kennen geeven wil, zulks kan niemand zien, hier toe behooren zinbe- teekenende beelden: doch als het lichaam daar door ontroerd en bewoogen werd, dan kan men de werkende hertstogt klaarlyk bespeuren en onderscheiden, zonder behulp van zinnebeelden.

Nodige ree- gen om misbruik voor te komen.

Niettegenstaande de noodzaaklykheid dezer kennis voor alle die van de konst afhangen, waanen veele jonge Meesters onder de Beeldhouwers, dat hen, die zich meest met het vertoonen van een pronkbeeld ophouden, aan deze kennis weinig geleege legd; verre van daar, want als hen voorkwam zo een pronkbeeld met zinnebeelden te verryken, het zy op het Pedestyl of in de Nis, in Basreleve of rond, toepasselyk op het beeld, om deszelfs hoedanigheden of deugden aan te wyzen, ik meen dat zy verre te kort zouden schieten, te meér als men den Schilder ziet zyn meeste zin- verbeeldingen tot verklaring eener geschiedenis in beeldhouwwerk vertoonen. Nu steunen zy meest op de hulp der Schilders om hen zulke en diergelyke gedachten voor te teekenen, waar na zy hun modél stellen, en vervolgens hun arbeid vorderen, niet kun- nende op hun eigen beenen voortgaan.

Misgreep veele jon- ge Beeld- houwers.

Ordentelykheid der bewegingen, die uit de hertstogten na malkanderen vloeijen.

T W A A L F D E H O O F D S T U K .

Na genoegzaam gesproken te hebben, hoe ider beeld, door zyn gedaanten de hertstogten, in het verbeelden eener geschie- denis moet uitdrukken, is het noodig iets aangaande de ordentely- ke werking derzelve te zeggen, want hoewel in een voorval dik- wils de eene uit de anderen ontstaat, en wederom van de eene in de andere vald, moetmen wel toezien, dat zy niet alle te gelyk aangewezen en vertoond worden, maar ider zyn beurt afwacht. By voorbeeld, een heer beveeld zyn knecht imand afterossen, welke

Van de ordentelyke bewegin- gen,

Voorbeeld der zelve.

drie bewegingen niet gelyk kunnen volvoerd worden; want eerst moet het gebod uitgesproken zyn, eer daar gehoor en uitvoering op volgd. Het voegd kwalyk dat de Vorst in een gebiedende gestalte staat, terwyl zyne dienaaren het bevel uitwerken. Alzo onnatuurlyk zoude het zyn, wanneer men de vrouw in overspel bevonden, wilde dus vertoonen: *Kristus* schryvende in het zand, het volk misnoegden beschaamd wegtrekkende, en noch oncigener eenige met mantjens vol steenen, op de tweede grond, den uitslag afwachtende, of ook den Tempel uitgaande, alzo *Kristus* zyn schrift noch niet voleindigd had, door 't welke deze hertstogten bewoogen worden.

Lof van
Poussin in
deze zaak.

Den doorlugtigen *Poussin*, heeft dit uitneemend wel verstaan, gelyk men in zyn verbeelding van dit geval zien kan; men geeve dan acht dat terwyl de Veldheer zyn krygsvolk aanmoedigd, ieder gedurende dien aanspraak zich stil en buiten beweging houdt. Ik heb eens in myn jonge tyd een Tafereel van *Progne* gemaakt, daar zy aan *Tereus*, om haar gehoonde zuster *Philomela* te wreken, hem het afgekapte hoofd zyns zoons, nu door hem by na opgegeeten vertoond, en toewerpt, waar op den Vorst vergramd, haar vervolgd, en zy in een vogel herschept word.

Tafereel
van *Progne*.

Ik verbeelden deze woedende vrouwen, houdende het afgekapte hoofd hem voor oogen; de Koning van gramschap vervoerd, staat, met het bloote zwaard in de vuist van zyn zeetel op; de Tafel is omgeworpen, de Kannen, Schotels en ander Tafelgereedschap is aan stuk, en oyer de vloer verstrooyd, de wyn voor haare voeten neêr gestort, en zy blyven het hoofd noch vast houden.

Aanmer-
king daar
over.

Laat ons nu eens overweegen hoe dit toegegaan is. In den afgang zat de Tyran geruft aan den dis, nergens van bewust zynde, vervolgens traaden zy de kamer in, des kindshoofd aanstonds vertoonende met eenige daar toepassende reedenen, die hem eerst ontstellden en daar na aan het hert troffen, hier door verwoed wordende staat hy van de Tafel op, smyt dezelve ter neêr; en met uitgetoogen zwaarde om haar te vervolgen, stoot hy al wat hem in de weeg was, om verre, en niettegenstaande alle deze zyne vervoerdheden, blyven zy in dezelve gestalten staan, als toen zy inkwamen.

Des Schry-
vers mis-
greep.

Let nu eens op mync misflag en de onnatuurlykheid die ik in deze verbeelding begong: wel is waar dat deze verschillende bewegingen in korten tyd geschieden, maar het was te lang gewacht om het hoofd op de Tafel te werpen; daar legt ze nu onder de voet, en na allen oogschyn moest zy op het eind haarer reedenvoering al het hoofd daar neergeworpen en de vlugt genomen hebben,

ben, zo haast hy de minste beweging van opstaan maakten: want hier op moest het volgende stuk, namentlyk haare herschepping, volgen, en zy van de grond af zyn.

Ik oordeel dan, dat de tafel noch moest overend staan, of zy, het hoofd daar op neêrgeworpen hebbende, al aan het vlugten zyn, en om haar voor de beulin te doen aanzien, diende zy een Zwaard of Kapmes in de hand, en met de and're vuist drygende vertoond worden. Hier mede breek ik daar van af, om door een ander voorbeeld, beter myne gedachten uittedrukken, zynde de versiering van *Apollo* en den draak *Python*.

Dit stuk verbeeld een woest gezicht. Ter rechterzyde op de tweede grond in een laag Moeras, ziet men het vervaarlyk gedrocht *Python*, uit de dampen en uitwaasseringen des aardryks voortgekomen, half in, en half buiten de poel, met pylen doorschooten, leggen: eenige menssen op een naby geleegen heuvel staande beschouwen het zelve, houdende om der stank wille hun neuzen toe; ter linker zyde, daar de grond hooger loopt, zietmen een ronde Tempel, en in dezelve het pronkbeeld van *Apollo*, alwaar vele menssen van verschillende staaten het zelve aanbidden, offerhanden pleegen, en met springen en danssen veel vreugde bedryven. Omtrent het Moeras of de Poel staan eenige dorre boomen, stukken van *Ruïnen* of bouwvalligheden, en hier en daar geraamtens van verslonden menssen en beesten verstrooid: achter de voornoemde heuvel, in 't verschiet, werdmen eenige boere hutten gewaar, zommige vervallen, maar die verst van het beest geleegen zyn, minst beschadigd. Op de voorgrond zietmen den opgeblazene Boogschutter, steunende op zyn boog, hangende de leedige kooker hem op de rug; hy staat vast en trots op zyn linkerbeen, slaande zyn hoofd ter rechterzyde achter over, na het Licht, terwyl hy *Cupido*, die van hem opwaards vliegd, met de linkerhand, recht uitgetrekt, op een versmadelyke wyze en al glimlachende van hem afwyft: maar deze met een gram gezicht na hem ziende, knikt met zyn hoofd, toonende hem een zyner pylen, geheel met de punt om hoog, als of hy zeggen wilde, deze punt zult gy haast gevoelen; zyn sluijer vliegd snel achter uit. Achter *Phæbus* of *Apollo* staat een zware Palmboom en daar neevens een Eyke, tegens welkers stam hy met de rug leund; zyn hoofd is met Eyke en andere blaaderen versierd. Voor aan zou ik een klein beekjen vertoon, daar hy door de wederschyn ten deele in gezien word. Hy is met zyne Gouden Wapenrok en Purpere Mantel aangedaan, welke laatste achter hem by den rug nederhangd.

T W E E D E T A F E R E E L ,

Verbeeldende Apollo en Dafne.

Zo haast had *Apollo*, *Dafne* niet gezien, of zyn hert ontfak door liefde, deze driftige hertstogt, deed hem haar vervolgen, om dezelve haar te openbaaren. *Cupido*, deze gelegenheid waarneemende, trof hem met een vierige pyl, na hy *Dafnes* hert, alvorens met een koele getroffen had; waar op hy zich verschuild om het spel aan te zien.

Midlerwyl spreekt *Dafne*, als nergens af gevoelig zynde, met eenige *Waternimfjes*, die met haare kruiken aan den oever van een klaren beek leggen; zy staat in de Zon en werd vlak van vooren gezien, de pylkooker hangd op haaren blooten rug, met een nedergeflaagen en minnelyk gezicht, over de linkerzyde, die *Nimfen* aanschouwende; de linkerheup zweld, houdende de linkerhand flapjes, het binnenste booven, onder haar borst; in de rechterhand houdt zy haar boog over de helft naar onderen, daar zy eenigzins op steund, strekkende de elleboog van haar af, waar door de holligheid haares lichaams aan die zyde vervuld word; haar kleed is kort onder de borst gegordeld, zynde met een band op de linkerschouder vast gemaakt, en boven de knie met een knoop, waar van de wederzydie slippen in een anderen riem boven de heup zyn gestooken, hangende de einden met fluiten wederom af. Uit haar opgeknoopte hulzel, hangen ter wederzyde de blonde lokken zwierig af, spelende over de schouders langs den rug. Achter haar, langs de waterkant, die een gedeelte na het oogpunt loopende een anderen streek neemt, staat een langwerpige steen 3 of 4 voet hoog, met *Basreleeve* behouwen, van wit marmer, teegens welke haare slagschaduw vald; op dezelve legd een *Waternimf* op haar buik of linker zyde uitgestrekt, doch in 't verkorten gezien, steunende haar bovenlyf op de elleboog met de linkerhand onder de kaaken, *Dafne* op deze wyze aanschouwende, haar onderlyf met een blaauwe sluijer bekleed, waar tegen *Dafnes* naakte bovenlyf uitkomt. *Dafnes* kleed is *Appelbloeyzel* kleur, weinig donkerder als het naakt, met *Paarsachtig* weêrschyn: langs de waterkant staan *Wilgeboomen*, onder welke de *Nimfen* zitten te rusten.

Aan de overzyde der Rivier, ter linkerzyde, is een *Rotsachtig* geberg-

bergte, dat met veele heuvels op en afloopt tot booven toe, tuffen welkers rotzen het bruiszende water van booven af komt fchieten en vallen.

Ter rechter zyde ziet men *Apollo* tuffen het oogpunt, alwaar de grond heel hoog is, en met een ruwe trap opgaat; hy komt, vol verwondering, ter zyden af, hebbende de linkerhand aan een ftok, en bokkende voor over, de rechter voet is heel laag voor uitgestrekt, raakende de grond even met zyn toonen; de borft zakt tot byna op de linker knie, zyn rechter elleboog is achterwaards, houdende die hand naaft het oor vlak oopen, zyn aanzicht ziet men in *Profil*, en zyne oogen fterooogen op *Dafne*; een vierige pyl ziet men hem ten boezem in fnorren: zyn kleed is ligtachtig graauw van grove ftof, welkers twee einden onder de kin geknoopt zyn, en deszelfs andere eindens, van onder zyn armen, beneevens een herdersfluit, voor in den riem geftooken, hebbende een blaauwe muts op het hoofd booven om krullende, en voor op geflaagen; zyn borft is een weinig omgedraaid na het licht en men ziet hem tegens de rechter dye aan; het Licht vald van de rechter zyde. De heuvel aan die kant loopt ftyl op als een muur, de trappen zyn *Parallel*, maar aan de linkerzyde loopt dien heuvel fchuin af, zynde ruig en woest begroeid, vol van alderlye kruiden langs den weg dien hy gaat, beftaande dezen heuvel by na de rechterzyde des ftuks, loopende op het eind by het oogpunt hoog op, hangende aldaar over de zeer laagen weg, veroorzakende daar een flagschaduw die tot halfweegen den fteen achter *Dafne* loopt; en voor by dezelve is een andere flagschaduw, die door eenige hooge boomen achter de gemelde heuvel heen loopt.

In het verfchiet, ter linkerzyde, ziet men een fchoon Gebouw, zynde het Paleis van den Koning *Admetus*, waar by op het vlakke veld eenige beeffen weiden. *Cupido* vliegd, omziende na *Apollo*, na den Berg heen.

Iemand zoude my nu mogen vraagen, waar aan men erkennen kan, dat dit *Apollo* is? Dien antwoord ik aan zyn fchoon wezen en Goudgeele hairen, zyn minnelyk gelaat en de aandacht, waar meede hy deze *Nimf* befchouwd, en aan de gefchootene pyl, met welke de wegvluchtende *Cupido* hem getroffen heeft, daar en booven is my onbewuft, dat in de herfcheppingen van *Ovidius*, diergelyk een verbeelding gevonden word, van een Herder die dus op een *Jagtnimf* verliefd. Want men moet wel letten dat *Apollo* toenmaal uit den Hemel verbannen en van zyn Goddelyke fieraaden, als Purperen Mantel, Zonneftraalen, het beftuur der Zonnewaagen, de Bier en dier-

Tegenwerping van 't voorgaande Tafereel opgeloft.

gelyke beroofd was, en op de waereld zich geneerden met het Vee des Konings *Admetus* te hoeden.

Dat ik *Dafne* verbeeld met de *Najaaden* in gesprek te zyn, is myns oordeels niet oneigen, vermids haar vader de Rivier-God *Peneus* was; dat ik dien God zelve daar niet byvoeg is, om dat het vaderlyke ontzach haar zulk een aanminnend gelaat niet toestaan zoude, alzo zy onderling oneens waren, ten opzicht haarer wyzen van leeven, want de vader zag haar gaarne getrouwd, en haare natuurlyke neiging streed daar teegen, waarom ik ook om haar afkeer van het mannelyk geslacht te vertooncn, niet als maagden hier by gevoegd hebbe.

Dit voorval werd nooit uitgebeeld, maar door de Schilders meest altyd overgeslaagen; ik heb ook *Apollo* hier geen Eyken krans, als aan een Herder niet welvoegende, maar een Blaauwe wolle muts, dracht met die staat beeter over eenkomende, opgezet, dewyl hy nu niet meêr *Phæbus* maar alleen *Apollo* is.

DERDE TAFEREEL

Van Apollo en Dafne.

Hier vervolgd *Apollo*'t voorwerp zynêr liefde, loopende en tevens haar smeekende; men let eens op haar bang gelaat, en hoe zy, hem zo na by haar ziende, door een schieleke omwending zyn hand ontwykt en een anderen weg inslaat; zy schuwd noch doorne-struiken noch oneffen weegen, over alles heen snellende, en hy yld haar na, niet om haar aan te grypen, want zyn eene hand houd hy op de borst, en uit de andere werpt hy zyn staf, die noch niet op de aarde achter hem is; zyn blaauwe muts, waaid hem van 't hoofd na dien weg heen daar hy van daan komt, zyn hoofd een weinig achter over, hangd op zy, waar door hy genoegzaam te kennen geeft, dat hy haar, die na hem omziet, smeekt en bid. Zyn aanzicht gloeyd, de oogcn vlammen in zyn hoofd, maar te vergeefs, want zy in tegendeel, hoe-wel moede en bezweet, is bleek en bestorven, haar gezicht droog, de wenkbrauwen neêrgetrokken, de mond, in de midden verheeven met de hoeken nederwaard als een omgekeerde halvemaa, op een pynelyke wyze, heffende haar voor uitgestrekte handen ten hemel, hecl boven haar natuurlyk lichaams gewicht hellende; haar pylkoker slingerd op de rug, de pylen storten langs den weg daar uit, maar haaren ongespannen boog is in de linkerhand bestorven.

Apol-

Apollo, haar volgende, heeft reeds een slip van haar kleed gevat, doch haare voeten staan al vast in de aarde geworteld, zy is na hem gekeerd, maar het aanzicht hemelwaards, strydende met de dood die haar genaakt: dit merkt haar vlamme Minnaar noch niet, en meenende haar nu in zyn macht te hebben, hoopt hy den stryd en de lauwer te winnen. Maar myn meening is niet haar nu stilstaande te vertoonen, geenzins, maar dat zy schynd voorder te willen loopen, haar gewortelde voeten en toonen voort te zetten, waanende dat die alleen door *Apollo* wederhouden worden, derhalven heeft zy het hoofd in den nek geslaagen, met schreeuwen haar angst te kennen geevende, en op dit oogenblik begint haar herschepping.

Het is niet oneigen dat men een lange en kromme weg ziet, langs welke zy van daan komen, en in het verschiet de Nymfen by de witte marmere steen, haar na oogende: de een met de hand boven de oogen voor de Zon, andere zich verwonderende, en sommige malkander omarmende. Achter deze zietmen de bergen *Cytheron* en *Helicon*, haar kruinen tot de wolken op heffende, en achter *Dafne*, tuffen eenig geboomten, een term van *Mercurius*, by zo verre hy toen al gebooren was, of zo niet, van *Diana* haar meesteres: de kleeding is als in de voorgaande. Zy loopen teegen de Zon op, en men ziet haar teegen de rug, het rechterbeen voor uit, en het linkerbeen heel om hoog heffende, schynd, regtsom keerende, de weg te willen inslaan. Hy in tegendeel een weinig bokkende, het linkerbeen voor uit en het rechten achter eeven van de grond af, zwaaid linksom na haar voetstappen, eeven als een windhond die een haas op 't spoor volgd, welke terstond een andere weg inslaat.

Vervolg van *Apollo* en *Dafne*.

D*afne* niet langer kunnende loopen, blyft cindelyk vast ghecht, zoekende meenigmaal haar voeten te ontwortelen, maar vergeefs: een ruuwe schors heeft reeds haar blanke beenen tot half de dye bedekt, en een doodelyke killigheid doet het bloed in haare aderen stremmen; haar bange ziel schynt haar te begeeven met noch eens voor 't laatst te zuchten.

Zy staat ter linkerzyde des oogpunts op de voorgrond, het boovelyf, armen en hoofd noch in haar geheele weezen, de kooker op de

de rug is heel gedraaid, hellende een weinig van het oogpunt af naar de linkerzyde des stuks, haar onderlyf is vlak naar 't licht, de rechterheup zweld, 't linkerbeen over het andere geslaagen en in een geslingerd, vereenigd naar beneden even onder de knien tot een enkelde stam; haar boezem uitsteekende ziet men vlak van voore, het hoofd linksom gekeerd hangd over de linkerborst heel op zy, haar oogen zyn half toe, de mond weinig oopen, latende noch eenige slaauwe trekken van pynlykheid zien; zy is bleek van kaaken, maar de lippen paars, haar hoofd is vol takken en zo dicht van blaaderen die hier en daar ter zyden uitspruiten, dat het aangezicht met de halve boezem daar van belommerd is: voor haar een weinig ter linkerzyde, ryft een zwaare Eikenboom op, die zy met de linkerarm omvat, tegens welke haar hoofd steund. De kleeding is als in 't voorgaande.

Apollo alle hoop voor zyne oogen verdwynen ziende, barst in klagten uit, beschuldigende haar droevig noodlot, doch meest zyn hartnekkige min, als oorzaak van haar rampzalige dood en zyne smart.

Hy staat aan haar rechterzyde, met het rechterbeen op de tweede grond, de voet in de delling der weg verborgen zynde; het linkerbeen op de eerste grond zettende met de voet dicht aan de stam; het hoofd na de rechterzyde een weinig agterover hellende en 't gezicht hemelwaards geveest; de rechterarm byna zo ver als hy reiken kan, met de hand het binnenste naar buiten gekeerd, onder haar linkerborst, houdende, om te voelen of het hert noch klopt, en de rechterhand, van zich, vlak open slaande.

De slip van zyn kleed, aan de linkerzyde los geraakt, hangd agter neer.

Ter rechterzyde komt, van agter de grond, een Watergod vol verwondering aanloopen, booven welke zich *Atropos*, of 't Noodlot, met het spinrokken en de schaar, vertoond, men ziet haar van agteren in 't verkorten, naar de rechterzy, doch heel hoog, heen vlieden.

De Lucht is vol dryvende Wolken.

Den Berg *Parnassus* is heel ver ter rechterzyde, als mede de Rivier, achter om den Berg naar 't oogpunt wykende; aan welkers oever eenige beesten staan te drinken.

Half weegen den Berg na het einde, zietmen een kleine ronde Tempel der Godinne *Themis*, voor welkers portaal, twee boomen, een Eiken en een Linden, staan; en heel ver by na op den *Horizont*, de Stad en het Koninklyke slot van *Admetus*: het overige

is vlak Veld, midden op 't welke een Schaaphoeder in het gras zit, en één daar by staande die hier na toe wyft, daar d'ander als verwonderende naar ziet.

Cupido, spreekende met *Atropos*, vliegt met haar heen.

Agter den Eikenboom zou men een stuk van de voorgemelde Term kunnen doen zien.

Het slot van Apollo en Dafne.

Als *Apollo* zyn voorzegging geëindigd had, knikte *Dafne* hem toe, tot een teeken dat zy daar mede te vreedden was: maar hy, na haar mond willende zien, vond dezelve niet meêr. De Boom alleen, waar aan haar boog en kooker is blyven hangen, moest hem troosten. Hy zuchte en kermde: gaat zich leunen teegens den Eikenboom, die half dor, heel oud en gescheurd is, vat zyn elleboog met d'eene hand, en laat het aangezicht in de andere hangen, de beenen over elkanderen geslaagen, blyft dus een wyl zonder spreken staan. De Waaternimfen zitten daar rondom, de eene op haar omgekeerde kruik, de andere op de grond aan zyn zyde. Een andere omvangt de rampzaalige romp, opwaards het loof beschouwende, en schynd haar, die 'er niet meer is, beklaagender wyze aan te spreken. Een ander, by haar staande, trekt de schouders op, latende de handen in een gevlogten slapjes neêrhangen, desgelyks het hoofd over de schouder. Een oude Herder trekt hem by de slip van zyn rok; maar hy luisterd daar niet na. In 't kort, het is niet anders als een algemeene onsteltenis, droefheid, en verwondering die men hier bespeurd. Van alle kanten koomen de Gooden en menschen toevlocijen, om dit nieuwe en nooit voor deezen geziene Schepzel te beschouwen, naamelyk *Dryaden*, *Satyrs* en Jagtnimfen. Zommige zien haar aan met eerbiedigheid, andere met verbaasdheid, en veele weeder met blydschap.

De algemeene moeder Aarde staat zelfs als opgetoogen.

Tot besluit van deze versiering zal ik dit agter aan voegen, niet ontoepaffelyk op *Apollo's* voorzegging, naamentlyk, dat die Laurier in 't toekomende altyd tot een teeken van overwinninge zoude strekken, en der Overwinnaars hoofden versieren, in plaats van Eikebladeren; en dat tot haar gedachtenis deze, booven alle andere, hem toegeheiligt zou werden.

Hier vertoonnd zich *Hercules*, of de Dapperheid, met zyn Leeuwenhuid en Knods, aan wien de Overwinninge, die aan de Laurierboom staat, een krans toereikt, terwyl zy een andere tak af plukt.

Haar Zeegenteeken houd zy in de armen, of teegens haar ſchouder. Geheugenis, of *Memoria*, zit by de gemelde Boom op een heuveltje, des Helds daaden in haar boek aanteknende. De eeuwige Vader *Saturnus* toond haar *Hercules* aan.

Op de tweede grond legd de romp van *Hydra* by een moeras, zommige hoofden afgeſlaagen, en andere zwart verbrand of geſchroeid.

Van het gebruik en misbruik der Schilderkonſt.

D E R T I E N D E H O O F D S T U K .

Achting die de Schilderkonſt toekomt.

Het is ider een genoeg bekend, hoe hoog deze Eedele Konſt van alle eeuwen by de menſchen is geacht geweest, en de reden waarom. Derhalven zullen wy het laaten aan de getuigeniſſe van zo veel geloofwaardige Schryvers.

Zeeker is 't, dat onder alle de Konſten geene het gezicht met meerder bevalligheid en genoegen ſtreeld, dan de Schilderkonſt, wanneer zy in haar volle luister werd beſchoud. Zy is ſchoon, oopenhartig en milddaadig, om haar gaaven, zo veel mogelyk is, aan de ernſtige verzoekers derzelve gunſtig mede te deelen.

Dewyl nu in alle dingen een gebruik en misbruik is, en zelden goed zonder kwaad, zo vind men zulks mede in deze Eedele Konſt. Haar recht gebruik moet bepaald worden in het verbeelden van deſtige en ſtichtelyke zaaken, als fraaije Geſchiedeniſſen en Zinnebeelden, Geeſtelyk en *Moraal*, dewelke op een deugdzaam en betaamelyke wyze, ider een tot vermaak en nuttigheid ſtrekkende, moeten werden uitgedrukt. Dus geraakt die Konſt tot haar volkomen luister.

Goed gebruik, en misbruik der zelve.

Het misbruik derzelve is, wanneer men zich begeeft tot ontuchtige en laſterlyke Verbeeldingen, die de eerbaare en zedige lieden of aanſchouwers ontroeren en afkeerig maaken. Wie dan dit laaſte volgd, zal nooit de belooning van de Deugd, die, volgens *Horatius*, een onſterffelyke naam is, verwerven, maar wel een eeuwige ſchande.

Laat ons nu deze zaak eens tuſſen beide verhandelen.

Men moet zich wagten voor ongeſchikte Verbeeldingen.

Wanneer de *Historieſchryvers*, zo oude als nieuwe, een geſchiedenis verhandelen, zullen zy, van het begin tot het einde, zelden iets overſlaan, al was het noch zo onbetaamelyk, ja al zou daar niet dan kwaad en gants geen nuttigheid uit getrokken worden. Deſgelyks doen de *Dichters* in hun verzieringen, en noch zo veel erger als de *Geſchiedeniſchryvers*, vermits zy door een vlejende taal de zwakke gemoederen der leezers lichtelyk ontroeren, en dikwils misleiden kunnen.

In der daad, het waar te wenschen, dat zulks, behalven daar het volftrek-
 telyk moet wezen, niet gebeurde, maar dat zy de waarheid met een floers
 bekleeden, of de gordyn voor die tyd toefchooven, om alzo de toorts
 der vleeschelyke lusten niet te ontsteeken. Doch hoewel het schrift
 onze herten en lusten kitteld, het oog doet zulks veel meêr, nade-
 maal het gezicht krachtiger onze zinnen ontroerd en aandoet, inzon-
 derheid wanneer men de zaak zelf zo duidelyk voor zyn oogen ziet,
 voornamentlyk de vleeschelyke wellust betreffende. En is het waar,
 dat de Schryvers, met onbeschaamde vertellingen van 't rechte spoor
 dwaalende, meêr laster als lof verdienen, hoe veel meêr noch een
 Konstryk Schilder door dusdanige verbeeldingen? Wat eer kan
 een deftig Meester behaalen, als hy die groote man in Israël, *Noach*,
 door het druivezap bevangen, op de grond leggende, geschilderd
 heeft met zyn schaamleeden bloot? Wat heeft hy daar mede ver-
 richt, dat beeter zy en minder straf verdiende, dan *Cham* die met
 hem spotte? Deze deed zulks teegens zync Broeders, welke aanstonds
 van den Vader afziende, het zelve met hun mantel dekten op dat
 het niemand gewaar wierd. Deze, in tegendeel, steld het voor al de
 waereld ten toon. Niet minder betaamelyk is het, dat men *Potifars*
 Wyf naakt op 't bedde vertoon in een onbeschofte *Actie*, om
Jozef kwanswys te bekooren: een zaak die onder vier oogen is ge-
 schied, en mogelyk zo ver niet eens gekomen is. Waarlyk, men
 moet niet zeggen dat *Michel Angelo da Buonaroti*, hoe deftig een
 Meester hy ook was, een groote lof behaald met zyn *Leda* geheel
 naakt en een Zwaan tuffen de beenen te vertoon. Die omstan-
 digheid kon hy wel overgeslaagen hebben. Is 't niet beklage-
 lyk, naademaal'er zo veel stof, ja zo overvloedig, tot fraaije vin-
 dingen en uitvoeringen is, van alles dat bedacht kan werden, zo
 Deugden als Ondeugden, daar men een goede zedeleering uit trek-
 ken kan, dat verstandige Meesters zich tot zulke schandige en ver-
 foeijelyke misgreepen kunnen begeeven, en noch zo onbeschoft en
 omftandig uitvoeren, dat'er niet als de flank aan ontbreekt: gelyk
Horatius ons mede klaarlyk te verstaan geeft, als hy zegt:

Groave
 mislagen
 hier om-
 trent door
 groote Mee-
 sters be-
 gaan.

*Nam frustra vitium vitaveris illud,
 Si te aliud pravum detorseris.*

Dat is:

*Indien men de weg der ondeugden instaat,
 Zal men heel bezwaarlyk de schande kunnen vermyden.*

Maar laat ons deze stoffen, een eerlyk Konstenaar onbetaamelyk en door de wet onvoegelyk, overslaan, om aan te toonen welke kenteekenen vereist worden aan een Konstig Schildery.

Wat men in het volkomen verbeelden moet waarnemen.

Wy bevinden, dat een gedrukt Schrift doorgaans meer geleezen, en beeter verstaan werd, als dat van een ongeoeffende hand gekrabbd is. Eeven alzo gaat het met een Tafereel. Indien het verbeelde naar vereis is uitgedrukt, en dat ider voorwerp zyn eigen rol speeld, zo als de zaak, tyd en geleegentheid medebrengt, naakt dat naakt moet zyn, en gekleed dat gekleed behoort te weezen; zulk een Tafereel mag met recht een spreekend Schildery genaamd werden. Het is ver daar van daan, dat de Stukken, die na eigenhoofdige zin zyn geschilderd, in welke de waarfchynlykheid ontbreckt, zo veel vergenoeginge zouden kunnen geeven. 't Een verklaard zich zelf ten eerften, en 't ander is een duister raadzel, daar een verklaring tot oplossing by behoort. 't Is een groot gebrek en misverstand van zommige, die al haar oeffening byzonder in het Naakt besteeden, en dus alle hunne Beelden schilderen, het voegd of niet, zonder eenig onderscheid te maaken tusschen een eerlyke Vrouw of Lichtekooy, *Venus* of *Diana*, *Lucretia* of *Flora*. En deze zyn niet minder te beklagen, die het tegendeel doen. Hoe oneigen *Michel Angelo* zyn *Leda* verbeeld heeft, is hier vooren aangetoond. Een verstandig oordeel overweege eens hoe 't hem gevallen zal, als hy haar op het kleed geheel naakt ziet neederleggen, het hoofd met krullen en een *diadema* opgeschikt. Waarom haar niet op een rustbed geplaatst, als zulk een Princes betaamde, en voor al zonder hoofdhulzel?

De volkomene teekenen moet men aan de Persoonen geveeren.

't Is niet genoeg dat *Diana* een Maan op het hoofd heeft, *Venus* een Star, en *Flora* een Bloemekrans, om haare Persoonen te kennen te geeven: maar wat zy zyn, en voor wie zy willen bekend weezen, moet men noodzakelyk mede aantoonen. Omtrent dit voorval is noch aan te merken, dat men op de hulzels en hoofdsieraaden acht moet geeven, en in wat geleegentheden die moeten opgetooid vertoond werden, en wederom niet. Ongetwyffeld het is de geheele waereld door, dat goede wetten en zeeden over al gevonden werden, uitgezonderd by de Wilden: daar en booven, dat 'er drie voornaame stonden van den dag zyn, na welke de menschen zich kleeden en schikken, voornaamentlyk de vrouwen. 's Morgens en 's avonds zyn zy eenvoudig van kap, en 's middags opgetooid.

Oorzaak deezer misflag in veele.

Dat 'er zelden onder zo veele fraaije Meesters gevonden werden, die de rechte welstandigheit in hun Ordinantiën volkoomentlyk doen blyken, is geen wonder: vermits zy van oordeel zo verscheiden zyn, na dat

dat zy min of meer weeten en bezinnen. Den een steld vast, dat het in de houding of zaamenhang van licht en donker geleege is; den ander, in de zaamenvoeging der koleur, en die al te gaâr gebrooken; een derde weêr, die op zyn schoonst te verkiczen; weêr een ander, in de groote kracht; zommige in heldere *reflectien*, en zo voort: maar men zegge wat men wil, geen van deze alléén is machtig een Stuk welstandig te maaken, hoe enkeld het ook moge zyn, veel minder volllaagen Ordinantien, 't zy Beelden, Landschap, Architectuur, Bloemen, Beesten, leevend of dood.

Wat is een Ordinantie van Beelden, daar alle de Personaagien van gelyke gestalten en weezen zyn: in een Landschap, daar tussen Boomen en Boomen geen ondericheid is van stam, loof noch koleur: in Gebouwen desgelyks?

Maar welk een welstand is 'er weeder in een Stuk met Beesten, daar ider naar zyn hoedaanigheid verbeeld is; zo dat men zien kan, welke glad, ruuw, hairig of wolachtig zyn?

Als men de zaaken na behooren en met ernst wilde overweegen, men zoude haast gewaar werden dat het veeltyds onze schuld is, en dat 'er middelen zyn die wy in onze macht hebben om tot volkoomenheid te geraaken, hadden wy maar de rechte eerprikkeling die men hebben moet, en dat wy niet meêr onderneemen als in onze macht is. *Ultra vires nihil aggreendum.*

Waarom ik zeg, dat geen van alle die byzondere gevoelens alléén machtig is om een Stuk welstandig te maaken, maar wel alle te gelyk, nevens een groote kracht van dag en schaaduwe, *reflectie*, *harmonie* van koleur, zo wel schoon als gebrooken, elk na de konstregelen geschikt en met de natuur overeen komende. Alsdan zal het overmydelyk een volkoomene welstand voortbrengen.

Wat zyn 'er al braave Meesters geweest, en noch, die zich hier in misgreepen hebben, niettegenstaande zy de bekwaamheid hadden om deze aangewezene welstandigheden in hun Stukken te vertoonen, en daar door een onsterffelyke roem te verdienen. *De konst is lang, en onze leevenstyd te kort*, zeggen veele; maar een slecht zeggen voor rechte konstbeminnaars. Is het waar dat gy door uw oeffening na zulk een wensfelyke welstand tracht, wel aan, kant u by tyds teegen een andere neiging aan. Laat u het geringe zo wel ter herte gaan, als het voornaamste van uw Stuk. Oeffend u vlytig in de tussen-tyd; want schoon men zwaarlyk iemand vind die in alles eeven konstig zy, is het nochtans niet onmoogelyk: en dunkt u zulks buiten vermoogen te zyn zo veel meêr tyd met voordeel te besteeden, ten minsten

gebruikt die voorzichtigheid, dat gy in uwe Ordinantien niet meer vertoond, als gy kund verantwoorden.

Van de byzondere neiginge tot deze of geene verkiezinge, als Beelden, Landschap, Gebouwen, Zee, Bloemen, enz.

V E E R T I E N D E H O O F D S T U K .

I der weet, dat men door een yverige naarstigheit, en bekwaame geeft, goederen en geld kan vergaaren, wanneer men de middelen, tot dien einde gebruikelyk, met voorzichtigheit in 't werk steld. De ervaarendheit leerd ons, dat de schielyke winsten op ver na de wenschelykste en bestendigste niet zyn, maar wel die langzaam en gestadig toevlocijen. 't Eerste is een uitwerking van den blinden yver en van 't geluk, en 't ander van de voorzichtigheit.

Wat tot
een verstan-
dig Schilder
behoord.

Ik acht het een verstandig Meester te weezen, die zyn oeffeningen, waar in die ook zouden moogen bestaan, naaukeurig onderzoekt en overweegd, of zyn geluk en behoudenis van één mensch alleen, of van veele, afhankelyk is: ten tweeden, of 't hem niet raadzaamer zy zich te schikken na de gelegentheit en 't welbehaagen der menschen, als na zyne wil: en ten laatsten, wat'er vereist word, om het nu en dan met meerder nieuwigheden te verryken; waar toe overvloedige middelen zyn, als men slechts weinige mocite doet om daar op te denken.

Het is, zeg ik, een voorzichtig Meester, die alle deze dingen tydelyk overwoogen hebbende, dezelve ten eersten werkstellig maakt: want het is genoegzaam bekend, dat de verandering en nieuwigheden de waereld het behaagelykst voorkomen, en hen tot liefde, lust en begeerte prikkelen. Ja zelf is 'er niets, dat zonder verandering kan bestaan. Zien wy eens het groot verschil tussen een Kok, die niet dan een enkelde spys op ééne manier kan toemaaken, by een die dezelve op allerly wyze en naar aller menschen smaak bereiden kan, dan zoet, dan zuur, dan luf, dan krachtig, enz.

Welke beklagelyke voorbeelden hebben ons veele braave Meesters, zo de oude in voorgaande eeuwen, en nu daagelyks noch, niet naarge-
laaten, die haar leeven lang gesukkeld en gevroet hebben, niettegen-
staande zy in hun verkiezinge uitmunten, alleen uit een driftige een-
zin-

zinnigheid; willende liever gebrek lyden, als iets buiten haar gewoonte doen, schoon het in hun vermoogen stond als zy maar gewild hadden. Was 't een Beeldschilder, hy maakte niet anders als Santen en Santinnen: Een Landschapschilder, niet als Wildernissen en Woestynen: Bloemschilders, niet als Bloempotten: Zeeschilders, niet dan Stormen en Onweeren: Architectuurschilders, niet dan Grotten en Ruïnen.

Wel is waar, dat in een klein gedeelte uit te munten prywaardiger is, dan in veele taamelyk: maar het is ook waar, dat verandering van spys nieuwe lust verwekt. Behalven dat, wanneer het de nood vereischt, moet men wel van zin veranderen, en zich na tyds gelegentheden schikken, maakende van de nood een deugd.

Nu zullen wy deze zaak eens verder onderzoeken, en aanmerken wat ider in zyn oeffening noodig heeft, om zich in staat te stellen van nimmer verleegen te wezen; als mede of 'er stof genoeg in voorraad is om zulks werkstellig te maaken; en eindelyk, wat tot elke byzondere verkiezinge eïgen zy.

Oogmerk
des Schry-
vers in dit
Hoofdstuk.

Het eerste bestaat in verandering van hertstogten en *concepten*: het tweede in nieuwigheden, waar door men ider een kan behaagen en tot liefde verwekken; want gelyk het spreekwoord zegt, *non sufficit unus*. Derhalven zyn veranderingen en nieuwigheden noodig. De meening is echter niet, dat zulks in één Stuk alléén, noch gestaadig in ider, verтоond diend te worden; geenzints: maar nu en dan wat, om de nieuwsgierige gaande te houden.

Ten derden, of 'er wel zo veel verandering van nieuwigheden kan gevonden worden, als ider in zyn studie noodig heeft om nimmer verleegen te zyn, en waar in die bestaan. Ik zeg ja, en oordeel deze volgende de voornaamste, uit dewelke een oneindelyk getal gestaadig toevloeiën; gelyk ik zal aantoonen.

Voor eerst, de Beeldschilders betreffende, daar zyn niet alleen Santen en Santinnen, maar Wysgeëren, Profeten en Profetessen of Sibillen, doorluchtige Mannen en Vrouwen zo in Staatsbestier als Krygsoeffening, waereldse Monarchen, Wetgeevers zo Staatslieden als Geestelyken, de vier Gedeelten des Waerelds, de vyf Zinnen, en meer andere gedenkwaardige Persoonen en Voorwerpen, te lang om te noemen. Ik laat nu oordeelen, of 'er geen stof genoeg te vinden zy voor de geene die van voorneemen zyn niet hooger te klimmen als in enkele Beelden, om daar mede meenigte van jaaren, ja hun leeven lang, door te brengen.

Rykdom
der voor-
werpen in
byzondere
verkiezingen.
Als in de
Historien.

Wat de Landschappen aangaat, wat is 'er niet al, behalven woeste Wildernissen, verandering van stof overig? vermaakelyke Landschou-

Landschap-
pen.

douwen, schoone Velden, Rivieren en Watervallen, Rotzen en Spelonken, Piramiden, Begraafplaatzen en Tomben, Loop-, Ren- en Kaatsbaanen, Plantagien, Luffthuizen, Veehoeders, Harderspeelen, Offerhanden en Bachchanaalen. Ik zeg noch niet, op hoe meenigderley wyze alle de genoemde zaaken vertoond kunnen werden; van vooren, van de zy en van achter; dan hooge dan laage *Horizonten*; dan *Zon*, dan *Maanfchyn*. Voegen wy hier noch by eenige Dieren, Beesjens en Voogelen, enz.

Zeeën.

Wat de Zeeſchilders belangt, dezelve zyn mede rykelyk van verandering en ſtof voorzien, als aanmerkelyke voorvallen zo oude als nieuwe, heilige als waereldſe geſchiedeniſſen; gelyk mede fabelen en daagelyke bedryven, waar van ik 'er eenige zal opnoemen: als een ſtille Zee, daar *Chriſtus* op de baaren wandelende, *Petrus*, die in een ſchuit lag te viſſen, tot hem roept: een ander in onweêr, daar *Chriſtus* ſlaapende, het Schip heen en weer ſlingerd, en hy door het volk opgewekt word: een Zeeſtrand met leggende en vaarende Schepen van Oorlog en Koopvaarders: Gevecht tuſſchen Koopvaarders en Kaapers, Turke en Algiersſe Rovers: Zeehaavens met handelende Kooplieden: verloffing van Slaaven: Zeetriomfen: de Venetiaansſe Zeevrouw of *Bucentoro*: een Zeeſtrand, daar *Helena* door *Paris* ontschaakt werd: *Coronis* door *Neptunus* aan ſtrand vervolgd: *Polifemus* en *Galatbé*: de Koning *Ceyx* en *Alcione*: *Ulyſſes* om de zang der *Sirenen* aan de maſt van zyn Schip gebonden: *Eneas* met zyn Vader *Anchiſes* vluchtende: *Roverij*, *Scheepsontladinge*, *Morgen- en Avondſtonden*, *Zon- en Maanfchyn*, *Kalmte* of *ſtil weêr*, als mede aanſtaande en opkoomende *Onweeren*, enz.

Gebouwen.

Betreffende de Architectuur, geene verkiezing onder alle is overvloediger, en die zo veel verandering van ſtof buiten de Ruinen verſchaft, dan de Boukunde, zo van binnen als buiten. De ſtoffagie, waar mede men die verſieren kan, is oneindig. Wat zyn 'er meenigte van ſchoone Tempelen, Paleizen, Geevels, Galderyen, Triomfboogen, Colonnaden, Luffthuizen, zo deſtig en ſierlyk in geſaltten, ornamenten en koleur in de vyf Orders begreepen; als mede Termen; Niſſen met Beelden; Baluſters met Leeuwen, Leeuwinnen, Sfinxen, en veelderhande dingen meêr van Porfier, Hartſteen, Koper en andere Pronkſteenen? Wat is 'er niet al verandering buiten dit gezegde in 't bywerk en pronkſieraaden van goud, zilver en marmore Baſreleeves, Schilderyen, Behangzels, Alkoooven, Paviljoen en Kabinetten, enz. Ja men kan niets bedenken, of deze Meester kan het in

in zyne verkiezinge te pas brengen. Komen wy nu tot de verbeeldingen: *Salomon* biddende om wysheid: De Koningin *Seba* by *Salomon*: *Josef* en *Maria* trouwende: *Christus* onder de *Pharizeen*: *Marcus Antonius* en *Cleopatra*: de dood van *Julius Caesar*: *Solon* by *Cresus*: De Godin *Vesta* voor den ingang van het *Pantheon* verschynende, om de moedwillige onderneeminge des volks, 't geen haar wilde schenden, te stuiten: *Herze* met een deel jonge Maagden naar den Tempel van *Flora* gaande, daar *Mercurius*, door liefde ontsteeken, haar zweevende vervolgt: *Mercurius* by *Herze* in haare slaapkaamer, enz. In 't kort, daar is voor een Architectuurschilder een onuitputtelyke schat van nieuwigheden en verandering, om niet alleen zyne studie van buiten te vercierren, maar ook van binnen, als Offerhanden in Tempels, hoffelyke Geschiedenissen en Voorvallen, in Paleizen, Zaaln en Kamers; gelyk wy daar van reeds eenige genoemd hebben: verders Raadspleegingen, vrolyke Maaltyden, Operaas, Bezoeken, Tooveryen, Spookiels, vermaakelyke Verschyningen, en zo voorts.

Komen wy nu tot de Bloemen. Wat is 'er lieffelyker en aange-naamer, als Bloemen? Om hunne meenigvuldige verandering, schoone zwier en frissche koleur, worden zy van alle menschen bemind en gezocht; dewyl het oog zich nooit verveelt in dezelve t'aanschouwen, al zyn ze maar geschilderd: niet in een enkele Bloempot, maar op allerhande wyzen, gevlochten als Kranffen, Festonnen, Bouquetten, en ook los in Mantjes; nu en dan eenige Vruchten daar onder gemengd, als Druiven, Abrikoozen, Karffen, Beziën, enz.; voegende de eene met de andere voorzichtig naar de getyden des jaars; het welk men met Borstbeelden kan vertoonen, van koper en allerhande soorten van steenen, ook wel in Basreleeven, beneevens de vyf Zinnen. Men zou ook noch, om de verandering, eenige voornaame Kruiden en Bladeren daar by kunnen voegen, als Laurier, Cipres, Eike, enz.; en by de Vruchten zomtydts andere Gewassen, gelyk Koorn, Raapen, Wortelen, Pompoenen, Meloenen, Okernooten, Vygen, enz. Wat de *Concepten*, daar op slaande, aangaat, 'k zal 'er hier nevens eenige aanmerken. Voor de Lente, *Venus* en *Adonis*, liefkoozende, met Kindertjes en Bloemen: voor de Zomer, *Pomona* en *Flora* by malkander, met Bloemen en Vruchten: voor de Herfst, *Pomona* en *Vertumnus* in een Prieel.

Ik oordeel het overtollig te zyn alles, 't geen daar van noch overig mogt weezen, te vervolgen; vermits 'er geene studie of byzondere verkiezinge is, hoe gering die ook zy, of ze kan met veran-

Tegenwer-
ping.

Oploffing
der zelve.

derlyke nieuwigheden genoegzaam verrykt worden. Maar zou zulk een Landschapfchilder mogen zeggen, *buiten myne gewoonlyke verkiezinge, heb ik nergens grondige kennis af. Hoe zal ik my daar van dan kunnen bedienen, nademaal ik geen Vogels noch Beesjes geleerd heb?* Een ander desgelyks: *Stilleveen is myne studie. Landschappen, Beelden noch Beesjes*

heb ik nooit gemaakt: by gevolg, geen verdere bekwaamheid noch kennis. Geen nood: tot alle zwakheden zyn hulpmiddelen te vinden. Die een zwak gezicht hebben, gebruiken brillen; tot zwakke heupen, krukken; voor de harthoorenden, een hoorn, enz. Het raapen dan in zulk een geval uit fraaije Schilderyen, uitgevoerde Printen en Tekeningen, die altyd wel te zien en te bekomen zyn, is geen schande. Behalven dat kan men, des noodts zynde, zonder zyne eer in 't minst te krenken of te benaadeelen, anderen te hulp neemen die het wel verstaan, wanneer dezelve de overeenkomste der zaak en zin niet te buiten gaan.

Het is aanmerkenswaardig, dat de Stukken, van twee byzondere handen geschilderd, nooit of zelden het oogmerk van den Vinder konnen bereiken, maar merkelyk onderscheiden werden 't zy in de kracht, uitvoerlykheid of koleur: geen wonder, wanneer elk zyne zin en trant wil volgen, zonder elkanderen te ontzien, min of meêr of daar de Helper zo veel deel aan had als de Vinder. Wanneer zich een Veldhy van een ander hulp, maar niet om te gebieden.

Desgelyks als wy Schilders een Medehelper noodig hebben, zo is 't niet om te toonen wat zulk een kan of mag, tot zyne roem noch eer; maar om de zaak naar het goeddunken van den Vinder of eersten Meefter te helpen uitvoeren, van wien hy zyn bedongen loon voor gedaanen dienst trekt, en meêr niet.

Wat in
eens Schil-
ders Mede-
helper ver-
eicht word,
het zy om te
stoffceeren,
als anders.

Nu zullen wy verder gaan, en zien wat een konstig Medehelper noodig heeft, en waar na hy zich zal dienen te schikken en te bepalen. Het is dan noodzaakelyk, dat hy de *Perspectief*, de *Koleur*, en ten laatsten het *Manuaal* of handeling des Penfeels wel verstaat.

Door de *Perspectief* willen wy te kennen geeven min of meer kracht naar de trant des Vinders: de *Koleur*, desgelyks min of meer schoon: en ten derden de manier of Penfeel; dat het een met het ander overeen kome. Is het Stuk mals en natuurlyk geschilderd, dat de Stoffagie of toepassing desgelyks mals en uitvoerlyk gehouden werd: is het kloek en luchtig aangetast, even het zelfde; zodanig dat het geheele Stuk niet alleen een generaale welstand daar door verkryge, maar, dat meer is, van ééne hand schyne geschilderd te weezen. Dit oordeelen wy zo noodzaakelyk voor een Medehelper, dat hy onmoogelyk, zonder

der deze waarneeminge, iets goedts kan uitwerken: ja, schoon hy on-
gelyk grooter Meester in zyn beroep was, als die welke hem te hulp
verzoekt, moet hy zich evenwel wachten dat het zyne niet het meest
te zeggen hebbe; 't geen anders nadeelig voor beiden zou weezen.

Het gebeurt ook wel, dat zulks door misverstand geschied, als mede
uit kwaadaardigheid, waar door de deftigheid en sierlykheid van een
schoone Ordinantie gekrenkt, ja te niet gedaan werd; verschaffende
daar door stoffe van schimp en spot aan de kenders; waar van ik ver-
scheidene voorbeelden, als het noodig waar, zou kunnen bybrengen,
die ik zelve heb ondervonden: doch, om niet lankwylig te zyn, zal
ik dezelve voorby gaan.

*Wat door een Tafereel verstaan moet werden, en hoe
veelerley die zyn.*

V Y F T I E N D E H O O F D S T U K .

Ik heb lang getwyfeld, of wy zonder schyn van verwaandheid deze Verdedi-
ging des
schryvers
over de stof-
fe des
Hoofd-
stuk.
aanmerking over de Tafereelen in 't ligt zouden mogen geeven; zyn-
de dit het werk van een verlicht verstand, en van een zeer groote en
aangelegene nutheid voor een leergierigen Oeffenaar, zo wel met de
Pen als het Penfeel: maar eindlyk na veel twyffeling overtuigd zyn-
de dat ik my niet kon misgrypen, wanneer ik het opofferde als een werk
van myne geringe kennis en vermogen, 't welk zich aan een goed
oordeel t'eenemaal onderwerpt en gaarne wil onderricht zyn, heb ik
het gewaagd. Is het onvolmaakt, gelyk ik niet twyffel; ten minsten
zal het genoeg zyn voor my, dat ik daar door aanleiding heb gegce-
ven tot verder onderzoek, en een weg gebaad om de naauwkeurige
Oeffenaars tot kennis der volmaaktheid te brengen.

Het is volkomentlyk bekend, dat een Tafereel een vertooning is
van iets dat geschied, 't zy door de Pen of Penfeel. Het schrift is een
korte inhoud van het voornaamste 't geen aanmerkenswaardig is; zon-
der dat daar eenige onverstaanlykheid of duisterheid onder loopt; te
kennen geevende de waare oorzaak, waar uit de tegenwoordige daad
is voortkomende.

Drie zaaken worden in een bekwaam Tafereelschryver vereischt: na-
mentlyk, een naauwkeurige kennis van de Geschiedenissen; nevens die wat tot een
goed Tafereel-
schryver ver-
eischt word.
van der zelve beste Schryvers: ten tweeden, een goede ondervindin-
ge of kennisse der Oudheid: ten derden, een aangename en nette Poe-
fy.

fy. Voegen wy hier noch by, een fraaije Redeneering; door welke, na het onderzoeken der bekwaame stoffe en hertstochten, hy de zaaken ordentelyk, volgens den loop der zelve, op zyn alleduidelykft en begrypelykft weet te fchikken. De Oudheid dient hem in zyn bywerk en stoffagie, door welke hy op zyn gierlykft de tyd, plaats en gebruik dier Landaart aanwyft.

Hoe verre de Dichtkonft daar in te pas komt.

De bevalligheid der Poëfy word vereifcht, om dat zy is in een gefchilderd Tafereel de *harmonie* of welvoegelykheid der koleuren: maar als alle die fchoone hoedaanigheden wel waargenomen zyn, kan het noch geen volmaakt Tafereel te voorschyn brengen, indien 'er de Schilderkonft niet by gevoegd is, zonder dewelke het onmogelyk een goed Tafereel kan weezen: want een fchoone Historie of Gefchiedenis van deftige perfoonagien, verzeld met een aardige of gierlyke stoffagie in een aangenaam gewest, niet na de konft gefchikt zynde, is niet volmaakt; konnende die uiterfte bevalligheid niet hebben, al waar het het Leeven zelve. 't Is waarlyk veel, als een zaak naar den inhoud wel uitgedrukt is: maar dat is niet te vergelyken by een gefchilderd Tafereel, door een verftandig Meester na de grondregel van de Konft wel uitgewrocht; want de Konft doct het geen krom is recht fchynen.

Het zal niet onvoegelyk zyn iets verders wegens de byzondere natuur, kracht, en hoedanigheid der Tafereelen op te haalen, zeer noodzakelyk en dienftig zo wel voor Landschap- als Historiefchilders: voor eerft, hoe veelerley 'er zyn: ten tweeden, hoe zy werden genaamd: en ten derden, welke dubbeld of enkeld zyn.

Hoe veelerley hoedanigheden in een Tafereel vereifcht worden.

Ik ftel dan vierderley, te wete *Historifche*, *Poëtifche*, *Moraale* en *Hieroglififche*.

De eerste is een eenvoudige waare Gefchiedenis.

De tweede, een dubbeld Verdichtfel, verbeeldende niets als gewaande gefchiedeniffen, of vermenging van Goden en Menschen onder een.

De derde, een drievoudige Zedekunde, ons leerende hoe wy zullen leeven omtrent onzen *God*, onze *Evennaaften*, en *Ons zelve*.

De laaste is viervoudig, om datze deze drie voorgaande, gelyk onder een korte verborgene zin, in zich behelst: bestaande in *Deugden* en *Ondeugden*; strekkende eensdeels tot leidinge der ziel, en vorder tot die des lichaams; wyzende de gelukzaaligheid of onfterffelykheid van d'eene, en de verderffelykheid des anderen aan.

Wat in de Historifche werd vereifcht.

In het *Historiaal* moet de Dichter of Schilder zich t'eenemaal de waarheid onderwerpen, zonder iets by of af te doen. Zyne verciering

ring, schoon hy zich van de *Poëzy* bedient moet echter zodanig bepaald weezen; dat'er niets en zy of het strekt tot duidelyker verklaaringe der zaak, zonder dezelve in het minste te veranderen met eenige onwaarschynlykheid: gelyk by voorbeeld om den Dageraad te verbeelden met *Poëtische* figuren, als *Aurora*; de Nacht met een *Diana*; en de Zee met *Neptunus*. Zulks is onnoodig, en een misverstand; vermits die dingen natuurlyker wyze met koleuren kunnen uitgedrukt werden: gelyk de Dageraad gemeenlyk voorkomt geel, rood en blaauw, of als de zon aan de kim met straalen: de Nacht, door de duisterheid, met maan of sterren: de Zee met golven en baaren, zeeklippen of zeemonsters, of wel eenige schulpen aan de strand; gelyk mede de *Nyl* met krokodillen en diergelyke, 't welk of de Zee of die Stroomen eigen is.

Misverstand
by zommige.

De *Poëtische* Tafereelen zyn de *Historische* voor zo verre ongelyk, dat, in plaats van waare geschiedenissen te verbeelden, niet als verdichtfelen vertoond werden; vermengende Goden en Menschen onder malkandere, gelyk wy voormaals gezegt hebben; betekenende niets anders daar mede dan de loop des waereldts door de Hoofdstoffen, als Vuur, Water, Lucht en Aarde: en schoon *Historischer* wyze, is echter ider in zich zelf een natuurlyk Beeld, hebbende zyne zinbetekening in de naam of gedaante, en dikwils alle beide gelyk: by voorbeeld *Scylla*, *Atlas*, *Leda*, *Cyclopen*, en meer andere; werdende dan de *Fabel* *gefilosofeerd* en ook *gemoralizeerd*, en alzo op eene en dezelve wyze tot een spiegel voorgesteld, om de deugd te doen aanneemen en het kwaad te schuuwen; gelyk wy doorgaans in *Ovidius*, *Virgilius* en anderen bespeuren.

Wat tot de
Poëtische
behoord.

't Is dan noodzakelyk, dat men naauwkeurig lette in het opstellen van zulk een Tafereel, dat de *Fabel* of inhoud wel uitgedrukt werd, met dezelve opmerkinge als de voorgaande, naamentlyk dat'er niet meerder invloeyje dan tot de zaak dient, zonder eenige byvoeginge van zinbetekenende Beelden, 't welk de eigenschap der zaak 't eenemaal zou vernietigen, als Maatigheid, Voorzichtigheid, Gramschap, Jalousy, enz. welke Beelden hier niet eigen in zyn, gelyk wy hier na zullen aanwyzen: want daar zyn andere die eene en dezelve hertstochten, doch in een verschillende zin, te kennen geeven; stellende in plaats van de Liefde, *Cupido*; voor Wysheid, *Pallas*; en meer diergelyke die de Dichtkonst tot dien einde voortbrengt.

Noodzakelyke
aanmerking.

De *Moraale* Tafereelen zyn waare geschiedenissen of voorvallen, alleen tot stichtinge of leerzaame voorbeelden voorgesteld, te kennen geevende braave daaden of mislagen der menschen, welke daar in hun-

Van de Moraale
Tafereelen.

ne rol speelen, door eenige bygevoegde zinbetekenende Beelden uitgedrukt, welke de neigingen, die hen gedreeven en vervoerd hebben, uitdrukken: als by voorbeeld, by *Alexander*, de Eerzucht: by *Marcus Aurelius*, de Goedertierenheid: by *Augustus*, de Godvruchtigheid: by *Scipio Africanus*, de Gemaatigdheid; wanneer hy de jonge Ondertrouwde, die hy gevangen had, aan haaren Bruidegom weder overgaf: en meer diergelyke anderen, gelyk *Horatius* in zyne Zinnebeelden zeer konstig en verftandig heeft vertoonnd.

In dit foort van Tafereelen is men geenzints bepaald, ten opzichte van de fchikkinge, tyd noch zonnestand en landaart: want het is geoorlofd Winter en Zomer by malkander te voegen, ja alle de Hoofdstoffen ondereen. Het voorwerp kan voor aan in Africa zyn, terwyl in het verfchiet, te Romen of elders, een andere rol gespeeld word, ja al was 't in de Hel. Zodanige vryheid mag een Zedekundige in zyne Tafereelen gebruiken: alleenlyk moet hy zich wagten voor overtolligheid, en zaaken in te voeren die geen deel aan het bedryf hebben; zynde deze in alles de Tooneelspeelen gelyk, met alle hunne vertooningen, zonder dewelke een Spel niets waard is.

En de Hieroglyfifche.

De *Hieroglyfifche* Tafereelen zyn geheel van een anderen aart en hoedanigheid als de drie voorgaande; komende daar niet mede overeen dan in het oogmerk door het welk men den mensch tot deugd zoekt aan te maanen, en derwaarts te ftieren; ftellende de belooninge der deugd, en de ftraffe van het kwaad, voor. Deze zyn zo wel Christelyk als Heidensch: Christelyk, zyn zy op de ziel werkende; en Heidensch, op het lichaam. In het eerfte, zeg ik, wyzen zy de onfterffelykheid der zalige zielen, en in het tweede de vergankelykheid en ydelheid des waerelds aan: bestaande in zamenvoegingen uit zinbetekenende Beelden van verfcheidene hertstochten, welke te zamen een krachtige zin uitmaaken, als by voorbeeld de Godvruchtigheid, Vrede, Oorlog, Liefde en diergelyke. Zulke Tafereelen worden Zinnebeelden genaamd, zynde tocpaffelyk en zinbetekenende; vermits zy meest door het zamenftellen van voorwerpen, die een eigene zin en betrekking hebben, gemaakt worden, of daar uit verzierd zyn, als de Palm, Laurier, Mirtus, Cipres, Zon, Maan, Sterren, Zandlooper, Pylen, Vuurvlammen, en diergelyke dingen, welke eenige kracht, vermogen, en buitengemeene werkinge betekenen.

Deze foorten van Tafereelen lyden mede geene de minfte overtolligheid, of worden dikwils daar door onverftaanbaar; vermitsze geen gefchiedenis noch verdichtfel tot grondstof hebben, maar alleen-

leenlyk uit een enkele hertstocht bestaan, welke uit haar voorwerp moet voortkomen, 't geen zodanig is als men het wil verkiezen, en door de andere zinbetekenende Beelden kenbaar gemaakt word, waar van zelfs het minste verkeerd genomen zynde, aan de zaak dikwils een heel andere zin kan geeven.

Hier staat mede aan te merken, dat'er noch een onderscheid tuschen de Heidensche en Christelyke verbeeldingen is, waar van de Heidenen *Venus*, *Cupido*, ook wel *Anteros* voor de Liefde; en de Christenen *Charitas*, of een Vrouw met kinderen en een vuurvlam op het hoofd, verbeelden. Den een heeft *Hercules* voor de sterkte, en den andere *Michaël*. Den een neemt *Jupiter* met de blixem, en den ander de Gerechtigheid. De laatste vertoont de Godvruchtigheid door een Vrouw met een offerschaal in de hand, en een altaar met een kraanvogel; daar de eerste, in plaats van de offerschaal, een kruis verkiest. Doch dit alles is los en zonder waarfchyndykheid, als mede niet bepaald in tyd noch klimaat.

Dit onderscheid van alle weetende, is zulks het rechte en veiligste middel om konstige Tafereelen na allerhande wyzen op te stellen, hoe zwaar die ook zouden mogen zyn. Ja dat meer is, al is uwe bevattning noch zo enkeld, daar is altyd gelegenheid om een ruim en volslagen stuk rykelyk te stoffeeren, gelyk wy in het volgende Tafereel zullen vertoonen, hoewel noch maar ten deele: want men zou'er, als men wilde, wat meêr kunnen byvoegen; als de Stad Athenen in 't verschiet, een Rivier met zwaanen, het Noodlot in de lucht, of *Mercurius* met *Atropos* heen vliegende, enz.

Wy leezen van zekeren Griekschen Wysgeer, *Aeschilus* genaamd, die op het veld zittende, door een Schildpad, welke van een Arend opgenomen was, door den zelve losgelaten en op zyn kaale hoofd nedergevallen zynde, zo als hy in zyne aandachtige bezigheden was, gedood wierd. Dit droevig ongeval verbeeld ik aldus.

Een weinig ter flinker zyde van het Oogpunt stel ik den ongelukkigigen Gryzaart op een klein heuveltje, met een boek op zynen schoot en een pen in de hand. Hy legt op zyne rechter dye gevallen, welke men in 't verkorten ziet; het ecne been dwars onder 't ander dat vlak op de grond legt, naar de linker zyde uitgestrekt; zyn bovenlyf voor over in malkander vallende, een weinig rechtsom gezwaaid; zyn hoofd heel op zy met het aangezicht nêrwaarts gekeerd. Hy slaat zyne rechter hand ter zyde van zich af, met de pen byna tot op de grond; terwyl hy d'andere boven zyn

Voorbeeld
van een Tafereel.

In 't afbeelden van
Aeschilus
dood.

hoofd

hoofd vlak open houd. De Schildpad valt wat schuins, en glyt, met de kop om laag, langs zyn slinker oor. Het boek valt van zynen schoot naar de slinker hand. Boven zyn hoofd, een weinig meêr naar de slinker zyde, alwaar zyn mantel legt, op welken hy zit, zweeft den Arend in de lucht, neêrwaarts ziende. Op een hoek van de steen, een half voet hoog, daar de gemelde mantel op legt, en naar het Oogpunt loopende, legt den inktkooker als mede eenige papieren zo gerold als anders, nevens zyne muts. Dit is het voornaamste van het stuk.

Nu zullen wy in 't verschiet, alwaar het veld naar de rechter zyde laag loopt, een Piramide vertoonen, en by dezelve een Herderin zittende, nevens een jongen Veehoeder by haar staande, die haar een kommetje met water of melk toereikt. Hier en daar ziet men een Schaap of Koe: en wat nader, op of achter de voorgrond, zou het niet onvoegelyk zyn een anderen Man te vertoonen, welke, voorby gaande, op het geluid of geschreeuw van den ouden Gryzaard zeer verschrikt naar hem om ziet, zyn bovenlyf linksom zwaaijende, en by na tot het halve lyf bloot achter de grond.

De Filosoof is eenvoudig gekleed met een lange rok; en een slip van de mantel, daar hy opgezeten heeft, slingert noch onder zyne rechter dye. De rok is donker violet, en de mantel licht feullemort. De steen, daar dit kleed op legt, is blaauwachtig: de grond, grasgroen. De Man, achter de voorgrond, in de schaduwe op het hoofd en een gedeelte van de schouder na, is met een rosachtig vel bekleed; hebbende een muts op, en een stok over zyne schouder daar een paar muilen aanhangen. De Herder en Herderin, onder de lommer der Piramide, zyn heel helder *gerestleeserd*, werdende dit alles in een klaare zonneshyn vertoond.

Wat het Landschap en 't verschiet aangaat, zulks laat ik aan 't goetvinden en verkiezinge van den geen, dien deze gedachte zoude mogen behaagen.

Men zegt, dat die Wysgeer zo bang en bevreesd voor zyne kaale ból was, dat hy zich nergens dorst betrouwen, dan buiten op het vlakke veld onder den blaauwen Hemel. Dit is de reden, waarom ik huis, boomen, noch iets ter waereld daar omtrent verbeeld, 't welk hem zou kunnen beschadigen: doch daar hy meende zeker te weezen, heeft hem het onvermydelyk noodlot des doods getroffen: *mors inevitabile fatum*.

Redenvoering over dit Tafereel.

Nu zoude imand mogen denken, waarom ik maar een enkeld Beeld verkoozen heb tot het voorwerp van myn Tafereel? De reden is de-

deze. Om den geenen, welke in de Landschappen wel goeffend zyn, een middel aan te wyzen, waar door zy aan haare stoffagie meerder luister en heerlyker naam kunnen geeven; ik meen die, welke zo vruchtbaar van geest zyn omtrent leevenlooze voorwerpen, dat zy zich met een enkeld Beeld, en ter naauwer nood twee, te vreedden houden; also het hun niet of weinig scheelt, of zy iets of niets te beduiden hebben. Doch de naam van een heerlyk, wys en roemruchtig Persoon in een konstig Landschap verbeeld, geeft, gelyk ik gezegt heb, een groote luister aan het werk, en achting voor den Meester: want een konstig of vernuftig Landschapschilder komt d'eerkrans toe: maar wanneer hy toont het *Historiaal* en 't *Poëtisch* daar by te verstaan, dan verdient hy een dubbelde eerkroon.

Gelyk een goed Historieschilder ongelyk meerder lof verdient die het Landschap wel verthoont, komt zulks ook toe aan een fraay Landschapschilder die zyne Stukken met geschiedenissen of verdichtfelen konstiglyk weet te stoffeeren.

Veele Landschapschilders zoeken gemeenlyk slegte of geringe stoffagie, gemeene en onnoozele gedachten of verbeeldingen: zommige Gebrek is veele Landschapschilders. der hedendaagse niet alleen, maar ook beroemde Italiaansche Meesters. zyn

Wat my aangaat, ik heb altyd liever een soort minder willen zyn in myn Landschap, en wat meêr in de stoffagie.

Het is wel waar, men kan in alle dingen niet even volmaakt zyn; maar echter als men zin in iets heeft, en met een onvermoeide standvastigheid voortgaat, kan men verre heen komen; gelyk het Latynsch Vaers te kennen geeft:

Gutta cavat lapidem, non vi sed saepe cadendo.

Dat is:

*'t Gestadig dropp'len Holt den allerhardsten steen:
Gestadige arbeid streeft door 't allermoeijlykst heen.*

Dit Tafereel is een goed voorwerp om een braaf Landschap te stoffeeren, te meêr, om dat het een geval verbeeld 't welk niet gemeen is, en noch met weinige omstandigheden. Het is, zo te zeggen, maar een eenig Beeld daar 't geheel in bestaat. Ja al waren 'er drie of vier tot de zaak noodig, zulks is in een schoon en ruim veld niet te veel.

Aanmoediging voor hen.

Wel aan, doorluchtige Landschapshilders, overweegt deze zaak eens, of het de moeite niet wel waard zy noch een weinige oeffening daar aan te besteeden? Ik zeg weinige moeite: indien gy lust daar toe hebt, zal 't u ligt vallen; gelyk deeze Latynsche spreuk zegt: *Qui cupit, capit omnia.*

Hoe men de Fabelen van Ovidius, of de Herscheppingen, met voordeel zal gebruiken; en wat meer vereischt word tot het opstellen en uitvoeren van een konstig Tafereel.

Z E S T I E N D E H O O F D S T U K .

Wy zullen hier geen wet stellen, noch den geest bepaalen; maar alleen de zaak eenvoudig, en naar onze bevattinge, te verstaan geven.

Noodige les om de waarheid der Geschiedenissen in alle haare omstandigheden na te spreken.

Men leert door dagelyksche ondervindinge, dat de waarheid eener voorgevallene zaak door het over en weêr vertellen meest altyd van gedaante verandert, ja zodanig dat zy eindelyk heel onkenbaar werd. Daar blyft wat af, of daar word wat by gedaan. Daarom zegt men zeer wel: *die ligt gelooft, word ligt bedroogen.* Dierhalven is het onderzoeken der waarheid van groot belang; zynde het een voorzichtig Meester die, naar wysheid trachtende, d'onfeilbaarste middelen om zyn oogmerk te bereiken, en anderen te overtreffen, in 't werk stelt. Want wat een zaak is het, wanneer wy het *Concept* van anderen gezien hebbende, 't geen wel geordineerd, cierlyk gestoffeerd, fraay geschilderd of gecoloreerd is, alsdan heen gaan en het zelve tot het alderminste navolgen, zo veel beelden, desgelyks gekleed, en van zodanige koleuren? Wat heeft men daar mede gewonnen? Den naam van een uitmuntend Meester? Geenzints, al was het noch zo deftig uitgevoerd, heel anders geschikt en onverbeterlyk geschilderd. Daar moet noch meêr voor af gaan eer men een zaak onderneemt. Een voorzichtig Krygsoverste zal zich niet op één verspieder alleen verlaaten, wanneer hy een aanslag van gewicht voor heeft, aan de welke zyne eer en achting hangt, 't zy om post te vatten, een stad of sterkte aan te tasten, of den vyand slag te leveren. Neen, hy zal volk, geld noch moeite spaaren om regte kondschap te bekomen van des vyandts aanslagen. Een braaf Schilder moet insgelyks doen, om uit te muntten. En om daar toe te geraaken, zyn de volgende aanmerkingen

Wat men doen moet

gen hoog noodig te weeten: voor eerft, hoedanig het voorval, 't geen om hier toe te geraken. men van zin is te verbeelden, door den Schryver beschreeven is; en of wy met zyne meening in alle deelen overeen komen: ten tweeden, de uitleggingen van den beften Schryver over het geval na te leezen, om niet tegens den rechten zin aan te gaan: ten derden, de toepaffing der kleedingen, ende daar toe eigene koleuren en ftoffen: en ten laaftten, hoe de vier hoofdstoffen, de vier *complexien* der menfchen, en de vier ftonden van den dag nevens haare gedaante, toefstel en koleur verbeeld moeten werden. Door deeze middelen, en geene andere, is het dat men de zuivere waarheid komt te ontdekken. Het is de toetssteen, waar door men verzekerd kan zyn, of een Meefter in zyne verbeeldinge zo wel de ziel als het ligchaam getroffen heeft.

Derhalven moet men zich niet verwonderen, dat 'er onder een groot getal, die eenige bekwaamheid hebben, zo weinige in Gefchiedeniffen uitmunten, doch voornaamentlyk in Fabelen of Verdichtfelen; niets doende 't geen roemwaardig is: vermits zy de regte luft en eerprikkeling niet hebben om het geen, 't welk zy voorneemens zyn aan den dag te brengen, ter deeg en naar vereifch te onderzoeken. Het leezen valt hun laftig; en zy oordeelen het zelve als nu ook onnoodig: dewyl de Fabelen van *Ovidius* tegenwoordig zo overvloedig afgebeeld, en gemakkelyk te bekomen zyn, nevens een regel fchrift drie à vier daar by, welke genoegfaam te kennen geeven wat het weezen wil, Slechte gevoelens veel der Schilders hier omtrent.

Venus en *Adonis*, *Vertumnus* en *Pomona*, *Zefirus* en *Flora*, en zo voort. Is dat niet genoeg? vraagen zy: d'een is paakt en d'ander gekleed: dit is een man en dat een vrouw: by deeze is een hond, by die een mantje met vruchten, en by d'andere een bloempot. Waarom zou ik het zelve dan niet mogen volgen, zonder verder te onderzoeken; nademaal deeze voorvallen van zulk een beroemden Meefter aldus zyn afgebeeld?

Dat zodanige Prentboeken van groote nuthed voor de Schilders zyn, willen wy gaarne bekennen: maar de zelve op die manier te gebruiken, en 'er aan te blyven hangen, is een gewis teken van een vrywillige flaaverny; ten ware de zodanige noch leezen konden, noch taalkundig waaren. Wederlegging der zelve.

De Fabelen van *Ovidius* waren my in myne jonge jaaren wel genoeg bekend, ja tot de geringfte toe; tot zo verre dat, wanneer ik den naam van eene maar hoorde noemen of leezen, ik dezelve tot het minfte ftukje kon verhaalen, hoe, waarom en wanneer de zaak gefchied was: doch wat de uitlegging betrefte, 't geen eigentlyk de ftof onzer tegenwoordige verhandeling is, daar had myn Vader tot dien tyd toe noch

noch niets af tegen my gezegt, noch ook wat nutheid daar in ftak. Lang daar na, door nieuwsgierigheid gedreeven, nam ik dezelve nochmaals voor, en las 'er nu en dan iets van; 't geen my de luft meêr en meerder opwekte, en wat goedts beloofde: gelyk ik daar na waar bevond, door de hulp van mynen Broeder *Jacobus*, die der Griekfche Taal kundig zynde, my nu en dan eenige verborgene hoedanigheden in dezelve te verftaan gaf.

Dat 'er veele zyn, die de Fabelen van *Ovidius* van buiten kennen, ftellen wy vast; maar van binnen zeer weinig. 't Is meêft uit de Printboeken, en niet in de Grondtext, dat men tegenwoordig zoekt.

Nu zullen wy, tot klaarder beduiding van ons voorneemen, eens twee Voorbeelden wegens Zon en Maan ophaalen, en daar in wydloopig vertoonen alle de omftandigheden hier toe vereifcht worden, nevens eenige der voorgemelde noodzaakelyke aanmerkingen daar toe dienftig, en eerftelyk de

Fabel van APOLLO en HYACINTHUS.

Fabel van
Ovidius wyd-
loopig tot
een voor-
beeld ver-
handeld.

O*vidius* zegt, dat deze Jongeling heel bevallig, uitneemend ōfchoon, en daarom van *Apollo* zeer bemind was. Doch als zy lieden op zekeren tyd elkanderen vermaakten met het werpen van de fchyf, wierd hy onvoorziens daar door zodanig getroffen, dat hy van den slag dood ter aarde viel.

Doch in de Uitlegginge vinden wy, dat *Zefirus*, mede op hem verliefd weezende, hem aangeboden had, dat hy hem Alleenheêrſcher van de lieffelykſte Lentebloemen zou maaken; maar hy, deze aanbiedinge niet achtende, bleef volftandig het gezelfchap van *Lato-naas* Zoon aanleeven: waarom *Apollo* hem in vergeldinge alle deugdſaame oeffeningen beloofde te leeren, welke zyn ſtaat vereifchte, en daar zyne neigingen toe ſtrekten; als het ſchieten met de boog, de weetſchap van waarzeggen, het ſpeelen op de lier, de oeffeninge der zang- en boven alle anderen de oeffeninge der worſtelkonſt; ſtaande ook noch daar en boven aan hem toe, dat hy, op een zwaan gezeeten, alle de ſteden, waar in *Apollo* 't meêft bemind en aanbeden wierd, konde beſchouwen.

De *Wefterwind*, verſcheidene poogingen in 't werk gefteld hebbende, en ziende dat hy dezen Jongeling niet tot liefde kon verwekken, wierd eindelyk, door gevoede minnenyd, wanhoopig; denkende op middelen om hem, in ſpyt van zynen Tegenſtrecver, aankant

kant te helpen. Derhalven zynen tyd waarneemende, als hy met *Apollo* den steen ofte schyf wierp, verborg hy zich ergens achter, blaazende zo veel windts op de vliegende schyf, dat dezelve recht op des Jongelings hoofd stuitte, waar van hy ruggelings neder viel. De *Aarde*, door zynen val en *Apolloos* klagten bewoogen, beloofde de wille van dezen God toe te staan, te weeten, het bloed, 't welk uit des Jongelings wonde vloeide, aanstondts in een lente-bloem te veranderen, om ten minsten zynen naam, konde hy niet hem zelf, onsterffelyk te maaken.

T A F E R E E L.

H*ycinth*, in het bloeijenst zyner jaaren, is voor aan, ter slinker zyde van het Stuk, en valt ruggelings over. Men ziet hem meest van achter; de buik vooruit, als mede het rechter been, doch een weinig geboogen; het linker styf uitgestrekt van de grond af: in tegendeel den rechter arm opslaande, met de hand vlak open, de vingers wyd van een, de slinkerhand met den elleboog achterwaarts, het buitenste tegens zyne regterwang. Het aangezicht, linksom keerende, vertoont zich in *profil*, hangende heel achter over in de nek, en loopende het bloed van zyn voorhoofd langs de kaaken. Zyn hair is blond, kort en gekruld. Een bloemkrans valt van zyn hoofd langs de regter schouder, welke schouder met de halve rug bloot is, en de rok om 't lyf gegord.

Ordinantie
of schikking
in de Ver-
beelding
van dit Ta-
fercel.

Van Hya-
cinth.

Apollo vertoont zich, twintig of dertig stappen van daar, ter rechter zyde van het oogpunt, achterwaarts tredende, met een zeer verschrikt en verbaafd gelaat. Men ziet hem van vooren, met het bovenlyf om laag bokkende; de borst van het licht af, en het onderlyf gedraaid; het hoofd in de schouders, de mond open, de linker vuist styf toe van hem af; de rechter arm dwars voor het lyf, met de hand om hoog dicht aan zyn linker oor, het binnenste naar hem toe; het linker been styf vooruit zettende; het rechter been heel geboogen, de voet achterwaarts ondersteunende het ligchaam. Hy is naakt, en zyn hair geelachtig blond, lang, vliegende meest naar om hoog over zyne schouder; hebbende een laurierkrans op.

Apollo.

Zefirus, of de Westewind, wiens minnenyd d'oorzaak van dit rampzalig ongeval was, verbeelden wy aan geene zyde van den Jongeling, naar het bosch ter slinkerzyde de vlugt neemende. Hy heeft vlerkjens aan de schouders, en vliegt met de rechter voet opwaarts, zwaaijende het bovenlyf linksom. Een deel van het hoofd, en

Zefirus.

een

een weinig van den rug, is met takken en bladeren der boomen bedekt.
 Ende Nyd. Ter linker zyde, heel voor aan, ziet men, tusschen de takken, de
 Nyd, welke al lagchende haar hoofd uitsteekt, doch zich in de scha-
 duwe houdt.

Herbywerk. Achter *Apollo* vertoonen wy een Zuilsteen, by na van 't oogpunt af
 tot aan de lyst, waar in twee groote ronde gaten zyn, door de
 welke men ziet, en waar tegen eenige kruiden en wilde takjes groei-
 jen. By hem staat een zwaare boom, benevens een Laurier, aan
 de welke zyn Mantel hangt; en onder op de grond, tegens de stam,
 staat zyne Lier.

't Verschiet. De grond van dit Tafereel verbeeld een ruime vlakke, ter linker
 zyde met een bosch geslooten, die naar het oogpunt loopt, tot even
 voorby de gemelde zwaare boom; alwaar de Rivier *Eurotas*, van de
 linker naar de rechter zyde, dwars door komt stroomen.

Ter rechter zyde van het Stuk, voor aan, zetten wy op een breede
 plint een groote Sfinx, op welkers rug *Hyacinthus* Mantel legt, als me-
 de tegens dezelve een Werpspiets; en op de grond Boog en Pylen,
 Wigchelstok, Speelinstrumenten, Muzyk- en andere Boeken.

De Schyfvoor des Jongelings voeten, van zyn hoofd neêrgevallen
 zynde, stuit een half voet van de grond wederna de rechterzyde om
 hoog.

Achter, of aan geene zyde van de Sfinx, staat een groote Olyf-
 boom, en daar benevens een Cipres.

De Zuilsteen is bruinachtig graauw, uit een paarsche koleur.

Apollo's Mantel, aan de boom hangende, is purper met goud ge-
 stikt.

De Lier is van yvoor.

De Sfinx, waar van men het voorste alleenlyk ziet, is vlak op zy,
 van wit marmer.

Het Kleed, dat de Jongeling aan heeft, is wit met goude streepen:
 zyn Mantel, op de Sfinx leggende, schoon donker paars.

Dit Tafereel vertoont zich in een schoon en helder weêr.

Het Licht komt van de rechter zyde; en 't Oogpunt is in 't midden.

Dus verre heb ik dit *Concept* volgens myne bevatting geuit; laten-
 de de welmeenenden daar van oordeelen.

Uitlegginge over de Fabel zelf.

Algemeene
 uitlegging
 daar over.

H *Hyacinth*, welke, volgens der Dichteren verdichtsel, in een Bloem
 van dien naam door *Apollo* zou zyn herschepen, is een recht Zin-
 ne.

nebeeld van Wysheid en Voorzichtigheid: want *Apollo* de God der *Musen* en der Geleerdheid zynde, hebben zy ons *Hyacinthus*, als een beminden Jongeling van *Apollo* voorgesteld, wegens zyne schoonheid: om dat de natuurlyke zinen reden noch onbedorven zynde, een kind is, zonder oordeel en bescheidenheid; doch echter schoon; heffende den geest op, om zich zelf te beschouwen: waar uit ontstaat, dat, als de zinnen de achteloosheid der jeugd en haare kinderachtigheden verlaaten, zy ten laaftten den bloem der wysheid en voorzichtigheid voortbrengen, verciert met de bevalligheid der deugd, welkers onsterffelyke roem door de Schryvers aan de eeuwen ingewyd word.

Nader Uitlegginge.

Hem leeren met de Boog schieten. *LATONA* had twee Kinderen by *JUPITER*, *APOLLO* en *DIANA*, beide zeer geoeffende Boogschutters. Deze verklaring heeft men, om kort te zyn, op het woordelyk verhaal gevolgd.

De weetenfchap van Waarzeggen. Om dat hy het was die onder het Heidendom voor den God der Waarzeggingen en Orakelen wierd gehouden, ter oorzaak van de *DELPHISCHE Vraagbaak*, alwaar de volkeren van alle oorden des waerelds verscheenen, om te raadpleegen, en te weeten wat geschied was, tegenwoordig geschiedde, of noch zou geschieden.

De oeffeninge der Zangkonst. *APOLLO* is van aloude tyden onder het Heidendom voor Opperhoofd der Zangkonstenaars gehouden, zo wel van stem als snaarenspeel.

Hem boven alle anderen in de Worstelkonst onderwyzen. Dit woord heeft veelerley beteekenissen. In 't algemeen worden alle oeffeningen des ligchaams daar onder verstaan, welke in de oude tyden in de Griekfche Speelen gebruikt wierden, als het werpen met de Schyf, Springen, Danszen, met de Vuist vegten, Worstelen, enz.

Dat hy, op een Zwaan gezeeten, alle de Steden, waar in *Apollo* zyn grootste genoegen fchepte, kon bezien. De Oudheid heeft niet zonder voordacht de Zwaanen aan *APOLLO* toegewyd: eerfelyk, om dat hy, als de Zon zynde, het leeven aan alle dingen geeft, volgens het zeggen des Wysgeers: *DE ZON EN DE MENSCH BAAREN DEN MENSCH*. Ten anderen worden door de Zwaan en haare bevallige dood verstaan, voornaamelyk de deugdzaame lieden, welke niet treurig, maar met een vrolyk gemoed, het tegenwoordige leeven verwisselen, om dat der ziele te gaan vinden.

*Vitlegginge over het Tafereel, de verbeelding
des Schilders betreffende.*

Verborgene zin door den Schilder verbeeld. **D**at deze bevallige Jongeling van edel geslagt is, getuigt zyne *deftige gestalte*, gelyk ook de *Paarsche Mantel*.

Zyne wysheid en kennis geeven de *Sfinx* nevens alle de by hem leggende *Werktuigen* genoegzaam te kennen.

De *Bloemekrans* wyft zyne aanminnelijke hoedanigheden aan.

Zyn Kleed, dat hy in deze gelegenheid draagt, zyne eerbaare deugden en zedigheid.

De *Cipres*, by de *Olyf*, geeven te verstaan, dat alle de waereldsche vermaaken of streelingen der zinnen, hoe groot en heerlyk die ook mogen weezen, ten laatsten een treurig einde neemen.

Verandering van voorwerp om des Schryvers zin volkomen te bevatten. Keeren wy nu van de Zon tot de Maan, op gelyke wyze gesteld, om myne meening ten vollen uit te drukken.

Al het geene ik van *Diana* en *Endymion*, by de Dichters beschreeven, kan naspeuren, vind ik dat zy eenigzins in 't verhaalen dezzer Fabel verscheelen; doch wégens de uitlegginge komen zy meestendeel overeen: gelyk ik tot ieders kennis, en myn voorneemen dienftig, het zelve hier zal bybrengen.

(a) *Diana* genaamd. De Dichters gewaagen, dat de (a) *Maan* op den Harder *Endymion* verliefd zynde, hem op eenen der *Karische Bergen* (b) met een eeuwigduurende slaap beving, om hem zo veel te better na haare lust te konnen kussen; doch zommige melden het anders.

verschillende gevoelens der Schryvers over de liefde van *Diana* tot *Endymion*. *Pausanias* zegt, dat zynoch verder als het kussen gingen; en dat *Endymion* vyftig Dochters by de *Maan* geteeld heeft. Andere getuigen, dat zy haar ligchaam aan hem overgaf, mits dat hy haar een gifte van eenige witte schaapen zoude doen. Alhoewel dit altemaal verdichtfelen zyn, blinkt 'er echter eenige waarfchynlykheid door: want *Pausanias* zegt, dat *Endymion* de eerste

is geweest, die de natuurlyke verandering der Maan en deszelfs loop heeft waargenomen.

Dat van *Pausanias*. Van *Plinius*. *Plinius* getuigt mede, dat *Endymion* de eerste van allen op de bewegingen der Maan gelet heeft, en haaren aart en hoedanigheid onderzocht; waarom 'er dan word voorgegeeven, dat zy op hem verliefde.

Alexander Aphrodisius schryft desgelyks in zyne Zinnebeelden, dat *Endymion* zeer ervaren was in de kennisse des Hemelloops: en vermits hy by dag sloop, om des nachts zyne onderzoekingen en waarnemingen te doen, zegt men, dat hy zyne lust met de Maan boette, en een wonderlyken droom droomde, door welken hy, een Wysgeer zynde, die weetenschap bekwam.

Van *Alexander Aphrodisius*.

Andere zeggen, dat hy geen geringe Harder was, gelyk *Seneca* in zyn Treuripel van *Hyppolitus* mede getuigt, maar een Koningszoon; en dat hy zich op de hooge bergen en eenzame plaatsen onthield, om op de bewegingen der Maan te beter acht te geven.

Van sommige anderen.

De geleerde *P. Gastruche* melt 'er dit van. De Fabel getuigt, zegt hy, dat *Diana* op den Harder *Endymion* verliefde, welke door *Jupiter*, vermits hy zich te gemeen met *Juno* maakte, tot een eeuwige slaap verweezen wierd: doch zy verftak hem in een berg, om hem voor de gramschap van haaren Gemaal te beveiligen. De waarheid hier van is, dat *Endymion* naarftiglyk de bewegingen der Maan waarnam: en hierom was hy gewoon geheele nachten in eenzame plaatsen tot haare bespiegeling door te brengen; waar uit het verdichtfel gesproten is.

Dit zy genoeg om tot onderrichting des Leezers te verftrekken, verlangende de geschiedenis of het verdichtfel. Laat ons nu tot de verdeeling en verbeelding van de Fabel zelve komen.

Tafereel van Diana en Endymion.

Endymion, Zoon van *Etilius*, Koning van *Eliden*, een schoone en welgemaakte Jongeling, leggende op zynen mantel ter rechter zyde van het Stuk, voor aan, op een hoogen berg neder, slaapende, met een Graadboog onder zynen arm, en aan zyne zyde een Herdersstaf; by zyne voeten een groote Hemels Spher, nevens eenige Boeken en Papieren, waar op zommige *Caracters* en Hemels- teekenen staan. Men ziet hem geheel op zy, het bovenlyf eenigzins overeind, leunende met het linker oor, een weinig voor over, op zyne linkerhand; het rechterbeen uitgestrekt; en het linker opgehaald. Hy is door de boomen, op het rechterbeen en de halve dye na, geheel in de schaduwe, en door de Maan krachtig gereflexeerd.

Verbeelding der Fabel van *Dianas* en *Endymions* liefde.

Diana, een weinig verder, vertoonen wy niet in haar Jachtgewaad, by hem zittende te streelen of kussen, en met een wassende Maan

op 't hoofd, gelyk ze doorgaans verbeeld werd; maar naakt, van de wolken afdaalende, met een volle Maan achter haar, zo groot als zy zelve is, en omringd van eenige Starren. Zy is door de Liefde, of *Cupido*, verzeld. Men ziet haar vlak van vooren, een weinig voor over bukkende, met de linker knie op een laage wolk; de armen wyd o-

* *Sifre* is een speetnis, 't welk gemeenlyk in de hand van *Iffis* verbeeld word, gelyk men doorgaans in de Medailles en Ondheden zien kan.

pen, als of zy hem omvatten wilde; hebbende in de linkerhand een * *Sifre*. Zy heeft een schoon en vrolyk weezen, doch vol verlangen, zynde van een ondergaande Zon gedaagd, als ook *Cupido*, die aan haare rechter zyde mede komt afdaalen, haar aanzierende, en houdende in de rechter hand, achterwaarts neêr, zyne Boog, en de linkerhand vooruit, wyzende met de Pyl in dezelve vuist op den slaapenden Jongeling. Hy vliegt wat schuins, met het bovenlyf van haar af; vertoonende zich zyne beenen achter de wolk.

Een ander Kindtje, ter regterzyde van *Endymion* staande, ziet de Godin linksom aan; de linker elboog van hem af, en een vinger op den mond; lichtende met de rechter hand het loof, dat achter des Jongelings hoofd hangt, op: terwyl een derde, achter *Diana*, een weinig na de linker zyde, de mantel van haar lyf aftrekt, waar van de slip om haare rechter dye, die wat in 't verkorten is, slingert.

Onder dit Kindtje, ter linker zyde, daar de Berg neederdaalt, zitten noch twee andere Kinderen, die hunne fakkels, by malkanderen houdende, aanblaazen; achter dewelke men het verschiet als een Dal ziet, benevens een laagen *Horifont*.

De Spheer, of Hemelloopsbol, nevens de Boeken en Papieren, ter linker zyde vooraan by zyne voeten leggende, zyn met een klein gedeelte van den Berg, dat na vooren komt, in het licht.

De Mantel van den Jongeling, waar van een slip zich over zyne schaamleeden slaat, is Purper.

Die van de Godin, Azuurblauw.

De Zon is laag, komende van de rechter zyde.

Vitlegginge der Verciering.

Verborgene zin dezer verciering.

E*ndymion* verbeeld een deugdzaam gemoed, 't welk de Hemelingen, door een groote kracht van liefde, trachten te streelen en te kussen.

Op een hoogen Berg, betekent dat, wanneer zich zyne gedachten ten Hemel heffen, het ligchaam door een zwaare slaap gedrukt word, te weeten, de ligchaamelyke dood: want dewyl het zelve ons verhindert volmaaktelyk met *God* vereenigd te zyn, volgt dat, zo haast als

als wy daar van zyn ontlagen, wy geruft en vry Hemelwaarts snellen.

Diana verbeeld de wisselvalligheid der dingen, door der zelve aanwas en vermindering: want de Grieksche Dichters gaven voor, dat *Jupiter*, *Diana* dus naakt ziende wandelen, en oordeelende dat zulks onvoegelyk aan een maagd was, aan *Mercurius* belafte haar een kleed te maaken; het welk door hem menigmaal verricht zynde, kon hy echter nooit zulk een toestellen, dat haar volkomen pastte; om dat, terwyl hy het eene maakte, zy geduurig van gestalte veranderde; waar door het haar nimmer tot nut kon zyn. Hierom is dit Beeld een natuurlyke zinverbeelding van aanwassing of toeneeming, en van vermindering, benevens de wisselvalligheid der waereldiche zaaken.

En op dat dit Beeld der *Maan*, behalven de natuurlyke dingen die in haar vertoond worden, ons noch eenige voordeelige zaaken mogt leeren betreffende het menschelyk leven, zo laat ons op het zeggen van den *H. Ambrozius* acht geeven, die door het voorbeeld der *Maan*, welkers licht met recht onzeker genoemd kan worden, om dat het geduurig verandert, dan eens waist en dan weêr afneemt, ons leert, dat op de waereld niets bestendigs gevonden, maar alles door den tyd vernietigd word.

De *Sifre*, die wy in de hand van *Diana* stellen, en welkers gebruik in de beweging bestaat, verbeeld mede de beurtwisseling der waereldsche zaaken, en een geduurige werking van maaken en vernielen.

Andere gevoelen, dat de *Sifre* het geluid betekent, 't geen de *Maan* in den loop des Hemels veroorzaakt.

Op deze wyze moeten alle de Geschiedenissen, Fabelen, of Verdichtelen door een Schilder, of Konstenaar, nagezocht worden, wil hy eere en achting bejaagen en bekomen. Voor my, ik oordeel den verstandigen voldaan te hebben door deze twee Voorbeelden: want om alle voorwerpen aldus te behandelen, zouden wy veele Lezers verveelen, en zeer weinige vermaaken, en een Boek, veel grooter dan dit gantsche Werk, over deze hoofdstoffe alleen in 't licht moeten geeven. Laat ons dan, tot dat'er andere gelegentheden voorkomen, wachten, om de Konstbeminnaars door andere voorwerpen, na ons vermogen, te leeren, en den Leezer te vermaaken.

Grondregelen om kleine Figuren in een groote ruimte, en groote Figuren in een klein begrip, te ordineeren.

Z E V E N T I E N D E H O O F D S T U K .

Onder-
scheid der
geesten in
Schilders en
Tekenaars.

Men ziet een groot onderscheid tusschen den geest van een konst-ryk Schilder en dien van een Tekenaar, ten opzichte van het ordineeren. Alles, wat hier omtrent door den eersten gedaan word, is volgens de regelen zyner konst; daar den ander alleen op het tekenachtige doelt; deze ten vollen wegens de grondregelen onderrecht is, en den anderen gewoonlyk die kennis ontbreekt. De Tekenaar bemoeit zich niet verder, dan met het geen de verhevenheid betreft; niets wetende van de hoedanigheden der stoffen, kolouren, noch tinten: zulks dat hy by gevolg alles door dag en schaduw moet vinden. Daar en tegen heeft een Schilder meerder vryheid en voordeel; dewyl hy, buiten de schaduw, door zyne koleuren en tinten zulks kan volvoeren. Dit kan men bewaarheden, wanneer men de moeite wil neemen van de dagelyks uitkomende Printboeken na te zien; het zy die bestaan in Landschappen, Doorzichten, Gebouwen, enz. of oude en nieuwe Geschiedenissen; in al het welk de Tekenaar de gewoone slender der oude verbeeldingen volgt, en na hem de Etsers en Plaatfnyders den zelve voet doet houden: maar als een fraay Schilder eens eenige daar onder ordineert, zullen dezelve in alle deelen uitmunten, zo in vinding, houding als schikking, ja zelf in de beweegingen; waar door het ieder, die maar een weinig kennis heeft, meer zal behaagen, en menigmaal om een of twee fraaije printen een gantsch boek doen koopen. Die een bewys dezer voorgaande stelling begeert, slaa *Oudaans Roomsche Morgenheid* op; alwaar maar een blad is, door *Abraham Bloteling* gesneden, het welk door zyne fraaiheid alle de andere verdooft: en te meêr is dit aanmerkelyk, om dat in zyne Medailles de beelden met schaduw aangewezen zyn, niet met een artzeering, maar met een grove trek en toets aan de schaduwzyde.

Voorbeeld
van het ver-
schil.

Wederkeering tot de
hoofdstoffe.

Doch laat ons keeren tot de volvoering van den tytel dezes Hoofdstuks, en beschouwen wat'er vereischt word tot het ordineeren van groote Figuren in een klein begrip.

Onwederfpreckelyk is het, dat een Ordinantie in een groote ruimte veel meêr stof vereischt dan die in een klein begrip bepaald worden, hoewel de hoofdzak maar in drie of vier beelden mogt bestaan,

staan, zo wel in de eene als in de andere: want het geen hier in de eerste beknopt by malkander komt, moet in de tweede verspreid zyn om een groote ruimte te vullen; om het welk na behooren en op een natuurlyke wyze te doen, men gedwongen word zyne toevlucht tot andere byvoegfelen te neemen, die, hoewel ze tot de zaak niet veel doen, echter daar niet tegen ftryden mogen, maar eenige waarfchynelyke eigenschap hebben, welke iets tot de verklarung der zaak kan toebrengen.

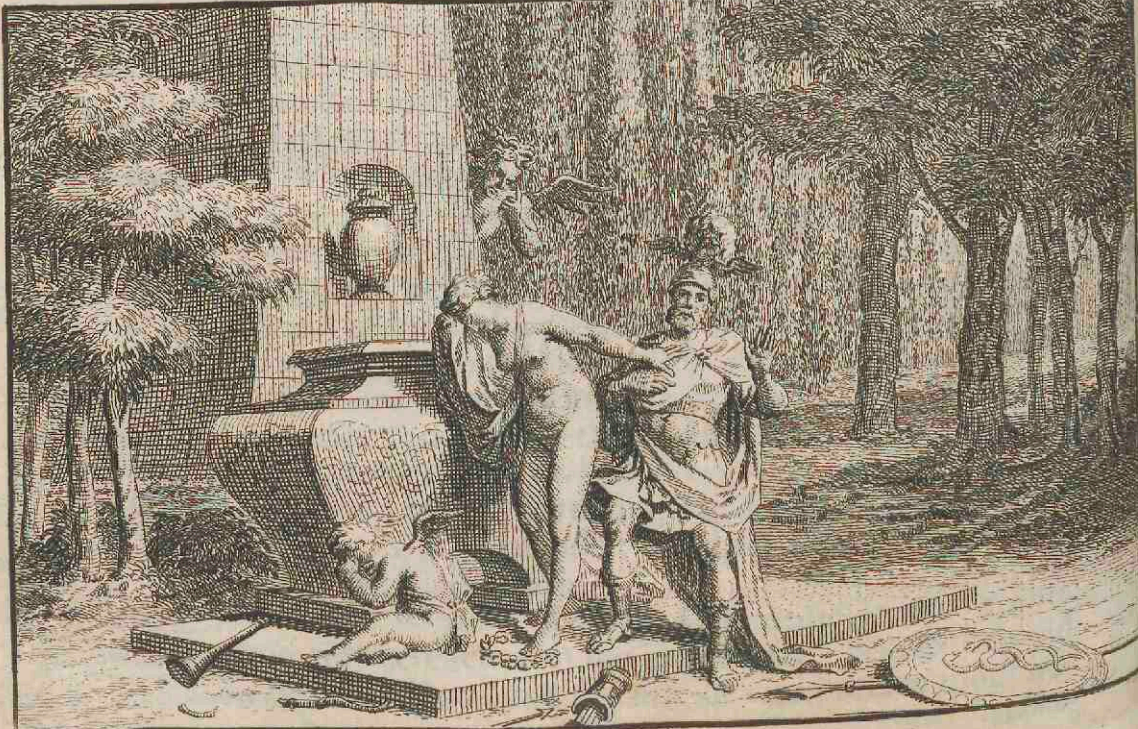
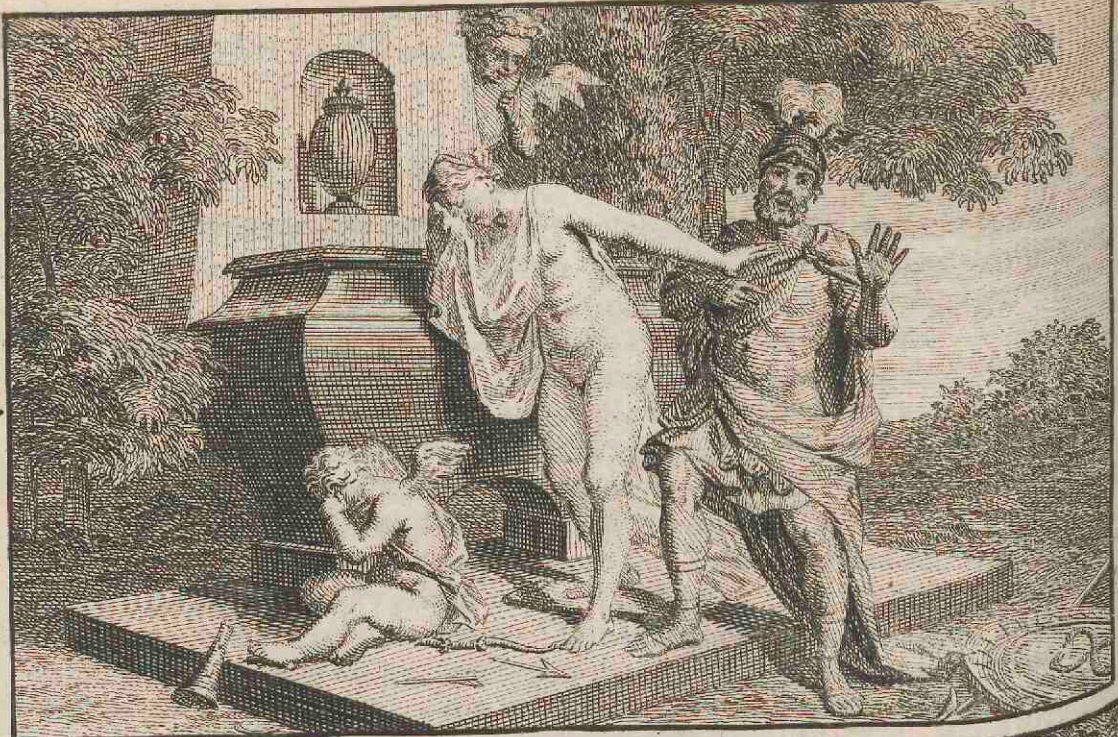
Gelyk men in een Landschap, by voorbeeld, eenige gebouwen, fonteynen, piramides of pronkbeelden te pas brengt; in een Zaal, of enig ander groot Vertrek, behangzelen, alkoves, balreleves, en diergelyke cieraaden, of tot opfchik, of om grooter 't famenbindinge van partyen te maaken, en voornaamentlyk om iets te vinden daar het oog op getrokken werd, doordien kleine beelden, in een groote ruimte, op zich zelve aangemerkt, onmagtig daar toe zyn; diehalven moet in zulk een geval van kleine beelden, om groote partyen van licht daar uit te vinden, de ftoffagie of het bywerk groot zyn; doch niet zo buitenspoorig, gelyk zommige doen, welke, om de zaak uitermaten groots te vertoonen, de pylaaren dikker maaken dan drie hunner beelden konnen omvademen, en met *capiteelen* als kleine kaftelen en *friezen* met byna leevensgrootte beelden hun gantsche ruimte vullen; of die in een Landschap boomen van 3 a 400 voeten hoogte maaken, en daar ieder *Term* een Coloffus fchynt te wezen, of zulke onmeetelyke hooge Pronknaalden, welker gelyke nooit in de waereld gezien zyn, daar en boven huizen in het verfchiet, daar, eer de menfchen tot dezelve konnen naderen, zy door afgewyderdheid reedts buiten ons gezicht zyn. Neen, dit is de meening niet; maar wel dat men zulke partyen daar by voege, die de beelden noch verkleinen, noch'er door belemmering hinder aan doen: die de ruimte ruim laten blyven, of op een maatige wyze vullen en vercierden, gelyk men in deze twee fchetzen van de treurende *Venus* kan zien, beide op een verfchillende wyze voorgesteld; welke genoegzaam aantoonen, dat, in een groote ruimte, de grootste party van licht het voornaamfte is, 't geen men moet waarneemen.

Het geval vertoont *Venus*, treurende om de dood van haaren Minnaar *Adonis*; verwerpende alle trooft, nu zy dit waarde pand moet missen. *Cupido* zelf, haar tot geen ruft konnende beweegen, verliest hier zyne krachten en vermogen, dewyl hy niet gheoord word, maar zy in tegendeel zyne pylen, boog en uitgebluste fakkel, ja haare beminnelyke roozenkrans met de voeten vertreed. *Mars*, in

By kleine beelden moet groot bywerk zyn.

Miflag van veelc.

Befchryving der verbeelding.

zyne ziel verblyd, veinft echter bedroefd te zyn, en deel in haar ongeluk te neemen; doch niets op haar konnende verwerven, word zyne gediensftigheid veracht, en met de hand afgewezen. Zy ruft op het graf van haaren Minnaar, in 't welk zyn ligchaam of begraven, of wel, volgens 'slands wyze verbrand zynde, zyne afche in deze urne bewaard word. Het verdere bywerk is een boffchagie van cipresse- en mirthusboomen. Men zoude ook wel een takje van die bloem, welke na zynen naam genoemd is, uit die asbus kunnen doen spruiten, dewyl zy uit zyn bloed is voortgekomen.

Vershil in
deze twee
verbeeldin-
gen aange-
wezen.

Wanneer men deze Plaat wel overweegt, zal men zien wat verschil in de eene of in de andere verbeelding is. In de bovenste is de party des lichts noch zo groot, noch zo algemeen niet als in de onderste. Hier uit blykt, dat in een kloeke en beknopte Ordinantie, in een klein begrip, zulk een kloeke party van licht niet noodig is, en veel minder stoffagie om dezelve te vinden; dewyl de beelden de machtigste zyn: en in deze gelegenheid blyft de meeste kracht, zo in uitvoering, schoonheid en koleur alleen op de figuren; en het bywerk word maar als een noodhulp aangemerkt, om de plaats en gelegenheid enkelyk aan te wyzen, zonder het oog daar na te trekken. Wie dan deze twee Tafcreelen, gelyk wy gezegt hebben, met aanmerking beschouwt, zal bevinden, dat het geen in 't eene welstand en fraaiheid toebrenge, in het ander frydig is, en het zelve schraal en onaangenaam zoude doen voorkomen. Ik spreek alleen wegens het licht, waar omtrent ieder Stuk een byzondere aanmerking van noodden heeft. Derhalven dewyl de stoffagie, in een groote ruimte, het meeste is, dezelve by gevolg daar grooter partyen van licht moet maaken: en in tegendeel in een kort begrip, daar de stoffagie het minste is, zal het voornaamste en krachtigste licht alleen op de beelden blyven. Daarom zeg ik nochmaal tot bevestiging, dat het geene in de onderste verbeelding ons oog zodanig bekoort, en het Stuk verciert en verheerlykt, alleenlyk door het licht te wege gebracht word, ja alwaar de ruimte noch eens zo groot, om dat de Ordinantie het meest zynde, in de beelden zo veel niet te zien is: daar het in die met de bruine Tombe meer geweld doende, verbysteren en verhinderen zou; waar door de beelden, als het voornaamste zynde, in haare volle kracht niet zouden kunnen beschouwd worden.

Tot besluit voegen wy'er dit noch by, dat, hoe grooter beelden in een Stuk, hoe meerder schaduwe; by gevolg, hoe kleinder beelden, hoe meerder licht.

*Van het Ordineeren der Historien, Conterfeitsels, Stille-
vens, enz. in een kort begrip.*

A C H T I E N D E H O O F D S T U K .

Eer wy dit boek besluiten, en van deze stoffe afscheiden, zal het niet ondienstig zyn deze hoofdzaak wat verder aan te roeren, en te zien of het niet veel konstiger en pryswaardiger is, in een kort begrip, dan in een grooter een zaak natuurlyk en beknopt te vertoonen, dan in een grooter ruimte. Ik meen zulks klaarlyk door de voorbeelden, die *Rafaël, Carats, Dominiquin, Poussyn, le Brun*, en meêr zulke fraaije Meesters nagelaaten hebben, te kônnen bewyzen. Daarenboven leert de dagelyksche ondervinding dit aan ons. Wel is waar, dat het veelen moeijelyk valt zich in een klein begrip bepaald te vinden, inzonderheid den geenen welke te ryk van ordinantie willen zyn: want het is gemakkellyk in een groote ruimte zynen geeft te laten weiden. Dit verscheelt onderling zo veel, als het groot en klein schilderen; daar men ziet, dat in het eerste de meeste konst steekt: dewyl men gemakkellyker van het groot op het klein, dan van het klein tot het groot kan komen; schoon het beide na het leeven geschied. Hier gaat het hun even als een ervaaren Stuurman; welke op de onstuimige zee lang met stormen en gevaaren geworsteld hebbende, met een onverfaagden moed zyn vliegend kasteel door stille stroomen en rivieren stuurende, over en weêr kruist, even of het kinderspel was: daar in tegendeel een Veerman in binnen water, alhoewel hy zyn leeftyd, aan het roer zittende, versleeten had, zeer beschroomd en verleegen zou zyn, als hy eens het roer in volle zee moest regeeren. Hy is dan verre gelukkiger, die in kloeke dingen zich wel geoeffend, dan die in het klein zich altyd bezig gehouden heeft; dewyl het groot de springader is, uit de welke, het ander afvloeit: gelyk een stroom, die hoc verder hy zich van zyn oorspronk en door het veld verspreid, hoc machtelozer en zwakker hy heenen vloeit. Dit is dien ouden en grooten Meesters niet onbewust geweest, welke, hoewel zy zich veel met het klein bezig hielden, echter hunne uiterste vlyt aangewend hebben om groote werken te bekomen; zekerlyk by zich zelve vast stellende, dat het geen, waar by de meeste moeite en konst vereischt wierd, ook de grootste lof, eere en voordeel medebragt.

De kracht, welke een kloek Schildery by een klein heeft, en de hoedanigheden die daar uit ontstaan, zyn de volgende.

Eerstelyk, de natuurlyke verbeelding kan daar in meerder plaats grypen: want van naby dezelve beschouwende, beweegt het den ziender tot liefde

Dat het ordineeren in een kort begrip pryslyker dan in een groote ruimte is.

word door de voorbeelden van groote Meesters bewezen.

Waar in het kloek boven het klein schilderen te achten zy.

liefde, medelyden, gramschap, of eenige andere hertstogt; even of de verbeelde getchiedenis hem aanging. Ten tweden verkrygt zich, door deze uitwerking, de Meester een grooten lof: waar door dan, in de derde plaats, het konstwerk in groote waarde gehouden word. Onnoodig is het, tot deze, noch andere voordeelen op te haalen: maar met eenige voorbeelden zal ik myn gevoelen bevestigen.

Voorbeelden daar van.

Leest eens, wat wegens het Afbeeldsel van *Siratonica* gezegt word; 't welk van de zeelieden, door een storm beloopden, voor een godheid wierd aangezien, en als zulks door hen aanbeeden. Ik meen, dat het in *Junoos* Tempel was, daar men het beeld dier Godin zodanig geschilderd vond, dat haare oogen ieder aanschouwer scheenen aan en na te zien, na welken oord des Tempels zy zich ook heen wendden; schynende of zy de misdaaders wreedlyk, en d'onschuldigen vriendelyk aanzag. De reden daar van is, dat deze twee Beeltenissen zodanig doorwrocht en gelykvormig met de menschelyke gedaantens over een kwaamen, dat zy niet als geschilderd, maar vleesch en bloed, ja als beweegende beelden, vertoonden.

En de redenen waarom.

Waar uit men kan oordeelen, welk een vermoogen de kloeke uitbeeldingen op onze gemoederen hebben; doch boven al, wat driften de nieuwsgierigheid in onze herten veroorzaakt.

Nieuwsgierigheid, oorzaak van veele hartstogten.

Ik stel, om een goed begrip door een kort voorbeeld hier af te geven, dat'er ergens een vermoord ligchaam legt. Naby het zelve staat iemand, die het hertelyk beweent. Een weinig verder in den tyd word de Daader vast gehouden. Deze hoop volks snelt na den Romp; geene na den Daader: deze loopt toe, en een ander trekt weder af. Nu kan men vraagen, is zulks tot de natuurlyke verbeelding dezer daad niet genoeg; of moet iemand daar, noch meerder en met driftiger hertstogt aangedaan, by weezen? Ja, ik moet zien of de gestokene noch leeft; waar de wond toegebracht is; of ik den Daader ken; of die daar huilt een voornaame of gemene Vrouw is, nabestaande van den Nedergelvelden, of niet: doch nader komende, dunkt my, dat de Dooode of myn goede vriend is, of ten minsten hem zeer wel gelykt. Ik schrik: ik slaa myne oogen op de wond: vreesfelyk en schrikkelyk komt my die voor; waar door myne neus ontspringt. Myn hert werd noch meerder tot medelyden aangezet door de tranen van die eerbare en destige Vrouw, welke naby zyn hoofd staat. Ik zoek, ontroerd en wraakzuchtig, na den Moorder: ik zie hem tuschen twee Gerechtsdiensars geboeid heen sleepen, bleek van aangezicht, de vrees des doods het hert beklemd hebbende: ja al wat ik zie, dat acht of veracht, beklaagt, of is ongevoelig om het noodlot van den Gevelden, of den Moorder. Zo veele

Voorbeeld daar af.

veele voorwerpen van verandering doen zich in diergelyk een eenvoudige voorval op. Men overweege nu eens, wat vermogen en kracht het leeven in zulke verbeeldingen van naby heeft, te meer, wanneer alles naauwkeurig en natuurlyk daar in uitgedrukt is.

Voorwaar, men behoef zich niet te verwonderen, dat 'er nu zo weinige zyn die dit oude spoor navolgen; dewyl zy meest het gemak zoeken, en geene eerprikkeling hebben: gelyk wel voor dezen door eenige wakkere geeften gedaan is, om, nevens hen, door een naarfteige onderzoekinge der natuur de lauwerkranen te behaalen.

Ik beelde my in gelukkig te zyn, wanneer ik in het klein een goede achtting had verkreegen: maar eenigen tyd daar na vergenoegde my het zelve ter waereld niet. 'k Was nergens meer na begeerig als tot het groot. Myne eenigste betrachtinge was, alle Schilders van mynen tyd te overtreffen, of ten minsten den besten gelyk te zyn; waar toe ik geen andere middelen bekwaamer vond, dan kloek te schilderen, dat's te zeggen, het leeven van naby te bespeuren: maar de nyd en twift, die geen vreugde scheppen dan in 't verdriet van anderen, hebben dit myn goed voorneemen gestuit. Wat eer zodanige klokke Schilders verdienen, is wel af te neemen; vermits 'er zo weinige zyn welke zich na vereifch daar in kwyten, voornamelyk in deze Landen. De oorzaak is, dat zy het rechte Antiek, noch het fraaije Leeven, niet grondig naspeuren: of zy hebben iets anders, 't geen in een eigene zinnelykheid bestaat. Met het woord recht Antiek, verftaa ik onvervalscht de Oudheid opvolgen; en niet gelyk veele doen, die hunne Beelden met een Mode vermengen, als *Venus* met een *ryghf*, *Mars* met een *barnas* en *yzere bandschoenen*, *Pallas* met een *strooiboed*, enz. Welke manier nooit in zulk een achtinge noch eer kan komen, om dat de Meesters dezer verkiezinge het leeven, gelyk ik meermaals gezegt heb, niet genoeg doorgronden, en geen werks genoeg in hunne Stukken brengen; zynde dikmaals op een luchtige en vaardige penseel zo verzot, dat zy hunne meeste studie en kracht daar aan besteeden; gaande het voornaamste met weinige opmerkinge voorby; tekenende gemeenlyk zo lichtig en onuitvoerlyk op heele vellen papier, dat men ter naauwer nood een ander hoogfel vind, dan op de verheevenste en glinsterende partyen; ja dat 'er by na zoo veel papier zoude van nooden zyn om de halve tinten, tedere partyen, en flaauwe museulen op te brengen, die zy overslaan: schilderende, naar zulke tekeningen, leevensgrootte Beelden; zich zelveu vrywillig noodzaakende om al het overige, 't geen zy in het leeven ongeacht voorby zyn gegaan, uit den geest daar by te voegen. Wat eer of lof hebben zodanige Meestertjens te ver-

Kwaad begrip des Schryvers over deeze zaak in zyne jonge jaaren, door ondervinding geholpen.

Zwartigheid, welke uit deze grondregel te verachten, spruit...

wachten? Zekerlyk niet veel; dewyl 'er geen stof genoeg daar toe in gevonden word. Het alderbeklaagelykste is noch, dat de zulke vyanden van kleedinge en schoone plooijen zyn, ja zodanig, dat zy het leeven ter nauwer nood willen aanzien: een zaak die zo gemakkelyk te verkrygen is, en zulk een schoone deftigheid en cieraad geeft. Maar neen, die wisjewasjes, denken zy, moeten maar alleen uit den geest voortkomen: zo als het valt, is 't goed genoeg: gelykt het geen linnen, 't mag voor laken doorgaan: en gelykt het geen van beiden, het is nochtans voor kleëren gemaakt.

Verschiede
der oude en
hedendaag-
sche Meesters
omtrent deze
zaak.

Als ik daar en tegen met aandacht de werken der Ouden overzie, wat vind ik daar in niet een groot onderscheid! Wat moeite hebben zy niet aangewend, om alles, 't geen zy voorhadden, op het krachtigst te vertoonen! Zy maakten niet veel omstandigheden; maar het geen zy voortbrachten, was alles even konstig, fraay, en natuurlyk uitgewrocht. Beschouwt eens het Vrouwtje aan de put, van *Carats*; *Simon den Tovenaar*, van *Raphaël*; *Judith*, *Zeba*, *Hester* en *David*, van *Dominiquin*; *Hester* en *Abazuerus*, van *Pouffyn*. Bezie het schoone Stuk van *le Brun*, de dood van *St. Stephanus* verbeeldende: hoe wonderlyk krachtig, deftig, natuurlyk en beknopt hy deze dingen geschikt heeft, en dat met kloeke beelden. Dit gezegde is genoeg om klaarlyk te bewyzen, dat het kloek schilderen het kleene verre overtreft; en dat de geen, die zich in het groot heeft geoeffend, zonder moeite tot het kleen kan daalen, als hy maar wil: daar in tegendeel iemand, die zich aan het kleen altyd bezig houd, beswaarlyk tot het groot kan geraaken. Het kleene wel en natuurlyk uit te drukken, is veel, en een lofwaardige zaak. Het is gemakkelyker een Leger af te steeken, en in slagorde te stellen, in een ruim veld, dan in een enge en naauw bepaalde plaats. Een Leger, dat verspreid is, is zwak; maar zo veel te sterker is het, wanneer de Benden dicht by elkanderen indringen. Het is dan in een enge en ongeleegene plaats, dat een welgeoeffend Krygsmann zyn beleid en voorzichtigheid moet toonen. De beste Schryvers en Dichters, zegt men gemeenlyk, zyn kort en bondig. In de Muziek heeft men 't zelfde: want de kracht van een schoone Harmonie bestaat volkomentlyk in vier partyen, zo wel in *Vocale* als *Instrumentale* Stukken. Desgelyks is het meerder konst, een Stuk met weinige, als met veelen partyen, te componeeren.

Voorbeelden van 't gezegde in twee doorluchtige Schilders.

Karel du Gardyn was uitsteekend fraay in het kleen: echter had hy groote neiginge en lust in het naarvolgen der doorluchtige kloeke Schilders: doch hy heeft eindelyk daar mede niet kunnen te recht komen. *Miris*, die roemruchtige Kleen-Schilder, heeft, met zyne Conterfeit-

feitsels levensgroot te schilderen by den *Groot-Hertog van Toscaanen*, zynen *Mecenas*, alle achting verlooren; en zo gebeurt het meer. Die kleen schilderen, gebruiken wel kleene poppen tot haar Leeman, maar geen poppekleeren. Hunne Academibeelden zyn op wit papier twyffelachtig van schaduwe, zonder *mezzetint* of tederheid, en niet verder uitgevoerd als in hunne kraam dienstig is. Die het nu beter meenen te weten, kwanfuis of zy verstonen wat vlak te zeggen was, maaken het wat scherper op de kant, en een weinig donker tegen het licht; hebbende geen tweede tint noodig, om dat zy niet hebben willen dat hunne beelden ronden.

Op een tyd in het Collegie teekenende, was'er een onder allen, welke zyne beelden alzo teikende, gelyk ik zeg. Ik liet hem vraagen, Voorbeeld van een kwaad gebruik in 't na't Leeven teekenen. waarom hy zyne beelden niet beter uitvoerde, nademaal 'er tyds genoeg toe was? Hy antwoordde, niet meerder noodig te hebben; alzo hy maar kleene dingen van een voet, twee à drie ten hoogsten, schilderde. Ik liet weder vraagen, indien het voorviel dat hy iets grooter moest maaken, of hy dan niet verlegen zou zyn? Neen, dat hoop ik niet, ik blyf by myn text, zeide hy; voorzeggende zeer wel, gelyk het naderhand bleek: want krygende eens levensgrootte beelden te schilderen, zo was 'er doch nooit meerder in als in zyne geteekende Modellen. Meerder voorbeelden hier van op te haalen, oordeelen wy overtollig te zyn; hoopende, dat de welmeenende zich deswegen wel beraaden zullen, om in hunne oeffeninge altyd te bezorgen het leeven nauwkeurig te onderzoeken, en zich tot groote dingen bekwaam te maaken.

Deze aanmerkinge, van kort begrip en groote ruimte, is niet alleen dienstig in de verbeeldinge der Historien, maar ook in Landschappen; Conterfeitsels, Bloemen, Vruchten, Schepen, Architectuur, ja voor alle verkiezinge als een algemeene regel noodig.

Wegens de Verdeeling der Geschiedenissen.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

In alle dingen is zekerlyk een volkomene ordentelykheid waar te nemen: en hoewel ieder een hier in na zyn welgevallen te werk gaat, Dat in alle dingen een ordentelykheid is en moet waargenomen worden. en zommige dikwils de regelen en voorgeschreevene maat overtreden; zulks geschied niet zo zeer om best wil, maar door onervarenheid. Want indien zy wisten, waar na zy zich moesten schikken, dat de dingen dus of zo vast gesteld zyn, of dat hun de reden waarom bekend was, nooit

nooit zou in hunne gedachten komen den grondslag te veranderen: want daar zyn geene dwangredenen tot het omkeeren van een zaak, die eens met algemeene toestemminge voor onfeilbaar gehouden en vast gesteld is; dewyl 'er nooit iets onnogelyks voor goed gekeurd zal worden.

En niemand bevoorrecht is om het tegendeel te doen.

Dat zich iemand in zaaken, de konst belangende, bevoorrecht acht, en zich de vrydom wil aanmaatigen van alles te mogen doen en schikken na zyn welgevallen; zulks staat hem vry, al wilde hy alles verkeerd maaken, *Jupiter* met een zotskap op, en een geele of groene mantel om, *Momus* in tegendeel met een purpere tabberd aan, en diergelyke ongerymdheden meêr: wie zal het hem verbieden? Daar is geene wet tegen de overtreeders: zy hebben geene straf te verwachten, dan alleen die welke hen hunne onwettendheid zal opleggen. Waarlyk, een welberaad en verstandig Schilder zal 'er zich altyd aangelegen laten zyn, de waare geschapenheid der zaaken, die hy by der hand wil neemen, te onderzoeken; ten einde hy, des noodts zynde, zyn werk konne verantwoorden: en schoon hy zulks naliêt, hebben zyne konstwerken geen het minste leed noch straf te verwachten. Laat ons liever zeggen met *Horatius*: bemind de deugd om des deugdts wil, en laat ons het kwaad uit vreeze der straffe alleen niet nalaaten, maar om deszelfs afschuwlykheid.

Welke schande voor den overtreeder te verwachten zy.

Hoewel nu iemand door het uitvoeren zyner wil, hoe onordentelyk die zoude mogen zyn, ten opzichte van Geschiedenissen uit te beelden, niet behoeft bekommerd te zyn voor lyfstraf; zo is hy echter niet vry van verwyting en beschuldiging wegens onkundigheid en misverstand; een straf heel groot, ja zeer gevoelig voor een edelhertig gemoed. Men onderwerpe zich dan liever aan de eenmaal goed gevondene en vast gestelde ordentelykheid, en bevoordere zyne studie op dien voet. De zekerste weg is altyd de beste; en in die zaak is het gebaande pad het naaste.

Wat men in de beginselen waar te neemen heeft, in het verdeelen der Geschiedenissen.

Gelyk een goed Geschiedenisfchryver tot het opstellen van een fraaije Historie zekerlyk een ordentelyke verdeeling van zyn werk maakt eer hy begint te schryven, eerst in 't algemeen de hoofddeelen, dan de mindere gedeeltens verdeelt en schikt; onderzoekende verders wat al voorvallen en welke de voornaamste zyn, hoe veele, welke binnen of buitenshuis geschied zyn: wyders, dat hy denkt of hy het zelve van het begin tot het einde toe wil uitvoeren met alle de voorvallen, in zo veele deelen, of maar eenige van de voornaamste: of hy *Homerus* van vier en twintig boeken tot twaalf, *Virgilius* van twaalf tot zes, *Ovidius* van vyftien tot zeven of acht, min of meer, wil inkorten: Zo gaat het ook met een verstandig Schilder, in voorval van deftige Geschiedenissen uit te beelden. Hy onderzoekt den inhoud en zinder zelve, of 'er weinig dan

dan of'er te veel stoffe is; en zulks zynde, of hy het niet in weinig kan begrypen: en zo'er weinig is, of hy daar niet veel kan byvoegen: daar en boven, welke de voornaamste zyn; wat uitgelaaten kan worden om die bekwaamelyk tot een redelyk getal te bepaalen, na dat hy zulks voor heeft. Hy bedenkt zich geduurende een naaukeurig onderzoek, om, in gevalle hy te kort kwam, die middelen te gebruiken, welke tegen de natuur en reden niet of minst srydig zyn, en somtydts van een twee te maaken, wanneer de nood het vereischt.

Laaten wy dan, zeg ik, ons indachtig maaken, dat het een vaste en algemeene regel is, dat, wanneer wy een Geschiedenis onder handen hebben, het zy in drie vier of vyf Stukken verdeeld, als de gelegentheid zulks toelaat, dat, zeg ik, het eerste altyd den inhoud, den staat of conditie, en de plaats, te kennen geeft; en het laatste Stuk desgelyks het slot en einde van de geheele zaak.

Geschiedenissen, die wydlustig zyn, kunnen in een enkeld Stuk niet afgebeeld werden, uit oorzaak van de langduurigheid en de menigte der voorvallen die zich daar in opdoen, gelyk de Geschiedenis van *Joseph*, *Alexander*, *Hercules*, en diergelyke. Deze zyn de bekwaamste in groote Paleizen, schoone Zaal en Kamers of Gaanderyen; alsoo daar gelegentheid is om de Historie in verscheidene Stukken te vervolgen, het zy in Tapirzeryen of Schilderyen. Engelyk het dikmaals gebeurd, dat de Goden zich daar mede vermengen, en hunne rol spelen, is men niet verlegen om hen in de *Plafons*, of zolderingen, te plaatsen; acht neemende, dat het begin of het fluiteinde op de schoorsteen gevoegd werd, zo als ik verder in de Zolderwerken zal zeggen. Diergelyke lange Historien zyn'er veele te vinden in *Homerus*, *Virgilius*, *Apuleus*, *Torquato Tasso*, ja zelf in de H. bladeren. Indien men nu uit een diergelyke Historie twee voorvallen wilde verkiezen, of twee by malkander hangende Stukken maaken, zo zal men in het eerste dat deel verbeelden, 't welk de meeste opmerking inheeft, 't zy het eerste, tweede, derde, vierde of vyfde voorval, zo als het dan is, waar van de weêrga noodzaakelyk het laatste zal moeten zyn; als, by voorbeeld, het einde van *Adonis*, of zyne dood; de val van *Phaëton*, of zyn graf; *Sardanapalus*, daar hy zich verbrand; *Eneas*, daar hy vergoed word; *Reinouds* onttovering; en in de Heilige Historien, daar *Salomon* aan den Afgod offert.

Hier staat aan te merken, dat alle Geschiedenissen twee srydige oorsprongen en uitslagen hebben, te weten zommige die hun begin neemen uit een treurigen aanvang en op een blyde wyze eindigen, of wel die blyd beginnen en treurig eindigen. Een derde soort kan

Hoofdrege-
len die men
moet waarnemen.

Wat men
omtrent zy-
ke Geschie-
denissen
waar moet
neemen.

Oorsprong
en uitein-
dens aller
Geschiede-
nissen aan-
getoond,

men

Haare ver-
deeling, be-
gin, midden
en einde.

men daar by voegen, te weten die noch blyd, noch treurig zyn. In drie voorvallen zynde gedeeld, moet het eerste als een inleiding weezen, waar in men te kennen geeft, van welk men wil handelen: in het tweede vertoont men de voornaamste daad: het derde moet zyn de gelukkige of ongelukkige uitflag; by voorbeeld, *Julius Caesar* in het begin van zyn regeering, daar na zyne stand of verdere verheffing, en ten laafsten zyne dood. Even op deze wyze handelt men als men zulks in vieren verdeelt, gelyk de geboorte, opgang, standhouding, en dood van een gemeen of Vorsteiyk Persoon.

Vyf is het volmaakste, meer is overtollig en verdrietig; vermits in de vyf deelen genoegzaam alle Geschiedenissen, zo als zy moeten weezen, volkomentlyk kunnen vertoonnd werden, op deze manier: het begin in het eerste, zyne opkomst in het tweede, zyn stand in het derde, zyne daaling in het vierde, en zyne ondergang in het vyfde. Doch dit zullen wy verder en breeder verhandelen in het Hoofdstuk, daar wy spreken van Stukken die men weergaa noemt.

Vryheid der
Schilders
boven de
Historie-
schryvers.

In het schilderen en vertoonnen van een verbeelde Geschiedenis is een Konstenaar niet gehouden zich altyd aan de wetten van een beschreevene Historie te verbinden; aangezien het de schuldige pligt van een goed Historieschryver is, de byzondere geschiedenissen ordentelyk van 't begin tot het einde te verhaalen. Daar en tegen is de verkiezing van een Schilder vry onbepaalder; dewyl hy zich niet veel daar aan bind, of hy plotseling in het begin, in het midden, of wel in het einde der geschiedenissen invalt. Hy begint zomtyds daar 't hem best gelegen dunkt. Somtyds pikt hy uit den hoop 't geen met zyn oogmerk allermeeft overeen komt. Hy verbeeld, zeg ik, of het voorgaande, het tegenwoordige, of het toekomende; en is niet verder verbonden, als 't geen in eenen opslag der oogen tevens kan gezien worden, uit het gantsche vervolg der zaaken te vertoonnen.

Benevens
de reeden
daar van.

Horatius verdeelt de Speelen in vyf handelingen: in de eerste, de zin en inleiding; in de tweede, 't vervolg der zaak, daar in de eerste van gemeld is; in de derde ryft de twist; in de vierde word men van verre den uitkomst der zaak gewaar; en in de vyfde het slot, treurig of blyeindig.

Vershil
hier in tus-
schen den
Schilder en
Dichter.

Maar een Spel verscheelt hier in met een Schildery, dat het eerste in elke handeling een byzonderen tyd, plaats, of daad begrypt; daar het Schildery maar een oogenblikkelyke daad of zaak vertoonnt.

Het is niet zonder reden dat de Speelen in vyf handelingen verbeeld worden, na 't voorbeeld van de zonneloop, welke met den dageraad begint; ten tweden, op den voormiddag opklimt; ten derden, 's mid-
dags

dags zich in zyne volle kracht vertoont; ten vierden, na den middag afgaat; en ten laaftten met den avond ondergaat.

Wie nu zeker wil gaan, en een ordentelyke verbeelding maaken, hy lette op deze middelen, die hem, nevens de waarheid, een rykdom van gedachten zullen byzetten.

Eerftelyk, op de *Tyden*; ten tweden, op de *Plaats*; ten derden, op de *Staaten* der Perfoonen.

Door de *Tyden* verftaan wy den voorleedenen, tegenwoordigen, of toekomenden Tyd: en in dezelve doen zich weder deze onderdeelen op, des Nachts, des Morgens, des Middags en des Avonds; het Voorjaar, de Zomer, den Herft, en de Winter; en de tuffchen beide komende, als Maanden, Weeken, Dagen, Uuren, enz.

Omtrent de *Plaats* zyn aan te merken de Gewelften, *Europa*, *Afia*, *Africa*, en *America*: In de Stad of op het Land, binnen of buitenshuis, kostelyk of gemeen, of met alles vermengd.

In de *Staaten* der *Perfoonen* komen ons voor hooge en verheevene, als Keizers, Koningen, Vorften, Raadsheeren, Veldoverftens, enz. desgelyks Goden, Opperpriefters, onderscheiden zynde zo wel in het Man- als 't Vrouwelyk geflacht: daar na in den tweden Staat, Adel, Kooplieden, Burgers: en ten derden de gemeenen of geringen, Boeren, Bedelaars, enz. Onder deze vind men nochmaals een verdeeling, te weten groote Koningen, mindere en kleene, en zo in ieder Stand. Daar en boven vind men onder deze oude, middelbare en jonge.

By de menschen in het algemeen vind men lange, middelmatige, korte, dikke, dunne, wel en wanschapene, gezonde en zieke, verftandige of gekke, en van inborft of humeur zo wel als in de kentekenen des gelaats en in gefalten verschillende.

Men kan in de vierde plaats hier by voegen, de zeden van ieder *mensch*, en de byzondere gewoontens der volkeren, als *Romeinen*, *Grieken*, *Perziaanen*, *Armeniers*, *Duitschers*, en andere; benevens hunne kleedingen, welke in verschillende stoffen bestaan, als zyde, linnen, laken, dun of dik, lang of kort.

Eindelyk, op de *Gedaantekennis* of *Phifionomie*, op de *Perspectiwe*, *Geometrie*, *Bouwkunde*, *Anatomie*, *Proportie*, *Koleur*, *Houdinge*, *Reflexien*, en wat verder in ieder byzonder Hoofdstuk, deze zonderlingheden betreffende, werd aangewezen; waar toe wy den weetgierigen Liefhebber wyzen, en 't welk wy, om kort te gaan, niet weder zullen op deze plaats herhaalen.

Alleenlyk zullen wy hier noch twee aanmerkingen by voegen; oordeelende het zelve hier ter plaatse niet onvoegelyk te zyn: voor eerft,

Korte en zekere middelen, om de Gefchiedeniffen wel te ordinceeren.

Eerft in het waarnemen der *Tyden*.

Ten tweden in de plaats.

Ten derden, in de Perfoonen.

Ten vieden op de gewoontens, zeden, en kledingen.

eerst, dat 'ertweederley soort van Schilderyen aan te merken zyn, te weten, natuurlyke en onnatuurlyke; en ten tweeden, wat goede Historien zyn om achtervolgens in een Stuk uit te beelden.

Natuurlyke De natuurlyke Schilderyen zyn die, waar in men vertoont de hoedanigheid van een Geschiedenis of Voorval door een enkele hertstogt, dat 's te zeggen, eenmaal den Persoon te vertoonen, waar op de geheele zaak beruht.

En onnatuurlyke Schilderyen. De onnatuurlyke zyn deze, waar in men meer als eens een en den zelve Persoon vertoont, en alzo twee Voorvallen in een vermengt, op twee verscheidene tyden gebeurd, als het een by dag en het ander by nacht; zaaken die in de natuur zelf niet kunnen geschieden, en waar by dikmaals meer als een oogpunt gesteld word.

De twee- de aanmerking. De krachtigste en de verstaanlykste Geschiedenissen zyn gelyk de volgende: die van *Heliodorus*, in de *Machabeen* beschreeven, daar hy door den Engel gestrafd word; alwaar men noch kan byvoegen, daar de Hooge-Priesters voor den altaar des Heeren smeeken; en noch meer, daar de Weduwen en Weezen kermen en schreijen, alles in een Stuk: het welk de Historie van het begin tot het einde aanwyft, of voor het minste een groot gedeelte. Desgelyks in *Pompejus*, daar hy alle de brieven en papieren van *Perpenna* voor hem doet verbranden; en ten tweden, daar hy hem ter straf laat weg voeren; en meer diergelyke.

Van het waarneemen der schikking in een Tytelplaat.

T W I N T I G S T E H O O F D S T U K .

Dewyl wy bezig zyn met van de schikking veeler byzondere zaken, en waarneemingen daar omtrent noodig, te spreken, komt ons niet ondienstig voor, ter zelve plaats van het schikken der voorwerpen in een Tytelplaat te handelen, en hoe men zulks moét aanmerken; nademaal het, als een zaak op zich zelve zynde, heel veel van de andere Ordinantiën verscheelt, en in alles na behooren, tot cieraad van een Werk, moét worden gemaakt: even als een schoon wandelperk in een Tuyn, alwaar de voorwerpen, 't zy Potten, Statuaas, Boomen, enz. op hunne behoorlyke standplaats gesteld worden.

Schikking der Beelden. Noodzaakelyk moét het Beeld, 't welk den inhoud des Werks betekent, in het midden des Stuks zich of verheven, of door andere byvoegselen het voornaamste vertoonen. Daar boven, of onder het

het zelve, een ruime Tafel met des Boeks opschrift, in grove zwarte, of anders dubbelde letters; en de andere Beelden, die 'er vereischt worden tot bekrachtiging der zin, aan weder zyde, op gelyke stand van hoogte of laagte, meest staande, of ook wel zittende. Dit is voor zo verre de eerste of voorgrond betreft.

Belangende het verschiet, als weinig gemeenschap met de zaak hebbende, 't is geoorloofd dat men het schikke alwaar men het gevoegelykft oordeelt, met hoogtens of laagtens, om door het zelve de gelykheid van het voorwerk meerder luister by te zetten, en 'er een schilderachtige welstand aan te geeven. De voornaamste doorzicht behoort men in het midden te plaatsen: maar indien 'er twee doorzichten vereischt worden, om het een en het ander in het verschiet te doen zien, zo voegen dezelve aan wederzyde het best, doch dat zy zich even groot en uitgestrekt vertoonen.

Maar, voor alles, dat het voorwerp des Tytels rondom in zyn gebouw, rotsen, of boomen geslooten blyve, of ten minsten voor aan tot het einde der voorgrond; 't welk men moct aanzien als of het een Tooneel was 't geen aan eene of wederzyde met een gordyn word geopend, somtydts zulks met twee kolommen en een frontespies vertoonende, of het wel met een lyst of compartement omsluitende; in welken gevalle altyd een blaazende of bazuinende Faam moct vertoond worden, het zy voor of achter, van wat zaak ook in het Werk gehandeld werd: ja de Faam alléén met het Opschrift des Boeks kan beter bestaan, dan het Beeld des Boeks zonder de Faam.

Dat men het Opschrift op de wimpel des Bazuins stelt, is welvoegelyk, wanneer het zelve in het midden des Stuks vertoond word, doch met dubbelde letters; maar zo het aan de eene of de andere zyde geplaatst is, gantsch niet. De kloeke en zwarte letters voegen niet beter als in het midden, maar meer na onder: doch wanneer het gebeurt, dat men dezelve boven moet plaatsen, dan zullen ze met een dubbelde sneede gemaakt dienen te worden, om deze reden, dat zy anders het oog te veel trekken, en het ander werk krachteloos zouden maaken.

Dit is voor zo ver het algemeen belangt. Nu zullen wy noch eenige byzonderheden aanmerken, en voor eerst de Beelden betreffende.

Men moet altoos het Beeld des Boeks op de voornaamste plaats in het midden en verheven stellen; die, welke, naaft dit, het meest te zeggen hebben, wat laager en afgewekener; en dus met de mindere afwykende tot aan de verschieten toe, ieder Beeld na zyn rang, werking en hoedanigheid, in standplaats verminderende. En zo 'er noch eenige byvoegselen van minder kracht, echter noodzaakelyk, in ge-

Van het verschiet.

Van de gebouwen in het zelve.

Een Faam altoos blaazende daer in.

Waar men het Opschrift plaatsen moet.

En welke letters.

Verdere waarneming in de Beelden.

Van het minder Bywerk.

laft moesten worden, dezelve konnen in basreleven, hier of daar, werden geplaatst en verbeeld.

Om my nu verstaanbaarder uit te drukken, zal ik een voorbeeld Tafereels gewyze voorstellen, en tot voorwerp neemen een Boek, genaamd

ARS MILITARIA, handelende van de Krygsoeffening. *Bellona*, als den inhoud des Boeks, zit op een hoog en ruim Pedestal, in het midden des Stuks, rondom in allerley wapentuigen, gelyk men gewoonlyk haar verbeeld. Aan de eene kant vertoont men den *Aanvaller of Offensive*, aan de andere zyde den *Verweerder of Defensive*, welke te samen de geheele zaak betekenen.

De laatste is afgemaald als een deftig Burger, in de linkerhand een tafel houdende, waar op een sterke vesting in haare platte grond getekend staat, en in den rechter arm een bos koornairen. Den *Aanvaller* word verbeeld als een fluks jongman, houdende in de eene hand een morgensterre, en in de andere een houweel; leggende een dommekracht, of muurbreeker, aan zyne voeten. Aan de eene zyde ziet men in het verschiet een stadts muur, aan de andere kant eenige gewapende mannen, zommige huizen in lichten vlam zettende. Achter den eersten staat de *Wakkerheid*, en achter den anderen de *Listigheid*.

Nu merkt men, dat de voorgemelde regulierheid niet kan vermyd worden, te weten van die voorwerpen, welke wy als hulpmiddelen tot de zinverklaring daar by schikken, om *Bellona* te vergezelschappen: want het zou onvoegelyk zyn, dat een van die beide Zinnebeelden zittende, en het ander staande vertoond wierd, en een ongelykheid in de schikking veroorzaaken, door dien zy beide één werkelykheid verbeelden moeten, of ten minsten zich vaardig houden om het een of het ander te onderneemen; waarom zy, nevens de twee anderen, die zich achter hen vertoonen, staande dienen gesteld te worden, en wegens die reden aldaar zyn geplaatst, om dat zy ten dienste en hulp der eerste twee zyn, en zelf geen hoofdzaak verbeelden: want men zou hen konnen uitlaten, dewyl zy meer tot cieraad, als noodzakelykheid, daar by gevoegd worden.

Het verschiet zelf, als overtollig, kan men ook vermyden, vermits het Opschrift genoegzaam deze gevolgen te kennen geeft. Maar als men zonder hinder van het voornaamste zulks daar in kan voegen, stryd het met de reden niet: doch ik zou het liever willen verbeelden als basreleve, in steen gehouwen.

Alle de Tytelprinten moeten deze volgende hoedanigheden bezitten, eerstelyk

Het vermaak voor ieders oog,
Tot lof en eere des Schryvers, nevens den Tekenaar, en
Het voordeel des Verkoopers.

Voorbeeld van een Tytelplaat.

Aanmerking op eenige Beelden, en

Van het verschiet.

Wat in een Tytelplaat vereischt word.

Op deze opmerkingen word door weinige acht gellagen, en dezelve ook van veele niet geacht, schoon het zeer noodzaakelyk is: want alle zaaken hebben hun opzicht en einde waar toe. Als men die nu een toeëigening geeft, zo behouden zy hunne volkomene hoedanigheid. Hoewel nu deze drie aangewezenen daar in beoogd moeten worden, is het, myns oordeels, niet verwerpelyk, dat 'er noch iets by gevoegd werde, het welk wel een overvloed, maar geen overtolligheid, toebrengt.

Myne gedachten zyn, dat, indien het voornaame Beeld door een Hof, Paleis, of ander Metselwerk verzeld word, zulks ter rechter zyde, te weten van binnen het Boek moet komen, en na de linker kant zo ylaf loopen als de zaak kan veelen. Ook zou het tegens myn goedvinden zyn, dat 'er een Tafel, Pedestal met een Vaas, of iets anders, maar half in 't Stuk kwam, en de rest buiten schoot, ten ware de Lyft der Print, die rondom loopt, zo zwaar wierd verdoond, dat, op het oog te zien, zulks daar achter, met het overige deel, kon heenschieten, of dat het op een derde of verdere grond ware.

Wy zullen daar noch byvoegen, dat het licht of de daging, op de voorwerpen vallende, van buiten het Boek, dat is van de linkerzyde of Van het licht en daging der voorwerpen. opening des Boeks, na binnen schiete, om alzo door het een met het ander, te weten de Print en het Boek, een volmaakte overeenkomst uit te werken, gelyk de ziel met het ligchaam heeft, het Boek voor 't ligchaam en de Print voor de ziel gerekend zynde, die het ligchaam doet bewegen: en gelyk de rug des Boeks de oorsprong van print en bladen is, zo neem ik ook het zelve voor het steunsel myner stelling.

Waarom ik de voorwerpen ligt of zwaar aldus schik, is om dat ik oordeel het tegendeel onvoegelyk en minder gegrond te zyn; gelyk de welstand daar van in de Tytelplaat van myn uitgegeeven Tekenboek, die naar deze regel aldus opgesteld is, kan gezien worden.

En om hier van een nader bewys voor en tegen te geeven, zo let eens op deze twee voorbeelden, hier nevens gesteld, welke myne gedachten naauwkeurig en genoegzaam zullen doen verstaan.

EERSTE VOORBEELD.

Ik stel aan de rechter zyde des Stuks een schoon portaal of ingang, van Hof of Tempel, aan wederzyde met vleugels of borstweringen, en op dezelve eenige Menschen over een baluister leunende, loopende alles na het oogpunt, dat in het midden des Stuks is. Voor den ingang van 't portaal zoude een Vorst, Vorstin of *Vestaalsche* Non staan; en voor

haar, aan de trap, een Man of Vrouw, op de kniën leggende, waar aan de gemelde Vorst of *Vestaalsche* Non een staf of rol papier zoude toereiken of behandigen. De *Faam*, van boven het portaal, zou na de linkerzyde blaazen; en op de tweede grond, mede ter linkerzyde, half uit het Stuk, zouden eenige als verschrikt de vlucht nemen. Aan die zelve zyde zou men het verschiet tot aan het oogpunt open zien als een galdery. Het Stuk, links gedaagd, en alzo luchtig opgeteld en overgedrukt, zou de eerste voor zyn, en de overdruk het tegendeel: alle beide op een vierde van een blad.

T W E D E V O O R B E E L D

In een Landschap.

Ter rechterzyde zal een Tombe zyn, heel massief, en op Sfinxen gedraagen, aan wederzyde met andere Pronksteeenen, als Pedestallen met Vaazen, de voorste meer als half uit het Stuk, alles naar het oogpunt wykende, gelyk in het voorgaande; achter dezelve digt met Cypressen en andere boomen gestopt tot aan het oogpunt, en verder het verschiet. Van de linkerzyde, op de tweede grond, zou men eenige Menschen zien aankomen, als een Priester, Jongens met Offergereedschap, als mede de Bydrager en de Offerbeesten, niet geheel maar iets of wat. Voor de Tombe, op de plint, zou een klein Autaartje staan. Voor aan twee à drie *Harpyen*, die de vlucht neemen. *Cupido*, van de Tombe afvliegende, zou haar met de pyl op de boog najaagen, als haar van daar willende verdryven. Drukt dit dan mede, gelyk het ander, over; en beschouwt dan de welstand van beiden.

Tegenwer-
sing.

Schoon-deze verhandeling door de reden, en uit wisse gronden, opgehaald is, geloof ik echter dat'er veele zyn, die dit voor een onnoordige opstelling, als te verre gezocht, zullen achten; denkende, dat men een zaak, die zo veel honderden jaaren onbepaald en vry geweest is, tegenwoordig wil verbeteren, en voor een wet doen doorgaan: dewyl de Boeken in zich zelf, zonder die aanmerkingen, in de voorbeelden bygevoegd, even deugdzaam, niet minder aan den man komen, en wel betaald worden. Ten anderen, zo 't een fraay Boek is, of'er een Print voor is of niet, als'er maar een Opschrift is van den inhoud, dat's genoeg; en zo d'er een is, al was het noch zo slegt, als het maar te kennen geeft waar van het handelt. Doch ik vraag hen, als men in een zaak met even geringe moeite een grooten welstand kan brengen, en dezelve verbeteren, of het niet pryswaardiger en meerder is,

is, dan de oude en gemeene flender te volgen, voornaamentlyk als men het met wiffe regelen kan goed maaken, en 't ander daar door te niet doen? Waarom is dit voor dezen dan van anderen niet beschreeven, als het zulk een vaste stelling is? zullen zy mogelyk zeggen. Waar op ik antwoord, dat het onmogelyk is, schoon de menschen veel zyn in de waereld, dat alles door hen zoude gevonden zyn 't geen noch te vinden is: want de verandering der gedachten van weetgierige menschen, in nieuwe en byzondere dingen te onderzoeken, is oneindig. Het is wel waar, dat, zo 't een slegt Boek is, de Tytelprint het zelve niet goed maaken zal: maar het spreekwoord word hier bevestigd, dat een zaak, schoon voorgedaan, half verkogt is: en by gevolg dient de welstand, in alle dingen, naauwkeurig waargenomen te worden.

Opgeloft.

Van het verbeelden der Droomen, Herffenspookfelen, vreemde Gedachten, en verdichte Geschiedenissen in tyd van ontlasting, verlustiging of overige uren.

Wie kan mispryzen, dat een yverzuchtig Konstenaar zich zomtyds verlustigt met vreemde gedachten en invallen op het papier te stellen, ja zelfs die te schilderen? wel te verstaan voor zich zelve. Ik oordeel zulks een loffelyke zaak, en klaar blykteken van een grooten geest te zyn; daar en boven een recht middel om door bekwaamheid in de konst van 't Ordineeren boven anderen uit te munten. Onwederspreekelyk is het, dat de geenen, welke hunne tydskorting vinden in dingen die de konst aangaan, een dubbeld voordeel daar van trekken; want zy oefenen hun verstand met woeker, ten opzichte van de allerzwaarste uitbeeldingen die ons kunnen voorkomen, en door ons vernuft begrepen worden. Men overweege, ten aanzien van het volk, eens, hoe nut zulk een Schilder kan zyn; vermits het meestendeel der menschen een byzondere nciging en verlangen hebben om nieuwigheden en zeldzaame voorvallen te beschouwen. Men ziet zulks klaar genoeg aan de Bly-en Treur-, Operaas en diergelyke Schouwspelen, dat, waar de engemeenste dingen vertoont worden, de meeste toeloop is. En hoewel iemand mogt denken, dat ik my in myne redenen vergreep, en liever wilde staande houden dat zodanige Schilders in tegendeel weinig geacht behoorden te worden, en beter elders hunne tydskorting mogten willen zoeken dan in zulke dingen; zo wilde ik wel eens weeten, waar in, en in welke stoffe, zy zulks zouden doen: in kroegpraatjes te hooren, onnutte boeken te lezen, langs straat te wandelen, of dwaas

Nutheid
in verdichte
dingen te
verbeelden.

Wederlegging der geenen, die deze stelling berwiltten.

Voorbeelden in groote Meesters.

Waarschouwing aan jonge Konstaenaars.

Kwaade gevolgen van zommige uitspanningen.

bejag van allerhande tydverdrijf? al het welk meer na tydverkwisting gelykt, dan om zich bekwaam te maaken tot voortzetting van zyne oeffening, en om ryke vindingen te bekomen.

Het is niet onbekend, dat *Raphaël*, *Michiel Angelo*, en meer andere beroemde Schilders zich zomtyds met diergelyke vreemde gedagten hebben verlustigd; waar uit ik besluit, dat deze groote lichten in de konst zulks voor geen schande gehouden hebben. Daar en tegen valt het wel te denken, wat uitflag van zaaken die geenen hebben te wachten, welke, de konst aan een kant gesteld hebbende, zich gaan dronken drinken, en met andere zaaken bemoeijen, als of het schilderen hen ter waereld niet meer aan ging. Men kan de waarheid van dit spreekwoord niet ontkennen, naamentlyk, dat wy geen twee meesters te gelyk kunnen opvolgen en gchoorzaamen. Het is immers zeker, dat, zo iemand een tamelyk zwaare studie heeft, die hy gezind is door te zetten en zich daar in te oeffenen: dat, zeg ik, wanneer hy een tweede daar by wil neemen tot tydkorting of onlasting, en deze zwaarder, of van een heel andere natuur als de eerste is, hy de zwakste zynere oeffeningen zal moeten verliezen, ja geheel achterlaten. Het is dan van groot belang, zich te gewennen aan dingen die onze zinnen niet overweldigen, en het geheugen niet te veel aankleeven; wel verstaande in dien gevalle, wanneer wy iets doen om onze geesten te ontlasten, en buiten onze studie te verlustigen.

Dierhalven zeg ik, dat een jong Schilder, die zich in zyne overige uren bekwaam zoekt te maaken tot het uitvinden van fraaije Ordinantien, zich voor al moet wachten van zich dronken te drinken; straatgeschiedenissen aan te hooren; na nieuwe tydingen te verneemen; beuzelachtige en geringe boeken te leezen, als Kluchten, gemeene Romans, en voornaamentlyk moorden, wreede voorvallen, toveryen en diergelyke, als mede de gronden der Muziek te leeren.

Want wat spruit niet al uit den Wyn? Hy bedwelmt de zinnen door de dampen. Welk een geweld doen de nieuwe Tydingen niet door het verhaalen van rampen en ongelukken op onze gemoederen? Is het niet een geduurige ontroering, die ons dikwils onbekwaam maakt om te kunnen bedaaren, en ons tot rust te begeeven? Niet minder schadelyk is het leezen van wreede Geschiedenissen, Moorderyen, enz., welke somtyds in het diepste van ons hert indringen, en ons van de studie afrukken, ja daar toe geheel onnut maaken; die ook de nieuwsgierigheid, in plaats van dezelve te verzadigen, meer en meer kittelen en vermeerderen, ja zodanig, dat, wanneer men iets zedigs zoude willen voortbrengen, het zelve nauwelyks een plaats in onze gedachten kan

kan vinden die niet met geweld door de verwarring ingenoomen is. De gronden der Muziek, of die van eenige andere groote Konst of Wetenschappen, hebben te veel kracht op onze zinnen: men moet noodzaakelyk een van beide verlaten, dewyl'er geen twee groote masten op een schip kunnen zyn.

Dierhalven zal ik drie à vier Verbeeldingen, elk van een byzonderen aart en natuur, tot klaarder aanwyzinge myner meening, en tot aanleiding om eigene en vreemde gedachten in onzen overigen tyd, zeer dienstig om zich by zich zelve in 't Ordinceren te oeffenen, uit te vinden, hier achter laten volgen.

Doch voor af zullen wy noch eerst eens onderzoeken, waarom'er geene Schilders gevonden worden, die zich bemoeijen met vreemde of Barbaarsche Geschiedenissen uit te beelden, gelyk Indiaansche, Japan-sche of Chineesche. De reden hier van komt my aldus voor, dat'er geen Autheurs zyn die iets daar van beschreeven hebben 't geen te schilderen waardig is; verschaffende die Natien geene andere dingen als wreedheden, moorden, tyrannien, en diergelyke schrikkelyke en onaangename vertooningen, welke de aanschouwers meer tot verdriet en onlust, dan tot vermaak, zouden verstreken: behalven dat de zeldzaamheid en wanschikkelykheid hunner drachten, zeden en wezens, zeer strydig zyn met het schoon en fraay Antiek. Het is zeker, dat in een Vertooning, of Geschiedenis, de zaak met behoorlyke en krachtige hertstogten uit te drukken, het voornaamste is waar op een Schilder doelt, op dat men klaarlyk moge bevatten wat hy wil zeggen, om alzo de nieuwsgierige toehoorders in het gehoor te voldoen. Doch het zou niet meer zyn dan of men 't uit een boek had geleezen, wanneer de bevalligheid der perzoonadjen daar niet mede vergezelschapt was; waar over zich de aanschouwers een tyd lang, zonder verdriet, mogten vergenoegen. Wat is'er, dat den toezinder van een schoone Comedie meer tegen de borst stoot, dan slegte, ongemanierde en kwalyk gekleede Acteurs; of dat men deftige Toneeltukken speelt op een slegt en veracht Tooneel? Is een schoone stem aangenaam voor het gehoor; hoe veel meer verrukt dezelve, wanneer de oogen mogen aanschouwen datze uit een schoone vrouwemond voortkomt? De schoonheid verwekt liefde; maar de mismaaktheid en ongeschiktheid, afkeer. Het is dan niet vreemd, zeg ik, dat zich niemind wil vergaapen aan zodanige soort van Afbeeldingen; wel denkende, gelyk niet onwaarschynlyk is, dat zynier veel aftrek zouden hebben: om dat de Europiaanen aan het schoon te veel gewent zyn, dan zich door zulke schimmen en spook-selen te laten verlustigen. Maar niettegenstaande het gezegde, 't welk

Redenen
waarom
braave Mee-
sters weinig
barbaarsche
en Indiaan-
sche Ge-
schiedenis-
sen verbeel-
den.

Wat in In-
diaan'sche
Verbeeldin-
gen pryfle-
lyk en ver-
kiezelyk is.
de

de Beelden en Gefchiedeniffen betreft, oordeel ik het niet onaangenaam, zulke en diergelyke Landfchappen fomtydts te verbeelden voor een vernuftig Landfchapfchilder; vermits de vreemdigheden, welke ten opzicht van de gronden, boomen en gebouwen daar in gevonden worden, aan het meeftaandeel der aanschouwers behaagelyk zyn, voornamentlyk aan die geenen welke daar wat van gehoord of geleezen hebben. En waarlyk, deze verandering van gezichten is gantfch niet ftrydig met de natuur, noch met de konit, gelyk de menfchen en hunne zeden daar zyn, welke hunne rechte gefalte en volmaaktheid, die zy van God en de natuur hebben verkreegen, verkrachten en te niet doen, door hunne onkunde in de welftand en zedigheit.

Tegenwerping tegens de voorige ftelling.

en wederlegging derzelve.

Maar iemand zoude my mogen tegenwerpen, dat het onmogelyk is het een zonder het ander te doen; en dat, by gevolg, als zodanige Landfchappen volmaakt zouden zyn, dezelve noodzaakelyk met beelden van die Landaart moeften gefloffeed weezen. Ik antwoord: het is waar; maar vermits het Stoffeeren in een Landfchap het minfte is daar men op ziet, zo is het, myns oordeels, niet onaangenaam, dat men hier of daar eenige van die fchepfels laat zien, tot aanwyzing van den Landaart. Een verftandig Meefter kan zulks fchikken daar hy het bekwaamft ten dienfte van het geheel oordeelt, en zodanig dat de oogender aanschouwers daar door niet geftoord worden: en vermits die Geweften by de Europiaanen ten vollen bekend zyn, kan hy die daar in voegen, onder dezelve vermengende Reizigers van andere Natien en Geweften, als Perfiaanen, Romeinen, Grieken, en diergelyke, welke het alles kunnen goed maaken en verciereren, zo als men voegt de Blanken in Moorenland en Mooren in Griekenland.

Twede tegenwerping.

Oploffing derzelve.

Nu kan men noch een tegenwerping maaken wegens het uitvoeren van zodanige Stukken, naamentlyk dat men die zo fraay noch zo natuurlyk niet zoude kunnen fchilderen als men wel andere doet, waar in men het leeven kan gebruiken zo dikmaals als men wil. Ik beken, dat zulks al een groote fchyn van reden heeft: maar de boeken, welke daar van fchryven, zyn zo meenigvuldig en zo naauwkeurig, dat men genoegzaam daar van onderrigt kan werden voor iemand die kloek van verftand is. Het temperament der lucht, de vruchtbaarheid der gronden, de gefaltens der boomen, nevens andere gewaffen, mitsgaders natuur en koleuren zyn duidelyk genoeg verklaard; en of het groen een weinig lichter of donkerder, of de gronden een weinig geelder of roffer zyn, wie zal dat berifpen als het met de regels van de konit wel overeenkomt? Wat my aangaat, ik zou niet fchroomen zodanig een Stuk te fchilderen, en wenschte wel dat ik het gedaan hadde met zulk een oogmerk als ik

ik nu zoude doen: te meer om dat het geen Schilder betaamt te laa-
ren 't geen in zyn vermogen is, waar mede hy zynen lof kan ver-
meerderen. Men laat fomtydts na een zaak te doen, niet zo zeer om
dat het ons niet in gedachten komt; want alles schynt ondoenlyk dat
men niet onderzoekt noch onderzoeken wil. Wat vermag het pen-
ceel van een vernuftig Meeſter niet als hy het maar wil onderneemen?
Nochtans vind men 'er veele, welke met den Ezel nooit uit hunne
tred gaan; gelyk ik 'er voor dezen een ontmoet heb, die, nevens my,
by mynen Vader een tyd lang geleerd had, welke, wanneer ik hem
eens vraagde waarom hy fomtydts niet wat anders ſchilderde als uit
de Bybel, my ten antwoord gaf: wat zou ik veel zoeken na historien?
hier heb ik 'er meêr als ik myn leeven zal maaken. Doch het was
geen wonder; want hy ſchilderde wel tienmaal een en het zelve, als
hy maar behagen daar in had.

Volgen nu eenige Verbeeldingen, gelyk wy hier vooren beloofd
hebben.

Knaaginge der Conſcientie door een Spook veroorzaakt.

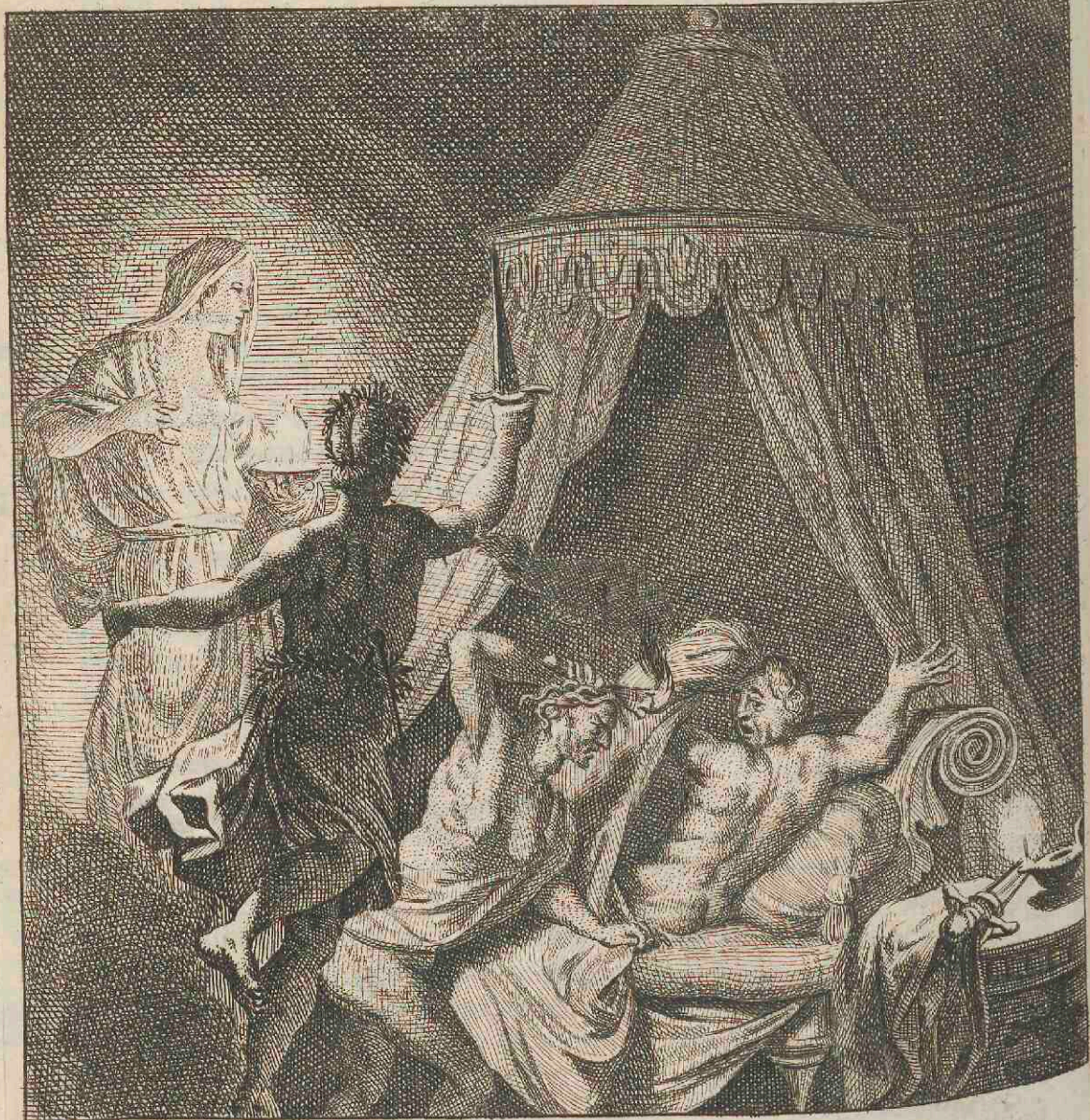
Als *Sextus Tarquinius Lucretia* had verkracht, lag hy op zyne
koets te ruſten, wanneer de rampzalige, die haar zelve met een
pook had omgebracht, om haare gehoonde kuisheid te wreken, voor
zyn bed verſcheen, en haaren boezem, met bloed beſpat, vertoon-
de: welk gezicht hem zodanig ontroerde en verſchrikte, dat hy zich
van angst niet wift te bergen.

Deze, die haar geleid met een pook in de hand, gehuld en om-
gord met cypreſſetakken, verbeeld de Wanhoop of Redeloosheid, zo
als de gebroke paſſier, die in de gordel ſteekt, genoegſaam aanwyſt.

Nu zoude iemand mogen vraagen, om dat zy de wond ontbloomt,
of haar daarom de pook niet toekomt? Waar op ik antwoord van ja,
alzo zy de daad uitvoerde door hulp van deze die haar aanhitſte. 't Is
wel waar, dat 'er, gelyk wy op zyne plaats, in 't ſtuk van *Melea-
ger*, zullen bewyzen, geen byhulp van nooden is, als het misdryf
door eigene handen geſchied; maar dit is een heel andere zaak: want
Meleager was daar noch ſtervende, en de wraak noch niet volvoerd;
maar hier is 't al gedaan, alzo zy haare wond aanwyſt. By gevolg
is de krachtigſte beweeging der wanhoop al voorby. Derhalven
doet zy hem, door deze, de bebloede pook vertoonen. Ja het gant-
ſche Beeld zou overtollig zyn, 't en ware zy daar niet mede zeggen
wilde: met dit ſtaal is het geſchied; gelyk de reden zulks mede brengt.

Tafereel.

Aanmer-
kinge des
Schryvers
over het
zelve.

Ioh. de Laireße

Want als zy in een wanhoopende actie was met de pook in de vuist, zou d'andere onkenbaar, en by gevolg overtollig zyn. Ten anderen zou het gantsch oneygen weezen, dat zy zich voor zyn bed de pook in den boezem stak; vermits'er geen geest voor iemand kan verichynen voor dat die uit het ligchaam verhuifd is. Dienvolgens vertoont zy zich voor dezen booswigt, als oorzaak van haare rampzalige dood, om hem tot een gevoelige deernis en knaaging te brengen. Dit is de reden, waarom de Wanhoop als zegenpraalende alhier verbeeld werd, gelyk of zy wilde zeggen: *haec invicta manet.*

De Megera aan het bed, hem slaande met een smookende piktoorts, en gehuld met slangen, betekent niet alleen de wroeging of knaaging, maar alle andere innerlyke plaagen, hertzeer, razerny, kwelling, vrees, schrik, ongerustheid, enz.

Wat aangaat het lampje op de tafel, in een Vorstelyke kamer, zal zommigen mogelyk wat mizer voorkomen, doch ik oordeel, dat het zelve licht daar veel goed aan het voorste Beeld doet; maakende 't geen op de tafel is, mede kennelyk, zonder het ander licht hinderlyk te zyn; doende noch te meer deugd om dat het een lamp is, en, zo het schynt, lang ongesnooten heeft gebrand, geevende dan gemeenlyk een somber en ros licht, en het ander verbeeld ik als zwa-vellicht, brandende wit en blaauwachtig.

Wat belangt de Ordinantie in zulk een klein begrip, anderen zouden een ruimte, driemaal zo groot, met deze vier Beelden beslaan: ja zy zouden een opgepronkte zaal vertoonen met schilderyen, bas-reliefs, tafels, geridons, enz. daar by noch een tweede deurzicht, een Italiaansche vloer met *compartementen*, en diergelyke dingen meer.

Verbeelding van Ydelheid, op de spreuk, *het Menschen leeven is een Droom.*

Twede Tafereel.

Alexander, op zyn rustbed leggende te sluimeren, verscheenen hem deze voorby gaande Schimmen.

Eerstelyk de Tyd, gaande vooruit met zyne zandloper: ten tweeden, de Heerschezucht, met een fakkel in de hand: ten derden, de Dapperheid, gevolgd van Asia, Africa en America, welke achter hem geboeid gaan. Daar op komt Rykdom en Wellust; en verder Eer en Glorie: Eer met een piramide, en Glorie met een hemels-spheer. De allerachterste was een naakt Man, zeer bedroefd na d'aarde ziende, houdende beide de handen onder zyne okfels; welke voorby het bed gaande, den Vorst aldus aansprak: O Alexander, beschouwt

schouwt my eens: herdenk, wat ik geweest heb; en zie, wat ik tegenwoordig ben. Ik heb de geheele waereld onder myne heerschappy en geweld gehad. Door myne dapperheid ben ik tot den hoogsten top van eer en glorie gesteigerd geweest; hebbende rykdom en wellust bezeeten; en nu ben ik naakt, voorby gaande als een schim: *Sic transit Gloria mundi.*

Deze staatje verbeeld ik in een zaal, zeer prachtig gestoffeerd, stellende hen te samen al zweevende een voet van de aarde af, gaande op een dunne waassem als over de vloer, dwars door het Stuk na de linker zyde twee à drie trappen af, en zo linksom, ter linker zyde van het oogpunt, een achterdeur uit, alwaar zy verdwynen. Het ledekant staat een weinig verheeven, achterwaarts, in het midden des Stuks. Deze Schimmen zyn dommelachtig, zonder eenige scherpheden. Ter linker zyde, voor aan, stel ik op een pedestal het Beeld van een zittenden *Alexander* met den blixem in de hand, een waereldkloot op de schoot, en een arend aan zyn zyde. Achter het zelve, tegens het pedestal, staan twee Schildwachten, spreekende met elkanderen mond aan mond. Deze weeten niets van 't geen 'er omgaat.

Men moet niet denken, om dat ik de drie deelen des waerelds geboeid doe gaan, dat *Alexander* door zyne oorlogsdaaden, gelyk veel voorgeeven, dezelve hem onderdanig heeft gemaakt: dat is de meening niet. Want, volgens het getuigenisse van eenige Schryvers, heeft hy *Asia* alleen noch niet verwonnen: doch dat zyne opgeblazene hoogmoed hem zulks heeft doen hoopen, is niet onwaarschynlyk, vermits hy zich niet ontzien heeft zich als een tweden *Jupiter* *Ammon* te doen aanbidden, gelyk hy zelve met deze woorden te kennen geeft: *Alterius Jovis altera tela.*

Ik twyffel niet, of deze gedachten, op zulk een schimachtige manier wel uitgevoerd wordende, zouden zeldzaam voorkomen. Doch ik geef het niet voor een waare geschiedenis, die *Alexander* zoude gebeurd zyn, maar voor eigene vindinge.

Ik heb gezegt, dat ik die Schimmen als op een waassem wilde doen gaan; daar mede verstaande een dunne damp, om hun tot grond te dienen, een heel flauwe slagschaduwe over dezelve grond slaande: welke damp en slagschaduwe my geen ander voordeel toebrengt, dan om een bovenatuurlykheid uit te drukken, en een onderscheid te maaken tusschen menschen en gewaande menschen. Ik heb van *Jordaans* een diergelyke gedachten geschilderd gezien, alwaar een Man lag en droomde; en voor zyn bed stond een naakte Vrouw, wel-

Aanmerkinge over het zelve.

ke zich niet anders vertoonde dan als een vrouw die by hem te bed wilde, t'en ware hy daar niet eenige wolken by gemaakt hadde, even of zy in een deur van wolken stond. Dit deed my gelooven, dat het een Spook was geweest: maar het gaf ter waereld geen naare indruk genoeg, om dat het Spook, docht my, te veel gemeenschap met de rest had. De Vrouw was vlak van achteren verbeeld, en uittermaaten schoon gekoloreerd: hebbende ik, en meer anderen, het zelve beeld nergens anders voor aangezien, dan een Modél alwaar de rest tot vulling van de doek bygelapt was. Maar keeren wy weder tot ons Tafereel.

Myne gedachte is niet, *Alexander* naakt op het bed te verbeelden, maar in zyn vorstelyk gewaad: anders zoude de deur niet open staan. En aan het kamerlicht ben ik niet gebonden, ter oorzaak van de Spooken. Derhalven heb ik twederley oogmerk ten dien opzichte: het eerste is, het licht zo schoon te houden als van een zonneshyn: doch het tweede oordeel ik dat veel beter en naarder zoude staan, wanneer het licht wat somber gehouden wierd, om de twyffelachtigheid natuurlyk uit te drukken, te meer om dat het een *Vanitas*, of ydelheid van 's menschen leeven betekent.

Belagchelyke Fabel.

De Verdicthters der Fabelen verhaalen, dat in het begin van de scheppinge der waereld tusschen *Apollo* en *Diana*, beide noch jong weezende, een verschil ontstond; te weten, wie de schoonste Dieren zoude voortbrengen om de waereld mede te verryken. *Jupiter*, als opperste Hemelvoogd, stond zulks, uit tydverdryf, toe, en gaf hun daar benevens het vermogen. Als zy malkanderen nu lang genoeg gefard en uitgedaagd hadden, wierd de afspraak gemaakt, dat *Apollo*, in de tegenwoordigheid van alle de Goden, zyne proet het eerste zoude doen. *Apollo* bragt, tot verwondering van ieder, een grooten Leeuw te voorschyn. *Diana*, daar over zeer gevoelig, ziende alle de Goden aandachtig in het beschouwen van zulk een vreemd schepsel, en zich zelve niet vertrouwende een diergelyk daar tegen te kunnen voortbrengen, deed een Kat hervoor komen, een dier, voorwaar, niet ongelyk den Leeuw, maar veel minder in krachten en gestalte, gelyk de *Maan* ook minder is als de *Zon*. Ondertusschen, terwyl de Goden daar over begonden te lagchen, wierd *Apollo* zeer gevoelig dat *Diana* zo vermeeten was, dat zy zich met hem wilde gelyk stellen, of zich tegens hem aankanten, en schiep

aanftonds een Muis, om te toonen, fchimpfgewyze, dat de Kat niet by den Leeuw te vergelyken is. Derhalven fpande *Diana* alle haare kracht, vermogen, en fchrandereheid te werk, om een Aap te doen voortkomen. Dit dier mede, gelyk de anderen, zeer belagchelyk wordende gevonden, en haare poginge by de Goden vruchteloos geacht, was zy daar door zodanig geraakt, dat zy tuffchen den Leeuw en den Aap een eeuwigen haat vast ftelde, gelyk tuffchen de Kat en de Muis.

Tafereel dezer Fabel.

Apollo ftaat een weinig ter linkerzyde van het zichtpunt, als een Derde Tafereel. Aankomeling van omtrent veertien jaaren, den fcepter in de rechter vuift op de heup zettende. Hy ftaat ftyf en trots op zyne eene been, wreed van opzicht. Aan zyne rechterzyde, een weinig van hem af, zit een groote Leeuw. Tegen over *Apollo*, een luttel herwaarts, ftaat *Diana*, mede zo jong, een pyl in de rechter hand om hoog houdende, fchynende een Aap uit d'aarde op te roepen, welke voor haar op den grond tot het halve lyf komt op fchieten, ziende al grinnekende om na een Muis, die voor de Kat, ter zyde van *Diana* fttaande, tuffchen de beenen van *Apollo* fchynt weg te kruipen.

Alle de Goden en Godinnen des Hemels beschouwen met vermaak deze ruuwe en vreemde fchepping. *Jupiter* alleen met *Juno* zitten op een laage wolk in het midden. Een weinig voorby *Apollo* en *Diana* ziet men *Mercurius* en *Aurora*; en ter rechterzyde, vooraan, *Mars* en *Bacchus*, leggende de eerfte op een fteen. *Venus* legt, vergezelschapt van *Cupido*, op het gras. Naaft deze, een weinig verder, zit *Rhea* met *Ceres*; welke laafte in der eerfte fchoot rufftende, al lagchende op den Aap wyft. Tuffchen deze twee en de wolken, daar *Jupiter* en *Juno* op zitten, ziet men *Saturnus*. Ter linker zyde, vooraan, zit *Pallas* met *Esculapius*; en aan wederzyde ftaan *Iris* en *Ganimedes*. Achter *Apollo* komt *Momus* herwaarts over bukken, hebbende zyne marot of zottebol in de linker hand overeind, daar hy al gaande op fteunt, terwyl hy, rechtsom kykende, fchimpfgewyze lacht, dat men alle zyne tanden ziet. Zyne eene hand houd hy vlak open, den duim aan de tip van zyne neus zettende.

De geheele vergadering der Goden ziet vrolyk en blygeeftig, uitgezonderd *Apollo*.

Tafereel, Zinnebeeldsgewys, van de Onbedagtheid.

Vierde en
laatste Tafereel.

Ziet hier een naakten Jongeling, van alle zyne goederen beroofd, die hy onnuttelyk verkwilt heeft, voor dezen vervaarlyke Afgod verschynen, wordende door de Wanhoop of Mismoedigheid geslagen. Die wreede Oude, welke daar by staat met een zwart kleed aan, zyn hair en baart aan tuiten gevlochten, gelykt niet kwalyk een Toveenaar, wyzende dezen Jongeling op een kussen, 't geen ter aarde voor den autaar legt, alwaar eenige doorne takken onder uit steeken; willende hem echter, zo het schynt, dwingen daar op te knielen. Het is de Natuur, die daar bezyden, op de tweede grond, op een misshoop machteloos legt, slaande haare oogen, vol traanen, zeer beweeglyk op *Ceres* en *Bacchus*, welke verachtelyk van haar gaande, haar hunne hulp ontzeggen. De behoefstigheid alleen blyft by haar op de hurken zitten, hebbende niets by haar als een gebroken bocaal en eenige kruipende ongediertens. Het gebouw schynt een vervallen en gebroken paleis te weezen. Ziet hoe naar is het doorzicht achter den Afgod; en dat schoone huis op de derde grond in tegendeel zo helder; ten deele door de zon bestraald, en ten deele door de lommer van die aangename boomen beschaduwd. My dunkt, dat 'er twee Sfinxen op de borstweering, bezyden het portaal, staan, van witte marmerssteen. In den ingang, op de trap, vertoont zich de Overdaad, strooiende geld met volle handen uit den hoorn van *Amalthéa*. De Baldaadigheid speelt op een rinkelboom; en eenige Satyrs danssen met een deel ontuchtige vrouwen. Een weinig verder, onder de boomen, zitten zommige van het zelve gezelschap, elkander vermaakende met vreeten en zuipen, leggende langs de grond, by een fontein, als beesten. Den Afgod, hier vooren gemeld, is als een Chimeer van veele oneigene leden aan malkanderen gevoegd; het hoofd als een kikvorsch, het bovenlyf als een vrouw, de armen gelyk vlerken, de handen als leeuwepooten, met welker eene hy een zwaare geldbeurs optilt, en met de andere op een Harpy leunt: de beenen en voeten zyn als die der Satyrs; op zyn hoofd heeft hy een krans van hulstbladeren. De Jongeling treed op een afgebroken steen, waar in men een klein autartje, of ten minsten een stuk daar van, uitgehouwen ziet. Het Geluk, of de Fortuin, vliegt van hem weg na vooren toe; terwyl de Nyd, achter den Afgod, in haare vuift lacht. *Nesarium vite & fortunæ dispendium.*

*Noodzaakelyke Waarneemingen in het beschilderen der Zaa-
len, Gaanderyen, en andere plaatsen, alwaar men ge-
zint is een Geschiedenis in verscheidene
Stukken te vervolgen.*

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

W y hebben verscheidene maalen beweezen, dat de waarschyn-
lykheid eene der voornaamste zaaken is, welke een verstandig
Meeſter dient en betracht in zyne verbeeldingen waar te neemen, zon-
der van dezelve in het minste, onder wat voorwendſel het zoude mo-
gen wezen, afte wyken, 't zy in welke verkiczinge, Beelden, Land-
ſchappen, Architectuur, enz. betreffende, hy ook mogt voor heb-
ben zyne meeſte oeffening en vlyt te beſteeden; denkende, gelyk het
ſpreekwoord ons gemeenlyk leert, dat de waarheid, ſchoon bewim-
peld, eindelyk helder voor den dag komt.

Om deze waarschynlykheid, buiten andere noodzaakelykheden die
wy reeds op hunne plaats hebben verhandeld, te bekomen, is het
niet ongerymd, dat de voornaamste Perſonaadjen hunne eigene en
kennelyke geſtaltens, wezens en kolcuren, van het begin tot het ein-
de des werks, behouden.

Door de geſtaltens, moet men verſtaan de ligchaamelyke proportie.

De wezens zyn de kennelyke trekken des aangezichts, welke, na
de maaten der menſchelyke jaaren, van tyd tot tyd veranderen; zyn-
de eerſtelyk jong; ten tweden, volwassen; ten derden, bedaard; en
eindelyk, oud.

Door de koleuren verſtaan wy de *Coloriet*, blank, bloozend,
bleek of bruin; daar benevens lang of kort, donker, ros, blond of
zwart hair; lange of gekroefde baard; in 't kort, dat zulk een, in
alle de achtereenvolgende Tafereelen verbeeld, zonder onderscheid
voor den zelve gekend werd: desgelyks de Vrouwen en Dienſtbo-
den die aldaar vereiſcht worden; voornaamentlyk een Moor en
Moorin, welke, zo zy om de ſtaatsie deel in de eerſte verbeel-
ding hebben, haar rang tot in de laaſte moeten behouden, om
reden dat zy, ſlaaven zynde, zelden verwiffeld worden; maakende
alzo door hunne tegenwoordigheid de perſoonen, waar onder zy
behooren des te kennelyker, te meer wann'er zy verscheidene maa-
len by of met dezelve gezien zyn.

Dat

Aanmerking over de Zwartten. Dat wy hier van Mooren en Moorinnen gewag maaken, is niet oneigen; vermits 'er geene volkeren van vermogen en aanzien zyn, of zy worden in hunne trein, d'een min d'ander meer, gemeenlyk be-
speurd: wordende dezelve van ieder Vorst of Heer op een byzondere wyze toegeruft, om, gelyk men tegenwoordig aan de livrey, het wapen of blazoen doet, gekend en onderscheiden te worden.

De tyd eener Geschiedenis waar te nemen. Het is dan hoog noodig, om in deze gelegenheid niet te dwaalen, te weeten hoe veele Olimpiades het geheele werk beloopt, als mede nauwkeurig te onderzoeken de verscheidenheid der jaaren, in welke de eerste, tweede, derde en vierde Geschiedenissen zouden mogen ver-

Verandering der Men'schen, door toe- vallen veroorzaakt. passen, wel te verstaan buiten toeval; 't geen de natuur der menschen zodanig verandert, dat zy in korten tyd onkenbaar worden; gelyk de ondervinding ons zulks genoegzaam bevestigt, dat de geenen, die voor dezen schraal en rank van lyf plachten te weezen, naderhand dik en vet geworden zyn; die fluks en gaauw waren, zyn zwak en traag geworden, en ook het tegendeel: alle welke dingen de trekken des aanzichts, waar uit de gelykenisse is voortkomende, des niettegenstaande in hunne volkomenheid doen blyven.

De leevensloop in voornamen Perfoonen na te speuren. Hier zoude iemand mogen vraagen, by aldien men deze aanmerking zo stipt wilde opvolgen, of de gelykenis daar door niet verminderen zou, en eindelyk met den ouderdom geheel vergaan? Wy antwoorden, ja, voor zo veel de koleur en volheid van vleesch, doch d'een min d'ander meerder, betreft: maar het weezen, met alle zyne kennelyke trekken, is het geen waar uit de gelykenis voornaamentlyk spruit, al is een mensch noch zo oud. Derhalven is het noodig, dat men zulks in de Perzonaadjen, van tyd tot tyd, doeblyken. *Alexander* was noch jong toen hy ten oorlog tegens de Perffen trok; en wanneer hy zyne overwinningen uitgevoerd had, stierf hy in den voornaamsten loop zynen jaaren: *Darius* en *Cesar* desgelyks, welke, doch onderscheiden en in jaaren met den eersten verschildende, dienen waargenomen te werden. *Christus* in den Tempel tot Jeruzalem, twaalf jaaren oud zynde, leerde de Fariseen en de Schriftgeleerden; naderhand, volwassen, deed hy zyne mirakelen; wierd in 't laatst beschuldigd, verweezen en ter dood gebragt, oud zynde in de dertig jaaren.

Verders sfaat aan te merken, dat eindelyk het leeven en bedryf dikwils in lange ryen van achtereenvolgende jaaren word uitgewerkt, gelyk *Romulus*, *Julias Cesar*, *Scipio*, *Alexander*, en meer anderen gedaan hebben; en in de Heilige Schriftuur, *Christus*, *Johan-*

bannes, enz., waar van wy in ons Boek der Tafereelen en Zinnebeelden, 't geen wy metter tyd het licht meenen te doen zien, eenige naauwkeurig hebben beschreeven.

Wy laten nu oordeelen, hoe noodzaakelyk in het vervolgen van een Geschiedenis dit waargenomen dient te worden: niet te vergeeten, dat den *Horizont*, het heele werk door, van ééne hoogte moet zyn, en gelyk met het oog des beschouwers, zo als wy meermaals op zyne plaats gezegt hebben.

Desgelyks gaat het met alle vaste voorwerpen, tot de zaak behoorende: by voorbeeld, wanneer het werk vereifcht, dat een Paleis, of Huis, meer als eens vertoond moet worden, is het noodzakelyk dat het zyne eerste gestalte, en staanplaats, blyve behouden; veranderinge alleenlyk het gezichtpunt derwaarts, 't zy dat men het van voor of achter, ter regter of linker zyde, van verre of naby, wille doen zien. Dezelve bepaaling zyn de Order en Ornamenten der Architectuur mede onderworpen: want Frontespies, Balkon, Portaal, Trap, Leuning, Borstweering, Pronkbeelden, Vensters, enz. moeten zo wel in de eene als in de andere verbeelding onveranderlyk aangewezen worden: dat niet alleen, maar ook noch van de zelve marmeriteen of het zelve hout: denkende ondertuffchen, dat alles, 't geen van menschen handen gemaakt is, door langheid van tyd vervalt en eindelijk vergaat.

Met de Binnenvertrekken gaat het eevens. Dezelve mogen mede op geen tweederley wyze gestoffeerd verbeeld worden; maar met Tapyten of Schilderyen, die in deze of geene verkiezinge bestaan, behangen: van gelyken het Binnenhof met Fonteynen, Pronkbeelden, enz.

Derhalven kan 'er, myns oordeels, geen grooter misflag in zodanig een gelegenheid begaan werden, dan dat men tot het uitvoeren van zulk een groot Werk verscheidene Meesters daar toe gebruikt, welke gemeenlyk zo veel van malkander zyn verschillende, in manier, handeling en kennis, als dag en nacht; waar door het komt te gebeuren, dat het gevolg van een zaak zodanig verbroken en twyfelachtig werd, dat het kwalyk, zonder tolk of schrift, te verstaan is, wie of wat men daar mede wil vertoonen. Den een volgt het Antiek, en d'ander het Modern: d'een geeft aan zyne Perzoonadjan zekere gelykenis, en d'ander aan dezelve Persoon in zyne verbeelding een wezen heel verschillende van dat des eersten, naar dat het met hunne zinnen en verkiezing overeen komt: zo dat *Virgilius* niet te onregt zegt, *amant alterna Camæna*.

Dat de vaste lichchaamen altyd hunne eigene stand en gestalte moeten behouden.

Als mede de Vertrekken met eenderley stoffagie.

Groote misflag in'tverkiezen van verscheide Meesters.

Door een
voorbeeld
bewezen.

My heugt noch, twee Stukken gezien te hebben naast malkander, zynde een vervolg van een waare Geschiedenis, in beide welke een en dezelve Krygsoverste vertoond was. In het eerste had hy een harnas aan, en was blootshoofds, min of meer Antieksge- wyze: in het tweede wierd hy triumferende op een schild gedraa- gen, hebbende een leere kolder, als mede koufien en schoenen aan, een hoed met een pluim op, en een blooten degen in de hand. Wat het wezen aangaat, dat geleeke het eerste alzo min. Ik laat den lee- zer oordeelen, hoe belagchelyk zulks aan de geenen, die beter we- ten, moet voorkomen

Meerder misflagen van die natuur zouden wy kunnen aanwyzen; maar oordeelende, dat deze alleen genoeg is voor de geenen, welke zodanige Werken aanbevoelen zyn, om zich voor diergelyke feilen te wachten, willen wy onze zaak vervolgen, en komen tot de gely- kenisse, welke t'eenemaal in de trekken des aangezichts bestaat, hoe oud iemand ook moge worden.

Middel om
de gelyke-
nissen der
Perfoonen
in een Ge-
schiedenis
uit te vin-
den.

Om dezelve dan wel te treffen, en de gemelde misgreepen voor te komen, is 'er geen beter middel als dit naarvolgende; namentlyk een schoone plystertroonie, 't zy van man of vrouw, te neemen, van zodanig een wezen als de zaak vereifcht, stadig, straffelyk, of minzaam. Deze troonie zal men van het begin tot het einde des werks, daar dezelve waarneemingen vertoond moeten werden, van voor of op zy, daar toe gebruiken, en met zodanig een licht als tot het *concept* nodig is, links, regts, van voor en achter, kaars- of fak- kellicht, alles zonder de minste verandering, dan alleen iets of wat de frisheid en vleezigheid betreffende, welke van tyd tot tyd met de jaaren of ouderdom min of meer vergaat, zo wel in mannen als vrou- wen, gelyk wy hier voor nochmaals gezegt hebben.

Wat de beweegingen der hertstogten, door byzondere toevallen veroorzaakt, aangaat, daar van hebben wy in een ander Hoofdstuk een middel aangetoond, hoe en op wat wyze men zich in zulk een geval, buiten het leeven, zal draagen.

Dewyl wy nu dus veel van het Ordineeren gesproken hebben, zal het, myn 's oordeels, niet ongerymd wezen, dat wy noch twee noodzaakelyke aanmerkingen, zeer dienstig tot al het voorgaande en het geene wy noch verder zullen komen te verhandelen hier by voegen; te weeten, een beschryvinge van den Mensch in den Zo- mertyd, en een in den Wintertyd, en tot besluit een klein zinne- beeld.

De Mensch in den Zomertyd,

Is geweldig door de hitte geplaagd. Deze verbeelding verbeeldt ons, dat de hitte, het bloed verdunnende, het zelve gemakkelijk tot ge van een Mensch in den Zomertyd. in de uiterste deelen des ligchaams brengt; 't geen veroorzaakt, dat zyne bewegingen zonder dwang geschieden. Het hoofd ryft opwaarts, de schouders zakken, de armen en beenen verspreiden zich, de handen werden geopend en de vingers van een gescheiden; zulks dat het schynt, dat ieder deel des ligchaams zich door dit middel wil ververffen, geevende overal een vrye doortogt aan de koelte. De mond is meesten tyd open; de oogleden schynen ligter te zyn, ter oorzaak dat de warmte alle ding vlugger en radder maakt; veroorzaakende daar by een damp, welke tot de hersenen opgetrokken word, en eindelyk weder op de oogen valt. De hairen, agter de ooren gestreeken, hangen langs den rug; zo dat alles ontdekt schynt te weezen.

Verbeeldinge van een Mensch in den Wintertyd.

Om dit Beeld wel uit te drukken, is het noodig dat men de koude zelve verklaare, welke de oorzaak dezer bewegingen is. Eerstelyk word het bloed, daar de warmte des ligchaams in bestaat, door de koude, die met het zelve srydig is, en door de pooren van buiten indringt, binnenwaarts gedrongen; zulks dat het inzonderheid uit de kleene leeden, als vingeren en toonen, na zyn middelpunt trekt. Daarom zien wy dat men gewoonlyk, om de uitwendige koude te wederstaan, het hoofd in de borst doet zinken; de schouders ophaalt; de armen kruist, en met kragt tegens het ligchaam sluit; bergende de handen onder de okselen, om die voor de koude te bewaaren, ter plaatse daar dezelve niet ligt kan indringen; de kniën tegens malkanderen geslooten; de beenen wat geboogen; en het geheele ligchaam gekromd.

Wat de oogen belangt, die zyn byna geslooten, of als met groote moeite een weinig geopend; de mond styf toe; de bovenlip meest door de onderlip begraven, bedekkende dezelve tot aan de neus, op dat de koude nergens door in het ligchaam dringe; de hoofdhairn hangen agteloos van vooren, gelyk ook over de schouderen van agter.

Komen wy nu tot ons voorgenen Zinnebeeld.

Daar is geen beter middel voor iemand die een zwakke memorie heeft,

heeft, als dat hy zyn verstand en voorzichtigheid gebruike in zaaken die hem tegenwoordig zyn; dat is op te schryven 't geen hy gaarne daar van zoude willen onthouden, om, wanneer de gelegenheid voorby is, door het nazien zich zulks te erinneren, en in zyne herffenedelyk zyn oogmerk bereikt: 't geen niet wel mogelyk is, of men moet drie van zyne zinnen voor dien tyd missen, te weeten het gehoor, de smaak en de reuk; alleen by zich houdende het gezicht en 't gevoel: waar van wy onze gedachten aldus hebben opgesteld.

Zinne-
beeld.

Hier zien wy een Jongeling, in 't best van zyn leeven, aan een kleine tafel zitten, met een pen of krimon in de hand. Tegen over hem zit Memoria, die een overeind staande open Boek voor hem op de tafel houdt, waar in de Waarheid verbeeld is. De Tyd, aan zyne eene zyde staande, wyft hem op het beeld van de Waarheid. De Voorzichtigheid, aan zyne andere zyde, bestiert zyne hand. 't Gezicht en 't Gevoel staan by hem aan de tafel. De drie overige Zinnen worden door de Maatigheid, op 't bevel van 't Verstand, naar een ander Vertrek van hem af, geleid. Achter Memoria zien wy het Verstand een deel Kinderen verdryven, die hier aangemerkt worden als ondeugden en ontydige hinderpaalen, welke de Memorie schadelijk zyn. Deze buitenspoorige beletselen, welke gemeenlyk om de menschen zwieren en de beste plaats by hen zoeken in te krygen, hebben ider hun byzonder kentecken in de hand; de eerste een rinkelbom, de tweede een raket, de derde een schaal met druiven, de vierde een pastey, de vyfde een patrys, en de zesde een zotskap.

Hier uit kan men genoegzaam bemerken, wanneer Verstand ons niet te hulp komt, hoe zwak en onvolmaakt wy zyn; latende ons gemakkelyk vervoeren tot de verdurvendheid onzer natuure.

D E R D E B O E K ,

Handelende van 't Antiek en 't Modern.

Hier komt de Schilderbeld den Schilder aan te wyzen,
 Wat in de Schilderkonst het schoonst is, en 't geen 't pryzen
 Ter nauwernood verdiend. Hy toond hem slegts een Beeld,
 Gekleed na d'oude trant, door 't konstpenceel geteeld;
 Zal hy niet zeggen, schoon 't al loff lyk waar geschilderd,
 't Is ouwerwets, en heel van 't hedendaags verwilderd?
 't Is waar, maar dat hy dan zich zelv niet streeld nog vleyd
 In 't zyne, deze tyd baard weêr een andere tyd,
 Waar in zyn werk, 't geen hy nu waardig acht gepreezen
 Te zyn, zal eveneens gelyk het oude weezen.
 Blyft dan die Schilder niet in zyn begrip verdwaalt,
 Die in een ander vraakt het geen hy zelve maald?
 Terwyl zyn konst, hoe wel geveiligt voor 't bederven,
 Zal mogelyk met hem, ja voor den meester sterven,
 Hoe meenig wroeter noch in 't alderengste deel,
 Daar zo veel ruimten is voor 't loffelyk penceel.
 D'een laat zich blindelings door zyn boegeerte vangen,
 En blyft aan 't Jufferschap en zulk gezelschap hangen;
 En schildert vorders al zyn leevens dagen niet
 Dan Jufferschap; het is al Juffers wat men ziet.
 Terwyl een ander gaat zyn schoone tyd vergiffen,
 En slechts niet anders maald als stranden, markten, vissen,
 En vuld de waereld op met zulken grooten hoop,
 Dat men die dag'lyks ziet op straat, en markt te koop.
 Een ander schat voor goed, en 't zal hem nooit verveelen,
 Te brengen op 't paneel Kaartspeelders, en Bordeelen;
 Daar hy dan meenigmaal zo onbeschaamt in wroet,
 Dat men daar een gordyn, of bort voor schuiven moet,
 Om dat het zonnelyk zyn werk niet wil gedoogen,
 Wyl 't zich van schaamte bergt, en schuyld voor eerlyke oogen.
 Veel beter waar 't, als dus de Konst gehoond met schand,
 Nooit 't edele Penceel te nemen in de hand.
 Men zet de Schilderkonst ook ver beneên haar waarden,
 Met enkel Kinderspel, Huishoudens, Kortegaerden,

Zeehavens, Scheepen, en meer ander klein beflag,
 Dat om zyn veelheid hier geen plaats verdienen mag.
 Is nu in 't schilderen van deeze Konstgezinden,
 De schoone Zuster van de Poëzy te vinden?
 Heeft ooyt van Manders pen hier om de konst geroemd?
 Vazary, Junius, dit Goddelyk genoemd?
 Of heeft Hoogstraten door zyn negen Zangheldinnen,
 Den Schilder ooit geveid zulk schildren te beminnen?
 O neen; heel anders sluit de schoone Urania
 Zyn loff'lyk werk, en tart Saturnus ongenâ.
 Zo haar niet anders ooit gckomen was voor ooggen,
 Als 't geen hier word getoont, zy waaren nooit bewoogen
 Tot zulk een yver, ja zelfs door een Hemels vier
 Gedreeven, om de hand te zetten op 't papier.
 Tree dan de dwaal weg af, LAIRES toont u de trappen
 Op nieuw, om loffelyk in 't Konstpaleis te stappen.
 Daar zult ge uw arbeid zien op t heerelykst geloont,
 Wanneer u Pallas 't hoofd met groene lauw'ren kroond.
 Kruipt langer niet by d'aard, stier opwaards uw gedachten,
 U staat gewisselyk een heerlyk lot te wachten.
 Dan raakt het klagen uit, *de Konst die loopt om brood;*
 Maar ik verzeker u, de Konst die heeft geen nood;
 Het is haar schuld niet, neen, zulks meen ik wel te weeten:
 Die Konst liep nooit om brood, die waarlyk Konst mogt heeten.
 Hoe meenig hebben 't van de grond hier op gehaald,
 En zagen naderhand haar arbeid milt betaald:
 Die eerst niet schroomden met een leege buik te loopen,
 Ja spaarden 't Zondags geld om kaarssen voor te koopen,
 Waar by zy blokten, zelf geheele nachten lang,
 En kreegen dus door vlyt de Schilderkonst in dwang.
 't Gaat met de Schilders, als met die zich wend te speelen
 Voor gek, en by geval iets grootser moet verbeelden,
 Zo zal een kender zien, eer hy zyn reden sluit,
 Dat hier, en daar, de gek steekt in het speelen uit.
 Dus zal een Schilder, die van jongs af zich wil wennen
 Aan prullery, te spa zyn onmagt leeren kennen.
 Dan zal hy zien, hoe hem geheel 't vermogen mist,
 Iets goed te leeren of te doen, zyn tyd verkwist.
 Wie dan roemruchtig tracht in 't schilderen te deelen,
 Die volgt dit Boek-Juweel, de vuurbaak der peneeelen.

G R O O T
 SCHILDER-BOEK,
 DERDE BOEK.

Onderscheid tusschen 't Antiek en 't Modern.

E E R S T E H O O F D S T U K .

De noodzaakelykheid vereischt, dat wy tegenwoordig ons oogmerk werkstellig maaken, om het Antiek en Modern van malkanderen ordentelyk te onderscheiden; aangezien de tegenstrydigheid van die beide zo groot is, dat men dezelve in geenderley maniere te zamen kan vereenigen, of het zal zekerlyk zodanig een wangestalte veroorzaaken, gelyk of men een paardtshoofd op een menschenhals stelde: want het Antiek gaat in alle tyden door; en het Modern verandert t'elkens van Mode, geevende door haare eigene benaaming haare veranderlykheid genoeg te kennen; dewyl'er niets wispelturiger is, als 't geen naar de Mode geregeld word; om dat niet alleen het eene jaar na het ander de zwier en kleeding verandert, maar dikwils ieder dag by de geenen die den trant van 't Hof volgen. Deze tegenstrydigheden, welke hen onophoudelyk verwarren, en tot verwydering tegens elkander aankanten, zien wy voornaamentlyk in het ordineeren der Geschiedenissen, Verdictfelen, Zinnebeelden, en wat'er meer van die natuur is, waar in ze beide, doch het Moderne altyd het meeste, over hoop leggen.

De eigenschap en welvoegelykheid in 't ordineeren der Geschiedenissen is het waare kenteeken van een vernuftig Meester. Wat is'er heerlyker, als dat men door de verrukkinge der oogen met een de herten weet te treffen, wanneer het gezicht niet alleen weiden gaat in de schoonheid dezer konst, maar dat de welgeschiktheid en kracht der uitbeelding ons als buiten ons zelf vervoerd? Derhalven acht men hem voorzichtig en wys te weezen, die niet alleen alles met zyne eigene verwen afmaalt; maar die met een aan alles zyne uitdrukking en eisch, zuiver en onvervalscht, weet te geeven. Dus zien wy de

De tegenstrydigheid van 't Antiek en Modern.

Het Modern toont de veranderingen der Modens.

De welvoegelykheid in 't Ordineeren word noodzaakelyk vereischt.

ede-

Niet van zyn oogmerk af te wyken.

edele Geesten, welke tot dien trap zyn gekomen, nooit alle dingen zonder onderscheid, als in een *Chaos*, by een voegen, gelyk ooft, west, zuid en noord: want op die wyze zou men, gelyk veelydts door geringe verstanden geschied, tegen de natuur arbeiden. Dienvolgens is het noodzaakelyk, dat wy, om het waare doelwit te treffen, altyd klaarlyk doen-zien wat het zy't geen wy verbeelden. Hoe kan de waarheid eener zaak bekend of verstaan worden, indien dezelve niet zo duidelyk als een schriftelyke uitlegging werd vertoonend? Laaten wy dan, ô leergierige Konstoeffenaars, met voorzichtigheid en bedaarde zinnen overleggen, wat de Konst zulk een kracht en glans byzet. Lust het u iets te ontleenen om in uwe Ordinantie te paste brengen, zo denkt voor eerst

De waarheid en eigenschappen der Geschiedenissen onvervalst op te volgen, met voorbeelden aange-
toond.

wat Geschiedenis gy van voorneemen zyt te vertoon, Persiaansche, Grieksche, Romeinsche, enz. Is 't dat gy (1) *Darius* wilt verbeelden, verkiest alles wat gy noodig moogt hebben van de Persiaanen om hem op te schikken. Wilt gy *Demosthenes* ten tooneel voeren, zo onderzoekt de omstandigheden der Atheniensers, tot uw voornemen dienstig, en doet hem als een (2) moedig en wakker held te voorschyn komen. Begeert gy den dapperen (3) *Scipio* te vertoon, kleed hem met een Roomsch gewaad, en andere nodige zaaken van de Romeinen daar toe gevoegelyk: dus doende zult gy aan ieder zyne waare eigenschap geven, en met eenen toonen dat gy in de Historien, 't welk een noodzaakelyke opmerkinge in de Konst is, niet onervaren zyt. Voertal dus uw *Concept* uit, acht neemende op de tyd en plaats, om uwe verbeeldingen daar na te schikken. Aldus behaalt gy door uw schrandder vernuft een eeuwige eer, en word als een wys en treffelyk konstenaar vermaard. Behaagt het u Hoog-of Nederduitsche, Engelsche, Fransche, of andere diergelyke Geschiedenissen voor te stellen, zoekt geen stof in Perziën, Griekenland, noch Italiën, om u te behelpen. Elke Landaard is, voor iemand die opmerkende zy, rykelyk genoeg van alles voorzien 't geen zyn gewest eigen is, als aardegewassen, huishoudinge, oeffeningen, huiscieraden, stoffen, kleederen, byzondere Godtsdiensten, tyd en manier van maaltyd houden, als mede om te rusten. Men overweege dit dan met aandacht, om tot die Konstkennisse te geraaken. Ten dien einde is het nodig, dat men leesgierig zy, en zich wel voorzie van boeken, die ons daar omtrent groot licht kunnen geeven; want even gelyk een

Ieder Landaard is rykelyk van alles voorzien.

Waar toe het lezen der boeken, om tot die kennis te geraken, ons ten hoogsten nut is.

(1) Deze wierd met zyn Persisch leger by Marathon geslagen, en daar na noch van *Miltiades* Veldheer der Atheniensers.

(2) Alzo by Siciliën veroverde, na dat hy het heele land van *Epidaurum* verwoest en 't onderste beven geheerd had.

(3) Van wien *Carthago* zo veel afbreuk leed.

Rechtsgeleerde zyne wysheid moet putten uit de bron der Roomfche, Hollandfche en andere Schryvers der Rechtsgeleerdheid; een Godtsgeleerde uit de H. Schrift voornamentlyk, en verder uit de Verklaarders der zelve; een Wysbegeerige, Wis- en Natuurkundige, enz. van gelyken; moettende ieder zich in zyne weetenfchap wegens het onderzoek bevlytigen; zo moet ook een Schilder in die uitbeeldingen, welke hy het meest bebertigt, en daar hy zich voornamentlyk op zet en toelegt, kundig wezen, 'tzy dat hy aan het Antiek of Modern zyne meete naarftigheid te koste legt. Hier door bemerkten men, indien een Schilder zich begeeft tot alles, dat 'er een groote kennis vereifcht word; dewyl hy dan wel van alles kenniffe behoorde te hebben, ja meer dan veele andere Konftenaars in hunne weetenfchappen: want hy dient ten deele de Wiskunde, Natuurkunde, Waereldkunde, Historiekennis, en andere zaken te weten. Men vermyde dan de dingen, daar wy niet kundig in zyn; of men laate zich onderrichten: want het is veel meer eere waardig een Kat of Hond wel te verbeelden, als een Elefant, Kameel of Krocodil maar tamenlyk. Zyt gy van zins een oude Gefchiedenis te verbeelden? ontleen daar toe geen nieuwe toefstel, nu eerst uitgevonden. Is uw voorwerp een hedendaagfch Geval, 'tzy in wat Land gefchied? voegt 'er geene dingen van den ouden tyd by; want het kan voor geen waarheid aangezien werden, 't geen met leugens vermomd is: even gelyk een Reiziger, die, van verre landen komende, de waarheid, door zyne byvoegfelen en wonderen te verhaalen, gemeenlyk verduifert. Zyne herffenschildery maalt hem alles af wat hy gezien en niet gezien heeft, en doct dat iemand, die de zaken, door een rechtmatig oordeel, bezeft, daar van de onmogelykheid gewaar word. Derhalven moet het oordeel van een Konftenaar zelf eerit voor afgaan, en alles, wat hy voorneemt te vertoonen, met de natuurlykheid en reden overeen komen. Een Italiaan voegt niet op zyn Indiaanfch, noch een Perfiaan met een gefnede wambuis gekleed te worden; nademaal men daar door verduifteren zou den perfoon, dien men behoorde te doen kennen voor die hy is. Elk land, ja elke Natie, is niet alleen aan zyn gewaad te kennen, maar aan alle andere zaken hier vooren gemeld. Men geeve dan aan een ieder 't zyn, en 't geen hem eigen is. Hoe heerlyk zal uw Tafereel voor elk ten toon ftaan; met wat verwondering van ieder befchouwt worden, zo gy elk ding zyn eifch gegeven, en alles wel en voorzichtig in acht genomen hebt! Wat roem zult gy verdienen, zo gy die wysheid hebt gebruikt van niets boven uw vermogen en kennis uitgevoerd te hebben! want

De Schilderkonft een der grootfte weetenfchappen.

De landaart wel e ondefcheiden.

men kan niet alles grondig weten; maar men moet naar 't bereik van zyn verstand te werk gaan. Die overal zyn wil, word dikwyls nergens gevonden; en door het een in het ander te verwarren, toont hy, die voor verstandig wil aangezien worden, zyne kleine kennis. Verbeelt dan niet meer als uw begrip toelaat, en wacht u voor al van nieuwe en oude modese drachten en toefel, in een zelve Schildery, onder een te voegen.

't Spoor der
deftigste
Meefters na
te volgen.

Dus toont men van een edelen aart en een braaf Konftenaar te willen zyn, wanneer men tracht op het spoor der deftige Italiaanfche, Franfche, Nederduitsche en andere Meefters van de voorgaande en tegenwoordige Eeuw iets heerlyks, groots en zinryks te verbeelden; gelyk die wakkere en hoogverlichte Mannen hebben doen blyken, hoe veel zy malkander in edelheid en waardigheyd getracht hebben te overtreffen.

Vergely-
king.

Ik kan, myn 's oordeels, het groot verfchil tuffchen 't Antiek en 't Modern niet beter aanwyzan, of te verftaan geeven, dan met een Windbal en een Ey, welke ik aldus aanmerk: de Bal, door het heen en weér kaatsen eindelyk geborften, vertoont het tydelyke, geevende niet dan wind. Het Ey, gebroeid en geopend, levert in tegendeel een levendig fchepfel uit; brengende dit niet alleen wat, maar ook iets goedts voort, en 't ander niets; of zo 't noch iets zou mogen genaamd worden, is het flechts ydelheyd, dierhalven eer kwaad als goed.

De Schilder-
konft by de
Romeinen
in waarde
gehouden.

De Schilderkonft wierd eertyds by de Romeinen in zulk een agting en waarde gehouden, dat niemand dezelve vermogt te leeren als alleenlyk Edellieden; gelyk wy onder de Schilders ook bevinden dat 'er verfcheidene Edel zyn geweest. De oorzaak hier van, myn 's oordeels, kan men lichtelyk beseffen: want het is niet alleen waarfchynlyk, maar het komt met de reden zelfs overeen, dat zodanige fchrandere konnften een byzondere neiging, met deze waardigheid overeen komende, boven de gemeene hadden. Hun aandacht, doen en beseffen was op verheevne en heerlyke dingen gevestigd. Zy onderzochten en lazen veele deftige Boeken, als van Hiftorien, Fabulen en Zinnebeelden, zo heilige als waereldfche, en de befchryvinge der aloude Gedenkpenningen; uit welke alle zy overvloedige en zinryke ftoffe, tot hunne oefeninge bekwaam, geput hebben. Wat hebben die doorluchtige Mannen al heerlyke Konftftukken in de waereld gebragt! Wat hebben zy al Tempels, Paleizen en treffelyke Gebouwen met cierlyke en tot deugdftigtende dingen verrykt, waar door zy een groote en onfterffelyke naam hebben nagelaten! Hoe heeft de nooitvolpreeze-

zene Bouwkonst in die tyd gefloreerd! Maar wat veranderingen beleeven wy nu! Hoe zyn de schoone cieraaden en nuttigheden der Schilderkonst vervallen, of ten minsten verduisterd en achter de hand weg gezet, sedert dat de Bambootfiades in deze landen zyn ingekropen en zo talryk geworden! Tegenwoordig ziet men naauwelyks een deugd voor den dag komen, of straks groeijen d'er tien ja honderd ondeugden tegen. Zo zien wy weder een *Hydra*, gelyk die uit de vloed van Lerna sproot, zich vertoonen, daar wel een manhaftigen *Hercules* toe van noden waar om die draakekoppen, welke t'elkens aangroeijen, te verslaan. Dus word zelfs de Bouwkonst, hoe deftig die zy, hier door, nevens de regte oeffening der Schilderkonst, bespot, veracht, en van veele andere volkeren geschonden: want men beschouwt naauwelyks een schoone Zaal of een heerlyk Vertrek, hoe kostelyk die ook mogen weezen, of zy zyn nu met Bedelaars, Bordeelen, Kroegen, Tabakrookers, Speelmans, besmeurde Kinders in de kakstoel, en wat noch vuilder en erger is, voorzien. Wie zou zyne vrienden, of iemand van achting, in een zaal durven ontfangen, daar het aldus over hoop legt, of daar een kind schreid of gereinigd word? 't Is waar, dit vertoont zich maar alleen in schildery: maar is de Schilderkonst niet een naarbootfinge van 't leeven, 't geen een mensch kan bekooren of doen walgen? Zo men het leeven dan wel wil doen gelyken, moeten zulke dingen noodzaakelyk met afkeer beschouwd worden. Dierhalven zyn het al te slechte en onbetaamelyke voorbeelden om daar mede te pronken, voornaamentlyk voor lieden die hunne gedachten boven 't gemeen behoorden op te voeren, en die van staat en aanzien zyn. Wel is waar, dat dit alles konst is; of ten minsten werd het zo genoemd, wanneer men het leeven daar door natuurlyk uitdrukt: maar hoe veel het opperschoon, door een konstryke hand gewrocht, verscheelt by het gebrekkelyke door Moderne Schilders verbeeld, stel ik aan 't oordeel van rechte Konstkenders. 't Is bekend, dat alle menschen, ja zelfs de dieren, elk in 't byzonder onderscheidene neigingen tot deeze of geene zaaken hebben, waar door zy 't geen met hunne aart en natuur overeen komt bezinnen, d'een het goed, d'ander het kwaad; uit oorzaake, gelyk men voorgeeft, dat zy zekere *ascendenten* of *constellatiën* hunner geboorte, die men zegt door een invloeijsinge van 't gesternte in ons af te daalen, onderworpen zyn: immers, dit weeten we, dat des eenen neiging strekt tot de jacht en 't eenzaam leeven; des anderen tot den oorlog, twist en tweedragt; wederom eens anders tot koopmanschap en bedrog; deezens tot staatzaaken en verhevene

De Schilderkonst be-
dorven.

Door slechte verbeeldingen.

Versehide neigingen der menschen.

dingen; diens tot een onkuifsch en welluftig leeven, enz.; zulks dat wy in elk iets bevinden, daar zyne natuur en zielsbeweeginge toe ftrekt.

Maar laaten wy deeze twee Konften, Edel en Onedel, of Antieck en Modern, eens ter deeg onderzoeken, en zien hoe veel d'ecne van d'andere in haare voorwerpen en uitvoeringen verscheelt.

De Antiecke Schilderkonst is onbepaald, en kan alles verbeelden.

De Antiecke Schilderkonst is onbepaald, dat's te zeggen, zy kan en vermag alles te verbeelden, niets uytgezondert; oude Historien, zo heilige als waereldsche; Fabulen; geestelyke en morale Zinnebeelden: in welke drie dingen, al wat 'er is geweest, en wezen zal, begreepen is, het voorleedene, tegenwoordige, en toekomstige; en zulks niet alleen, maar op een heerlyke wyze die nooit verandert, maar altyd dezelve blyft.

Daar entgegen de Moderne niet dan het tegenwoordige machtig is.

De Moderne, in tegendeel, is niet vry; zynde daar en boven noch heel streng bepaald, en van zeer gering vermogen: want zy vermag, noch kan, niet meer als het tegenwoordige verbeelden, en dat noch op een wys die nimmer stand houd, maar gestadig veranderd en vreemd word. Het voorleedene en toekomstigen is buiten haar vermogen, als mede de Historien, Fabulen, en Zinnebeelden, zo Poëtische, Filosofische, als Morale. Hier uit kan men oordeelen, wat de Moderne Schilderkonst is, en waarom zy nooit edel genoemd kan worden, veelmin gemeenschap hebben, of vereenigd werden met het Antieck. Meer andere oorzaken, waarom zulks niet kan geschieden, zou ik wel klaarder kunnen uitleggen; maar om twee redenen zal ik dit voor tegenwoordig staaken. De eerste is, om dat de oordeelen der menschen heel verscheiden zyn, en elk naar zyne hertstogten en neigingen redenkavelt, na maate dat hem de zaak voor of tegen den zin is. Ten anderen, ter oorzaak dat dit wel de voornaamste is om geen schyn van partyfchap of vooroordeel te toonen. Doch wat behoef ik myne gedachten te bepaalen? Laaten wy ons gevoelen, in weerwil van andere, recht uitspreken. Wy zeggen dan, dat, indien deze dingen al eenigen schyn van aardigheden hebben, dezelve maar alleen voor uitspanningen van de Konst moeten gerekend worden. Verders houd ik staande, dat men zodanige Schilders, welke al hun leeven niet dan eenerhande soort van verkiezingen voortbrengen, waarlyk onder de Ambachtslieden mag stellen; nademaal zulke verbeedingen geen oeffening des geestes, maar eer een handwerk mogen genoemd werden.

De Moderne Konst werd als een handwerk gerekent.

Uit deeze voorgestelde opmerkelykheden kan men genoegsaam bespeuren, dat het begrip, kennisse, en oordeel de eenigste oorzaken van de luister en verheffinge der Antiecke Schilderkonst zyn, daar

daar in tegendeel onweetenheid, onachtzaamheid, en eigenzinnigheid de Moderne Konst verachtelyk maaken en ter neder houden: invoe- Gelykenis der Ouden over het Antiek en Modern. gen dat de Ouden niet te onrecht by d'eene *Minerva*, en by d'andere *Midas* geplaatst hebben; verstaande door de eerste, konstkennis, oeffening, wakkerheid, en een hemelsche begaafdheid; en door de laatste, onverstand, blinden yver, waereldsche gebreeken en hinderpaalen.

Maar indien iemand overweegen zoude willen, of 'er geen middel ware om deze Moderne Konst, zo wel als de Antieke, edel te maken, dat zy beide nevens elkanderen zouden mogen gaan, die zou vruchteloos werkdoen: want van een Ezel een Paard te maken, is een onmogelyke zaak. De gebreeken, eens te verre ingesloopen, De Gebreeken der Konst kwalik te veranderen. zyn kwalik te herstellen. Dit is als een onkruid, 't geen hier te lande, en elders, zulke diepe wortels in de aarde heeft geschooten, en zodanig is vermenigvuldigd, dat 'er geen uitrooijen aan is, of iets beters te verhoopen staat. Hoe heerlyk praat het moedig Paard der heldhaftige Romeinen by zulk en diergelyk een opgepronkten *Midas* Ezel hier te lande! En weder in tegendeel zien wy, wanneer het op dusdanig een wyze geschied, den Ezel hier verciert met Thirisch purper, zacht fluweel, zyde, goud, zilver en juweelen: en het edelmoedig Paard, zo schoon van hals, borst, staart, en maanen, word van de onkundigen veracht, wanneer het niet opgepronkt is, schoon het door verstand geleid word.

Maar men onderzoeke de zaak eens nauwer. Wy hooren met verwondering dikwils, hoe den een den anderen tracht wys te maken dat, wanneer zy een zaak voor hebben te verbeelden, hoedanig die ook zoude mogen wezen, het genoeg is de natuur te volgen; schoon die menschen zo naauw niet zien, of dezelve gebrekkelyk, kreupel, lam, scheef of blind is; en dat, wanneer zy die met een lekkere pen- ceel nabootsen, zy alsdan genoegzaam voldaan hebben: worden een hier in zulk een yver en uitsteekende vlyt getoond, dat den een tot dien einde het wezen van zyne Vrouw, daar men nochtans de leelykheid wat in over 't hoofd behoorde te zien, op 't krachtigste met alle haare sproeten en vlekken afmaalt; waar door het aangenaam gezicht van een schoone Vrouwetriche geheel weg genomen word. Den ander verkiest zyne plompe en ongemanierde Dienstmeyd, en maakt 'er een Juffer in 't salet van. Weêr een ander zal een Schooljongen, of zyn eigen, (die t'elkens 't hair achter 't oor slykt, en dus of andersins met de nagels in het hair zit, of styf voor zich neêr ziet) een heerenkleed aantrekken; denkende, dat, als men de natuur volgt, Misbruik in 't na 't leven schildere. het

De schoone wezens maken een Schildery aangenaam.

Twee tegenstrydige bewegingen, veroorzaakt door droefheid en blydschap.

*t Schoon verwaarloost

door Moderne Meesters.

het dan genoeg is, zonder op de bevalligheid, die men verbeelden moet, te letten, of op fraaye Playfitertronien, die 'er genoeg zyn, te denken. De schoone en welgemaakte wezens in een Schildery, daar veele of weinige Beelden in komen, geeven een groote kracht en cierlyken welstand in 't gemoed der kundige aanschouwers. Dit hebben de Ouden mede wel gewecten, want zy in de volmaaktste ligchamen het aangezicht allermeeft in schoonheid en bevalligheid deden uitmunten. Niemand, die eenig oordeel heeft, zal kunnen ontkennen, dat een schoone en welgemanierde Vrouw zodanig een vermogen heeft, dat zy de herten der aanschouwers op twederly wyze, en door twee tegenstrydige hertstogten, op het krachtigst kan beweegen. In ongeval, of smertelyke pyn, zal zy den mensch drukken, en tot mededogen verwekken; en wanneer zy ons te vooren komt in een blyde gelegentheid, zingende of lagchende, zal zy ons weder t'eenemaal verheugen. Die hoedanigheden, of werkingen des gemoedts, zal ons geen slecht en plomp Vrouwmensch veroorzaken: in tegendeel zullen de aanschouwers door haare onmanierlyke en malle gebaarden van haare vreugd een afkeer hebben, en zich door haare belagchelyke droefheid de lever doen schudden.

Wat grover gebrek vinden wy noch in de Moderne Schilders, wanneer zy het leven komen te gebruiken, of liever te misbruiken; doende niet gelyk andere, die, een hoger trant gewoon zynde, het leven altyd met kennis en oordeel beschouwen, dat is, niet zo als het zelve somtydts is, maar gelyk het op zyn schoonste behoorde te weezen. Maar zy, in tegendeel, door de gewoonte verblind, zyn daar niet zo keurig in; dewyl zy 't leven op die wyze afmaalen als het hun voorkomt, maakende daar omtrent geen onderscheid. Ja men ziet haar het zelve noch veel leelyker nabootsen, dan de natuur dat voortbrengt: want hoe wanschikkelyker tronien *Bamboots*, *Ostade*, *Brouwer*, *Molenaar* en meer andere vertoond hebben, hoe meer ze by de geringe verstand en geacht worden. Uit welke slechte verkiezingen men zou kunnen oordeelen, dat het schoon voor hen zeldzaam moet geweest zyn, en het leelyk gemeen; of wel dat de leelykheid eerder liefde by hen heeft kunnen verwekken, dan de schoonheid. Doch dit is een onfeilbare regel, dat de dagelyksche gewoonte, en ommevang met zyns gelyken, hier veel toe doet. Dus word het gebrekelyke en de ondeugd voor de deugd genomen; en 't geen gemyd moet worden, gezocht: daar, in tegendeel, die de deugd kent, de gebreeken altyd zal zoeken te schuuwen.

*Aanwyzinge om het burgerlyke of cierlyke Modern
wel uit te beelden.*

T W E E D E H O O F D S T U K.

DE geduurige veranderingen der waereldsche zaaken geeven ons overvloedige stof buiten Geschiedenissen, Verdichtfelen en Zinnebeelden de Modersche trant betreffende, ja om nimmer verlegen te zyn, als Dienstpleegingen in Tempels en Kerken, Regtspleeging in Raadsvergaderingen, Speelen in de Schouwburgen, manieren van doen in de Huishoudinge gebruikelijk, en wat diergelyks meer is: al 't geen ons deftig, minnelyk, droevig, of andersins, naar de toevallen zyn, te vooren komt. Deze dingen, hoe verscheiden van elkander, kunnen zo wel in 't Antiek, als in 't Modern, verbeeld worden, wanneer elk maar in zyne eigenschap gehouden werd, gelyk ik reeds ten deele gezegt heb, en in 't vervolg verder zal aanwyzyn welke op deze twee manieren kunnen werden verbeeld, beide even natuurlyk en bekwam, zonder dat den een den ander iets hoeft te ontleenen, als alleen het *concept* of voorwerp. Dit oordeel ik aanmerkelyk, en gantsch niet onnut om overwogen te worden, te meer alzo in geene boeken, myn 's weetens, daar van geschreeven is, zo weinig in die welke van het Antiek als in die van het Modern handelen.

Francois Mieris heeft zynen Meester *Gerard Douw* in het zuivere Modern niet alleen cierlyk en net nagevolgd, maar in eenige dingen verre overtroffen: de deftige *Poussyn* insgelyks *Rafaël*, Prins der Italiaansche Schilders, in het Antiek. Volgen wy dan hun voorbeeld na in dat geene, daar onze zin en neiging best mede overeen komt: doch hoewel het laatste veel loffelyker zy, en in deftigheyd het eerste overtreft, is het niettemin veel pryswaardiger dat men een goede *Mieris* in 't Modern gelykt, dan een slechten *Rafaël* in 't Antiek; schoon het my voorstaat een Schilderytje van den ouden *Mieris* gezien te hebben, 't welk my noch verwonderd doet zyn als ik 'er slechts aan denk. Het was een Beeldtje, tot aan de kniën, van een palmhandts lengte, verbeeldende de Schilderkonst, met een momaanzicht in de hand, zynde van wezen, hulsel, kleeding en toefel, onverbeterlyk schoon en zuiver Antiek; diergelyk ik nooit van eenige Modern-schilders, hoe konstig zy ook mogten geweest zyn, meer

Het ontbrekt den Modern-Schilders aan geen stof.

Vergelyking van *Gerard Douw* en *Mieris*, Modern-schilders. Desgelyks *Rafaël* en *Poussyn*, Antiek-Schilders. Een Antieksche verbeelding door een Modern-schilder uitgevoerd.

is niet onge-meens.

meer gezien heb: waar uitblykt, dat het iets raars en zeldzaams is, zo een Modern-schilder zich fomtydts eens tot het Antiek begeeft.

Laat ons nukomen tot het verbeelden van een voorval, alwaar de Ouders aan hunne Kinderen eenig vermaak toelaaten, met zich te gaan baaden en te reinigen. Dit *Concept* kan zo wel in 't Antiek als in het Modern uitgevoerd worden.

Tafereel
van een Bad-
stove.

Het Bad stellen wy voor aan 't Stuk, met twee treden afte gaan. De Jongens van twaalf tot vyftien jaaren, by en in het water, zyn geheel naakt. Daar nevens bespeurt men een Dochter van twintig jaaren, met een schoon wit laken over haar ligchaam, om het naakt, zo ver het eerbaar is en in die gelegenheid gebruikelijk, daar mede te bedekken; doch de armen en weinig van de beenen ziet men bloot. Zy treed ter linkerzyde de trap op. Een van de voorge- melde Jongens houd haar by een slip van 't natte kleed vast, om haar het uittreeden te beletten. Verder achterwaarts, by een Ledekant, vertoond zich de oudste Dogter, omtrent vyf-en-twintig jaaren oud, gantsch naakt, haar hemd uytdoende, en daar by een Dienstmaagd die haar het laken zal omhangen. Den Vader laten wy in zyne kleëren of japonsche rok, staande op de kant van 't bad, lagchende om die in het water zyn en verscheidene potsen aanrech- ten. Een staat 'er met zyn linkerbeen op de trap, en raakt met de andere voet eventjes aan 't water. Het kleinste Jongetje legt langs de onderste trap vlak op zyn buik uitgestrekt, en rammelt met zyne handen in het water. De jonge Dogter, uit het bad tree- dende, zal de doek, daar 't nat van af druipt, om haar lyf zoo vast kleeven, dat er alle de leeden doorschynen als of zy naakt was; terwyl de Moeder ondertusschen bezig is om op een tafel, met een servet gedekt, eenig banket en confituuren gereed te maken, waar by een Kind van twee of drie jaaren in zyn hemd op een stoel zit, aan wien zy een makron toereikt. Wat verder hangen zyde samaaren, fluwoele sluyers, kapers, enz. aan kapstokken. Op een tafel leggen paarsnoeren, brazeletten, en andere sierlyke toe- stel meer. Alles is ordentelyk op het natuurlykst en schoonst ge- schikt. Wat de jongens kleëren aangaat, die leggen op de kant van 't bad neêr, als rokken, hoden, brocken, kousen, schoe- nen, enz.

Aanmerk-
ingen over het
zelve.

Ik laat nu den verstandigen lezer oordeelen of die jonge Dochter, welke ter linkerzyde het bad optreed, niettegenstaande dat zy in een laken bewonden is, niet wel gemaakt en schoon van weezen, zo armen, beenen, handen en voeten, moet verbeeld worden? Ja zelf het

het ligchaam, voor zo verre het naakt door het natte kleed heen fchynt? Haare eerbaare fchaamte geeft zy genoegzaam door het neerslagtig gezicht te kennen. Welk een gemanierdheid verbeelden de voeten en de beweging van 't geheele lyf, terwyl zy haare leden tracht te bedekken, die niet gezien moeten werden, of dat ze, verre van door een dertele gang alles te vertoonen 't geen de eerbaarheid gebied te verbergen, zedig en gemanierd optreed? En of de Jongeling, die haar by de flip van 't zelve vaft houd, minder fchoon en welgemaakt moet zyn, als de Man in zyn gebloomde Japonefche rok? Dat Kleintje desgelyks, 't geen gantsch uitgestrekt op zyn buik legt; daar moet de onnozelheid en kinderachtige geeftigheid in uitblinken. De oudfte Dogter, in 't bloeijenft van haar leeven, van aanzienlyke Ouders wel opgevoed, in alle eerbaarheid, zeden en deugden opgebracht; waar na zal zy gelyken, of waar uit zal men de fchoonheid zoeken die haar pafst? Wie zal men tot Modél daar toe gebruiken, een Vifch- of Appelwyf, Straatloopfter, die den heelen dag gaat kruyen en torffen? Ja al nam men zelfs iemand van beter fatfoen en aanzien, indien 'er geen goede opvoeding, gemanierdheid en aangenaamheid by is, kan men zich in zodanig een geval van zulk een niet bedienen: want aldus zou het fchoon, zonder bevalligheid, mismaaft en ftyf worden. Deze Maagd dan, welke op de voeten na geheel naakt is, dient voor al zo fchoon en gracelyk, als een Griekfche *Venus*, evenwel niet als een onkuifche, maar als een (1) Hemelfche, dat is deugdelyke, afgemaald te worden. Want zo verre als de ziel van 't ligchaam, en het ligchaam van het kleed verfcheelt, zo verre wykt het edele van 't onedele, de deugd van 't gebrek.

Indien iemand overzulks dan begeerig mogt zyn om te weeten waar hy deze fchoonheden zal vinden, dien wys ik allereerft na de Boeken, Waar uit men de fchoonheid haalen moeft. welke van de volmaakte proportien, en waar in de regte bevalligheden bestaan, handelen; terwyl hy daar mede bezig zynde, geftradig de befte Pleifterbeelden voor oogen dient te houden, om alzo zynen geeft te oefenen, en daar door een vaft oordeel te verkrygen. Doch hier op zal men mogelyk zeggen, dat het maar pleifter en geen vleefch is: ik beken het, ende meening is ook niet om vleefchkoleur daar na te fchilderen; maar wel om een indruk in ons denkbeeld van haare (a) fchoonheid, De bevalligheid moet noodzakelyk in Moderne Verbeeldingen waargenomen worden. gracelykheid en bevalligheid, zo in 't generaal als in 't byzonder, en waar uit die volmaaktheid fpruit, te bekomen: zynde dit het geen 't welk een doorluchtig Modernfchilder behoeft. Want uit het leven kan men de Coloriet genoegzaam en gemakkelyk vinden; gelyk ik daar van verfcheidene voorbeelden in eenige flegte Schilders, die fraaye

Z

Co-

(1) *Venus Urania.* (a) *De drie Gratiën.*

Colorieten gehad hebben, zou kunnen bybrengen: nochtans wanneer deze maar weinig tydts by de Konst waren geweest, wierden zy door hunne begunstigers alreeds voor overvliegers uitgeschreeuwd; en ondertuffchen vonden zy zich, als 'er iet ongemeens voorviel, in geen staat van een hoofd, hand, of voet, ter deeg te kunnen tekenen.

Invoegen het Modern schilderen voor geen konst geacht kan worden, wanneer de natuur enkelyk gevolgd is: want dan is het slechts een onvolmaakte nabootsing, of wel een gebrekkelyke na-äapinge. Ja alwaar het schoon dat men een zaak natuurlyk uitgebeeld had, wel getekend, geordineerd, en voegelyk geschikt; landaard, manieren en gebruik, modes en dragten, als mede de koleuren duidelyk waargenomen en verтоond; zoo zal zulks nochtans, door rechte kenders voor geen konstig werk aangezien worden: maar als de Konst met de Natuur, wanneer zy door een schranderen en verheevenen geeft van hare gebrekkelykheden gezuiverd en verbeterd is, gepaard, de overhand hebben, en dan de voornoemde deugden hier by gevoegd zyn, zal het zekerlyk een volmaakt en deftig Konststuk voortbrengen.

Ik zeg dan ten opzigte van het naakt, 't zy man, vrouw en kinderen, dat, wanneer zy die niet op het schoonste of in hunne rechte proportie en afdeeling verbeelden, het Modern schilderen nooit den naam van Konst zal verdienen, en niet zonder reeden, vermits dit het eenigste middel is, waar door deeze twee ongelijke zusters vereenigd kunnen worden. De nooitvolpreezene *Anthoni van Dyk* was in het Antick zo wel uitmuntende als in 't Modern; hebbende in het laatste zo wel als in het eerste de voorzeide drie bevalligheden gelyk een staale wet gevolgd, en daar door den naam van weergadeloos verdiend.

Laaten wy dan zyn doorluchtig voorbeeld navolgen in dat deel, 't geen hem zo roemruchtig gemaakt heeft; want hy is de eerste, die het Modern zo verre heeft gebragt, dat men het met den naam van Konst verwaardigd heeft: zulks dat daar uit lichtelyk is af te nemen, dat 'er een groot onderscheid moet weezen tuffchen een Schilder die zich in het Modern oeffent of in 't gebrekkelyk leeven zoekt uit te munten, en tuffchen een die het Antick volgt of alles op zyn schoonst en volmaaktst onderzoekt en betracht. Waarlyk, het verschil van die beide is zo groot in alle deelen, dat ik my verwonder; te meer, als ik overdenk hoe ongelyk grooter getal van de eerste slag gevonden word, en noch dagelyks aangroeit. Ik verwonder my, zeg ik, dat hedensdaags de Deugd zo weinig bystand

De Konst met de Natuur gepaart, geeft een volmaakt Schildery.

Van Dyk gepreezen,

om dat hy in 't Modern de bevalligheid heeft waargenomen.

stand vind. De Deugd, die van den Hemel haaren oorspronk heeft, is nu, als wel eer de Godlyke (a) *Astréa*, vervlogen; en in tegendeel de Ondeugd, welke uit den (b) *Erebus* en de zwarte Aarde voortgekomen is, blyft op de aarde heerschen. Maar hoe kan het anders weezen, dewyl de blinde liefde nu alleen heerscht, en geen (c) *Anteros* meer gevonden word?

De reden van zulk een groote verschildendheid kan niet anders toegeschreven worden, dan aan de verscheidene neigingen, welke met de natuur en voorwerpen der Schildergeesten overeen komen, volgens het spreekwoord:

*Weinige zyn tot de Konst gebooren,
En van veele daar toe weinige uitverkooren.*

Alle de geenen dan, die zich vergenoegen en beyveren met het gebrekkelyk leeven na te volgen, zullen nooit iets volmaakts voortbrengen, veel min den naam van Konstschilders verdienen; om dat zy het best niet kennende, of niet willende kennen, als strydig tegens hunne natuur, onmogelyk na het zelve konnen trachten: daar dan noch deze zwakheid by komt, dat zy gemakkeliker van het kwaad, dan van het goed, oordeelen. Dit kan ik niet beter te verstaan geeven, als met het volgende voorbeeld.

Een Jongeling, als een Schildergast met palét en penceelen, vergezelschapt door den yver, word door een blinde *Cupido* naar het beeld van de Natuur, welkers aangezicht, door *Vulcanus* met een sluyer bedekt word, geleid. De Zon, achter den gemelden Jongeling, beschynt het heele Beeld. *Mercurius* met zyne slangenroede in d'eene, en in de andere hand een star boven zyn hoofd houdende, vliegt, of zit op een

Z 2

(a) *Astréa* is de Gerechtigheid. Eenvoudigheid, Liefde, en alle Goddelyke Deugden worden door haar verstaan. Zy was de dochter van eenen der Titans en van *Themis*, na *Hesiodus* gevoelen: maar *Ovidius* noemt haar dochter van *Jupiter* en *Themis*. Zy daalde in de goude Eeuw van den Hemel: maar toen de gebreken en zonden insloopen, vloog zy weder derwaarts.

(b) Door deeze verstaat men de Hel, en de Nacht. Anderen noemen hem God van de Hel, en getrouwd aan de Nacht; als ook een Hellsche Rivier, daar *Virgilius* van zingt in zyn *Aeneid*:

Illius ergo

Venimus & magnos Erebi tranavimus amneis.

Dit *Erebus* en de Nacht zouden voortgekomen zyn de Logen, Nyd, Hardnekkigheid, Armoede, Ziekte, enz.

(c) Tegenliefde, zoon van *Venus*, en jonger broeder van *Cupido*. *Suidas*, *Pausanias*, *Porphyrius*, enz.

Die zich in 't gebrekkelyk Modern oeffenen, kunnen noit den naam van Konstschilders verdienen,

door een voorbeeld aangeoont.

een wolk: waar van de Uitlegginge aldus is. De Natuur is het voorwerp van den Schilder, de Zon, de kennis; *Vulcanus*, het grove gedeelte des lichts, of het aardfche; en *Mercurius*, het onvermydelyk lot. 't Overige verklaart zich zelf. Dit is voor zo veel een Modern-schilder betreft.

Tweede Voorbeeld, het tegen-deel van het eerste.

Ziet hier een ander, met dit onderscheid alleen, dat men, in plaats van *Vulcanus*, die het bovenste gedeelte van het beeld der Natuur met een sluyer bedekt, *Pallas* stelt, welke dezelve afligt; en *Anteros* in plaats van *Cupido*: daar mede te kennen geevende, dat het verstand door *Pallas*, die de wysheid is, het bovenste en volmaaktste gedeelte beheerscht, en aan de ziel dat geene ontdekt en bekent maakt 't geen haar noodig is; dewyl *Anteros*, die de liefde tot deugd betekent, den Schilder, door yver vergezelschap, daar toe geleid.

Om noch duidelyker en klaarder te spreken, zullen wy onze gedachten met een derde Tafereel te verstaan geeven.

Derde Voorbeeld, zynde een verdubbeling van de twee voorgaande.

Wy verbeelden dan twee Jongelingen van eenen ouderdom. De een staat op de grond voor het beeld van de Natuur; en de ander, nevens of achter hem, staat een weinig verheven op een steen of trap. By den eersten zy *Vulcanus* gesteld, en by den tweeden *Pallas*; betekende deze de ziel of volmaaktheid, en d'andere gebrekkelykheid of aardfche gedeeltens. Laat hier het beeld der Natuur door de Zon heel bestraald werden, en uit dezer Jongelingen oogen driehoekige stralen op het zelve beeld schieten. Die des eersten gaan van de voeten tot de middel; en die des tweeden van de voeten tot boven het hoofd. Nu laten wy oordeelen, dewyl de Zon voor de kennis word aangemerkt, welke van beide Jongelingen het meest kan zien en bezessen, en wie het beste en volmaaktste beheerst; d'een die de romp, of d'ander die het bovenste gedeelte bezit? Hier uit blykt, dat de geest en 't vernuft meer is, als de hand en practyk: want zonder de Theorie is het niets met al. 't Is konst iets voort te brengen 't geen men niet voor zich heeft: in tegendeel, iets naar te bootien 't geen men voor zich heeft, is slechts copieeren of naäapinge.

Maar laten wy eens verder opmerken, en zien of het voornoemde Voorbeeld niet dezelve kracht heeft, ten opzichte der Liefhebbers van 't Antiek en 't Modern.

Het zelfde Voorbeeld, staande op de Liefhebbers van 't Antiek en 't Modern.

Wy stellen tot dien einde dan, in plaats van twee Schilders, twee Konstbeminnaars; en neemen tot voorwerp, in plaats van de Natuur, de Schilderkonst, die zy, gelyk de voorige, beschouwen, d'een heel en d'ander maar half. Dus blykt het, dat de geen, die haar volkomen bezeft, het meeste weet en de beste kennis heeft, en by gevolg grooter Konst-

Konstlievende is. d'Ander word in dit geval niet dan als liefhebber van gemeene dingen, die de deugden der verhevener zaaken niet en kent, aangemerkt. Van de zodanige vinden wy het grootste gedeelte in deze landen.

Ik oordeel het een vaste stelling te zyn, dat zommige menschen, schoon zy in hunne jonkheid door de opvoeding verhinderd worden verhevene gedachten te krygen, en naar grootte dingen te trachten, nochtans metter tyd door konst en oefening kunnen veranderen, ja zelfs hunnen aangebooren aart overwinnen en verwisselen, en tot hooge en deftige zaaken bekwaam worden: zulks dat wy het voor geen wonder moeten houden, dat *Demades* zo welspreekend is geweest als *Demosthenes*, die van de natuur met tong noch spraak begaafd scheen, en nochtans zo welspreekend wierd, dat zyn eenig voorbeeld be- toond, dat'er niets onmogelyk voor de Konst is, ja dat'er by na geene gebreken zyn die men niet, gelyk hy, door vlyt en arbeid kan ver- winnen. Leezen wy niet van *Heraclides*, die een wysbegeerige wierd, schoon hem de natuur en opvoedinge meest daar toe hinderlyk schee- nen te weezen? Wat wonder dat *Socrates*, zo ongesteld tot de deugd, deugdelyk word? Weshalven men zich niet behoeft te verwonderen, dat verscheidene groote Mannen de genieting van veele deugden ver- kreegen hebben, schoon zy'er door de natuur ongesteld toe waren. Hier uit blykt, dat de konst en oefening meêr te achten zyn, dan al 't geene de natuur voortbrengt.

Ik zwyge noch van zo veele anderen, van nederige geboorte, wel- ke, alwaar het ook dat zy een groot gedeelte van hun leeven met yver en lust aan geringe zaaken verileeten hadden, tegens alle verwachtinge eindelyk tot den hoogsten trap hunner konsten zyn geklommen: ge- lyk verteld word van *Polidoor da Caravaggio*, die, ten tyde van *Ra- fael*, tot zyn achtiende jaar aan de kalkbak geslaan hebbende, daar na een vermaard Meester is geworden. Het zelve is gebleeken aan *Quin- tyn Messys*, welke tot zyn twintigste jaar een Smid zynde geweest, zich daar na tot schilderen begaf, waar in hy anderen van zynen tyd verre overtroffen heeft. *Martin Heemskerk*, een Boerenzoon; *Andreas Mantegna*, een Beestenhoeder; en veel meer andere uit een geringen staat zyn tot een hoog bereik der loffelyke Schilderkonst gekomen.

Is niet onder de oude Wysgeeren *Protagoras* een zoon van een Land- man; *Pythagoras*, van een Graveerder; *Iphicrates*, Generaal der Athe- nienfers, van een Kleermaaker; de Redenaar *Demades*, hier voor genoemd, van een Schipper; en de Mantuaansche *Maro*, Prins der Latynsche Dichters, een Pottebakkers zoon geweest? Ja de Musen zelf

De werken van de konst zyn zo kos- relyk, dat de natuur en opvoeding daar voor moet wy- ken.

Gelyk im *Demades*,

Heraclides,

en *Socrates* blykt.

Groote Mannen uit een nederige geboorte.

waren arm. Haare edelheid kwam niet door haare geboorte, maar door haare weetenschappen.

Meer diergelyke voorbeelden, tot ons voornemen dienftig, zouden wy kunnen ophaalen, indien 't ons luste: maar om niet lankwylig te schynen, zullen wy het hier by laten, en stappen over tot

De eigenschappen van het Burgerlyke, het welk dagelyks stof in overvloed voor Modernschilders verschaft.

D E R D E H O O F D S T U K .

Gelyk de genegtheden der Konstoeffenaars niet alle even eens, maar hunne neigingen verschildende zyn, den een tot een verhevener, en een ander tot de gemeene, of wel tot de geringste trant overspreekende; vinden wy ons genoodzaakt van alle deelen der Konst te spreken, om, is het doenelyk, aan ieder even nut te weezen.

Dewyl nu reeds aangemerkt is, dat'er drie soorten van menschen zyn, de hoffelyke of verhevene, de burgerlyke of gemeene, en de geringe of armoedige stand; en dat de eerste in 't voorgaande Boek van 't Ordineeren nu verhandeld zyn, oordeel ik het niet ondienftig, de tweede daar op te laten volgen.

Driederly betrachtingen der Schilders. Wy stellen vast, dat ieder in zyne verkiezing tracht uit te munten; dat deze roem en geld; andere geld en roem, en zommige geld alleen zoeken: doch daar benevens stellen wy ook, dat het geen minder konst is, een boertige als een ernstige zaak, een Landman als een Hoveling, en een Ezel als een Paard te verbeelden; dewyl tot het een zo wel, als tot het ander, goede kennis vereischt word, om het wel te treffen.

Geringe verkiezingen hebben zo wel hunne opmerkingen noodig, als de verhevene. Hoe wel'er nu een groot onderscheid is tusschen lieden van een Burgerlyke staat en dien der Hovelingen, munten echter de eene zo wel als de andere in schoonheid en deugd evenveel uit. De pracht alleen is het maar, die het hoffelyk van het burgerlyk onderscheid: want overdaad en hovaardy is den Hovelingen, daar en tegen zedigheit en matigheit den Burgers eigen.

Dit aldus overwogen hebbende, zal het ons niet zwaar vallen de verdere omstandigheden, naar vereisch van zaaken, op het allerklaarfte ten toon te stellen: zullende echter dit noch voor afzeggen, dat, nademaal de burgerlyke staat ons eigen is, en alles wat in dezelve is begrepen, als samenkomst, oeffeninge, huishoudinge, en wat in 't voorgaande Hoofdstuk meer gezegt is, wy zulks gestadig voor onze oogen

oogen hebben. Door dien dan de eigenschappen dezer zeden ons daggelyks voorkomen, valt het een Schilder gemakkelyker zich in zodanige verbeeldingen te oeffenen, inzonderheid zulk een, die zich niet in staat bevind om de prachtigste en allerhoogste trant te ondernemen.

bekwaam voor Schilders van byzondere verkiezingen.

En om de gevallen, welke zulk een Schilder kunnen voorkomen, en noodzakelyk door hem moeten waargenomen worden, te gemakkelyker aan te wyzen en te doen bevatten, zullen wy eenige opstellen van de zelve hier in voegen, en eerstelyk een

Voorbeeld van Verzoek en Weigering.

Hier ziet men twee Juffers aan een tafel Thee drinken. De jongste zit in haar huisgewaad; en de andere is een vriendin, welke haar bezoekt. Ieder heeft haar kopje en schooteltje; doch dat der jongste staat voor haar volgeschonken. Zy heeft het trekpotje noch in de hand, om dat der andere desgelyks vol te schenken, maar deze het zelve omgekeerd hebbende, zet het op de tafel. Zy word door de andere vriendelyk genoodigd, noch een kopje te willen drinken. Het is of men haar hoort zeggen: *Ey lieve, Izabel, noch maar een kopje, bid ik u.* Maar deze, die door een Knecht word afgehaald, weigert het, en slaat de hand aan de trekpot, om haar het schenken te verhinderen, schynende te zeggen: *Ik bedank u hertelyk, schenk niet meer.* Deze twee hertstogten doen twee tegenstrydige bewegingen in 't geheele ligchaam, handen, voeten, en gelaat voortkomen.

Geselschap van Juffers.

De Moeder, welke den Knecht, met de hoed onder den arm, ter kamer in laat, houd de deur, halfopen, in de hand, en wyft hem zyne Juffrouw aan. Door de opening van de deur ziet men een sleet staan, met dewelke hy haar komt haalen.

Om nu dit uitscheiden van Thee drinken noch duidelyker te verbeelden, kan een tweede Juffer naast Izabel aan tafel gevoegd worden, welke na de deur ziende, schynt te willen opstaan, zettende haar theekopjen neêr. Den Knecht zou men met een briefjen in de hand kunnen doen naderen, en de Moeder aan de deur staan kyken. Ook kan men bekwaamelyk een klein Jongetjen by de tafel stellen, 't welk steelsgewyze een klontje suiker uyt het schaaltje neemt, ziende ernstig op de Zufter, of zy zulks gewaar word. En aldus zou men de schikking der zaak kunnen laten.

Verandering, om de zin van dit voorbeeld noch duidelyker en natuurlyker te doen voorkomen, aangewezen.

Wanneer men nu dit zelfde door Heeren wil verbeelden, behoeft men alleenlyk de Thee in Wyn, de Trekpot in een Fles of Kan, de Kopjes in Glazen, het Theegeredschap, Ketel, Confoor, enz in een

Het zelfde Concept kan mede door dierren uitgebeeld worden.

een Koelvat te veranderen, na het Saizoen zulks vereifcht, benevens de Moeder in een Huisknecht, en het vertrek by Zomertyd in een Prieel of Tuinhuis, en by de Winter in een Kamer, daar dan een Maaltyd of Collation byvoegende.

Zulke Verbeeldingen zyn lofwaardig, en mogen aanzienelyk geplaatst worden. Hy verdient eere, die zich by dien trant houdt, en buiten Kotten, Kroegen, Speelhuizen, Bordeelen, Kortegaarden, en diergelyke blyft.

Nu zullen wy eens een ander Voorbeeld van dagelyksche gevallen en toevallen geeven, waar in meerder hertstogten uitmunten; om te toonen, dat die in zulke Verbeeldingen niet behoeven te ontbreken.

T W E E D E V O O R W E R P ,

Zynde een voorval ten huize van een Schilder geschied.

Tweede
Voorwerp.

Op zekere morgen kreeg deze Konstenaar een schoon Pleisterbeeld en twee Borststukken t'huys; zette die, by voorzorg, om uit de weeg te zyn, op een kas; betaalde den Pleistergieter, en liet hem gaan. Een Jongetjen van zeven à acht jaaren, daar dicht by een boteram zittende te eeten, zag zulks aan; liet niet na, als hy gegeten had en de vader vertrokken was, een stoel te krygen, om deze beelden van naby te beschouwen; en dezelve voor poppen aanzierende, wilde hy die afneemen: maar het zy door de zwaarte, of dat de stoel wiggelde, hy liet het beeld vallen. Op dit geraas kwam de vader af, beducht wat 'er van de zaak mogt weezen; opende de kamrdeur; en zag dat werk met bedroefde oogen aan. De jongen, zeer verbaasd, zocht een hoek om zich te verbergen, en nam eindelyk zyne toevlucht by de moeder; vatte haar om den hals; en bid om haare bescherming. De moeder, alhoewel de schade haar jammerde, beweegt echter den vader tot het zien op des kindts onnozelheid; en hier het bidden zyners dochter by komende, welke op 't gerucht mede toegeschoten was, laat hy zyn gramschap vaaren, en belaft de meid de brokken op te neemen, en weg te werpen: waar na de twee borststukken in den arm neemende, ging hy met dezelve weder na zyn kamer.

Dit voor-
werp is be-
kwaam om
drie doeken
te stoffee-
ren, zo wel
voor een
Antiek als
Modern-
schilder.

Hoewel dit toeval gering in zich zelf zy, is het echter bekwaam om drie doeken gevoegelyk daar mede te stoffeeren, zo wel voor een Modern-als een Antiekschilder; zynde vol krachtige hertstogten, cierlyk, en vol verandering; daar by zo ryk van zin, als of het een verdichtfel was.

't Kan

't Kan niet ontkend worden, of dit, hoewel geen historie zynde, is echter van dien zelven aart, en heeft zo veel moeite in als het verbeelden van eenige verdichtfelen uit *Homeer* of *Virgiel*. 't Is wel waar, dat men meerder vryheid in 't byvoegen van opfchikfelen, of wegneeming van te zwaare byvoegfelen, heeft; alzo wy meester van onze eigene vindingen zyn; konnende met onze gedachten omfpringen naar ons welgevallen, tot dat men zich zelven voldoet: 't welk in andere gefchiedeniffen niet toegelaaten word. Doch wanneer men een geval, als dit voorverhaalde, wilde verbeelden, zou men zo wel, lchoon het geen historie is, aan die byzonderheeden moeten bepaald blyven; dewyl die weggenomen zynde, het zelve geen ingang op onze zinnen zou veroorzaaken: want dit voorbeeld, hoewel het maar gefield word om ons allengs tot zulke uitvindingen te begeeven, vereifcht nochtans een ftipte navolging. Doch wy worden met 'er tyd ryker in zulke verbeeldingen te verdichten, door het geen wy dagelyks zien, en ons voor oogen komt. Zelfs voor Schilders, die zich op de hoogdravende trant oeffenen, kan het verbeelden van zulke zaaken tot een groot vermaak ftrekken; dewyl het hunne herffenen ontlaft: want leezing werd hier niet vereifcht; en honderd diergelyke gevallen komen hen te vooren in hunne verluftings uren. Koningen en Vorften vermommen zich menigmaal in flechter gewaaden tot hun vermaak; daar en tegen Burgers, en gemeene lieden, in deftige kleeding: om dat alle verandering het hert kittelt en vergenoegen geeft, en ieder zyn vermaak buiten de gewoone wyze van leeven zoekt.

Maar gemakkeliker valt het voor een Burger, een burgerlyke rol dan een andere te fpeelen; alzo ook voor een Schilder, te blyven by het verbeelden van het geen hem dagelyks voorkomt: dewyl onze herffenen zyn als een glaze bol, in 't midden van een kamer opgehangen, welke door alle voorwerpen, die zich vertoonen, aangedaan word, en een indruk daar van behoud. Zo zag men *Rubbens* en *van Dyk*, mannen die dagelyks te Hoof en by de Grooten verkeerden, hunne gedachten op het verheevene der Konft vellen; *Jordaans* en *Rembrant* weder op het burgerlyke; *Bamboots* en *Brouwer* op het allergeeringfte: en dus ieder na de maat hunner neigingen, voor zo veel dezelve tot den ommegang met menfchen van hunne foorten ftrekten.

Dit volgende geval is niet minder opmerkelyk.

In diergelyke gevallen is men aan de byzonderheeden zo wel bepaald, als in een Historie.

De waereldfche veranderingen zyn voor alle menfche aange naam.

Gelykenis.

Rubbens en *van Dyk* hebben hunne neigingen in het verheevene getoond; *Jordaans* en *Rembrant* in het burgerlyke; *Bamboots* en *Brouwer* in het geringe.

T A F E R E E L.

Derde
Voorwerp.

Dit Stuk verbeeld een Moeder, die haar Kind een spiegel voor houdt. Zy zit recht overeind, met de rug meest tegens het licht, digt aan een venster 't geen na het oogpunt loopt, en half uit het Stuk is, waar uit zy, een weinig van vooren, haar licht ontfangt. Zy heeft een lange donker-blaauwe mantel aan; en het onderkleed met lange mouwen is van lichte goudkoleur, met purper weêrschyn. Met de linker hand houdt zy de spiegel op haar schoot staande, ziende na het Kind, zedig lagchende, doch de mond weinig open. Het hoofd, in profiel, helt een weinig na de linker schouder. Haare rechter hand achter uit steekende, leunt zy met dezelve op een kleyne ronde tafel, op de welke een open boek, een rol borduuriel, en eenige zyklossen leggen.

Het Jongetjen, vlak voor de spiegel staande, heeft een appel in de rechter hand tegen zyn linker borst, en heft de linker arm en geslootene vuist digt aan zyn oor, waar mede hy al grimmende dreigt op het spiegelglas te slaan. Hy zwaait linksom, ziende scherp na de spiegel, en treed met zyn rechter been achter uit, hebbende een zotskap met bellen op het hoofd. Zyn rok is op de rechter schouder vast; zynde de zelve wit, met een roosverwige gordel omgord. De linker borst ziet men bloot.

Een Dienstmeid, achter hem staande, is vlak van vooren, steekende den eers achter uit een weinig na de linker zyde. Haar kleed is graauw-achtig violet, hebbende een witte doek om het lyf geslingerd. De linker hand, waar in zy een sleutel heeft, sluit tegen haar borst; houdende aldus een stofveeger geklemd tusschen den zelven arm. Met haare rechter hand leunt zy op de Vrouws arm; terwyl zy met het hoofd in de nek, linksom gedraaid, zo hertelyk lacht, dat men alle haare tanden ziet. Het hair is in een trekmut gewonden; en een gevlochte zwarte tuit hangt ter linker zyde over den boezem. Haare hembsmouwen zyn tot boven de elboogen opgeschort.

Digt achter de Vrouw hangt een gordyn, licht graauw van koleur; zynde het zelve meest in de schaduw van de kozyn of dam die tusschen het venster is, waar op de Meid een groote slagschaduw geeft, die het Kind doet afsteeken. Ter linker zyde ziet men een deur, die half open staat. Voor aan vertoont zich op een kleine voetbank een kussen, waar op een bonte kat legt, en daar by eenige blommestjes, of een verlepte krans, als mede een rinkelbom.

Geeft u nu den tyd om over deze verbeelding te lezen de volgende

Aan-

Aanmerkingen.

Iets anders dan des Kindts onnozelheid is hier deze opmerking waardig. Dit Kind word toornig, door dien het zich verbeeld dat zyne weêrschyn in de spiegel een ander kind is, aldus toegetakeld om hem te verschrikken, en hem zynen appel te ontrooven; zynde hem zyne eigene kleeding onbekend. De voornaamste zin is eigentlyk, om ieders hertstogt, elk na zynen aart en hoedanigheid, op het allernaauwkeurigst uit te beelden; 't welk door de gebaarden niet alleen, maar ook door hunne toegeëigende kleedingen, en der zelve koleuren, krachtdaadig vertoon word: te weten d'onnozelheid des Kindts, de losheid der Meid, en de gemaatigdheid der Moeder.

Aanmerkingen des Schryvers over dit Tafereel.

Hoewel dit niet meêr een waare geschiedenis is dan de voorgaande, werkt ze echter, als een gebeurlyke zaak, op onze hertstogten: en dewyl het zich zodanig vertoon in kleeding, welke juist niet volkomen de hedendaagsche wyze is, mag het, wel geschilderd en uitgevoerd zynde, beter by een Antieksche Geschiedenis of Verdichtsel hangen, dan een Gezelschap van Heeren en Juffers, welker satyne kleeding van goud en zilver blinkt. Daar en boven de kleedings wyze wat veranderd en buiten de hedendaagsche Mode gebracht zynde, zal zulks het Schildery zodanig een standvastige welstand aanbrengen, die in duizend jaaren niet zal verminderen, wanneer deze omstandigheden, het bywerk betreffende, waargenomen worden. Dat men, zegge ik, voor kinderspeeltuig, by het zelve geen moolentjens, knikers noch kooten, enz. voege, maar een rinkelbom; by de Meid geen bezem noch luywagen, maar een stofveeger; en by de Vrouw geen spinnewiel noch pofferpan, maar een open boek, of opgerold borduurwerk, vertoone: zo zal men in het eene de kinderachtige onnozelheid, door het andere de dienstbaarheid, en in de derde persoon de voogdyschap of het oppervermogen kunnen bemerken. Zelfs de kat by die verlepte bloemen, leggende op een klein stoeltje of houten zitbankje, geeft der kinderen bezigheid en achteloosheid, van alles over de kamer te verstrooijen, te kennen.

Indien nu een Konstenaar geen smaak in de Oudheid of het Antiek te verbeelden vond, en het Modern of hedendaags te flauw, en zynere oefening onwaardig achtte, zulk een zou zich pryselyk bezig kunnen houden met het uitvoeren van zodanige zaaken en voorwerpen, als hem een schets vertoon word in het volgende.

T A F E R E E L

Van de Deugd.

Vierde
Voorwerp.

Hier ziet men haar geruſt zitten voor een groote ſpiegel, welkers lyſt met vreemde gedochten uitgehouwen en verguld is. In de zelve ſpiegelt zy zich geheel, hebbende een ſlangenkrans met laurier omvlogten in de hand. Zy is zedig van weezen, deſtig van beweging, en toegeruſt als een R O M A. Naaſt haar ziet men eenige Kinderen de gemelde lyſt met aandacht beſchouwen, en die gedochten malkander met de vinger al lagchende aantoonen. d'Een heeft een zotſkap op: een ander een neſt met jonge vogeltjens onder den arm: een derde een yzer met ringen in de hand: de vierde heeft een ſchelp met water, uit het welke hy door een riet ſchuimballen blaaf: de vyfde wederom heeft een poppetje, daar hy zich mede vermaakt. De helft dezer Kinderen zyn jongens, en de andere meisjens.

Waar in
een welge-
felde en
goede huis-
houding be-
ſtaar.

De zin van dit Tafereel is ligt te bevatten: en begeeren de Liefhebbers meerder aanleiding tot ſtof, zy overweegen maar eens, by voorbeeld, waar in een goede of kwaade Huishouding beſtaar; en zy zullen bevinden, dat 'er vierderley Perſoonen zyn: te weteen, in een goede Huishouding, een verſtandige en ontzagchelyke Vader; een zorgvuldige en goedaardige Moeder; de Kinderen gehoorzaam en buigzaam; de Dienſtboden erbidig en getrouw. De Man ſtelt de wet; de Moeder leertze aan haare Kinderen; en deze; nevens de Dienſtboden, gehoorzaamenze. Daar en boven ſtraft de Vader; de Moeder matigt; de Kinderen lieven en vreezen. Ook geeft een milddaadige Huisvader uit een onbekrompene beurs tot onderhoud van zyn Gezin. De zorgvuldige Vrouw weet zuinig, doch deſtig, het zelve te beſteeden. Alles is daar in vrede en order, want zy hebben eenen God, eene wet, zaligheid en eer: en de Deugd is hun aller betrachtting.

Huishou-
ding met
een kwaade
economie.

In tegendeel ziet men van een kwaade Huishouding, dat de Vader zorgeloos, en de Moeder kwiftig is; dat de Jongens baldadig, en de Dochters ligtvaardig zyn; de Dienſtboden luy en ongetrouw. De Vader ziet na niemand om, de Moeder geeft aan de Kinderen wat hun luſt; de Meisjens zyn dertel en hovaardig; de Jongens ſtoeijen en dobbelen; de Dienſtboden zoeken te grypen met hunne handen van alle kanten, denkende in ontroerd water is goed viſſen; Knechts en Meisjens kruypen by malkander, zuipen en ſlempen dagelyks, en alles teert van den hoogen boom af, tot dat men eindelyk de hond in de pot vind.

We-

Wederom vind men andere voorwerpen in een verdeeld Huisgezin. Een kwade verdeeling.
 Wanneer in het zelve een godvruchtig Man, en waereldsche Vrouw Een goede verdeeling.
 is, daar ziet men gewoonelyk goddeloze Kinderen. In tegendeel, by
 een waereldsch Man en vroomme Vrouw zyn de Kinderen dikmaals
 deugdzaam. De reeden, en de waarom, valt ligt te bezeffen.

Indien zulke zaaken wel aangemerkt worden, zyn die by overvloed Deze aanmerkingen zyn noodzakelyk voor alle Konstnaars, zo wel in 't Antiek als Modern.
 ryk van stof en van een uitmuntend vermogen in alle voorvallen het
 huishouden betreffende, in wat staat of gelegentheden men dezelve
 aanmerkt, zo wel in voor-als tegenspoed, doorluchtige en verhevene,
 gemeene en burgerlyke, of ook in die van geringe ambachts en hand-
 werkslieden, zo in haar aart, wezen, beweging als kleederen: en het
 zy die in het Antiek of Modern wel uitgevoerd worden, het zyn alzins
 zeer lofwaardige zaaken en voorwerpen voor een Konstenaar.

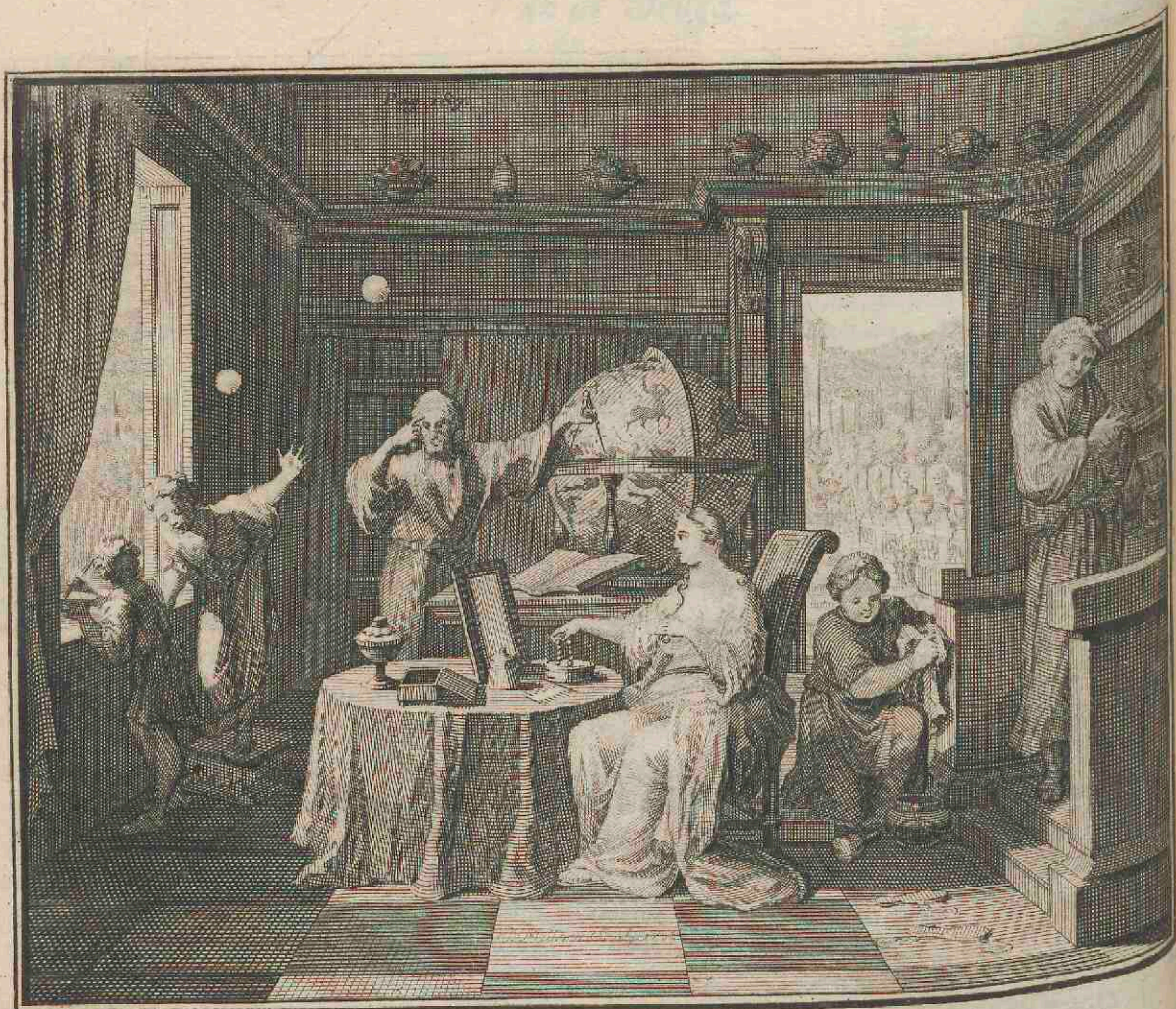
Vervolg van 't voorgaande.

VIERDE HOOFDSTUK.

Om al wat ik van deze beide konsten geschreeven heb, achter een
 te doen volgen, zal ik verder voortgaan met het verhandelen der-
 zelve: doch alles, 't geen er van deze twee ongelyke zusters zou kon-
 nen gezegt worden, zullen wy niet ophaalen, dewyl 'er stof genoeg
 is om daar van alleen een gantich boek te schryven.

Verbeeldinge van een Vanitas.

Dit gezicht verbeeld een zaal, die haar licht ontfangt door een groot Voorbeeld van een Vanitas.
 venster ter rechter zyde. In het midden van de kamer, achter te-
 gen de muur aan, ziet men een tafel, waar op een groote hemels-
 spheer staat, op dewelke zich eenige hemelsteken en vertoon. On-
 der aan de voet dezer globe legt een open boek. Ter linker zyde
 van het zichtpunt ziet men, door een deur die met trappen afgaat, een
 plaats met een hoek van een fontein; en aan de zyde, naar het zichtpunt
 loopende, verscheydene vaazen en borstbeelden van voornaame helden.
 Ter linker zyde der kamer, voor aan, staat een kabinet, op een bor-
 des van twee treden op te gaan, aan weêr zyde met een laage baluister
 gelooten. In het midden des Stuks, voor aan, stellen wy een ronde
 tafel met alderhande vrouwengereedschap, als spiegels, mantjes, doos-
 jes, enz. Aan het venster vertoon zich twee Kinderen, een jonge-
 tje

P. Tideman del.

tje en een meisje. De Jongen, met een schelp in de hand, leunt op de dikte van 't venster, en blaast uit een riet of pyp eenige waterbellen. Het Meisje, op een voetbank geklommen, steunt op haare regter hand, en wyft met de andere, om hoog oopen, al lagchen de na een waterbel, die in de kamer zweeft, waar na de Jongen om kykt, houdende het riet of de pyp met zyne regterhand in de schelp. Ter regter zyde van de achterite tafel staat een oude Patroon in gedagten, hebbende een vinger tegen het voorhoofd, en de linkerhand met de passer op de globe. Aan het kabinet, dat half open staat, vertoont zich een oude Vrouw, na vooren ziende, het hoofd een weinig op zy hellende, terwijl zy in haare handen vryft. By de baluister, aan geene zyde der trap, legt een Dienstvaagd op haare kniën, veegende de gemelde baluister met een doek, by haar hebbende een zandbak, een pot met water, en een styve boender. De kas is vol zilverwerk. Aan de ronde tafel, voor aan, zit een jonge Juffer, welke zich voor de spiegel palleert. Zy heeft den boezem vry ver ontbloot, en is luchtig gekleed in fyn lynwaad en zyde. Met de linker hand haalt zy haare regterzydse hairlok over den boezem, ziende haar zelve zylyngs in de spiegel; terwijl zy met de regter hand een paarlsnoer uit een doosje krygt. De kamer is van licht pizaans marmer.

Aanwyzinge van de koleuren der voorwerpen in het zelve.

De mantel van den ouden Man is donker paars; het kleed van 't Jongetje in het venster, wit: en dat van 't Meisje, schoon blaauw. De Juffer, die aan de tafel zit, is in 't wit, en ligt rood weerschyn met blaauw, als mede een schoon donker-blaauwe strik om het lyf. Het kleed van de oude Vrouw is groenachtig blaauw, doch wat vuil of verlept, en de mouwen ligt geel. De Meid is in 't licht graauw, en heeft om haaren hals een paarlsnoer. Voor de trap leggen een paar voetsoolen. De ronde tafel is met een donker-groen kleed overdekt. De vloer is met steenen verdeeld, of kan ook wel van hout zyn.

De Schryver roont aan, dat hy door eenige onkundige betragt word van dingen boven zyn vermogen voor te stellen.

Myne gedachten over de schikking der voorwerpen in dit Tafereel zal ik aan de konstbemannende Leezers, om redenen, eens mededeelen. Gelieven eenige het zelve te onderzoeken, en al wat van myne opstellinge reeds beschreeven is, of noch zoude mogen volgen, zy zullen my groote vriendschap doen; also men dan zal kunnen oordeelen, of het onmogelyk is, dat ik, gelyk zommige kwaadaardigen voorgeeven, een Ordinantie met de be hoorlyke beweeginge der beelden, hunne staanplaats en koleuren, na de konstregelen gevoegelyk, zonder gezicht, kan schikken. Doch

Doch als de schillen der oogen van die onverstandigen (1) ezelsooren zelfs eens afgeligt wierden, zouden zy wel haast kunnen bemerken, dat het in de wiskunde bestaat.

Eerst stel ik de kamer met de onroerende voorwerpen, daar na de personaadjen, en ten derden de koleuren, waar mede ik de ordentlykheid te kennen geef.

Redenen
des Schry-
vers over
het schik-
ken der
voorwerpen
in dit Tafel-
reel.

In de tweede verdeclinge der roerende voorwerpen, na dat ik de plaats heb aangewezen, spreek ik van de venster, tafels, en 't kabinet. Nu zeg ik eigentlyk niet, aan welke zyde van de tafel deze Juffer zit, ter regter of linkerzyde; alzo het onnoodig is, en niet anders bedagt kan worden, vermits de spiegel haare plaats tegen den dag moet hebben. By gevolg dient de Vrouw vlak in het licht te zyn, om haar aanzicht op het schoonste daar in te zien: want hoe zou zy anders den boezem van vooren kunnen vertoonen, terwyl de tronie op zy moet wezen? En indien zy de hairlok met de regter hand over den boezem trok, en de linker uitstrekke tot aan de tafel, waar zy zonder zwier of goede gestalte, en van het hoofd tot de voeten in *profiel*.

Merken wy nu, of de oude Patroon anders zou kunnen geschikt worden. Ter linker zyde kan het, om twee redenen, geensins wezen: ten eersten, om dat de globe aan die zyde meest in de schaduw is, by gevolg onbekwaam tot zyne verrichting: ten tweden, alzo hy ten deele in 't licht zoude zyn, en byna dezelve actie, als de voorzittende Vrouw, vertoonen; daar nochtans een tegenstelling in vereischt moet werden: stond hy voor de tafel of globe, zo waar'er niets aan te zien, noch beweging noch aandagt. Derhalven voegt hem geen beter noch eigender plaats, als daar hy staat. Waar by dit voordeel noch komt, dat, dewyl hy nu meer schaduw als licht ontfangt, de Juffer daar door meerder schoonheid en welstand verkrygt. Hy kan bekwaamelyk genoeg op de spher zien en arbeiden, door het omzwaaijen van zyn lyf, om dat d'eene zyde recht voor het licht en d'andere daar tegen komt.

Zo kan het ook met de oude Vrouw aan de kas weezen: want het is onmogelyk, dat zy, en alle die hier zyn, anders kunnen geplaatst worden met zo veel voordeel en welstand, als op deze wyze.

Dit zelfde *Concept* zou ook niet kwalyk met Conterfeitfels kunnen verbeeld worden, voornaamentlyk wanneer men een gantsch Huisgezin vertoonen wilde, als de vader of man van den huize, de moeder, zoonen, dochters, en de meid. Men vind dagelyks voorvallen genoeg, die in zulke en diergelyke verbeeldingen bestaan. Maar om duidelyk

Dit voor-
beeld is be-
kwaam tot
verscheide
Concepten.

(1) Erasmus zegt, dat de Ezels zeer lange en roetlyke ooren hebben; zo dat zy schynen met een heel goed oordeel in de ooren voorzien te wezen, hoewel zy de allerduafste zyn.

lyk over dit Tafereel te redeneeren, en aan ieder te betoogen dat het op voeten staat, zullen wy voor eerst over de gedachten noch eenige openinge of uitlegging doen. Ik zeg dan, dat'er verscheidene zinnen in deze verbeeldinge aan te merken zyn; hoewel ze gevoegelyk alle in één getrokken konnen worden: gelyk men op het laatit van deze redeneering genoegzaam zal kunnen begrypen.

Tegenwerping.

Men moet weeten dat deze Juffer, voor aan de tafel, als mede de oude Vrouw aan de kas, beide de ydelheid beteekenen. Doch men zal mogelyk zeggen, dat de eerste al zo wel na de hovaardy gelykt; en de tweede, vermits zy voor het zilverwerk staande met een lagchend wezen de handen vryft, de gierigheid natuurlyk uitdrukt. En de oude Man, die hier als een Filosoof gesteld word, zou by gevolg de wysbegeerte te kennen geven. Maar wy zeggen, dat dit alleenlyk de schyn daar van is: want indien men de uitlegginge op deze wyze wilde maaken, zou het zelve geen beknopt Zinnebeeld konnen weezen, maar eer een mengelmoes van verscheidene zaken; en waar zou het slot op uit komen?

Opgeloft.

Derhalven zal het niet ongevoegelyk zyn, dat wy onze gedachten in deze verbeelding, tot de allerminste voorwerpen toe het klaarste te kennen geeven; waar toe wy van achteren af zullen beginnen, en zo allenskens na vooren.

Klaarder uitlegging der voorwerpen in 't generaal.

De Borstbeelden en de Fontein in 't verschiet, als mede de meid die de baluister schuurt, slaan altemaal op de ydelheid; gelyk ook die oude Man met de Globe de ydele betrachtning verbeeld: want wie kan in de geheimen van God en de Natuur indringen? Van de Juffer en de oude Vrouw hebben wy den zin hier boven reedts gezegt. Weshalven dan de rechte en eige gedachte van dit voorwerp alleen daar op uit komt, om aan te wyzen dat alles ydelheid is; 't geen 'er echter niet wel uit zou konnen beslooten worden indien 'er de Kinderen niet by waren; vermits die andere Beelden en dingen op verscheidene zinnen zouden konnen toegepast worden, als Hovaardy, Gierigheid, Wysbegeerte, en zo voorts: want de kinders, die met waterbobbellen te blaazen hunnen tyd doorbrengen, zyn nu de ziel van dit werk; anders waard' 'er geen binding noch slot: ja ieder beeld zou een byzondere zin hebben, waar toe dan ieder van de zelve ook wel een byzonder vertrek noodig hadde. En schoon men verscheidene hertstogten in een Stuk wilde voegen, zou evenwel by ieder noch iets by moeten komen, om de meening van elk in 't byzonder regt te verstaan: want het is niet met een Schildery, als met een Tytelprint, waar in men alles verbeeld wat in 't geheele Boek vervat word, gelyk de zeven Wonderen, de twaalf Maanden, enz.

Dit

Dit zelfde ontwerp komt ook niet kwalyk met een waare geschiedenis overeen, en zou ook wel voor een Moraal of Zinnebeeld kunnen genomen werden: want ieder perzonaadje heeft hier zyne byzondere en eigene karakter. De mannen zyn meest tot de studie geneegen, de vrouwen tot het verzamelen van waereldsche goederen en schatten: de dogters groeijen op in weelde en tydkwisting: de kinderen, die noch jong en onnozel zyn, bemoeijen zich nergens mede als met dingen van geene waarde. Zo dat dit alles wel in acht genomen zynde, kan 'er niets anders uit beslooten worden, als dat elk in 't zyne de ydelheid bemint.

Indien iemand hier mogt tegenwerpen, en zeggen, dat de Sterrekunde, Wiskunde, en Natuurkunde geen ydelheden zyn, also die alleenden Wyzen toegeschreeven worden; die gelieve te weeten, dat de Wyzen zelf, door zommige, voor (a) dwaazen geacht worden. Hierom wilde (b) *Pythagoras*, schoon een heiden, den naam van wys niet aanneemen; maar gebood, dat men hem alleenlyk een vriend en beminnaar van de goede reden en wetenschappen zou noemen. Veeltyds worden mede die Wyzen door de kennis heel vermeetel, en bezelfen niet met dien Filosoof, dat 'er ook een ydelheid in de wetenschappen steekt. Dus zien wy dagelyks de ryken trots en opgeblazen; de schoonen hovaardig en wellustig: hoewel de schoonheid en wellust als een ogtendroos met den avond vergaat, en men met den Tafereeldichter wel mag zeggen, (c) dat die wellust een schaduw en een snellust is. En dierhalven

Arme menschen

Zyn 't die naar schaduwen, en vluchtend schyngoed wenschen.

Zo dat dit alles dingen zyn, die ons t'elkens te vooren komen, ja dikwils in een en zelve huishouding; gelyk wy daar van in 't voorgaande Hoofdstuk breeder gesproken hebben.

Zommige zullen my mogelyk te vooren leggen, dat ik hier zulk een slechte zaak, als een paar pantoffels by de trap, die de oude vrouw schynen toe te komen, ter neder stelle: doch ik zeg, dat het niet gering is, maar eigen voor de vrouwen die afgoden van haare huizen maken, en liever blootsvoets over de blaauwe steenen loopen, als die te besmetten, schoon zy de meiden geduurig agter aan hebben met een wolle lap, om ieder tree, die 'er gedaan word, af te veegen. Maar dewyl deze afgodery, en zyn hert op de schoonheid, cierlykheid en

Vit dit voorbeeld konnen verscheidene zinnen getrokken worden. Ydele neigingen der menschen.

Al te groote zindelykheid der Hollandische vrouwen, in het verschoonen van hunne huizen.

B b

(a) De Sophisten noemden de wysheid dwaas, schandelyk, en eerloos.

(b) *Pythagoras van Samos*. Deze verwierp de naam van *Wyz*, dien men hem gaf.

(c) *K. Sw. Tafereel der Ondeugden, in de Wellust.*

netheid van de huizen te stellen, hier in Nederland genoegzaam gemeen, en derhalven aan ieder overvloedig bekend is, zullen wy die zaak niet verder aantoonen, maar somtydts, om de vrede en rust, stilzwygende by ons zelf met verwondering zeggen: ô ydelheid der al te puntige Hollandsche vrouwen! Aldus bevinden wy ook, dat de meid, als afhankelijk van de vrouw, met eenen een uitvoerster van haare ydele begcertens is: doch vermits die dienstige schepfelen in haaren staat altyd ook iets hebben 't geen de ydelheid verbeeld, geef ik haar koraalen, of paarlen om den hals, al schoon zy een bakkes had als een grins, of, gelyk ten tyde van *Latona*, de boeren hadden, toenze in kikvorfchen herschept waren: want hoe leelyk deze deerns zyn, beelden zy zich evenwel noch in schoon te weezen, als zy slechts krullen op het hoofd, en koraalen om den hals hebben. Derhalven blykt het genoeg, dat alle die omstandigheden van groote en noodige uitwerking zyn.

Wat aangaat de ordinantie der kleedinge in dit Tafereel, die konnen de Modernschilders, met hunne verkiezinge overeen komende, schikken naar hun welgevallen. Ik heb dezelve alleenlyk dus ontworpen, om te toonen dat men een Vanitas zo wel Antieksgewyze kan verbeelden buiten de gemeene trant, dan de Moderne Meesters die gewoonlyk voortbrengen, en de waereld mede opvullen.

Van de Kleeding en Drachten.

V Y F D E H O O F D S T U K .

Men behoeft niet te twyffelen, dat de Schilderkonst ooit anders geweest is, en altyd weezen zal, als tegenwoordig, ten opzichte van haare verscheidene verkiezingen: want van 't begin af aan zyn 'er Mode-schilders geweest; en gelyk ieder Klimaat zyne byzondere landaard heeft, zo volgt ook ieder Natie haare eigene modens of drachten: waar uit genoegzaam blykt, dat de menschen in die tyden, zo wel als nu, van gedachten zyn geweest dat de hunne de beste was, zonder eens te overdenken wat de beweegreden daar van is. De Oostlanders volgen een eigene byzondere dracht, gelyk de Noordsche volkeren mede ten opzichte van de hunne doen. Deze laatste zien liever laken, wolle en wilde beestenhuizen, dan de schoonste en dunste zyde van het Oosten. Aldus gaat het doorgaans met de drachten: elke Natie, zeg ik, als Romeinen, Spanjaarden, Franschen, Duitschers, enz. behouden en beminnen ieder de haare. Het is dan geen wonder, dat de Schilders dezelve, welke met hunne byzondere verkie-

Dat ieder natie zyn byzondere Mode volgt.

kiezinge overeen komen, navolgen. Doch het is hier in met de Konst even als men ten dien opzichte met de Godtsdienst doet. Daar is 'er maareene, die de waarachtige is: d'andere worden slechts voor Secten gehouden. Desgelyks de dracht, die de bestendigste en altyd de zelve blyft, is ook de beste. Doch wy zullen ieder Land en Volk hunne byzondere neiginge aan zich zelf bevoelen laten.

Dat de Modeschilderyen van tyd tot tyd veranderen, en hunne waardigheid allengskens vermindert en vergaat, is onwederspreekelyk; vermits wy daar dagelyks voorbeelden genoeg van hebben, voornamentlyk wanneer zy met onkunde of misverstand doorwrocht zyn; daarnochtans de Dorische Order, die de geringste en plompste is, zo wel een goed Architect van nooden heeft, als de Corintische of beste.

De Moderneschilderyen komen in alle deelen met de beste Antieksche over een, voor zo veel de konst betreft, als teekening, schikking, koleur, dag en schaduw, stoffagie, enz.

Een schrander Modeschilder zal zich wel wagten van het Antiek te gebruiken, en het een onder het ander te vermengen; want dat zou een onvergeevlyke misflag weezen: nademaal hy alles, 't geen hy in zyne geheele studie behoeft, overvloedig genoeg kan bekomen. Is het niet een groote dwaaling, eenige uitheemsche woorden te willen gebruiken in een taal die van zelve ryk genoeg is? Waarom zyn de geleerde *Hoofst* en *Huigens* zo geroemd? Is het niet om de kracht en zuiverheid hunner taal? En voornamentlyk *Vondel*, dien men met regt daarom den naam van den Hollandschen *Virgilius* geeft.

Wy zien door de dagelyksche ondervinding, hoe onvolmaakt en gebrekkelyk de Mode is. Ieder dag brengt zyne veranderingen mede; en elke wyze dunkt ons best, als ze maar de algemeene toestemming door het gebruik en de navolging kan bekomen. Dit kan men genoeg bewyzen, als wy met bedaarde zinnen overleggen, hoe belachelyk en ongerymd de dracht onzer voorouderen zich in onze oogen vertoont, en by gevolg hoe iemand met de nek aangezien zou worden, die het kleed van zynen overgrootvader aangedrokken had: zou hy niet voor uitzinnig en gek worden gehouden? Even also komen ons die oude afbeeldingen der kleding te voor, met hunne styve kraagen, barkeone schouders, nauwe en gepikkeerde wambussen, enz. Is 'er iets dat ons meer doet verwonderd zyn? En hunne Schilderyen, hoe wel fraay geschilderd, zyn zy niet met kleine eerbiedigheit van ons aangezien? En wat grond van reden is 'er, om ons te doen gelooven dat de heedensdaagsche Mode aan onze naneeven behaagelyker zyn zal; daar ons de Mode van het voorleeden jaar zelfs mishaaft?

De Modeschilderyen verschillen van tyd tot tyd.

Mode en Antiek waar in overeen komende.

Geen Antiek onder het Modesche te mengen.

De ouwerwetse dracht in deze tyden verworpen.

Een koddige
voorstellinge
in het ver-
beelden der
kleedinge in
een gelchie-
denis.

Die zich tot deze verkiezinge begeeven, hebben geen vermoegen om eenige Geschiedenissen der Oudheid te verbeelden: want hoe bespottelyk zou het zyn, indien men de Koningin *Esther* kwam te kleeden in een naauwe en styve tabbaard met linten hier en daar opgeschikt, een styve en geplooid labaar om den hals, dikke en wyde rokken om de heupen, kante ponjetten die dicht aan de hand sluiten, een styf opstaande Spaansche kant op 't hoofd voor een *Diamant*, en zo vervolgens op die wyze; en daar nevens den Koning *Abasuerus*, zittende op een Spaanschleere stoel, met een hoogen of zeer smallen hoed op 't hoofd, een fraas of lob om den hals, aan hebbende een kort wambus met lange schooten, als mede een korte mantel met bont gevoerd, een wyde broek met strikken onder aan, en over de beenen kanonkousen, een gestrikte roos op de schoenen, een Spaansche ponjaard op de zy, handschoenen in de hand, enz. en in 't verschiet *Haman* met een roode hembdrok met zilvere knopen en een linnen onderbroek, staande met den Beul op de leer, en een Franciskaner Monnik onder aan de voet, hem een Crucifix toereikende? Wat dunkt u, leezer, zou dat niet een schoone vertooning zyn? En nochtans ziet men zulks al gebeuren.

Wat zaaken,
met Mode
uitgebeeld,
in haare vol-
le kracht
zyn.

Nu zoude my iemand mogen vraagen, of de Modesche Schilders, te weten die Markten, Keukens, en zulke dingen schilderen, dan niet onder de Beeldschilders behooren? Ik zegge ja, by zo verre zy zich daar by houden en blyven, en zelfs wanneer zy eenige vercierte geschiedenissen, of gelykenissen, welke aan geenen tyd verbonden zyn, verbeelden: gelyk die van Lazarus en den ryken Man, van den Tollenaar, van den verlooren Zoon, en diergelyke, of die men dagelyks ziet gebeuren. En de zelve verbeeldingen ontroeren onze gemoederen des te meer, als zy uitheemsch en in uitlandsche dragten vertoond worden; also ons de verandering der kleedingen en modes uit een ander gewest zo ligt niet te vooren komen, en zo haast niet misstaan.

Maar zy moeten zich wagten van Bybelstoffen, en *Ovidiaansche*, *Virgiliaansche*, en andere geschiedenissen van dien tyd te verbeelden; gelyk hier vooren nochmaals is gezegt.

Belagchely-
ke Mode-
schilderijen.

Doch men vind 'er, welker stouthed belagchelyk is, en die een *Sofonisba* durven verbeelden geheel na de hedendaagsche wyze gekleed, met een fluweele tabberd aan, een witte satyne rok met goude boorden, kante mouwen, valsche krullen op het hoofd, witte muilen aan de voeten, en dat in een kamer met goud leer behangen, en een vuur en houtvloer, daar al de draaden en kwasten van het hout net in waar-

waargenomen zyn. De kamer is gestoffeerd met felppe stoelen met franje en kopere spykers, en op de schoorsteen groote porceleine schotels, tegen het behangfel tabletten met thee goed, een papegaay in een kopere kooy, enz. Men ziet 'er een Moor aankomen, die haar op een zilver teljoor een heedendaagsche goud of kristallyn gesleepen drinkglas, of kelk, aanbied; gekleed zynde in een livrey met gimpen en koorden. Haar kostelyk ledekant, tot de pispot van tin of zilver, is daar niet in vergeeten, nog de matten op de vloer.

En aldus verbeeld men *Lucretia* en *Dido* desgelyks; by welke laatste men een kaart agter tegen de wand van de zaal durft hangen, zynde de nieuwe vergrooting van Amsterdam, die men kan zien dat by *Allard* op den Dam gedrukt is.

Men wil kwanswys die historien zo van *Plutarchus*, *Livius*, *Tacitus*, en diergelyke Schryvers, in het geheugen der menschen houden; en men doet het op de ongerymdste en belagchelykste wyze der waereld: even als die Dichter, welke, om zyn vaers door de waereld bekend te maaken, 't zelve op het water in een groote rivier, die naar de stad toeliep, ley; waanende, dat het papier, aldaar gedreeven zynde, opgenomen en gelezen, en derhalven zyne lof daar door rugtbaar zou worden: maar dit geschrift, eerst doornat geworden zynde, zonk in de grond, en wierd daar na door een Modderman opgebaggerd, en nevens de andere modder in de schuit geworpen, en de Dichter aldus van zyne grootse inbeeldinge en hoop versteeken.

Gelykenis.

Gy dan, ô leergierige, verzint u wel, houd u by de wal; op dat gy, niet konnende swimmen, niet verdriakt: want die het gevaar niet ontziet, blyft 'er dikmaals midden in. Een goed mes bestaat niet in een zilver hegt, noch de lekkere wyn in een goude schaal. Laat u van de waarheid onderrichten: want uw werk, hoe net uitgewrocht, zal uwe zaak niet in uw voordeel bepleiten, zo gy van de waarheid afwykt.

Vermaaning.

Twee Schilders malkanderen eens ontmoetende, raakten by dat geval aan woorden om de voorrang. *Antiko*, die de wyfste meende te zyn, wilde de hoogerhand neemen, en doorstappen; maar *Modo*, die niet minder op zyn eer en aanzien stond, wou niet wyken: en alzo hy wat jonger en koppiger was, stiet hy *Antiko* met zulk een geweld tegen de borst, dat ze beide ter aarde vielen. Als zy nu een poos heel bedwelmd gelegen hadden, en weder wat bedaard waren, begon *Modo* wakker te schelden: maar *Antiko* sprak, zult gy voor my niet wyken? Neen ik, zci *Modo*, ik ben zo goed als jy, en heb-

Verwytingen
tusschen *Antiko*
en *Modo*.

je wat te zeggen, zo trek eens van leer, of ik duwje dit mes in de huid. Deze bejegening was te gevoelig voor den trotsen *Antiko*. Hy greep, vol woede, zyne stokkade; en daar mede was het val aan met steeken en kerven. Het gevecht was fel en twyffelachtig. Alle, die het aanzagen, schrikten en beefden, en riepen: houd op mannen, houd op; maar te vergeefs. Elk stiet toe; doch zy konden malkanderen niet aan 't lyf komen. Eenen *Justus*, daar by geval komende, en ziende dat het alle beide zyne vrienden waren, sprong 'er tusschen, en scheidde ze met goede woorden van een. Als zy nu een weinig bedaard waren, vraagde *Justus*, wat hen beweege met zulke ongelyke wapenen te vegten, en het leeven zo roekeloos in de waagschaal te stellen? Hoe, zyt gy 't alleen, antwoordde *Antiko*, die niet weet dat hy zo veele eerlyke huiden vervoerd en geschofferd heeft? Is hy het niet die de kuifche *Lucretia* en de deugdzaame *Sophonisba*, onder een valschen schyn, uit haar land vervoerd, en hier in Amsterdam heeft gebracht, om 'er de spot meê te dryven? Weet gy niet, hoe dat hy die onnozele en godvruchtige *Esther* met het heele hof van *Abazuerus* onder de tiranny der Spanjaarden heeft gebracht? Dat 's noch niet genoeg, maar hy bestelt my dagelyks, en wil voor my niet wyken. Heb ik dan geen reden genoeg, dunkt u? Hier op vraagde *Justus*, of de twist nergens anders, dan om de voorrang, ontstaan was? Maar *Modo*, die geen antwoord wilde verwagten, sprak vol gramschap: alles, 't geen die *Sinjeur* daar zegt dat ik hem doe, dat doet hy my. Hoe meenige dingen heeft hy my ontfutfeld, stormhoeden, yzere harnassen, ryglyven, enz. Wel hoe! is u dat groot schelmstuk vergeeten, 't geen in de waereld zo veel gerugt gemaakt heeft, toen hy (a) *Heliodoor* den kerkroover van uit het Joodsche land deed komen, en te *Romen* in de *St. Pieters kerk* voerde, om in weerwil van den *Paus* de heilige schat te berooven? Maar om zyn voorneemen te bedekken, en geen vermoeden te geeven, of het kwam te mislukken, ging hy heen en maakte aan *Paus Urbanus* den achtsten dezen aanslag bekend; waar over deze zich aanstonds in zynen stoel derwaarts liet draagen, en den *Roover* vraagde, of hy zich niet vergifte, en of hy niet wist, dat het te *Jeruzalem* gecmeend was, en niet te *Romen*? Denkt gy dan, dat de heilige *Vader*, indien hy eens omgekeeken, en den hoogen *Priester* van *Jeruzalem* in 't heilige der heiligen gezien had, dezen kwaaddoender ongestraft zou gelaaten hebben? Wat dunkt u van dit fraaltje, zou ik dan voor hem wyken? *Zus,*
zus,

Tafereel hier
vooren ver-
haald.

(a) *Heliodorus*, Capitein van *Seleucus Philopater*, Koning van *Syrien*. Deze trok van *Rome* in den *Tempel* te *Jeruzalem*, om daar het heiligdom te besfeelen; waar over hy, van twee Engelen geslagen, voor dood bleef leggen: doch kreeg door het bidden, en de offeringen aan God, daar na zyne gezondheid weder. Ziet het tweede boek der *Machabeen*, cap. 3.

zus, zei *Justus*, geeft doch de reden plaats. Doch *Antiko* riep, ik wil myne brooskens en Romeinsche wapenrok weêr hebben, die hy my ontnomen heeft: dan scheld ik hem de rest kwyt. Doc zei *Modo*, geeft my eerst dien stormhoed en het yzer harnas van myn overgrootvader weer, die gy aan *Aeneas* vereerde, toen hy met zyn vader uit Dardanien vluchtte: de yzere handschoenen zal ik u laten houden, en daar meê wel. Maar *Antiko* zeide, die wapenen van uw overgrootvader heb ik aan *Dominiquin* vereerd; en de yzere handschoenen gaf ik aan *Rubbens*, en die heeftze weer aan een lyfstrawant van de Koningin *Thalestris*, de hooftmannin der Amazonen, vereerd. Eindelijk kwam het hier op uit, dat *Justus* hen raadde, dewyl geen van beiden iets wederom kon geeven, dat zy de questie zouden afdrinken, en zich voortaan wachten van elkanderen iets meer te ontrooven.

Ik twyffel niet, of de gunstige Lezer zal uit dit voorgestelde geval genoegzaam kunnen verstaan, wat ik daar mede wil betekenen.

Wy hebben voor dezen gezegt, en beweezen, dat de geenene, die dagelyks by slecht en ondeugend volk verkeeren, gemeenlyk slecht en ondeugend; en, in tegendeel, die met deftige en deugd-zame omgaan, ook deugdzaam worden. De gewoonte, zegt *Horatius*, is een tweede natuur; en 't gemeene spreekwoord zegt: daar men meê verkeert, word men mee geëerd. Hy is dan gelukkig, die een redelyke kennis van goed en kwaad hebbende, het beste en voordeeligste voor het slechtste en schadelykste kieft, en zich in al zyn doen en werken daar na schikt. Die zich een slechte manier heeft aangewent, komt daar zo ligt niet weer af; maar blyft dezelve al zyn leven lang behouden: in tegendeel, die zich tot het goede schikt, zal het kwaad schuuwen en verwerpen, om dat het tegens zynen zin strydt.

Aldus redenkavelende kan men bezeffen, hoe voordeelig het is voor een leergierigen zich te gewennen aan fraaije dingen; 't zy wat het ook moge weezen, tot onze studie behoorende, en te verwerpen alles wat gebrekkelyk en overtollig is. De groote meenigte goederen doen zelden goed, plagt de beroemde *Bartolet* te zeggē.

Hoort hier eens een Tafereel, zinnebeeldsgewys, op een verwarrden Schilder, door het te veel leezen van allerhande onnutte boeken; waar uit wy toonen, dat men moet leeren niet meer boeken te gebruiken als in zyne studie te pas komt: het geen *Seneca* bevestigt, zeggende, dat men weinige boeken, maar die goed zyn, moet gebruiken. Welke oorzaak van verwarring men noch veel verder kan trekken, gelyk in de groote meenigte van onnutte printen, tekeningen, en alles wat het ook verder zou mogen weezen: want

Te veel Boeken, Printen, en andere dingen schadelyk.

alle deze dingen zouden onze gedachten alzo wel onbekwaam maaken om het beste te betrachten, als het overdaadig leezen.

Tafereel op
een verwar-
den Schilder.

Hier ziet men in een Schilderkamer een tafel, Antieksgewyze, gedist met borden, en in de midden een schotel met een koek piramidaal, benevens een bocaal, aan dewelke vier vrouwen zitten, de Schilderkunde, Beeldhouwery, Bouwkunde en Graveerkunde, ieder met haare behoorlyke kentekenen. Verftand met de Schoonheid aan de hand, gevolgd van de Deugd, komen de kamer in en naderen de tafel, alwaar zy verwelkond worden; terwyl Voorzichtigheid de Ondeugd, als een gebogchelde dwerg verbeeld, nevens een vervaarlyke *Chimere*, ter kamer uitdryft. De kamer is behangen met Historien, Landfchappen, Architectuur, en Printen. De Oudheid zit in een nis, en houdt eenige Medailjes in de hand, verbeeldende de oude luister. De deur is achter ter linker zyde, daar zy inkomen; en de andere werden ter rechter zyde uit het Stuk, of na vooren toe gedreeven. De *Chimere* heeft arendtsklaauwen, draakevleugels, slangestaart, een langen hals, vrouwenhoofd vol slangen, en de buik vol hangende prammen.

Laaten wy dan met bedaarde zinnen onder onze goederen zoeken, wat ons het best kan dienen, 't zy Pleister, Printen, Teekeningen, Akademie-beelden, en andere Modellen; verwerpende al het overige 't geen in onze oefening niet te pas komt.

Nademaal wy dus verre over het Modern gesproken hebben, zal het niet ondienftig zyn, dat wy in 't Antiek ook noch eenige waarnemingen, doch in 't kort, aanmerken.

Het Antiek
vereifcht een
fchoone Pro-
portie,

Iemand, die het Antiek zuiver wil navolgen, dient noodzaakelyk te weeten, dat het in deze twee hoedanigheden, als schoonheid en deugd, bestaat; welke schoonheid in een correcte proportie der leden moet worden verftaan, gelyk wy in het zevende Hoofdstuk aangeweezen hebben; en de deugd in een zedige bevalligheid, uit de beweging der leden voortkomende, zonder eenige buitenspoorigheid noch *Carrigatie*. Dit is voor zo veel het naakt betreft.

Traay beloop
van Kleedin-
ge.

De kleedingen, die met een fchoon beloop van plooijen zedig en wel gefchikt zyn, zodanig dat de beelden zich daar door onverhindert met welftandigheid kunnen bewegen, zyn zekerlyk de beste; gelyk de doorluchtige *Raphaël*, *Pouffyn*, en meer andere, die het zuiver Antiek hebben nagevolgd, genoegzaam in hunne Konftwerken hebben doen blyken.

fchoone
Daaging,

Het ordineeren, fchoone daaging, en wat meer tot volmaaktheid van een heerlyk Stuk behoort, dient alles op zyn fchoonfte verkoopen te werden.

Met

Met het Landschap, Architectuur, en verdere stoffagie, gaat het eveneens: alles moet zuiver Antiek, of geheel Modern zyn. Landschap.
Architectuur
en andere
stoffagie
meer.

Terwyl deze verkiczinge ten einde loopt, zullen wy noch een Tafereel, tot derzelyer slot, hier achter aan voegen.

Tafereel Antiek, over het verdryven van 't Moderne of Mode uit dezelve.

Men zoude in plaats van Schoonheid en Deugd, die in de voor-
gaande door Verstand geleid worden, een schoone zedige jonge Tafereel.
Maagd kunnen stellen, met dun lywaad gekleed, zodanig dat men
het naakt daar onder kan bespeuren; hebbende een vogel Feniks op
haare hand, en een bloemekrans op 't hoofd. Verstand met een
goude band om 't hoofd, en een scepter in de hand. In plaats van
de gebochelde Ondeugd en de Chimeer, zou men een jong Meisje
vluchtende kunnen verbeelden, met een styve tabberd aan; op het
hoofd een fontange; een bonte fabel om den hals; en om de armen
mouwen vol kanten; kousfen, schoenen, en handschoenen aan, en
een mandtje met Oostindische Thee-goederen onder den arm; als
mede *champignons*, of paddestoelen, die zy, door het wild en on-
geschikt loopen, stort. De Voorzichtigheid slaat haar met een
spiegel, hebbende in de andere hand een pyl, daar een slang om-
gellingerd is. De bloemekrans op het hoofd van de schoone jonge
Maagd, zal te zamen gesteld weezen uit kleine eeuwigduurende
bloemtjes, genaamd *Phermica Austriaca*, en *Guafalium*.

De *champignons* beteekenen korten tyd, of schielyke op- en onder-
gang.

De Scepter van Verstand is een lange dunne stok, met een knop
daar boven op.

OP HET
SCHILDERBOEK

VAN DE

KLEUREN,

DOOR DEN

GROOTKUNSTENAAR
 GERARD DE LAIRESSE.

LAIRESSE, door het kunstpenfeel,
 By d'allergrootste Kunstenaaren,
 En die het beste zyn ervaaren,
 Alom het hoogft geroemt, zo veel,

Of meer dan d'Oudheid, minder t'ceren
 In al dat ieders oog voldoet,
 Toont hoe haar kleur nu wyken moet,
 Hoe hoog haar Kunst was te waardeeren.

Zyn Kleuren op het schoonst, door een,
 En dan weér zacht en mals gescheiden,
 Den zin bevallig speelen leiden,
 Door zyne penne, en kracht van reên,

Om dus die Kunst in top te haalen,
 Door verwen, die, als Iris kleed
 Gemengelt, toonen hoe gereed
 Dat zonlicht spreit zyn glans en straalen

In zulk een held'ren regenboog,
 Daar 't zacht en zoet door een gedreeven,
 Het schoonst de verwen weet te weeven,
 Dat zelfs het allerkeurigste oog

Zich voelt, door deeze glans betov'ren,
 Wyl 't hart, verbystert en verrukt
 Door 't schoonste schoon haar ingedrukt,
 Maar naau bezeft, zich laat verov'ren.

Wat schittert dan een hemelgloet,
 Zo wel van boven als van onder,
 Dat oog en hart vervult met wonder,
 Als of de zon met haaren stoet,

En sleep van maane- en starrestraalen
 Doormynen in en onder d'aard,
 Daar alle schat zich openbaart,
 Schynt vol van luister neêr te daalen,

Daar alles gloeit en blaakt en brand,
 Als of de hemelkring en aarde
 Bezwangert, al haar rykdom baarde,
 En schitterde van allen kant,

Van Jaspis, Chryzoliet, Robynen,
 Turkois, en wat door d'ertfen heen,
 Als gout en zilver, glansryk scheen,
 En baart ontelb're zonneshynen.

Hier gloeit Paktool en Gangesstrant,
 Door al de glansfen, die 'er dom'len,
 En schynen onder een te schom'len
 Gelyk in 't gout en 't goude zant,

Daar d'elementen zich vereenen.
 Hoe praat nu d'eedle Schilderkunst
 Gelyk een schoone maagd, elks gunst
 En liefde waard, dus ryk omscheenen.

Van al dat kost'lyk is en eël.
 Zy vest nu hemelwaart heure oogen.
 't Palet legt vol van regenboogen.
 Een zontraal schiet uit elk penseel.

Zes kind'ren danffen om haar heenen,
 Elk met byzond're verw bekleed.
 Drie Hoofdkoleuren wyd en breed
 Hier aangewezen, en omschenen

Van and're drie, die deeze maagd
 Gebroken noemt, en die in 't mengen
 Zy by elk Hoofdkleur weet te brengen,
 Daar nu de Kunst haar roem op draagt.

Dus doet LAIRES die Schoone leeven,
 Gelyk Pygmalion zyn beeld,
 Daar geeft en aardigheid in speelt
 Als daar de ziel word ingedreeven.

De Schilderkunst krygt bloos op bloos,
 En zegt: gaf d'Oudheid my het weezen,
 Nu word myn schoonheid meer gepreezen.
 Zy pronkt nu als een Lenteroos

Die by de lelie staat te pryken.
 Dus toont LAIRESSE dat zyn Kunst
 Zal altyd leeven in elks gunst,
 En dat hier d'Oudheid moet bezwyken.

KORNELIS SWEERT'S

G R O O T
SCHILDERBOEK,
 V I E R D E B O E K.

Van de Koleuren, en derzelver schikking.

E E R S T E H O O F D S T U K.

Opmerkelyk is het, dat, daar de schikking der koleuren in een Ordinantie, het zy van Beelden, Landschappen, Bloemen, Gebouwen, of wat het moge weezen, ieders oog behaagt, echter tot nu toe niemand eenige grondregelen daar van vast gesteld heeft, waar door men wis en zeker te werk zou mogen gaan.

Gebrek van grondrege-
len in dit
deel der
Konst, tot
heden.

De strydigheid der bewegingen is op redenen gegrond, die men door de oeffening in 't kort van buiten kan leeren, ja zelf anderen daar in onderwyzen; gelyk mede de verdeeling der leedemaaten, of proportie; dewyl dezelve, volgens de stelling van *Albert Duurer*, wiskonstig kan beweezen werden; de schaduwe en daaging desgelyks, door middel van de *Perspectieve* of Doorzichtkunde.

Deze alle kan men in zyne jeugd grondig leeren en verstaan: maar de schikking der Koleuren by en op malkander, om dezelve smeltende en bevallig met een goede *harmonie* te doen voortkomen, daar van zyn tot heden geene vaste grondregelen bekend gemaakt, die ons daar toe leiden konnen. Hier in is het geval alleen alle onze troost.

Een schoone welgeteekende en fraay geordineerde Print, beval- lig van dag en schaduwe, zuiver geëtt, of gesneden, is lof en roemwaardig: maar een Schildery, tot welke, buiten het voor- noemde, een konstige koloreering en schakering vereischt word, verdient de hoogste lof.

Door de ko-
lear munt de
Schilder bo-
ven alle kon-
stenaars uit.

Doch dat veele Meefters ieder een byzondere manier hier in hebben als den een flets, een ander somber, een derde graauw, zommige bont, eenige morsfig, enz. zulks ontstaat doordien hun onbewust is, dat 'er een ordentelykheid in het schikken der zelve moet waargenomen wor-

Oorzaak van
hunne ver-
schillend-
heid in 't ko-
leuren.

Gelykenis. den : even als een schrandere Bloemist tot het opkwecken van uitgeleene, schoone en groote bloemen doet. Hy onderzoekt, wat grond best tot derzelver teeling dient; welke droogte, en welke vocht begeren; wat soort best uit, en welke meest in de zon opschieten; of die meest door duiven- en andere met hondenmeest willen gevoed zyn; om op deze wyze, voor anderen, zyn voordeel daar mede te maaken.

Toepassing
der zelve.

Zo zal het met den Schilder gaan, indien hy maar de natuur en aart der koleuren naauwkeurig uitvorscht, op wat grond zy best afsteeken, en hunne werking doen: en aldus zal hy zien, of hy mede niet een merkelyker voordeel boven anderen kan bekomen. Door zoeken word veel gevonden: maar men moet, al mislukt het meêrmaal, t'elkens met een nieuwe lust het weder aanvatten. Hoe mecnigen aanval heb ik op dit geheim gedaan, eêr ik een bres daar in kon maaken! Had ik het voorbeeld des grooten *Alexanders* niet gevolgd, en die Gordiaansche knoop aan stukken gekapt, zou ik noch al zoekende gebleeven hebben. Nu zal ik alle myne ontdekkingen en voorderingen den Konstenaar goedwillig mededeelen, en aan zyn oordeel stellen of dezelve van gewigt zyn.

Hoe veel koleuren 'er zyn.
En welke.

Wat het getal der Koleuren belangt, deze zyn 'er zes, in twee soorten onderscheiden.

De eerste bevat het Geel, Rood, en Blauw; en deze worden Hoofd-Koleuren genaamd.

De andere is een gemengde soort, en bestaat in Groen, Purper, en Paars; en deze draagen den naam van gebrokcne Koleuren.

Wit en Zwart werden onder de Koleuren niet gerckend, maar alleen vermogende genoemd, om die reden, dat de andere, zonder hulp van deze, niet kunnen werken.

Van de zinbetekeningen der zelve.

Deze genoemde Koleuren hebben ook hunne zinbetekeningen en byzondere eigenschappen. In 't algemeen word het Wit voor het licht, en 't Zwart voor de duisternis gehouden;

Het Geel, voor luister en glorie.

Het Rood, voor geweld, of liefde.

Het Blauw, voor de Goddelykheid.

Het Purper, voor gezag en oppermagt.

Het Paars, voor onderdaanigheid: en

Het Groen, voor dienstbaarheid.

Wat koleur is.

De Koleuren, in zich zelf aangemerkt, zyn zekere hoedanigheden, die zich niet kunnen kennelyk maaken dan door tusschenko-

koming en aandoening van een ligchaam: even als de Maan, die haar licht van de Zon niet zou kunnen erlangen, veel minder aan ons mededeelen, dan door middel van een ligchaam. Zo is ook het Wit dat geen, waar uit de Koleuren zyn voortkomende, en het ligchaam waar door zy aan ons kennelyk werden.

De Koleuren geeven, ten opzichte der Schilderkonst, het leven aan alle dingen. Zonder deze zou het onmogelyk zyn het leven van de dood te onderscheiden, het hout van steen, de lucht van 't water, goud van zilver, ja het licht van de duisternis. Zy zyn van byzonder groot vermoogen; vereenigende door hunne lieflykheid; scheidende door geweld met hardigheid. Zy doen de dingen in de dunne lucht verdwynen, en andere met geweld uit de gronden te voorschyn komen.

Hunne
kracht en
werking.

Hunne vermenigvuldiging maakt de grootste bevalligheid, zo wel in de natuur als schildery, maar voornaamentlyk zo in het laatste dezelve door een konstige hand geschikt worden. Dan is 'er niets dat de zinnen meer bevreedigt en betoovert, als der zelve overeenstemming en verschillendheid. Want wat is 'erschoonder, dan in een Landschap een azuurblaauwe lucht te zien, de groene velden met duizend veelverwige bloemen bezaaid, de ongelyke koleuren der gronden, deze ros of geel, en andere weder groen of graauw, ieder na zyn eisch: gelyk ook de bruine Cypressen, de graauwe Willigen, de blonde Olyf, de witte Populier, de groene Els, de roode Dennen, en blyde Linden, ieder boom na zynen eigenen aart. Voegt hier nevens de verscheidenheid des Steenwerks, hoe aangenaam zich aan ons gezicht het porfier der Graffteeden, de serpentynsteene Puntnaalden, de witte marmere Vaazen en Termen vertoonen. De Bouwkonst verschynt immers heerlyker door de verschillende aart en verw der steenen, wanneer de blaauwe arduyn, roffe hartsteen, wit marmer, en diergelyke door een fraaije schikking wel by een, en op malkander gevoegd worden; en het gebouw van binnen met rood gespikkeld groenachtig Jaspis, porfier en marmer opgehaald, in de nissen met beelden, basreleven, en rondom met cieraaden van goud, zilver, koper, en albafter opgepronkt; en de vloeren met allerhande kostelyke steenen, als azuur, porfier, marmer van allerley kolcur, tot streeling van oog en zinnen bekleed worden.

Hunne aan-
genaamheid.

Maar alles hangt af van een ordentelyke schikking. Onmogelyk is het met alle deze kostelykheid iets bekoorlyks uit te werken, zo deze koleuren door de konst niet na eisch gepaard en geplaatst worden.

Hier toe is voor al noodzaakelyk, dat een oprecht Konstenaar der zelve aart ende byzondere krachten vast kenne; op dat hy volkomentlyk

Wat tot det
zelver schik-
king ver-
eischt word.

lyk wis en zeker gaan moge: even als een goed Schryver, welke de letters kennende, alleen op de woorden zyne gedachten laat gaan.

Betreffende de schikking, gelyk in een ordinantie met veele beelden, met hoopen verdeeld zynde, altyd een het voornaamste is, waar na zich alle d'andere, ieder na rang, moeten voegen; zo is het ook hier mede gelegen, op dat zy alle by malkander een goede *harmonie* over het generaal te weeg brengen.

Ja indien het noodzaakelyk was, dat zelf de drie Hoofdkoleuren, hier voor genoemd, by den anderen geplaatst moesten werden; zo zal men het geel in 't midden, het rood daar naast, en het blaauw achter brengen: door welke schikking, men een redelyke houding zal zien voortkomen.

De drie andere Koleuren zou men desgelyks kunnen voegen, wanneer men het purper voor stelt, het paars achter het zelve, en het groen het laatste, als minder kragt hebbende.

Dat deze laatste mindere en gebrokene genoemd worden, is om dat zy zeer veel van de eigenschap der eerste bezitten; wordende, by voorbeeld, het purper getrokken uit het rood met een vermeniging der andere, het paars uit het zelve en 't blaauw, en het groen uit blaauw en geel.

Zy hebben wel haare byzondere kragt, maar geen rang.

Doch niet tegenstaande elke Koleur haare verschillende kragt en eigenschap heeft, hebben zy echter geen byzondere rang, nog mogen geen order houden; vermits dan eens een sterke voor de zwakke, dan de flauwe voor een krachtige moet spelen, na vereisch van zaak en voorval: want ware het altyd na vervolg, en het geel de voornaamste party, de anderen allengs verminderende, zo zou 'er nooit verandering, maar altyd een en het zelve zyn. Maar neen, het is hier mede als met een Schouwburgspeelder, welke by wylen voor een Koning, dan voor een God, nu voor een man, dan voor een vrouw, nu eens de voornaame rol, en daar na weder voor stom speelt.

Doch wanneer de voornaamste party in het Stuk, het zy uit verkiezing of gedwongen zynde, uit witte, lichte, of zwakke koleuren bestaat; zo zullen de andere gedeeltens daar rondom, al zyn de zelve noch zo schoon van koleur, niet hinderlyk weezen, als zy maar verschillende en na order gemengd zyn.

Waarneemingen in het schikken der koleuren.

Desgelyks, wanneer het voornaamste deel des Stuks uit geel, rood, blaauw of groen bestaat, en daar door afsteekt, moet men met deeze doorsteekende en de meesterspeelende party alle de andere gedeeltens hier en daar bezaaijen met kleine partyen, als of het daar mede geëmailleerd was, maar zo voorzichtig, dat zy hunne oor-

oorsprong uit het grootste gedeelte schynen te ontleenen, en schoon gescheiden zynde, te zamen eene zaak uitwerken, en het geheel aan malkander verbinden, gelyk het groot ligchaam der Maan rondom met tintelende sterren vergeselschap is.

Dit gezegde is genoeg betreffende de schikking der koleuren in het algemeen: doch zulks kan niet wel uitgevoerd werden dan door het verkiezen van bekwaame achtergronden, tegen welke zy uitkomen, en hunne byzondere werking doen, op dat zy hunne gewenste welstand bekomen; vermydende die welke hen te weemelende, te wreed en hard doen zyn; en verkiezende zulke die hen lieffelyk doen uitkomen, waar van ik 'er eenige zal opgeeven.

Het wit past op allerley donkere gekouleurde gronden, uitgenomen op gloeiend geel.

Het licht geel, op purper, violet, blaauw en groen.

Het licht blaauw, op groen, violet, en geel dat niet gloeiend nog brandig is.

Licht groen doet een goede werking op purper, violet, en blaauw.

Het licht paars, op groen en blaauw.

Op wit past zwart, paars, groen, violet, en purper; doch geel noch blaauw passen daar by.

Op licht geel past violet, purper en groen.

Op bleek rood, groen en blaauw.

Op bleek groen, purper, blaauw, geel en violet.

Op bleek blaauw, donker geel, rood, en groen.

Maar indien men op licht geel donker blaauw, of anders om, wilde leggen, zulks zou zich zeer hard en wreed vertoonen. Noch andere koleuren zyn 'er, welke noch hard noch wreed in zich zelve zynde, zich nochtans onaangenaam en krachteloos vertoonen, ten ware de eene of de andere heel vuil en bemorst was: als daar zyn purper en rood, schoon rood op geel, of schoon groen op geel, en purper op blaauw of violet, en ook anders om; wit op gloeiend geel, en mede anders om; mitsgaders ook rood op rood, of blaauw op blaauw: gelyk de ondervinding, welke licht te neemen is, toonen zoude.

Wat de koleuren, welke in wederfchyn gebruikt worden, belangt, daar van zal ik dit zeggen:

Dat by muskus koleur mattikot best past, met licht purper of paars in de weêrschyn: by asblaauw, past geelachtig wit, en de weêrschyn van roozekoleur: by auripigment past donker purper, en blaauwe weêrschyn: op schoon groen voegt wel koleur de rose,

Gronden op welke deze koleuren zich wel vertoonen, en eerst van lichte op donkere.

Van donkere koleuren op lichte gronden.

Van harde en wreed koleuren.

Van de wederfchynende koleuren.

met hemelfch blaauwe wederfchyn; by purper of paars voegt Napelsgeel, en een wederfchyn van zee-groen.

Noodige
aanmerking
daar om-
rent.

Maar vooral dient opgemerkt te worden, dat alle wederfchynende stoffen in de fchaduwe hunne eigene koleur behouden, te weeten die van het hoogfel; en dat men niet de misflag der Ouden begaa, welke alle wederfchynende kleedtjes van twee koleuren fchilderden, gelyk een geel stof met blaauw weêrfchyn gefchaduwd. Zo maakten zy het hoogfel geel, en de fchaduw blaauw: en desgelyks handelden zy met alle de anderen. Waarlyk een groot misverftand, geheel tegen de natuur ftrydende.

Dewyl wy nu tot dus verre ons in de bykoleuren, en der zelve houding en werking gewikkeld hebben, zullen wy ook iets aanhaalen van koleuren welke byzonder wel tot stoffagie in een Landschap ftrekken, ook in andere Stukken en Gefchiedeniffen.

Koleuren die
op gras en in
landfchap
goede kracht
hebben.

Op het gras fteekt het bleek rood wonderlyk wel af, en verftoont zich lieffelyk aan het oog, nevens donker violet, donker blaauw, lichte geele weêrfchyn, met rood en wit; lichte Engelfche afch, weêrfchyn met purper, of violet.

Op roffe
gronden.
Op blaauwe
steen.

Op roffe aarde gronden voegt fchoon en donker violet, blaauw en donker groen.

Op hart-
steen.

Op donkere graauwe fteen, gemeenelyk blaauwe fteen genaamd, pafst licht rood, groen, geel, en geelachtig wit.

Welke ko-
leuren men
vermyden
moet.

By hartsteen voegen al te gader donkere koleuren, als purper, paars, violet, blaauw en groen.

Van Schilde-
ry binnens
kamers.

Maar voor al moet men nimmer een koleur uit enkel lak en wit gebruiken, noch enkele auripigment en Rusgeel. Deze mogen niet als in tyd van nood, en dan noch heel fchaars, gebruikt worden. Het groen en 't rood van eene tint in licht of bruinte ftryden mede om hunne hardigheid altyd te famen; moettende daarom nooit by een geplaatft worden.

Men geeve ook desgelyks acht, dat in een Stuk met veele of weinige beelden, het welk binnens kamers tegen een donkere grond hangt, of met veele fchaduwen bezet is; desgelyks ook in een Landschap tegens donkere en dichte boomen, het wit een groote welstand heeft, en voornamelyk Napelfchgeel, Rusgeel, auripigment, vermilioen, en fchoon licht rood.

Wederom in een licht vertrek, met wit marmor of lichte hartsteen koleur; of in een Landschap dat klaar, helder en vol lucht gefchilderd is, voegen het blaauw, purper, paars, violet, groen en zwart het zelve een groote welstand toe. Daar en tegen zyn de voor-

voorgaande niet alleen hier mede ftrydig, maar ook flaauw en zonder kracht, behalven het wit, om dat het een vafte ftellinge is dat men het niet te veel kan gebruiken, alzo het geen koleur is en over al fchikt, behalven tegen de lucht.

Doch ik stel hier niet vaf, dat de ftoffagie in de eerftgenoemde Stukken uit die lichte en gloeiende koleuren alleen zal bestaan: Aanmerkingen hier over. maar wel dat dezelve met eenige donkere en zwakke gefchakeerd werden: en in de tweede, alwaar men donkere en zwakke koleuren tot ftoffagie gebruikt, daar zal men eenige lichte en gloeiende tuffen fchikken.

Nu zouden zommige mogelyk denken, om dat wy hier nevens de andere koleuren het blaauw ftellen, dat het zelve tegens het verfchiet hinderlyk zoude zyn, of dat het verfchiet der bergen, die men om de verheid gemeenlyk blaauw verftoont, door zulk een fchoone vlek te niet gedaan zou worden: doch deze twyffeling is haaft weg genomen, wanneer men gelieft te letten dat ik hier niet allegader donkere koleuren verkies; maar wel dat het verfchiet daar door eenigfins verder, zwaker, en fmeltende fchynen zal. 't Is ook waar, dat de blaauwheid in een Landschap dikmaals hard is, en het Stuk verwachtig maakt: maar door de donkerheid, in dit geval, werd het murw, natuurlyk en teeder.

Buiten het blaauw noem ik ook paars, groen, enz. Nu is de meening niet, dat het evenveel is waar menze zonder onderscheid fchikt; het blaauw tegen het blaauw der lucht; het groen tegen het groen der boomen, het paars tegens een paarsachtige fteen of grond; of licht tegen licht, en donker tegen donker. Neen, dat zou oneigen zyn: want gelyk in een Landschap donker en licht is, zo is 'er altyd middel om aan donkere en lichte koleuren ieder haare plaats te geeven.

In een kaarslicht, buiten of binnens huis, of andere lichten die uit vuur bestaan, voegt paars, purper, blaauw, groen, wit, zwart, rood en geene uitgezonderd; zynde dit ftukken waar in de voornoemde koleuren met voordeel werken, en als op haar toegeëigende grond heerschen: want met geel en rood is het omtrent gelee- Welke koleuren by Kaarslicht en Vuur de grootfte kracht doen. gen als met een brandende kaars, die groote uitwerkfelen by nacht doet, en op den dag van geene kracht noch vermogen is, als welkers fchynfel men dan naauwelyks gewaar kan werden.

Gelyk nu de twee eerfte Schilderyen, of Tafereelen, uit die geweldige koleuren als wit, geel en rood kunnen bestaan; en de twee andere uit purper, paars, blaauw en groen: zo kunnen zy echter die van het eene by dat in de andere gevoegd werden, tot het doen voortkomen van een aangenaame fchakeering en overeenftemming, Middelen om alle deze koleuren te doen vereenigen.

wanneer by de geweldige eenige zwakkere, en by de zwakke een weinig geweldiger gevoegd worden, latende elk in 't zyne, na de bekwaamheid van ieders gronden, den meester speelen. Maar in het byzonder heb ik noch aangemerkt, dat uit die drie voornoemde geweldige koleuren andere van minder kracht kunnen getemperd worden, als bruinoker met wat Napelschgeel, schytgeel en wit, en meer diergelyke; en dezelve by de andere als tuffenmiddelen schikkende, zal men met de voorverhaalde een groote party maaken: want het wit heeft zo wel zyne graaden, als het rood: altoos wel waarneemende, dat de voornaamste in kracht en schoonheid de meester zy; en die, welke daar uitgetrokken zyn, hier en daar door het geheele Stuk verspreid werden: om deze reeden, dat zy het best tegens den algemeenen grond uitkomen.

De schoonste
koleur moet
de voor-
naamste zyn.

Aanmerkin-
gen over ee-
nige voorna-
me zaaken
dezes Hoofd-
stuk.

Na dat wy nu reeds duidelyk genoeg voorgesteld hebben de gronden van deze tegenwoordige, en 't geene meest aanmerkelyk is in de gelegenheid en verscheidenheid der verwen; kunnen wy lichtelyk daar uit af neemen, dat de Schilderyen, die deze opmerkingen in zich vertoonen, onze zinnen noodzaakelyk door een zoet geweld tot zich moeten trekken.

Wy zullen hier niet aanwyzen, wat, waar, en hoedanig de eene koleur met de andere vermengd, zich zal vertoonen: zulks is onmogelyk, en onbegrypelyk. Het voornaamste, om deze konstgriep te bekomen, is dat men acht geeve op wat hoogte men zyne eerste en kragtigste koleur maakt. Deze moet alleen de overhand hebben, en boven de anderen heerschen: en daarom word by veele voor een vaste regel gehouden, dat men geene andere als eene hoofdkoleur, of eene die dezelve verbeeld, in een Schildery mag brengen. Maar ik heb reeds aangewezen, dat verscheidene op die wyze kunnen te zamen gebragt worden.

Het is dan het oog en het oordeel eigentlyk, welke men in deze zaak moet te hulp neemen, en daar mede raadpleegen: want indien gy goedvind een schoone koleur te brengen ter plaatse waar uwe verkiezing dezelve stelt, waarom zou het kwaad zyn? Maar dit doet het kwaad worden, dat men de bykoleuren gemeenlyk niet wel schikt; voegende het gloeiende tegen het gloeiende, en het graauwe en 't blaauwe by een; waar door zy niet te voorschyn komen; of dat 'er al te krachtige en veele hoofdkoleuren by een geplaatst zyn, die het doet steeken en bont worden.

Om dan niet in deze konst te dwaalen, verkieze men slechts eene koleur; en om 'er eene by te vinden, zo neemt eene daar tegenstry-

frydende. Is ze rood, men neemt een graauwe: is ze bruin, men neemt een lichte, enz. Aldus werden dezelve, de eene uit de andere volgende, by een gevoegd. Op deze wyze vind men zich nooit verleegen om verscheidene koleuren, tot byzondere kleedinge noodig, te vinden: met die bepaalinge echter, dat in alle de kracht of afstand der plaatsfen, daar uwe beelden zyn, moet waargenomen worden.

Ik heb, om deze dingen op een gemaklyke wyze te verkrygen, een zeer lichte manier uitgevonden, hebbende dezelve my altoos de byzonderheid en de houding met bekwaame en gevoegelyke middelen geleerd, ja meenigmaal uit die zwaarigheid over het verschil der koleuren geholpen, op zulk een vaste wyze, als met de kleedinge zelve, inzonderheid in de weerschynde. Eerstelyk temperde ik op myn palét van alle koleuren, welke gemengd worden, drie byzondere; te weten een voor het hoogfel, een voor de halffchaduwe, en een voor de schaduwe. Toen nam ik een deel kaarten, en bestreek elk met eene der getemperde koleuren. Deze aldus beschilderd en droog zynde, schikte en herschikte ik dezelve zo lang door en by malkander, tot dat myn oog en oordeel vernoegd waren. Somtyds, als dit niet wilde lukken, verschoot ik die door een, en nam 'er by wylen een greep af, die ik aldus opvolgde, om dat ze my alzo behaagden.

Meest diende my dezelve in wederschynde kleedinge, welke ik door dit middel meenigmaal voordeelich en fraay van kleur vond. Inzonderheid hielp my dit veel, wanneer ik twyffelde of zodanige ofte zulke kleur wel of kwalyk by zo een andere zoude passen: en alzo wel als of ik de stoffen daar by had, weezen my de kaarten de zaak aan, en reddeden my van vergeeffsche moeite, of onwisse in 't onderzoeken.

Nu zal het niet onvoegelyk zyn, dat wy noch iets van de Achtergronden zeggen.

Het gebeurt veelmaals, dat iemand een kleur ziet in eenig Schildery, die hem zeer aangenaam voorkomt: maar in 't navolgen bevind hy, dat haare werking zo krachtig niet is, als wel de geene die hy heeft gezien. Dereden hier van is, om dat hy geen acht gegeeuen heeft te gens welke grond die koleuren geschilderd waren. Dit is dan een groote opmerkinge waardig; want hier door komen zo veele mislagen in de koloreering. Men moet derhalven altoos wel acht neemen op de gronden en plaatsfen, indien men wil dat zyne kleur zal overwinnen, als mede de regt frydige daar tegen aan: gelyk by voorbeeld, om uw geel te doen heerschen, zo plaatst het blaauw daar tegen, of wel het donkere der andere koleuren. Wilt gy, dat het geel zich minder zal verheffen, zet het groen daar naast: en op dat het noch zwakker zy,

Een gemaklyk middel, om zich in de houding der koleuren te oefenen, aangeroond.

Aanmerkingen over de Achtergronden.

zo stelt een koleur uit het geel getrokken daar by, 't zy hartsteen of iets anders van een geele daaging: en handelt aldus ook met de rest.

Dat de koleuren zo wel verminderen in een verre distantie, als de voorwerpen verkleenen.

Verders is zeer noodig op te merken, dat, gelyk de voorwerpen in een groote distantie verkleenen, desgelyks na maate der zelve de koleuren moeten verminderen, en allengs graauwer werden. De natuur leert ons het zelve.

Doch ik heb bevonden, dat men zelfs eene der hoofdkoleuren in 't verschiet mag plaatsfen, zonder dat die voor dringen zal, wanneer men ze met gelyke koleuren, uit des zelfs natuur oorsprongke-lyk getrokken, verzeld; gelyk als hier voor is aangewezen.

Van de eigenschappen, aart en koleuren der Kleedingen.

T W E D E H O O F D S T U K.

WY hebben te vooren gezegt, dat de Schilderkonst een na-bootster van de gantsche Natuur in haare zichtbaare deelen is. Niets blyft voor haar in dezen ondoenlyk; maar in alles behoud zy een vaste order: en gelyk wy die in 't algemeen van de koleuren hebben aangewezen, zullen wy dezelve in 't byzonder met de kleedingen, in welke die wel 't meest bestaat, mede doen.

In de Kleedingen zyn vierderley stoffen aan te merken.

Deze zyn dan van vierderley stoffen, te wecten

Lywaat of linnen.

Zyde

Stoffen, en

Lakenen.

Alle zyn zy van een byzonderen aart en plooiing. Hunne hoedanigheden zyn mede verschillende: en om zulks met een gelykenis aan te wyzen, zal ik die verdeelen in de vier stonden van den dag; alwaar men, neevens het voorige, ook hunne wezendlyke eigenschappen in zal kunnen merken.

De linne kleederen zyn voor de geenen, welke in 't opgaan des dageraadts verschynen; de zyde voor die zich in den middag van hunnen ouderdom bevinden; de stoffe voor die zich in den achtermiddag stond hunnens leevens vertoonen; en de lakene voor die in den avond van het zelve zyn. Doch om wat verstaanlyker te spreken. Daar zyn vier byzondere staaten der menschen, als kindtheid, jongelingschap, manbaarheid, en ouderdom. Ieder van deze verzorgt zich met kleederen na maate hunner jaaren. De kinderen moeten in 't linnen gekleed worden; de jongelingen, in de fleur des

des leevens, in zyde; de vrouwen en mannen, in volle kracht zyn-
de, met stoffen; en de oude luiden in lakenen.

Wat de koleuren in de trappen des ouderdoms belangt, die zyn
als volgt: de kindtsheid wit, de jonkheid groen, de manheid rood,
de ouderdom donker violet, en de dood zwart.

De kleedin-
gen en der
zelver koleu-
ren in de
trappen des
Ouderdoms
gebruikelyk.

In 't eerste Hoofdstuk hebben wy aangewezen, dat het wit en
zwart niet onder de koleuren gereckent worden, alzo de eene de
voortbrengster maar is van de koleuren, en d'andere der zelve be-
rooffter. Daarom stellen wy het wit, als het Licht, zonder het
welke geene koleur gezien kan worden.

Het donker feuiljemort, of tancyt, zal tot verbeelding van d'aar-
de of groen dienen.

Als mede in
de vier
Hoofdstof-
fen,

Het wit voor 't water.

Het blaauw voor de lucht.

Het rood voor 't vuur, en het zwart voor de duifternissen, die
boven 't element van 't vuur zyn, om dat daar geen stoffe of dun-
nigheid meer is, in dewelke de stralen der Zonne niet kunnen door-
dringen en verblyven, en by gevolge verheeven worden.

Wat de Tyden belangt, die zyn, als wy weeten, vier in ver-
deeling, als de vrolyke lente, de gulde zomer, de vruchtbaare
herfft, en de naere winter. In de lente begint men de lakenen of
zwaare winterkleederen af te leggen, en de ligte stoffen aan te nee-
men. De zomer en herfft geeven ons de vryheid van, na maate
hunner hitte, zich in linnen of zyde te kleeden: waarom een zeker
Schryver zeer wel zegt, dat men zo wel de kleederen als de woor-
den naar den tyd moet schikken.

en de Tyden
des Jaars.

Men kan dezelve mede door koleuren te kennen geeven, als door
't groen de lente, door 't geel de zomer, door 't rood den herfft,
en door 't zwart de winter.

Doch daar zyn 'er onder de Goden welke altoos hunne eigene
kleedingen, en der zelve koleuren, behouden; als *Jupiter* een pur-
pere mantel, *Juno* een blaauwe sluyer, *Diana* een wit en blaauw
kleed, *Neptunus* een zecgroene, enz. en deze kan men zonder
misdoen niet veranderen: maar men moet die beelden, is 't moge-
lyk, schikken daar ze best voegen. Desgelyks dient men alle dap-
pere mannen en vrouwen in 't rood of gloeiend geel te kleeden.

Eenige Ge-
den behou-
den altyd
hunne eige-
ne koleuren
en kleedin-
gen.

Dierhalven dient een voorzichtig en bescheiden Konstenaar een
volkomene kennisse te hebben van den aart en de hoedanigheden der
voorgenoemde stoffen: ja al waren de beelden noch zo klein, moet
hy nochtans in zyne verbeelding kunnen toonen van wat stoffe de

Een Schilder
dient nood-
zaakelyk
goede ken-
nis te hebben
van den aart

kleed-

en hoeda-
nigheden der
stoffen.

kleederen zyn. En alhoewel de reflexien in kleene beelden niet wel kunnen waargenomen worden, moet men echter aan 't beloop der plooijen kunnen zien, of het zyde, laken of andere stof is.

Goed voor-
beeld van
Mieris.

Een kleen en net Schilder behoord mede niet alleen door de plooi-
jing, en koleur zyner kleederen, derzelver dikte en dunte te on-
derscheiden, maar ook in de byzondere aart en koleur van ieder
kleed hunne verminderingen en veranderingen, als tusschen dunne
en dikke zyde tegen het zatyn, en diergelyke meerder. Want in-
dien ons oog met den eersten opslag zulks gewaar word en onder-
scheid, behoorden wy zulks, inzonderheid in kleene en nette Schil-
deryen, ook te laten blyken; gelyk *Mieris* en anderen zeer fraay
en konstig gedaan en waargenomen hebben, zo dat men zelfs in
mindere dingen 't zilver, tin, blik en yzer kennelyk kan onder-
scheiden.

Waarschou-
wing aan ee-
nige Schil-
ders.

En gelyk de welvoegelykheid niet alleen in de stoffen, maar ook
in derzelver koleuren bestaat, zal men, die kennende, zo ligt niet
dwaalen in 't verkiesen van koleur en kleeding.

Schikking
der kleedin-
gen na de
hand en ou-
derdom der
sexen.

Maar hier moet ik een waarschouwing doen aan veele Schilders
omtrent de natuur der stoffen, en byzonder der gekoleurde. Zy
gelooven na witte zyde lappen zatynen te zullen kunnen maaken;
en na gekoleurde zyde, wederschynt: doch dit gaat zeer mank:
want het geen in effene zyde licht op den dag zal zyn, zult gy dik-
wils in zatyne heel bruin vinden. Derhalven moet dit in de natuur
waargenomen worden.

Een oud
man.

Om deeze reden is het heel aangenaam voor ons oog, wanneer
wy in een Schildery aanschouwen een groote meenigte volks onder
een vermengd, 't geen een openbaare vertooning of schouwspel wil
verbeelden, dat men daar in gemakkelyk alle staaten van menschen
kan onderscheiden en aanmerken; als mede de byzondere stant en
ouderdom der sexen, daar by hunne beweging na den aart en na-
tuur derzelve, en de welvoegelykheid hunner kleedingen met wel
toepassende koleuren.

Een jong-
man.

Gelyk het een oud man, zwaar en zwak, op beide zync beenen
staande, en somtydts noch met een stok om vaster te rusten; wel
voegt een lange donker-verwige lakensche mantel, als omber ko-
leur, donker paars, feuillemort of zwart, met banden of gespen-
vast gemaakt, en wat kouwelyk omgeslingerd; voegt het een jong-
man, weelderig, ongestadig, en die dikwils op een been rust, als
vluchtig van natuur, eene gantsch andere beweging te vertoonen.
Deze moet gekleed zyn met een purpere mantel, of in 't groen,
rood

rood of geel, de koleur op zyn allerschoonste, van luchtige stof of zwaare zyde, op de schouder vast, en niet te lang; op dat het hem niet en hindere in zyne geduurige beweging: want een mensch, die vol vuur is, wil voornaamentlyk de beenen vry hebben. De vrouwen en jonge dochters, als van een tedere complexie, zedig en stil, kent men byzonderlyk aan haare witte kleederen van dun lywaat, en allerhande lichte en vrouwachtige koleuren van zyde, gelyk licht blaauw, appelbloessem, paerlkoleur, licht citroengeel, weinig over malkanderen, en zodanig dat de schoonheid van het ligchaam gemakkelyk daar door kan gezien worden. Haar stand is zedig, van weinig gewoel, de beenen digt aan een geslooten, het lyf regt overeind; de hals een weinig geboogen als schaamachtig, de armen digt aan 't lyf, de kleederen lichtig aangedaan, dezelve vast houdende en bedekt tot de voeten. De kinders meest met wit lywaat, van citroengeel, blaauw of paarsse zyde, en veeltydts met witte rokjes aan, geen mantel noch losse lapjes: en als 'er iets moest weezen, zou het een klein lapje van een el of anderhalf zyn, en noch op de schouder vast, op dat zy het niet verliezen, ter oorzake dat zy veel loopen, woclen, ravotten, en gestadig over de grond rollen.

Het is, dunkt my, een zaak van groot belang, hoewel weinige zulks waargenomen hebben: ja men ziet veeltydts fraaye Schilders, die zich daar in byzonder vergrypen; maakende geen onderscheid in mannelyke of vrouwelyke koleuren; passende een oud man een vrouwekoleur, en een mannelyk gewaad aan een vrouw; vermengende also het een onder het ander, als of 'er geen vaste regels op waren. Want die koleuren van zyde, welke en jongman wel passen, die robuust, vlug, veranderlyk en moedig is, die zullen aan een dochter, welke teder, zwak, standvastiger en lusteloozer is, niet passen. Hy vereischt krachtiger, zy daar en tegen tederer en schooner koleuren die te gelyk lieffelyk zyn. Desgelyks zou het kwaad weezen, een Kind in 't zwart, een Jongeling bruin, een Man veelverwig, en een Ouden met schoone koleuren te schilderen.

Ik heb eens een Schildery gezien van een my onbekenden Meester, waar in alle die dingen heel duidelyk en net aangewezen waren; 't geen zodanig een welstand en voldoening aan myn oog gaf, dat ik verzet stond: en terwyl ik het zelve met opmerking bezag, wierd ik gewaar, dat het daar alleen om gemaakt was. Derhalven naarstiglyk toekykende, zag ik eenige oude luiden hier en daar, meest allegader in donkere en gelyke koleuren van lakenen; daar weêr een anderen hoop jong en weelderig volk, met verscheidene

Vrouwen en
jonge Doch-
ters.

En Kinderen.

De Schryver
verhaalt een
Schildery, op
deze zaak
passende, ge-
zien te heb-
ben.

schoone gekleurde stoffen; als mede eenige vrouwtjes in lichte koleuren, weerschyn, enz. By dezelve bevonden zich eenige oude vrouwen, mede in donkere kleederen. Hier en daar zag men een kindtje loopen, en in 't zand speelen, alle met linnen en zeer teedere koleuren van kleedtjes verbeeld. Deze zaak verblydde my t'eenemaal, en maakte my indachtig hoe ik dat tot een gelykenis zou brengen, om iemand dezelve met weinige woorden te doen verstaan. Het is, dunkt my, even als met de vier lumieren van den dag.

En vergelykt de trappen des ouderdoms by de stonden van den dag.

Waarom men den Ouden zomtyds wit, en den Jongen zwart toevoecht.

Neemen wy voor den dageraad de kinders, 't zy jongetjes of meisjes; voor de jongmans en vrouwen, den middag, als de zon op zyn krachtigste is; de oude luiden voor de nacht. Tusschen nacht en middag is *vesper*, die kan men verbeelden met van beide wat te zamen te voegen, gelyk tusschen *aurora* en den middag ook moet weezen: in zulker voegen dat men een bekwaam onderscheid kan maaken tusschen den stand en ouderdom der menschen. Hier moest niet vergeeten worden, dat dikwils de oude luiden eenig wit gebruiken om hun kindts werden te verbeelden. In tegendeel word het zwart zomtyds onder de jonge luiden gezien, als een dunne zwarte sluyer, om eenige droefheid te beteekenen, ook wel om een getrouwde vrouw van een maagd te onderscheiden.

Van de koleurde Kleedingen, en der zelve toepassende vermenging, by en op malkanderen.

DERDE HOOFDSTUK.

Terwyl wy bezig zyn met het verhandelen van de kleedingen, zo zal 't niet kwalyk voegen ook iets van hunne toepassende koleuren te spreken, dat 'ste zeggen, welke voering of monstfing ieder koleurig kleed vereischt: zynde dit een zaak van groote aangelegenheid, en daar evenwel doorgaans zo weinigt acht op gegeven word, niet alleen in schildery, maar ook in 't leeven zelfs. Derhalven zal ik hier een aanwyzing doen van eenige zwakke, krachtige of geweldige koleuren, en voor eerst met de zwakke beginnen.

Van de voering of monstfing die ieder koleurig kleed vereischt.

Wanneer het bovenkleed wit is, zo mag de voering of het onderkleed van het zelve wel koleur de rose, feuiljemort, purper, paars, of schoon zeegroen zyn.

Een hemelsblauw kleed past zeer wel een monstfing van geelachtig-wit, violet, donker feuiljemort of donker paars.

Een.

Een licht of bleek geel kleed dient gemonsterd te zyn met violet, zee groen, schoon groen, donker feuiljemort, purper en paars.

Een bleek groen kleed moet gemonsterd weezen met geelachtig wit, azuurblauw, paars, en donker rood.

Nu volgen de machtige koleuren en der zelve toepassende vermenging.

Een citroengeel kleed gemonsterd met zee groen, paars, violet en donker feuiljemort.

Een rusgeel kleed gemonsterd met violet, azuurblauw, groenachtig blauw, muskus, en omberkoleur.

Een azuurblauw kleed gemonsterd met koleur de rose, geelachtig wit, bleekgeel, en licht schoon groen.

Een feuiljemort kleed gemonsterd met bleekgeel, koleur de rose, licht asblauw, violet, donker purper en donker groen.

Het tegendeel van alle deze genoemde koleuren, of van achteren af te reekenen, doet dezelve kragt en uitwerkinge.

Hier staat nu aan te merken, wat ik meen met het woord van mon-

stering. Het zelve is zo veel gezegt als verciering, gelyk wanneer een

grootte lap van een enkele koleur vercierd is met een of meer andere

kleene, het zy een sluyer, gordel, mouw, onderrok of borstlap.

Verder moet men weeten, dat de gemelde toestellen of weerschyne, of

van twee à drie koleurde stoffe zyn, wanneer zy een grootte en enkele

koleurige lap verciereren, en het tegendeel desgelyks, namentlyk als

de grootte lap weerschyne is, zo moeten de kleene enkelde weezen.

Om den Konstoeffenaars wat meer te gemoet te komen, zal ik hier

noch een aanwyzing doen, welke gekoleurde stoffen best met goud

willen vercierd zyn, het zy met bloemen, loofwerk, of streepen.

Op het Groen passen bloemen.

Op het Purper, Paars en Violet, dunne ranken of streepen.

Op Muskuskoleur, digte en breede bloemen of loofwerk.

Op koleur de Rose, Appelbloessem en Wit, te weeten van dunne Zyde, streepen.

Purper, Feuiljemort, Muskuskoleur en Wit, staan ook wel met franje, luchtig of zwaar na dat de stof dik of dun is.

Al het geene ik hier wegens de schikking der koleuren gezegd heb, is niet te verstaan van een beeld alleen, maar voor alle gelegentheden; zo wel op malkander passende, als ook boven, neven of by malkander. Doch myne meening is niet, dat 'er onder verscheidene beelden maar één met een enkel koleurd kleed, en al d'overige weerschyne of gebroken zullen weezen. Neen, want als zy gescheiden en aan grootte

Wat door het woord monstering verstaan word.

Welke Stoffen best met goud willen vercierd zyn.

te lappen zyn, dan worden zy elk byzonder op dezelve wyze vercierd, gelyk voor gemeld is. By voorbeeld, wanneer alle die kleene lapjes van het grootte afgescheiden waren, en men kleedde daar mede zo veel beelden, dan zullenze ieder noch met andere kleene lapjes, van diergelyke daar op passende koleuren, vercierd werden, gelyk het grootte eerst was. Als men maar gedenkt, dat een heele koleur met weërschyn, en een weërschyn met een heele koleur moet geschakeerd werden, zal men bespeuren wat een ordentelykheid in deze zaak waar te neemen is, om een welstand te doen voortkomen en het oog te voldoen.

By een heele koleur moet een weërschyn, en by een weërschyn een heele koleur gevoegd worden.

Aanmerkinge over de koleur der kleedingen in een gezelschap van bedaarde menschen.

Als mode over een Gezelschap van jonge luiden.

Doch tot klaarder begrip der konstminnende Leezers zal ik hier over twee voorbeelden ter neder stellen. Het eerste zal zyn een Gezelschap van vyf à zes bedaarde luiden by elkanderen in een opene lucht, of besloote kamer. Zo die beelden nu alle gekleed moeten zyn, vereischt het geen kunst, noch 't en is geen teken van kennis ieder beeld een enkele koleurde stof te geeven van even grootte lappen, alshoön men zo veel verscheidene koleuren kon vinden om dezelve wel en gevoegelyk zamen te schikken; om die redenswil, dat het in 't leeven zonder voordagt niet kan geschieden; ten anderen, om daar door niet zinbetekenende te schynen. Want alhoewel den twaalf Apostelen hunne byzondere koleuren toegeëigend werden, moet men niet denken, dat, indien zy alle by malkanderen waren, men hun van 't hoofd tot de voeten een enkele koleur zoude geeven: geenzints, want schoon men de koleuren verbreekt, blyven zy daarom echter dezelve; by voorbeeld, blaauw, weërschyn met groen, dat blyft blaauw; geel met purper, blyft geel; en zo van de andere desgelyks. Hier zal ik nu het tweede voorbeeld bybrengen, zynde een dertel Gezelschap van jongelingen en meisjes, dansende en spelende op het veld, of in een besloote kamer, luchtig en zwierig na hunne jonkheid gekleed. Nu zou dit immers niet eigen weezen, alle deze kleedingen van gebroke koleuren by malkander te voegen, schoon zy ordentelyk na hunne eisch gepaard waren, om dezelve reden als vooren, te weeten, dat zulks nooit kan geschieden dan met voordagt en uit noodzaakelykheid; hoewel het eierlyk en vermaakelyk zoude staan, doch gantsch niet konstig zonder met eenige enkele koleurde lappen gemengd te zyn. Nochtans vinden men 'er genoeg, die zulks doen; voor eerst, om dat zy geen zin in weërschyn hebben, of wel dat zy die niet maaken kunnen: daarom behelpen zy zich met halve koleuren. In tegendeel zyn 'er weër anderen, die in de enkele koleuren geen behaagen hebben; voegende daarom overal weërschyn, of halve koleuren by. Een derde soort is ons ook te vooren gekomen, welke geen onderscheid weeten te maaken

tuffchen een weêrfchyn, of halve koleur: daar het nochtans zeker is, dat een weêrfchynend kleed van twee of meer koleuren, en een halve koleurd kleed van twee koleuren onder een gemengd is, als violet met rood en blaauw, groen met geel en blaauw, en zo voorts, waar door zy halve of vermengde koleuren genoemd worden.

In 't eerste Hoofdstuk dezer verhandeling hebben wy van de weêrfchynende kleederen begonnen te spreeken: derhalven, alzo wy ons nu weder daar in gewikkeld vinden, zal het niet ondienftig zyn wat meerder daar van op te haalen, en ons wat nader daar over te verklaaren.

Veele gelooven, dat zy een goed weêrfchynend kleed maaken wanneer het wel geplooid, en dat het in zyne hoogfels, diepfels en reflexie verschillende van koleuren is. *Rafaël* zelf heeft, nevens andere groote Meesters, dus doende hier in gedwaald. Maar een goed wederschynend koleurde kleed moet zyne reflexie of wederkaatsing uit die koleur trekken, daar het hoogfel uit bestaat. De fchaduwe is desgelyks uit de eigene koleur voortkomende, doch zweemt wel iets na de weêrfchyn. En alhoewel de kleederen weêrfchyn zyn, hebben zy echter een vaste grond-koleur van de hoofd-inflag, gelyk men zegt, groene en geele wederschynende kleederen. Dit is dan de regten aart van een wederschyn kleed, dat alles, wat wy op zyne ronding vlak van vooren zien, zyne hoofd-koleur blyve behouden; maar die zyden der plooijen, welke van ons afwyken, maaken de wederschyn: 't geen zeer gemakelyk bespeurd kan worden, wanneer men een wederschynende stof op de vloer of op een tafel vlak neêr legt, en men ziet dezelve *perpendicularaar* van boven, zo zal het zich rood of geel vertoonen; maar ziet men het *parallel* daar langs heen, zo zal het dikmaal schynen blaauw te zyn. Hier volgt dan uit, gelyk wy zeggen, dat alleen die plooijen, welke in *perspective* van ons afgaan, reflexeeren en in koleur vervalschen, daar de andere in hoogfel en diepfel hunne eigene koleuren blyven behouden. Desgelyks zal het geene in de eene stof rood reflexeert, in de andere groen of geel zyn, al na den inflag of scheering is.

Uit kracht dan van deze toevallen is men genoodzaakt lappen van byzondere stoffen te hebben, welke ons deze onderscheidtheden aanwyzen: want niemand in de waereld is machtig dit van buiten te leeren, om dat het zo naauw luistert.

Wy hebben in 't voorgaande Hoofdstuk gezegt, dat in een Ordinantie met veele beelden agt moet genomen werden op de sexen, ouderdommen, en staaten der menschen, en dat ieder zyne toege-eigende stoffe moet hebben. Het goud voegt den Goden en Vergoden, het purper den Vorsten, en zo ieder na zynen staat tot een

Aanmerkingen over de weêrfchynende Stoffen.

Slaaf toe. Voor die geenen nu, welke kort van memorie mogten zyn, zal ik een goed middel aanwyzyn om binnen weinig tydts van alle deze dingen meester te worden.

Middel om zich in de kleedingen en roepasfende kleuren te oefenen, aange-
toond.

Neemt een zakboek, en schryft het volgende daar in. Oude patroonen en matroonen, getrouwde mannen en vrouwen, jongmans en jonge dochters, jongetjes, meisjes, en kleene kinderen. Zet dezelve als een register onder malkander, en daar nevens ieder zyne toebehoorende kleeding, stof en koleur. Als gy dit nu alzo in uw zakboek geschreeven hebt, zo ziet het dikwils na; voornamentlyk wanneer gy iets onder handen hebt, het zy met veele of weinige beelden.

Van de koleuren kunt gy desgelyks een register maaken, als wit, geel, blaauw, groen, rood, enz. en nevens dezelve dan ieder zyne forteering of montering, gelyk hier voor gemeld is.

Aanmerkinge op verscheidene voorvallen, ten opzichte van de koleur.

Het zal niet ondienstig zyn hier eenige byzondere dingen aan te merken op verscheidene voorvallen in een Ordinantie van veele of weinige beelden, ten opzichte van de koleur: niet om dat zy by schranderere Konstenaars onbekend zyn, noch niet waargenomen worden; maar om dat zy dikmaals werden verzuimd, en niet geagt; het zy uit nalaa-
tigheid, vooroordeel, of eigene inbeelding dat zy zo streng niet behoorden bepaald te zyn; of wel ook denkende dat de schoone koleuren de menschen het allermeeft bekooren, en daarom boven alles het oog voldoen moeten; niet eens betrachtende dat zy 'er de Konst mede te kort doen, en hunne eigene achtung daar door verminderen. Zulke Schilders zyn de veelvuldige praaters gelyk, die weinig zeggen dat pas geeft.

Waarlyk zyn de koleuren van een groot vermogen, wanneer ze wel en ordentelyk in een Tafereel by een gevoegd zyn; maar in tegendeel walgelyk, als ze ongeschikt onder elkander haspelen.

Een redelyke ziel zal ongetwyffeld met my overeen komen, dat 'er byzondere merktekenen zyn die den eenen mensch van den anderen onderscheiden; een vorst van een amptman, een amptman van 't gemeen, en een ryken van een behoefstigen. Waar in kan men dan dit onderscheid bespeuren? Aan zyn stadig weezen, grootse stand, gang en deftige beweging, als mede aan zyn gewaad, wat langer, en voornaamentlyk kostelyker van stof, en boven anderen schoon van koleur. Dit aldus zynde, zal het ligt te begrypen weezen, dat, schoon zodanig een persoon met alle die voorgemelde hoedanigheden niet en was begaafd, maar met het tegendeel, hy echter door 't een en 't ander kennelyk moet verbeeld worden; gelyk wy in de verhandeling van 't ordinceren genocgzaam aangetoond hebben. Derhalven zal het niet noodig zyn deze zaak verder op te haalen; oor-

oordeelende het bovengemelde genoeg te weezen om tot myn oogmerk te komen, 't welk is van de koleuren te spreken, naamentlyk in wat gelegenheid zy schoon en niet schoon moeten gebruikt werden. Ik zal dan drie gevallen, als de voornaamste zynde, tot voorbeelden geeven, uit dewelke men alle de andere kan oordeelen en schikken.

In het eerste, zynde een Raadtspleeginge, Triomf, of diergelyke, waar in ieder op zyn destigst uitgedoft is, moeten de kostelyke en schoone stoffen vertoonnd worden, geen slegte nog slordige.

In het tweede, bestaande in Bagchanaalen, Boerekermiffen en Herderspellen, moeten de koleuren half schoon, en half gebroken zyn, elk na zyn vermogen.

In het derde, zynde openbare vertooningen, als Rechtspleegingen, Kwakzalvers, Googchelaars, Polichonelles, en diergelyke, bestaande in het gemeen en gering volk, moeten de slegte stoffen en vuile koleuren het allermeeft heerschen.

Nu is hier noch aan te merken, dat zo wel in 't een als in 't ander het schoonste uitmunt. Overmits nu deze drie voorvallen zeldzaam zyn, en zelden gebeuren, zal ik 'er dit noch byvoegen, dat 'er onder de slegsten zo wel als onder de besten zyn die de voorrang hebben. Onder de schoonen zyn noch schoonder, en onder de slegten noch slegter. En dit is voor zo veel de koleuren betreft, door dewelke men een verstandig Konstenaar kan kennen.

Maar laten wy tot besluit dezès Hoofdstuks eens aanmerken, in wat deelen de gekoleurde stoffen zich op het schoonst vertoonen; also veele stoffen ten dien opzichte zeer verschillende zyn, en hunne schoonheid heel verscheidentlyk toegeëigend hebben.

Wy zeggen dan, dat de uitsleekendheid der zwarte stoffen in de kracht der schaduwen bestaat. De witte, geele en roode ontfangen het in hunne hoogfels grootste licht: blaauw, groen en purper in de halve tinten. Maar alle de stoffen, die geen glans hebben, zullen veel schoonder in hunne verlichtende partyen, dan in de schaduw zyn: om die reden, dat het licht het leeven geeft, en de eigenschap der koleuren kennelyk maakt; daar in tegendeel de schaduw hunne natuuryke schoonheid verduistert en uitdooft. By gevolg zullen dan alle ligchaamen hunne waare koleuren beter toonen, wanneer de uitterlyke vlakheid minder glad en effen zal weezen; gelyk men kan zien in de lakenen, linnen, boombladeren en kruiden die ruuw of hairig zyn, op dewelke geen glans noch flikkeringe kan komen; om dat zy, niet konnende ontfangen de weërkaatsingen der nabuurige voorwerpen,

In Raadtspleegingen, Triomfen, enz.

Bagchanaalen, Boerekermiffen of Herderspellen.

Openbaare vertooningen, als, Rechtspleegingen, Kwakzalvers, Googchelaars, enz.

In wat deelen de gekoleurde stoffen zich op het schoonst vertoonen.

alleenlyk aan het oog zenden hunne waare en natuurlyke koleur, welke niet vermengd noch beroerd is onder die van eenig ander ligchaam, 't geen hun de voorzide reflexien toezend van een overstaande koleur, als die van de roodheid der zonne, wanneer hy, ondergaande, de wolken, en den *horizont* van zyne koleur deelachtig maakt.

Van het schikken der donkere voorwerpen tegen een lichte grond, ver en van naby dezelve.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het is niet oncigen, dat licht tegen licht tot elkander toetrekt, zo wel als donker tegen donker. Tegen een lichte grond voegen wel donkere beelden, en tegen een donkere weder lichte; te weeten, om krachtig af te steeken, maar anders niet: want tusschen veel, weinig, en noch weiniger af te steeken, (wel te verstaan op de eerste, tweede, en derde grond gesteld zynde) scheelt noch vry wat.

Van donkere beelden tegen een lichte grond,

Nu zoude iemand mogen vraagen, wanneer eenige beelden, 't zy staande of zittende, een witte achtergrond hadden, en dat zy zich daar verre af, naby, of tegens aan vertoonden, of 'er dan de donkere koleuren in alle drie de partyen niet wel voegen zouden? Ik antwoord ja; doch ze moeten alsdan anders aangemerkt worden: want zonder eenige met lichte koleuren te vermengen, zouden zy niet kunnen bestaan. Derhalven is het aan zommige derzelve noodzaakelyk, meerder of minder kracht te geeven. Die dicht aan de witte achtergrond zyn, zullen met lichte koleuren vermengd worden, om zich aan dat licht te hegten, en hunne kracht te minder te verbreken; blyvende echter de donkere koleuren de overhand behouden; en zynde die lichte koleuren maar, gelyk ik zeg, om gemeenschap met de witte grond te hebben, en daar door in 't verschiet op hunne plaats te blyven, en zich met dat groote licht van de achtergrond te vereenigen. De andere beelden, die zich meer na vooren op de tweede grond bevinden, zullen wederom minder lichte koleuren hebben: en die troep, heel op de voorgrond, noch het allerweinigst; waar door zy minder gemeenschap met de witte muur behouden, by gevolg van meerder kracht tegen dezelve zyn.

En het tegendeel.

Van gelyken is het met licht tegen donker: want men kan wel begrypen, dat wit en zwart elkanderen nooit zullen naderen, ten zy de eene van de andere wat aanneemt. Hoe meer het zwart met wit vermengd word, hoe meer het ook het wit zal toetrekken: even als een zwaare of dikke felfton, welke meest met lichte tegen een donkere grond,

grond, gesteld is. Zo men nu wil hebben, dat deze feston zal schynen tegens de muur aan te komen, (want het is met de natuur zo niet als met een Schildery) dan moet men noodzaakelyk eenige donkere bloemen of loof daar toe gebruiken, schikkende dezelve om de kant, het meefte wit of licht op het verheevenfte, en al minder en minder na de twee cinden toe daar die zich het digft aan de vaste grond beviaden, waar door zich het werk aan één hegt en in malkanderen smelt, blyvende evenwel een lichte feston, schoon 'er wat donker onder gemengd is. 't Zelfde is het met een donkere feston tegen een witte grond, de donkere in de midden, en aan weérzyden allengskens verminderende. Wel is waar, dat die zich zo welstandig, noch zulk een groote verhevenheid niet zal vertoonen, hoewel haare schaduwe na proportie alzo krachtig is als die van de voorige: doch het is maar des noodts zynde, als het de zaak en de gesteltenis van de plaats vereifcht. Derhalven moet men zich na alle voorvallen kunnen schikken.

Deze uitwerkinge is de bloemen alleen niet toegeëigend: maar ook de vruchten, ornamenten, enz. ja zelfs allerhande cieraaden van goud en zilver kunnen op die zelve wyze met een lieffelyke welstandigheid door de koleuren te samen gevoegd worden.

Ziet nu dit Voorbeeld na dezelve order geschikt als voor gezegt is. Hier vertoonen zich op de voorgrond vyf beelden, zo mans als vrouwen, tegen een witte achtergrond. De middelste drie, digt aan een zyn donker en krachtig; en de twee aan weérzyden een weinig lichter van koleur: waar door die groep een aangename rondte en verimelting op de kant behoud. Op een verdere grond staan twee andere, waar van de voorste donker is, en de tweede, half achter de eerste, licht; doch beide minder krachtig dan de voorste groep. De laatste vier, staande digt tegen de groep zelf, verschillen noch alzo veel van de anderen; nademaal zy hier en daar met meerder licht vermengt zyn; d'een met een witte borstlap voor, d'ander met een witte doek op 't hoofd, deze met bloemen, die met licht blond hair, een ander met een witte pot, lichte kleedjes, naaktens, en zo voort; welke kleenigheden evenwel zo veel kracht niet hebben om de heele party te verlichten.

De voornaamste schikking in de harmonie, of reddering, leert ons, dat men altyd donker tegen licht en licht tegen donker moet plaatsfen; maar dit is een tuffchenzaak, wyzende alleenlyk hoe, en waar door, men zodanig een stelling welvoegelyk kan maaken, dat zy digt aan elkanderen schynen, of verre af, gelyk men kan bemerken aan de voorverhaalde festons: doch het moet niet anders aangemerkt worden dan als een gedeelte van een Schildery. Maar begeert men een volkomene

Voorbeeld
van donkere
kleedinge
tegen een
lichte grond.

Aanmerkinge
over het
zelve.

G. V. Gouwen.

Schikking
der beelden
tegens be-
kwame
gronden.

Ordinantie te hebben, zo kan men tegen lichte gronden diergelyke donkere beelden, als deze zyn, naar ons welgevallen schikken, en weêr andere lichte beelden tegen donkere gronden. By voorbeeld, gy wilt aan de regter zyde uwes Stuks een donker bosch hebben, in de midden het doorzicht, en aan de andere zyde huizen of steenwerk niet heel licht noch heel donker: zo kunt gy tegen het bosch lichte beelden of andere voorwerpen stellen, en in de midden tegen het verschiet donkere, en tegen de huizen wederom andere die best voegen. Voert dan ieder korrekt en byzonder uit na deze gezegde voorbeelden, zo zal 'er zekerlyk niets aan ontbrecken, wel te verstaan voor zo veel de tinten aangaat: de koleuren, daar by zynde gevoegd, maaken het werk volmaakt.

Deze zaak van donker tegen licht, en licht tegen donker, oordeel ik klaar genoeg bewezen te hebben: doch dewyl my noch eenige dingen, tot myn voorneemen dienstig, in den zin schieten, welke in 't eerste Hoofdstuk vergeeten zyn, zal het niet ongevoegelyk weezen dezelve alhier ter plaatse in te brengen. Ik zeg dan, dat alle lichte koleuren, al waren ze half of gebroken, tegens een donkere grond wel afsteeken; maar niet met zulk een groote kracht als de geweldige: alzo wy voor dezen gezegt hebben, dat de gloeiende hunne beste uitwerkinge doen tegen een zwakke grond, en de zwakke tegen een gloeiende, 't zy dat ze donker of licht zyn. Het is ook doorgaans een bekende regel, dat de geweldige koleuren, als licht rood en licht geel, op licht noch wit passen, alzo min als schoon azuur blaauw tegen een donkere grond, hoewel dezelve mede onder de drie hoofdkoleuren gerekend word.

Maar laten wy komen tot ons voorbeeld. Aangezien wy tot noch toe maar alleenlyk van derzelve tinten, of licht en donker, gesproken hebben, zal het noodig zyn tegenwoordig ook de koleuren hunner kleederen na hunne order, plaats en vermogen aan te wyzen.

Koleuren der
kleedinge
van de beel-
den in het
voorbeeld
aangewe-
zen.

- No. 1. Uit een zee groen.
2. Geelachtig graauw.
3. Paars.
4. Weinig schoonder groen als de 1.
5. Purper.
6. Donker violet, doch niet schoon, maar de dwarsband
schoon licht geel.
7. Bruinoker en paarffe weêrschyn.
8. Groenachtig blaauw, als Engelsche asch.
9. Rusgeel.
10. Paars of violet.
11. Omber met weinig rood.

Aan-

Aanmerkt nu eens, van achteren af beginnende en zo na vooren Aanmerkin-
ge over de
zelve Koleu-
ren. toe, of dezelve niet allengskens nader en nader krachtiger worden, door het tusschen mengen van krachtige en geweldige kleuren. De agterste hoop heeft 'er geen, de middelste een, en de voorste twee, waar van de eene geweldig is.

Nu zoude iemand mogen vraagen, waarom ik de geweldige, te weeten rusgeel, alhier plaats, nademaal die tegens een lichte grond van geene kracht is. Hier op antwoord ik, dat men hem moet aanmerken als het voorste beeld, zynde aan weêrzyden met twee donkere geeloten.

Men moet ook niet denken, dewyl ik de koleur van ieder beeld dus aanwys, dat zy daarom van 't hoofd tot de voeten uit die zelve koleur moeten weezen. Ziet maar na de schets, en denk op haare lapjes, die zy aan hebben, het een groot en het ander klein, van gebrokte en zwakke kleuren waar mede zy vermengd zyn en bekwaamelyk tegen de grond voegen; gelyk wy op zyne plaats gezegt hebben dat, om groote partyen van voornamē kleuren te maaken, als geel, rood, of blaauw, wanneer zy in een Ordinantie de overhand hebben, men zodanig een geweldige party, met vermenging uit dezelve, vergrooten of verbreedē kan; by voorbeeld, Rusgeel met bruinoker, omber, of diergelyke; 't welk evenwel geel blyft: en op zulk een wyze kan men met alle de kleuren doen, als schoon groen met ander groen, rood met purper, paars met blaauw of graauw, geelachtig wit met graauw, en zo voort, als maar een van beide minder schoon is.

Van de Harmonie of Houdinge der Koleuren.

V Y F D E H O O F D S T U K.

Dewyl de leesgierige Schildergeesten doorgaans bewust zyn, dat 'er weinig Schryvers van de *harmonie* of houdinge der kleuren geschreeven hebben, en dat het geen, 't welk zy daar van noch hebben voortgebracht, heel duister en onverstaanbaar is; zal ik myne gedachten, om deze zaak klaarder op te helderen, een weinig meerder uitbreiden, en aan de yverzuchtige Konstbeminnaars mede deelen.

In alles, dat de konst raakt, moet men naauw acht geeven op de natuur, vermits die zich zelve best schikt en voegelykst reddert. Dat men in
deze wel
acht geeve
op de natuur. Doch menigmaal zien wy iets fraays, 't geen zich wel opdoet in de natuur; daar nochtans de reden, waarom het zelve zulk een eierlyke welstand heeft, aan ons verborgen blyft. By dusdanige gelegtheden moeten wy de regels van de konst der schikking doorloo-

loopen, en zien met welke derzelve die voorwerpen overeen komen; en daar na die van de houding; wannecr men haast een begrip van de welstand, welke op reden steunt, zal bekomen.

Waar in de harmonie, De *harmonie* spruit uit een plaatsing van flauwe tegens krachtige kleuren, en sterke tegens zwakke; daar de houding zodanig in blyft, dat het schynt als natuurlyk uit malkanderen te vloeijen.

En om hier van een voorbeeld, tafereelsgewyze, te geeven, zo verbeeld u een Stuk in drie gronden verdeeld. Stelt in het midden, op de voorgrond, uwe voornaamste beelden, en daar onder eenige met geweldige kolcuren; welke beelden tegen een grotsgewyze en donkere rots, welke achter hen is, krachtig uitkomen, en also een kloeke *massa* vertoonen. Ter regter zyde, op de tweede grond, voegt desgelyks eenige beelden met schoone kleuren, doch een tint bruinder als die op de voorgrond staan; en agter dezelve een luchtig en graauwachtig groen bosje; en noch verder een helder verschiet, doch met eenige kleine boomen hier en daar gestopt: welk bosje noch een tint donkerder moet weezen als de beelden op de tweede grond. Aan de linker zyde, mede op de zelve grond, stelt daar eenige andere beelden, zo jonge dogters als kinderen, met zwakke kleurde kleederen, die zich echter tegens de lichte gebouwen in 't verschiet, en de blaauwe lucht, schoon opdoen en wel houden zullen.

Hier uit kan men bemerken, hoe deze drie partyen, te weeten, die in het midden en de wederzydsche, uit de natuur der gronden, daar zy tegen aan komen, elk zyne plaats behouden. Het voorste, dat het krachtigste is, en meest in licht bestaat, dringt met geweld tegen het allerdonkerste, 't welk in 't heele Stuk is, voor: en de wederzydsche, hoewel zy byna even licht zyn, worden door de achtergronden, die met hen maar ééne tint verschillen, bepaald; waar door zy niet verder, noch nader by, gelyken dan zy in der daad zyn. Invoegen men klaarlyk kan bezeffen, dat, schoon die drie partyen even gelyk van kracht en kleur waren, de zelve door de achtergronden zodanig gemaatigd konnen werden, dat, zo men wil, eene alleen zal afteeken en d'andere wyken. Begeert men nu de voorste beelden donker te hebben, zo schikt men deze stelling maar anders om; want dezelve is in alle gelegentheden goed. Aldus zal men zeer gemakelyk konnen de gronden en de voorwerpen by een brengen, en een houding daar in veroorzaaken. Desgelyks geeft de houding en plaatsing der kleuren eene der grootste bevalligheden in een Stuk.

Het vermogen der kleuren tegen Maar om het vermogen der kleuren tegen bekwaame gronden na hunne wykinge noch duidelyker, en tot meerder gemak der Konste.

stenaars, te doen begrypen, zal ik een tweede bewys, met een Af-bekwame
teekening hier nevensgaande, voortbrengen, en over het zelve in gronden,
't breede redeneeren. met een
Voorbeeld
aangevaard.

Deze Boot, als zynde het voorste, verbeelden wy heel verguld, en krachtig van slikkering, tegen de schaduw der boomen en steenrots. Het voorste vliegende beeld, op dezelve *distantie*, geef ik een licht rood kleed tegen het donkere der zelve rots, met zodanig een kracht dat het met de schuit overeen komt. De tweede, daar aan volgende, heeft een schoon groen kleed, mede licht, tegen de gemelde rots, alwaar dezelve, van een halve koleur, flauwer werd; terwyl de derde, die zich noch verder en in de schaduw bevind, welke een donker blaauw kleed, tegen het diepste des hols of doorzicht, 't geen licht is, nevens de lucht, welke zich geelachtig blaauw vertoont, afsteekt en op zyne plaats blyft. Het staande beeld, op de wykende zyde des boots, steekt met een donker en gloeiend geel kleed, tegen het voorgemelde doorzicht, met meerder kracht af, dan het blaauwe kleed, en minder als de voorsteven van de boot, die het meeste geweld doet, als zynde de grootste party, welke met de weërschyn in het water verdubbeld word. Aan de overzyde der rivier ziet men tegen de boomen noch andere beelden, zo naakt als met zwakke koleurde kleedingen, gelyk appelbloesem, blaauw, lichte weërschyn, en wit, hier en daar met wat geel geschakeerd; en hunne schynfels met die van 't groen der boomen in het water spiegelen, strekkende tot tegendeel der andere zyde. Deze beelden, hoewel zwak en licht, zyn na hunne vermindering in kracht gelyk met het middelste vliegende beeld als op eene *distantie*; dewyl zy van eene natuur in halve koleuren bestaan: even gelyk het rood van het voorste vliegende beeld met het geel van 't schuitje, beide geweldige koleuren, overeen komt. De Roeijers zyn in 't donker blaauw.

Dit Voorbeeld strekt niet alleen in 't byzonder tot aanwyzing van Aanmerkinge over dit Voorbeeld.
zulk een Ordinantie, maar in 't generaal van zodanige als men zoude kunnen bedenken. Niet dat voor aan een geel voorwerp moet wezen achter een blaauw, en in het midden een groen, purper of paarsch; maar zodanig van koleur als men begeert: want men zou, in plaats van deze vergulde boot, een roode kunnen stellen; en aan het voorste vliegende beeld, in steê van een roode, een geel kleed voegen; wel te verstaan als men elk een bekwaame achtergrond gave. Hoewel nu het geel der boot en het roode kleed van 't beeld twee geweldige koleuren zyn, zo zyn zy echter noch eenigfins onderscheiden van natuur: en vermits het geel uit zich zelve lichter is als het rood, vereifcht het rood ook een donkerder koleur dan het geel, om af te steeken.

Als men nu, in plaats van de beelden aan de overzyde van het water, welke appelbloessem, blaauw, enz. gekleed zyn, andere kleuren wilde voegen, als groen, of rood; zo kan men mede zyne vryheid daar in neemen, wanneer men, gelyk in het voorige, een bekwaame grond daar achter stelt, waar door zy na hunne *distantie* afteekenen: want schoon zy in het verschiet zyn, is het echter geen wet dat zy van zwakke of halve kleuren geschilderd moeten weezen. Daar is geene zoo geweldige kleur, die niet kan gemaatigd en bepaald werden na haare *distantie* of afstand. Dat in dit voorbeeld de kleuren aldus na hunne rang geschikt zyn, de geweldige voor, en de minder krachtige na derzelver aart verder en verder; dat is om duidelyk aan te wyzen, en klaarlyk te doen begrypen, waar toe ieder kleur bekwaam zy, het zy om met geweld door te dringen, of met zwakheid te wyken. Nochtans is het kwalyk mogelyk, dat ons een zaak, daar alle die kleuren na hunne byzondere natuur zo voordeelig vallen, aldus by geval zal voorkomen, gelyk hier in deze Afteekening aangetoond werd: doch men kan dezelve in alle gelegtheden genoegzaam veranderen.

Gelykenis.

Neemt, by voorbeeld, dat gy, in plaats van dat vergulde schuitje, een witte marmere steenhoop met basreleeven, uitsprongen en holligheden hebben wildet, en zulks krachtig gedaagd; het verschiet daar achter gestopt; en de boomen agter de gemelde steenhoop, in plaats van graauwachtig, gloeiender, donkerder, of nader by maakte: zo zou het dezelve uitwerkinge te weeg brengen die hier de schuit nu doet, en mede met kracht voor dringen; alhoewel het wit, gelyk wy weeten, geen geweldige kleur is als wel het geel. Doch het gaat daar mede als met een Leger, wanneer de Generaal absent is: dan is het de Lt. Generaal die het in zyne plaats commandeert. Desgelyks, als de Capitein niet by zyne Compagnie is, voert de Lieutenant het gezag, vervolgens de Vaandrig; en ten laatsten is 'er noch een Sergeant die de voorrang heeft. Zo is het ook, als 'er de geweldige kleuren niet en zyn, stellen de andere hun vermogen in 't werk, min of meer na dat de zaak zulks vereischt: hier in is het voornaamste gelegen.

Maar wanneer men nu zyn *Concept* aldus geschikt heeft, gelyk ik zeg, met die witte steenhoop, moet men aanmerken, dat de zelve het krachtigste voorwerp in 't geheele Stuk moet weezen, en dat men geen geweldige daar omtrent plaats geeve die deze, welke boven alle moet heerschen, verzwakke en te niet doe, 't en zy die in zich zelve door de dampen, of hunne gestelde achtergrond, zodanig gebroken zy, dat ze niet meer te zeggen hebbe, dan een halve kleur.

Van

Van het schikken der ongelyke Voorwerpen, benevens licht tegen donker, en donker tegen licht.

ZESDE HOOFDSTUK.

Daar is zeer veel geleegeen aan het wel plaats en schikken der voorwerpen: want indien wy alle dezelve op het allerschoonste verkoozen hebben, en die achteloos by een voegen, zullen ze veel van den luister, dien ieder bezit, verliezen. Wederom, in tegendeel, zal een goede schikking en plaatsing een voorwerp, dat in zich zelve oncierlyk is, bevallig maaken. En om hier van eenige voorbeelden te geeven, zal ik met deze nevensgaande beginnen.

Op de voorgrond, aan de regter zyde, legt een omgevallene pot tegens een groote steen, welke beide krachtig en gloeiend in 't licht zyn tegen het donker der boomen, die op de tweede grond staan, en hoog opschieten. Op de derde grond, heel laag aan het water, ryft een kolonnade op, die zich weder licht vertoont. In het midden des Stuks ziet men den *horizont* heel laag met eenige bergen, en op de voorgrond drie beelden, maakende te samen de grootste party; zynde meest in gloeiende en donkere koleurde kleedingen tegen het flauw en licht des verschiets. Op de tweede grond beschouwt men een jongeling, die met het huis, waar in hy staat, onder in de schaduwe zyn, veroorzaakt door de slagschaduwe der boomen aan de andere zyde. Dit huis is van hartsteen, by gevolg licht tegens het blaauw der lucht. De voorgrond is zonder groente heel en al verlicht, doch wel 't meest omtrent de beelden.

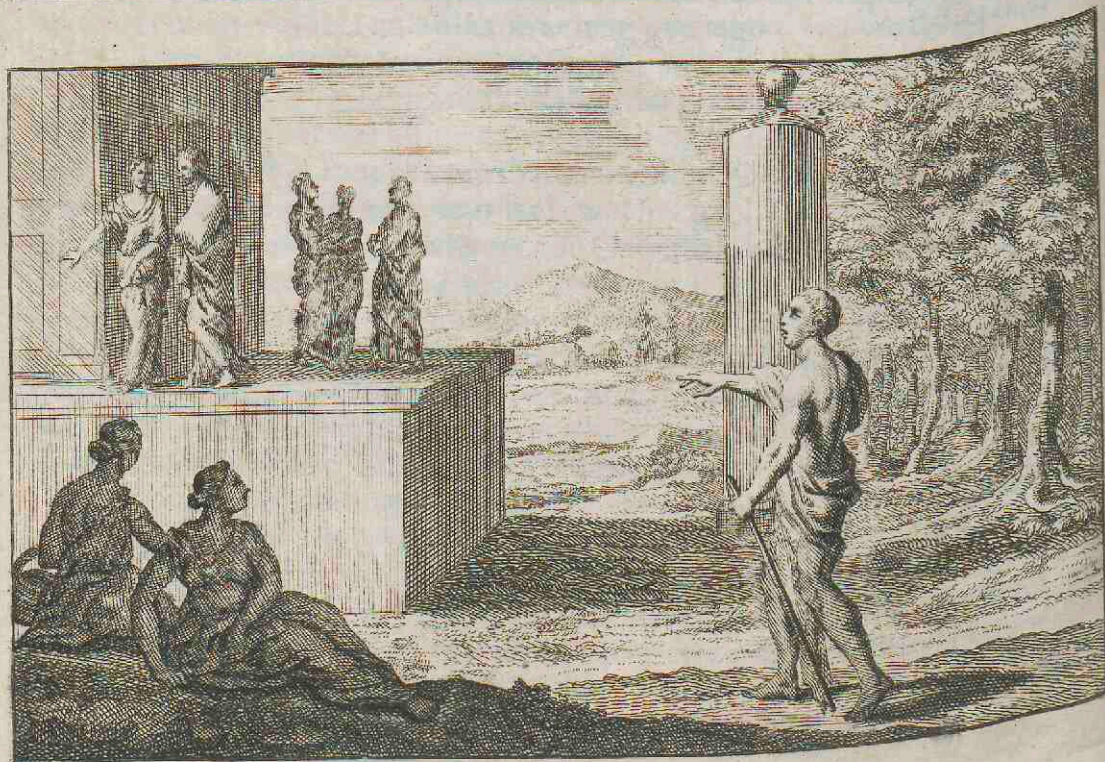
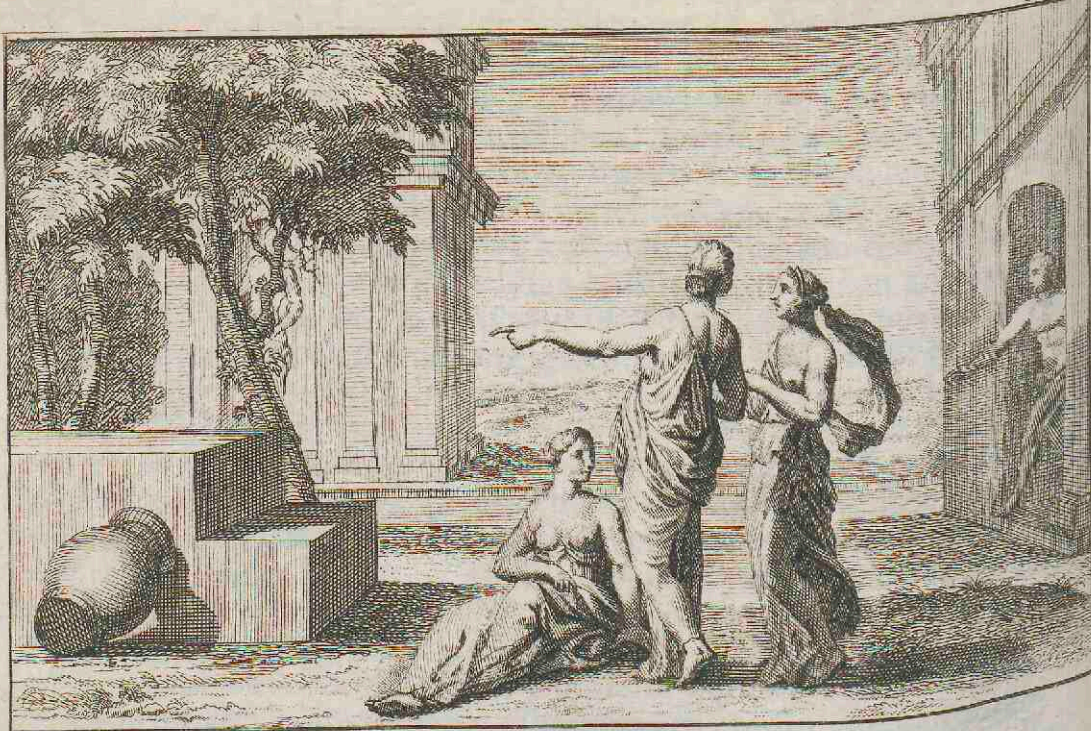
Deze verhoog-schets wyft ons aan de ongelykheid der voorwerpen in een Ordinantie, en hoe men dezelve na de konst voegelyk, het een hoog en het ander laag, benevens hunne kracht, zal schikken, om een veranderlyke welstand te verkrygen. Door de voorwerpen versta ik roerende en onroerende, als leevendige schepsels, menschen, beesten, vogels, boomen, heuvelen, gebouwen, enz. zo wel *parallel* aan het Stuk, als wykende of achter malkanderen.

Wat aangaat de kracht, die bestaat in licht tegen donker, en donker tegen licht: want buiten de koleur, is 'er anders geen middel om de voorwerpen tegens malkanderen te doen afsteeken als deze.

Wy hebben gezegt, dat die drie beelden heel krachtig van koleur ep donker tegens het flauw des verschiets komen. Daar door wys ik

Voorbeeld
der ongelyke
Voorwerpen.

Aanmerkinge
over de
voornaamste
omstandig-
heden van
het Voor-
beeld.

Schouren. fco.

ik aan, dat 'er in een zelve Stuk geen twee lichten op een gelyke grond mogen zyn, alschoon zy even krachtig afsteeken; maar wel, dat de eene party in kracht van licht, en d'andere in donker moet bestaan. Het is ook wel te begrypen, vermits die drie beelden tegen het lichte verschiet komen, en niet in de schaduw, dat zy noodzaakelyk donkere koleuren vereischen. En, in tegendeel, die pot met de steen tegen de donkere boomen afsteekende, is een algemeene regel, dat, als 'er eenige lichte voorwerpen aan d'eene zyde zyn, die aan de andere zyde donker moeten wezen.

Beschouwt nu het tweede voorbeeld, als zynde een aanmerkinge die afhankelijk is van het voorige; konnende het een zonder het ander niet bestaan. Dit strekt tot het wel verstaan der lichten, boven, nevens en achter malkanderen, en dat men altyd de voornaamste reddering op zodanig een wys moet zoeken: daar het eerste ons aanwyft de ongelykheid der voorwerpen, hoog en laag.

Voorbeeld van dag en schaduw, als mede de reddering en welstand.

De voorzittende beelden, met de eerste grond, zyn donker, als van een dryvende wolk beschaduwd, gelyk mede het loopend beeld tot de helft. Het gebouw, op de tweede grond, is vlak in 't licht, nevens de twee staande beelden, die weër tegen de donkere zyde des huis afkomen. De drie achterste zyn in de schaduw van het zelve gebouw, tegen de lucht die hun tot grond dient. De kolom, mede op de tweede grond, is byna tot boven toe in de schaduw tegen de achterste boomen die na het oogpunt wyken. Deze halve lichte man werkt weder tegen die donkere kolom; terwyl het onderlyf, dat met de eerste grond donker is, tegen de tweede, die heel licht is, afsteekt.

Dat de oorzaken der slagfchaduw altyd aangewezen moeten worden.

Doch het is niet genoeg, dat men hier of daar een slagfchaduw plaatse; maar men moet ook duidelyk de oorzaak daar van aanwyzzen: in zulker voegen dat de aanschouwers niet genoodzaakt zyn te vraagen, waar die van daan komt: want alle fchaduwen zyn niet evencens. d'Eene is donker, en d'andere wat helderder: en, behalven dat, verschillen zy somtydts ook van koleur. Derhalven zal het niet ondienflijg zyn alhier iets of wat daar van op te haalen, tot 'er tyd dat wy die zaak op haare plaats in 't breede zullen verhandelen.

Als mede hun verschil in de koleuren.

De slagfchaduw van het loof der boomen verthoont zich veeltydts minder of meerder groen, na maate dat het zelve digt of yl is. De slagfchaduw, die de dryvende wolken veroorzaaken, is zwak, en heeft geen koleur als die der tusschen-lucht. De slagfchaduw van een rood, groen of blaauw gespannen gordyn, werd mede van dezelve koleur gekoloreerd. Die van een huis, of andere zwaare opgeregte steenwerken, zyn graauw en duister, enz. Keeren wy nu weder tot onze voorgenomene zaak.

't Is wel te begrypen, dat het geen hier in deze voorbeelden aange-merkt is, wegens licht en donker boven, nevens en achter malkanderen, anders om even het zelfde is: dat 's te zeggen, als het geen, 't welk nu donker is, licht waar, en het lichte donker. Ook is het onwederfpreekelyk, dat, by aldien men één van die lichten weg nam, d'ordinantie en aangename reddering t'eenemaal te niet zou worden, ja zodanig dat men dezelve onmogelyk zou kunnen goed maaken, zonder het geheele Stuk te veranderen. By voorbeeld, neemt eens dat het loopende mannetje boven donker was, hoe het zelve dan van de kolom zoude kunnen afsteeken; nademaal wy te vooren gezegt hebben, dat donker tegen donker heel oneigen is. Want maak te men de kolom licht, hoe zou men het dan stellen met de lucht? En indien de lucht achter de kolom donker was, is het wederom niet goed: want de heele voorgrond, en alles 't geen zich daar op bevind, is donker, en de tweede grond weder licht. By gevolg zou het zonder schikking of welstand weezen. Hier uit kan men ligtelyk afneemen, dat het als een onfeilbaare regel doorgaat. Wanneer nu de koleuren, na hunne eigenschap, wel geschikt, daar by komen, (want wy weten, dat de voorwerpen meer als eenderhande koleur hebben, en dat men de zodanige kan kiezen welke men best oordeelt) zal de welstand zo veel te aangener weezen, en zullen onze oogen daar door noch meer gestreeld worden. De boomen, schoon ze zich altyd groen vertoonen, zyn daarom evenwel veelderley, na den tyd en hunnen aart. Zommi-ge zyn zee-groen, andere hoog-groen, deze ros, die graauw-groen, die weder licht- en andere donker-groen. De gronden zyn desgelyks verschillende, als berg-, zand-, kley- en slijkachtig; gelyk ook de veelerhande steenen: al het welk wy in het eerste Hoofdstuk dezer verhandelinge genoegsaam aangetoond hebben. Wat de menschen, geene uitgezonderd, aangaat, wat koleuren hebben die niet al? In 't kort, iemand, die de schikking der koleuren wel verstaat, welke best op en nevens malkanderen passen, zal zich nooit verlegen vinden.

Voor al dient men ook in acht te neemen, dat in een Ordinantie de eene zyde het tegendeel van de andere is, niet alleen wegens licht en donker, maar ook in hoogte en laagte: zo wel in Historien als Landschappen, ja in alle verkiezingen.

De *Concepten* dezer twee voorbeelden zweemen niet kwalyk na dat in het voorgaande Hoofdstuk; doch hier zyn veel meer veranderingen in: want het voorige was van de kracht der voorwerpen, donker of licht tegen des zelfs strydige gronden; en deze, hoewel de zelfde aanmerkinge, wyft ons aan hoe die geschikt worden boven

Het licht en donker in dit voorbeeld, anders om geschikt, veroorzaakt de zelfde uitwerkinge.

Doch één licht uit het zelve weggenomen, vervalt de welstand t'eenemaal.

De verschillendheid der koleuren van het groen der Boomen. Als mede de Gronden, Steenwerken, en de Menschen.

Dat in een Ordinantie de eene zyde heel contrarie van de andere is.

Algemeene aanmerkinge over de beide Voorbeelden.

malkanderen, als het zo voor valt. By voorbeeld, men ziet een troep beelden op de voorgrond tegen een ander op de tweede grond, wat hooger, en die weer tegen een ander noch hooger, en zo voort tot de zoldering of lucht toe. Wy hebben in 't vierde Hoofdstuk aange-toond, hoe men de voorwerpen achter elkanderen moet doen afsteeken, en aan de grond vast kleeven: maar dit wyft ons voor eerft, hoe de lichte en donkere voorwerpen boven malkanderen moeten gefchikt worden, dat zy elkanderen deugd doen, en elk zyne plaats behoude; als mede hoe dat men, uit gebrek van fchaduwe, de koleuren te baat moet neemen; en ten derden, hoe men de ongelyke voorwerpen tegen malkanderen moet ftellen, 't welk de ziel en 't leeven in een Ordinantie is, voornaamentlyk daar zeer veele menfchen zyn. Doch het word niet verftaan voor de menfchen alleen, maar allerhande voorwerpen, als gronden, heuvelen, borftweeringen, tranfien, venfters, daken, wolken, en lucht, ja alles wat men achter elkanderen ziet opreizen, daar zich menfchen op kunnen vertoonen. Als ik zeg van wolken, moet men verftaan, dat men zo wel beelden in de lucht vliegende, en op de wolken zittende, kan verbeelden, als op de aarde. Het is voornaamentlyk in zulk een gelegenheid, te wecten, als de meefte werken in de hoogte beftaan, dat veele zich verleen vinden in de ver-fcheidene lichten, koleuren en tinten. Derhalven, gy leergierige Schildergeeften, neemt het zelve als een onfeilbaare regel in acht, en overweegt verders, alle het geene ik in deze voorbeelden aangemerkt hebbe, wel ter deeg; op dat gy niet en valt in de algemeene misflagen die hier doorgaans in begaan worden.

Nu zal ik noch een derde Afteekening, wegens de dwarffe en wykende voorwerpen, als zynde een vervolg van beide de anderen, hier nevens voegen.

Derde Voor-
beeld.

Ziet in dit voorbeeld deze wykende fchuit tegen een dwarffe hoog-te, of aarde borftweering, alwaar verfecheidene menfchen benevens malkanderen op leunen, welke, nevens de achter opfchietende boomen, de gelykheid dezer borftweeringe breeken. De aankomende beelden vertoonen zich weder tegen het verfehiet, 't welk dwars loopt.

De fchuit is krachtig in 't licht tegen de donkere borftweering die halfwegen het Stuk eindigt, alwaar de voorfte herwaarts aankomende beelden, met licht, weder tegens afsteeken, als mede tegen de achterfte die in de fchaduwe zyn; en deze doen hunne werking weder tegen het licht der gebouwen in 't verfehiet. De lucht, aan de regterzyde des Stuks, is met zwaare fchuins afloopende lichte wol-

wolken; en aan d'andere kant zyn 'er geene, of heel klein.

Hier word men voor eerst een groote bewegelykheid in de schikking der voorwerpen, die tot op den *horizont* tegen malkanderen aanloopen, gewaar, en de andere zyde het tegendeel; het welk een aangenaame verandering geeft, voornaamentlyk als 'er eenige werkende voorwerpen zyn die het oogpunt aanwyzen. De tweede aanmerkinge bestaat in een reddering van licht en donker, gelyk in de voorgaande.

Aanmerking
over de
schikking
der Voor-
werpen.

Als mede in
licht en don-
ker.

Dit voorbeeld wyft ons dan aan, hoe men zich by gelegentheid van zodanige middelen kan bedienen, om diergelyke werkinge uit te drukken. Om die redens wille is het, dat deze zaak, op verscheidene wyze, meermaals word vertoond. Derhalven moet men het in 't werk stellen als het te pas komt, zo veel en zo weinig als men goed oordeelt, hoewel men het nooit te veel kan gebruiken; vermits de verandering niemand verveelt, maar altyd behaagelyk en aangenaam is. By voorbeeld, hier een doorzicht, daar weêr gestopt met boomen, huizen, enz. hier een kromme weg; daar weêr een gebouw 't geen een deel van het verschiet bedekt; hier weder een stuk vlak land; daar een loopende rivier, met boomen langs de kant, die een eind weegs na het oogpunt, en alsdan zich links of regts, dwars door het Stuk, om een rots keert, en eindelyk zich verliest uit ons gezicht. Die verandering houd ons in een geduurig vermaakelyk verlangen. Maar men moet wecten, dat dit meest de Ordinantien in de opene lucht, of landschappen, betreft.

Deze opmer-
kingen zyn
in alle gele-
gentheden
noodzaak-
lyk.

*Van de Welstand in de ongelyke en tegenstrydende
Voorwerpen.*

Z E V E N D E H O O F D S T U K .

Wanneer wy de kennis van het ordineeren niet en hebben, is het alles wildzang wat wy in de Konst zoeken uit te wercken. Ja indien men noch al eens een goede schikking voor den dag brengt, hangt het alleenlyk van 't geluk af: daar in tegendeel een wel geordineerd Stuk, schoon maar tamelyk geschilderd, altoos een aangenaame houdinge zal voortbrengen. Ik vind de waarheid dezer reeden inzonderheid klaar werkende in de ongelykheid der voorwerpen, welke een leeven en roerendheid in een Ordinantie veroorzaaken; gelyk wy verscheidene maalen getoond hebben in de

verhandeling van 't Ordineeren, als mede in het eerste en laatste Voorbeeld van 't voorige Hoofdstuk.

Deze roerendheid word gelukkiglyk uitgevoerd, indien de nabuurigheid der tegenstrydige dingen voorzichtiglyk word gepaard: want door dit middel zullen de voorwerpen elkanderen in een Stuk zo welstandig bejeegenen, dat zy het vermaak van 't oog in alles zullen voldoen; niet zo zeer door de natuur aldus geplaatst, als wel door een konstige t'zamenfchikkinge van een schrandere Schildergeest.

Wat door de
ongelyke
Voorwerpen
word ver-
staan.

Door de ongelykheid der voorwerpen verftaa ik de gedaantens derzelve, wanneer het een hoog is, dat dan het ander langkwerpig zy, deze spits, die vierkant, rond, ovaal, en zo voort. Doch eer ik verder gaa, zal ik een middel aanwyzen, 't welk ik gebruikt heb, om hier in op een gemakkeleke manier de ervarentheid te bekomen.

Middel om
dezelve in
een Ordinan-
tie te leeren
by een fchik-
ken.

Eerst tekende ik allerley foort van beeldtjes op verfcheidene actien, zittende, fttaande, bukkende, leggende, gaande, enz. en knipte dezelve met de fchaar uit. Daar na tekende ik myne Ordinantie in fchets, leggende die vlak neder, en myne uitgesneede beeldtjes daar op; fchui- vende en paffende zo lang tot het my voldeed; waar ik een zittende, fttaande, of leggende plaatsfen moest; hoe veele hier, en hoe weinige daar, by een voegden: en dus heb ik na veel leggens een goede Ordinantie voortgebracht, die ik alsdan nateekende; veranderende de actie der zelve beeldtjes na het my goed dagt; behoudende echter de gefaltten in 't algemeen: daar groote moesten zyn, groote of fttaande laattende: daarkleene moesten wezen, leggende of zittende, en zo voort.

Als ook in
Landschap-
pen,

Aldus heb ik ondervonden, dat de stoffagie in een Landschap, met veele en kleine beelden, uit groote bywerken moet bestaan, tegen dewelke de beeldtjes uitkomen; als kloeke en loofryke boomen, zwaare steenwerken, vlakke gronden, enz.

en binnens
huis.

En binnens huis, in een paleis of kamer, moeten agter de kleine beelden breede en vlakke muuren met weinige ornamenten zyn: want ingevalle men veele kleinigheden daar in wilde maaken, zou alles even groot fchynen; en zo men by groote beelden eenige breede partyen voegde, zoude het alles zich klein vertoonen, of, op zyn best genomen, even groot in 't oog. Een grooter moet een ander klein maaken; een schuinste een ander regt; en een vierkant het nevensftaande spits, of rond. Het eene strydige moet by het andere geplaatst worden, op dat het eene het andere aanwyze.

Wat in de
daaging
waar te nee-
men zy.

Desgelyks gaat het met de daaging. Zo een breede party, het zy in dag of fchaduwe, bestaat, maakt dat alsdan de grond daar tegen arbeid. By voorbeeld, indien op de tweede grond een groote party

party in de schaduw is, zo laat de derde met eenige kantaagingen en vallende flikkerende lichten voorzien zyn. Dit zal de breedheid der schaduw, en de dertelheid der daagingen, ophelpen.

Doch deze twee verkiezingen hebben een heel verschillende manier van ordineeren noodig. Het voornaamste dient altyd voor af gesteld, en het andere daar na geschikt te worden.

In de Landschappen heerschen de onroerende voorwerpen; en de roerende dienen alleenig tot stoffagie. In tegendeel worden de beelden in een Ordinantie eerst geplaatst, en daar na de stoffagie. Want schoon wy zeggen, dat een regtstaande beeld by een kromme boom, en een kromme stam by een regtstaande beeld, gevoegd moet worden; verstaan wy met het eerste de stam voor het voornaamste, en het beeld voor het minste, of hulpmiddel in een Landschap: en in een Historie het beeld voor het voornaamste. Aldus moet het aangemerkt worden. Op de zelve wyze gaat het in een kamer met architectuur, pronkbeelden, basreleves, en andere eeraaden.

Wat het voornaamste in de Landschappen, en in Ordinantien met beelden gerekend word.

Derhalven geeft de ongelykheid der voorwerpen een byzondere welstand en aangename cicrlykheid. Want wat voordeel zoude het aan 't oog toebrengen, dat men eenige schoone druiven en meloenen ieder in een afzonderlyke schotel zag leggen? waarlyk gantsch geen. Maar indien men by druiven, meloenen, of andere knobbelige, ronde, langwerpige en grootte vrugten bragt, zou het een het ander een luister byzetten.

Welstand in de ongelykheid der vruchten,

Wy weten ook, dat een klein huis een tempel of paleis merkelyk vergroot en verheerlykt; als mede dat een lang en laag gebouw een toorn of mauzoleum doet opryzen.

Gebouwen,

Diergelyke tegenstellingen zyn 'er veel: maar alle voorwerpen te willen onderscheiden, en opnoemen, zou een onvermakelyk, als ook een onmogelyk, werk zyn. Derhalven zal ik my vergeenoegen met eenige der voornaamste op te haalen, vermits het een genoegzaam uit het ander vloeit.

en meerdiergelyke volgende.

Dit Voorbeeld, No. 1, met een hoogen *horizont*, wyft aan het behikken der voorwerpen na de perspectief. De trap A loopt op tegen een borstweering: het beeld B zit op de grond daar de trap opryft: en voor aan, daar dezelve nederdaalt, staat het beeld C. Het oogpunt D is op den *horizont*.

Eerste Voorbeeld.

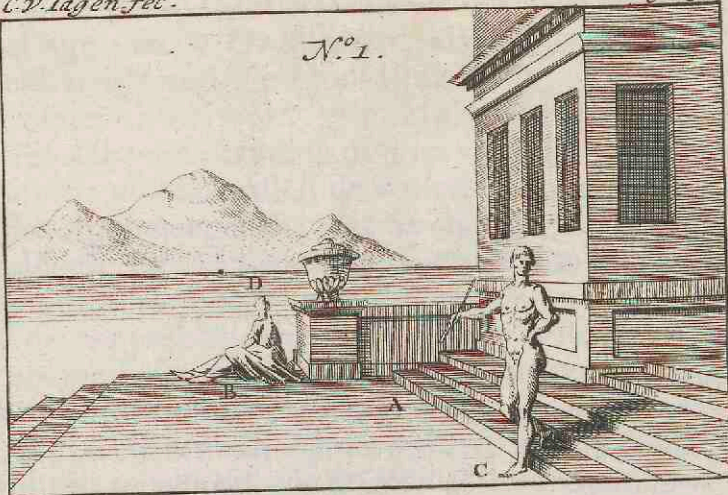
No. 2. Wyft het tegendeel van het voorgaande, wanneer den *horizont* laag is.

Twede Voorbeeld.

No. 3. is het zelfde als No 2. met een laag *horizont*.

Derde Voorbeeld.

N°. 1.

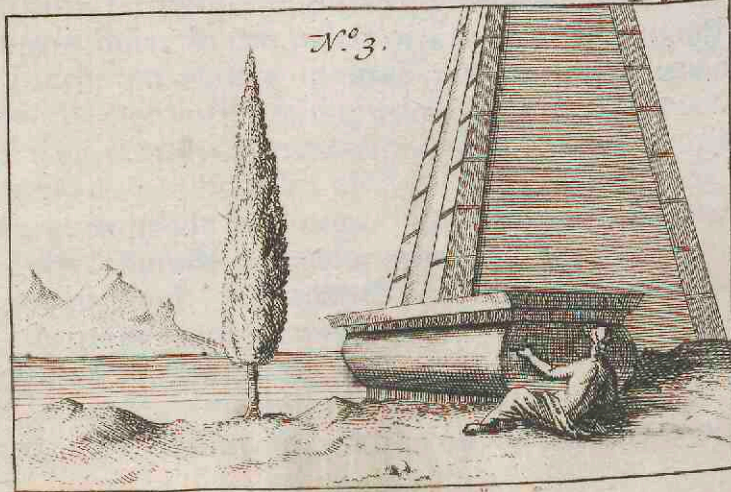

N°. 2.

pag. 238.

N°. 3.

Vierde Voor-
beeld.

No. 4. Wyft aan, dat by leggende voorwerpen fttaande beelden worden vereifcht.

Vyfde Voor-
beeld.

No. 5. Is het tegendeel. By leggende beelden moeten hoog opfttaande voorwerpen gebragt worden, als kolommen, boomen, en diergelyke.

En meer an-
dere ongely-
ke voorwer-
pen by mal-
kanderen
beft voege-
lykt.

By een spits opgaande piramide, of een hooge en smalle vierkante steen voegen wel bukkende, zittende, en leggende beelden. Ook mogen 'er by de piramide wel fttaande komen, maar meeft ter zyden.

Onder of by ftatuaas, in niffen of op pedestallen, pafften geen ftilfttaande beelden; ten ware men een van beide zittende vertoonde.

By leege haagen of gefchooren kreupelbos, voegen beft fttaande, leunende en bukkende; maar geen leggende, nog zittende.

Tegen een cierlyke steen, met basreleevs, zullen beelden met vlakke en breede partyen van plooijen zyn. Het tegendeel is desgelyks goed.

By een gelyk en zoetlopende rivier, brokkelige oevers en kanten.

By leggende beesten, fttaande menschen; als ook het tegendeel.

By paarden, ezels en kocijen, jongens, enz.

By fchaapen, geiten, en ander klein vee, volwaffene menschen.

By kantige speelinftrumenten voegen ronde, als hobo, luit, en diergelyke.

By een rinkelbom, een cimbaal of driehockig yzer met ringen, en zo voort.

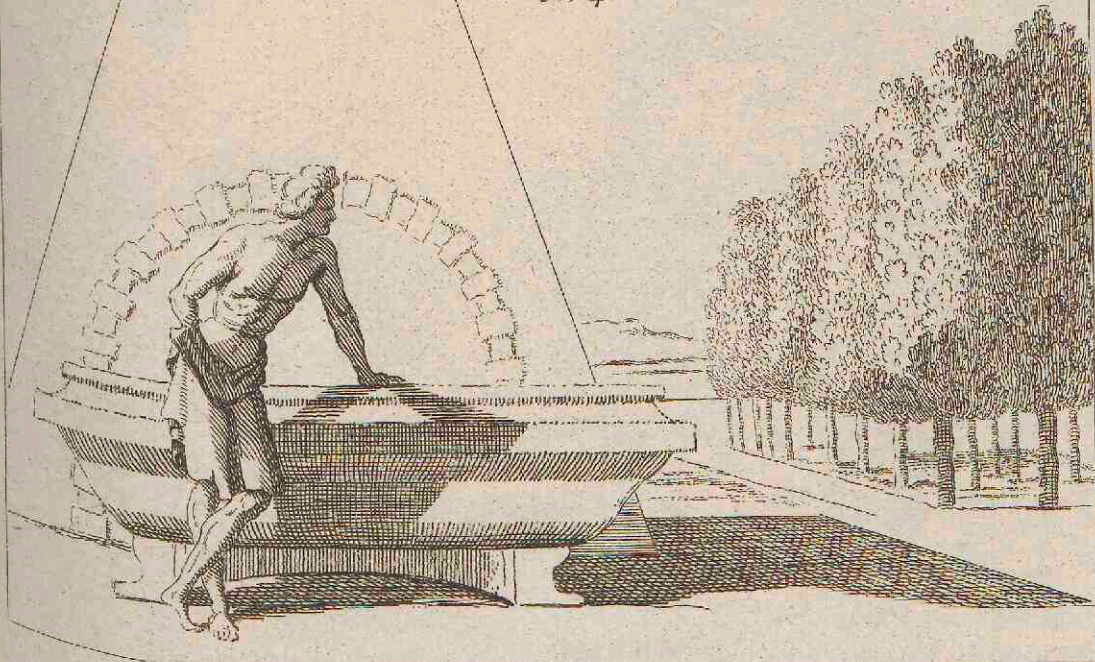
Doch wanneer iets in 't ordineeren gebragt word om een tegenftrydigheid te maaken, moet altoos het voornaamfte ftuk, 't geen men door het bywerk wil breeken, het meeft te zeggen hebben.

Van krachtige Voorwerpen tegen zwakke Gronden, en het tegendeel, of donker tegen licht, en licht tegen donker.

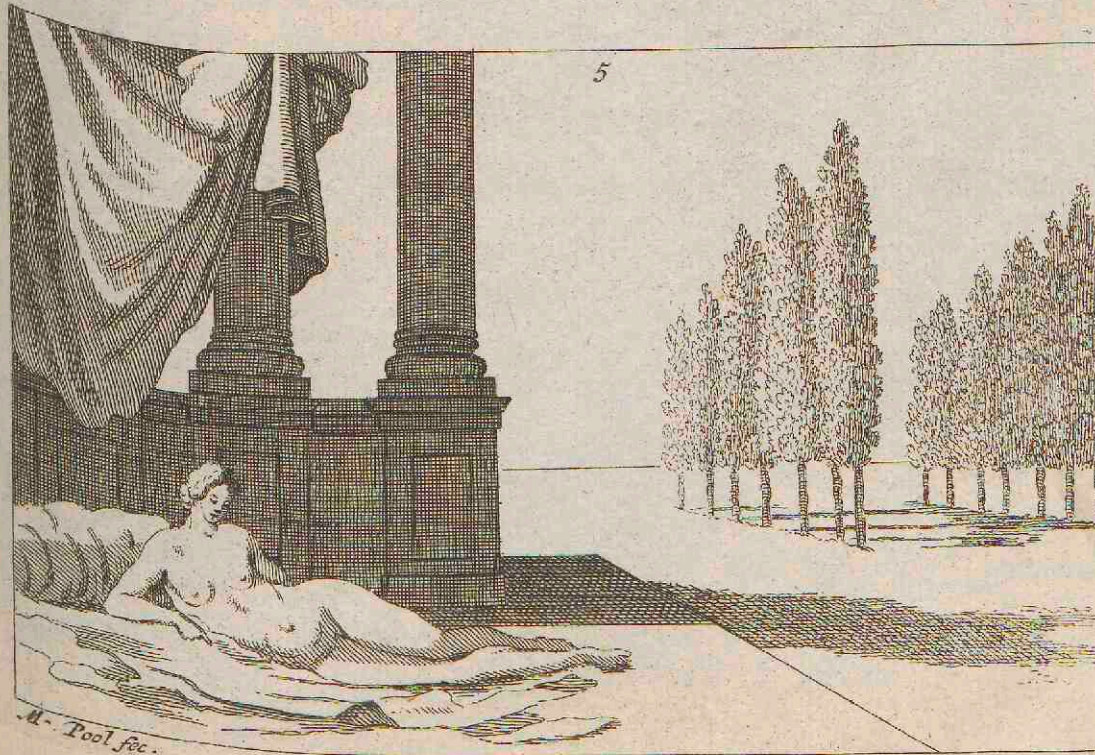
A C H T S T E H O O F D S T U K.

Omtrent de fchikking der koleuren heb ik reedts veel gefproken. 't Is ook cene der voornaamfte hoofdzaaken in de Schilderkonft: weshalven ik veele moeite heb aangewend om eenige vaste grondregelen daar op te bouwen, met die gedachten om vervolgens, by gelegentheid als het te pas kwam, goede redenen daar af te konnen geeven. Ik heb dan in myn ongeluk dit voordeel, of deze trooft noch, dat my nu geene hinderpalen meer te vooren komen in 't geene ik vast voornem te doen. Dienvolgens begryp ik het meer, als ooit. Ja ik verbeeld

N.º 4.

5

M. Pool fec.

beeld het my zodanig, als de natuur zelve; vermits my de kracht en aart der verwen ten vollen bekend zyn, en hoe die zich vertoonen.

Befchouwt dan dit nevensgaande voorbeeld, en oordeelt of het zelve van gewigt zy.

De man A, met een gloeiend feuiljemort kleed, tegen het flauw Voorbeeld. verschiet. De vrouw B, met een licht blaauw kleed tegen de achterstaande boomen. Of A, schoon azuur blaauw: B, heel bleek rood: anders A, donker schoon rood. B, koleur de rose: of A purper; en B wit. Dit zyn de voornaamste veranderingen, welke best by een voegen, behalven noch de weërschynen.

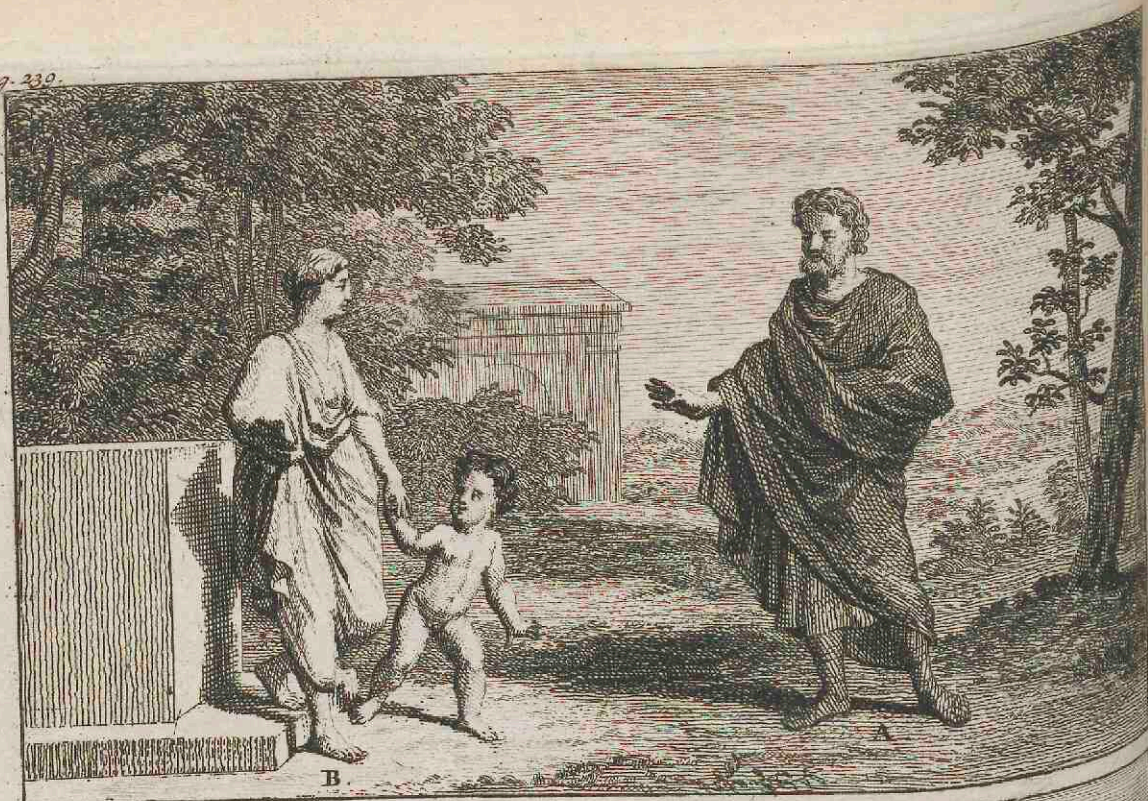
Nu zouden zommige mogelyk vraagen, of de blaauwe mantel, dien Tegenwerping, voor-
gefeld, men hier tegen het verschiet plaatst, niet stryd tegens het geene eens gezegt is, te weten, dat het blaauw onder de zwakke koleuren gesteld word? En hier zegt men gloeiend tegen zwak, en zwak tegen gloeiend. en opgelost. Waar op ik antwoord, van neen; vermits men gloeiende koleuren noemt welke uit zich zelve bestaan, en niet vermengd zyn, als schoon azuurblaauw, schoon geel, en schoon rood. Maar wanneer zy met wit gemengd worden, alsdan hebben zy hunne gloeiendheid niet meêr: want de donkerheid geeft de gloeiendheid. In tegendeel ziet men, dat het licht blaauw, licht geel, en licht rood, ja het wit zelf, verstreken voor zwakke koleuren tegen het donker; gelyk in dit voorbeeld blykt.

Waarom nu A van een enkelde of hoofdkoleur moet zyn, is om dat het verschiet, vermengd zynde met zo veele tedere en zwakke koleuren, daar mede geen gemeenschap zal hebben; het geen de eene zo veel te beter doet wyken, en de andere voorkomen. B doet het desgelyks in tegendeel.

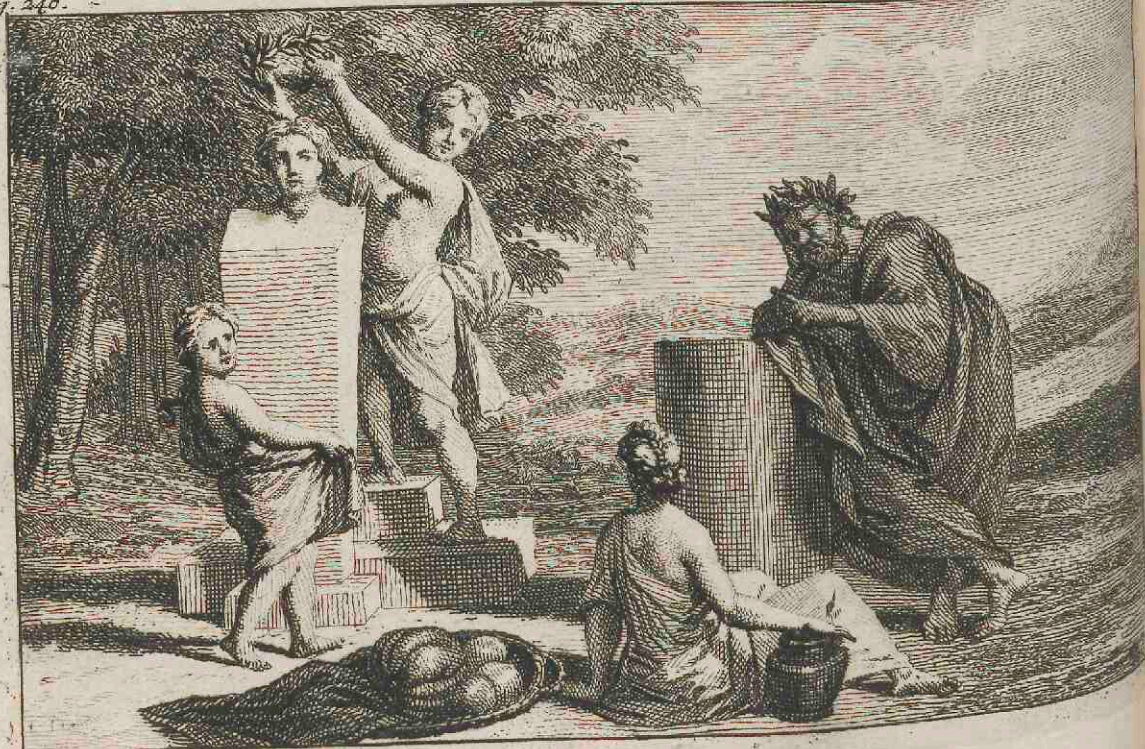
Dit kleen voorbeeld is zodanig, dat 'er geene Ordinantien kunnen zyn, van wat natuur die ook zouden mogen weezen, of ze mochten daar door goed gemaakt worden, zo wel in kamers als opene lucht.

Stelt men nu, in plaats van het verschiet, een gebouw met basreleves, beelden, of andere cieraaden, van een zwakke koleur, ofte wel van marmar, dat is al het zelfde: en maakt men, in plaats van de boomen, een gordyn, grot, rots, of ander gebouw van gloeiende steen, zo is het weder 't zelfde, ten opzichte van de koleur. Maar als A tegen een effene grond van een enkele koleur komt, 't zy graauw, of wit; dan mag het wel van verscheidene koleuren zyn, ofte weërschyn. Desgelyks zo men B tegen een behangsel, ofte veelverwige grond, voegt, is het noodzaakelyk dat die van een enkele koleur of lap moet weezen. By gevolg kan men oordeelen, hoe verre deze aanmerkinge zich strekt.

Aanmerking
over een ver-
andering in
de Achter-
gronden.
Doch

B.

Doch vermits dit voorbeeld maar het licht en donker alleen aanwyft, hebben wy noch een ander, met een derde of tuffchen-tint, daar onder geplaatst; het welk, nevens het bovenfte, duidelyk en klaar genoeg zal zyn om een bevatting te geeven tot het opstellen van allerhande Ordinantien, hoedanige die ook zouden mogen weezen, zo wel binnen als buiten; gelyk wy hier voor nochmaals gezegt hebben: alwaar het fchoon dat het *concept* in twee, drie, vier, of meer troepen bestond; acht neemende op de gronden waar tegen zy gesteld zyn, 't zy flauw, krachtig, ver, of naby; op dat de gemelde troepen, met kracht van lichte of zwakke koleuren, hunne behoорlyke fchoonheid en welstand mogen verkrygen; niet alleen ieder troep in zich zelve, maar ook alle in 't generaal.

Donker tegen zwak steekt wel af.

Wy bevinden, dat, wanneer donkere koleuren tegen een zwak verschiet gesteld worden, zy dan merkelyk komen af te steeken; 't geen het een verre doet schynen, en het ander naby: te meer, als men eenige lichte en zwakke koleuren op de voorgrond zet, zo dat het dan noch veel meerder kracht doet; gelyk men in A kan aanmerken.

Als ook het tegendeel.

Uit welke reden genoegzaam klaar te zien is, dat men de zelfde uitwerkinge met het tegendeel kan te weeg brengen; zulks dat de stelling van zommige daar door geheel verworpen word; te weeten, dat men de krachtigste en gloeijenste koleuren altyd voor aan moet plaatsfen, om te meer te doen voorkomen; en de zwakke na proportie dat zy wyken, hoe flauwer hoe verder: niet denkende, dat het meest in de grond bestaat.

Deze tweede schikking is de zelve als de voorgaande, uitgezondert de voorgrond, welke daar by gevoegd is tot volkomene onderrichtinge van onze meening in 't plaatsfen der koleuren ordentelyk en voordeelig: door welke regel men allerhande Ordinantien gemakkelyk zodanig kan schikken, dat 'er een goede en schoone *harmonie* in blyft.

Twede Voorbeeld.

Ik stel ter linker zyde op de voorgrond, in 't gras, een zittende vrouw, met de regter voet naar 't licht; hebbende een wit kleed onder, en een licht rood boven. Haare regterhand houd zy op een donker, groenachtig blaauw potje. Een weinig verder, vlak achter deze vrouw, staat een halve kolom van graauwe steen, daar zy tegen afsteekt; op welke kolom een oude patroon, of filosoof, is leunende, in donker-blaauw gekleed, hebbende op zyn hoofd een krans van groene bladeren. Ter regter zyde, op de voorgrond, die zandig en hier en daar rosachtig is, legt een groote platte mand, donker-ros van kleur, en daar in een groote Italiaansche pompoen op een schoone donker-blaauwe doek, die half uit de mand over de lichte grond legt. By het

het zelve staat een meisje, houdende haaren schoot open; zynde gekleed in koleur de rose. Achter haar vertoont zich een zwaare witte Term. Ter linker zyde van dezelve staat een vrouw, in licht violet gekleed, welke de genoemde Term een krans opzet. Het meisje ziet men op zy, en de vrouw van vooren. De filosoof wyft de voor hem zittende vrouw naar de Term, daar zy ook na om ziet. De Term met de twee meisjes zyn digt aan een; maakende, nevens de grond, een groot licht, waar tegen de mand sterk afsteekt.

Van het bestuiven der Voorwerpen.

NEG ENDE HOOFDSTUK.

Daar is noch een zaak, die door veele Schilders ongeagt voorby geslagen word, en nochtans van een groote nuttheid en welstand is, als die wel en natuurlyk word waargenomen; 't welk is van het bestuiven der voorwerpen door stof en zand, zo wel in kamers als buiten in een hof, hoewel d'eene zomtyds schoon geveegd, en d'andere geharkt word; maar de pedestallen, baluisters, borstweeringen, vaazen, noch pronkbeelden nooit: in gaanderyen en gemeene wandelplaatsen desgelyks, of heel zelden. Daarom is het, dunkt my, heel oneigen het geen zommige doen, welke met een groote zorgvuldigheid in de boven genoemde plaatsen de vloeren beleggen met veelerhande steenen van koleuren, en die zo net en onderscheidentlyk verdeelende, d'eene donker en d'andere licht, zonder de minste vlek van onzuiverheid te laten: het welk een zeer moeilijcke zaak is om een goede welstand daar in te krygen, de zelve te doen plat schynen, en geen hinder aan 't oog te geeven; om dat het, aldus uitgevoerd zynde, een groote styfheid te weeg brengt, ja al waren de koleuren noch zo wel geschikt. Daar men gemeenlyk in een groot vertrek, 't geen dagelyks betreden word, zo onderscheidentlyk niet kan bezeffen wat koleuren daar in zyn, dan alleenlyk aan de kant of digt aan de muur, alwaar zy hunne eigene koleuren weder bekomen: maar in het midden, daar veel gegaan word, zal het zich dommelachtig, smeltende, en alles byna van eene tint vertoonen. Zommige wyzen de comparmenten in dezelve zo duidelyk aan, dat men zou zeggen, dat de vloer nat was. Het is in 't leeven ook wel zo, dat beken ik; en zulks doen de donkere steenen: doch wanneer men die verbreekt, en een weinig lichter maakt, dan zouden zy zo veel niet te zeggen

Natuurkeu-
rige opmer-
kingen der
gronden, om
de welstand
en waar-
schynlyk-
heid in de-
zelve te ver-
krygen.

Het welk
door zommi-
ge vceelyds
kwalyk ver-
staan word.

hebben, en evenwel niet minder natuurlyk zyn. By voorbeeld, een kamer is rondom met een borstweering van marmer; en in het midden, op de grond, staat een verguld koelvat, by het welk de grond wel krachtig mag weezen, alzo het bevalliglyk overeen komt met het marmer, en 't flikkeren van 't koelvat.

Doch wat my aangaat, ik zou veel meer houden van een gelyke of enkele koleurde steen, of grond, als van een met compartimenten: maar indien men genoodzaakt ware het echter te doen, dan is het beste middel de koleuren zo zagt en teder in malkanderen te doen smelten, dat de tinten weinig van elkanderen verschillen.

Deze opmerking betreft de Landschappen wel 't voornaamste.

Wat de Landschappen aangaat, die treft deze opmerking wel het voornaamste: want het is zeker, dat de plaatsen, daar veel geboomtens staan, 't zy in bosschen of ter zyden de wegen, regens en winden onderworpen zyn; waar door het stof en zand de groente, tombes, piramides, vaazen, en alle andere voorwerpen op zommige plaatsen zodanig bemorst, bestuift en overdekt, dat men kwalyk de koleuren van dezelve voorwerpen kan onderscheiden. By voorbeeld, daar staat in zodanig een plaats een roode tombe op een zwarte plint: zo men nu deze plint, of tombe, te bruin of te krachtig maakt, zal het schynen, of daar iemand is geweest die de zelve heeft afgewassen. Neen, die moet door de stof, van de takken en bladeren die 'er by wylen op vallen, zodanig bedekt zyn, dat men naauwelyks kan zien, of het een roode tombe of zwarte plint is.

Hoewel zommige deze zaak te gering, of te verre gezogt, mogten oordeelen, is het nochtans geen van de minste opmerkelykheden, maar ten hoogsten noodzaaklyk om, nevens andere hulpmiddelen, de waarschyntlykheid, zo veel als het mogelyk is, in een stuk te zoeken; 't zy om voorwerpen, die door hunne eigene koleur te veel geweld zouden doen, daar door eenigfins te verbreeken, en aan malkanderen te binden; of om eenige andere inzicht: doch niet zonder wettige redenen, op dat het ook niet al te gezogt zoude schynen.

Tegenwerping over deze zaak,

en dezelve beantwoord.

Maar hier dunkt my te hooren, dat eenige daar zullen tegenwerpen, dat, zo men de stof en vuiligheid overal zodanig wilde waarneemen; de lange rokken en sleepende kleedingen der beelden daar niet vry van zouden kunnen zyn, voornamentlyk die der vrouwen, welke gemeenlyk van schoone en lichte koleuren, en by gevolg onder aan min of meer besmet zouden moeten weezen, als mede de witte voetsoolen, waar mede de menschen lachen zouden en zich 'er

er over verwonderen: doch ik zal daar op antwoorden, my meer te zullen verwonderen wanneer ik iemand droog uit het water zag komen, en uit de stof en vuiligheid onbevlekt. Want hoewel men het van geene anderen waargenomen ziet, maar dat ze altyd de *sandalen*, of voetzoolen, schoon en wit hebben gelaaten, zo wel van een slegt Soldaat als van een Oversten, de sleepende rokken desgelyks; zo zeg ik verder, dat deze aanmerking niet strekt om mislagen te beveligen noch te volgen, maar om de natuur der dingen te leeren indachtig worden, en dezelve met alle waarschyntlykheid in onze Tafereelen te pas te brengen, min of meer na dat de zaak vereischt, doch niet met overtolligheid, maar maatig: want gelyk de maatigheid in allerley andere dingen plaats heeft, mag men ze in deze gelegentheid mede niet verzuimen. Het is een verstandig meester, die de dingen altyd in evenwigt houd, om geen afkeer te verwekken: want te schoon is onnatuurlyk; al te vuil walgig, en voor ieder een onaangenaam. Het zoude ook noch niet geoorlofd zyn, ten ware men duidelyk, gelyk wy hier voor gezegt hebben, de oorzaak daar van konde bespeuren, als omtrent arme luiden, boeren, en diergelyke, met oude lappen, onder aan heel versleeten: zulke kleëren en slyten niet zonder te smcullen en vuil te worden. Deze aanmerking is niet voor de onkundigen, welke de oorzaak der dingen niet kunnen bezeffen: willende liever alles op zyn schoonste hebben: daar nochtans de waarschyntlykheid in alle deelen moet doorblinken. *Prudenter agendo.* Men moet voorzigtiglyk te werk gaan.

De maatigheid moet noodzaakelyk in deze gelegentheid waargenomen worden.

V Y F D E B O E K,

Verhandelende van het Licht en de Daaging.

Zinnebeeld der lichten.

Natuur, bemanteld in een kleed van top tot teenen,
 Pronkt met vier Wigjes aan de rechte en linker zy,
 Het eerste voerd een zon, waar van zy word bescheenen,
 Wyl hy heur rechte kaak ontbloot verschynd ze bly.
 Zyn vleugels zyn als goud, goudgeel zyn krulde haaren.
 Het andre, naast hem, beurd voort op het zwart gewaat;
 Zyn Maaneschyn doet ook heur schoonheid openbaaren;
 Spierwit blinkt lok en wiek. Een die ter lichter staat
 Ontdekt die koon, welk hy door Kaarslicht gaat verlichten;
 Zyn kruin en Nachtvlerk zyn, als 't bleekgeel, zacht en stil.
 Het laatste swaaid een Toorts, en gaat zyn dienst verrichten:
 Verschuifd het opperkleed; maar ziet 'er door een bril.
 't Bruinrood zyn vlerken en haarlokken schynt te verven.
 Het Hoofdlicht geeft den dag aan 't stuk ter rechter hand.
 Men ziet, in 't bruin verschiet, de bliksems wolken kerven,
 Een Etna vlammen, en oud Trojen in den brand.

U I T B R E I D I N G.

Wanneer 't Heeläl noch in een Chaös lei verzonken,
 't Was eeuwig duister, zelf daar blikten licht noch vonken
 In d'akelige nacht en lucht, noch nooit verdund.
 Maar toen de Liefde elk ging by zyns gelyken paaren,
 Zeeg 't zwaare en donkre neêr, steeg op het licht en klaare;
 En elk vergaderde zich om zyn Middelpunt.

*Mits kwam de Zonneglans allengskens aan te groeijen,
 Auroor in blaakend goud en purperverw te gloeijen,
 En Iris pronkten met een mantel van veel kleur.
 ô Schoone Zon! ô bron! ô moeder aller klaarheid!
 Uw licht ontdekte ons eerst Naturas stant en waarheid:
 Door u beschouwen wy haar schoonheid deur en deur.*

Zie daar den Hemel met het schoonste Azuur geschilderd;
 De groene bosschen staan gants dertel en verwilderd,
 Sla d'oogen naar de wei en akker, hof en vee;
 Zie boomen, bloem en vrucht, zie vogels, visschen, dieren,
 Wat tekening! wat kleur! wat schoonheid zietmen zwieren;
 Ha! oogen lekkerny 'k verdrink in deeze zee.

Maar hoe? terwyl ik hier vast sta als opgetoogen,
 Word my dit schoon gezicht onttrokken uit myn oogen:
 Ach! 't Moederlicht verzinkt beneden ons gezicht.
 Rys: goude Zonne rys. Maar laas! zy daald beneden,
 En wy vervallen weér in d'eerste duisterbeden.
 Hoe angstig, naar en droef is 't alles zonder licht.

Hou moed: ik zie op nieu een Hemellicht verschynen.
 Wie schuifd weér van de lucht de zwarte Nachigordynen?
 't En is geen Zon? ó Neen: zou 't wel haar dochter zyn?
 ó Zilver Maan! 't Zy gy uw glans krygd van uw Moeder,
 Of uw geleende licht zyt schuldig uwen Broeder,
 Wy danken ook met recht uwe aangenaame schyn.

Maar toch: hoe bleek en vaal verschynen veld en boomen?
 Wat is de schaduw bruin! hoe bruin de zachte stroomen!
 Hoe stil is 't gantsche bosch! alleen Amintas waakt:
 Amintas, jonge knaap, door Minneryd besprongen,
 Treurd als de Nachtegaal om 't missen van zyn jongen.
 Maar laas! die Proserpyn word ons op nieu ontschaakt.

Gy trekt uw Hoornen in, ó Dochter van Latone!
 En moet het menschedom weér in dikke nevel woonen?
 De schoone Zevenster verschaft slechts schemerlicht.
 De kloeke Deerne wil nochtans haar taak afspinnen
 By rookrig Lamplicht, en die Pallas rei beminnen
 Zyn ook hun nachtwerk aan een Ongelkaars verplicht.

De toorts van Maagderwas blaakt in der Vorsten zaalen,
 Daar ziet men van een punt, uitschieten licht en straalen;
 Gelyk de beekjes snel aflieten van haar bron.
 Hoe schitterd 't guld gewelf! hoe slikkren de Karkanten
 Van gloeiende Robyn en belle Diamanten!

Niets maald ons beter af het aangezicht der Zon.

*Hoe yfelyk en bar is 't in de Noordsche kuilen,
Daar zich de blonde Apol ses maanden gaat verschuilen,
Daar Arcus zelf bevriest op zyn gestelde wacht;
Maar Febus zal, met vreugd, die droefheid weêr vergelden,
Als hy ook evenlang beschynd die guure velden,
En geeft daar 't ronde jaar maar eenen dag en nacht.*

*Het leeven, vreugd, geluk, word steeds door 't licht betekend:
De droefheid, dood en ramp voor duisternis gerekend.
d'Olimp is altyd klaar; maar donker Plutoos ryk.
Doch wie zyne oogen wil in 't Zonnelicht vermaaken,
Zal ook, ter rechte tyd geen lummeringen wraaken;
Veel dingen voegen wel, al zynze ook ongelyk.*

*Zoo kan de blydschap naast de droefheid best bekooren.
Zoo streeld een schelle klank, by zwaar geluid, onze ooren.
De sterren flonkren best in dikke duisterheid.
De schaduw volgt het licht, als bergen staan by daalen.
Naar 't grootste licht altyd onze oogen greetig straalen.
't Welshikken voegd de Konst. Natuur de Konst geleid.*

Wens' elk wel.

G R O O T
SCHILDERBOEK,
 V Y F D E B O E K.

Wegens het Licht en de Daaging.

E E R S T E H O O F D S T U K.

Aangaande deze zaak, ik acht die te zyn een van de meest aangelegene der gantsche Schilderkonst: want zonder grondige kennis der zelve is 't onmogelyk een goed Schildery te maaken. Derhalven zal ik alles, wat ik door zeggen kan uiten, en door veele opmerking en lange ervarendheid geleerd en ondervonden heb, te voorschyn brengen.

Van een algemeen Licht.

De voorwerpen in een gemeen licht zyn gantsch niet vlak gedaagd, en de schaduwen heel twyffelachtig. De tweede tint en de schaduwe behouden veel meer hunne eigene koleur in een zuivere licht en zonder wolken; vermits de voorwerpen aan alle kanten verlicht en niet bedampt zynde, de zelve zich duidelyk vertoonen, en veel meer ronden als in de zonneshyn. Dit soort van licht oordeel ik het bekwaamste te zyn in Conterfeitsels en Voorwerpen, die men van buiten het Stuk gedaagd wil hebben, als een opene gaandery of diergelyke plaatsen: en schoon de voorwerpen, aldus gedaagd, niet veel kracht hebben, bevind men echter dat de diepselen en toetsen des te sterker zyn, ja ongelyk sterker dan in andere lichten. Dit licht heeft een groote welstand en voordeel by laage *horizonden*, wanneer de schaduwen thans wat grooter worden, als onder het loof der boomen, lysten en uitsprongen der gebouwen, en andere diergelyke dingen.

Aanmerkingen over het algemeene Licht.

Van de daaging in een betrokkene lucht.

Over de daaging in een betrokkene lucht.

Men zal zich niet moeten verwonderen, dat de voorwerpen in een betrokkene lucht zich duidelyker aan onze oogen vertoonen, als in een zonneshyn of helder weër; vermits de lucht of dampen, meest opgetrokken zynde, de benedenvoorwerpen onbedampt laaten, en alzo een veel scherper doorzicht geeven om alles zonder het minste letsel te kunnen bezeffen: uit welke oorzaak de dingen in een betrokkene lucht minder van ons schynen te wyken; maar alles vertoont zich donker en naby, daarenboven schoonder van koleur, voornaamentlyk het groen van 't gras en boomen.

Van het Zonnelicht.

Over het Zonnelicht.

De voorwerpen, in de zon gedaagd, zyn min of meer bedampt, na dat de zon sterk of flauw schynt, en zulks om die redens wil, dat de *atomen*, of de vezelen en ziertjes, welke zich tusschen ons en het oogpunt bevinden, door de kracht van 't zonnelicht veel ligchaamelyker schynen, dan in een gemeen of zuiver licht, en min of meer gekoloreerd worden, waar van de schaduwen der voorwerpen t'eenemaal verflauwen, en schielyker wyken, als in een ander licht. Het is dan wel te begrypen, dat, schoon de schaduwen vlakker en duidelyker bepaald zyn als in een ander licht, dezelve zich echter niet scherp vertoonen; gelykze door zommige Meesters by misverstand worden uitgedrukt, als voornaamentlyk *Berchem* heeft gedaan in zyne dingen minder als leevensgroot: het welk goede zoude zyn in overdekte plaatsen, als gaanderyen, paleizen, kamers, en diergelyke, alwaar geen lucht is; waar door dan de voorwerpen zich netter, duidelyker, en minder wykende, aan onze oogen vertoonen.

Neemt, by voorbeeld, dat gy door eenig donker geboomte gaat, zo is het zeker dat men, aan 't einde der zelve komende, de voorwerpen in de opene lucht veel duidelyker en kennelyker zal zien, dan zelf in 't vlakke veld staande. De verrekyker geeft ons getuigenis genoeg daar van, alwaar het noch zulk een helderen dag. Merkt dan hier in 't algemeen, dat, gelyk ik gezegt heb, de voorwerpen, welke van de zon bescheenen zyn, schielyker verminderen en uit ons gezicht verdwynen. Daar in is de zonneshyn meest van een gemeen licht verschillende.

Van de daaging in Zaalén, Kamers, en andere Vertrekken.

In die Stukken, welke geschikt worden tot het bekleeden van kamers en der zelve muuren, is het algemeene licht wel het bekwaaamste, zo verre de gelegentheid des lichts van die plaats het zelve toelaat, als zynde het zedigste en lieflykste wanneer het wel en natuurlyk verbeeld is. Dit is dan het voornaamste, 't geen men daar in waar te neemen heeft, naamentlyk dat de beelden, en andere voorwerpen, min of meer krachtig en vlak gedaagd werden, na dat zy verre van of naby het licht gesteld zyn: en schoon zy *parallel* op een zelve grond staan, moeten zy echter in kracht des lichts en dommelachtigheid der schaduwen verscheelen: desgelyks de slag-schaduwen op de muuren, gronden en andere voorwerpen, die eene korter en de andere langer, sterker, duidelyker of flauwer. Derhalven zullen de beelden, die zich dicht aan de glazen bevinden, zekerlyk van boven gedaagd worden, en korter slag-schaduwen hebben, dan die welke verder afgelegen zyn.

Over de daaging in Zaalén, Kamers, en andere Vertrekken.

Maar gelyk het gebeurt dat de geene, welke verre van 't voornaame licht zyn, meerder licht door andere vensters komen te ontfangen, zo moeten hunne schaduwen ook min of meer verbreeken en verflauwen, ter oorzaak dat hun licht grooter en meer rondom is; waar by noch komt het *reflexeeren* der wanden. De schaduwen der gemelde voorwerpen zyn ook veel gloeijender als in de opene lucht, alwaar het blaauw der lucht nevens de dampen dezelve anders zeer verzwakt en verflauwt.

In 't algemeen moet men ook in acht neemen, dat in een kamer met rood, geel, blaauw of groen behangen, alle de schaduwen uwer voorwerpen daar van *gereflexeerd*, en van dezelve koleur gegeven worden: doch de diepsels en toetsen der flauwste voorwerpen zullen zich des te krachtiger vertoonen.

Kort begrip der daagingen.

In een betrokkene lucht zyn de voorwerpen minder afwykende, gloeijender en kenbaarder. Kort begrip der daagingen.

In een heldere lucht zonder wolken, weinig meer wykende.

In een zonneshyn, noch veel meerder en onkenbaarder.

In een mistig of dampig weer (als in het najaar of de winter) alermeeft, en schielyker uit ons gezicht verdwynende.

Hoe grover de lucht is, hoe ligchaamelyker de zelve is; en hoe ligchaamelyker, hoe zichtbaarder zy door het licht word bescheenen: waar door ons gezicht des te korer word bepaald, en de voorwerpen meer onkenbaar worden.

Dit is voor zo veel de voorwerpen in de openc lucht betreft.

In het wel
verbeelden
dezer vier
lichten zal
men een
goed Meester
kennen.

Dezelve in
vier Stukken
onderschei-
den methun-
netoepassen
de Stoffagi-
en.

Deze vier byzondere lichten, wel en natuurlyk verbeeld, zyn waarlyk proeven van een vernuftig Meester: en het zoude myn's oordeels, niet onvermaakelyk zyn zulke Stukken by elkanderen te zien hangen met hunne toepassende stoffagien, als volgt.

In een betrokene lucht, daar de herders, bedugt voor de ree- gen of andere ontstaande ongemakken, hunne goederen pakken; de schaapen zich van alle kanten by hen komen verzaamelen, als luste- loos met de hoofden hangende; welke zy met 'er haast in de bos- schen dryven, geduurig na de lucht ziende. In 't kort, men be- speurt 'er een groot gewoel, en ieder in beweging.

In een helder weêr, daar op d'cene plaats de herders hand aan hand wandelen; zittende eenige anderen hier en daar by een fontein te kouten. Een derde troep vermaakt zich op een vrolyke wyze met zingen en springen; waar by men eenigen op een dwarsfluit, schalmey, rietpyp of stroohalm, instrumenten den landlieden ei- gen, ziet speelen; terwyl hunne kudden onbevreesd in het veld loopen graazen.

In een zonneshyn, daar de herders en herderinnen zitten te rus- ten onder hunne gespannene kleederen; eenige aan een watervalletje zich wassende; andere zich in de schaduwe van een fontein, of lommer der boomen te slaapen leggende. Ondertusschen zyn hun- ne beesten met hoopen hier en daar verspreid, weidende in het groe- ne gras. Zommige kaauwen eenige kruiden, om verkoelinge te zoeken; terwyl andere aan een rivier staan te drinken. Ook ziet men 'er eenige in de schaduwe leggen.

In een mistig weêr, daar de hoeders hunne kudden na huis toe dryven; gaande schroomachtig, met het hoofd in de schouders ge- trokken, en vooruit steekende; snel toekykende of 'er ook ergens een schaap of geit door de mist afgedwaald mogt weezen: waarom zy zich, voor, achter, en overal dicht aan elkanderen houden. De jonge dochters, agter aan volgende, hebben doekjes of sluijers o- ver het hoofd; zommige den neus daar mede stoppende, om de stank van de mist.

Van de gesteltenis der Lucht, of des Hemels.

T W E D E H O O F D S T U K.

De lucht is een verre uitgestrekte wydte, welke hooger of laager De lucht is nooit zonder dampen. van ons schynt, na dat dezelve veel of weinig met dampen bezet is. Nu is de lucht zekerlyk nooit zonder dampen: want indien 'er geene dampen waren, zou de lucht aan den *horizont*, en boven ons, even blaauw zyn. Maar nu vertoont zich de lucht aan den zichteinder lichter als boven ons hoofd; om dat de dampen de kracht van het schoone blaauw voor onze oogen benevelen, en doen verminderen. Het is ook een blykelyke zaak, dat, hoe digter de lucht zich aan het aardryk bevind, hoe grover en dikker dezelve is: en na maate datze naar boven trekt, verdunt zy zich, en word doorluchtiger. Desgelyks zyn de dampen minder of meerder zichtbaar, na dat zy dik of dun zyn.

Nu staat hier aan te merken, dat, wanneer de zon in het oosten opryft, het alsdan in dat gewest op den *horizont* lichter is als in de drie andere: en 's middags is hy lichter in 't zuiden, en zo al om; In wat gewest de zonne staat daar vertoont zich den *horizont* het lichtste. ter oorzaak dat de kracht van dit groot hemelligchaam alles, dat by en omtrent hem is, daar van mede deelt.

De reden nu waarom de dampen, hoe verder zy van ons wyken, hoe lichter worden, zal ik met dit kleen voorbeeld bewyzen. Neemt een heel dun floers, of gaas, van acht à tien ellen lang. Spant het zelve in de lucht op vier staaken, als een verheemelte. Merkt nu ieder elle met een dwarsstreef, genommerd 1, 2, 3, en zo tot 10 toe. Gaat dan onder No. 1 staan, en ziet na het einde der uitgestrektheid; zo zult gy boven u het blaauw der lucht in 't 2de park minder, en hoe verder hoe minder zien: doordien de dunne draadtjes zich voor uw gezicht en oogslag verdubbelende, het floers dus meer en meer verdikken, en des zelfs ylheid of doorschynendheid verliezen, tot dat gy eindelyk niet meer dan een geheel witte doek gewaar word.

Neemt nu dat de *meteores*, of hemelsteekenen, aan het firmament als starren blinken, en doet dezelve proef als vooren; zo zult gy bevinden, dat ze in de eerste verdeeling veel duidelyker door het floers zullen schynen, en, na proportie datze afwyken, verdwynen. Een klaar bewys, dat, schoon de lucht voor aan noch zo subtiel is, de zelve evenwel hoe verder hoe dikker word, en by gevolg, meer ligchaam hebbende, meerder licht ontfangt.

Het is om die reden, dat het gestarnte nooit zo laag aan den ho-

rizont gezien werd: en of men 'er al eenige bespeurt, 't geen heel zelden geschied, zo zyn zy klein en krachteloos.

Wat onderscheid tus-
schen de
lucht en 't
water is.

De grond en
de lucht zyn
tegenstry-
dig, en waar-
om.

Van de voor-
werpen die
men in een
opene lucht
verbeeld,
hunne na-
tuur en ko-
leur van
daaging.

Tusschen de lucht en het water is gantsch geen onderscheid; schynende niet anders dan de eene over de andere afgedrukt te wezen, dat 's te zeggen, beide na den *horizont* licht, en de lucht boven ons, en het water voor donker.

Wat de grond, of het *planum*, aangaat, 't welk van den hemel zyn licht ontfangt, het zal niet noodig zyn dat men andere reden zoek, om te bewyzen dat het daar mede heel tegenstrydig toegaat als met de lucht: want de *Perspectief* leert ons, dat alles, wat verlicht is, als het maar een vast ligchaam heeft, meer en meer duister word, na dat het verder en verder van ons afwykt. Neemt, by voorbeeld, dat 'er een ongedekte gaandery ware van omtrent 600 voeten lang, en met een gelyke vloer; zo zult gy bevinden, dat de eerste voet de lichtste zal zyn, en zo vervolgens naar achteren toe minder en minder. Het zelve kan men bespeuren aan beelden in 't wit gekleed, hoe veel dat de eerste van de laatste zullen verscheelen. Ik spreek alleenlyk van het geen verlicht is: want dat donker is en in de schaduwe, daar is het heel anders mede gelegen; gelyk men kan zien wanneer die beelden met zwart bekleed zyn, dat zy alsdan lichter en lichter worden, door het verdikken van de dampen.

De voorwerpen, die zich in een vlak veld vertoonen, wanneer de lucht zonder wolken en de zon ergens achter een hoogen berg of boom verborgen is, zullen van alle kanten verlicht worden, en echter hunne verhevenheid behouden, uit oorzaak van hunne krachtige diepsels. Hunne koleuren zyn niet gebroken, maar behouden de natuurlyke schoonheid: en hoewel de zon, gelyk wy gezegt hebben, ergens achter verborgen is, en by gevolg voor dien tyd op de voorwerpen niet kan schynen, zo zullen echter dezelve min of meer door de lucht; van die kant daar de zon zich verbergt, verlicht worden, zonder de koleuren te vervalschen.

Dat het azuur-blaauw der lucht geen koleuris, kan men klaarlyk bemerken aan de voorwerpen op het vlakke veld, wanneer ze van de wolken noch de zon niet bescheenen zyn, dat ze niet in 't minste daar van gekoloreerd kunnen werden; uit oorzaak dat de blaauwheid der lucht niet anders is als een ver afgelegene distantie of hoogte, waar uit dezelve voortkomt: zynde by gevolg niet machtig om deze koleur aan de voorwerpen mede te deelen, als daar toe geen ligchaam hebbende, gelyk het eene voorwerp tegen het ander doet.

Terwyl wy bezig zyn met het verhandelen van de kracht der lucht, zal

zal het niet kwalyk passen, dat wy insgelyks een weinig spreken van de *reflexie* derzelve; zynde een zaak die wel een nauwkeurige opmerkinge vereifcht, alzo hier in veelydts groote misflagen worden begaan, wanneer men het niet na behooren, en met een ryp oordeel, overweegt, eer men het in 't werk stelt.

Wy zullen dan, om onze zaak klaarlyk te bewyzen, alhier drie voorbeelden ter neder stellen.

De cyfferletters in de zelve beteekenen de tinten. 1 is een tint: 2 weder een tint bruinder: en 3 noch een tint bruinder.

Het beeld A is een tint donkerder in de schaduwe als B, om dies wille dat de stam C een ruuw voorwerp is 't welk geen licht van zich kan geeven, en het witte huis D in tegendeel een groot licht of wederkaatsing. Wanneer het huis daar nu niet stond, maar dat het alleenlyk een vlak veld vertoonde, zou B noch eer lichter als donkerder zyn. Als men nu de stam en de achter staande kleine boomen ook weg nam, dan zouden die twee beelden even eens van schaduwe weezen. Nu zien wy twee beelden *parallel* op een grond, het een donker en het ander lichter, hoewel de diepsels in het laatste hunne eigene kracht behouden; het welk anders verbeeld zynde, tegens de natuur en de regels van de Konst zoude stryden.

Voorbeeld
van de reflexie der
licht.

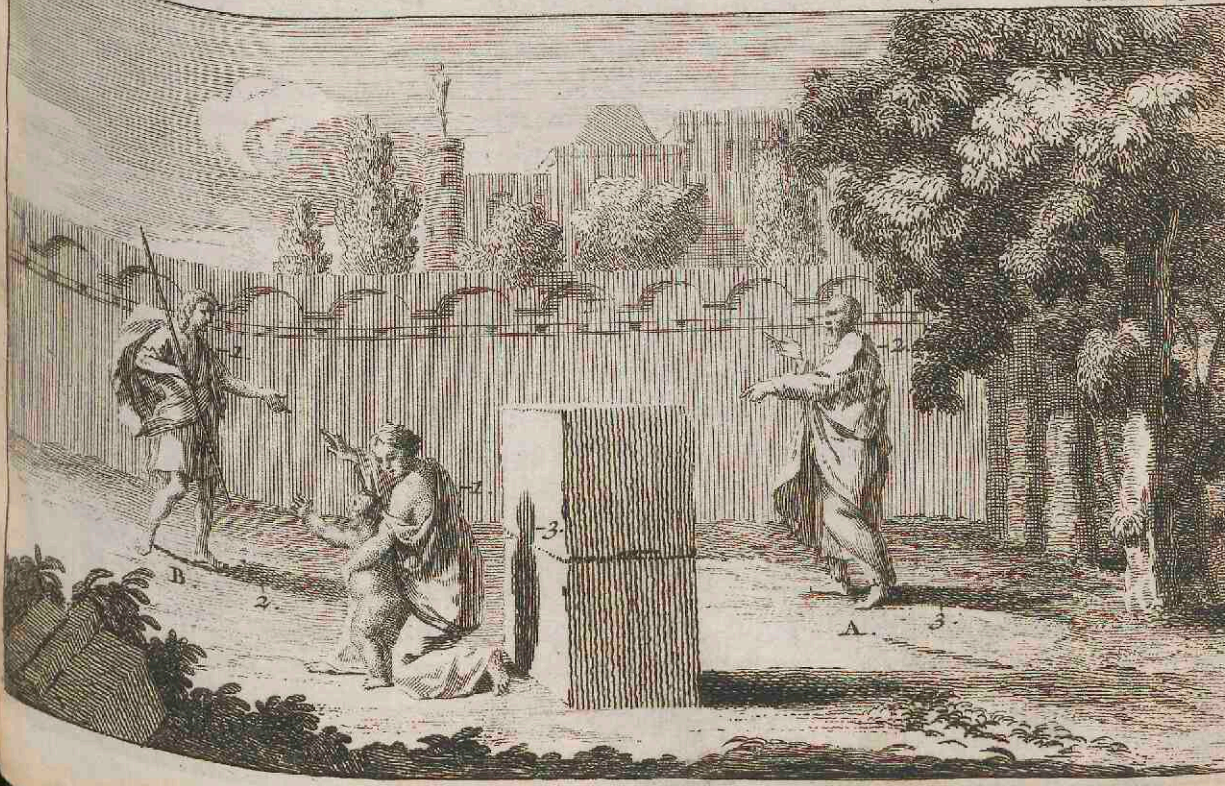
Het tweede voorbeeld is dezelfde aanmerkinge.

Nuben ik wel verzekerd, volgens de ondervindinge, dat wanneer men aan eenigen, zonder deze Aftekening gezien en de reden daar over gehoord te hebben, een ommetrek van het volgende of een diergelyke *concept* gaf, even alzo geschikt, den een dus verre van het bosch en den ander zo veel nader, beide *parallel* aan den *horizont* staande, om dezelve na hunne eigene bevatting te schaduwen, zy die gelyk in licht en schaduwe zouden vertoonen: daar het nochtans een onfeilbare regel is, dat deze, die het verste van het bosch staat, veel meer lucht rondom zich heeft, als die welke nader is. By gevolg kan het onmogelyk anders weezen, als men 't hier verbeeld ziet: te weeten B een tint in de schaduwe, en twee in de slagschaduwe: en A twee tinten in de schaduwe, en drie in de slagschaduwe. Beschouwt nu het vrouwtje op de voorgrond. 't Zelve heeft, gelyk B, een tint in de schaduwe, uit oorzaak van de *reflexie* der nevenstaande steen. De slagschaduwe op dezelve bestaat in drie tinten. Wanneer de steen daar nu niet was, of dat 'er geene diergelyke hinderpaalen in den weg waren, zo zou de lucht dezelve uitwerkinge te weeg brengen, hoewel niet zo krachtig.

Nu zullen zommige hier mogelyk tegenwerpen, en oordeelen dat het huis daar te ver van daan is om zodanig te *reflexeeren*; zo niet, dat als-

M. Paul. Sc.

alsdan het beeld A zo veel niet behoorde te verschillen. Waar op ik antwoord, dat de stam C met de achterstaande Mayboomen in de weg zyn, welke beletten dat het beeld A van het huis *gereflexeerd* kan worden: by gevolg is het natuurlyk, dat die in de schaduwe een tint donkerder is als B. Wil men nu een vergezogte tegenstellinge maaken, en schikken A met een wit kleed op: zo zeg ik, dat 'er alsdan die boomen noch het huis niet noodig zouden zyn: daar het echter genoegzaam blykt, dat het een en 't ander aldus geschikt is om tot een voorbeeld te verftrekken.

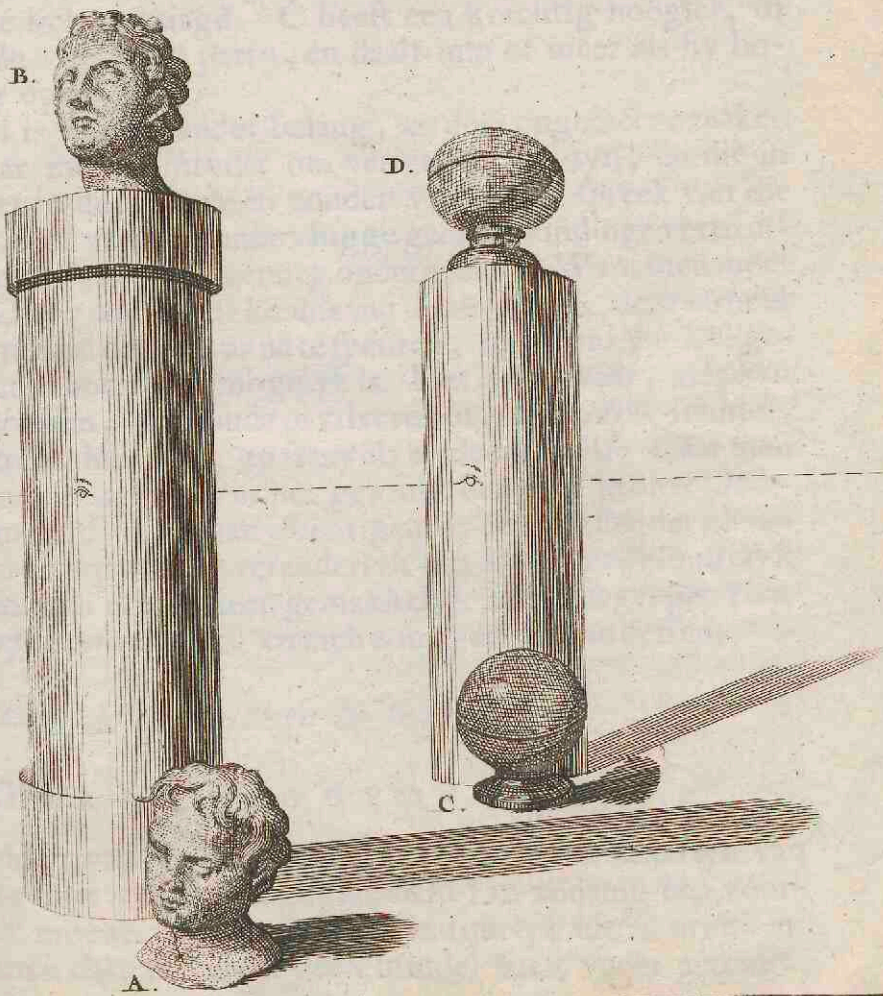
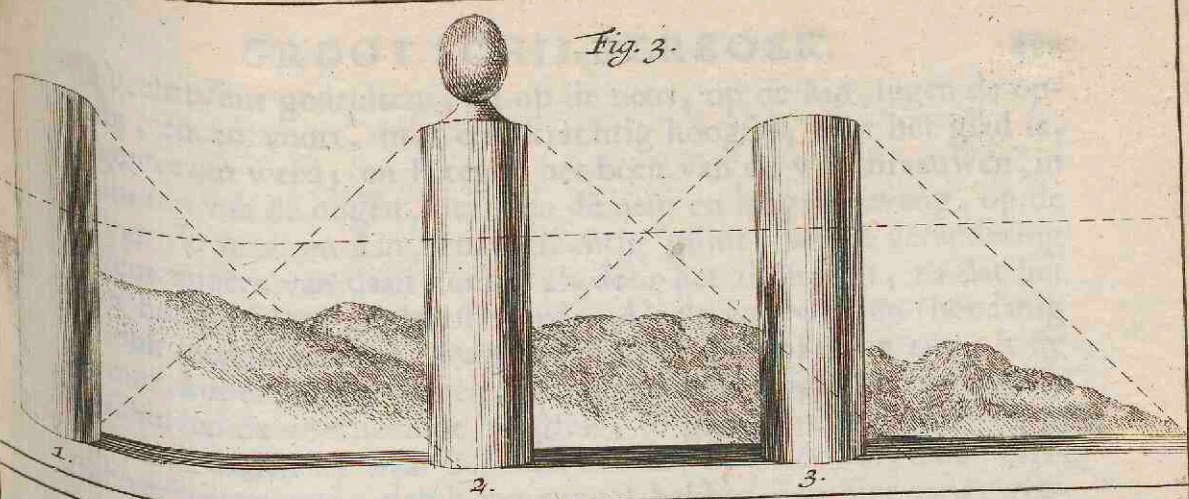
Het derde voorbeeld dient tot bevestiging van de twee voorgaande, waar in wy klaarlyk beweezen zien de reden waarom de voorwerpen in hunne schaduwen min of meer verzwakt worden, niet alleen van de weërkaatsing van andere voorwerpen, maar buiten dat door de lucht ter linker zyde; desgelyks de slagschaduwen, welke buiten het bereik derzelve lucht of *reflexie* min of meer verduisterd worden: gelyk het blykt aan deze drie kolommetjes; in de welke men duidelyk bespeurt dat de slagschaduwen van 1 en 3 een tint flauwer zyn als die van 2. de 1 door het licht van 2 en de lucht, en de 3 door de vrye lucht alleen. De 2 is omtrent de helft van onderen donkerder in zyne *reflexie* als boven, en zyne slagschaduwe een tint donkerder als 1 en 3. ter oorzaak dat hy nader aan de 3 staat, en daar door de 2 op de 3 zyne slagschaduwe komt te slaan; welke slagschaduwe het licht van de 3 tot de helft weg neemt: waar door deze dus verre ook niet kan *reflexeeren* tegen de kolom 2, als mede niet in zyne slagschaduwe. Deze uitwerkingen geschieden zo wel in een zonneshyn, als in een gemeen licht, zonder de minste verandering.

Van de uiterste hoogfels of glanffen.

Hier vertoon en wy noch een ander voorbeeld, 't geen niet minder te bedenken geeft als het voorgaande; waar door ik aanwys de kracht van 't licht, en de uiterste hoogfels op de voorwerpen, en hoe die in twee gelyke voorwerpen zich heel ongelyk vertoon en, na dat den *horizont* hoog of laag is. De A en B betekent de zaak zelf; en C en D is het bewys daar van dat het niet anders kan wezen. Het werd ook niet bepaald, of het een zon- of gemeen licht is, noch of het licht van de zyde of van vooren komt. De *horizont* is, gelyk men ziet, tusschen bey de hoofden, en het oogpunt in het midden, of wat meer ter rechter zyde. De dag komt mede van de rechter zyde.

Beschouwt nu het voorbeeld zelf, hoe het hoofd A en B, beide van een en het zelve licht gedaagd, echter in de uiterste hoogfels min of meer verschillen, naamentlyk dat A op het voorhoofd en

Fig. 3.

alle verheevene gedeeltens, als op de neus, op de kin, tegen de onderlip, en zo voort, met een krachtig hoogfel, daar het glad is, aangewezen werd; en B tegen het been van de winkbraauwen, in de hoeken van de oogen, bezyden de neus en langs de wang, op de tip van de neus en kin, enz. krachtig glimt: welke verandering nergens anders van daan komt, als door het zichtpunt, na dat het zelve hoog of laag geplaatst word. Als de voorwerpen (hoedanig die ook mogen weezen, wanneer ze maar glad of effen zyn, 't zy marmer, koper, of het leeven zelf) onder een hoogen *horizont* staan, zo schuiven de voornoemde hoogfels, of glans, naar boven: en in tegendeel daalen zy naar beneden hoe dat zy meer boven den *horizont* verheeven zyn; gelyk wy gezegt hebben, en hier aangewezen staat. Merkt nu C, D, gelyk de voorste van de zelve stof, en van een zelve licht gedaagd. C heeft een krachtig hoogfel, of flikking, op de zwellende party, en daalt min of meer als hy boven den *horizont* opsteekt.

Dit voorbeeld is van byzonder belang, en doet ongemeene zaaken voortkomen daar men zomtydts om verleegen zou zyn, en die in lange jaaren niet in de gedachten zouden vallen: ik spreek van die geenen, welke al te veel op hunne vlugge geest en vindinge vertrouwen, en de zaaken niet rypelyk genoeg onderzoeken. Want men moet vast stellen, dat het, zonder de kennis van de *perspectief*, de waarheid uit de verborgendheid der natuur na te speuren, om in ons werk te gebruiken zo als het behoort, onmogelyk is. Het is wel waar, men kan het leeven naarbootfen, een goude of zilvere pot, een ketel, schotel, of ander glinsterend huisraad, zo fraay als het leeven zelf: maar men kan zich geweldig misgrypen in het gebruik derzelve in onze Ordinantien, voor iemand die niet naauwkeurig op de beweeging der glansfen let, welke zo uitermaaten veranderlyk zyn dat het ongelooffelyk is: alle welke dingen echter zeer gemakkelyk zyn te begrypen voor iemand die de *perspectief* verstaat, en zich zomtydts daar in oeffent.

Van de weërschyn in het Water.

DERDE HOOFDSTUK.

Het verbeelden van de weërschyn in het water is zekerlyk van het minste niet: en de aangenaamheid van zodanig een voorval vereischt de moeite wel om de zelve natuurlyk uit te drukken. Maar vermits men daar toe noch geen middel heeft voort gebragt, waar

waar door men 'er vast op kan gaan, en dat men 'er ook nooit geen zal vinden dan door de *Perspectief*, schynt het vruchteloos en arbeid te weezen elders een te zoeken.

De weers-
schyn word
veeltydts
door de
Landschap-
schilders
verloft.

Het is om die reden, dat zommige Landschapshilders de weers-
schyn in het water veeltydts voorby stappen, en achter laten, om
niet genoodzaakt te zyn zich met de Doorzichtkunde te bemoeijen.

De weergadeloze *Poussyn* heeft het echter niet vergeeten te gebrui-
ken: en waarlyk, het is iets dat hem grootclyks verluisterd heeft. Ik
spreek van *Nicolaus*, die niet minder in zyn Landschap was dan in zyne
Beelden, en die nooit zwaarigheden heeft ontmoet welke hy niet te
boven is gekomen. Maar laten wy tot ons voorneemen keeren.

Deze zaak met een ernstige aanmerking overwogen hebbende,
zo heb ik naarstig onderzocht of 'er geen ander middel zoude kon-
nen gevonden worden, 't geen van minder omflag ware, dan door
slaggronden, trekken, en linien, om voor te komen dat zulk een
fraay en aangenaam voorwerp niet mogte achter gelaaten worden.
Eindelyk heb ik dan, na een lange en gestadige oeffening, deze
naarvolgende practyk ontdekt, welke aldus toegaat:

Byzonder
middel om
weersschyn
nahet leeven
te modellee-
ren.

Neemt daar toe een langwerpige plankje, zo groot of klein als
gy bekwaam oordeelt. Stelt daar op eenige wasse beeldtjes, zo digt
aan de kant als gy goed vind, of na de afstand der gronden en van
de oevers die zy in uwe schildery moeten hebben. Kneed en buigt
de gemelde beeldtjes tot die actien in uwe schets aangewezen; en
stelt dezelve zo hoog of laag als gy begeert, door middel van blok-
jes of potaard. Neemt alsdan een daar toe gemaakte bak, van lood,
hout, of blik, met zodanig een grond van binnen bestreeken als gy
van nooden hebt, met zwart, omber, of tervert. Vult die boorden vol
water. Zet die dan tegen de plank met de beeldtjes, zo hoog of zo
laag als uw grond zal aanwyzen. Stelt vervolgens uw oogpunt;
en als gy uwe *distantie* gevonden hebt, zo plaatst u dan aldaar staan-
de of zittende, en tekent het alzo na het een met het ander, te wee-
ten de beeldtjes met hunne weersschyn; als mede de schaduwe lug-
tig aanwyzende. Gaat dan heen en stelt uw Leeman, en voert beeld
voor beeld zeer nauwkeurig uit; zettende elke reis uw Leeman
daar de beeldtjes geslaan hebben, zulks dat gy de weersschyn daar
van even gelyk ziet als uwe schets; doende alzo tot de minste toe.

Voor al moet men acht geeven op de lengte en breedte der weers-
schyn: want dezelve verkort altyd meer als haar voorwerp, om dat ze
zo veel laager onder den *horizont* is. Wanneer men het Model, of de
Leeman, zo veel hooger boven den *horizont* stelt als hy onder schynt,
en

en men tekent het zo correct na, om naar het zelve dan te schilderen, zo houd men die uitgevoerde tekening het onderste boven. Hier zal men mogelyk zeggen, dat de weêrschyn anders om moet weezen als het voorwerp; het geen ik niet ontken: maar die tekening kan men op een ander papier overdrukken; en daar door zal men de goede uitwerkinge haast gewaar worden. Ik twyffel niet, of de geen, die hier een proef van gelieven te neemen, zullen het aldus bevinden.

Hebbende dit nu alles waargenomen, en op uw doek geschilderd, zo weest verzekerd dat 'er niets aan zal ontbreken.

Nu staat hier noch byzonderlyk aan te merken, dat men naauwe acht moet neemen, dat de weêrschyn altyd met het bovenste *perpendicular* moet weezen, min noch meer als of zy uit malkanderen groeiden voet tegen voet; gelyk in het tweede voorbeeld, hier achter aan volgende, kan bespeurd worden.

Dit middel is niet alleen om beelden te stellen, maar ook alle voorwerpen, hoedanig die zouden mogen weezen, geene uitgezonderd, gelyk paarden, honden, piramides, vreemde steenen met basreleves, vaazen, potten, en meer andere dingen: dat meer is, voor, achter, of bezyden het stuk.

Men zoude, in plaats van een waterbak, een spiegel kunnen gebruiken: doch die is zo natuurlyk niet als het water zelve, 't welk men diep en ondiep, en zo donker en licht, kan doen schynen als men wil, wanneer men maar in de grond van de bak een weinig modder, gras, of zand werpt.

Wat de coloriet aangaat, wy bevinden door ervarenheid, dat hoe lichter de lucht het water verlicht, hoe twyffelachtiger de schynfels daar in gezien werden. En wanneer de zon volkomen op het water schynt, zullen zich de voorwerpen daar in noch veel twyffelachtiger vertoonen, zo wel ten opzichte van ons als van de geen, die zich daar in spiegelen: want de weêrschyn vertoont zich dan niet anders als anderschietende stralen zonder gedaante; gelyk men zomtyds ziet aan een kaars, maan, of iets anders, 't welk alleen op de oppervlakte des waters *reflexeert*, zo wel in zonneschyn als by nacht; om die reden, dat men alsdan de klaarheid van het water niet en kan bezeffen.

De schynfels in het water, schoon het zelve heel donker en klaar is, zyn nooit zo licht gedaagd, als de voorwerpen die 'er buiten zyn, maar altyd een tint of een halve donkerder.

Om nu de gemelde schynfels te vertoonen, gelyk wanneer het water loopende is, zal men het zelve maar ten eersten opschilderen met dag en schaduwe, op een grond die eerst met een weinig taaijen olie dunnetjes

Wanneer de weêrschyn zich naauw en twyffelachtig vertoont.

Hoe men de weêrschyn in een loopend water zal verbesiden.

uitgehaald is: en dan een groote das genomen, zo zagt als men krygen kan, en daar mede heen en weêr dwars over gestreeken. Maar om noch beter te doen, moet men een gemeene vispenceel nemen, lang van hair, en stryken, als gezegt is, zo digt aan elkanderen, gelyk de streepen van het water loopen; wel acht nemende, dat men den omtrek niet te veel weg dryve. Doch gelyk het glas een doorschynend lichaam is, zo heeft het geen bestendigheid noch vastigheid; konnende niets uitwerken dan door hulp van een ander 't welk ligchaamelyker zy, als de aarde die vast is. Men bevind zulks wanneer het glas verfoellid is met kwikzilver, pik, of iets anders. Alzo is het met het water, 't welk geene werking zoude doen omtrent de voorwerpen, en geene gedaante aanneemen, indien 'er geen vaste grond was die deszelfs doorschynendheid bestendig maakte; gelyk men aan een stuk ys kan ondervinden.

Gelykenis.

Wy hebben genoeg van de reflexie of weêrschyn in 't water gehandeld, voor zo veel ons dienstig is, en voor zo veel de voorwerpen buiten het water betreft. Het zal derhalven noodig zyn iets aan te merken wegens de voorwerpen, welke in het water staan.

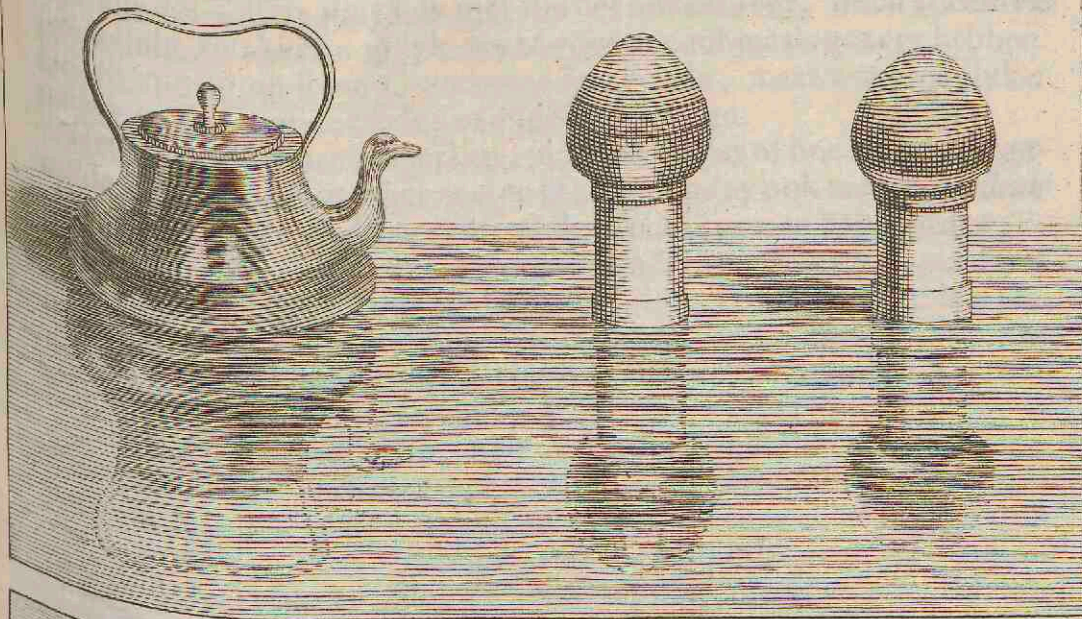
Deze zaak is, myn's bedunkens, aanmerkelyk, wegens de vreemde toevallen die zich daar in ontmoeten; 't geen dikwils weinig of niet word betracht, min noch meer als of het op 't land was, en geen water daar omtrent.

Van deweerkaating der lucht uit het water tegen de voorwerpen.

Men moet dan voor eerst vast stellen, dat het water is als de lucht; en dat de voorwerpen tusschen het zelve en de lucht, van boven naar beneden gezien, zich eveneens vertoonen als of zy van onderen naar boven tegen de lucht gezien wierden: zynde geen meerder onderscheid tusschen beide die lichten, als dat dat van het water een weinig zwakker is als dat van de lucht. Dereden daar van is genoeg te begrypen aan de spiegel, waar in de voorwerpen, hoewel ze noch zo duidelijk daar in schynen, niettemin het leeven zelf niet kunnen behaalen.

Die dingen dan zo begrypende, zal het licht af te nemen wezen, dat de voorwerpen, welke in het water staan, van onderen zo wel ge'daagd worden als van boven. Ik spreek hier niet van het schynfel der voorwerpen, maar van de voorwerpen zelf en hunne schaduwen; gelyk hier in 't nevensgaande Voorbeeld kan gezien werden. Het beeld A, 't geen zynen regter arm boven het water uitsteekt, is van onderen sterk *geesteweend*, paarsachtig van koleur, gelyk die der bovenlicht langs zyne donkere zyde: en de linker arm, die dwars voor de borst komt, ontfangt een dubbele weerkaating, van het water en ook van zyn lyf te gelyk, waar door dezelve gloeiender van koleur is als de eerste. De hangeling B, over een steenbolkende, spiegelt zich in het wa-

Voorbeeld van hetzelfde.

J. Bongivat. del.

Blois sculp.

water in de schaduw der boomen. Met dezen wys ik aan, dat de weërkaatsing des waters gelyk is met die der bovenlucht, doch alleenlyk een weinig zwakker; gelyk wy te vooren nochmaals gezegt hebben. De troonie op de steen C vertoont het zelfde, maar wat duidelyker aangewezen; zynde mede van onderen gedaagd.

Het is nu noch aan te merken, dat hoe verder of hoe hooger de gemelde voorwerpen van het water af zyn, hoe zy ook meerder *reflexie* ontfangen; gelyk in dit nevenstaande beeld D gezien kan worden, 't welk met de borst digt aan het water is zonder *reflexie*, uit oorzaak dat de bovenlucht daar niet in kan schynen, door dien hy 'er over boekt en het water tot in de grond met zyn ligchaam beschaduwet. Dit is zo verre ik deze zaak heb konnen uitpluizen: de verdere omstandigheden zullen al oeffenende daar uitvlocijen.

Aanmerkt ondertuffchen, hoe veel de voorwerpen op het land van deze verschillen; waar omtrent men moet bezeffen, dat, hoe zy zich meer van de grond opwaarts verhoogen, hoe de schaduw en minder daar van *gereflexeerd* worden: uit oorzaak dat het licht der gronden op de *superficie* of oppervlakte zynde, zy hunne eigene vaste koleuren hebben.

Wegens de weêrschyn in 't water, heb ik, buiten de verkorting en De verandering der nederste hoogfels van de voorwerpen en hun schynfel in 't water. *reflexie*, al over lang eenige twyffeling gehad, ten opzichte van de ongelykheid derzelve en de voorwerpen die daar in schynen; konnende wel oordeelen, volgens de regels van de *Optica* of de *Perspectief-praetyk*, dat 'er iets meer aan te merken was. Ik kon ook begrypen, vermits 'er licht boven en onder is, en boven en onder een zon, dat die twee lich- ten noodzaakelyk in hunne voorwerpen en schynfel een ongemeen *aspect* of gezicht moesten veroorzaaken: maar evenwel kon ik niet vast besluiten, hoe, of op wat wyze; te minder, om dat my nooit ter ooren is gekomen dat het iemand regt heeft aangewezen, of voor den dag gebragt, altoos by myn weten niet: het welk my ten hoogsten verwondert. Eindelyk, vindende de meeste zwaarigheid om myne gedachten op een verstaanbare wyze te verklaren, heb ik, om een duidelyke opstellinge daar van te maaken, de waarheid zelve laten onderzoeken; gelyk hier nevens in dit Voorbeeld te zien is: waar in men klaarlyk bespeurt, hoe verre de dingen somtydts buiten onze gisfinge gaan konnen; hoe die geen, welke de zelve naarstig onderzoeken, zich verheugen wanneer zy zaaken ontdekken die anderen niet en hebben, noch op denken. Die zoekt, die vind, zegt men; maar niets zonder arbeid, of oeffening. Gedenkt maar, dat het hier op 't hoogste licht aangezien is; gelyk deze figuren duidelyk aanwyzen: maar het zelve kan zodanig gematigd worden na gelegentheid van zaaken als men 't goed vind,

vind, wel te verstaan in de voorwerpen, en hunne weêrschyn.

Voorbeeld.

Wy neemen dan tot onze voorstelling deze nevensgaande voorwerpen, welke even op de oppervlakte des waters staan; zynde dezelve zo verre onder den *horizont*, als zy noch eens hoog zyn; werdende van de rechterzyde gedaagd. Zy staan bezyden het oogpunt, en hebben hunne behoorlyke dag en schaduwe, volgens de *Perspectief*, daar by het uiterste hoogfel of glans op de rondigheid. Op deze wyze kan men met allerhande voorwerpen, gelyk wy te vooren nochmaals gezegt hebben, dezelve uitwerkinge bezoeken: in welke alle men zal konnen bemerken, hoe veel de weêrschynen, buiten de verkorting, van de voorwerpen zelve zullen verscheelen.

Deze waarneeming is heel zeldzaam; maar kan gemeen worden, als wy onze gedachten daar maar op leggen.

Van de slag schaduwen volgens de verscheidene lichten.

VIERDE HOOFDSTUK.

Niet kwalyk zal het voegen, hier nevens iets aan te merken volgens de slagshaduwen der voorwerpen op de grond, en hun beloop na de verscheidene lichten, beginnende van de zyde en also om naar vooren toe.

Zonder de *Perspectief* is het vooreen-Schilder onmogelyk in de Konst te voorderen. Gelyk ons de *Perspectief*, of Doorzichtkunde, de lengte, breedte en diepte der dingen naauwkeuriglyk aanwyft; schynt het onmogelyk, zonder dezelve wel te kunnen iets naar behooren verbeelden, al oeffende men de Konst honderd Jaaren, by manier van spreken, en al waren 't maar Ordinantien van twee à drie beelden, ik laat staan met tien of meer.

Waarom een jong Schilder zich al vroegtyds daar aan begeeuen moet. Het is geen wonder, dat men de jonge geesten, die zich in de Konst oeffenen, de *Perspectief* zo vroeg laat leeren, eer zy zich beginnen tot het inventeeren te begeeven. Ja al hadden zy maar alleenlyk een tamelyk begrip daar van, (want al oeffenende komt men eindelyk tot volmaaktheid) als zy zich maar wel wagten van zulke die van een tegenstrydig gevoelen zyn, en de Doorzichtkunde, of de grondregels derzelve, niet alleen verwerpen als onnut en overtollig, maar ook zelfs de geen en verachten en voor de gek houden die zich daar aan verbinden. Zulke verwaanden zyn schadelyk om by te verkeereren voor jonge en zwakke geesten. Maar keeren wy tot het geene de tytel des Hoofdstuks behelst.

Een zydelicht is het gemakke-lykste om de

Wy bevinden, wanneer wy in onze Ordinantien een vlak zydelicht

licht willen gebruiken, dat wy een groot voordeel hebben, ten opzichte van de slagfchaduwen; vermits de gemelde slagfchaduwen op de grond, van vooren tot achteren altyd *parallel* aan den *horizont* loopen, zonder de minste verkorting: het welk wy, zonder de Doorzichtigkonde te gebruiken, gemakkelyk kunnen vinden, gelyk in 't eerste Voorbeeld gezien kan worden, also dezelve bekwaamelyk met een passer kunnen worden gemeeten, ook wel na gisfing.

Het is dan wel af te neemen, hoe veel gemakkelyker deze is, by een daar het licht wat meer van vooren komt, alwaar zy weinig loopen en min of meer verkortende; konnende met geen passer, veel minder na gisfing, afgemeeten worden: vermits die slagfchaduwen zo veranderlyk zyn, dat de eene de andere niet gelykt. Veranderen de voorwerpen van plaats, de slagfchaduwen veranderen mede: de eene loopt byna regt, de andere loopt wat meer op, en werd korter: de andere noch al meer, na datze verder van de zyde, daar het licht van daan komt, afwyken, gelyk in het derde Voorbeeld te zien is, benevens het middel om zonder moeite of tydverzuim zodanige slagfchaduwen te vinden, hoedanig het licht ook mochte vallen. Dit zal ik noch voor af zeggen wegens het licht van vooren, gelyk No. 2, dat, dewyl in zulk een geval de slagfchaduwen achterwaarts over de grond wyken, om dezelve te vinden, anders niet van nooden is dan het oogpunt; zo dat men maar alleen, door het middel van de ladder, hunne verkorting kan vinden, zonder dewelke het gantsch onmogelyk is: doch het is een zeer geringe omslag, die in minder tyds kan gemaakt als gelezen worden. Het middel, 't geen ik hier toe gebruik, is als volgt:

Eerst schets ik No. 3, myn Ordinantie, en plaats myn *horizont* nevens het oogpunt daar ik het hebben wil. Dan zo begin ik aan het voorste beeld A, fchaduw het zelve, en slaa myne slagfchaduwe, na gisfing, zo als ik het licht begryp, een weinig van vooren. Als ik dit dus ver heb, stel ik myn ladder ter rechterzyde B, alwaar de wykende voeten opgeteekend zyn. Verders haal ik een *parallele* linie C van de voet van het beeld A, aan de ladder die zyne ftaanplaats aanwyft. Om nu het beloop van zyne fchaduwe aan te wyzen, zet ik myn liniaal aan de voet van het beeld A, volgende zyne slagfchaduwe tot op den *horizont*, alwaar ik een klein ftarretje D voeg; uit welk ftarretje ik alle myne andere slagfchaduwen haal, van vooren tot achteren, van d'eene zyde tot de andere, 't zy beelden, fteenen, enz. Om nu de lengte van alle die slagfchaduwen te vinden, haal ik van het einde der slagfchaduwe E wederom een *parallele* linie F tot aan de ladder. Daar aan 't optellen der wykende voeten. Genomen, het beeld is 7 voet, en

Fig. 1.

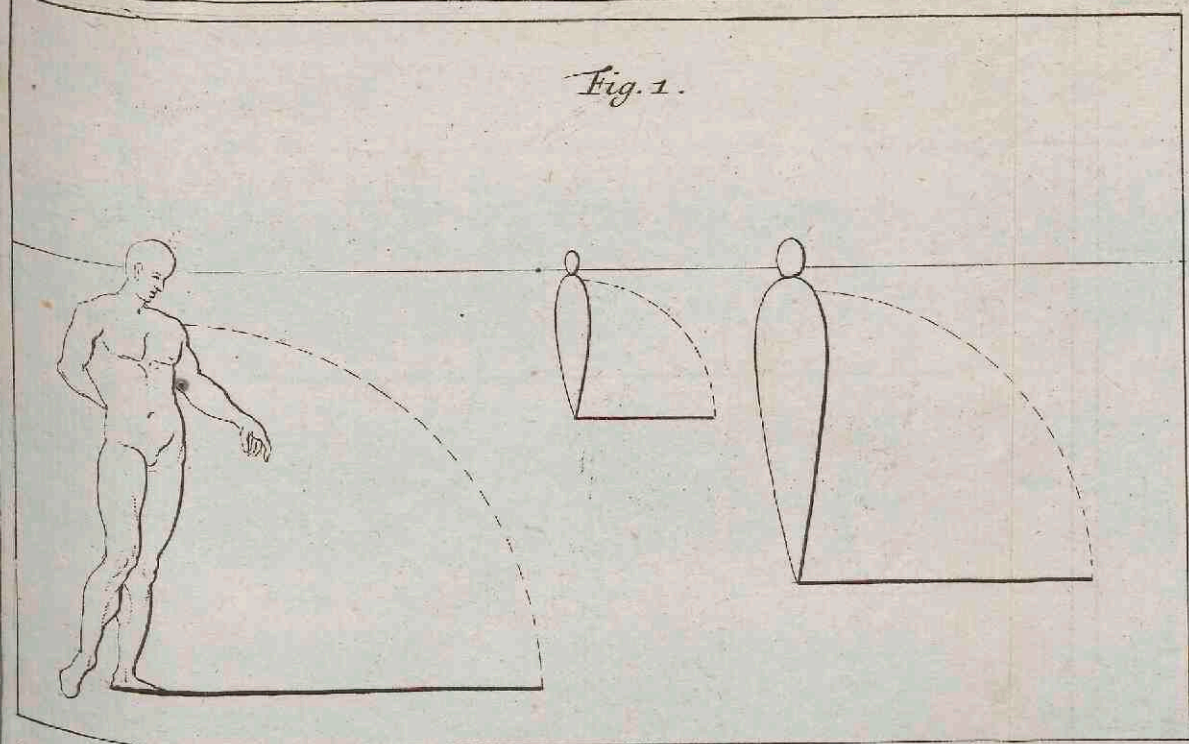

Fig. 2.

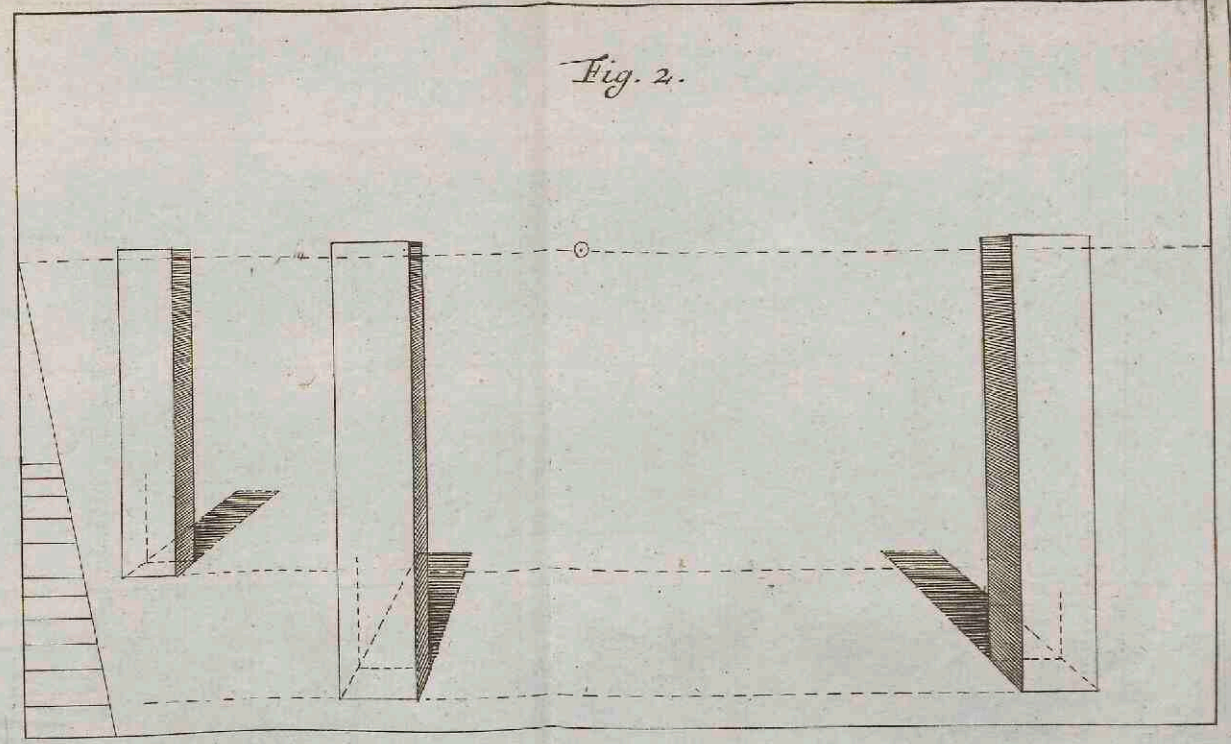
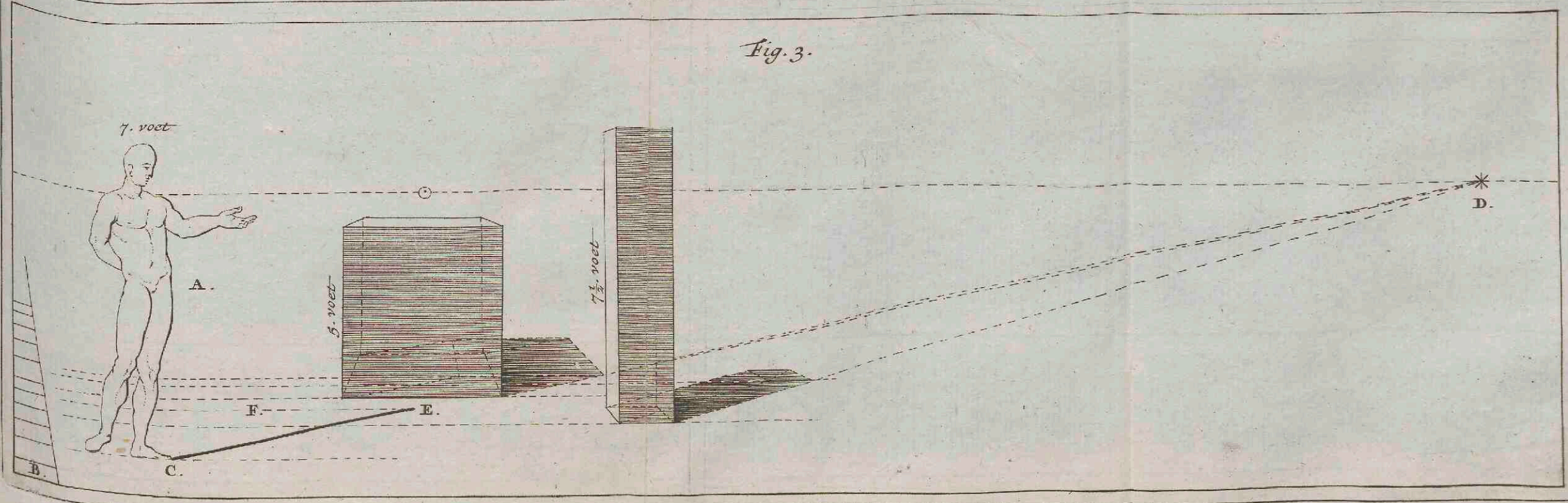

Fig. 3.

zyne slagschaduwe 6 voet lang, schietende of wykende 3 voet in 't Stuk, gelyk op de ladder aangewezen is, en zo met al de voorwerpen, rekenende maar elk zyne hoogte, om de diepte van de slagschaduwe daar na te maaken, en daar meê gedaan.

Nu laat ik oordeelen, hoe zwaar het zoude vallen zonder ladder, of *planum*, die veranderlykheid te vinden.

Waar door men, buiten de voornoemde opmerkingen, de regte staanplaats der voorwerpen kan vinden.

Deze practyk heeft noch een ander voordeel voor de geenen, welke alle hunne beelden naar het leeven willen uitvoeren: want door het beeloop der gemelde slagschaduwen kan men straks weeten waar wy ons Model of Leeman moeten plaatsen, naar het licht van 't Stuk; gelyk wy voor dezen in ons Teekenboek aangewezen hebben.

Hier mede wil ik eindigen; niet twyffelende of men zal met het bezoeken van de proef groot voordeel daar in vinden.

Van de weërkaatsingen of Reflexien.

V Y F D E H O O F D S T U K .

Om deze aanmerkinge duidelyk aan te wyzen, heb ik nodig gemacht dezelve door een Voorbeeld of twee te bekrachtigen, als zynde eene der voornaamste bevalligheden in een Stuk, waar aan men het verstand van den Meester in alle deelen kan gewaar worden.

Het is niet oncigen, dat de vermoeide jagers of jagtnimfjes, om te rusten, de lommer of schaduwen der boomen zoeken; gelyk dit Voorbeeld aantoont. Hier zitten zy, voor aan in de linker hoek des Stuks, by elkanderen, op een groene bank of aarde borstweering, tegen een hooge muur, welke heel begroeid, en met loof der boomen overdekt is. Op de toppen dezer boomen ziet men, hier en daar, eenige krachtige lichtjes. Dit staande beeld ontfangt tot even onder de knie het krachtigste licht, waar van de rest, met de grond vereenigd, deszelfs staanplaats aanwyft. Nochtans heeft het licht van dit beeld zo veel kracht niet, om de gemelde muur, welke achter de zittende beelden is, te *reflexeeren*: eensdeels ter oorzaak van het tusschen komen der gemelde zittende beelden; en ten anderen wegens de ruwigheid derzelve, die vol gaten, holligheden, en uitsprongen is, van takken en loof welke de schaduwe verdubbelen, en de stralen der weërkaatsing van het beeld niet of weinig gevoelen. In tegendeel ziet men deze zittende tegen over het voorzeide lichte voorwerp, of beeld, zonder hinder met kracht *reflexeeren*, de een van vooren, de ander wat meer van de zyde, na dat zy achter, voor, of in het midden zitten.

Daar

Daar is zeer veel aan gelegen, dat men de regte oorzaak duidelyk aanwyze, waar uit de gemelde *reflexien* zyn voortkomende, namentlyk hunne standplaats, koleur, en grootheid of kracht. Van de koleur zal ik dit zeggen, (want de standplaats der beelden is alreede aangewezen) dat, by aldien het gemelde licht gevende voorwerp, of beeld, met een schoon licht-rood kleed gekleed was, en van een krachtige zon bescheenen, en dat de vier zittende gekleed waren in purper, geel, blaauw, en wit, dezelve zekerlyk door de roode weërkaatfing verbafterd zouden worden, en ten deelen hunne eigene koleuren verliezen, om die der anderen aan te neemen en zich daar mede te vermengen: als by voorbeeld, het purper zal rood worden; het blaauw, paarsch; het geel, ros of feuiljemort; en het wit, appelbloessem of vleeskoleur; doch het een min het ander meer, na dat zy flauw of krachtig, van naby of van verre, zullen *gereflexeerd* worden. Daar en boven zal het naakt gloeiender werden, niet in 't geheel, maar op de partyen die daar van geraakt zyn: want de lucht, die 'er om is, laat zich min of meer zien, 't zy in de schaduwe, of tusschen dezelve en de *gereflexeerde* party.

Dit tweede Voorbeeld wyft aan de verbreeking der schaduwen na Twede Voorbeeld,

de gelegentheid der plaats, zo in koleur als kracht. en algemeene aanmerkinge daar over.

De steene muur is uit een rosachtige en gloeiende koleur. De staande beelden, in 't wit of licht gekleed, zyn, benevens die steenen en grond omtrent dezelve, van het gemeenlicht, of zonneshyn, gedaagd.

Deze wyzen ons aan, dat, hoewel het licht, 't geen hen beschynt, zuiver en onvervalscht is, zy niettemin in hunne schaduwe geheel zyn verbafterd, ter oorzaak dat zy van de lucht verfteeken, en van een gloeiende grond omcingeld zyn; geen ander licht ontfangende, als van de *reflexie* der gemelde gloeiende grond, waar van de schaduwen die zelve koleur aantrekken. Het tegendeel zien wy in het onderste vliegende beeld, te weten dat, hoe meer de voorwerpen aan de lucht naderen, hoe zy zuiverder worden, en hunne eigene koleur behouden, gelyk aan het bovenste beeld blykt, 't geen half in de lucht en 't minste niet veranderd is in zyne schaduwe, dan alleenlyk dat het een weinig purperder werd na zyne wyking; het welk men merkelyk zien kan aan het onderlyfen het laagste vliegende beeld, 't geen noch in den donker is, en van het blaauw der lucht niet geraakt kan worden, zynde heel van een andere koleur als het bovenste, te weten gloeiender, en de andere onderstaande van gelyken.

Daar zyn voor dezen weinige Meesters geweest die de *reflexie* wel Dat 'er weinige Meesters geweest verstaan hebben, voornamentlyk onder de Italiaanen. Onder de Fran-

zyn die de reflexien verstaan hebben.

Voorna-
mentlyk
Lastman en
Rottenhamer.

Uit oorzaak dat het licht tegen licht, en donker tegen donker, toen noch niet bekend was.

Dat groote partyen van daagingen en schaduwen, een byzondere welstand in een Schildery veroorzaaken.

Maar dat de overtollige reflexien walgelyk zyn.

Franschen vind men 'er noch eenige die zich daar in hebben geoeffend. Echter beken ik rond uit, dat de geenen, die het waargenomen hebben onder de Italiaanen, al was 'er maar één geweest, het wel ter deeg hebben verstaan, en de Franschen meest in alle dingen tamelyk; hoewel 'er *Vouët* heel vermaard door is geworden, hebbende daar in veel gedaan, ja meer dan alle de Franschen en Italiaanen te zamen: waar door ik haast gelooven zou, dat de reflexien niet lang gepractificeerd zyn geweest, alzo men noch veele oude Stukken vind daar ze ter waereld niet in waargenomen zyn. Ik kan niet anders denken, of het moet toen ter tyd hen noch onbekend geweest zyn. Maar 't geen noch al zo arg is: zommige, gelyk *Lastman*, *Rottenhamer*, enz., hebben niet geweeten, als een voorwerp in de schaduw was, aan welke zyde het licht of donker moest weezen. Derhalven hebben zy die, gelyk de andere die in 't licht waren, geschaduw, min of meer als of ze zo veel donkerder waren gelaxeerd. Gelyk, by voorbeeld, een Stuk, 't welk van de rechter zyde word gedaagd, daar zal men zomtydts een beeld in de schaduw van een steen, of ander voorwerp zien. De schaduw van dit beeld dan hebben zy, in plaats dat de zelve aan de rechterzyde, veroorzaakt door de steen, moest weezen, aan de linkerzyde gemaakt, gelyk alle de andere: baarblykelyke tekenen, voorwaar, dat zy van geene reflexien wisten. *Rafaël* zelf is hier in niet verlicht geweest: want toen wisten zy niet van licht tegen licht, en donker tegen donker te stellen: en in dat geval komen de reflexien meest te pas. Maar zy zochten hunne meeste werking en reddering met het licht tegen donker, en donker tegen licht: uit welke oorzaak zy geene reflexien van nooden hadden. Behalven dat, hebben zy alle groote schaduwen en vlakheid gemyd. Nu is 't heel anders. Men zoekt de groote schaduwen: want wat is het fraay in een Ordinantie, dat men groote partyen ziet van daaginge en schaduwen, het zy gebouwen met beelden en basreleevcs, boschadien of iets anders, heel in de schaduw, en van de weërkaatsing der gronden, lucht, of van andere helder gedaagde voorwerpen lieffelyk gereflexeerd? Het geeft zeker een vergenocging, ten opzichte van de veranderinge, aan het gezicht, en te gelyk een aangenaame binding en tederheid aan het Stuk in 't algemeen, zo wel als in 't byzonder. Evenwel is het met de reflexien gelyk als met alle dingen: overtolligheid veroorzaakt gemeenlyk walging. Zo zyn 'er ook, die zulk een behagen daar in hebben, dat het hun niet enscheelt of 't weezen kan of niet: en dikwils 't geen noch onzichtbaare reflexien zyn, zullen zy met alle kracht, door vermiljoen, ultramaryn, Rusgeel, enz., uitdrukk-

drukken. Voornamentlyk vind men zulken onder de Brabanders, als *Jordaans*, *Rubbens*, en meer anderen.

Men geeve dan vooral wel acht, dat 'er geene reflexien verbeeld werden welke niet met hunne oorzaak waarom verzeld zyn, als mede dat men duidelyk konne zien hoe verre of naby de eene van de andere gelegen zy; op dat men te recht konne oordeelen wat kracht of zwakheid zy ontfangen, of geeven: in 't kort, dat men niet behoeve te vraagen, waar komt die reflexie van daan? waarom is ze rood, geel, of blaauw? zo sterk of zo zwak? enz.

Dat het zonnelicht geen meerder kracht heeft, ten opzichte van de schaduw, als een gemeen licht.

Z E S D E H O O F D S T U K .

Het is zeker, dat de gedaagde voorwerpen, in een krachtige zonneshyn, niet donkerder noch sterker geschaduwd zyn, dan die in een algemeen licht, schoon zulks echter schynt te wezen; om die reden, dat het blaauw der lucht min of meer verlicht word na dat de zon met weinig of veel kracht schynt, en by gevolg altyd dezelve tint blyft behouden: het geen ik, met dit voorbeeld aldus bewys.

Deze kolom, het zy effen of met basreleevs, gelyk die van *Trajan* of *Antonin*, midden op het vlakke veld opgeregt, en verre daar van daan, bezyden het stuk, een hooge toorn of bolwerk, zo hoog dat deszelfs slagschaduw de gemelde kolom half bedekt; weshalven de zon alleenlyk het bovenste deel met alzyne kracht beschynt: zal men echter bevinden, dat zich de schaduw van boven tot onderen van eene zelve tint zal vertoonen.

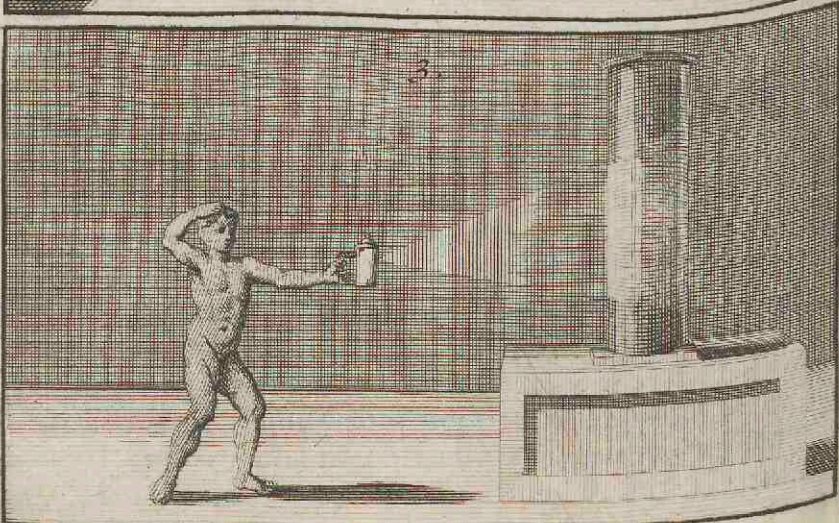
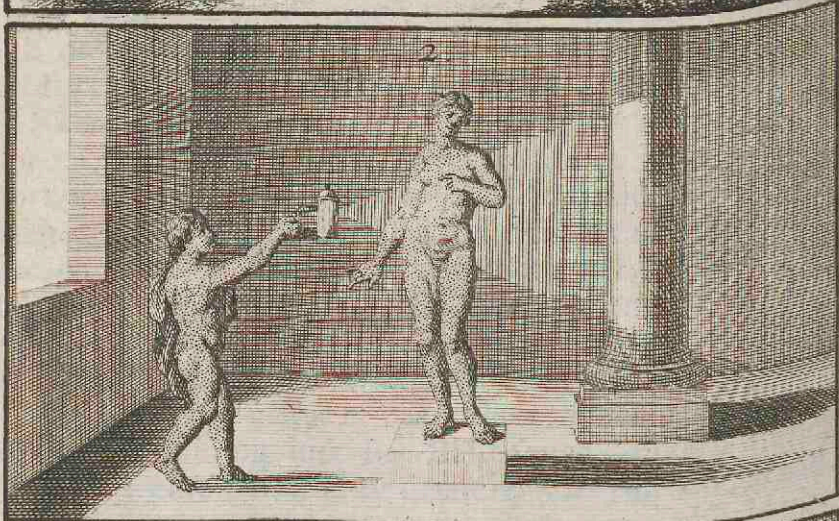
Desgelyks gaat het met het licht van een kaars in een donkerachtige kamer, of by avond; het welk, schoon sterker en krachtiger als het ander licht, echter de schaduwen in het minste niet verduistert omtrent de partyen die zy beschynt, maar wel zodanig doet gelyken; 't geen men aan het tweede Voorbeeld klaarlyk kan zien.

De lantaarn, die dit jongetje in de hand heeft, verlicht de bystaande voorwerpen ten deele, terwyl de overige partyen derzelve van het vensterlicht bescheenen worden. Men ziet dan, zeg ik, dat de deelen, die door het licht van de lantaarn verlicht zyn, daar door niet donkerder worden in de schaduw als of het gemelde licht daar niet en was. En indien het gebeurt, dat de dag vertrekt, en

Eerste Voorbeeld.

Even eens is het met het licht van een kaars in een donkere kamer.

Het geen met dit tweede Voorbeeld werd bewezen.

het nacht word; zo zal het omtrent dat gemelde licht alleen niet donkerder worden, maar overal.

Van doorschynende voorwerpen en hunne schaduwen. Derde Voorbeeld.

Het gaat met de doorschynende voorwerpen, als stoffen, albafter, hoorn, en diergelyke, heel anders dan met de voorgaande die vast zyn; 't welk men aan het derde voorbeeld kan zien.

Merk, dat dit kolommetje, van papier of albafter, door een kleen gaatje zyn licht schept, het zy van de zon of van een kaars; zo zal men bevinden, dat de schaduwe, omtrent de party die van de gemelde zon of kaars bescheenen is, min of meer lichter zal wezen, na dat het licht veel of weinig kracht zal hebben: het geen men merkelyk zal kunnen onderscheiden van de andere schaduwe, die niet verlicht, of daar geen licht omtrent is.

Deze aanmerkinge komt voornaamentlyk te pas in naaktens en doorschynende kleedingen.

Byzondere aanmerkingen daar over in de naaktens.

In de naaktens, die van de zon bescheenen worden, zal men bevinden, dat de kleene en dunne deelen altyd min of meer doorschynende zullen zyn, gelyk de oogleden, neus, ooren, vingers en diergelyke, by gevolg zonder vaste schaduwen. Het tegendeel daar van werd men gewaar aan een steene troonie: want al schynt de zon nog zo kragtig tegen de dunste deelen aan, zullen ze echter niet doorschynen, maar zo donker als de grove deelen blyven. En al waar deze steene trooni met een schoone en natuurlyke koleur beschilderd, kan ze nochtans het leeven niet gelyk zyn, maar wel een doode: ik spreek ten opzichte van de doorschynentheid. Want men weet door ondervindinge, dat het bloed, noch warm zynde, dun en doorschynende is: en in tegendeel, als het gestold of gestremd is, is het ligchaamelyk, dat is te zeggen, vast. By gevolg is het zeker dat een dood mensch, in dien gevalle, meer een steen als een leevendig beeld gelykt. Zulks kan men klaarlyk bespeuren aan de geslagte offen. Wanneer d'er het ingewand uit gehaald is, en men alsdan een kaars daar binnen zet, zo zal men door de borst en tusschen de ribben veel helderder doorzien als het beest noch warm is, dan als het koud is en langer gehangen heeft. Van gelyken is het met een dood mensch. Wanneer men een kaars zet achter zyn oor of ter zyde de neus, zo zal het niet doorschynen.

Als mede van de doorschynende kleedingen in de zonnenschyn.

De enkele plooijen van de doorschynende kleedingen vertoonen zich noch veel klaarder en doorschynender in een zonnelycht, dan in een gemeen licht, by gevolg flauwer van schaduwen dan in grover en vaster kleedingen. Maar de schaduwen der verdubbelde hangende plooijen, in een zonnenschyn, vertoonen zich, voornaamentlyk daar zy aan malkanderen raaken, veel sterker en duidelyker als in enkele geplooide kleed-

kleedingen van dikke stoffe. De bladen van de boomen desgelyks.

Deze zwaarigheid dan aldus opgelost zynde, naamentlyk dat de kracht des zonnelychts, noch die der kaars, de schaduwen niet versterken, maar even dezelve blyven als die in de gemeene lichten; zo zullen wy tot het voltrekken van ons voorneemen bewyzen, waar in de kracht der zon bestaat: 't welk gemakkelyk zal kunnen begrepen worden van de geenen, die de voorverhaalde redenen wel verstaan hebben.

Wy bevinden door ervaring, dat de voorwerpen, door de zongedaagd, ongelyk meerder geweld doen, dan die welke door een algemeen licht gedaagd zyn; 't geen niet door de kracht der schaduwen geschied, maar alleenlyk door de vlakheid en kantigheid, welke het gemeene licht niet en heeft, noch buiten noch binnen. Zommige waanen de kracht grooter te weezen in de zon, als in een gemeen licht; 't geen nergens anders toe kan strekken dan om de dingen te doen voorkomen na dat zy klein of groot zyn, van verre of naby, als klein leeven en levensgroot. Nochtans zeg ik, dat het gemeene licht dat zo wel heeft als de zon, elk in 't zyn. Wat onderscheid is 'er dan tuschen 't een en 't ander? Niets anders dan in 't eene vlakke en scherpe schaduwen, en in 't andere ronder en smeltende. Het eerst geeft duidelyke en lange slagschaduwen, het tweede korte en twyffelachtige. Dit is het eigentlyk waar aan men het zonnelycht van een gemeen licht kan onderscheiden. Dat het een meerder geweld doet als het ander, is niet vreemd. Het bewys daar van kan men aan deze twee voorbeelden zien, en beter als ik wel zeggen kan, waar van het eerste met de zongedaagd is, en het tweede door een algemeen licht, beide met eene en de zelve donkerheid van schaduwen; het een kantig met lange duidelyke slagschaduwen, en het ander in tegendeel.

Ik heb eens een zinnebeeld, of wel een *Narcissus* die zich in 't water spiegelde, geschilderd; neemende het licht wat meer van vooren, als men gemeenlyk in zonnenschyn doet: waar mede ik niets anders beoogde, als alleen om aan te toonen hoe ik de zonnenschyn begryp, ten opzichte van de smeltinge en kantigheid; en ook om een slagschaduwe te vermyden, die van een kindts hoofd op *Narcissus* wang (zynde het voornaamste van het Stuk, want zyne linker wang was alreede in de schaduwe) zou gekomen hebben indien het licht van de zyde geweest had; 't geen heel ongracelyk zou hebben gestaan: zulks dat zyne spiegeling die schoonheid niet zou hebben kunnen vertoonen daar hy zo zeer op verliefde. Daar en boven kon het my niet scheelen, of het licht van de zyde kwam, of min of meer van vooren; also dat in 't generaal niets doet, ja al was het vlak van

Van de
kracht der
zon op de
voorwerpen.

Twee voor-
beelden.

Tafereel van
Narcissus, en
des Schryvers
aanmerkin-
ge daar over.

vooren. 't Is wel waar, dat de groote flagschaduw en de meeste fraaiheid in een zonneshyn te weeg brengen, te weeten als ze niet te dicht by elkanderen komen: want dan zyn ze verdrietig, en veroorzaaken een zekere naarheid in een Schildery. Maar veel aangenamer verthoont het zich, wanneer eenige kleene lichtjes hier en daar doorstraalende, de al te groote vlakheid der schaduw en daar

De reden waarom ik dit Stuk een zinnebeeld noem, is om dat de Dichter meld dat deze Jongeling op zich zelven verliefde toen hy zyne gedaante in het water zag: welke liefde ons niet anders te kennen geeft als een dwaaze inbeelding, of zwakke gemoedtsdrift, door de zodanige van kennis en verstand beroofd zynde, niet weeten wat zy doen, of bezeffen. Om de bekrachtiging van dezen zin derhalven natuurlyker te verbeelden, had ik een kindtje, met een zotkap op, by hem gevogd, 't welk hem streelde, omhelsde, en zyn hair met bloemen, als een jonge dochter, vercierde. En om te toonen, dat hy behaagen in zyne dwaaling had, zag hy, met een beweging en wezen als iemand die geraakt is, na zyne weershyn die hem het kind in 't water aanwees.

Dit Stuk was rykelyk met veelerhande voorwerpen voorzien, zo beelden, architectuur, geboomtens, beestjes, bloemen en water: hebbende dit *Concept* alzo gezocht, om alle die byzondere voorwerpen, met zonnelicht gedaagd, ieder na zyne hoedanigheid, op het beste voegelyk, te verbeelden. Het zelve was heel uitgevoerd; verstaande door het woord uitgevoerd, wanneer d'er alles in is tot het minste toe; maar niet als men de voornaamste partyen aanwyft en veele kleenigheden uitlaat, of de zelve heel curieus verdryft, gelyk zommige door dit woord willen te kennen geeven. Nochtans was alles niet onverdreeven gelaten; want indien ik dat had gedaan, zou het veel gescheeld hebben dat het nader had moeten schynen: want het is zeker, wanneer de voorwerpen van ons wyken, datze dan meer en meer twyffelachtig worden. De kleene en subtielste dingen smelten weg, als kleene plooijen en trekken in 't aangezicht. Echter mogt het wel uitgevoerd heeten, dewyl 'er zo veel in was, als 'er naar zynen afstand in behoorde te wezen.

Dit zelve *Concept* had ik te vooren noch eens geschilderd tot het model van het bovengemelde; zynde vlak aangelegt, en in 't minste niet verdreeven: zulks dat men het onderscheid van beide hier klaarlyk kon bemerken. Ik wil wel bekennen, dat het verdryven geweldig flatteert, en merkelyk doet wyken; maar evenwel zal men altyd gewaar worden, dat het een alzo veel kracht heeft als het ander.

Wy hebben hier voor gezegt, dat de voorwerpen, door de zongedaagd,

daagd, veel meerder geweld en beweging veroorzaaken, als door een gemeen licht; 't welk zommige meenen door de scherphheid der schaduwen alleen toe te komen. Het is wel eenigfins zo ten opzichte van de vlakheid der schaduwen, maar meest om de duidelykheid der slagfchaduwen die de voorwerpen tegen malkanderen slaan, waar door de dingen veeltydts zodanig verbroken en doorsneden worden, als of alles verdubbeld was: ja zes beelden in een gemeen licht zullen dikwils zo veele stukken niet uitleeven, als vier in een zonneshyn. Waar uit men klaarlyk bemerkt, dat de kantigheid niets anders vertoont als een nabyheid, smeltende meer en meer na proportie dat de dingen van ons wyken; zo dat geene voorwerpen, hoedanig die ook zouden mogen weezen, eenige scherphheid kunnen vertoonen, ten ware van naby, ter oorzaak van de tusschenlucht. Veelen zal dit mogelyk vreemd voorkomen; en zy zullen het kwalyk kunnen begrypen: doch zo iemand de moeite gelieft te neemen van het te onderzoeken, ik twyffel niet of hy zal het aldus bevinden. Hier volgt dan uit, dat hoe nader de voorwerpen zich vertoonen, hoe duidelyker en snelder zy van schaduw zyn; vermits 'er zo veel minder lucht tusschen de naaste voorwerpen en ons oog is; maar meer en meer, na de maat dat zy van ons afwyken.

Het zal niet ongevoegelyk zyn, tot bevestiging van myne stelling een byzonder voorval te verhaalen. Ik heb voor dezen gezegt, dat ik in myne jonkheid veele Tekeningen met waterverw maakte. Onder andere had ik 'er eens een geschilderd, welke om haare schraalheid en hardheid my zodanig verdroot, dat ik voornam door 't een of 't ander middel, al moest ik ze geheel bederven, een ander oog 'er aan te geeven. Eerst bezogt ik het met wit van een ey: maar dit niet helpende, plakte ik ze op een bordpapier, en maakte een rand van was daar om. Toen goot ik 'er klare vislym over, en lietze also droogen; waar door ze zo net en eel wierd alsze konde weezen. Ik lietze een myner medegezellen zien; die zich daar over verwonderende, nauwelyks kon gelooven dat het dezelve Tekening was: want door de dikheid was de voornoemde schraalheid en hardigheid meer en meer verdweenen. Maar naderhand, toen ik de natuur in alle haare deelen begon te onderzoeken en na te speuren, bevond ik het niet vreemd noch verwonderens waard.

Hier door wil ik te kennen geeven, dat de deizigheid, of de lucht, alle de scherpheden weg neemt, maakende de grofheid en ruuwheid dun en glad: 't welk ik aanmerk als een vernis of lym, die alles in de natuur voor onze oogen verglaast.

Wat aangaat de voorwerpen, die men door zonnelicht wil doen De Voorwerpen in de zonneshyn kunnen zich geel-

niet natuurlyk vertoonen, wanneer dezelve donker en sterk van fchaduwe verbeeld zyn, en de reden waarom.

geelachtigheid alleen, niet natuurlyk noch zonachtig gelyken; vermits tuffchen dit en andere lichten, ten opzichte van de kracht, geen onderscheid is, wel te verftaan in voorwerpen die minder als leevensgroot zyn. De kantigheid der vlakke fchaduwen, en de gedaantens der flagfchaduwen, benevens de koleur van het licht, en hunne *reflexien*, al waren die noch zo zwak, kunnen het natuurlyk doen worden. Maar de voorwerpen, die leevensgroot zyn, zyn buiten ons vermogen wanneer alleenlyk in de kracht zouden beftaan. Iemand zal mogen zeggen, dat men het dan des te beter in het klein zoude kunnen verbeelden: doch hier op wil ik antwoorden, dat het alsdan niet zoude wyken na proportie, maar aan de lyft blyven hangen; waar van wy op een andere plaats breeder zullen fpreken.

Van de Slag fchaduwen in de Zonneschyn.

Z E V E N D E H O O F D S T U K .

De flagfchaduwen der beelden en andere voorwerpen, moeten in de zonneschyn duidelyk aangewezen worden.

Het is onwederfpreekelyk, dat de flagfchaduwen in de zonneschyn, welke zeer veel tot welftand eener fchildery toebrengen, niet alleen beftaan in lengte, breedte, vlakheid en kantigheid; maar in gelykformigheid met de voorwerpen, 't zy een pilaar, piramide, een vierkant, enz. De flagfchaduwe van een regtftaande beeld, flaande op de grond of elders anders, moet duidelyk gezien kunnen worden, ja zodanig dat, al fchoon men het gemelde voorwerp of beeld niet en zag, of dat het achter iets anders verborgen was, men niet te min aan de flagfchaduwe kan oordeelen wat gefalte of figuur het zelve heeft; zynde dit een van de voornaamfte kentekenen der zonneschyn. Zommige beelden zich in, dat dit zo naauw niet komt, en dat, wanneer zy een lange ftreep van een zekere breedte op de grond geflagen hebben, het daar mede wel is, zonder onderscheid te maaken of het na een pilaar of na een menfch gelykt.

Een misflag door een voornaam Meester in de flagfchaduwe begaan.

Ik kan niet nalaaten ten dezen opzichte een groote misflag van een voornaam Meester te verhaalen. Hy had in een Schildery verbeeld een St. Franciscus in de woefstyn, aanbiddende op zyne kniën een Crucifix dat voor hem ftond, ftrekkende zyne armen uit in een diergelyke gefalte gelyk men hem gewoonlyk op zulk een wyze verbeeld. Het Stuk in zich zelve was heel fraay; doch myne oogen op het kruis, 't geen van takjes van boomen gemaakt was, flaande, zag ik dat het zelve een duidelyke flagfchaduwe van het geheel op de grond floeg, fchoon het byna tot de helft van dezen biddenden man in de fchaduw

duwe was. Maar ik stond noch meer verwonderd, dat zyn ligchaam, 't welk de zelve figuur met de armen maakte als het kruis, hoewel tien maal dikker, geen gelykformige slagschaduw op de grond vertoonde, zynde niet anders van gedaante als een blok zonder armen.

Wy hebben hier voor gezegt, dat, alschoon een beeld, of ander voorwerp, ergens achter verborgen is, nien niet te min aan de slagschaduw kan oordeelen, wat gedaante of figuur het zelve heeft; het welk ik met weinige woorden zal bevestigen. By voorbeeld, stelt iemand in een paleis of kamer, achter een pilaar, tombe of iets diergelyks dat in die kamer behoort, en laat dezelve van de zon gedaagd zyn; zo zal zyne gestalte op de grond, door de slagschaduw, duidelyk aangewezen worden. Wil men in een Landschap een piramide, toorn of bolwerk doen schynen, die daar niet in is, zo kan het door de slagschaduw nochtans geschieden, wanneer dezelve van buiten van de zyde des lichts in het Stuk komt te vallen; waar door de voorwerpen, en al wat 'er aan is, zich duidelyk zullen vertoonen.

De schrandere Zonschilders hebben noch een voordel boven de anderen; want zy behoeven geen ligchaamen van boomen, heuvelen of gebouwen te maaken, om hier of daar een groote schaduw over de grond te slaan, ten einde de voorste dingen te doen uitkomen, en de achterste te doen weg wyken. Zy voegen hunne schaduwen waar zy de zelve dienstig oordeelen, konnende altoos dit met de reden goed maaken; vermits men in zonnenschyn meenigmaal ziet, dat een kleene dryvende wolk een geheel stuk landts overschaduw, en weder een ander verlicht, en zulks tot verscheidene achter een: konnende aldus een veld met licht en donker verdeelen naar hun believen, om alzo de dingen op het aangenaamste te vertoonen.

Ik heb met groote aandacht naauwkeurig op de koleur van het zonne-licht en schaduwen gelet, en bevonden dat, inzonderheid in de maand September, de zon in den namiddag, omtrent twee à drie uren, op zyn hoogst zynde, de lucht een heldere blaauwe koleur heeft met kleine dryvende wolken. Wat de voorwerpen belangt, wanneer de zon sterk schynt, de zelve zyn als met Rusgeel en wit gehoogd, en de schaduwen roodachtig graauw, als wit, zwart, en een weinig bruinrood te samen gemengd; en niet als in een gemeen licht in het blaauw verdwynende, gelyk zommige meenen, maar allengskens weinig paarser, werdende flauwer na den *horizont*, alwaar geen blaauw te zien is. De boomen op de voor- en tweede grond vertoonden zich schoon groen; het blaauw der voorwerpen, groenachtig; het rood, oranje; het paars, roodachtig; en alle de koleuren aldus na proportie: gelyk mede het diepe water,

Hoe men Beelden, Statuen, of andere Figuren in een Stuk kan vertoonen, die 'er in der daad niet in zyn.

Voordeel in 't zonnelicht, dat de gemeene lichten niet en hebben.

Aanmerking op de koleur van zonne-licht en schaduwen.

ter, 't geen van de zon bestraald is, werd groenachtig graauw. Deze naauwkeurige opmerking kwam net overeen met het geene ik voor dezen, wanneer de zon helder schein, menigmaal in 't werk gesteld heb, door middel van een kleen gaatje in het venster, na alvorens myne kamer donker gemaakt te hebben, door welk gaatje ik op de witte muur, of op papier, alles natuurlyk zag *reflexceren* wat 'er buiten omging.

Maar gaan wy verder, en overweegen of de wanschapene schaduwen de voorwerpen niet onkenbaar maaken.

Dat de wanschapene schaduwen de voorwerpen onkenbaar maaken.

De schoonheid in 't algemeen, het zy in Beelden, Landschappen of andere zaaken bestaande, is dat geen 't welk alles duidelyk en klaar voor onze oogen in hunne eigene gestalten en gedaanten vertoont als zy in der daad zyn, zonder dat dezelve verminderd noch verbroken worden: want die dingen, welke tegen malkanderen strydig zyn, konnen onmogelyk een aangename schoonheid in onze oogen veroorzaaken, en aan onze zinnen het waare begrip van hunne gedaantens bekend maaken, ten waare door een tusschenmiddel, bestaande in een tweede of tusschen-tint, die beide de strydige partyen, te weten, dag en schaduwe, vereenigt, wanneer dezelve al te scherp tegen malkanderen aanloopen, om daar door de wanschapenheid op de voorwerpen te verzachten en te doen smelten. Ik spreek van de dingen, die al te vlak zyn; waar door de ronde voorwerpen, verre van rond te schynen, in tegendeel vierkant of hoekig gelyken, even als of ze in de zon waren: uit welke oorzaak zy zich niet schoon, maar wanschapen in ieders oogen vertoonen. De reden is natuurlyk, en wel te begrypen; vermits de menschen geene andere welstandigheid kennen, dan die welke zich in hunne oogen openbaart: want het is zeker, dat die dingen door de minste toevallen veranderen, het zy vreemde lichten of schaduwen, waar doorze noodzaakelyk vervreemd en onkenbaar worden. Laat zommige vry roemen, dat het vlak is, en de beste manier: ik hou staande, dat, alschoon het een zonneshyn was, het echter al een en het zelve is. En als wy zullen spreken van de bevalligheid en volmaaktheid, zo zeg ik, dat het wel te begrypen is, dat een Schildery, met een gemeen licht gedaagd, de volmaaktste is; welke daaging eigene gedaantens der voorwerpen aan onze oogen netter en duidelyker vertoont: het ronde blyft rond; en een vierkant verandert niet. Wat de mistalligheid der dingen, die in een zonnelicht verbeeld worden, aangaat, hebben wy genoegzaam aangewezen, als mede dat de scherpheid der wanschapeneschaduwen de waare eigenschap der voorwerpen vernietigt. By voorbeeld, twee staande beelden, tegen malkanderen spreekende, worden van de zon bescheenen. Zo

Zo nu het een een flagschaduwe tegen het ander slaat, dat het aangezicht half daar van geraakt werd, behoeft men niet te twyffelen dat het zelve onkenbaar zal worden, al was het eigen vader of moeder.

In Architectuur, of Lyftwerk, is het alzo erg; vermits de wanschapene scherpeheid der schaduwen des zelfs gestalte en netheid t'eenemaal onttrekt en verward maakt.

Daarom oordeel ik het een teken van kleinmoedigheid, om niet te zeggen lafhertigheid, dat een vernuftig Landschapschilder zich vergaapt of verbind om altoos zonnelichten te verbeelden; daar het nochtans zeker is, dat het zelve niet anders dan als maar een gering gedeelten van zyne konst moet aangemerkt worden: even als het is met een Bouwkundige, die zich altyd met het maaken van een kist of kas ophoud; een Bloemschilder aan een fles; een Beestschilder aan een koe of schaap; een Stilleevenschilder aan een doodtshoofd of zandlooper; een Scheepschilder aan een floep of boot; een Beeldhouwer aan een *Christus* aan 't kruis. 't Is geen Historieschilder, die altoos een *Herodias* met het hoofd van *St. Jan* in een schotel schildert; of een *Lucretia* die zich doorsteekt; of een *Jabel* met een hamer; of een *St. Jan* met een lammetje: alle welke dingen maar byzondere toevallen zyn, die naauwelyks een naam verdienen. Derhalven moet een Konstenaar niet schroomen, alles wat verbeeld kan worden, met allerhande lichten te voorschyn te brengen.

Maar het algemeen gevoelen by de meeste Zonschilders is niet minder belagchelyk, als dat van die geenen, welke altyd een algemeen licht volgen; alle beide uit een misverstand of onkundigheid voortkomende: waar door zy niet regt van de dingen kunnen oordeelen die van een andere natuur zyn als de geene daar zy zich aan gewend hebben. Hun oordeel is niet anders dan een besluit met hunne bevattinge overeenkomende, in een zaak die zy meenen wel te verstaan, en die dus of zo moet weezen: daar het nochtans zeker is, dat, wanneer men een oordeel wil vellen, men de zaaken eerst moet onderzoeken, en, de eene by de andere vergelykende, naauwkeurig waarneemen, waar in zy met elkanderen zyn verschillende; door welke kennis men de zaak alsdan tot een gewenschte uitwerkinge zal brengen, ik meen met ryf oordeel.

Dat het zonnelicht zo bekwaam niet is in verbeeldingen van Geschiedenissen, als in Landschappen en Architectuur, spruit daar uit dat het zelve in zulke gelegtheden den menschen hinderlyk is, als mede wreed en onbevallig voorkomt; ter oorzaake, gelyk wy gezegt hebben, van de scherpeheid der schaduwen en flagschaduw-

Dat een Landschapschilder zich niet moet vergaopen om altoos Zonnelichten te verbeelden. Als mede dat alle Konstenars zich aan geene byzondere dingen moeten ophouden.

't Gebruik der Schilders in 't oordeelen van 't Zonnlicht buiten hunne studie.

Dat het Zonnlicht zo eigen niet is in Geschiedenissen, als in Landschappen en Architectuur.

wen: doch als het de zaak vereifcht, is men genoodzaakt het zelve in 't werk te stellen, echter met die omzichtigheid van het licht en de voorwerpen zodanig te fchikken, dat 'er geene wanftallige flagfchaduw en her voor komen, die in ons gezicht hinderlyk zyn en een walging veroorzaaken.

Maar voornamentlyk tegenftydig in de Conterfeits.

Indien het zonnelyk licht het beſte en voordeeligſte licht was, voorzeker zouden de Conterfeitsers mede geen ander, in de Afbeeldingen die zy maaken, gebruiken; waar van tot noch toe geen voorbeeld is: om die redenen, dat, voor eerſt, zich de koleuren in het zonnelyk zodanig niet vertoonen, als ze eigentlyk in der daad zyn: ten tweden, om dat het onmogelyk is dat een man, vrouw, of kind, zonder moeite, en zonder van wezen te veranderen, voornamentlyk omtrent de oogen en de mond, zo lang met het aangezicht in de zon kan zitten: ten derden, om dat de zon niet ſtil ſtaat, maar te ſchielyk draait of omloopt: ten vierden, om dat de lieffelykheid der trekken in de wezens, t'eenemaal daar door verbatterd worden: en ten vyfden, om dat het heel oneigen zou zyn zodanige Conterfeits in een kamer te hangen, alwaar men de zon zo veel zoekt uit te houden als 't mogelyk is.

Gelykenis over zommige Schilders die alles verachten wat buiten het zonnelyk licht verbeeld word.

Het zou belagchelyk en ongerymd weezen, dat men van een vrouw zeide, het gelykt geen man, ten waare d'eenen den anderen zodanig geleeke, dat 'er ter waereld geen onderscheid in was: maar dewyl de vrouw een vrouw gelykt, en de man een man, zo moet noodzaakelyk een van deze twee dingen volgen, te weteen, dat hy het niet zien kan, of dat hy het niet zien wil. Een derde zou men daar by kunnen voegen, als een verachting voor de vrouw, om dat zy den man niet in alles gelyk is. Deze laaſte, die de menſchen meeft in het oordeel vergezelschapt, is de allerbelagchelykſte, en voor menſchen van regte en goede bezeffing boven alles ſchuwelyk; zynde dikwils de oorzaak van haat en nyd, en ook wel van eigen bederf: gelyk de ervarenheid ons dagelyks leert aan die, welke door een vooroordeel ingenomen zynde, alles zonder onderzoek of onderscheid verwerpen of verachten, wanneer het met hunne zin en werk niet overeen komt.

De hoedanigheden van driederley licht, en waar in dezelve verſchillen.

Ik zal my niet verder hier over uitbreiden, maar my alleenlyk by den text houden dien ik voor heb te verhandelen, naamentlyk van vooroordeel zo van Zonnelyk als andere. Doch tot het beter verſtaan van myne meening, zal ik dit voor af zeggen, dat 'er drie zaaken zyn, waar op het heele werk is gebouwd, die men eerſt moct vaſt ſtellen en onderscheidentlyk aanmerken, te weteen een zon-

zonnelycht, een gemeen licht, en een flauw licht; welke zo veel van elkanderen verscheelen in de daad, als in den naam.

Het eerste is krachtig en kantig.

Het tweede vlak en niet kantig.

Het derde zwak en niet smeltende.

Het eerste geeft duidelyke slagschaduwen.

Het tweede smeltende, en

Het derde flauwe.

Het eerste ontfangt zynē koleur van de zon.

Het tweede van de wolken, en

Het derde van het blaauw der lucht.

Wy zullen hier dit noch by voegen, dat het eerste aangemerkt word als een man,

Het tweede als een vrouw, en

Het derde als een kind.

Wie zal nu zeggen, dat het kind niet en deugt, om dat het zo groot, krachtig, en helder niet is als de vader of de moeder? en de vrouw mede om dat zy den man niet gelyk is in alles?

Men gelieve te letten, hoe deze onbedagte Zonschilders Verder oordeel van de voorgemelde Zonschilders. verder zeggen. Het is niet vlak, zeggen

van het tweede en derde licht oordeelen. Het is niet vlak, zeggen zy gemeenlyk in zy; willende daar mede te kennen geeven, dat het niet zonachtig is, zo als zy gemeenlyk in hunne zonnelychten verbeelden. Vlak, vlak, roepen zy tegen hunne leerlingen, of discipelen, met een zagte stem, op dat het niemand vreemds zoude hooren: even of het een geheim was 't geen de konst zelve niet wist. Men zegt, dat de vroomē *Filameen* zodanig verzot was op de dingen, die vlak van dag en schaduwē waren,

dat hy nooit Stukken schilderde als in de zon- of maanschyne. Hy Belagchelyke Schildery. liet het voorwaar wel blyken, wanneer hy alle zyne zinnen aanspan-

de in het uitbeelden van *Jupiter* by *Alcmena*; alwaar men hen beiden zag na bed toe treden, en de zon helder en klaar door de glazen in de kamer schynen, met zulk een kracht, dat men alle de ruiten op de grond zou kunnen geteld hebben. Arme *Jupiter*, wat word u geweld aangedaan! Zal *Febus* tegens uw bevel door de vensters schynen, daar gy hem nochtans belast had zich drie maal vier-entwintig uren verholē te houden? Maar wat was daar aan gelegen, dogt hem: het moest vlak zyn; en de zonnē schyn moest daar weezen al was het midden in de nacht. Had hy een maanschyne gemaakt, dan zou het noch wat gelyken.

Maar het gaat met de zulken even als met dien welke zo graag Geringe gedachten van Oran-

een ander
Schilder in
een zyner
Taferelen
aangetoond.

Oranjeappels schilderde, dat hy nooit een Stuk maakte of hy bragt 'er altyd een in te pas. Deze yverige kwant krygende eens den Slag van Pavyen voor iemand te schilderen, vraagde aan den Besteedder, of 'er niet een Oranjecappel in weezen moest? Hoe zou die hier in te pas komen? antwoordde den Heer daar op. Te pas, of niet, zei de Schilder, laat my maar begaan. Het heerschap hier om lagchende, en niet denkende dat hy zulks in 't werk zou stellen, zei tegen hem in 't uitgaan, na dat zy tusschen beiden weder van andere zaaken gesproken hadden: doet zo als gy het goed vindt. Dezen bloed, daar over zeer verblyd, zocht in zyn Stuk een plaats waar hy den gemelden appel zou leggen: maar vreczende dat, wanneer hy zulk een schoone vrucht op de grond voegde, dezelve alsdan door der paarden voeten zou vertreedden worden, maakte hy een kleene vierkante steen in den hoek van 't Stuk, daar hy een levensgrooten oranjeappel op een tinne tafelbord neder zette, heel natuurlyk geschilderd. Deze onnozele wurm (want zulke mogen geen schilders genaamd worden) geeft ons te kennen, dat het geen hy het best doen kan, het best is, of het te pas komt of niet.

Het woord
vlak word by
veele mis-
bruikt.

Het is een vaste en algemeene regel, dat de dingen buiten de zonneshyn, fraay geschilderd, wel gedaagd en geschaduwd, na de eigenschappen, zo als 't behoort, noodzaakelyk goed moeten weezen, zonder het woord vlak, 't geen zy misbruiken en over al te pas willen brengen, aan te merken. Laat u dan niet voorstaan, gy regte Konstoeffenaars, dat de Stukken, die niet vlak zyn, niet al zo goed zouden kunnen weezen, dan die door zon-, maan-, en kaarslicht bescheenen worden.

Hoe men het Zonnelicht in een Stuk, van een algemeen licht gedaagd, zal verbeelden.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Dit myn voorstel zal veelen mogelyk vreemd voorkomen, en misschien als een konsje of gaauwigheid: maar het is daar verre van daan, dat ik de geesten met beuzelingen zoude willen spyzen, veel min verbluffen. Neen, het is geen konsje, maar wel een konst; geen gaauwigheid, maar een zaak die op gronden steunt.

Dat de zon van de andere lichten verscheelt, te weeten, in geweld, als mede dat dezelve een tint lichter is, stellen wy vast. Men bespeurt dikmaals in een veranderlyk weër, als 'er veele wol-

wolken dryven, dat de zon eventjes met zeer dunne en luchtige dampen, die wat laag zyn, bedekt word; waar door men geheele landstreeken met huizen, bergen, ja zomtydts heele bosschen overschaduwde ziet: welke schaduwen echter helder zyn, en alle de voorwerpen duidelyk, min of meer dan in een gemeen licht, vertoonen.

Maar komen wy tot de zaak, welke is, om in een Stuk, door een gemeen licht gedaagd, een zonnenschyn met eene en de zelve kracht van verwen te verbeelden, elk in zyn graad, zonder makenderen hinder te doen; wel te verstaan, als de zon niet voor aan is, en ook niet te veel verspreid: want daar door zou het Stuk al te bont worden.

Om het zelve derhalven na de regelen van de Konst uit te werken, Aanwyzinge hoe men het zonnelyk met eene en dezelve kracht van verwen als her gemeene licht zal verbeelden. zo verdeelt, by voorbeeld, een Landschap met vier gronden, waar van de eerste grond wit is, en de drie andere na proportie verminderende. De tweede grond, ook met wit aangestreeken, zal strekken tot de zonnenschyn; 't welk klaarlyk aanwyft, dat, dewyl het gemeene licht op de voorgrond de kracht der verwen alreeds bezit, noodzaakelyk moet volgen, dat de zonnenschyn, die een tint lichter is, gelyk wy hebben gezegt, en geene andere kracht heeft dan het zelve wit, ook geen nader plaats kan hebben dan die van de tweede grond: een klaar bewys dat, wanneer men die op de derde grond wil voegen, zy zo veel meer verscheelen zal in kracht. Om nu de verschillendheid dezes lichts op de tweede grond van de eerste duidelyker te onderscheiden, en natuurlyk te vertoonen, zal men deschaduwen en slagschaduwen der voorwerpen scherp, vlak en lang aanwyzyn; waar door men kan bemerken, dat dit een zonnelyk licht is; en het ander, met dommelachtige en korte slagschaduwen, maar een gemeen licht. Doch om de natuur van 't zonnelyk licht noch klaarder te begrypen, zo geeft maar alleenlyk acht op deszelfs koleur in den morgenstond of avond.

Ten einde nu de verstanden, welke dit gezegde niet aanstonds mogten vatten, te hulp te komen, zal ik een kort middel aanwyzyn, waar door men het zelve op een wisse en gemakkelyke manier zal kunnen werkstellig maaken.

Wanneer gy uwe Ordinantie geschetst, en daar in de partyen, Gemakkelyk middel om het zelve werkstellig te maaken. die gy begeerd dat door de zon bescheenen werden, waargenomen hebt, zo maakt alsdan daar een nette doodverw af, zonder de koleur anders aan te merken als of 't doorgaans een gemeen licht ware: doch in 't opmaaken zal men die partyen, welke van de zon bescheenen zyn, wat hooger ophaalen, 't zy witter, geelder, of rosfer, na dat men die hebben wil, altoos dat 'er een merkelyk onderscheid

scheid in bespeurd werde; de schaduwen duidelyker en vlakker aangewezen, zonder dezelve te vergloeijen, dan alleenlyk hier en daar in de *gereflexeerde* partyen.

Wanneer nu op of omtrent de voorgrond geen wit is, zo heeft men gelegenheid om hier en daar eenige doorstraalingen der zon op dezelve te laten schynen, met kracht van wit, geel, of ros, na dat de koleur der zon zich alsdan vertoont; wel verstaande, dat zulks niet zoude kunnen geschieden, wanneer men alreeds de kracht der zon in 't verschieet gebruikt hadde.

Nu staat ook dit aan te merken, dat, indien men eenige voorwerpen voor aan, gelyk wy gezegt hebben, van de gemelde stralen wil verlichten, dezelve niet van lichte en hooge koleurde stoffe moeten zyn, gelyk het wit marmer, of lichte hartsteen, heel lichte kleedingen, noch ook schoone lichte naakten, maar van zodanige tinten die men in een gemeen licht voor somber aanziet. Deze dan met kracht van dat zonachtig wit opgehoogd, zal men dezelve licht genoeg krygen.

Om nu met gewisse treden tot het volbrengen van dit middel met order te vervolgen, en de eigene tinten der voorwerpen, door 't zonnelicht bescheenen, op een bekwaame manier uit te vinden, zal men aldus te werk gaan:

Tempering
der verwen,
om de eigene
tinten der
voorwerpen,
door 't zon-
nelicht be-
scheenen,
niet te vinden.

Tempert uw wit met Rusgeel of auripigment, min of meer geel, na dat gy de zon, vroeg of laat, wilt verbeelden. Vermengt het zelve alsdan, in plaats van enkel wit, onder uwe verlichte eerste tinten, in alle de voorwerpen die van de zon bescheenen worden; zo zult gy bevinden, dat elke koleur haare regte verbreeking zal bekomen, na dat hunne hoedanigheid of kracht, ten opzichte van de ligchaamelykheid, veel of weinig van malkander verscheelt. Hier door word de gewenschte uitwerkinge te weeg gebragt; gelyk de ondervinding, dogter der waarheid, ons genoegzaam kan getuigen.

Dat de schaduwen der voorwerpen in een Zonnelicht niet gloeijender zyn, dan in een gemeen Licht.

N E G E N D E H O O F D S T U K .

Veel zyn zodanig van de waarheid der zaaken vervreemd, en laten zich zo weinig aan het onderzoek derzelve geleggen zyn, dat, om het geen zy gewent zyn te behouden, hoe ongegrond het zelve ook mo-

moge weezen, zy na de reden niet en vraagen, maar eer iets zullen zoeken 't geen hun tot bevestiging van hunne dwaaling kan dienen. Dat dit waar is, blykt genoegzaam aan hun algemeen gevoelen, te weten, dat de schaduwen der voorwerpen in een zonnelyc gloeijender zyn, dan in een gemeen licht; 't welk ik nochtans rond uitontken: maar dat de schaduwen en de *reflexien* na proportie helder en helderder zyn, na dat de zon sterk schynt, dat is de waarheid.

Slegt begrip van veele o-ver de koleur der Schaduwen in het zonnelyc.

Dat het zonnelyc gloeijender is als het gemeen licht, lyd medegeen tegenspreken: want vermits het licht der zon min of meer uit den geele of roode gekoleurd is, zo is het natuurlyk, dat alles, wat daar van bescheenen word, dezelve koleur eenigzints deelachtig werde, niet alleen in de gedaagde partyen, maar ook in die schaduwen welke de wederkaatsinge van de gronden, of van andere bystaande voorwerpen, ontfangen. Maar dewyl 'er geene voorwerpen zyn, hoe sterk die ook *gereflexeerd* werden, die niet hier of daar noch met eenige schaduwen zonder *reflexie* overblyven (gelyk wanneer het eene voorwerp in de slagschaduwe van een ander komt) zo moeten die gemelde schaduwen, nademaal zy met de zon noch derzelve weërkaatsinge geen gemeenschap hebben, noodzaakelyk, als van een andere natuur zynde, graauwer wezen, even als in die der gemeene lichten, uit oorzaake dat zy geen koleur kunnen ontfangen als die de lucht haar mededeelt.

Dit oordeel ik één der waare kentekenen te weezen van een regte zonnelyc, om dezelve van een algemeen licht te kunnen onderscheiden: waarom het dan vreemd is, daar de menschen gemeenlyk de schaduwen om de koelte zoeken, dat deze nochtans willen hebben dat dezelve warm zy.

't Is derhalven geen wonder, dat 'er zo weinige Winterfchilders gevonden worden. Ik heb Winters van *Breugel* verbeeld gezien, die zo warm gekoloreerd waren als in 't midden van de zomer, het ys en sneeuw als gloeijend; daar nochtans in de winter alles licht *gereflexeerd* en byna zonder schaduwe is, de slagschaduwen heel helder en blaauw: en echter heeft het zyne diepte en wyking: hoewel in tegendeel zommige hunne voorwerpen in 't verschiet zo gloeijend van schaduwe maaken, als voor.

De winter verbeeldingen werden ja doorgaans, ten opzichte van de koleur, onnatuurlyk ver-toond.

Weshalven het noodzaakelyk voor een konstenaar is, dat hy zich enigen tyd oeffene om de opmerkingen, die in de natuur van 't zonnelyc waar te neemen zy, gade te slaan; niet om zich daar altyd by te houden of aan te verbinden, maar vermits het een byzondere en aangenaame verkiezing is. Een iegelyk moet dan naar zyn vermogen daar na

Het is noodzaakelyk dat een Schilder na

het zonne-
licht zo wel
verftaat als
het gemeen
licht.

na trachten, is het niet volkomen, ten minften zo veel daarvan te weeten als van het algemeene licht, om zich te kunnen bedienen van fomtydts het een, en fomtydts het ander in hunne werken te gebruiken, na dat het te pas komt. Zommige meenen, vermits de vlakheid, dat het zelve gemakkelyker is als het gemeene licht; maar het is ver daar van daan: want ik oordeel, dat het alzo fwaar is voor een Zonfchilder een algemeen licht te verbeelden, als voor een Gemeenlichtfchilder een zonnfchyn, ten opzichte van de natuurlykheid derzelve. Veele zullen dit mogelyk met my niet toeftemmen, vermits de flagschaduw in een zonnfchyn duidelyk en bepaald zyn; brengende zy dit vervolgens tot bewys by, dat een Stuk, vlak van de zyde gedaagd, en de zon op den middag (dat is te zeggen, op zyn hoogfte) de flagschaduw van alle de voorwerpen een derde minder als hunne volle lengte vertoonen; derhalven men de flagschaduw met een paffier, zo als zy weeten moeten, elk na proportie van haare lengte correct kan afneeten tot in het verfchiet, ja zo verre als men zien kan, zonder de minfte verandering. It Welk ik gewilliglyk toefstaa; en ik zal noch meer tot hunoordeel zeggen, te weeten, dat dit niet alleenlyk plaats heeft daar de gronden vlak en waterpas zyn, maar zelf in ongelyke gronden daar men geen paffier kan gebruiken. Loopt de grond af, zo loopen de flagschaduw mede af: looptze op, dan loopenze mede op. Die de *Perspectief* verftaat, kan daar het allerbest van oordeelen. Tot dus verre, zegge ik, hebben zy gelyk: maar als het gebeurt, dat het Stuk van binnen of van buiten daagt, is het dan niet alzo onwis als in een gemeen licht, en noch ongelyk moeiliker om de fchaduw en de behooryke flagschaduw (alwaar de paffier ons in geen deelen behulpzaam kan weeten) te vinden, hunne verwydering na vooren en vermindering na agteren, 't geen zo duidelyk moet zyn na dat de zon achter of voor is? En hoe gemakkellyk is het in tegendeel in een gemeen licht, daar dezelve zo klein en dommelachtig zyn? Dienvolgens is het zo ligt niet te doen, als zommige, die zich maar alleen bemoeijen met een zyschaduw, links of regts, te verbeelden, zich wel laten voorftaan. Maar die de zon op allerley wyze in zyne Tafereelen vertoont, dat 's heel wat anders: doch zulke zyn 'er weinig. Want men zal niet ligt vinden, dat een Zonfchilder zich met het gemeene licht zal bemoeijen; maar in tegendeel, dat een Gemeenlichtfchilder fomtydts noch wel een zonnlicht zal verbeelden. De reden hier van is, om dat de gemeene lichten in zich zelve alles behelzen: en die zulks wel verftaat, kan ligt een zonnfchyn maaken. De zaak is maar dat een zonnfchyn alleen gloeiend

is op den dag, en niet gloeiend in de schaduwen, gelyk het gemeen gevoelen is.

Het gebeurt somtydts, dat twee Stukken, het een zon- en het ander gemeen licht, by malkanderen hangen, waar in de kracht of het vermogen der verwen tot het uiterste gebruikt is, welke zich onderling zodanig gelyken, dat men naauwelyks kan oordeelen van de zon gedaagd zy: om die reden, dat zy alle beide even licht en even vlak zyn gedaagd. Want tegenwoordig, sedert dat het woord vlak hier bekend is, willen zommige, het zy zon of geen zon, vlak schilderen, zo wel in een gesloote kamer als in de opene lucht, daar en boven gloeiend van dag en schaduwe. Wat raad dan in zulk een geval, daar zy nevens malkanderen moeten hangen, om het zonnelicht te onderscheiden? Geen ander middel is 'er, dan dat men het een weinig maatige, en het ander wat meerder kracht geeve, echter niet met de schaduwen donkerder te maaken, maar met een gloeiender en helderder koleur van licht, als mede lange en duidelyke slagfchaduwen, die niet alleen vlak zyn, maar daar en boven kantig. Ik verftaa hier, dat het Stuk, door 't gemeene licht gedaagd, niet minder deugdszaam moet weezen in zyn aart; maar niet vlak, ten zy men de oorzaak daar van bespeure.

Maar zelden zal men dusdanige twee Stukken, van eene hand geschilderd, by elkanderen zien; vermits de meeste Schilders zich niet als met een van beiden bemoeijen: en schoon het al eens gebeurt, denken zy niet, dat het een lichter moet weezen als het ander.

En indien ze van twee byzondere handen gemaakt worden, spant elk zyne krachten aan om het gebruik der verwen in hunne wil te behouden.

Aldus komt het by, dat de Zonschilders zich het allerminste daar mede bekommeren: want zy denken, zal myne party met kracht van licht voor den dag komen, ik zal met kracht en gloeiendheid van schaduwe maaken dat ik de bovenzang behoude.

Wy hebben hier voor gezegt, dat de *reflexien*, na maate dat de zon sterk schynt, helder en helderder worden: de reden waarom, zullen wy tegenwoordig duidelyk verklaaren.

Men bevind, wanneer de zon wat laag is, en de voorwerpen sterk gedaagd zyn, dat ze dan veel krachtiger tegen malkanderen *reflexeeren*, ter oorzaak dat de stralen der zon op de voorwerpen, en die weêr op andere voorwerpen, niet en schampen, maar daar tegens aan weder te rug kaatsen. In tegendeel, wanneer het licht hoog is, zo kunnen de *reflexien* der verlichte voorwerpen d'andere

Een misflag die somtydts begaan word in het verbeelden van twee Schilderyen, die nevens malkanderen moeten hangen.

Waarom in een zonneshyn de *reflexien* sterker en zichtbaarder zyn, dan in een gemeen licht.

met zulk een kracht niet raaken; vermits de weërkaatsing van het licht noodzaakelyk weder na zyn oorsprong moet slaan. By voorbeeld, zo in een hooge lucht twee menschen by malkanderen staan te praaten, en de een ontfangt de zon op de borst, en de ander tegen den rug; zo moet noodzaakelyk het licht, 't welk van boven op de borst valt, weder na om hoog slaan daar het van daan komt, by gevolg den anderen over het hoofd schieten; zulks dat het eerste beeld daar door geen, of een heel flauwe en byna onzichtbare *reflexie* kan ontfangen.

Door deze reden meen ik genoegzaam beweezen te hebben, dat de *reflexien* in een zonneshyn veel sterker en kragtiger moeten ver- toond worden, dan in een gemeen licht. De proef hier van kan men aan het leeven zelve gemakkelyk neemen.

Van het onderscheid der Slag schaduwen, voortkomende uit de Zon, of uit het Zichtpunt.

T I E N D E H O O F D S T U K .

Eerste Voor-
beeld.

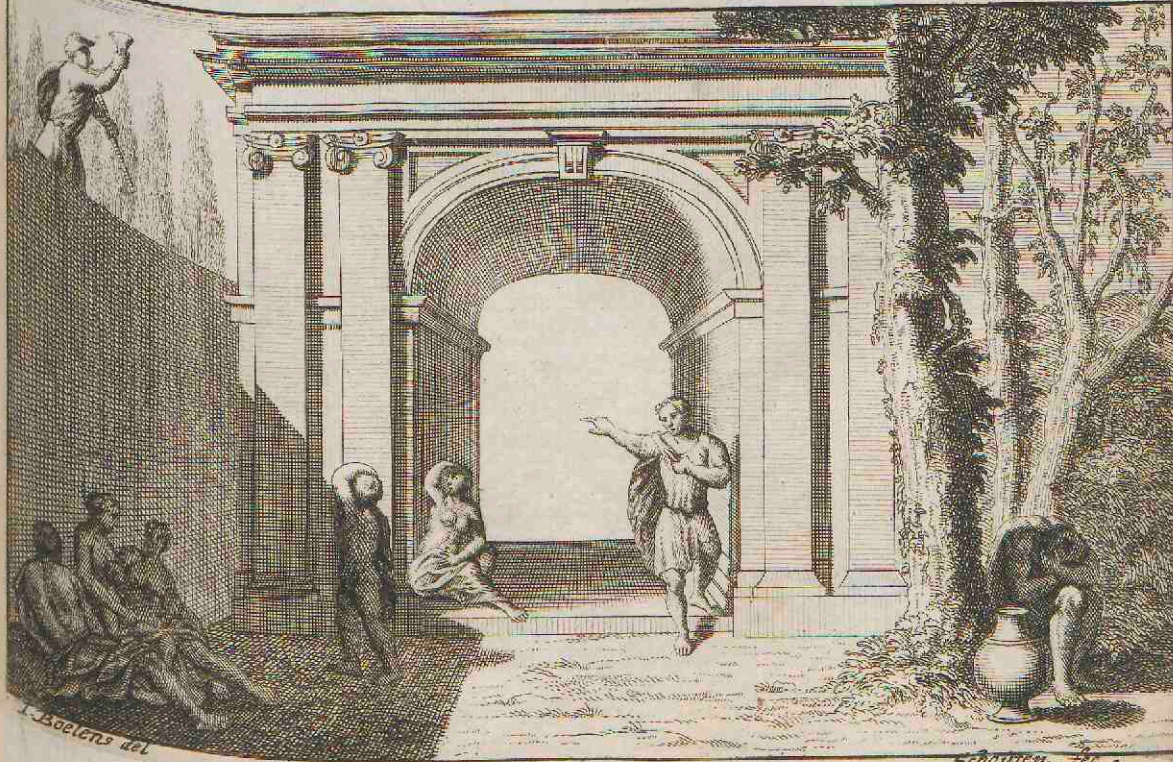
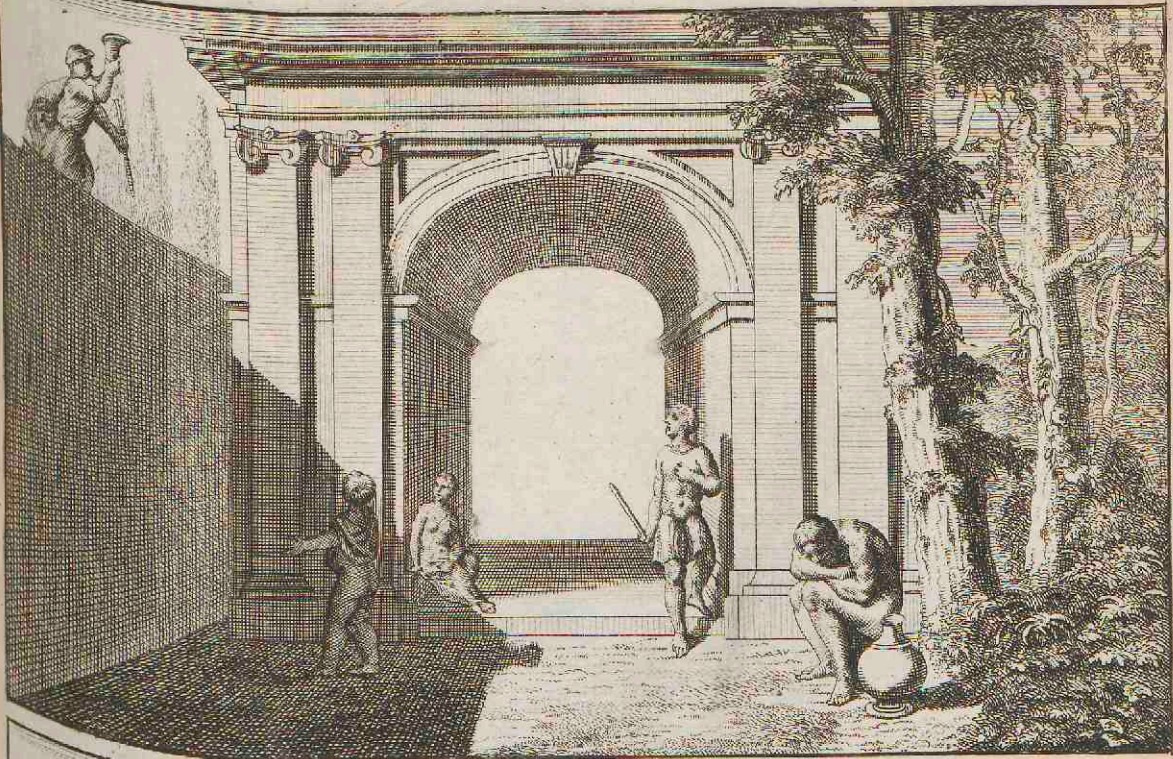
Dit eerste Voorbeeld wyft ons aan de plaats, of het gewest, daar de zon is, welke ik aanmerk als het oosten: en tegen over in het westen staat een gebouw 't geen heel van de oostzyde, van het begin tot het einde, verlicht word, niet als uit een punt voortkomende van straalen die zich verwyden, maar *parallel* of even- wydig, van elkanderen, dat is te zeggen niet uit het middelpunt van een bepaalde zon bezyden het Stuk, maar uit het heele gewest daar zich de zon bevind, of de gantsche zyde des Stuks zo wyd als de opening is, waar door hy in het zelve schynt.

Tweede
Voorbeeld.

Het tweede Voorbeeld wyft, dat het tegendeel valsch is, wanneer de zon vlak achter de voorwerpen zynde, de slagshaduwen uit een ander punt gehaald worden als het zichtpunt: want indien het goed was, zo zou moeten volgen, dat, wanneer de zon vlak door een straat scheen, zynde regt in de midden, hy de gemelde straat aan wederzyde zou bes- chynen; het welk met het voorgaande tegen de natuur srydig is.

Derde Voor-
beeld.

En in dit derde Voorbeeld ziet men klaarlyk, dat, zo de zon in 't oosten is, en de kamer in het westen, de voorwerpen op de grond onvermydelyk vlak van achteren gedaagd moeten zyn, het een zo wel als het ander, zonder de minste verschildendheid; het geen hunne slag- schaduwen op het *planum*, als ook de streepen van de vloer, genoeg- zaam aanwyzen, beide uit het zichtpunt voortkomende: waar van de laat-

laatste ons het oost en west, de geheele kamer door, aantoont.

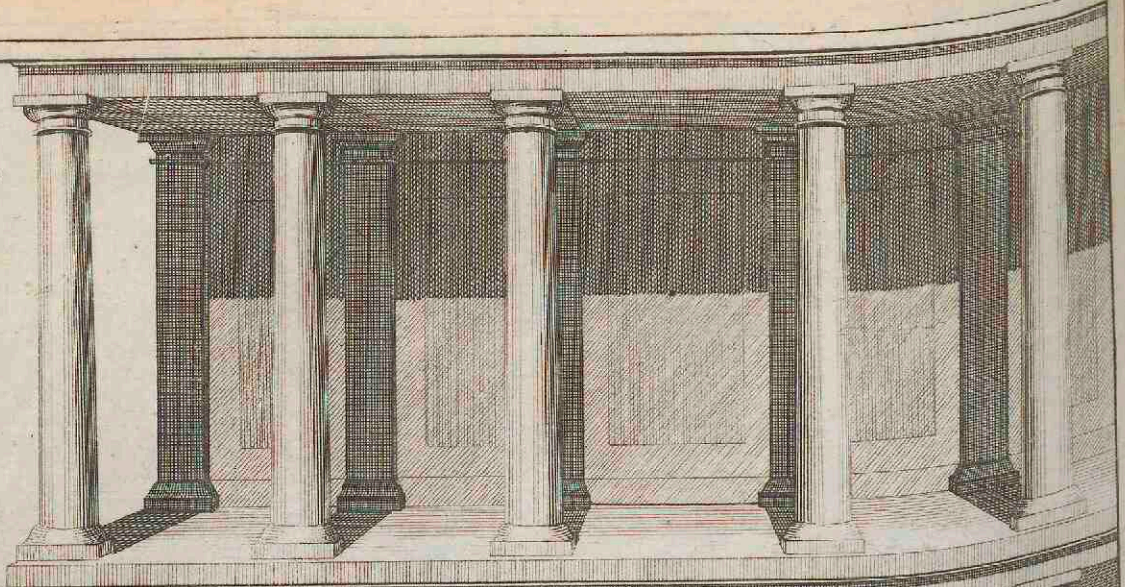
Het vierde Voorbeeld bekrachtigt het zelve bewys, vertoonende een kolonnade in het zuider gewest, werdende van de zon, die in het noorden is, vlak bescheenen, waar van ieder kolom, van vooren tot achteren, haare slagschaduw tegen de achterpilasters aanslaat, niet uit een punt voortkomende, maar door *parallellen*, of evenwydige stralen, volgens de grondregelen der *Perspectief*, of Doorzichtkunde.

Het vyfde Voorbeeld wyft ons in tegendeel een groote dwaaling aan, welke nochtans veeltydts word opgevolgd, bestaande hier in, dat men de slagschaduw en uit een bepaald punt wildoent voortkomen, schynende ieder kolom een byzondere slagschaduw te veroorzaaken; 'tgeen vlak tegen de grondregelen en de natuur der zonnenschyn aanloopt.

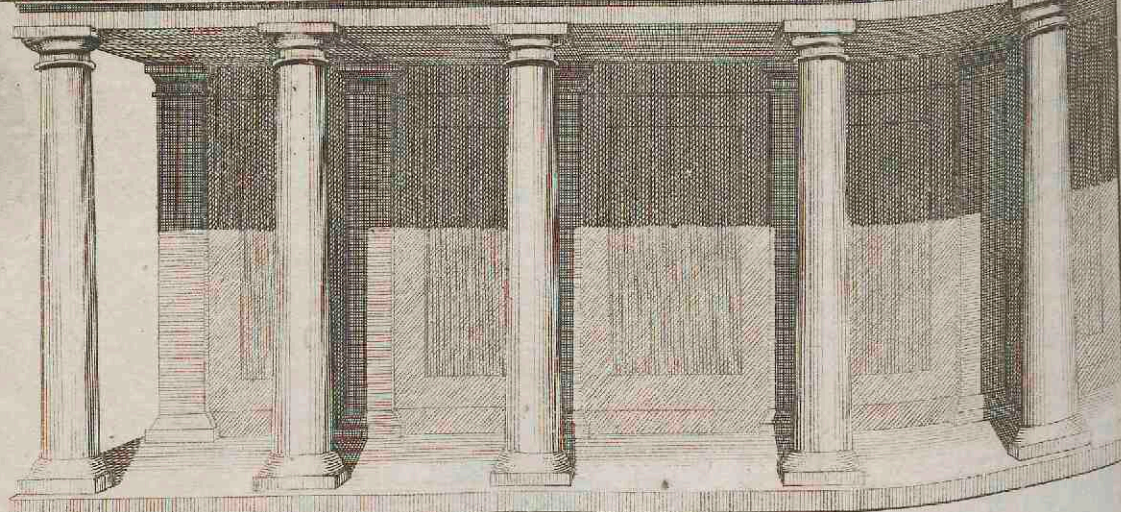
Het zal niet kwalyk voegen, dat wy hier ter plaatse mede een weinig van het licht der gronden handelen, namentlyk dat, hoe het licht moge zyn, van achteren, van de zyden, of van vooren, het *planum* of de grond zich altyd eveneens vertoont, dat is te zeggen voor aan het Stuk allerlichtst, alwaar de zon noch zo laag, ja tot op den *horizont* gedaald: de vlakke gronden niet alleen, maar alles wat licht ontfangt. De reden is zo klaar, dat het overtollig zoude zyn daar iets meêr van te zeggen, als het geen deze drie nevensgaande Voorbeelden, een van vooren, een van de zyde, en een van achteren gedaagd, aanwyzen. De Doorzichtkunde geeft ons genoegsaame getuigenisse daar van.

Indien 'er nu eenige mogten zeggen of waanen, dat het licht van achteren, of van de zyde komende, de grond heel anders moet zyn gedaagd als vlak van vooren (gelyk 'er veele zyn die dezelve altyd het lichtste houden daar het licht van daan komt) die zal ik het toestaan voor zo verre een kaars of fakkellicht aangaat: maar van de lucht spreekende, zal ik antwoorden, dat zy zich de zaak gantsch niet verstaan. 't Zoude noch niet heel oneigen zyn in een grond die van het licht afliet: maar vlakke en gelyke vloeren, of gronden, konnen onmogelyk verminderen, al waren ze, by manier van spreken, duizend treden lang: ja 't en zal geen hair van ons hoofd verscheelen, of het licht van achteren of van vooren in het Stuk vallende, dat de grond voor niet altyd het lichtste zal zyn. Ik denk niet, dat hier omtrent een Konstenaar zo eenvoudig zal weezen, en vraagen, waaraan men dan zien zou konnen waar het licht van daan komt? dewyl het genoegsaam een algemeene regel is, dat de schaduw en slagschaduw der voorwerpen ons het zelve volkomen aanwyzen. En genomen dat 'er geene voorwerpen op de grond waren, zo zou ons de lucht, indien 'er maar de minste wolk was, het zelve genoeg te kennen geeven.

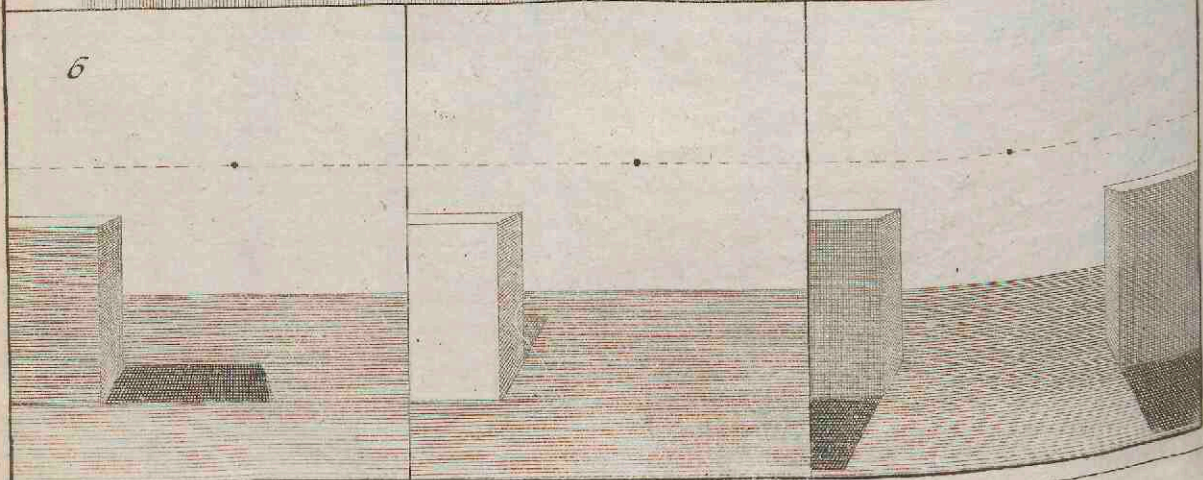
4

5

6

Van het verbeelden der verscheidene lichten in een Stuk.

E L F D E H O O F D S T U K .

Tegenwer-
ping van
zommige, en
hunne reden
waaron.

De verscheidene lichten in een Stuk oordeelen zommige dat onmogelyk wel kunnen staan: want, zeggen zy, indien het goed was, zo zouden *Raphaël, Carats, Titiaan, Poussyn*, en andere Meesters meer die manier wel voor goed gekeurd, en niet verworpen hebben. Ja de Fransche Academisten, voegen zy 'er by, die tot zulk een hoogen top greezen zyn, besluiten eenpaariglyk, dat men niet als een eenig licht in 't algemeen zal gebruiken; verwerpende een Schildery dat meer als een licht vertoond. By gevolg oordeelen zy, dat de gezegde lichten maar een vinding zyn

Antwoord
van Hollandse
Meesters, die het
Antick niet verstaan,
welke maar
alleen de natuurlykheid
beoogen, om de onkundigen
aan te lokken.

Waar op ik zeg, dat, hoewel *Raphaël, Poussyn*, en andere grootte Konstenaars het zelve in hunne Werken niet getoond, maar zich enkelyk aan een algemeen licht gehouden hebben, zulks niet en spruit uit een verachting of verwerping van het zelve, als of het tegen de natuur en konst zoude stryden; maar alleen dat zy 'er toen noch niet om gedagt, of 'er van geweeten hebben: alzo de Konst toenmaals in die deelen haare volmaaktheid noch niet had bereikt of verkregen. Niet dat ik zeg, dat zulk een Stuk met verscheidene lichten beter is, als met een alleen 't geen natuurlyk is verbeeld; maar wel dat, als het zo te pas komt en konstig uitgewerkt is, het een schildery een veranderlyke welstand byzet.

Ik geloof, dat veele Schilders, van de gemeene trant, my niet zullen bedanken dat ik deze zaak ophaal, of voor den dag breng, om dat, wanneer de liefhebbers eens zodanig een Stuk van hen begeerden, het hun mogelyk wat meerder moeite zoude kosten zulks in 't werk te stellen. Doch ieder doet wat hy wil, of wat hy kan. Het gaat met onze Konst gelyk met alle andere Konsten: wil iemand alles leeren dat daar toe behoort om een goed Meester te worden, het staat hem vry; of is hy van zins alleenlyk de helft te onderzoeken, en dat hy zich vergenoegt met middelmatig te zyn, of maar slechts een vierde part, te weeten om een knoeijer te blyven, zulks zal hem niemand betwisten. Maar die bekwaamheid heeft om een eenig licht wel te verbeelden, die kan, myn's oordeels,

deels, d'andere insgelyks wel doen. Hoe veel brave Meesters zyn 'er, die alles, wat zy maar onderneemen, machtig worden? Wat zoude hen dan letten, dat zy niet zo wel drie à vier lichten in hunne Ordinantien zouden kunnen verbeelden als een alleen? Niet dat ik de manier van zommige Landschapschilders voor goed keur, te weten, veele kleene lichtjes in een Stuk te brengen: neen, dat zyn maar eigenninnige gedachten, die plaats noch reden hebben.

Deze zaak van verscheidene lichten heb ik noodig geacht te verhandelen, om aan te toonen dat wy ons aan geene partydige gevoelens van zommige onbedrevenen mochten laten gelegen zyn, maar altyd het natuurlykste en aangenaamste verkiesen, dat 's te zeggen, onze Ordinantien in 't algemeen verryken na de voorvallende zaken, zonder gezocht te schynen. Derhalven zullen wy alhier een voorbeeld met verscheidene lichten by brengen; verwachtende met 'er tyd de zwaarigheden daar over te hooren, welke zommige oordeelaars daar in zouden mogen vinden.

Hier vertoonen wy een gebouw, als een gaandery, voor aan met een graft of water, en aan de wal een man die een gelaadene schuit vast maakt. Op de kant van de gemelde wal legt veelerley huisraad. Twee mannen ziet men herwaarts aankomen, welke eenige kleene vaazen op een burry van binnen afdraagen. Op de drempel staat een bedaarde matroon met een jonge dochter, die aan den agtersten draager wyft dit goed by het ander te leggen. Wat dieper in het Stuk word men twee à drie krygslieden met ontdekte hoofden gewaar, torfende eenige huisgoden en groote kandelaars. Een andere dienstknecht komt de trap af met een zwaar kistje op zyne schouder. Door een poort van deze gaandery beschouwt men, aan het einde van een veld, een hoog luffhof, met een trap van 30 à 40 treden op te gaan, aan weêrzyde, van de borstweer af tot boven toe, met een groene haag geslooten. Langs deze trap klimmen verscheidene menschen op en af. Op het veld zit een harder met een hond by een steen. Het voorste, getekend A, met alle de voorwerpen die 'er omtrent zyn, is weinig van vooren, doch krachtig, gedaagd. De gaandery, B, en de beelden die zich op dezelve grond bevinden, vlak van de zyde. Al wat 'er op het veld D is, word gelyk A gedaagd. De trap C, en de daar op zynde voorwerpen, van vooren. A ontfangt zyn licht uit het zuidoosten: B uit het zuiden: C uit het oosten: en D, gelyk A, uit het zuidoosten.

Nu laat ik de verstandigen oordeelen, of die lichten niet van mal-

Dat men zich aan geene partydige oordeelaars moet slooren.

Voorbeeld, en eenige naauwkeurige aanmerkingen daar over.

kander moeten verscheelen, zo wel in de tinten als in de schaduw-
wen. A en 't veld D tot aan de trap, gelyk gezegd is, scheppen
hun licht uit het zuidoosten, alwaar ik de zon stel: by gevolg is de
lucht aldaar het allerlichtste. Het zuiden ter rechter zyde, 't geen
alleenlyk door een opening de gaandery verlicht, word daar door
weinig zomberder als het voorste. De trap C in het verschiep, door
de rechterzydsche haage van het zuiden en zuidoosten versteeken,
en door de linker het noorden gestopt, moet derhalven zyn licht
noodzaakelyk uit het oosten ontfangen, en, 't geen noch overig is,
door de bovenlucht. Waar uit men kan oordeelen, dat de voor-
werpen zich nooit zonder licht bevinden, hoedanig zy ook besloo-
ten zyn; want verliezen zy aan de eene, zy winnen weêr aan d'an-
dere kant.

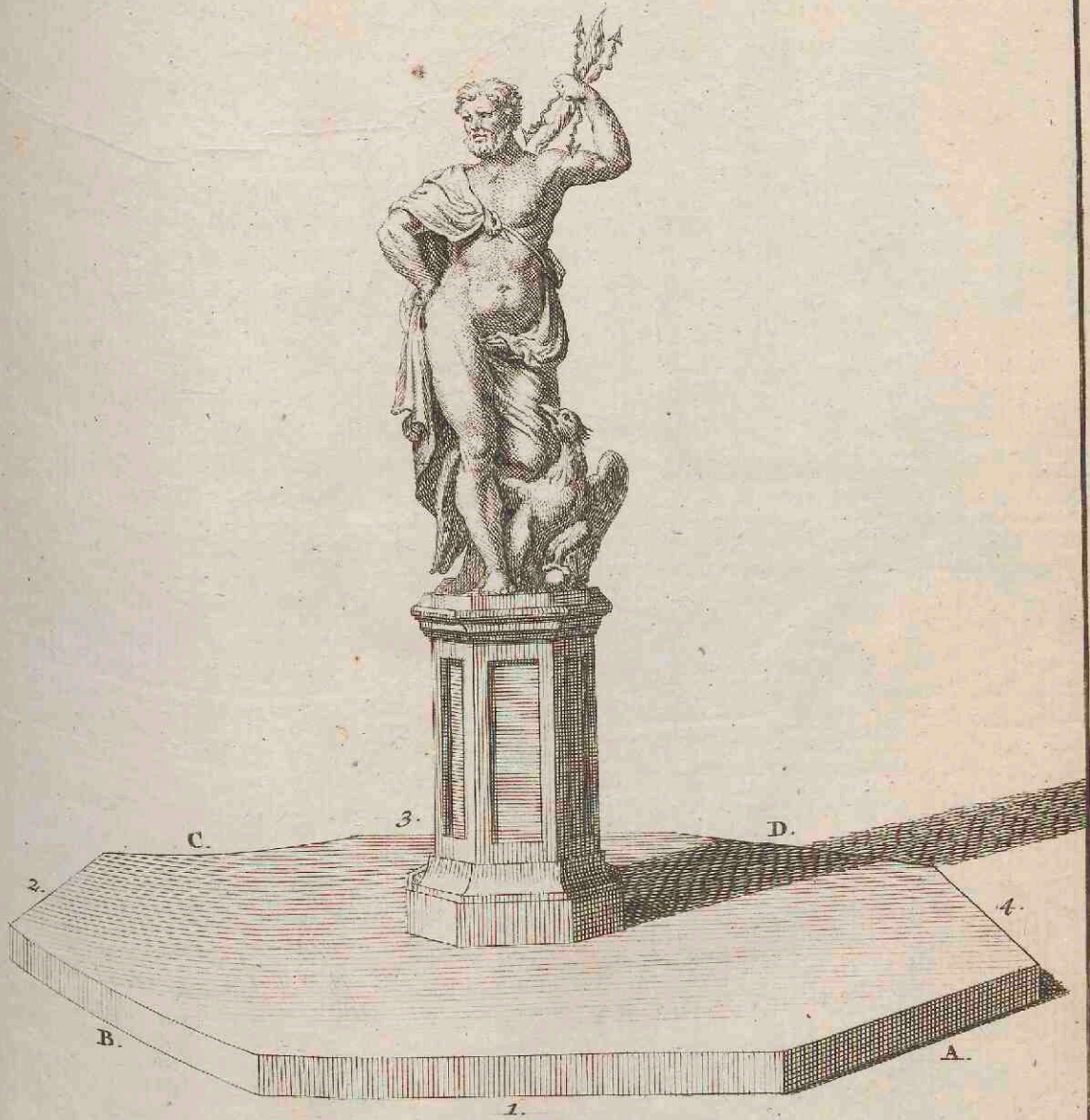
Twede Voor-
beeld, en de
aanmerkin-
gen daar o-
ver.

Ziet hier een andere Aftekening, strekkende noch eens tot aan-
wyzinge van verscheidene lichten in een Stuk. Aanmerkt dit als
een vierkante kamer, die haar licht uit de vier gewesten kan ont-
fangen. A stellen wy, by voorbeeld, als het noorden, B oost, C
zuid, en D west: No. 1 noordoost, 2 zuidoost, 3 zuidwest, en 4
noordwest. Tusschen deze zyn zuidzuidoost, oostnoordoost, en
zo voort: maar dezelve zyn overtollig. Nu moeten wy overwee-
gen, dat, wanneer deze kamer aan de vier zyden open staat, en dat
'er een beeld in de midden op een pedesttal stond en van de vier kan-
ten verlicht wierd, van welke zyde het zelve 't krachtigste zoude
gedaagd zyn. Zonder twyffel van de oostzyde, daar de zon is; en
naast dezelve zuidoost; noordoost een slag of tint minder; dan noord
en zuid noch een tint donkerder; en zo mede met zuidwest en
noordwest. De westzyde alleen zou de schaduw moeten zyn.

Hoe voor-
deelig en
noodzaake-
lyk deze
waarneemin-
gen zyn.

Met deze voorbeelden meen ik genoegzaam verklaard te hebben
de natuur en werking van verscheidene lichten; als mede hoe voor-
deelig de kennis daar van is, zo wel in zon- als gemeen licht, ten
opzichte van de veranderlykheid, zo wel in Landschappen als in
andere verkiezingen; daar en boven de overvloedige middelen, die
daar uit voortkomen, tot verrykinge onzer Ordinantien, en boven
de gemeene trant. Ik zal 'er dit noch byvoegen, dat, wanneer
men zich verstandiglyk hier van wil bedienen, men groote voor-
zichtigheid in het schikken derzelve lichten moet gebruiken; op
dat zy, gelyk wy hier voor nochmaals gezegt hebben, niet gezocht
schynen, maar natuurlyk, en onvermydelyk zo moeten geschie-
den; dat het generaal aan een gebonden en vereenigt blyve, en dat
de voornaamste party haar voordeel bekome en uitmunte.

Naauw-

G. Rademaker del.

A. de Blois sculp.

Naauwkeurige opmerkingen, die in het Zonnelycht waar te neemen zyn.

T W A A L F D E H O O F D S T U K .

Hoewel ik verscheidene maalen van het zonnelycht gesproken heb, zal het nochtans niet ongevoegelyk zyn, nademaal het een zaak van groot gewicht is voor Beeld- en Landschapschilders, dat wy, (voor zo veel het zelve in drie Tafereelen, welke ik tot dien einde noodig geoordeeld heb hier te laten volgen, aangewezen is) een algemeene aanmerkinge daar over doen, door welkers middel men de misflagen van de eenen en de goede hoedanigheden van de anderen klaarlyk te kennen geeven: dienende tot een voorbeeld van die geene, welke met leevende Stoffagie eer en lof willen behaalen.

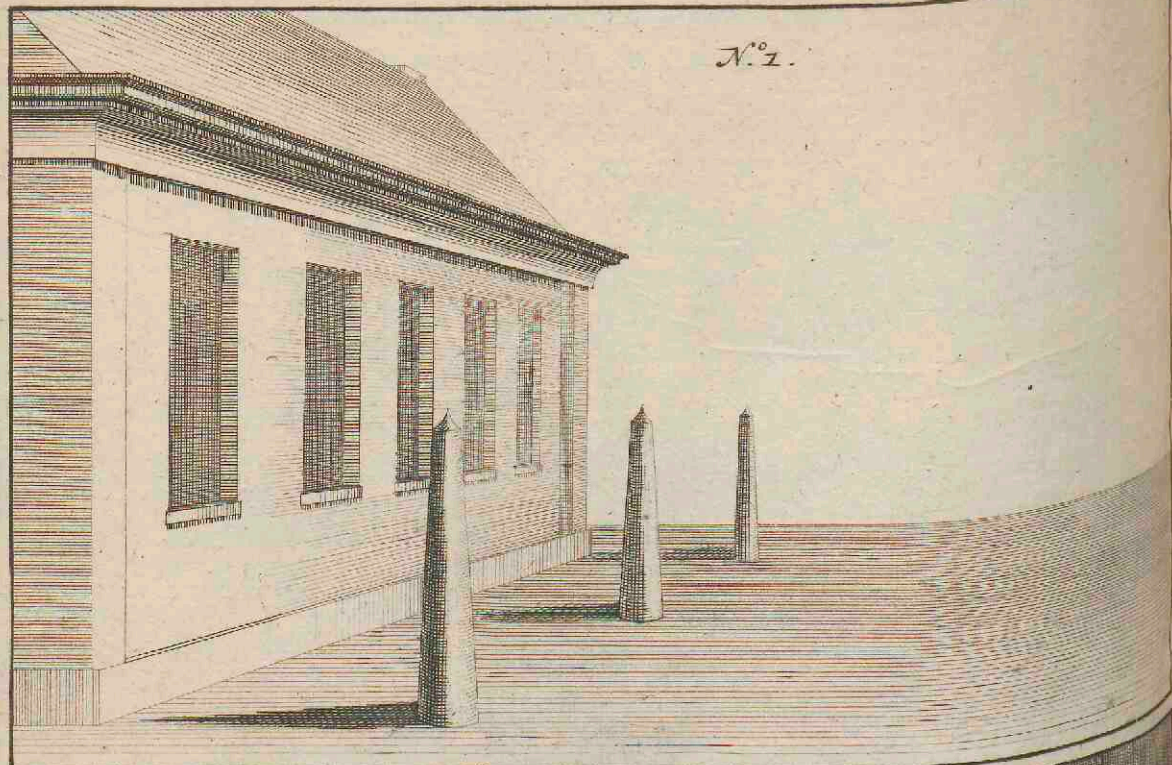
Drie jonge Schilders raakten te samen eens in verschil wegens het verbeelden der zonneshyn. Zy waren alle drie ongelijk van aart; zynde den een dwarsdryvende en koppig; de tweede zachtzinnig, en van goed verstand; en de derde wierd den meesten tyd door hen voor eenvoudig versleeten. Eindelyk beslooten zy, ieder een Ordinantie te maaken: en om hunne konst in 't werk te stellen, namen de twee eersten een en het zelve *Concept*, gelyk deze Ver-
verschil tus-
schen drie
jonge Schil-
ders, wegens
het verbeel-
den van de
zonne-
shyn.

toogschetsen aanwyzen.
 De eerste had alle de voorwerpen, zonder onderscheid, geelachtig gedaagd, en de schaduwen krachtig en gloeiend gekolo-
Voorbeeld.
 reerd; voorgeevende, daar door de zon als in het ondergaan te willen verbeelden: niet denkende, dat hy zyne onkunde hier mede noch meêr ten toon stelde, te weten, wegens de flagschaduwen alsdan veel te kort gemaakt te hebben.

De tweede had de schaduwen en flagschaduwen zo scherp noch zo lang niet aangewezen; vermits hy de zon veel hooger, en een weinig slaauer, verbeeldde. Echter toonde hy zyne schranderheid hier in zo veel te grooter; doende het vrouwtje en jongetje, welke op het schieelyk geluid van den hoorn (door een jaager op de muur veroorzaakt, gelyk de man, nit de poort komende, hun aanwyft) derwaarts willende zien, de handen voor de oogen houden, gelyk de natuur ons leert; daar den ander, een veel sterker zon verbeeldende, het zelve niet eens in acht had genomen.

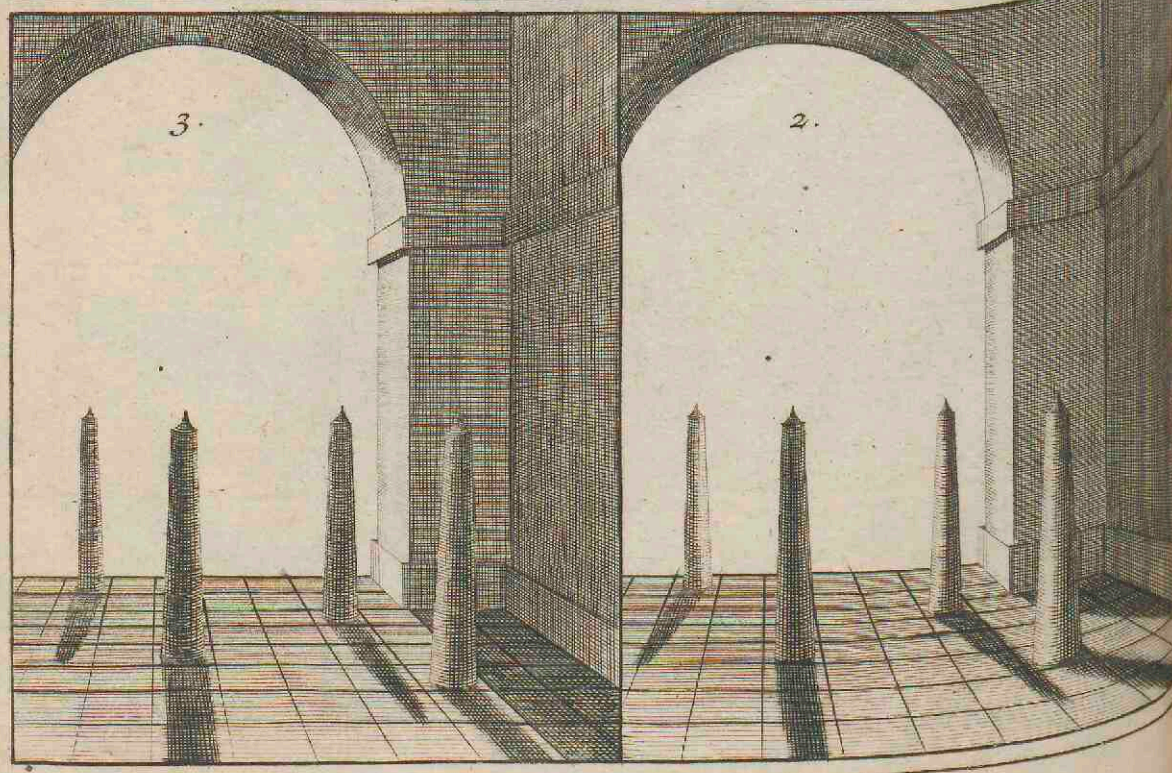
De eerste zet een man voor den boom, in de zon slaapende; daar
 in.

N.º 1.

3.

2.

in tegendeel de tweede hem achter den boom in de flagschaduwe van den zelven plaatst. Ten overvloed doet deze laatste noch eenige menschen tegen de gemelde muur in de schaduwe rusten, om het stee-ken van de zon te myden.

De derde had een *Concept* van zyne eigene vindinge bedacht, om de naauwkeurige opmerkingen der zon na zyn begrip aan te wyzen; wordende om de aardigheid van zyne gedachten in 't eerst uitge-lachen, te meer om dat hy, gelyk ik gezegt heb, den meesten tyd by hen voor een eenvoudige doorging.

Derde Voor-
beeld.

Hy had een naakt kindtje, in een open venster zittende, verbeeld; blaazende met een tabakspyp eenige bobbelen of schuimballen. Het ontving zyn licht ten naasten by van vooren, van een gemeen licht uit de kamer komende. Door het venster ziet men eenige toppen van huizen, als mede een stuk van een kolom, waar tegens een zon-newyzer staat.

Algemeene
aanmerkin-
gen over het
zelve.

Toen men nu alles op zyn 'naauwste onderzocht, bevond men dat deze zyne gedachten nochtans het diepste had op de zon gelegd; en dat geen van de twee anderen op zo veele hoedanigheden in hunne Stukken acht genomen hadden, als deze in zulk een klein begrip aantoonde. Want voor eerst wyft hy aan de koleur van 't zonnelycht aan de lucht en toppen der huizen, genoegzaam verschillende van het gemeene licht. Ten tweden, dat het niet genoeg is of men de zon krachtig of flauw, noch lang of kort van flagschaduwen, verbeeld; maar dat men ook aan de flagschaduwen moet kunnen zien, hoe laat het is. Daarom had hy die zonnewyzer daar geplaatst, welkers flagschaduw op 9 uuren stond. Ten derden, de twyffelachtigheid der kantige afwykende voorwerpen. En ten laatsten, om aan te toonen dat men de kracht van 't zonnelycht in de opene lucht niet en kan verdraagen, zet hy dit kindtje in de venster; doende het zelve door een gemeen licht, in de kamer vallende, daagen: vermits zyn gezicht nu meerder vryheid heeft om op en nederwaarts na deze schuimballen te kunnen zien, dan wanneer het zich in de sterke opene lucht bevond: geevende alsoo door zyn voorbeeld den tweden gelyk, die zyne beelden de handen voor de ooggen doet houden; en raadende den eersten, zyne beelden met arendts-oogen te schilderen, dewyl men zegt dat den arend onder alle de vogelen alleen machtig is tegen de zon te kunnen opzien.

Door deze natuurlyke waarneemingen bekende de anderen, dat zy in dezen ten vollen van hem overtuigd waren; verschoonende zich hier mede, dat zy niet gelagchen hadden om zyne kennis, maar om de vreemde verkiezing die hun in 't eerst zo ongemeen koddig voorkwam.

De

Invoofaat-del.

G. V. Gouwen fecit.

De drie hoedanigheden der Zon.

D E R T I E N D E H O O F D S T U K .

Dewyl wy genoodzaakt zyn de wonderen der Natuure niet alleenlyk na de maate des menschelyken vernufts te beschouwen, maar ook de gelykenisse derzelve wonderen, die de waereld in haaren schoot vervat, na 't leeven op het allernaauwkeurigste af te maalen; zo zullen wy tegenwoordig tot de opmerkingen van het allerschoonste der dingen treden.

Wie blyft 'er noch in de duisterheid van onkunde, die, door de ryke reden verlicht zynde, deze drie hoedanigheden der Zon (naamentlyk haare klaarheid, hitte en koleur) niet zal kunnen begrypen? Is 'er wel iemand, die een ander licht weet aan te wyzen, dat in kracht en helderheid de Zon kan overtreffen? een vuur, dat meerder leeven geeft of verteeren doet? en een koleur, die meer vermogen heeft? zynde, gelyk *Vondel* zoetvloeiende zingt:

*De Zon, die 't al zyn verwe geeft
En daar gedierte en plant by leeft.*

Haare klaarheid.

En gelyk *Hooft* haare kracht aldus op een wonderlyke wyze weet uit te drukken:

*o Endloos overvloed van glory! die men stoppen
Met haaren rykdom ziet des Hemels hooge toppen.
o Aloverquikkend Licht, dat 's levens zuster zyt;
Want, zonder u, men leeft, als waar men 't leven quyt,
In rouwdraagende lucht, en troostelooze naarheid:
En gy welzaal'ge Zon, o moeder zulker klaarheid,
Die dat ontallyk Heyr, en all' der Starren rey,
Zo hoflyk, dag op dag, beschenkt met uw livrey:
o Zuiv're zuiverheid, o schoonste van de dingen,
Die zichtbaarlyken stand, van Scheppers hand, ontfingen! enz.*

Verder schryft hy haar een hemelsch oog toe, of noemt haar de goude Zon. En een andere Dichter zegt: zy dringt met haare stralen door de diepte der zee, en verlicht de zandige gronden; maakt alzints de onzichtbaare stofjes en vezelen voor onze oogen lichtbaar; enz. Wat licht is 'er in de waereld 't welk doen kan 't geen dit doet? Men zegt, dat het snelblikkend verschieten van de blixem de oogen kan

verblinden; maar de schieleykheid is daar alleen de oorzaak van, en niet het licht der blixem.

Hitte.

Wat de hitte der Zon belangt, *Ovidius* geeft ons te kennen, dat *Faëton*, door een onbedagte grootsheid zyns Vaders vuurige wagen willende mennem, en de aan hem gegevene lessen, van den weg dien hy neemen en hoe hy zich gedraagen moest, niet konnende opvolgen, noch de paarden bedwingen, dezelve zonder eenige order of maate te houden een anderen weg insloegen, en aan 't hollen geraakten; waar door de Aarde, vermits de droogte van vogt ontbloot, verstikte. Het goud, dat men in de beek *Tagus* plagt te zoeken, zag men, gesmolten, gelyk een beek vlieten. Dit krachtig licht ontstak de landen in de oostersche gewesten, als in *Ethiopia* en *Lybien*, zodanig, dat de menschen daar van zelfs zwart en verbrand wierden, gelyk zy noch heden zyn. De wateren der vloedden, beeken en bronnen kookten en verkookten; ja de zee zelf was niet dan een zandachtig dal. Wie deze hitte en kracht verder uitgebreid wil zien, leeze *Naxos* val van *Faëton*, hier voor gemeld.

Men verhaalt, dat het rollen en vreeselyk gedommel des donders alle metaalen in een oogenblik doet smelten; 't geen niet oneigen is: want het doordringende geweld heeft 'er groote kracht op. Twee keijen, tegen elkander geslagen, zullen aanstonds vuur geven: ja zelfs twee houten, door een snelle beweging gevreeven, verwekken een barning, vuur en vlam; schoon zy in zich zelve van een koele stoffe zyn, en van de minste warmte.

En koleur.

De Dichter vervolgt aldus wegens de derde hoedanigheid: *Febus*, zegt hy, met zyn blonde paruik, en op een flikkerende wagen vol gloeiende karbonkelen gezeten, verguld alles wat hy besfraalt met een geelverwige koleur. Wat licht heeft zulk een glans en schoone verwe! Wat salpeter, zwavel, of andere brandende stoffe, kan zo verre reiken, en van het oosten tot het westen haare straalen uitspreiden! De blanke maan en de schitterende starrren, ja de snelle blixemen zelfs, zyn alle machteloos en flauw, ten opzichte van de heldere schoonheid en den ryken glans van zyne leevendige koleur.

Groove misgevoelens van een voornaam Meester hier omtrent.

't Verwondert my dan ten hoogsten, dat 'er noch zulke weetenieten gevonden worden, gelyk my zelf noch over vyf à zes jaaren een te vooren kwam, die zyne valsche stellingen wilde doordringen, en stand doen grypen. Deze, die zich noch voor een voornaam Meester scheen te willen doen achten, zeide rond uit, dat de Zon blaauw is, ja zelf azuurblaauw.

Is 'er wel ooit een dommer en lasser gevoelen geweest, dan dat men het

het krachtigste, helderste, en doordringenste voorwerp het machtelooftste maakt? Want het is genoegzaam bekend, dat het blaauw de zwakste is onder de kolouren, door dewelke men alles moet doen wyken. Wat voor een licht kan doch het blaauw voortbrengen, of daar uit getrokken werden? Komt 'er uit een blaauw ligchaam groen, rood, of geel voort? Ja, zegt *Momus*, een blaauw voorwerp zal een geel schynfel of straling van zich geeven; een geel licht een blaauw; en een rood een schoon groen: een geel kleed zal een groene *reflexie* wederom kaatsen; een blaauw kleed een roode; en het wit een zwarte. Het licht van de Zon is wel uitgedrukt als de hoogfels witachtig blaauw, en de *reflexien* geel en gloeiend zyn. Dus moet men, vervolgdé hy, van alle kolouren, welke van de Zon gedaagd zyn, redeneeren.

Dit dunkt my de blaauwste stelling te zyn, die 'er kan uitkomen: want op deze wyze de Zon, en alles, afmaaiende, zou 'er wel een belagchetyker Schildery kunnen verbeeld worden? Hoe groen, geel, blaauw, en plekkerig zal 'er zulk een Stuk niet uitzien? Doch daat zyn 'er veele, welke deze verwachtingheid ten hoogsten beminnen.

Wy zullen nu eens een van zyne Tafereelen beschryven, 't geen al zo ongerymd is als zyn oordeel over de Zon.

In dit Tafereel had hy een *Vulcanus* verbeeld, smeedende op een ambeld een stuk staal van een voet lang, de helst gloeiende en d'andere helst in de vuist vast houdende; mitsgaders een *Venus*, dus ook voorzichtig, gantsch naakt onder alle de vonken onbekommerd zittende.

Zyn dat geen schoone gedachten, waardig om ten toon gesteld te worden! Is het niet als of men zeggen wilde: dit yzer is niet in 't vuur gegloed, maar van een gloeiende kolour geschilderd? Zulks wyft hy genoegzaam aan; want de nyptang, daar *Vulcanus* het heete yzer mede vast diende te houden, legt nevens hem op de grond neer. Hy gaat noch verder, en ontziet zich niet een vuur tegen een belangfel te schilderen, of onder de schoorsteen tegen een schildery. Doch wat verwondert men zich hier over? en waarom zou hy zulks niet kunnen doen? want een geschilderd vuur brand niet. Men zoude hem in een zelven graad van wysheid mogen stellen met dien, welke een stuk ys in de zon te droogen stelde, om dat het in het t'huis draagen zyn zak niet mogté nat maaken.

Waarlyk, dat men zulke kwanten onder het geringste volk vind, is geen wonder; maar onder Schilders, en die zelfs voor braave Meesters noch willen doorgaan, dat is onbegrypelyk.

De geenen dan, die de regte hoedanigheden der Zon niet kennen, zyn te verschoonen; dewyl zy daar niets van zeggen of maaken

En verdere
zynermisla-
gen.

ken kunnen: maar die de zelve weten, zien, en gevoelen, en zich noch dus grovelijk daar in misgrypen, alleen door dom- of achterloosheid, zyn nooit voor te spreken. Men laate zich dan onder-richten in de dingen, die men niet regt verstaat; op dat men alles, wat de Konst vermag, moge weten.

Is 'er wel iets ter waereld dat men met penceel en verw niet kan nabootsen, 't zy hitte, koude, dag en nacht, aarde, lucht, water, vuur, wind, donderflag, vervaarlyke verschyning, lieffelyk gezang of gespeel, droefheid, vrolykheid, bitterheid, zuurheid, of wat dies meer is, ja zelfs onzichtbaare dingen, gelyk de klank van een bazuin of hoorn? enz.

Waarneemingen om veel byzondere dingen wel te ver-
toonen.

Maar keeren wy ons tot de daadelykheid, en op wat wyze men de meeste dezer dingen het best en waarschynlykft zal vertoonen. Is 'er niet overvloed van bewegingen, gebaarden, of hertstogten die wy hier toe tot onze hulp hebben, en die ons de natuur zelve aanwyft, en waar van wy alle dagen, als men daar op wil letten, voorbeelden zien kunnen? Waar aan zou het dan ontbreken, dat wy onze meening niet klaar, en voor ieder verstaanlyk, zouden kunnen uitdrukken? Wat verwekt een snelle klank niet een schielelyke opwekking en beweging? Wat baart een donderflag niet alschrik en vrees? Brengt een vervaarlyk spook geen bangheid, angst, en grilling voort? Verwekt het schielelyk branden, gelyk een heet yzer met de hand gevat, of het vuur op een naakt ligchaam, geen dolle razerny, trekking en krimpung der leeden? Veroorzaakt de zuurheid geen toenypinge van mond en oogen? de bitterheid geen vieze trekking? de zoetheid geen vreedzaam en lieffelyk wezen?

De toepas-
sende klee-
dingen der
menschen, zo
in koude als
wanne, en
tusschen bei-
den gelegene
landen.

Belangende het verbeelden van de warme landen, wy weten dat aldaar de menschen en het vee de schaduwe en onderaardsche hoo-
len zoeken, om de hitte der zon te ontschuilten, en te rusten; als ook dat 'er in gebruik is met zonnescermen boven het hoofd te reizen. Wy weten, dat aldaar de menschen naakt, of met dunne zyde, gekleed gaan. In de koude gewesten vinden wy wederom het tegendeel: want daar rust en verkwikt men zich in de zonneschyn, en deszelfs meeste warmte; men zit 'er in een hut of huis, by brandende houthoopen; of men is 'er (zo het land, 't welk men verbeeld, heel koud, en onder de noorder pool gelegen is) met wolle, en harte-, beere- of andere wilde dieren huiden gedoft. Dus zien wy zoekt den een de warmte, en den ander de koelte. Hier schynen heete zonneschynen; daar, in tegendeel, stuijft de sneeuw-
jagt de menschen om de ooren. De warme Indiaan vertoont zich byna naakt; daar de Laplander en ruuwe Rus in bonte lappen dui-
ken.

ken. Maar dewyl het alleenlyk door de meefte of minfte kracht van de zon komt die zy op deze of geene landen heeft, na dat zy 'er ver af is of digt by; zo weeten wy, dat daar door de warmte of koude van ieder landftreek veroorzaakt word; waar door de zon zich op de eene plaats krachtiger en heeter, als op de andere, verthoont.

Terwyl wy bezig zyn met het verhandelen van de Zon, zal het niet kwalyk voegen, dat wy insgelyks een weinig fpreeken hoe men de manier van zeggen der Dichters in het befchryven van de zelve moet verftaan.

Noodzakelykheid in het nazien van Dichters omtrent dit Hoofdlicht.

De Poëzy en Schilderkonft, gelyk men zegt, twee gezusters zynde, komen met elkander zeer wel overeen: maar hoewel men de fabelen of verdichtfelen voor den Schilder niet noodzaakelyk oordeelt, zyn zy echter vermaakelyk en nut; want men zou geen goed Schilder weezen zonder eenigfins de hulp van de Poëzy van nooden te hebben. Men bediene zich van de poëtifche gedagten, zo verre de historie, 't zy gewyd of ongewyd, dat lyden kan, en als de natuur van een zaak daar door kan uitgedrukt worden. Hoc zou men den Dageraad, het licht van de Zon, den Avondftond, of de Nacht cierlyker afbeelden, als *Homerus* op zommige plaatsfen, onder anderen in 't eind van zyn *Odyfsea*, zegt, dat alle voorwerpen des morgens by het eerfte licht van *AURORA* donker fchynen, vervolgens als een fchok voortkomen, wanneer het ongevoelig aanwaffchende licht die onderscheid, en derzelver natuurlyke koleuren geeft. Dus haalt hy het begin op, en zegt elders van den Morgenftond en den Avond: gelyk wanneer *FEBUS*, beelvermoeid, zich gaat in *THETIS* boezem verbergen, enz. Verder zegt hy: *AURORA*, de dageraad en voorloopfter van *FEBUS*, reas in het oosten op haare beurt, gezeten in een purperen wagen, en vergulde de toppen der bergen, enz. En *Virgilius* zegt: *AURORA*, uit *TITHONS* faffraane ledekant opgereezen, enz. Elders zegt hy ook: alreedts bloosde de zee van morgenftaal: d'oranje dageraad blonk aan den boogen hemel op den roosverwigen wagen, enz. Als mede: zo draa de dageraad, met oranje wielen den hemel oprydende, begon te bloezen, enz. Alle welke manieren van fpreeken ons te kennen geeven, dat haar licht uit een rood begint, en allengskens geel en krachtiger word wanneer zy *Febus* haare plaats inruimt.

Wy behoeven niets meer omtrent de benaamingen, welke de Dichters aan dit grootfte Hemellicht geeven, op te haalen: de natuur verthoont ons het zelve dagelyks in meeft alle deze eigenfchapen: en die op de natuur niet wil letten, dien zullen myne aanmerkingen weinig baaten.

Van de natuur der Zon ten opzichte der Landen die men verbeeld.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Nutheid die men uit het leezen der Landbeschryvingen haalt.

Byzondere en frydige aart van t een met het ander Gewest.

Luft des Schryvers om zulks te verbeelden.

Terwyl ik in myne uitspanningen en uuren van verlustiging voor dezen bezig was in het leezen en onderzoeken der beschryvingen van verscheidene Oostersehe en Noordsche Landen, zo door *Linschoten*, *Olaus Magnus*, Aartsbischop van Upzale, en anderen wydloppig beschreeven; zag ik aan de eene zyde de Caap, daar een heete zon schynt, die door de zeelucht wat gematigd word; gelyk mede voorts door geheel Indiën, Java, China, en andere Koningryken. By de Chineezen berichten my de Schryvers van de aangenaamste lucht, ja dat de inwoonders aldaar zeer oud werden, zelf dat men 'er nooit van pest, of diergelyke ongemakken, gehoord heeft. Ik las vorder van veele kostelyke en zeldzaame vreemdigheden; van Kocosboomen, welke een verkwikkende drank uitleveren, en wat meerder waardig was om aan te merken. Aan de andere zyde van de waereld bezag ik Groenland. Hier bevond ik de koude op haar selste te weezen. Dit Land is vol hooge bergen, welke eeuwig met sneeuw bedekt zyn. De walvissen zyn 'er in overvloed. Daar heerscht een straffe en strenge lucht, terwijl de alkosterende en lieve lenteson van hier geweeken is, na welkers strengheid en ongemaatigdheid de volkeren hunnen aart hebben; gelyk aan de Gotten, Schrikfinaen, Lap- en Hitlanders, en andere diergelyke aangrenzende volkeren blykt. De koude lucht en de natuur heeft hier veel vat op de gemoederen.

Alle die dingen in myne gedachten overweegende en beschouwend de luste het my twee Schetsen daar van te maaken. In de eerste had ik, navolgende het getuigenis der Schryvers, Palm- en Kocosboomen, wemig water, doch veele gebergkens verbeeld, en tot stoffagie eenige naakte Mooren daar in gebragt, doende het zelve door de zon daagen. In de tweede Schets kon ik weinig anders te pas brengen, als eenige sparreboomen, houtte hutten, en veele yschotsen. De menschen had ik met beestevellen gekleed. Zommige waren bezig met een witten beer na te jaagen, en andere met een walvis, die zy met harpoenen geschooten hadden, op het yste trekken, en wat vorders hunne leevenshandel vereischt, te vertoonen.

Deze krabbelingen had ik op een tafel, in myne kamer, gelegd, om,

om, zo ik nu en dan noch iets naders kon vinden of bedenken, als dan het zelve daar in te voegen. Weinig tydts hier na zag een Heer, die my bezocht, deze Schetsen op de gemelde tafel leggen; die my dezelve, zo gekrabbeld als ze waren, afkocht. Daar en boven be- Geval hem tot zyne leering weder-vaaren. steedde hy my noch een Stuk aan voor hem te maaken; waar van zyn Zoon, die kortelings uit Indiën gekomen was, my de gedachten des anderendaags zoude opgeeven.

Deze gekomen zynde, beschreef my een zeker vlek in Indiën, daar hy gewoond had, meest door Mooren bevolkt, behalven het Opperhoofd, onder wiens gebied hy stond, en noch eenige anderen. Hy onderrigtte my van 't een en 't ander, zo van manieren als dragt, en andere gelegentheden het landschap eigen; het welk ik altemaal aantekende. Ik maakte dan een ruuwe opstelling met de pen in zyn bywezen; waar in ik, zo hy zeide, zyne meening regt begreepen had. Dit gedaan hebbende, ging ik, zonder meer zwaarigheid te maaken, aan 't schilderen; hoopende daar door zyne gunst te winnen: gelyk ook geschiedde. De Zoon, die onderwyl en drie weeken op zyn landhuis geweest had, kwam weder in de stad, zo als zyn Vader met eenige goede vrienden, zyne komst verwagtede, vrolyk waren. By deze gelegentheid liet hy zyn Stuk, dat reeds gedaan was, haalen, en my met eenen aldaar verzoeken. Het zelve wierd aanstonds in de zaal op zyne plaats gehangen. Na dat hy het een weinig overzien had, nam hy my by de hand, en sprak my deze woorden zachtjes in 't oor: *'t Is treffelyk wel gedaan: maar ééne zaak van groot gewicht heb ik u vergeeten te zeggen; doch gy kunt ze gemakkelyk in een half uur tydts veranderen.* Om kort te gaan, ik had de zon te laag genomen, en daar en boven van de zyde doen invallen; het welk lange slagfchaduw en veroorzaakte: daar ik in tegendoel de zon boven het hoofd moest genomen hebben, gelyk zy zich den meesten tyd aldaar vertoont. Ik stond heel verzet, en bekende myne misflag: want hy had gelyk in my te berispen, dewyl op zulk een wyze de groote hitte moest aangewezen worden. Hier zag ik, dat, niettegenstaande ik heel naauw op alles acht had geslagen, ik nochtans in het voornaamste miste: want de hooge zonnestand moest hier voor al de hitte van dit land te kennen geeven. Het oordeel van dien Heer in het een was zo goed, als het in 't ander kwaad was; want hy daar te lande geweest zynde, en den aart van dat gewest heel wel kennende, was zyn oordeel daar heel wel na geschikt: maar als hy sprak van dat ligtelyk, en aanstonds, te konnen veranderen, toen dacht ik aan het geval van *Apelles*, waar van dit spreekwoord noch afkomstig is: *Schoenmaaker blyft by uw leeft.* Dewyl hy Misflag veel-er lieden als men hun voordeel in eenig deel in volgt.

hy wegens het verheipen zyne onkunde toonde: want met de slagfchaduwen weg te neemen was 'er noch niets met al uitgereg; en de beelden van boven te dagen, was meerder werk dan een nieuw Stuk van vooren te beginnen. Niettemin leerde hy my, in het toekomende myn voordeel daar mede te doen.

Hier door begreep ik, hoe veel 'er aangelegen zy alle dingen wel te overweegen eer men iets begint. Dit is een zaak, op dewelke van veelen dikwils weinig acht word geslagen.

Van de daaging der Zon in haaren ondergang en opgang.

V Y F T I E N D E H O O F D S T U K .

Groove
dwaaling
van veele
Meesters in
deze zaak.

Beklaagelyk, en onverantwoordelyk is het, dat veele Konstnaars, die zulk een Konst hanteeren welke alleen op de Wis-konst haare gronden, op de Ondervinding haare oeffening, en op de eenvoudige Natuur, welkers nabootster zy is, haare uitvoering gebouwd heeft, echter zo weinig op zulke drie wichtige zaaken, in dewelke hunne roem bestaat, letten, en voornaamentlyk in het daagen der voorwerpen wanneer de Zon in een laag stand is: want de zon, hoe laag zy is, kan geene voorwerpen beschynen onder de *parallel*en, dat 's te zeggen, in het minste niet van onder, al was het voorwerp, by manier van spreken, zo hoog, dat het zelve schein tot aan de wolken te reiken. Nochtans komen ons veele Stukken voor, waar in de voorwerpen door een ondergaande zonne meer van onderen ge-daagd werden als van boven; 't welk met de natuur strydig is. Men kan dagelyks immers het tegendeel bespeuren, als men gaat wandelen, buiten of elders daar men de zon voor zich heeft, wat moeite het zyne oogen van haar schynfel te bevryden. Men houd zyn hoofd schuin op zyde, of een neusdoek voor d'oogen: ja de hoed zelf kan ons daar voor niet beschutten; gelyk wy veelydts ondervinden: en echter schynt zy nooit daar van onder tegen aan.

Daar de na-
tuur hen zelf
het tegen-
deel geduu-
rigaantoon.

Door de *Perspectief* is zulks wel te begrypen, en gemakkelyk te bewyzen, naamentlyk dat, dewyl de *horizont* de bepaaling van ons gezicht is, en de zon niet meêr kan daalen ten opzichte van ons oog, zy by gevolg haare straaling niet naar om hoog moet schieten, maar langs de grond, dat 's te zeggen *parallel*, of waterpas.

Deze itraaling der zon in haare raaking gaat zo verre, dat, ten ware men zynen hoed voor d'oogen trok, zy 'er noodzaakelyk in moest

moest schynen. Ik zal zelfs noch meer zeggen, dat, al had gy een hoed met een rand zo breed als tien morgen landts, en hy was *parallel* aan den *horizont*, of waterpas, dezelve de dikte van een speld breedte niet over uwe oogen zou schieten, noch zo veel schynfel van onderen tegen den rand aanflaan; alwaar het schoon dat men op een uitmuntende of verhevene plaats klom.

Doch om myn zeggen klaarder te doen begrypen, zo let op het geen ik in de nevensgaande Prent aanwys; stellende op de voorgrond een beeld met een bord, gelyk de Americaanen draagen, op het hoofd ^{Wydloopig en klaar in een Voorbeeld aange- toond.} *parallel* tot aan de winkbrauwen toe. Hier naaft ziet men een hoog huis met een doorgaande *kornis*, die vry wat uitspringt en na het oogpunt loopt; aan de andere zyde een zeer hooge kolom, op welkers *capiteel* een beeld staat met een diergelyk bord op zyn hoofd als het onderstaande: zo zult gy zien, dat de zon daar van onder niet tegen aan slaat, maar altyd *parallel* haare stralen schiet, wel te verstaan als zy onder gaat. Trekt dan een straal van de zon af, gelyk met het bord van het voorste beeld; en ziet eens, hoe veel schaduw de zelve op haare oogen slaan zal. Daar na zo haalt 'er noch een van de gevel of *kornis* tot op het middelpunt der zon, om te vinden hoe veel schaduw de uitsprong van de lyft over de *fries* zal slaan; desgelyks een aan 't beeld op de kolom. Dan zult gy gewaar worden, dat de voegingen der steenen, zo wel als de stralen der zon, eenpaarig zullen loopen: en de ginse hoek van het huis, schoon die laager zy als de voorste, zal evenwel gelyk wezen, en de *fries* waterpas met de grond.

Nu zou my iemand mogen tegenwerpen, dat, wanneer men uit een venster legt, de zon laager gaat als de kozyn daar men op leunt, ^{Tegenwerping.} ja dat zy dezelve niet beschynt.

Ik antwoord, dat men zich zulks inbeeld: want als men 'er naauw op let, zal men van de eene of d'andere kozyn een kleene flagschaduw ^{Wederopge- loft.} bespeuren, hoe weinig zy ook verlicht. Derhalven kan men oordeelen en begrypen, dat, zo lang als de zon schynt, al was het maar een vinger boven den *horizont*, de grond eenig licht ontfangt: en by gevolg, zo lang als de grond eenigfins verlicht is, kan de zon onmogelyk van onderen ergens tegen aan schynen. Stelt by voorbeeld eens een kolom van zes voet hoog, gedaagd door de duikende zon: is 't dat deze een flagschaduw op de grond slaat, dat men die ziet, zo moet de grond eenigermaate licht scheppen. Dit nu zo zynde, hoe zou het dan mogelyk kunnen wezen dat de zon van boven en van onderen gelyk zoude schynen? Nu, gesteld dat de zon de kolom boven op niet verlicht, zo moet het noodzaakelyk een eindelooze flagschaduw doen voortkom-

men; in welken gevalle het *oapiteel* eventjes van onderen verlicht moest werden, en onvermydelyk de grond zonder licht zyn. Dit is een klare waarheid, schoon dit punt weinig door voorgaande Schryvers der Konst is aangeroerd geweest: Ja zelden vind men Meesters die daar acht op geeven. 't is ook niet verwonderlyk, dat zich iemand daar zo ligt in misgrypt; waar van de meeste en waarschylykste oorzaak, myn's oordeels, is, dat zulk een de *Perspectief* niet wel verstaat.

Wy zien dagelyks veel diergelyke groote mislagen begaan door zodanigen, welke de grondregelen dezer konst niet bezitten: want tamelyk verstaan, is weinig; maar niet met al is noch veel minder, en dat voor en Schilder, wiens geluk, eer en achting daar aan hangt.

Van de toepassing der Zon, en andere Lichten.

Z E S T I E N D E H O O F D S T U K .

Schadelyke
gevoelens
brengen
kwaade ge-
bruiken
voort.

Het is een oud en gemeen kwaad, en daar door een halve wet geworden, dat men veel eer zyne lusten en blinde driften, dan de reden, wil opvolgen. De meeste Schilders bevestigen door hunne verkiezingen en gebruiken deze stelling. Het Zonlicht te verbeelden is aangenaam, en bekoort het oog: daarom moet men het altoos te pas brengen. Neen, dit is de waarheid niet. De verandering der seizoenen, en verwisseling van al het zichtbaare, toont ons het tegendeel aan. Dit licht is wel het bevalligste in een Landschap, maar binnenshuis verveelende en schadelyk. Want hoe belagchelyk zou het zyn in een groote maalyd de zon vlak op de tafel te doen schynen, en het volk daar door te verhinderen malkander te aanschouwen; waar door het flikkeren der zilvere schotels en goude bokaalen niet na den eisch zou kunnen uitgedrukt werden, zonder alles wat meer verdoond wierd te verduisteren?

Aanwyzing
daar van.

Wat een schoon Stuk zou dat weezen, alwaar het wit van het tafellaken, vlak door de zon bestraald, met zwart moest gemengd worden? En hoe aangenaam zou het zyn, te zien de flagschaduwender kozynen en de ruiten van de glazen over de gemelde tafel en vloer aangewezen? Ten anderen komt het zonnlicht niet altyd te pas: doch zommigen overweegen niet, of het voorwerp zulks vereischt of niet; gelyk in een kruisiging Christi, daar voegt het altoos niet, alzo de Schrift meld dat de zon vertrokken was.

Voorbeelden
om goede

Om myne gevoelens beter en klaarder uit te drukken, zal ik drie on-

onderscheidene Lichten in drie byzondere Tafereelen, alle den persoon van onzen Zaligmaaker betreffende, vertoonen, en het eerste dat

Lichten in byzondere voorvallen te verkiezen.

Van Jezus kruysfing.

Dit is de geregtplaats op den berg *Golgotha*. De zon is op den middag, maar evenwel door een duistere wolk bedekt. Ziet hoe die plaats verlicht is van de regterzyde, alwaar het kruis en het volk staat, welke sterk van de wolken met een vlak licht gedaagd werden; vertoonende zich dit alles op de tweede grond. De voorste beelden, onder de schaduwe van een wolk, op de voorgrond, zyn minder vlak, zich meêr en meêr met de andere allengs in kracht vereenigende, na dat zy nader by een komen, wanneer zy gelyklyk vlak gedaagd werden. Omtrent de derde grond is de lucht donker, en met zwaare wolken bezet; welke opkomende, een weinig dwars na de zon, die aan de regterzyde is, schynen te trekken.

In Jezus kruysfing.

Men moet de waarheid, zo veel het mogelyk is, zoeken op te volgen, en niet zyne eigene zinnelykheid of keur. Hier werd een stilheid en weinig leeven vereischt. Onzen Heiland is dood: baard zulks geen oorzaak genoeg om te treuren? Hier toe heb ik dit soort van licht verkoozen, als oordeelende geen beter te zyn om die droefheid uit te drukken: doch in alle gelegentheden is het niet eigen, gelyk in de twee volgende Stukken blykt; waar van het een krachtig en vlak gedaagd is, en het ander van de zon kantig en met lange schaduwen.

Waarlyk, een Stuk waar in zodanige overwegingen gebruikt zyn, en daar de natuur der zaaken, tyd en wylen in helpeurd word moet noodzaakelyk den geenen, die het veritaan, behaagelyk voor-
komen. Ja, door zodanige redenen en aanmerkingen te hooren, kan een liefhebber tot een kender gebragt worden; doch vry veel eerder, wanneer hy by een goed Meester, die hem de regte gronden onderweezen heeft, een weinig tekenen heeft geleerd. Ja, hy zal zich daar door in staat bevinden om zelfs meenigen Schilder te kunnen overreeden; voornaamentlyk, zo hy een zonderlinge gesteldheid, gauw begrip, en goed geheugen heeft; zynen tyd wel waarneemt; veele fraaije boeken leeft; weinig gezelschap van losbollen, die veel praaten en weinig uitregten, zoekt, enz.

Voordeelen die uit een naauwkeurige opmerking ontstaan.

Zeer pryffelyk is het, als men lieden kan aantreffen van kennis, en die gezonde redeneeringen vocren: met stylooren en blaaskaaken is niet te winnen. De reden moet overal plaats hebben; en een

naauwkeurig oordeel is niet te verwerpen. Men doe liever wat minder, en overlegge het wat rypelyker. *Augustus* heeft niet te onregt deze spreuk gevoerd, *FESTINALENTE*, dat is, *Haast u met gemak*. Dat deugdzaam is, valt niet af: maar dat deugdzaam schynt, en geen pit in heeft, moet noodzaakelyk vervallen. Doch wy zyn door onzen yver te verre van onze voorgenomene zaak geraakt: laat ons dan weder tot dezelve keeren, en het Tafereel voorstellen van

Christus Graflegging.

Twede Voorbeeld van de plaatling des lichts in Christus Graflegging.

Deze rots, aan de linker zyde des Stuks, welkers opening een weinig van vooren is, en de ingang heel duister en diep, is de plaats daar *Christus* in 't graf gelegd word. Het geschied daar binnen; en men ziet 'er een lamp oft twee, die de grotte een weinig verlichten. Daar word het doode ligchaam ingedraagen door drie à vier mannen. 't Is tegen den avond; en de zon schynt niet meer. Ziet dat volk eens tegen de gemelde rots, hun licht van den hemel ontvangende, byzonder slagfchaduwe, rond en weinig van vooren gedaagd; uit oorzaak van een tweede stuk rots 't geen daar bezyden met de eerste gelyk opryft. Merkt weder die drie beelden op de tweede grond, tusschen die twee rotsen staande. Deze het voorste licht ontbeerende, moeten noodzaakelyk van agteren verlicht werden. Wat verder op de derde grond, 't welk de wandel- of gemeene weg is, ziet men menschen aankomen, digt aan de boomen die ter regterzyde des Stuks staan, welke aan de andere zyde, voorby de groote rots, hun licht van de linkerzyde ontfangen: een klare blyk, dat, wanneer zy noch wat verder waren in het vlakke veld, zy alsdan van alle kanten zouden gedaagd worden.

Wat myn oogmerk in dit Stuk is, en de voornaamste waarnemingen daar omtrent, zal ik verder verklaaren. Dit graf behoort aan *Josepb van Arimathea*, en is gelegen omtrent de stad *Jeruzalem*, zo als de *Text* aanwyft. Daar staat hy zelve met zyn volk, die het lyk indraagen. Nu is de meening, deze voorste groep zo krachtig te vertoonen, als 't immers mogelyk is, en zulks buiten zonnenschyn. Het licht komt byna van vooren, uit oorzaak van die bezyde-rotsen die het licht aan de zyde verhinderen, zo dat zy byna geen schaduwe kunnen hebben dan van agteren door de rots of 't graf, en weinig van eenige cypressen die ter zyde der zelve staan. Tusschen die twee gemelde rotsen wil ik toonen, dat die menschen, welke aankomen, onvermydelyk van agteren moeten gedaagd worden, alzo zy noch half in de lucht zyn; en dat zy wat verder op den weg, tegen de zyboomen van vooren, van agteren en

van de linkerzyde, alwaar de rots heel laag is, hunnelichten moeten ontfangen, en by gevolg maar weinig schaduw aan de regterzyde van de boomen hebben, op welke hunne slagschaduwen slaan. En de andere groep, met die steenhoop op het vlakke veld, op een laag grond, daar toon ik mede, dat zy aan alle kanten verlicht zyn, en geen andere schaduwe kunnen hebben, als van onderen en de diepste holligheden, vermits de lucht overal eenpaarig en zonder wolken is. 't Is wel waar, dat 'er weinige worden gevonden, die zich zulk een naauwkeurige opmerking zullen laten welgevallen; want als het hun maar behaagt, zo zullen zy niet eens vraagen na de waarom of reden: doch echter als die dingen daar niet waren, zou 'er de zaak ook niet in te vinden zyn.

De voornaamste opmerkingen, welke ik meen hier waargenomen te hebben, zyn de daaging; de tyd of stond; de plaats daar dit graf gelegen was; de staat van den man die deze zaak uitwerkte, niet alleen in zyn gezag en persoon, maar ook in zyne kleeding; daar en boven hoe het toeging volgens de Schrift. Dat alles ziet men duidelyk hier in aangeveezen. Wat die steenhoopen beduiden, welke in het verschiep gezien worden, zulke zyn graffteden die hier en daar om *Jeruzalem* opge-regt waren; gelyk deze ook een derzelve is. Men ziet 'er zo wel kleene en slegte, als groote en pragtige, na het vermogen der geenen die dezelve lieten maaken om hunne lyken in te leggen, volgens de H: Schrift.

Nu gelieve men te letten op het derde Tafereel van

Christus Verryzenis.

Hier verbeeld ik wederom een rots, voor welkers ingang men dien Jongeling of Engel des Heeren op de steen des grafs ziet zitten, in blinkende kleederen, spreekende met de drie vrouwen, haar na om hoog wyzende. *Christus*, die hemelwaarts opryft, word rondsom bestraald, even als de zon; waar door twee dezer vrouwen, de eene op hem ziende met de hand boven haare oogen, zeer krachtig bestraald worden, ja zo sterk en scherp, dat haare duidelyke schaduwen, om de nabyheid der glans op de grond slaan na vooren toe, t'evens en op al wat daar omtrent is. De eene, nader aan den Jongeling staande, werd daar mede sterk van gereflexeerd; terwyl de derde, die na het graf toe treed, buiten het bereik van 't een en 't ander licht is, en, schoon van den hemel eenigfins geraakt, niettemin in de vlakke schaduwen smelt. Wat verder, op de tweede grond, geeven de boomen langs den weg mede hunne vlakke schaduwen op de grond. In het verschiep, wat verder, ziet men de stad *Jeruzalem*, als

Het opmerkelykfte, dat hier in waargenomen is, aangetoond.

Derde Voorbeeld in de verbeelding van Christus Verryzenis.

als in een damp die van onderen opgaat, vermits het in den dageraad is, en de lucht met dunne wolken bezaaid, en zulks wel meest daar de zon is, die aan de regterzyde des Stuks, een weinig van agteren, in schynt, zich wat geel en purperachtig vertoonende.

Indien een Liefhebber, of Meester dezer voortreffelyke Konst, met een naauwkeurige opmerking zyne gedachten by de myne voegt, en geene moeite in de uitwerking schroomt, twyffel ik niet, of hy zal door zulk een verbeelding zo wel de gemoederen en hertstogten, als het oog, zyner Medekonstenaaren voldoen, en den naam en daad van een groot Meester bekomen.

Van de eigenschappen der Zon, en andere Lichten, in hunne weezendlyke verbeeldingen, en de onderscheidene tyden des Dags.

Z E V E N T I E N D E H O O F D S T U K .

Wy behoeven niet meêr aan te haalen, dat alle Lichten verscheiden in hunnen aart zyn; dewyl wy in de voorgaande Hoofdstukken der zelve natuur, werkingen, en hoedanigheden genoegzaam aangewezen hebben: maar tot besluit zullen wy noch eenige byzonderheden hier ter neder stellen, die aldaar geen plaats konden bekomen. Belangende de Zon, myn gevoelen is, dat dezelve in geen Schildery mag verтоond worden; nademaal ons oog te zwak is om haar in de natuur aan te zien: by gevolg kan men haare behooryke kracht niet verbeelden, dan door alle voorwerpen bruin en zwart te maaken: ten anderen, om dat, wanneer wy de zon vlak in 't gezicht hebben, wy alsdan geen ding in zyn wezen, gedaante, noch koleur kunnen bezeffen, ten zy wy de hand, gelyk wy voor dezen meermaals gezegt hebben, voor de oogen houden, zo als de natuur ons leert.

De Zon mag in geen schildery verтоont worden,

noch ook de Kaarsen of Fakkels.

Desgelyks ook oordeel ik, om dezelve reden, dat men geen brandende Kaars, Fakkels, of ander groot lichtgeevend tuig in het Stuk mag verbeelden, ten zy men de voorwerpen alzo wil verтоonen gelyk dit licht hen voor ons oog doet schynen, en niet zo als zy in der daad door hunne koleur, wemeling, en smelting zyn: want hoe verder van de kaars, hoe flauwer hunne verbeelding word. Het is dan grootelyks gedwaald, te willen staande houden, dat de natuurlyke kracht van een kaarslicht, voornaamentlyk als men de vlam ziet, nagebootst kan worden; also wy de macht niet hebben om aan het overige werk zyne behooryke klaarheid te geeven: want wanneer wy het licht van de kaars in

in 't gezicht hebben, zo schynen de allerdiepste en donkerste helen, ja het zwart zelve, noch duister noch zwart, niet meêr dan of 't een duistere dag was. Maar vermits van deze Lichten breeder zal gehandeld worden, is het ondienstig verder in dit Hoofdstuk daar af te spreken.

Tot aanmerking der geenens, die groote liefhebbers in het schilderen van Zonnelichten zyn, dient, dat het Zonnlicht zeer bekwam is om gebruikt te worden in het verbeelden van Offerhanden, Gevechten, Bagchanaalen, Dansseryen, Herdersgezelschappen, en veele andere vrolyke voorvallen en geschiedenissen, in welke een groot gewoel vereischt word: doch zeer hinderlyk en geenfins eigen in Raadts- en Rechtspleegingen, Maaltyden, Konstfchoolen, byzondere plechtigheden van Huwelyks- en andere omstandigheden.

Aanmerking wegens de natuuryke en onnatuuryke plaatsing van Zonnlichten.

Maar het Wolklicht geeft een ongemeene welstand en natuurykheid in staatige voorvallen, als Raadtsvergaderingen, Rechtspleegingen, en zaaken van ontzag en groot gewicht.

Van 't Wolklicht.

Het derde der Lichten, daar wy van gesproken hebben, is eigen aan treurige Gevallen, stervende Perfoonen en Begraavenissen, of diergelyke geschiedenissen waar in de treurrol regeert en het oppergebied voert, inzonderheid als zulks in de opene lucht is voorgevallen.

En minder Licht.

Doch aangenaam en vermaakelyk vertoont zich de Zon in 't open veld, wanneer zy door digte bosschen en geboomtens hier en daar de gronden bestraalt; dat men de menschen onder dit bekoorlyk lommer hunne rust ziet scheppen, of zoete vermaakelykheden pleegen. Maar hy zondigt tegens de natuur, die tedere en bevallige Juffers, op het vlakke veld, in de krachtige zonneshyn vertoont, daar hy zelve haar geen gezelschap zou durven houden, maar schielyk trachten te verlaten, om zyn ligchaam voor die brandende hette te verbergen; terwyl de andere vast tegen de zon op zien, met elkanderen staan te praatzen, en zich aankyken, zonder eens de hand voor de oogen te houden, even als of de Zon maar een kaars of sterlichtje was.

Waat het Zonlicht wel past.

Om nu een vasten voet te geeven tot het voorkomen van alle die misslagen, zo laat ons eens den Dag, en de gestalte des lichts van uur tot uur op den zelve beschryven, en naauwkeurig overweegen; beginnende met

Hoofdmiddelen om tegens deze misslagen te gebruiken.

Den Dageraad.

Dit eerst gebooren uur van den Dag begunstigt het voorneemen der braave Veldoversten, voornaamentlyk wanneer die eenige belegering, storm, of aanvallen voor hebben; zynde daar toe geen be-

Verbeelding van de verschillende tyden des Dags.

De Dage-
raad.

bekwaamer uur: gelyk het inneemen van *Fericho* door *Jofua* ons aanwyft. Die regel, hoewel niet zonder uitvlugt, is by allerley volkeren altyd in gebruik geweest. Ik zou veele voorbeelden daar van kunnen bybrengen, als daar is de Slag van *Pompejus* tegens *Caesar*, welke op deze zelve uur van den dag zyn begin nam. Ook is het zonderling dienftig en noodzaakelyk tot de Jagt, als om een *Diana*, *Cephalus*, *Adonis*, ofte eenige andere voorwerpen van die natuur te verbeelden. De verftandige Meesters verkiezen altoos den bekwaamften tyd, of uur van den dag, met het voorval der gefchiedenis beft overeen komende. Dit uur geeft een byzonder groot voordeel dezelve *mezzetinten*; vertoonende ons alles in zyne eigene natuurlyke koleur: en dit wel waargenomen zynde, veroorzaakt een ongemeene bevalligheid en welstand voor ons gezicht.

Van den Morgenftond.

De Morgen-
ftond.

Dit uur is ongetwyffeld het geen, 't welk de natuur meest verblyd: ja de ziellooze dingen zelve zyn daar van gevoelig. Het fchitterende licht beftraalt de toppen der hooge bergen, veroorzaakende zo wel in d'Architectuur, als in de Landschappen, tot vermaak der aanschouwers, groote fchaduwten; 't geen wonderlyk fchoon ftaat. Dit licht doorbreekende, geeft een uitmuntende aangenaamheid, wanneer de voorwerpen in het water fchynen; als ook een zekere frisheid, vermengd met zommige dampen, die de partyen zo wel aan elkanderen binden, dat de kundige oogen grootelyks daar door verkwikt worden.

De Heidenen hebben dien tyd waargenomen om hunne offerhanden te doen. In de Gefchiedboeken van *Mozes* leeft men, dat de kinderen *Izraëls* niet alleen hunne vroegofferen gehad, maar ook in den Morgenftond het gulden kalf aangebeden hebben. De Jooden onderhouden noch hedendaags dezelve gebruiken; als mede in voorige tyden de Christenen, welke dikmaals doopten op die uren des daags, gelyk de dooping van onzen Heere *Christus* in de *Jordaan*.

De Perftaanen cerden mede den Morgenftond door hunne offerhanden. Derhalven moet men den tyd, in diergelyke gelegentheden, wel waarneemen; voor al dat het licht op het voornaamfte voorwerp en plaats valle, zo als *Pouffyn* wel te regt heeft laaten blyken in een Tafereel alwaar hy *Christus* verbeeld die den blinden het licht weder geeft; zynde het grootfte en krachtigfte licht over hem in 't geheel verfpread.

Van

Van het Licht tuffchen Morgen en Middag.

Dit foort van Licht is weinig bekwaam tot eenige voorwerpen, ^{Des Voor-} ^{middags.} zo het niet gebroken word door eenige toevallen van regen, storm, ofte onweer. In zulk een tyd kan men zich bedienen van treurige voorvallen, als by voorbeeld, in het laatste Oordeel Godts, gelyk de Schriftuur ons meld; als mede in 't Lyden van onzen Zaligmaaker, gelyk wy in 't voorige Hoofdstuk gezegt hebben, wanneer de Zon verduisterde; 't welk schrikkelyk is: verwekkende in de menschen een onuitspreekelyke verbaasdheid. Het zoude belagchelyk zyn, dat men in zodanige voorvallen een schoon en aangenaam weêr verbeeldde.

Van den Middag.

Het is omtrent dezen tyd, dat de Zon haare glinsterende straalen ^{Op den} ^{Middag.} schietende, in volle luister schynt: weshalven ik de geenen waarschouw, welke zodanig een tyd zullen gebruiken, zorg te draagen, dat de natuur door de kracht van 't licht doe het geen wy niet verbeelden kunnen; vermits men zomtydts daar in dwaalt, willende zyne uiterste pooging in het Stuk vertoonen: waar door het komt te gebeuren, dat men dikwils op de voorgrond kracht van licht gebruikt, om de zaaken te doen voorkomen, die het licht van de vooroemde zon verre te boven gaat; 't welk onverantwoordelyk is, als by voorbeeld in kleedingen van brandende koleur, of diergelyke.

Men kan het licht achter bergen, gebouwen, als anderzints verborgen laten.

Dit uur van den dag geeft rust aan allen menschelyken arbeid. De Heilige Schriftuur leert ons, dat *Christus*, zynde van de reis vermoeid, zich tot rusten zettede by de Put; 't welk aan de *Samaaritaansche* Vrouwe oorzaak gaf om zyne wonderlyke voorzegginge aan te hooren; gelyk zyne Discipelen, mede afgemat, daar omtrent neder zaten te rusten. Wie in deze heerlyke Konst de natuur der zaaken wil uitbeelden, dient voor al de tyden en stonden zorgvuldig waar te neemen, na het de zaak vereifcht.

Van den Namiddag.

Gelyk dit uur dikwils, ja meest altyd, verandering, door de ^{Namiddags.} dryvinge der wolken, onderhevig is, welke veele duisterheden

den des lichts veroorzaaken, latende veel vryheid aan de Schilders, als in Bagchanaalen en ongebondene bedryven; zo moet men de geschiedenissen niet altoos op deze uren van den dag schikken, en op dien tyd gesteld zyn.

Van den Avondstond.

En den Avondstond.

Vermits alle werken om dezen tyd een einde neemen, zo geeft het zelve volle vryheid tot allerhande vrolykheden en vermaakken, gelyk dansen, wandelingen, enz. Wanneer men ook den aftogt van een leger wil verbeelden, of herders, welker vee door henlieden weder na huis gedreeven word, is deze stond van den dag daar toe wel de bekwaamste en natuurlykste. Dit hoofdlicht verandert dikwils van kolcur, door tusschenkoming van opstygende dampen, die het na zich trekt; doch laat echter niet na de buitenste deelen, of oppervlaktens, van alle voorwerpen meest altyd uit te breiden. Wanneer de schaduwen door andere voorwerpen niet *reflexeerd* zyn, zo moeten zy het licht deelachtig weezen. Deze tyd is heel verschillende van den Morgenstond, welke niet onaangenaamer is door flikkerige lichtjes, houdende het algemeene licht wat somber, 't geen groote partyen maakt, voornaamentlyk wanneer de koleuren door een verstandig Konstenaar eenigzins verstrooid zyn.

Als men de Middagzon wil verbeelden, moet het licht van boven daagen, geevende korte slagschaduwen.

Maar den Avondstond verbeeldende, moet het licht der Zon laag zyn, veroorzaakende lange slagschaduwen.

De Morgenstond is gelyk den Avond; en met deze komt het Maanlicht overeen.

Verhandeling der Maan, aangemerkt ten opzichte van haare verbeelding in Schildery.

A C H T I E N D E H O O F D S T U K .

Ik twyffel niet, of veele myner stellingen en aanmerkingen, die ik over deze zaak zal te berde brengen, als geheel tegens het oud en hedendaagsch gebruik strydig, zullen, in opzicht der Konst, voor ketterfch en onaanneemelyk gehouden worden. Evenwel zal ik

ik niet schroomen de zelve aan het onderzoek der reden, en redelyke Konstenaaren, voor den dag te brengen; te meer dewyl het geen nieuwe vond is, maar slegts een oude misflag verbeterd: waar door ik meen te bewyzen, dat zulks geen onmogelyke zaak is om uit te voeren; gelyk zommige zich verbeelden.

Ik stel, voor eerst, vast, dat het een groote en grove dwaaling is, de Maan minder als levensgroote in een Schildery te vertoonen; dewyl men, hoe afgewyderd zy ook moge weezen, haar echter altoos in haare natuurlyke groote ziet: want deze twee groote Meders. Groote dwaaling by de Maan- schyn-Schilders. te weten Zon en Maan, verminderen nooit in hunnen omtrek. Dit vast gesteld zynde, word het srydige onnatuurlyk, en dienvolgens den Schilder, als een nabootser der waare natuur, verboden.

Maar zo my de lust, om een Maaneshyn te schilderen, prikkelde, zoude ik, zonder tegens de natuur te misdoen, te werk gaan even als omtrent het verbeelden der Zon hier voor gezegt is, naammentlyk die nooit zelve, maar alleen haar schynsel, te vertoonen; (want aan de daaging in een Schildery is meer gelegen, dan de Zon, Maan, of Kaars zelf te vertoonen) doende myne voorwerpen van achter, ter zyden, of van vooren, door dezelve daagen, en zulks zo wel in beelden als landschap, een weinig somberder dan het daglicht, op dat men het voor een recht Maanlicht moge erkennen, en niet voor een Zonneschyn, na de welke het, zo ten opzichte der snelle daagingen, en scherpe slagschaduwten, zeer veel sweemt, en hier en daar in de azuurblauwe lucht ettelyke sterren en tintelichten vertoonen. En om zulks noch natuurlyker te verbeelden, zo kan men zelf, zo de verbeelde daad het toelaat, hier en daar eenige fakkel- of andere lichten, houtstapels, offer- of andere vuuren, na de gelegentheid vereischt, het licht krachtiger en de kolo-reering ros en geelder, doch zo scherp van schaduwe, als het Maanlicht, niet is, aansteeken. Dit zoude een groote welstand, myns oordeels baaren, inzonderheid als de gemelde toevallige lichten meest in donkere plaatsen geschikt wierden: doch vooral moet men waarneemen, dat 'er doorgaans meerder duisterheid, dan licht, beschouwd werd; en dat geene koleuren in 't heele Stuk zich zo schoon, als die der Lucht, vertoonen, ten opzichte der Maan, ten ware rood, geel, en andere die de brandende lichten eigen zyn, gelyk wy in 't eerste Hoofdstuk van het vierde Boek aangewezen hebben: want lichtrood, en geel, worden donker: in tegendeel doet haare glans het donkerblauw en zeegroen zich lichter aan ons

Hoe men die behoort te verbeelden.

Wat verandering de Maaneshyn aan de koleuren toebringt.

ver-

vertoonen: alleen het zwart behoud zyne donkerheid; zo dat 'er weinig lichtrood, en alzo min donkerblauw, in bespeurd moet worden.

Door zulk een schikking ontmoet men twee voordeelen, eerstelyk een natuurlyke daaging, en ten anderen een ongemeene verschildendheid in de koleuren.

Aanwyzing
van 't ver-
loop der
Maanftand.

Indien iemand zwaarigheid hier in mogt vinden, zo gelieve hy te weten, dat hy niet meer genoodzaakt is de Maan, dan de Zon, in zyn Stuk te schilderen; doordien de eerste zo wel als de laatste haaren omloop aan 's Hemels trans heeft, en dezelve daarom door hem geplaatst mag worden na dat de welstand der beelden en de bywerken zulks vereischen: want zo wel het een als het ander licht verlicht en bestraalt den aardbodem, en de daar op zynde voorwerpen, van voor, van achteren, en van de zyden.

De Maan en
Zon zyn in
veele haarer
uitwerkfelen
gelyk.

De Maan is in drie zaaken de Zon zodanig gelyk, dat tusschen beide geen het minste onderscheid is, te weten ieder in haare hoedanigheid. Zy schiet haare straalen altyd *parallel*, even gelyk de Zon doet. Alles, dat van haar licht bescheenen word, is vlak en kantig; de slagschaduwten op de grond zyn duidelyk, en de voorwerpen gelykformig: doch de *reflexien*, of weërkaatsingen, zyn zo sterk niet als in een Zonneschyn, ter oorzaak dat het Maanlicht zo helder of krachtig niet is als dat der Zon, om die reden dat deze twee *Meteoren*, of Hemellichten, van een strydige natuur zyn, een warm en het ander koud: en gelyk de Maan haar licht van de Zon ontfangt, kan zy by gevolg zo veel kracht niet hebben om haar schynfel aan de waereld mede te deelen; en alle voorwerpen, die door haar verlicht worden, kunnen zich zo duidelyk aan ons gezicht niet vertoonen. En even gelyk de Zon, door de dampen die zy na zich trekt, dikwils van koleur verandert, zulks vind men ook by de Maan, die dan om het zelve toeval of bleker of geelachtiger werd, na maate dat zy met dampen omzet, of de lucht helder of ontroerd is.

Hoe kan iemand, zo een stuk Schildery, een Maaneschyn verbeeldende, doch daar haar ligchaam niet in vertoond word, twyffelen of het wel een Maaneschyn is, wanneer de somberheid, de vlak- en kantigheid der slagschaduwten, en de bleekachtigheid der koleur daar in wel waargenomen zyn; 't welk alles te zamen gevoegd, den avond of nacht beduid. Vraagt my iemand, of het voor dezen zo gedaan is? dat staat my niet te onderzoeken: want wy moeten de Konst niet na onzen zin, maar de zinnen tot de Konst be-

bekwaam maaken. Daar is ook niet aangelegen wat gedaan zy, maar wat gedaan kan worden, en na de reden behoord volvoerd te wezen. Ja het is onmogelyk, wanneer de drie voornoemde hoedanigheden wel zyn waargenomen, of zulk een Stuk moet een zeer natuurlyke Maaneschyn vertoonen.

Dewyl deze stelling tegens het oud gebruik aanloopt, en dierhalven zo bevatbaar en gemakkelyk niet is om te begrypen; zo heb ik getracht myne gedachten in de drie nevensgaande Voorbeelden duidelyker door het gezicht te doen verstaan.

In het eerste hebben wy de Maan na haare natuurlyke groote, zo voorbeelden in de figuren aange-toond. als het behoort, doch buiten het Stuk, verbeeld; vermits zy anders te na aan den *horizont* zou komen, en alsdan te lange en onaan-

genaame slagfchaduwten veroorzaaken.

In het tweede werd zy volgens de oude fleur aangewezen.

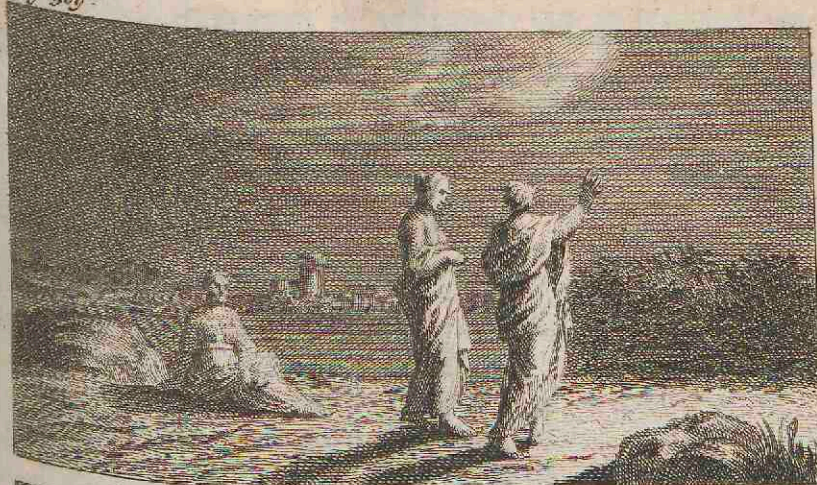
En in het derde vertoon ik alleenlyk een Sterrelucht, met de krachtige daagingen eener Maan, die, gelyk in het eerste, buiten het Stuk is.

Waant nu iemand, dat de Maan zelve een krachtige flikkering, Redenering daar over. cierlykheid en leeven in een Stuk baard, dien antwoord ik, dat zulks

door een sterrelicht, welkers glans tintelende is, niet minder uitgewrocht word, inzonderheid als men dezelve zo groot maakt als die zich aan ons vertoonen, maar niet in *perspectief*, als tusschen hemel en aarde hangende, gelyk men de Maan doet. Doch men behoeft dezelve niet alle, maar alleen de voornaamste te verbeelden, gelyk, de Wagen, de Driehoek, de Slang, de Noord- en Avondster, en diergelyke welke een bekende figuur maaken; 't geen altemaal, vermits zy geen figuurlyk wezen hebben, maar slechts de straaling van een zeer klein licht zyn, gemakkelyk met kleene stippen kan uitgebeeld werden.

Behalven dit, zo kan men de Maan, hoewel buiten het Stuk zynde, Voordeel dat deze manier aanbrenge. in het water doen schynen, en een aangenaame *reflexie* in soetkabbelen de baaren doen hebben: en door deze verkiezing van het zylicht heeft men het voordeel van alles op zyn schoonste te konnen vertoonen, min noch meêr als in een zonneshyn, of gemeen licht.

Een groote aanmerking heb ik hier noch by te voegen, naamentlyk, Zeer nutte aanmerking. dat, gelyke de Maan somtydts door de eene of de andere soort van hooggevoorwerpen, als rotfen, paleizen, boomen, heuvels, en diergelyke verhinderd word overal te schynen, onvermydelyk eenige hoeken donker moeten zyn, waar in de *reflexien*, of weêrkaatsingen, van zulk een zwak licht niet machtig zyn de voorwerpen, of ligchaamen, welke zich daar in bevinden, te verlichten en kenbaar te maaken, al zyn zy noch zo naby. Dierhalven moet een Schilder zich wachten, dat hy zulke geval-

Stoffagie is
een Maane-
schyn.

len schuuwe en vermyde, en niet als in tyd van nood dezelve gebruike, om een reddering en kracht uit te werken, en die meest voor aan of in het verschiet tegens de lucht plaatsende: want indien zulks tusschen beiden word gedaan, kan het niet dan een onaangenaame vlak zyn, ten ware het met eenig water gebroken wierd, in't welk sommige sterren, of andere lichtheden der lucht, een weërschyn hadden: en in zulk een verkiezing van Landschap, of Doorzicht, kan men witte marmere pronkbeelden, gebouwen, lichte stoffagie, en licht gekleurde stoffen te passe brengen, die te samen een aangenaame welstand veroorzaaken: en vermits de dampen des nachts veel dikker zyn als des daags, zo werden de verafgelegene dingen schielyker duister, en onkennelyker. Voor al moet men waarneemen, dat in windig weër, zo wel de Maan als Noordster met een geel kring omtogen zyn.

Voorbeeld
tot bewys dat
men de He-
mellichten
niet kan ver-
kleenen.

Indien nu iemand noch onvoldaan mogt weezen, hy gelieve met aandacht te letten op deze onwederspreekelyke reden, naamentlyk dat de Zon, Maan en Sterren niet kunnen verkleinen, doordien wy dezelve niet naderen, noch ons ook van haar kunnen verwyderen: maar alles, wat op den aardbodem aan onze oogen zichtbaar is, kan door onze afwyking verminderen, of vergrooten. Men neeme, tot bewys dezer stelling, een glas, zo klein of zo groot als gy uw Stuk wilt maaken. Plaats het voor een venster, en teekent daar op dat gezicht, benevens de Maan, dat zich als dan voor uw oog vertoont. Dit in zodanig een gestalte geteekend zynde, zal men bevinden hoe groot dit Hemellicht moet geschilderd werden. Indien men nu dit glas nam, en eenige duizend treden aan de Zon of Maan naderde, zo zouden zy echter op dit glas, of daar door ziende, zich niet grooter vertoonen, maar in dezelve gestalte blyven. Dierhalven toont zich de valsheid dezer verbeelding wanneer men de Zon, Maan, of eenige andere *Meteoren*, zo wel doet verminderen gelyk men de beelden doet, inzonderheid als men zulk een verbeelding voor natuurlyk zou willen uitgeeven.

Besluit des
Schryvers
omtrent de-
ze stelling.

Ik besluit dan, dat zodanige Schilderyen, die de natuur niet na haar eisch verbeelden, verwerpelyk en de berisping onderworpen zyn: maar dat men moet door de reden na de waarheid onderzoecken, en alsdan ons eigen oog geloof geeven, en alle vooroordeel of oude gebruiken ter zyde stellen.

Ik zal my verder in de Hoofdstukken van *Wat men door een Tafereel moet verstaan*, benevens *Van het gebruik der hol en rond gesleepene Glazen*, en *Wat het groot en klein, of gloeiend en zwak schilderen betreft*, breeder verklaaren; waar toe wy dan den onderzoekenden Konstenaar wyzen.

Ver-

*Verhandeling van de Nacht en gemaakte Lichten, van
Fakkel, Lamp, Kaars, en Vuur.*

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Tot dus verre de kracht van de Zon-, Maan- en Sterrelichten af- Overgang tot de ver- handeling van andere Lichten.
gehandeld hebbende, op de kortste, klaarste, en bevatbaarste
wyze, zullen wy op dien zelven voet trachten de Medehulplichten,
welke het gebrek, tot gemak van den mensch, aangewezen, en de
uitvinding en konst voltooid heeft, te verhandelen, om, zo min als
doenlyk is, de Konstenaaren in hunne Konstoeffening op te houden.

Niet kwalyk oordeel ik, ter eerster plaats, hier de kracht dezer
byzondere Lichten aan te toonen, zo als ik dezelve begryp.

Dat van't Fakkellicht is by nacht het schoonste, krachtigste en ge- Kracht en eigenschap van het Fakkellicht.
weldigste; hebbende twee hoedanigheden, naamentlyk dat het ver-
schrikt en vervrolykt. Deszelfs licht brengt een groote eigenschap
aan de verbeelding der Bagchanaalen, maaltyden, speelen, en andere
vrolyke vergaderingen; en is in tegendeel schrikkelyk in Tooveryen,
Spookcryen, en diergelyke nacht- en onverwachte voorvallen.

De Lamp is droevig, zwak, en naar; daarom eigen in begraa- Lamplicht.
vingen, gevangenißen, by zieken, stervende, en andere treurige
toevallen.

Dit licht is meest eigen binnens huis, in spelonken, grotten, of Deszelfs eigenschap.
naare en afgelegene plaatsen, van klein begryp, uit oorzaak van
deszelfs zwak en krachteloos licht.

Wat den aart en werking van het Lamplicht op de koleuren be- Kracht en werking.
treft, dezelve is eveneens als die der Zon, ten opzichte dat het de
koleuren der voorwerpen vervalscht: maar het licht en de weder-
glans is zo sterk niet; waar door de Konstenaar in het verbeelden
dezer lichten zich meenigmaal verleegen vind, en het hem een groo-
te bekommring veroorzaakt, ontstaande meest uit de kleenachting
die men voor dit licht heeft, waanende dat het een zaak van geen
opmerking is, en onzer achting onwaardig.

Ten opzichte der schaduwe is het dat der Zon niet zeer ongelyk, zo Zo in daging als schaduwe.
in de vlakheid, kantigheid, als scherpheid derzelve, met dit onder-
scheid nochtans, dat het zonnelicht eenpaariger op de voorwerpen
valt, na maate dat zy verder van dezelve is, en om dat de dampen des
avondts, doch voornaamentlyk 's nachts, duisterer en dikker zyn als
die

die des daags in de lucht zweeven; waar uit volgt, dat alle voorwerpen, die dit licht ontbeeren, aan onze oogen onkenbaar werden: en vermits de nabyheid dezès lichts kan het zelve die maar ten deele verlichten.

Door een
Voorbeeld
wiskonftig
aangerond.

Om dit te bewaarheden, zullen wy een wiskonftig voorbeeld daar van aantoonen.

Men stelle een ftip, welke het middelpunt des lichts, waar uit alle de ftraalen vloeijen, zyn zal. Teekent onder de zelve een kandelelaar tot op een gegeevene hoogte van vier voet, boven de grond. Teekent dan drie of vier kolommen, al verder en verder van deze ftip des lichts wykende. Laat deze ter hoogte van acht voet opgehaald zyn. Zet dan de paffer in het punt des lichts, en haalt een halve cirkel over ieder pilaar, zo verre de uitgestrekte punt de buitenfte omtrek kan raaken, eerft aan de naafte, en zo vervolgens tot de verfte kolom: zo zult gy bevinden, dat de eerfte wel het minst geraakt is, maar het krachtigfte licht ontfangt, en dat onder en boven de raaking des paffers flauwer en flauwer licht zal vallen; wyders, dat de verfte het meest door den grooten omkring des paffers geraakt, en by gevolg byna geheel, maar ook het zwakfte zal verlicht weezen. Waar door het blykt, dat de voorwerpen, door zulke lichten beftraald, nooit geheel en eenpaarig verlicht zyn; en zo zy al gelykelyk geraakt en opgehelderd wierden, zoude zulks zo flauw en duifter weezen, dat wy niets duidelyks daar van zouden kunnen bezeffen, zo wel in koleur als ommetrek, alzo min als in een flauwe Maanefchyn.

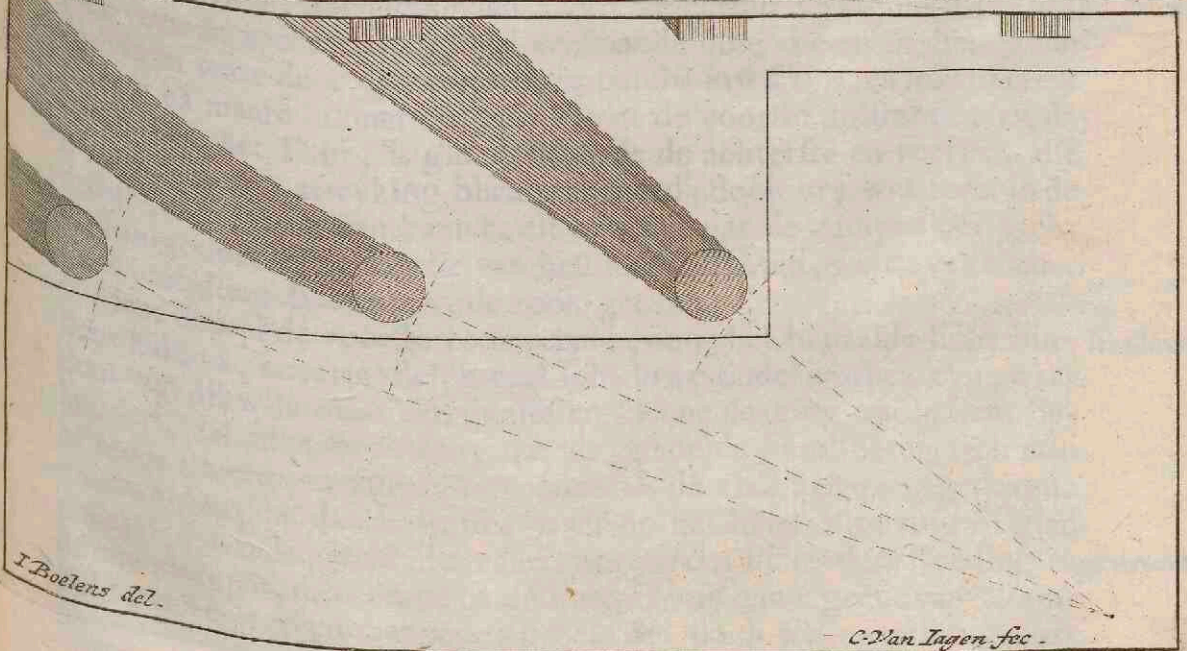
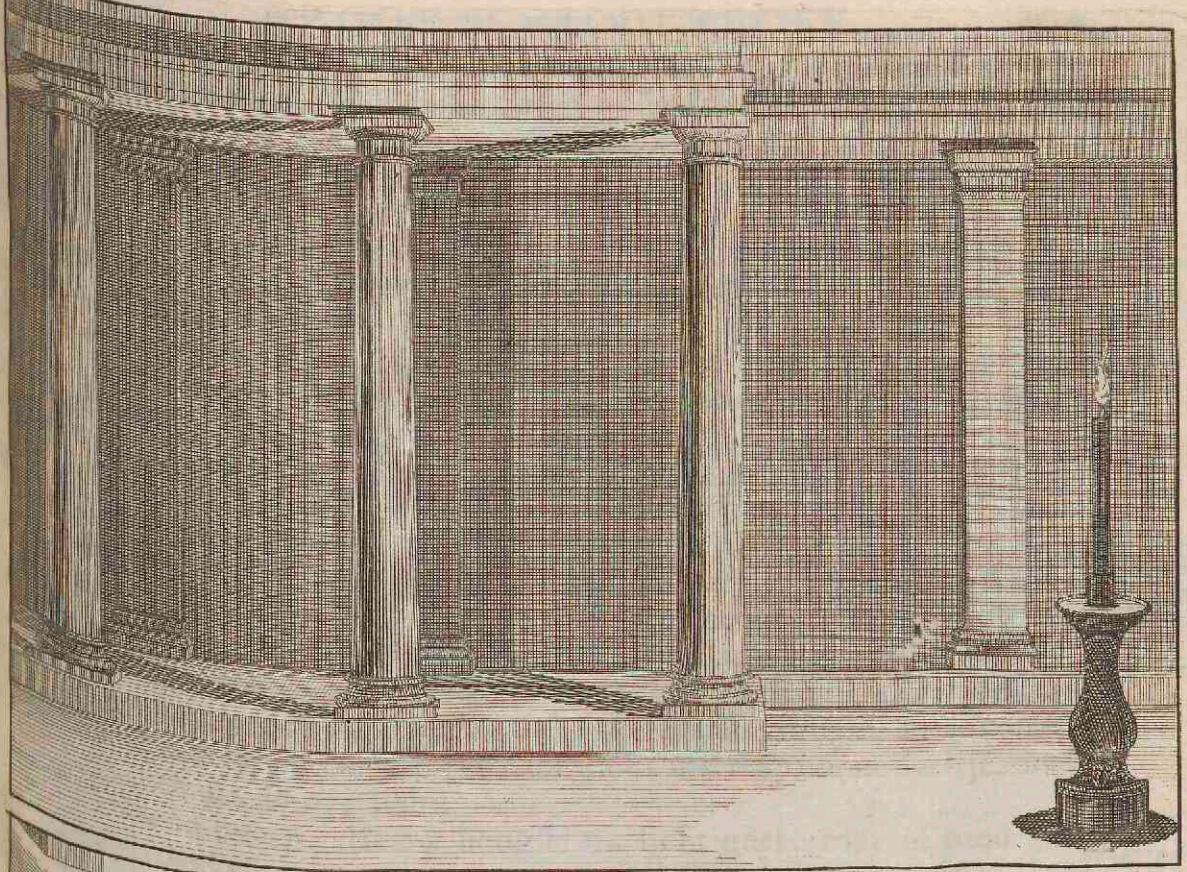
Oordeelt iemand meerder aanleiding tot oeffening te hebben, door het weeten van myn gedrag in het verbeelden dezer Lichten, gaarne werd hem zulks gezegt.

Handeling
des Schry-
vers in zulke
voorzallen.

Ik teeken eerft myne Ordinantie op blaauw of gegrond papier van een bruine en donkere tint. Hier op trek ik myn planum, om de ftandplaats der beelden en voorwerpen aan te wyzen, die ik door eenige krabbelingen aantoon. Daar na ftel ik een middelpunt, tot myn licht, hoog of laag na de gelegentheid vereifcht. Op deze ftip zet ik een van de punten des paffers, en haal met de andere, cirkelswyze, zo verre de paffer raakt, de voorwerpen aan, waar zulks die maar treft, het zy onder, boven, of in de midden. Hier door vind ik de partyen, die, het naaft aan 't licht zynde, ook het fterkft gedaagd moeten worden. Vervolgens werd de vermindering van licht en koleur door zich zelf aangewezen, na maate dat het van die getrokken kringen afwykt.

Van de re-
flexien der
Nachtlich-
ten.

Belangende de wederschyn of *reflexie*, daar mede is het als met alle lichten. De heldere, grootfte, en krachtigfte geeven de fterkste; en hoe zuiverder licht, hoe geelder de koleuren zich alsdan op de

I. Boelens del.

C. Van Iagen fec.

de daaging en in de weêrfchyn vertoonen: daar en tegen hoe vuil-
der en dampiger, hoe de koleuren roffer fchynen.

Verfchillen-
de koleur in
de Lichten.

De vlam van een Kaars is geelachtig,

Die van een Lamp ros, en

Die des Fakkels noch rooder.

De Konftenaars, die hun vermaak fcheppen in zulke Lichten te
verbeelden, dienen acht te geeven op deze drie, voor hen zeer nut-
te, aanmerkingen.

Noodige
Aanmerkin-
gen voor
Lichtfchil-
ders.

Eerftelyk, dat zy hun meefte licht in het Stuk by een houden,

Ten tweden, dat zy voor al op de fmeltinge en verlichting hun-
ner omtrekken letten, en,

Ten derden, de natuurlykheid der byzondere lichten, het zy
Kaars, Lamp, of Fakkel, wel in acht neemen.

Voor alles dient men te letten, dat de plaats, die tuffchen ons
oog, en het verbeelde licht in het Schildery is, de allerdonkerfte
moet weezen, en het eerfte voorwerp of beeld het allerduifterfte,
te weeten als het voor het licht komt; maar daar achter fttaande,
werd het flauwer en flauwer zo in licht als fchaduwe: wordende
zulks veroorzaakt door de dampen, welke, als gezegt is, des avondts
zich dikker vertoonende, het nachtlucht meer op hunne deeltjes doet
flaan, en dezelve verlicht.

Noodige
aanmerking
op de ver-
mindering
van licht en
fchaduwe.

Daar en boven, dat uw hoogfel uit licht geel, ros, of rood ge-
temperd zynde, men door het zwart de vermindering en breeking
dier verwen zoeken moet, wel verftaande door die en in die eigene
koleuren waar door de voorwerpen befchaduwd zyn, en min of meer
flauw na maate hunner afstand: want de voorfte duifternis, en de
naafte aan het licht, is gloeijender als de achterfte en veerfte, die
na maate haarer afwyking blaauwer werd; doch vry wat meer in de
opene lucht, als in een kamer, uit oorzaak dat de dampen der lucht
veel fubtielder zyn, dan die van beflootene lichten, welke van traan,
harft, of diergelyke een vuile rook geeven.

Benevens op
die der kol-
leuren.

Maar dewyl de voorfte voorwerpen, door het bepaalde licht bin-
nens kainers, onvermydelyk veel fchaduwe onderworpen zyn, waar
door zy dikwils maar een fmalle en kleene daaging op de kant be-
houden, zal men bevinden, dat de gemelde kantlichten zich min
of meêr krachtiger zullen vertoonen als de vlak van voor gedaagde
voorwerpen, na dat de ftoffe, waar op het licht valt, ruig of glad
zal zyn. En belangende de reflexie nevens des lichts doorftraaling in
dunne plooijen, daar omtrent gedraag ik my aan't geene van't Zon-
licht, deze partyen raakende, gezegt is: doch ten opzichte van de

fchaduwen.

en reflexien.

verbreking der koleuren, zal ik dit noch toevoegen, dat, hoewel de voorste duifternis de allergrootste zy, en dierhalven minder door het licht word vervalscht als de verder afwykende, de koleuren daar door zuiverder blyven, en minder besmet, en zulks noch minder in de opene lucht als in een beslootene plaats.

Hulpmidde-
len om de
verminde-
ring der tin-
ten te vin-
den.

Ik schroom niet noch een hulpmiddel hier by te voegen, om de vermindering der tinten op de voorwerpen door een gemakkelijke wyze te kunnen vinden, ieder na zynen bepaalden afstand, doch niet van het oogpunt, maar van de kaars, fakkel, of lamp. Men snyde een strook van papier of perkement, zo lang als van het *centrum* van het licht tot aan de verst afwykende hoek van 't Stuk. Laat dit papier onder een duim of anderhalf breed zyn, en boven heel spits toelooopen. Bestryk het zelve alsdan aan de punt met die koleur welke gy aan uw licht geeft, geelachtig of ros, allengs die vermindrende, na maate van de afwykinge des lights. Dat gedaan zynde, zo zet de punt van dit papier met een speld op het *centrum* van het licht vast. Deze strook alzo hangende, kan men draaijen en wendden na de voorwerpen, het zy verre van of dicht aan het licht. Verdeelt dan deze strook als een ladder, of *planum*, in wykende voetmaaten, kleen aan het scherpe lichteind, en vervolgens breeder en breeder afwykende; waar door men zonder moeite der regte tint kan vinden die de streepen aanwyzen, welke men daar na kan temperen.

Voor de inwaartswykende na uw oogpunt, kan men een andere maaken, zynde tegenstrydig met de eerste, naamentlyk onder licht en boven verminderende aan het scherpe eind, 't welk op het oogpunt gehegt word.

Gelieft men zich van noch meêr hulpmiddelen te bedienen omtrent de vermindering der koleur, en van minder omflag, door my zelf naderhand uitgevonden, zo let of deze u dienstig zy.

Nader en
korter mid-
del door den
Schryver uit-
gevonden.

Wanneer ik in myne Ordinantie de beelden naauwkeurig na het leeven getekend heb, schilder ik het zelve even als een ander Stuk door een gemeen licht gedaagd, zonder de minste verbreking in de koleur, dan alleen die de *perspectief* aanwyft; neemende het licht als van een kaars, of iets anders, dat binnen in 't Stuk uit een punt voortkomt, het zy in een kamer, of in de opene lucht. Dit gedaan zynde, neem ik een dun lakfeerend geel, van zodanig een tint als ik myn licht verbeeld; het zelve dun en zuiver daar over heen strykende, zo wel over dag als schaduw: doch dit geel moet niet al te donker zyn, om dat ik myne daaging en hoogfel maar uit een gemeen licht genomen heb. Dierhalven zou den cipalt, geele lak, en

en draakenbloed te hard en gloeiend zyn; waar door de dyzigheid, die onaffcheidelyk van de nachtluchten is, weggenomen zou worden, ten ware men het alvorens daar na geschilderd hadde: 't welk een groote moeite zoude veroorzaaken. En vermits gewoonelyk de gelakfeerde dingen hunne uiterste netheid verliezen, kan men dezelve, des noodts zynde, met eenige weinige stroeken op de hoogfels verhelpen, zo in de tronien als elders, en met een toets hunne kracht geeven.

Hier in wint dit middel uit, dat 'er geen soort van nachtlucht is, Voordeel van dit laatste middel. het zy van traan, olie, pek, zwavel, of kaars en toorts, of men kan het met de zelve moeite uitdrukken en verbeelden; dewyl dit En de stoffen daar toe best en bekwaam. alleen van het temperen des lakfeerenden middels af hangt: welke stoffen, myn's oordeels, best uit guttegom, lichte schytgeel, of geele lak met een weinig vermiljoen daar onder, bestaan.

Ik acht deze middelen zeer voordeelig, om dat men menigmaal in gezichten en verbeeldingen by nacht twee, drie, en meer byzondere brandstoffen tot lichten, inzonderheid in een groot gewoel, gebruikt: en door dit middel krygt men een vastigheid om de gemelde lichten en vuurente maaken, niet alleen by nacht, maar by dag, avondstond, ja zelfs in zonneschyn, alwaar ons menigmaal flambouwen, toortsen, en brandende altaaren of houthoopen voorkomen, te meer om dat 'er niets in de Konst is 't welk een onkundigen niet verleegen maakt.

Deze middelen stel ik den Konstenaaren voor, niet als wetten, maar als voorbeelden, om hunnen yverigen geest daar door aanleiding te geeven tot verder onderzoek en vordering in de Konst: waar toe hun myn arbeid gedycn moge.

Nutte overweeging omtrent het gebruik der Perspective of Doorzichtkunde.

T W I N T I G S T E H O O F D S T U K .

Ik heb over een geruimen tyd in myne gedachten met opmerking Nutte en zeer nodige aanmerkinge, omtrent de Perspectief. overwogen een zaak, die, myn's oordeels, zeer aanmerkenswaard is, en daar tot nu toe niemand zyn volkomen besluit over gegeeven heeft; 't geen my dunkt dat echter wel gedaan kan worden. Het betreft de uitvoering der Geschiedenissen binnen of buiten, en de Landschappen met beelden gestoffeerd. Myne gedachten daar over En voorstel daar omtrent. zyn, dat, nademaal de *Perspectief* in het beschouwen van een Schildery een zekere afstand bepaald, verre of naby, naar dat het groot

of klein is; of wel een groot Stuk met kloeke beelden en andere voorwerpen in zyn verschieft, te weten op de tweede en derde grond; dat, zeg ik, de zelve al even eel, net, en uitvoerlyk dienen geschilderd te worden als voor op de eerste grond; mits behoudende hunne zwakheid, door de tusschenlucht veroorzaakt: oordeelende, dat deze myne stelling op zekere en natuurlyke grondregelen gevestigd is.

Tusschen-
verhande-
ling tot beter
begrip van
de voorstel-
ling.

Maar voor af zal ik eerst vast stellen, dat, wanneer men zegt een Stuk konstig en wel uitgevoerd te zyn, zulks moet verstaan worden in het geheel, en niet ten deele. Als men begint een zaak te onderzoeken, moet men die zo verre zien te brengen als 't mogelyk is; op dat men konne zeggen: dat Stuk is konstig uitgevoerd, ja zo volmaakt dat 'er niets aan ontbrekt. Want niemand kan oordeelen, dat een Schildery volmaakt is, daar het voorwerk uitgevoerd en wel geschilderd, en de tweede en derde grond maar luchtig is aangewezen. 't Is waar, men ziet somtydts Stukken met kleene beelden, welke, schoon luchtiger aangetast, veel, ja ongelyk fraaijer en konstiger worden geoordeeld, als kloeke die heel uitgewerkt en doorschilderd zyn. Zulks staa ik toe: maar echter kan niet ontkend worden, dat het meerder werk vereischt een groot uitgevoerd Schildery te maaken, dan een klein dat luchtig is. De woorden alleen, van uitvoerig en luchtig, geeven zulks genoegzaam te verstaan. Myn gevoelen is, dat, by aldien men geen moeite noch tyd wilde ontzien, men een Stuk zou konnen voortbrengen zo fraay, konstryk, en natuurlyk, als 'er ooit in de waereld is geweest. Doch ik weet wel, dat het voor ieder een niet doenlyk is; maar alleen voor zulke die de Konst wel verstaan en regelmatig gebruiken, zo wel in de *practyk* of handeling, als in de *theorie* of kennisse.

En hoewel het een zwaare zaak schynt, iets te onderneemen 't welk tot nu toe niemand ondernomen heeft, moet men zich daarom niet laten afschrikken: want wat zyn 'er niet al groote dingen nu en dan ondernomen en bemagtigd? Wat heeft de Grooten *Alexander* niet uitgerecht? Had hy het gevaar en de moeite ontzien, hy zoude zo verre niet gekomen zyn. De wil was 'er by. Deze deed hem besluiten; en daar door heeft hy verkreegen 't geen hy beoogde.

Maar om weder tot de voorgenomene zaak te keeren. Stellen wy voor eerst eens vast, dat een Stuk tien voet groot, met levensgrootte beelden, op een afstand van tien voet moet gezien worden; en dat een kleender van vyf voet hoog, en halfleeven, vyf voet *distantie* dient te hebben; en zo vervolgens kleender en kleender, nader en nader, volgens de uitwyzinge der *Perspectieve*. Welke van de drie Stukken zal men nu oordeelen dat het uitvoerlykste moet geschilderd

Voorstel van
verkiezing
en verschieft.

derd worden? Zekerlyk zullen veele voor het allerlaatste stemmen. Maar myn gevoelen is, dat alle drie de Stukken, zo wel het een als 't ander, even net uitgevoerd moeten zyn; om die reden dat ieder zyne bepaalde afstand heeft, naar dat het groot of klein is.

Nu is 'er noch een diergelyk Stuk van tien voet groot, doch in drie gronden verdeeld, op dewelke dezelve beelden staan als in de drie voorgaande; te weten, de levensgrootte op de voorgrond; de halflevensgrootte op de tweede; en de laatste op de derde grond. De vraag is nu, Twede voorstel en redenering daar over. welke van deze drie gronden het meest behoorde uitgevoerd te werden?

Indien men nu dezelve alle drie in een Stuk stelde, zo zullen deze oordeelaars het tegendeel, als van het eerste, zeggen; willende dat alsdan de achterste niet zo net en uitvoerig zouden moeten zyn: alzo zy niet konden aanneemen dat de beelden, op de tweede en derde grond, zo eel en net zouden moeten geschilderd zyn als die op de voorgrond: want, vervolgen zy, wie zou zulks op tien voet afstand kunnen bemerken? ja wie heeft ooit zulk een Stuk gezien, of een diergelyk willen maaken?

Maar dit is het verschil niet, of 'er zulke geweest zyn of niet: de zaak is maar of het dus niet behoort te zyn? Wy weten immers, dat Zwarigheid die zich hier in opdoet. het de mode is kleene Stukken uit te voeren, hoe kleener hoe netter; en in tegendeel grootte, met klokke beelden, ruuw of luchtig. Ik wilde de reeden wel weten, waarom een beeld van drie voet meer in zal hebben, dan een van zes? Kan men bewyzen, dat het kleene een plooy, ja een hair, meer toekomt als een levensgrootte? Maar wat zal men hier op anders ten antwoord geeven, dan, dat het niet goed was, het zou geen mode zyn geworden, noch zo lang stand gehouden hebben? Doch zo lang als men dus ongegrond redeneert, en zich zo geweldig bind aan de gemeene fleur en oude gewoonten, zal men niet verder komen.

't Is het regte middel niet om te voorderen: daarom blyven veele altyd dezelve. Voor my, ik hoor byzonder graag wat nieuws: want het is zeker, indien 'er geen nieuwe dingen gezogt wierden, en men altyd by de oude text wilde blyven, dat de Konst niet zoude toeneemen. De verandering van stof voed den geest. 't Is wel waar, daar zyn 'er die somtydts iets nieuws voortbrengen, 't welk wat schynt en niet werd aangenomen: maar waar komt zulks anders van daan, als datze op geen goeden grond steunen en de zaak niet ryfelyk overweegen, of dat zy die niet ordentelyk en verstaanlyk wecten uit te leggen? Oorzaak van veel blindheid in de Konst aangewezen.

Om bevattelyk myne gedachten uit te drukken, heb ik dezelve in de nevensgaande Plaat na myn vermogen verbeeld. Ik twyffel niet, of men zal myne meenige daar uit genoegzaam begrypen. Des Schryvers bevatting en oordeel hieromtrent; in de Prentverbeelding aangewezen.

Het eerste is met drie Stukken vlak van vooren, nevens hunne

distantie; een van tien, een van vyf, en een van twee en een half. No. 2 zyn dezelfde in *profiel*, nevens de maat of oogstraalen die de afstand bepaalen, na dat zy groot of kleen is; 't welk de zelve stelling is, als de laatste daar zy alle drie in een zyn.

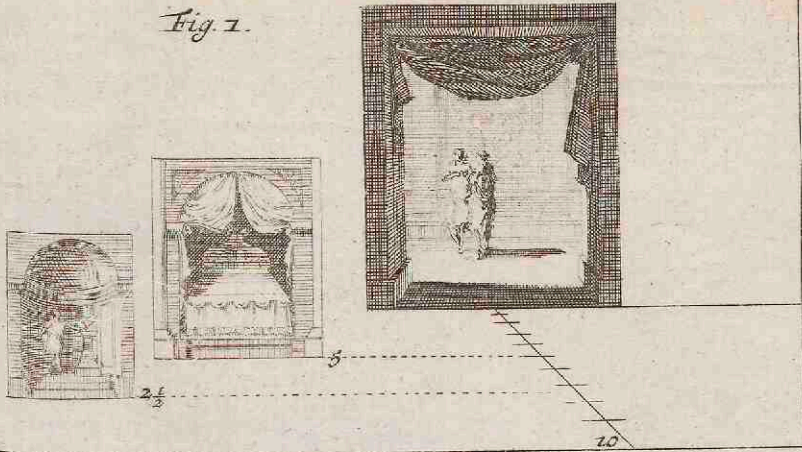
Van No. 1 is nu myne eerste vraag, te weten, welke van drie het meest behoord uitgevoerd te zyn? Indien my iemand antwoord, het kleene, vermits het van nader by beschouwd moet worden; zo vraag ik wederom, of 'er dan meêr in het kleene, als in het groote moet weezen? Bezie nu No. 3: daar zyn ze alle drie in een, naar de *perspectief*. De vraag is nu, wat het meeste uitgevoerd zou moeten zyn, het voorste of het achterste? Men zal gewisselyk antwoorden, dat zulks zich zelf wyft, dat het beeld op de voorgrond meêr uitgevoerd moet weezen, als dat verder afgelegd is, en dat 'er ook meêr in het groote zyn moet, om dat het nader by is.

Doch hoe kan dat te samen gaan met het geen even hier voor gezegt is, te weten, dat het kleinste van de voorgaande drie het uitvoerlykste moet weezen: en nu zegt men dat het grootste zulks dient te zyn. Want de voorbeelden en voorwerpen zyn dezelfde; en daar is reedts vastgesteld dat, hoe kleender het is, hoe nader men de *distantie* bepaalt; en dat in het kleinste, of verste, ten naaften by zo veel moet zyn als in het voorste: gelyk men in dit Voorbeeld ziet. En hoewel men zeggen zal, dat het laatste beeld swakker is als het voorste; niettemin is daar niet een plooy minder, als of het voor aan, en levensgroot was.

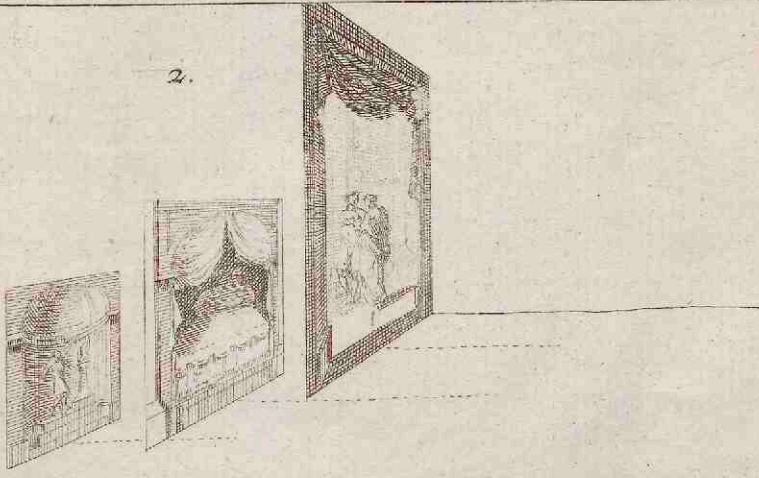
Nader bewys
om tot een
volkomen
begrip te ge-
raaken.

Ik zal 't u noch duidelyker doen verstaan. Als ik een levensgroot beeld ten uitersten naar het leeven uitvoer, dan moet ik 'er zo dicht by zitten, ten allerminsten op de lengte van 't Model na, dat ik alles, tot de kleene partyen toe, kan zien. Als ik nu een ander beeld, eens zo klein, mede naar 't leeven wil maaken, om op myn tweede grond te voegen, hoe zou ik dan het Model stellen? Zou ik dezelve plaats niet houden; of zou ik daar verder af moeten zitten? Het laatste doet men niet: want als dat zo was, dan had men, in stee van een schilderkamer, veel eer een kaatsbaan noodig, om een beeld in 't verschiet naar 't leeven te modelleeren. Maar stellen wy dat het zo is, zou ik daar dan zo ver af moeten zitten om het natuurlyker te doen zyn? zo zoude ik de helft daar niet van kunnen zien. En hoewel men hier op kan antwoorden, dat het geen men in 't leeven niet kan zien, men in een Stuk, om natuurlyk te schynen, ook niet vertoonnen moet: zo let eens op het volgende. By voorbeeld, ik maak in 't verschiet een beeld van een half voet groot; en de zaak vereischt, dat het zelve beeld een draad in de hand hebbe, waar aan een medalje hangt

Fig. 1.

2.

3.

hangt van een dukatons groote. Nu is de vraag, of ik de medalje zal aanwyzen, en de draad niet? Daar en boven: zou men een glas vertoonen zonder de ruiten of 't lood aan te wyzen; of een deur zonder hengsel of sleutelgat? Wat zou men raaden dat het voor dingen zyn, als het niet aangewezen is? een medalje die uit zyne hand valt; een open venster; en een schut in plaats van een deur?

En door andere voorbeelden bezonder verlicht.

Ik besluit daar uit, dat, als het doenlyk, en van eene groote is, het ook in 't klein verbeeld moet worden, ja by manier van spreken tot een draad toe. De afstand maakt het natuurlyk als 't wel geschilderd is, en dat de vermindering na haare verheid wel en naauwkeurig is waargenomen.

Besluit des Schryvers hier over.

Of nu zulks aanstonds in het gebruik zou doorgaan, weet ik niet: doch het staat ieder een vry te doen, of te laten, het geen hy wil, in opzichte van de Konst.

Wegens het onderscheid in 't koloreeren van groote en kleene Stukken, of groote en kleene Beelden.

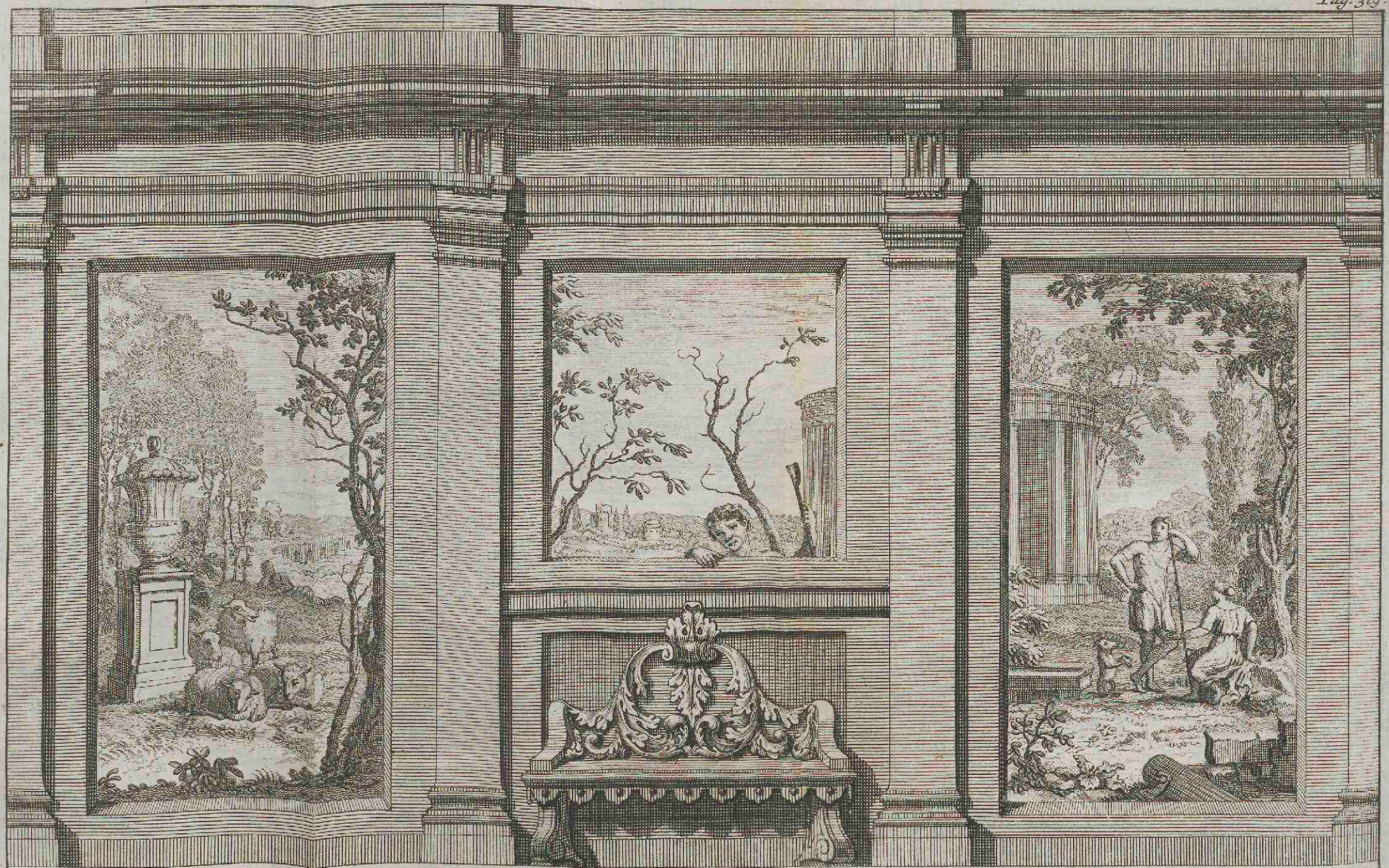
EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Deze voorstelling vloeit uit de voorgaande: en om klaar verstaan te worden, zal ik door een gegeven Voorbeeld myne gedachten voordraagen.

Daar is een gaandery van twaalf voet hoog en vyf-en-twintig voet breed, verdeeld in drie vakken, ieder vak vyf voet breed, en tien voet hoog. De wederzydsche zyn van boven tot onder met doeken bekleed, en de middelste maar half, vyf voet hoog van boven af te reekenen. Onder dezelve staat een ciclyke zitbank. Deze drie doeken nu moeten door drie verscheidene Meesters beschilderd worden. Ik onderstel, dat het Landschappen zullen zyn, alle drie met gelyke *horizonten*, doch met byzondere oogpunten. De eene stoffeert het zyne met beelden, 't zy fabel of geschiedenis: een ander het zyne met architectuur en pronkbeelden na zyn goeddunken: het derde zal men stoffeeren met schepen of beestjes, of iets daar die Meester meêr lust in heeft.

Voorbeeld van groote aangelegenheid in 't schilderen.

De vraag is nu, om een generaale welstand daar in te brengen met de natuur overeenkomende, of deze Meesters in 't schilderen met elkanderen niet eens moeten weezen, ten opzichte van de *perspectief*, kracht, en vermindering? Men zal my zekerlyk antwoorden, ja: zulks is onwederस्पreekelyk. Het licht moet in alle drie

drie links, rechts, van vooren of van achteren zyn; de lucht desdelyks: dat spreekt van zelf: want zekerlyk moet het zich eveneens vertoonen als een Landschap door drie openingen, gelyk als door twee deuren en een venster, gezien.

Zwaarigheden die zich hier omtrent opdoen.

Doch nu is 'er een tweede vraag, of de beelden in alle drie levensgroot moeten zyn? Men zal my wederom tot antwoord toevoegen, die op de voorgrond zyn, ja. Maar hoe zal het in het Middelstuk weezen, dat de helft kleender is? Hoe zal men daar levensgrooten beelden in schicken kunnen? want een half voet grond, of vyf voet, dat scheelt te veel.

Als nu deze Meester, dien het Middelstuk aanbesteed word, dit kleene Stuk zo krachtig en gloeiend opschildert als hy kan, ja als een levensgrooten troonie van *Rembrand*, dat zoude immers heel tegens de natuur en tegen de regelen van de Konst zyn. Maar keeren wy weder tot ons voorbeeld.

Ik stel vast, dat het verschiet in een kleen of groot Stuk eenen het zelfde is, ja al waar 't een zo klein als de palm van een hand, en 't ander tien ellen hoog. De reden daar van, benevens de bygebragte voorbeelden, hebben wy genoegsaam in 't voorgaande Hoofdstuk verklaard; gelyk wy verders op zyne plaats zullen aantoonen in het Hoofdstuk daar verhandeld word wat men door een geschilderd Tafereel moet verstaan, 't zy Landschap, Historien, Conterfeitsels, enz.

Eer ik van deze stoffe afscheide, zal ik noch eene zwaarigheid voorwerpen.

Andere zwaarigheid in het copieren van verschillende grootens, in het verminderen en vermeerderen.

Men weet, dat somtyds een groot Stuk in 't kleen gecopieerd word; ook wel in 't groot na kleen. Als nu, by voorbeeld, alles, dat in het Principaal groot is, in het Copy na maate zo veel verkleend wierd, hoe kan zulks dan het zelfde gelyken, gelyk in deze Aftekening met de twee deuren vertoond werd; nademaal in beide grooten wolken, en in het ander kleene zyn; en alles, dat 'er in 't verschiet is, in 't een verder schynt als in het ander? Als het verschiet in 't kleen het zelfde is van het groot, waar mede kan men het dan bewyzen; dewyl de voorwerpen, die men in de uiterste verheid in het kleene Stuk nauwelyks kan beschouwen, in het grooten zich zo kloek en duidelyk vertoonen?

Reden van oplossing.

Ik geeve dit tot oplossing en antwoord, dat alles, wat zich in het een vertoont, in 't ander altyd het zelfde is, en blyft; maar zo veel nader: dat spreekt van zelfs. Want wat is 'er in de waereld, of op den aardbodem, hoe verre het gezien moge worden, dat niet noch verder kan zyn? Daar is voor dezen eens gezegt, dat alles, wat zich op de aarde vertoont, de *perspectief* onderworpen is, uitgezondert Zon, Maan, en Sterren, ja alles wat aan het Firmament gezien werd, be-

belangende hunne gestaltens: maar wat de wolken betreft, deze zyn mede beweegelyke ligchaamen, die den hemel niet aankleeven, en by gevolg als aardfche voorwerpen aangemerkt moeten werden, verkleenende en vergrootende na dat zy verre of naby, hoog of laag zyn. Het is gelyk als met de leeuwrikken, en andere vogelen: dan zyn zy hoog, dan laag. Alle die dingen kunnen wyken en naderen, en zich verre en naby vertoonen. Behalven dat: daar is een groot onderscheid tusschen een *Copy* en een *Origineel*, niet alleen in de gestalten, maar ook in 't gebruik: ik zeg in de gestalten, vermits het een van een verren afstand gezien moet werden, en 't ander van naby. Daar en boven gebeurt het nooit, dat men een *Copy* nevens het *Principaal* hangt; maar wel de weërge van het *Principaal*.

Onderscheid der kracht in groot en kleen Schilderen, en der Vergroot- en Verkleenglazen.

T W E E - E N - T W I N T I G S T E H O O F D S T U K .

Om onze meening duidelyk en klaar in dezen te verstaan, zullen wy van de opene lucht beginnen, en deze twee zaaken voorking des daglichts op de voorwerpen. af vast stellen: naamentlyk, dat alle donkere voorwerpen, na graaden dat zy van ons afwyken, op den dag lichter en lichter werden: depe- lichte, in tegendeel duister en duisterder, hoe helder weër het ook moge weezen, doch in zonnescbyn minder; 't geen de ondervinding ons genoegzaam leert.

Nu zou men mogen vraagen, of de koleur van de gemelde voorwerpen in zulk een geval haare eigene natuur en zuiverheid mede niet verliest? ik oordeel, zeer weinig, als alleen in de schaduwe, welke van de andere zyde des lichts verbroken, allengskens in 't azuur derzelve zich herschept, na maate dat zy weg wyken; of, om beter te zeggen, tot dat zy in het verschieft versmeltende, eindelyk verdwynen met haar weezen. Zodanig is myn gevoelen.

Men overweege ook eens, wat onderscheid 'er is tusschen kleene Stukken in de buitenlucht, en die binnenshuis, ten opzichte van de afwyking en hunne koleuren.

Voor eerit zeggen wy, dat de buitenlucht 't alderhelderste en klaarste licht is, buiten het zonnelicht: en schoon een binnenvetrek zyn onderscheid tusschen de verscheidenheid der lichten. licht noodzaakelyk van buiten moet ontfangen, zo zal het evenwel in kracht en helderheid ongelyk minder zyn, by gevolg de voorwerpen som-

somberder, niet alleen op den dag, maar ook in hunne schaduw. Ten tweden kunnen de voorwerpen in hunne wykinge zo merklyk niet verflaauwen; vermits men geene of weinige dampen, door de nabyheid der afstand, daar in kan bespeuren.

Ten derden, zyn de schaduwen geene verandering noch vermen- ging onderworpen, maar behouden hunne natuurlyke hoedanigheden, om die reden dat 'er geen ander licht binnen schynt als dat door de glazen of de openingen inkomt, 't welk niet machtig genoeg is om eenige *reflexien* of weërkaatsingen te veroorzaaken, dan alleen iets of wat, digt aan de opening, verders geen koleur geevende; zulks dat de somberheid der voorwerpen, 't zy conterfeitsels, beelden, bloemen, enz. evenwel aldaar haare natuurlyke koleur in 't geheel blyft behouden, zo wel in de schaduwen als in haare lichten. Nademaal dan de schoonheid en zuiverheid der koleur door de helderheid en klaarheid der lucht zich best vertoont, zo is 't in tegendeel door de duisterheid dat zy verminderen en hun vermogen of kracht verliezen.

Hier nevens zal ik een kleene gelykenis voorstellen, tot netter verklaaringe van myn zeggen.

Gelykenis
tot beter be-
grip der
zaak.

Laaten wy van een konstryken Meester eenige dingen, 't zy Conterfeitsels, Landschap, Beelden, of Beestjes, zo klein en zuiver met olie verwschilderen, als een Konstenaar in *Mignatuur*, het zyne handelt, beide hunne zaaken op het schoonst en natuurlykst verkiezende. Ziet ze dan by malkander, hoe veel het een van het ander zal verscheellen: zo veel als het binnen- van 't buitenlicht. Derhalven is het onnatuurlyk, en tegens de grondregelen, dat men die gloed voor den dag haalt, om kleine voorwerpen, die verre afgelegen zyn, met kracht en geweld van koleur, licht en bruin, uit hunne behoorlyke standplaats te doen voorkomen, of het venster tegen ons lyf te doen aanspringen, in plaats dat het behoorde agteruit te wyken. Daar by moet men weeten, dat alles, wat in 't kleen geschilderd word, voor geen waarheid, zelf voor geen schyn van waarheid, kan doorgaan: want het is onwederस्पreekelyk, dat ons het leeven zich daar in niet anders vertoont, dan van een verre en wykende afstand gezien; als by gelykenis deur en vensters, of andere openingen, 't zy binnen of buitenshuis. By gevolg behoorden dezelve zodanig geschilderd en uitgevoerd te werden, dat, wanneer die tegen een muur vast gemaakt zyn, zy niet schynen een geschilderd panneel of doek, maar een natuurlyk venster of deur te weezen, daar men het leeven zelf waarlyk door ziet; het welk niet met kracht van gloeiende schaduwen, noch vlamme koleuren, kan geschieden, maar met zwakke en heldere, door de tusschen-
lucht

lucht verbrooken, na dat het weêr min of meêr klaar of bedampt is: bepaalende hier geene Ordinantien, hoedanig die ook zouden mogen weezen, Landschap, Architectuur, Historien, enz.

De ondervindinge zal u de waarheid genoegzaam doen zien, als gy maar een fyne gaas neemt, zodanig dat gy uw Stuk daar bekwaamelyk door zien kunt, doch een weinig uit den blaauwen: want dan zult gy bevinden, dat de daagingen uwer voorwerpen heel ordentelyk, na hunne afwykinge, zullen verzwakken, zonder de schoonheid hunner koleuren te verliezen: ja dat meer is, het zal een zekere tenderheid en lieffelykheid daar door verkrygen, welke uw Stuk een groote welstand zal aanbrengen. Het zelfde zoud gy ook noch met een ander gaas, uit een graauwe koleur, kunnen bezoeken; gelyk wanneer de lucht zwaar met nevelen overtrokken is: door welke oorzaak het licht der voorwerpen niet alleen zal verduisteren, maar ook vuil en morsfig schynen, invoegen dat de voorzeide Schildery u in uw oog zeer slegt en onaangenaam zal voorkomen.

Aangewezen hebbende, dat in het kleen de uiterste kracht van Strydighe-
den tusschen
t groot en 't
kleen. schaduwe tegens de Natuur strydig is, ja zelfs tegens de Konst, zo wel in binnen- als buitenverbeeldingen, zo zullen wy nu van het tegendeel, te weeten Stukken met kloeke voorwerpen, gaan spreken, om te doen verstaan wat wy daar af, buiten alle vooroordeel, voor 't aldernatuurlykste houden.

Wy weeten zekerlyk het een vaste regel te zyn, dat het leeven, van naby gezien, ongelyk in kloekheid, kracht, en koleur dat geen, 't welk van een verre afstand is, overtreft; zynde het een de natuur zelf, en 't ander maar de schyn: vermits het levensgroot in alles met ons, die het beschouwen, in kracht, wezen, en koleur gelyk is, verschillende alleenlyk in de beweegingen. Dit toegestemd werdende, zal 't niet zwaar te begrypen vallen, als men de reden wil plaats geeven, dat 'er een merkelyk onderscheid is tusschen groote en kleine Ordinantien van heel- of halfleevensgrooten beelden, ten opzichte van de tusschenlucht; also dit de eenige en waare oorzaak is die de dingen min of meer doet verzwakken en wegwyken, zo wel in binnen- als buitenverbeeldingen. Laaten wy dan naauwkeurig aanmerken, hoedanig zulke kloeke voorwerpen zich behoorden te vertoonen, niet alleen om natuurlyk maar ook konstig te zyn; doch vooraf deze twee dingen onderzoeken, wat licht voor eerst daar het bekwaamste toe zy, en verder welke handeling de aldernatuurlykste zy om uit te voeren.

Wat het licht aangaat, ik oordeel het gemeene het beste, en veel Welk licht
best tot lee-
vensgrooten eigender dan 't zonnelyk; also ik het zelve heel oneigen houde: en
schoon

voorwerpen
dient.

schoon zommige, die de *buono gusto* meenen te verstaan, geduurig roepen dat men vlak moet schilderen, is 't nochtans grootelyks gedwaald, gelyk wy meërmaalen gezegt hebben, die manier overal en zonder onderscheid te gebruiken: want het is in een gemeen kamerlicht niet eigen, (byzonder in levensgrootte beelden, welke in alles met de aanschouwers gelyk moeten zyn, ja zodanig dat, indien zy op uitgesneden planken geschilderd waren, zy niet voor geschilderd, maar voor het leeven zelf, aangezien zouden werden) dezelve met vlakke schaduwen te daagen, maar twyffelachtig en smeltende, dat zy rond en niet zwart gelyk *Spannolet*; noch graauw, geel of roos, als *Rembrand*, *Jan Lievensz.*, en meër anderen onder de Italiaanen, Hollanders en Brabanders gedaan hebben, welke zonder verschildendheid de gloed, zo als zy die noemen, zodanig in de schaduw brengen of 'er de brand in was, alleenlyk maar om geweld te doen.

Hierom raad ik ieder een deze zaak wel te overweegen, op dat de koloriet van het natuurlyke en volmaakte leeven niet verwaarloosd werde.

Gevoelen
des Schry-
vers hier om-
trent.

Wat myn gevoelen aangaat, ik oordeel het waarschylykste te zyn, dat men de schaduw van dezelve natuur maake als de stoffe is; vertoonende in alle voorwerpen, 't zy naakten, kleedingen, hout of steen, rood, geel, blaauw of groen, op den dag de eigenste koleur, als in de schaduw.

Wat de kracht belangt, ik zou wit noch zwart spaaren, alshoorn veele waanwyzen voorgegeeven hebben, dat men geen wit gebruiken moet: een braaf Schilder doet alles. Men moet zich niet laten misleiden door deze of geene manier: volgt alleenlyk de Natuur, zo gy de Konst wil voldoen. Weg met futselen, vroeten, en morsen: takt uw werk met een kloeke hand aan. Evenwel niet op zyn *Rembrands* of *Lievensz.*, dat het sap gelyk drek langs het Stuk neêr loope; maar gelyk en mals, dat uwe voorwerpen alleen door de Konst rond en verheeven schynen, en niet door kladdery. Maakt, dat het een met het ander overeen kome; op dat men met waarheid zeggen moge, dat het kloeke beelden zyn, krachtig geschilderd, en stoutmoedig gehandeld: even als een vast en ervaren Basfist de groote strykstok in de vuist grypt, gins en weêr over de snaaren strykt, zuiver en krachtig, dat alles dreunt en weêrgalmt door de heldere klank.

Hedendaags is men van zodanig een gevoelen, dat de Schilderkonst tot zulken trap van volkomenheid is geraakt, dat zy geene verandering meêr nodig heeft; want de schoone en grootse trant, de *bon gusto*, en de koloriet vol vuur, dat alles ziet men tegenwoordig by uitneement-

mentheid in *Vrankryk, Italien, Nederland*, en andere Gewesten daar de Konst geoeffend word. Maar het is niet van heden dat men zulke schrandere Geesten vind, die door nieuwigheden eenig aanzien onder de doorluchtige Verftanden zoeken te verkrygen. Men heeft 'er verſcheidene van dien aart federt eenigen tyd gezien: doch ik zal 'er maar alleenlyk twee noemen, als *Rembrand* en *Jan Lievensz.*, welke manier wel niet geheel te verwerpen is, voornaamentlyk die van den eerſten, zo ten opzichte van zyne natuurlykheid, als ook zyne uitſteekende kragt. Evenwel beſpeurt men, dat hy niet nagevolgd word dan van weinige, welke noch eindelyk met hunnen Voorganger te gronde zyn gegaan; niettegenſtaande dat men 'er vond, en noch vind, welke vaſt ſtellen dat het in zyn vermogen was alles 't welk de konſt en 't penſeel kon uitvoeren, hebbende hy alle de beroemdfte van zynen tyd tot heden toe overtroffen: want, zeggen zy, was 'er ooit een Schilder die de natuur in kracht van koloriet zo na kwam, door zyne ſchoone lichten, lieffelyke overeenſtemming, zyne zeldſaame en boven gemeene gedachten, enz. Wat kon hem ontbrecken, na zo veele uitſteekende begaafdheden? En is zulks niet genoeg om de geheele waereld te verlokken, indien hy niet ingenomen was geweest door een manier die al lange jaaren in de waereld ſtand gegreepen had?

Maar dezen gelieven te weten, dat ik met hen in myne gevoelens hier omtrent zeer verſchillende ben; hoewel ik niet wil ontkennen, dat ik voor dezen een byzondere neiginge tot zyne manier gehad heb: maar ik had zo haaft niet begonnen te bezeffen de onfeilbaare regelen dezer Konſt, of ik vond my genoodzaakt myne dwaalinge te herroepen, en de zyne te verwerpen; als zynde niet anders gegrondveſt dan op loſſe en ſpookachtige inbeeldingen, welke zonder voorbeelden weezende, geen wiſſe gronden hadden, daar zy op ſteunden.

Nu, dunkt my, kan ik nergens beter de kracht der Vergroot- en Verkleenglazen, en de verſchillende gevoelens daar omtrent, aanwyzen.

Veeler gevoelen is, dat een klein Schildery, en het leeven, door een verkleingas gezien, een en het zelve is; en dat het klein leeven, door een vergrootglas gezien, en een groot Schildery, deſgelyks zich ver-toont: maar zy dwaalen grootelyks, en zyn zo verre van de waarheid, als het ooften van het weſten.

Het inwendig, of holgeſleepen glas ver-toont de nabygeleegene voorwerpen in hunne kracht, ſchoonheid, en gloeiendheid, met een verkleening. Het uitwendig of rondgeſleepen glas, in tegen-deel, ver-toont de zwakke en ver afgeleegene voorwerpen leevens-groot, dommelachtig, en verbrooken.

Verſcheidene gevoelens over de Gezichtglazen.

Verſchillen de kracht van 't verkleen- en 't Ver-grootglas.

Men zie nu deze twee Stukken by malkander; het kleene gloeiend en krachtig, en het groote flets en zwak. Nu vraag ik een regtzinnigen, welk van beide het leeven of de natuur best gelykt? Voor my, ik antwoord geen van beide. Het is even gelyk een man in een vrouwenkleed, en een vrouw in een manskleed; hebbende den een aan het geen den ander toebehoort: want dit is te krachtig, en het ander te zwak.

Besluit daar
over.

Maar genomen dat men hen zulks eens toefond, en hun gevoelen geloof gaf, zo zouden wy door hun eigen gebruik hun wange- loof zien aan deze hunne stelregel, dewyl zy zelve het groot krach- tig en sterk, en het kleen even sterk als het groot maaken. Waar door, en door de voorgemelde krachten der beide glazen, genoeg- saam de misflag van dit gevoelen blykt, en de Konstenaars daar voor gewaarfchouwd worden.

Onderzoek na 't verschil dat 'er tusschen een ruim Land- schap met kleene stoffagie, en een srydig met kloeke beelden is, ten opzichte van de lucht beide in een helderen dag aangemerkt zynde.

DRIE-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Wat het
voornaamste
in een Land-
schap zy.

Deffels ver-
anderingen
door de
lucht.

Om hier in kort en bevattelyk te zyn, zo stellen wy voor eerst vast, dat de lucht in een Landschap het voornaamste is, waar uit alles, dat 'er in het heele Stuk is begreepen, het zy verschie- t, water, velden, boomen, en wat 'er meêr vereischt word, haar volko- men welstand en natuurlykheid moet verkrygen, 't zy in morgen- stond, middag of avond, ja zelfs de nacht: want zo als de lucht ver- andert, veranderen alle de voorwerpen die van haar bescheenen wor- den. Is 't een heldere dag, en de lucht klaar, zo vertoont zich alles helder en klaar: is 't avond, alles werd somber; en by nacht alles duister. By zo verre nu een Meeſter dit wichtige punt wel waar- neemt, zal zekerlyk zyn werk zich natuurlyk voor onze oogen vertoo- nen, en hy daar door den naam van Konſtryk verdienen: waarom? om dat hy de Natuur in dat deel, als een onfeilbaare gids, eenvoudig naar- gevolgd heeft. Niettemin dient hy vast te gaan in de daagingen der voorwerpen na hunnen byzonderen aart; en nevens my te letten, of 'er een onderscheid zy tusschen een ruim doorzicht zonder stoffagie, en een daar men het tegendeel in vind, ten opzichte van de lucht.

Door

Door de lucht moet men verstaan het bovenste gedeelte, 't welk men gemeenlyk in een helder weêr 't hemelschblauw der lucht noemt.

Wy zeggen, dat die twee ongelyke voorwerpen in Landschappen, Wat 'er in vereifcht werd. te weeten 't een gestoffeerd en 't ander niet, om natuurlyk te schynen, even helder, noch lichter noch donkerder mogen weezen, als zy alle beide een en dezelfde stond van den dag verbeelden: en by aldien het een donkerder blauw was als het ander, zo is 't een misflag welke met geen reden goed gemaakt kan worden; want het een of het ander moet noodzaakelyk tegens de waarheid aanloopen.

Hier tegen zoude iemand, volgens de oude fleur, deze schynre- Tegenwerping van de voorgaande stelling. den kunnen bybrengen, dat die de Konst wel verstaat, de Natuur om welstands wil vry mag verbeteren of verschikken in die gelegtheden daar zy hinderlyk kan weezen.

Ik antwoord den zulken heel kortelyk, dat de Natuur in dat ge- En oplossing. val moet heerschen, en de Konst gehoorzaamen. Want wat eigenschap heeft doch het geen zommige doen, welke het blauw der lucht in hunne Landschappen schilderen twee à drie voet boven den *horizon*, zo donker als of het avond was; terwyl zy alle de voorwerpen, in het Stuk begrepen, met de grootste helderheid en kracht doen daagen, van de zyde of van vooren, schoon de zon aan de kimmen is; ja zelfs de schaduw helderder als de bovenlucht. Denkt eens, hoe zulke vertooningen in de oogen der kendens voorkomen: of het anders is als een dagverbeeldinge, of Toneelspel 't welk by avond vertoond word. Wat kan 't ons baaten, indien alle menschen de rechte kennis en oordeel van deze Eedele Konst hadden, zo wy hen geen Konst voorleiden of aanboden? Wat liefde kan dat verwekken? Die de Konst kent, weet ook waar dezelve op doelt: by gevolg, die de waarheid bemint, zal de leugen haaten en verachten. Een Schildery is een waar-schynlyk vertoog: en de kennis van de zichtbaare Natuur is by de menschen als een toetssteen, door welke zy van alles, dat hun voorkomt, zuiver of valsch oordeelen. Niet alleen die, welke de Konst grondig verstaan, maar zelf die 'er geen kennis van hebben; beide werden zy door de Konst gelokt, als zy zien dat het de Natuur gelyk is, schoon ongelyk van zin: want d'een zal in grootse en heerlyke, en d'ander in slegte en gemeene dingen, zyn meeste bchaagen scheppen.

Maar om weder te keeren tot de zaak, en van het kleen tot het lee- Redeneering over de lichten in een Landschap. vensgroot, ik meen in Stukken van 5 à 6 voeten tot 10 à 12 voeten hoog: zo is de vraag, of de heldere blauwheid der lucht in een van 10 voet grootte, zo wel als in een van 5 voet kleender, even laag moet beginnen, te weeten van de kimmen, of boven de kimmen? Ik oor-deel,

deel, van neen; om reden dat in alle beide d' uiterste verheid eene en dezelfde is, en geen ander onderscheid tusschen groot en klein valt als 'er is tusschen een venster half open, of heel open; gelyk dit nevensgaande Voorbeeld natuurlyker wyze aantoot. Het zyn twee vensters even hoog en breed, het eerste tot de helft met een half venster toe, en 't ander heel open. Door beide ziet men het Landschap en den *horizont*

Bewys van de
stelling door
de Bientver-
beelding.

Mislag der
Landschap-
en Beeld-
schilders.

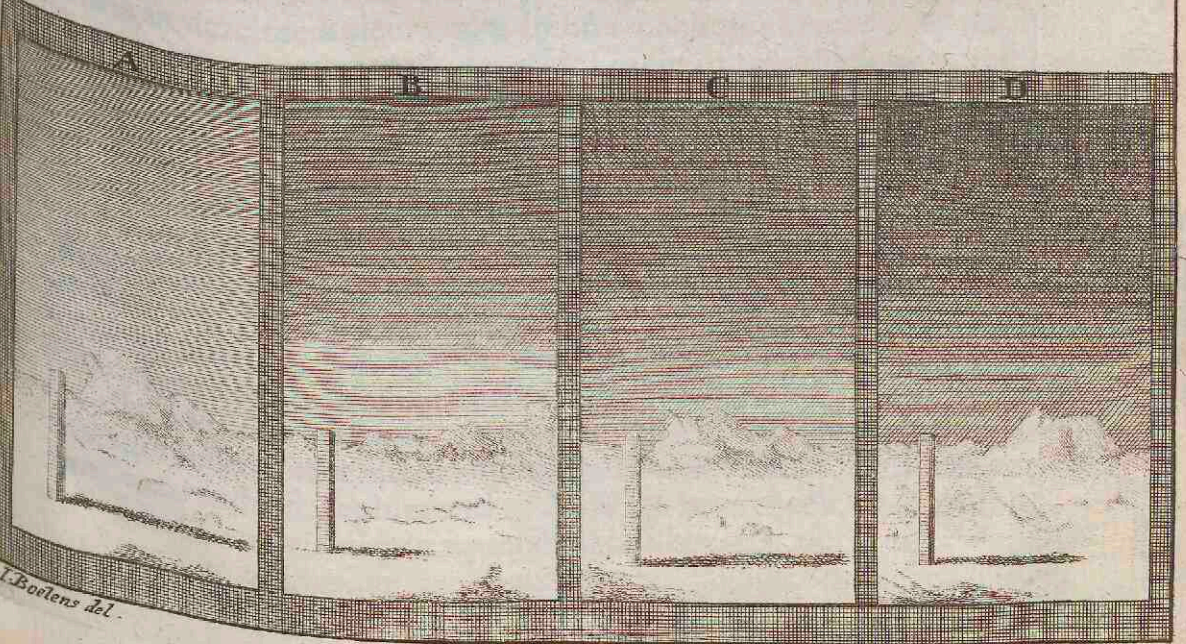
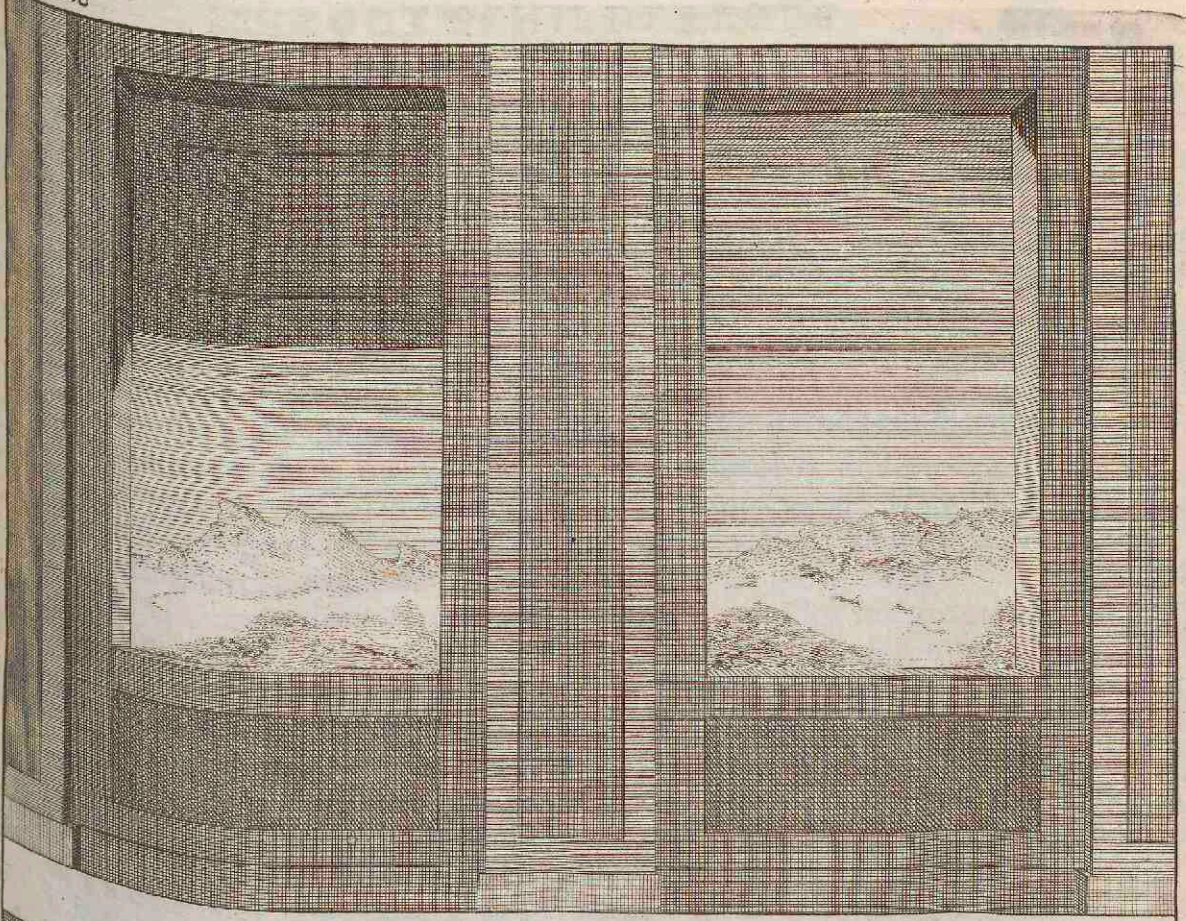
derdehalf voet hoog. Nu word men gemeenlyk gewaar, wanneer het helder weêr is, en de lucht zonder wolken, dat zy zich hemelschblauw vertoont, dat is zo veel of men wilde beduiden heel licht, haare koleur neemende zeer langzaam en verre boven de kimmen of den *horizont*, derhalven zeer oneigen en tegens de natuur; het geen zommige Landschapschilders doen: doch de Beeldschilders zondigen hier in allermeest, te weeten die welke in hunne Stukken, al zyn zy noch zo klein, de lucht zo schieelyk donker en hoog blauw verbeelden, zonder acht te neemen of te onderzoeken waar uit het blauw voortkomt. d' Ervarenheid leert ons, dat het is uit wit en zwart, by gevolg 's morgens lichtblauw, 's middags hemelschblauw, 's avonds azuurblauw, en 's nachts donkerazuur. Zodanig verdeel ik de vier stonden van den dag, gelyk wy in dit volgende Voorbeeld, door verdubbelde artzeeringen, klaarlyk aantoonen, niet alleen de tinten, maar ook hoe hoog het gemelde blauw boven den *horizont* begint, en vervolgens nederdaalt, getekent A, B, C, D, als 's morgens, 's middags, 's avonds, en 's nachts.

't Zal niet te onpas komen, dat ik hier by deze gelegenheid noch een myner gedachten bekend maake wegens het gloeiend en zwak schilderen, zo in Landschap als Historien, benevens groot en klein leeven; dewyl het mede uit deze bron der daagingen zynen oorspronk neemt.

Gedachten
des Schij-
vers over 't
gloeiend en
zwak schil-
deren.

Wy bevinden, dat de geenen, welke een zekere manier van schilderen eens bezint hebben, zelden dezelve kunnen veranderen, in wat gelegenheid het ook moge zyn, schoon zy de wil hadden om zulks te doen. Zy, die zich met groote en kloeke Beelden, of Landschap, bezig houden, en groote kracht en gloeiendheid gebruiken, schilderen alles, dat hun voorkomt, krachtig en gloeiend, al is het noch zo klein, zonder onderscheid. In tegendeel een, die aan kleene dingen gewent is, zo die een zwakke manier heeft, al komen hem noch zo groote dingen voor, blyven zy die zwakheid altyd behouden; konnen de de kracht en gloeiendheid van den anderen onmogelyk behaalen: myn's oordeels, een groot misverstand; dewyl 't een zaak van zulk een geringe omflag is, en niettemin van een zo groote uitwerkinge: ik meen voor dien, welke zyne dingen na de konstregelen wel verstaat.

Want

I. Boelens del.

C. Van Lager fec.

Want wie is 'er, die een natuurlyk verstand heeft, die niet weet dat een naby geleegen boom meerder kracht en gloeiendheid heeft, dan een die 100 à 200 stappen verder is; en een levensgroot beeld krachtiger dan dat van een voet lang? Waarlyk, geen van beide kan reden hebben om over de verwen te klaagen; de groote, dat hy geen zwakke; en de kleine, om dat hy geen krachtige noch gloeiende genoeg heeft, of die daar toe temperen kan. Het hapert daar niet aan: als de kennis zuiver is, behoeft men niet meer als de wil om het wel uit te voeren.

Maar laten wy eens onderzoeken, op wat wyze men hier in voorzien kan. Met goede reden, dunkt my, is iemand genoegzaam te overtuigen: doch de twyffelachtigheid maakt de menschen zomtydts Ichroomachtig om iets buiten hunne trant te onderneemen; niet zo zeer uit vrees van het niet te kunnen uitvoeren, als wel om niet van een goede in een kwaade manier te vallen: dewyl de ondervinding leert, dat ieder zyne manier voor de beste houdt.

Doch ik meen hier een middel voor die, welke tot groote en krachtige dingen gewent is, gevonden te hebben om zich tot kleene en zwakke bekwaam te maaken. De doek, daar men op schilderen wil, zal men alvorens met een lichte graauwe grond bestryken; in tegendeel, die tot kleene en zwakke dingen gewent is, met een donkere en gloeiende grond: op dat, dewyl zy geene andere voorbeelden hebben, 't zy beelden of landschap, als gloeiende en krachtige, zy hunne verwen daar na zouden kunnen temperen, om aldus van hunne oude gewoonte af te geraaken. Daar toe is ook nodig een *Palet* van dezelfde koleur, niet lichter noch donkerder; op dat de verwen, daar op getemperd, dezelfde kracht of zwakheid in het schilderen doen voortkomen. En om te toonen, dat dit middel van meerder belang is als zommige zich aanstondts zullen inbeelden, zal ik verhalen wat my eens op een tyd wedervaaren is.

Zeker Heer had in zyne zaal de zolder met doeken laten bekleeden, en by voorraad met een paarlkoleur bestryken. Daar na zin krygende om dezelve te doen beschilderen, verzocht hy my daar op wat te willen maaken; 't geen ik aannam. Ik tekende dan een *Concept*, 't geen hem wel geviel. Hy stuurde my vervolgens vier doeken daar van t'huis, de middelste groot, en drie ronde wat kleender. Voor de vierde, die door een lekkagie verrot was, wierd my een nieuwe in de plaats gezonden, niet met een lichte grond bestreeken, gelyk de vorige, maar enkeld geplumeerd. Al ik nu het geheele werk gedoodverwd had, en de stukken by malkander bezag, merkte ik, dat de laatste van de vier ronde veel donkerder en gloeiender van schaduwe

Middelen
daar toe.

Wedervaa-
ting des
Schryvers
hieromtrent.

was als de voorgaande: en schoon ik zulks in 't opmaaken, zo veel my mogelyk was, trachte te verhelpen, en met d'anderen gelyk te maaken, bleef'er echter noch iets of wat in de schaduwe, van een anderen aart, dat zommige beter oordeelden als van de cersten, voornaamentlyk van die geenen welke de gloeiende trant meest bezinnen, zonder acht te slaan op het *generaal* of het eigen was of niet. Aldus ondervond ik, dat de grond van 't paneel, of doek, ons dikmaals kan misleiden, en ons vervöeren daar wy niet weezen willen, het zy te verre of te naby: het welk wel aangemerkt zynde, hoe en waar door, zo kan zulks daarna niet meer dan met onze wil gebeuren; wel verzekerd zynde, dat men dus doende, ongevoelig en zonder dwang, van het groot in 't klein, en van het klein in 't groot, gelykelyk meester kan worden.

En vordere voordeelen van 't voorens aangeweezen hulpmiddel,

Nu zullen wy verder aanmerken, in wat gelegenheid het voornemde hulpmiddel met voordeel kan werden gebruikt. Voor eerst in het schilderen van een helder Landschap. Ten tweden van Zaalén, Kamers, en andere Binnenvertrekken. Ten derden, Nachten, Spookken, Kaarslichten, zo in 't klein als levensgroot. Tot welke drie byzondere *Concepten* men de grond der doeken aldus kan bereiden. Die van de Landschappen zal men met een paarlkoleur bestryken; die van een Binnenkamer, met ombér; tot Spook of Kaarslichten, met Keulsche aarde, of ombér met zwart: de eerste min of meer aan de blaauwe kant, na dat de lucht groot of klein is; de tweede wat helder en gloeiender, na dat men van voornemen is gemeen- of zonnelyk te vertoonen; de derde, na dat het weinig of veel licht, diep of ondiep is, klein of groot, doch hoe grooter hoe zwarter. Dereden, waarom wy, behalven de tinten, deze koleuren zeer dienstig, ja noodzaakelyk oordeelen, is niet ongegrond; vermits zy gemeenschap met de natuur van de zaak hebben: de eerste met het blaauw der lucht; de tweede met de *reflexien*, en de derde met de schaduwe.

't welk nutter is dan weele onkundige waanen.

Ik heb menigmaal over deze zaak zitten denken, of zy wel de moeite waard was om iets daar van op te haalen; wel wetende, dat het by zommige voor een geringe en kinderachtige vertellinge opgenomen zal werden: het welke ik graag wil bekennen dat zo schynt. Maar de zaak met ernst overwogen hebbende, daar benevens hoe meenigte van dingen men dagelyks onachtsaam voorby slaat, 't zy om dat die zaaken ons dikmaals van zelf voorkomen, dat 's te zeggen, zonder zoeken, of dat zy zo gering schynen, niettegenstaande dat ze echter van groote nuthed zyn, heeft zulks alle myne schroom weggenomen; denkende, hoe gering myne gedachten mogen weezen, als zy maar tot voordeel en oefening dezer Konst kunnen strekken, en

en een eenigen onderwyzen en leeren, dat het my dan genoeg is.

Derhalven wederkeerende tot onze voorgenomene zaak, zo zeg ik, dat men het doek of paneel aldus kan bereiden: de verwen, met droogende olie dik gevreeven, zal men met terpentynolie zeer dun mengen, en met een zacht kwasje het gemelde doek of paneel op deze wyze overstryken; de lucht blaauw, en de grond graauw of groen, min of meer donker, na maate dat uwe Ordinantie en Aftekening zulks vereischt. Hier zal my iemand mogelyk vraagen, wanneer d'er eenige verhevene voorwerpen tegen het verschiet aankomen, die boven den *horizont* moeten opsteeken, 't zy boomen, huizen, of iets anders die 'er een groot deel van stoppen, hoe men alsdan met deze zal te werk gaan? Waar op ik antwoord, dat myne meening niet en is, dat wy zodanige bestreene doeken in voorraad zullen hebben, zonder alvorens te weeten wat ons oogmerk zy daar op te schilderen: geenzins. Eerst moeten wy onze gedachten op papier stellen, en dan na dezelve onze gisfing maaken, hoe veel of hoe weinig lucht of grond bestreken moet werden, blaauw of groen, geel of zwart. Tot deze gronden zal men geen fyne en kostelyke verwen gebruiken, maar gemeene, als zy slechts lyvig zyn en wel dekken. Tot het blaauw zal men neemen Indigo en wit; tot de grond, omber en wit, of lampzwart en lichten oker; tot architectuur en ander steenwerk, omber, bruinen oker, enz. Deze grond, aldus bereiden hard droog zynde, heeft drie wenschelyke hoedanigheden: voor eerst gemakkelyk, om datze gelyk en dof is; weshalven de verwen, hoe dun die ook zyn, ten eersten vatten; net, welk een gladde of blinkende grond niet toelaat, als met moeite en talmen; ten tweden, bestendig, door haare overeenkomst met de tinten en koleur die men daar over heen strykt, welke hunne volkomene schoonheid en kracht behouden; het geen niet geschieden kan wanneer de grond van een andere koleur of tint is, gelyk wit op zwart, lichtblaauw op donkergeel of rood, en zo voort; schynende door de lankheid van tyd meer en meer door, al ware het noch zo vet in de verw aangelegt: en ten derden, vaardig, gelyk ik zeg, voor die een vaste hand en vlug penseel heeft, om zyn *Concept* met den eersten te voltooijen; 't welk anders, zonder het eerst te doodverwen, niet kan geschieden.

Deze middel strekt zich vry verder uit als zommige wel zouden denken. Om in de *Plafons* te gebruiken, is het byzonder dienstig; niet alleen voor verbeeldingen in de lucht, maar ook basreleevs die in een enkele koleur bestaan, wit, graauw, paars, of uit den geele.

Nulaat ik oordeelen, of de moeite van zulk een doek te bereiden niet gering zy te rekenen by het groot voordeel dat 'er van komt met schilderen?

De wyze hoe men zich daar van bedienen moet.

Wil men een voorbeeld neemen tot bevestiging, ik zelve heb het in dien grooten *Bartolet* aangemerkt; welke, als hy een Conterfeitiel zoude schilderen met een purper of zwart kleed, het zelve kleed vlak aanleide met een eenpaarig donker purper, of enkeid zwart, zonder eenige plooijen: en daar na, als hy het zoude opmaaken, hoogde en diepte hy alleenlyk. Dus doende wierd het ten eersften opgeschilderd.

Van de Lichten binnens Kamers.

VIER-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Onder de Daglichten moet ook dit begreepen zyn, vermits het zelve hier van daan zynen oorspronk haalt, en dat het buitenlicht dit bepaalt. Wy kunnen dit, 't welk men gewoonelyk den naam van Kamerlicht geeft, in drie soorten onderscheiden, en tot deze bepaaling brengen.

Hoe veel-
ley kamer-
lichten daar-
naam van
zyn.

Het eerste komt door deuren, vensters, en andere opene plaatsen uit de heldere lucht daar in vallen, en veroorzaakt daar door

Het tweede, naamentlyk 't geen de weërkaatsing of *reflexie* maakt, zo van muur, grond, als andere voorwerpen.

Het derde heeft het in zich zelf bepaald, spruitende van een kaars of flambouw.

Onderscheid
dier lichten.
Dat van de
lucht.

Deze zyn van een verschillenden aart. Die van de opene lucht zyn zuiver op de gedaagde partyen der voorwerpen, en veranderen dezelve niet meer als in de opene lucht geschied, latende die vlak en donker van schaduwe.

Van de weër-
kaatsing.

Het tweede valt min of meer zuiver op dezelve, na maate dat de koleur en aart der gronden en wanden zyn, haare schaduwen donmelachtig en onschynbaar zynde, en alleen de diepsels zichtbaar en krachtig, werdende de kamer in het algemeen, zo wel boven als onder, daar door verlicht, zo door de kracht en werking der binnenmuur, als door de grond van buiten. Van de slagfchaduwen, en der zelve kracht en vermindering, alzo wy die op een andere plaats verhandeld hebben, zullen wy niets daar van hier melden.

En kaars-
licht.

Van het Kaarslicht is in het Hoofdstuk, byzonder daar van gemaakt, mede genoeg getoond, hoe men dat behandelen moet; als mede van de Zonneshyn: doch dit laatste stellen wy voor een onbekwaam licht, om het in een kamer te verbeelden; gelyk wy meermaalen gezegt hebben.

Veele hebben zeer oneigen van deze lichten geoordeeld; maatigende zich op eene verkeerde wyze dit voorrecht, 't welk *Horatius* den

Dich-

Dichters en Schilders in zyn Boek van de Dichtkonst geeft, aan: Dwaaling
veeler Kon-
stenaars in
deze lichten.
willende zy op een buitenspoorige wyze de natuur in haare gebrekke-
lykheid te hulp komen; zich niet ontziende een heel pand uit de kamer
weg te slaan, om een schoon licht op hunne voorwerpen te doen
vallen, min noch meer als zich 't zelve in de opene lucht vertoont.

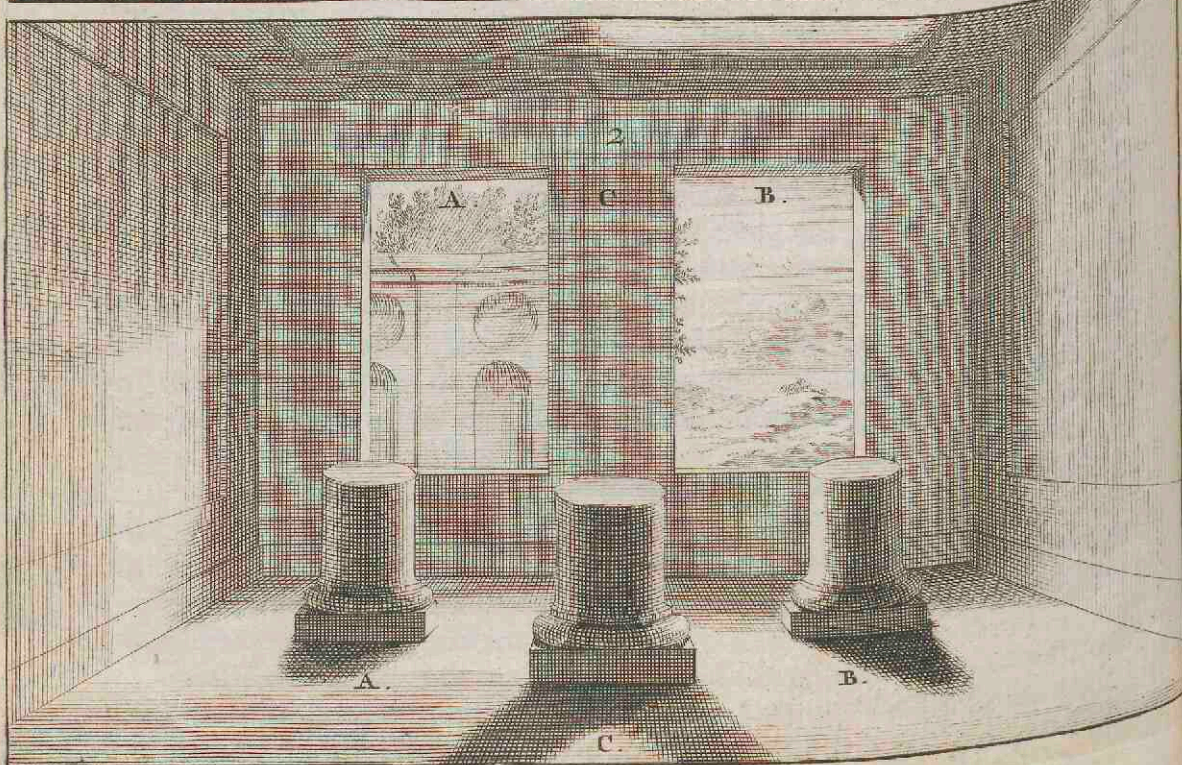
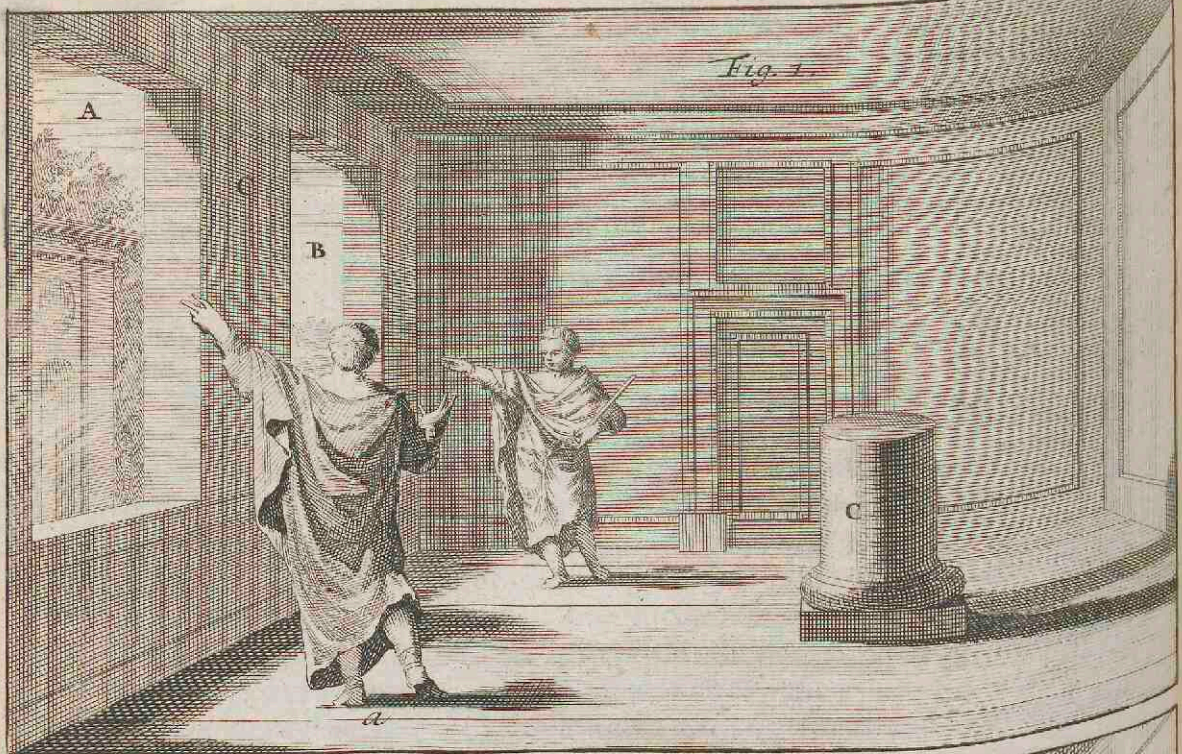
Ja, wat meêr is, hunne dwaaling gaat zo verre, dat, schoon
zy deuren en vensters hebben, zy echter alles huane behoorlyke
slagschaduwten doen genieten, behalven de posten, dammen, en
kruiskosynen; even als of een muur niet zo wel een vast lichaam
ware, als een mensch, tafel, stoel, of andere bystaande stoffagien:
waanende zulks te mogen doen om dat het hier en daar aan de beel-
den hinderen zoude. Maar, myn's oordeels, ware het veel ver-
standiger gedaan, de oorzaak van zulk een kwaad weg te neemen,
als die vertoonende, haare ware eigenschap te vernietigen.

Wie nu een kamer wil schilderen, moet wel op de Bouwkonst Wat in het
verbeelden
van een ka-
mer moet
waargeo-
men zyn.
acht geeven, dezelve wel grondvesten, en een behoorlyke verdee-
ling doen hebben, een deur aanwyzen waar door men in en uitgaat:
en belangende de vensters, die veel of weinig zyn, zulks moet men
aan de voorwerpen konnen zien, en aan de slagschaduwten van tus-
schenmuuren en kosynen, en zulks in een zonlicht duidelyk, maar
buiten het zelve twyffelachtig.

Om nu dit laatste, als het doelwit dezer verhandeling zynde, Door de ne-
vensstaande
voorbeelden
in prent
klaar aange-
toond, om-
trent licht en
schaduwe.
klaarlyk te doen begrypen, zal ik in twee byzondere voorbeelden
hier nevensgaande, myne gedachten, zo bevatbaar als 't mogelyk
is, trachten uit te drukken.

Het eerste voorbeeld wyft twee verschillende lichten, door twee
verschiedene vensters invallende, aan. Het eene licht valt uit de helde-
re lucht daar in; en het ander word door een bygelegen en daar tegen
overstaand muurwerk wat bedompt, werdende weinig of geen licht
daar boven gezien, zynde een breede dam of muur tusschen beiden.

Teekent deze twee vensters met de letteren A en B. en de tusschen- Verklaaring
van het eer-
ste voor-
beeld.
scheiding met C. Let dan eens hoe de slagschaduwe, welke de dam
C op de grond geeft, van wederkanten door het licht uit de vensters A
en B invallende, word doorsneeden, en een *piramidaale* of scherphoe-
kige gedaante maakt, en 't licht van A door dat van B verflaauwd
word, benevens welk een korte raaking van licht A toebrenge, daar
in tegendeel dat van B diep in de kamer schiet: gelyk ook noch dat het
beeld A, door het licht van A gedaagd, somber, donnelachtig, en
kort van slagschaduwe is; en het ander in tegendeel, uit B zyn licht
scheppende, helder, vlakker en langer van slagschaduwe. Daar bene-
vens,

vens, let eens op de beelden, dat, hoe zy nader aan het licht zyn of aan 't venster, hoe zuiverder en duidelyker hunne slagschaduw en zyn; daar in tegendeel de kolom C, tegen over de dam C geplaatst, een dubbele slagschaduwe geeft, en dat de meerdere de mindere overwint.

Van het tweede.

Het tweede voorbeeld wyft ons, na de geschapenheid der lichten, het zelve aan; zynde maar het licht veranderd, en van achteren ingebracht.

Derde en vierde.

Het derde en vierde voorbeeld wyzen zulks in de Landschappen aan: want eene en dezelve waarneeming heeft in beide plaats ten opzichte van dag en schaduwe. Wat de kolcuren in de opene lucht, en hunne veranderingen, betreft, daar van werd in het eigen Hoofdstuk genoeg gesproken.

Misflag veel-
ker Konste-
naars aange-
toond.

Ik acht het een groote achteloosheid veeler Konstenaars te zyn, dat zy hunne voorwerpen binnens kamers vlak van de zyde daagende, geen acht slaan of dezelve aan deze of geene zyde van het venster staan door welke het licht in 't verbeelde vertrek valt; niet overweegende, dat het licht in een kamer schietende door een naauwe opening, zich daar binnen wyd en zyd verspreyd, en onvermydelyk door de tusschendammen, na maate van de kracht des lichts, ook een diergelyke zwakke of sterke slagschaduwe op de grond valt.

Braave Pint
van N. Pouss-
syn.

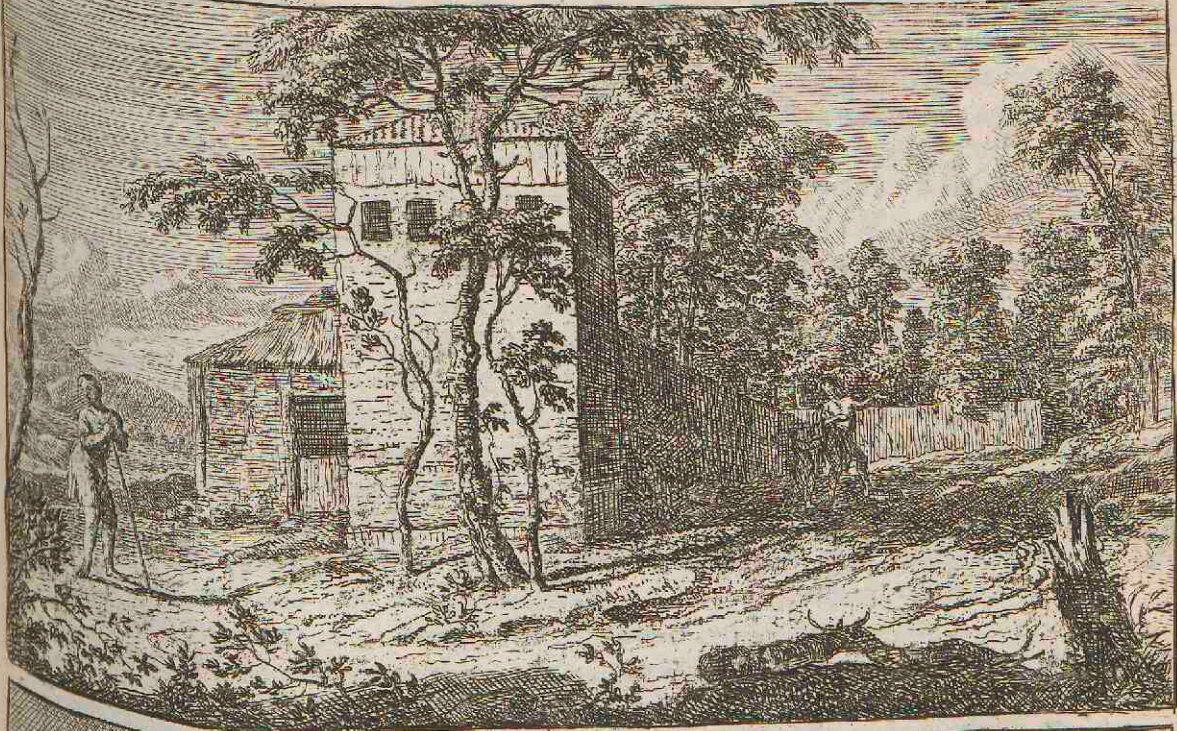
De Konstbeminnaar beschouwe eens met aandacht, hoe die schranderere Konstheld *Nicolaas Poussyn* zich gedraagen heeft in het verbeelden van de dood des grooten Veldoversten *Epaminondas*. Daar is geene waarneeming van licht in overgeslagen. Alles doet daar zyne natuurlyke werking; waar door het aan onze oogen betoverlyk en bekoorlyk voorkomt.

Het moet den jongen Leerlingen niet verdrietig voorkomen, dat zy zo veel opmerkingen omtrent wigtige zaaken in de Konst waar te nemen hebben: want eenmaal de zaak in haaren grond wel begreepen zynde, zal het nooit, als by achteloosheid, verzuimd worden. Zet u dan aan om de gronden en kennis der Konst in uw geheugen door het verstand in te prenten; en ik verzeker u, dat alles u zal toevloeyen.

Van de toeëigening der Lichten na den byzonderen aart der Geschiedenissen, nevens een Tafereel van de verschillende Lichten.

VYF-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Dit heb ik noodig geoordeeld noch tot de Lichten by te voegen, niettegenstaande de wydloopige verhandeling die wy van hunnen aart, hoedanigheid, kracht en werking reedts gedaan hebben, op dat men my niet verdenke van iets verfwegen te hebben, 't welk of den eenen of den anderen Konstenaar dienen mogte. Een

Een aftekening en ommetrek, hoe konstig en fraay gemaakt, heeft geen bevalligheid voor dat dezelve gefchaduwd zy: maar zo dit laatste na den vollen eifch van konft en natuur gedaan is, verheft men het eerfte; en de natuur werd daar door als een meerder luifter aangezet: want een zedig licht, op gewelddoende beelden, voegt niet; vermits het fraay en 't konstige van de andere kant daar door verfwakt word, als by voorbeeld in de gefchiedenis van *Cefars* vermoording op het Raadhuis, of omtrent de dood van *Cato*, ten opzichte der verbeeldingen binnens kamers. Niet dat ik hier door het voorensgeftelde omverwerp, namentlyk dat het zonlicht binnenskamers niet wel voegt: daar moet in deze gelegentheden een *temperament* of bemiddeling in het licht gevonden worden, gelyk in de koleuren tuffchen de fchoone en mindere fchoone aangewezen is, even als wy recdts tuffchen de zon en wolklichten getoond hebben te zyn.

Een krachtig licht moet op krachtige en geweldige gefchiedeniffen toe gepast zyn.

Wederom zoude dit licht kwalyk voegen in een groetenis van *Elifaber* aan *Maria*, of by de zedige verbeelding der gefchiedenis van *Stratonica*, of die der *Koninginne* van *Scheba*. Deze vereifchen een liefvelyker en zachter, by gevolg een gemeen licht.

Vertoond in verschillende voorwerpen.

Want dit niet waargenomen zynde, zo kan men een goeden ommetrek kwaad maken en bederven, wanneer men op de zwellende partyen een fchaduw liet vallen, of dat een flagschaduw daar over heen fchoof.

Gevolgen daar van.

Wanneer men nu een gefchiedenis moest maken daar beide de hertstochten, de zedige en werkende, in te paskwamen, en vervolgens een ftrydigheid in de daaging vereifcht wierd, zo moet men de krachtdoende beelden, als die het meest te zeggen hebben, voor aan op de eerfte grond brengen, en zo veel doenelyk na hen het licht voegen.

Middel om het in een gemengde gefchiedenis wel te plaatsen.

Nu fchiet my een gefchiedenis te binnen, in welke de drie voornaamfte hertstochten moeten vertoond worden, en zulks in een Stuk by elkander; naamentlyk, in die van *Abafueros*, *Esther*, en *Haman*.

En voornamentlyk in die van *Esther* en *Haman*.

Esther werd met een fmeekende en zachtmoedige werking en gefalte vertoond; de *Koning* is gram en vertoornd; *Haman* verbaasd en vreesachtig. Om nu, na myn begrip, het licht op deze voorwerpen wel te plaatsen, zoude ik *Esther* in het grootste licht, een weinig in *profiel* of op zyde Stellen; den *Koning* in het allerkrachtigfte, dat is daar het licht meest valt en zyne werking doet, en dit aanzetten en ophelpen door de kracht der koleuren: maar *Haman* zoude ik aan de andere zyde des tafels in een fomber licht doen zitten, om hem te meerder voor de woede des *Konings* te verbergen. En dewyl het een feest of wynmaalyd is, door *Esther* toebereid, alwaar alles koninglyk en heerlyk is, oordeel ik dat het gemeene licht hier het toepasselykfte is, om dat het

het gevolg dezer geschiedenis en des konings gramfchap een toeval is.
Laat ons nu de verhandeling der Lichten befluiten met het volgende

Tafereel van de Lichten.

Hier ziet men de fchoone en glinfterende *Aurora*, die de nevelachtige dampen der naare en duiflere nacht door haare lieffelyke dageraad doet verdwynen; op dat het volmaaktfte, 't welk de ryke en mededeelzaame natuur ooit voortgebracht heeft, in haare waare hoesdanigheid, gefalte, koleur, en vollen luifter moge befchouwd worden. Zy, van boven nederdaalende met haare klaarlichtende fakkel in de hand, dryft de duiflere nacht in de onderaardsche hooen.

De helder blinkende *Febus*, op zynen koetswagen gezeeten, rend uit *Thetis* fchoot opwaarts; doende alles, wat onder den azuurblaauwen hemel is, door zyne heldere ftraalen gloeijen, verfchoonende zelf de fneeuw witte lelien niet.

De kuiffche *Diana*, met haare fcherpgetakte zilvere hooren, vergenoegt zich met 't geene haar Broeder aan de waereld mededeelt; dewyl zulks niet alleen tot verkwikking, maar ook tot een veilige baak op de wandelwegen der ftervelingen dient.

De Helsche *Megera Tiffone*, met haare ftinkende piktoorts, die de menfchen zoekt met angst en fchrik te vullen, zulks verdrietenblaakende en brandende, ja alle fchoone voorwerpen en koleuren met haare duiflere en ftinkende dampen bemorffende.

Hier ziet men, dat de heldere Morgenftond, door haare zuivere ftraalen, alle voorgaande licht te boven ftreeft: maar de Zon door haare gloeijende kracht fpannt boven die der eerfte de kroon: verguldende alles wat haare ftraalen konnen beraaken; waar door ons de zwakheid der zilvere Maan kenbaar word, konnende alle de voorwerpen voor onze oogen niet onderscheidelyk en kennelyk maaken.

Hier verbeelden wy vier ronde pedeftallen, met hunne plinten en vordere bouwciiraaden, zynde alle van eene groote en uitgestrektheid, ter rechter zyde des Stuks na het oogpunt wykende, op een redelyken afftand. Op de eerfte, zynde de Morgenftond, ziet men een tintelende Sterre, met een korte flagschaduw, puntig toeloopepende. Op de tweede blinkt de Zon, in haaren luifter geplaatft; geevende een lange en breede flagschaduw als het voorwerp, duidelyk en fcherp. De derde pronkt met de Maan, en baart een even-gelyke flagschaduw. En de laafte, op welke een toorts brand, veroorzaakt door dit licht een lange en verbredende flagschaduw.

T A F E R E E L

V O O R H E T

Z E S D E B O E K ,

Verhandelende de

LANDSCHAPPEN.

Hier zit de God *Pan*, speelende op zyne pypen. Een kromme staf houd hy in den arm: en om hem heen zyn drie vrouwen, welke als *Bagchanten* hand aan hand dansen. De eene is in 't groen gekleed, en heeft een krans van kruiden op het hoofd, doorylochten met veld-bloemtjes. De tweede is in 't blaauw, hebbende een krans van lies op, versierd met witte water-klokken. De derde is in 't zwart of donker, en heeft een krans op van wortelen en paddestoelen. Deze drie verbeelden Boomen, Rivieren, en Gronden. De plaats vertoont een aangename Landtsdouwe met boschadien, waterbecken, rivieren en gebergten verrykt.

U I T B R E I D I N G.

*De morgenstond breekt door, God Febus stygt ter wagen,
Om in een Zonnereis den Hemel rond te jagen.
Komt volgt hem nevens my, o Schilders, met 't penceel
Een enkle dagreis langs den grond van uw panneel,
Om menig landschap, wild ge uw yver maar besteden,
Met hem te aanschouwen, 't geen uw voet nooit mogt betreden.
Gy wikt den Aardkloot, Zee en Wolken op uw hand,
En schept veel waerelden naar lust van uw verstand.
Ja Febus, vang vry aan den Aardkloot om te reizen,
Wy volgen u; maar hoe? met de oogen en gepeizen:
Wy blyven daar wy zyn, en zien al wat gy ziet,
En meer, want ook de nacht en schaduw ziet gy niet.*

Puikschilders helpt my hier den morgenstond afmalen :
 De Hemel schynt saffraan en goud door gloed en straalen ;
 De wolkjes blozen met een aangenaam gezicht ;
 De weérglans heeft den kruin der bergen reeds verlicht ;
 De Maan, als stervende, schynt flauw ; 't begint te dagen ;
 De Jagthond gaat te veld, om 't nachtre wild te jagen ;
 't Gevogelte in zyn nest gedooken voor de nacht,
 Zingt vrolyk, mits haar hoop het moederlicht verwacht.
 Nu voorts de dag beschouwd. De zon begint te klimmen,
 En schiet haar straalen wyd en breed van de oosterklimmen,
 't Krygt al zyn verwen weér. De lucht verbeelt om hoog
 Het heerlyk wezen van een wydgespannen boog.
 De voorgrond hard van verw geeft keurig te beschouwen,
 Door hage en struiken beén, verscheide veld gebouwen.
 Wy zien het wollig vee op berg en rotzen gaan :
 Hier lagt ons, barrevoets, de jonge melkmeid aan ;
 d' Arkadische ezel wagt om room en melk te voeren
 En werk te schaffen in het bouwhuis voor de boeren.
 Een vreemd bosschaadje doet zig op gants zwart en naar,
 Met blad en takken dicht gewassen in elkaár,
 Om waare 't mogelyk het zonlicht uit te sluiten,
 En op 't gewelfzel van zyn kruinen af te sluiten,
 Nog valt het hier en daar door 't loof op de aarde, en licht
 Als heldre fakkels in een donker nachtgezicht.
 Wie word niet door de kunst verrukt en opgetogen !
 Waar zyn, waar staan wy hier, waar doolen dog onze oogen ?
 Nam Febus op zyn koets, van hier, ons droomend meé
 En zette ons neder in gewesten over zee ?
 Neen, duizend landschappen, die voor onze oogen speelen,
 Staan hier gedagvaard voor de punten der penseelen :
 Een kunstvertrek besluit meer mylen velds in 't kleen
 Met veel meer stroomen, meer rivieren, en meer zeén
 Als vader Atlas op zyn schouderen kan laden.
 Het Ooste en Weste kan 't gezicht hier niet verzaden.
 De Zuid en Noorder-as bereike ik met myn oog :
 'k Zie Heklaas sneeuwberg met zyn vlammen hemel hoog. De

De wolken lekken, daar in zee zyn wortels beeven;
 De golven koken langs zyne oevers heen gedreven;
 De hemel, zwart van smook, maar door de vlam verlicht,
 Met blikfems vreeslyk hem weêrom slaan in 't gezicht.
 Zoo woed ook Etna als zyn ingewand aan 't branden,
 Verslind de steden en naar by gelegen landen.
 Laat Scille, met den buik vol honden, in haar kolk
 Vry bassen tot een schrik van 't varend watervolk,
 Wy zullen veiliger, alwaar 't ons lust beschouwen
 Zeldzame beemden en wellustige landsdourwen.
 Dat ons de klippige Ide eens word te recht verbeelt,
 Daar 't nat van Simois zyn voeten wast en streelt,
 Die met Scamanders vloed te zaam hun kruiken gieten
 Door eene keel en in 't Egeesse pekkel schieten.
 Maar gy Scamander, 'k zag u nimmer, of nog schein
 Het vuur van Troje door uw flauwe verwen heen.
 Nu eens 't gezicht van hier tot over zee geslagen,
 Daar ryst de Olymp, wiens kruin den Hemel schynt te dragen.
 Konstantinopel heft haar torens uit het nat,
 En doet zig op aan strand gelyk een waereldstad.
 Onnodig doen wy hier onze oogen verder weiden
 Alwaar we Europa van klein Asie onderscheiden.
 O Attica, door uw Hymettus wyd vermaard,
 Hou my niet op, schoon gy 't bezien zyt dubbel waard;
 Nog Griekenland zoo ryk van zeldzame gezichten
 Den lust der Schilders, dan te ruim voor myn gedichten.
 Ik wil Italie bezien. Hier is de troon
 Van de eedle Schilderkunst: 'k weet geen gezicht zoo schoon
 Dan als myn oogen door de toppige Alpes dwaalen
 En in wellustige valleijen nederdalen.
 O Alpes, wie heeft oit uw bronnen naargespoord,
 Die uw verborge kil dryft door veele aadren voort,
 Dat veeltyds Ryn nog Po de waatren kunnen tomen,
 Die de oevers breken en veel landen overstromen?
 Gy Po, waart eertydts die roemrugtige Eridaan,
 Die Faëton, wanneer hy reukloos had bestaan

De zon te mennem, maar van 't bliksemvier geslagen,
Ontfingt in uwen schoot, door Nymfen weggedragen.

En gy doorluchte Ryn, die hier uw kruiken vult,
En noordwaards naar benede in honderd bogten krult,
Uw oevers brallen vol geboomte groen van bladen,
Met veel meer vruchten dan uw takken kunnen laden.
Uw velden, daar het ros voor 't kouter zweet en zwoegt,
Zyn vruchtbare akkers en met vooren net geploegd,
Van welkers graanen al uw volkren welig leven,
En nog van d'overvloed den nabuur ryklyk geven.
Dog hoe verheugen we ons, wanneer we aan alle kant
De Wynstandaarden langs uw boorden zien geplant!
ó Rynsche Wyn, 'k geloof dat u de Goden dronken,
En naar uw Nekker u den naam van Nektar schonken;
Gezegt nat, het geen de flauwe zielen doet
Verkwikken, die het schaft nieuw leven met nieuw bloed!
Zoo nu God Bachus, als wel eer, zou zegevieren,
Hy gaf zig herwaards, niet gevoerd van panterdieren;
Maar zette schrylings zig op 't Heidelberger Vat,
Veel trotzer of hy op zyn zegewagen zat.

Tot hier toe was ik met den Rynstroom afgedreven,
Dog 'k wil my naar den kruin der Alpes weér begeven,
Van daar oud Latium beschouwen, Janus ryk,
Tot wien Saturnus, toen hy vluchtte, nam den wyk,
Door Jupiter, zyn kroost, uit 's Hemels erf gedreven,
Om als een balling in 't verborgen hier te leven.
Florenssen, Padue, Venedig ryk van pracht,
En Napels doen zig op, de waereld door geacht.
Dog Vrankryk schynt te verre aan de ander zy gelegen,
Dat gants Euroop verschrikt met haar bebloeden degen:
Nog dunkt me dat myn oog op haaren bodem ziet
Kastaniebosschen en wyngaarden in 't verschiet,
Geplant op velden die van rosmarynen bloeijen:
Maar wy verschrikken als we 't oorlogsvuur zien gloeijen
Door haar ontsteken, dat Europe dreigt met smert,
Die Karels Ryken met haar voeten trapt op 't hert, En

En't heerlyk Duitsland door zyn woede wil verdelgen,
 Jaa't bloed van zogeling en moeder t'evens zwelgen.
 Wy willen met meer vreugd gerust naar Rome gaan,
 Dan dat wy legers zien met andre legers slaan.
 O Eeuwige Rome, trots gebouwd op 's Tybers gronden,
 Door broeders aan uw hoord van een wolvin gevonden;
 Wy staan verwonderd als wy zien zoo breed, zoo wyd,
 Hoe groot ge in d'omtrek op uw zeven bergen zyt.
 Ons lust de aaloudheid nog in wezen hier te aanschouwen,
 Uw naaldespitsen, en verheve grafgebouwen;
 Myn oogen dringen door uw woud en bosschen heen,
 Daar nog geraamtens staan van Tempels, brokken steen,
 En Pylers overwelst, dan open, zonder muuren,
 Alwaar 't Romeinsche volk, toen Heidens, offervuuren
 Ontstak op 't outer voor zyn Godheên hier gesticht.
 Vermaaklyke Aventyn, gy vleit ook ons gezicht,
 Door d'overvloed van uw opwassende laurieren,
 Waar mede oud Romeen eer haar Cefars plagt te cieren;
 Wy passenze op uw hoofd, ô Schilders, het bebaagt
 Ons wel dat uw verdienste ook lauwerkranssen draagt.
 Maar wie is magtig om van lachen zig te onthouwen,
 Als wy de beelden der Priapen hier beschouwen
 Met vreemde tronien en zeldzaam afgebeeld,
 Terwyl hun naaktheid door de bloemfestonnen speeld,
 Die levend schynt en als door 't windetje bewogen;
 Zoo word het zwak gezicht door 't kunstpensseel bedrogen.
 De zoete waterval, die uit de rotzen bruist,
 Vloeit met een beekje voort, dat bogtig speelt en ruist
 Door groene klaver heen, en koelt met zyne stroomen
 De wortelen van Eike en hooge Popelboomen.
 Hier hoorde Evander, lang voor dat uw grondvest stond,
 Hoe groot gy worden zoud, ô Rome, uit 's moeders mond.
 De rei van Faunus danst in 't lommer van de bladen.
 De Bosnimf daalt, half naakt, in 't water, om te baden;
 Een Satyr, loerende op den oever van de vliet,
 Kykt dit, zig kitlende, aan, gedoken agter 't riet.

Maar Febus spoeit zig vast naar't Weste met zyn straalen,
 Om in het bleeke azuur van Tetis schoot te dalen.
 ô Febus, keer! ei keer uw licht weêr herwaards aan,
 Al wat gy ons deed zien wy bleven onvoldaan:
 Of waren wy met u alleen dus verr' gekomen
 Om slegts een schaduwe, en niet meer, te zien van Romen!
 d'Aaloudheid, die hier op haar zegezetel praalt,
 Met veel verschieten op haar tabberd afgemaald.
 Puikschilders, nodigd u, uit alle waereldsdeelen,
 Om te vereeuwigen de kunst van uw penseelen.

Vaar wel Italie! de Zon, in 't ondergaan,
 Daalt reeds op d'eene kim, aan de ander ryst de Maan,
 Die zal al 't aardryk door met flauwer straalen lichten,
 En cieren d'avondfond met schaadwe en nachtgezichten.
 'k Bedanke u Febus, g'hebt dees dag zoo schoon verlicht,
 Dat ik de Landschappen afschilderde in myn Dicht.

H. VANDER MARK.

G R O O T
 SCHILDERBOEK,
 Z E S D E B O E K.

Verhandeling van de Landschappen.

E E R S T E H O O F D S T U K.

et is een vaste stelregel, dat

*Al wat leeft en lusten voed,
 De zelve door verand'ring boert.*

Inleiding.

Deze is de ziel van alle vreugd, de prikkel tot vermaak, en de faus van 's menschen leeven; en baart ons zulk een ver- noegen, dat wy, die missende, ons inbeelden slaaven te zyn; ja doet door haare geduurige beurtwisseling wenschen, onsterffelyk op deze aarde te leeven: daar in tegendeel een mensch, dezelve ontbee- rende, na een verhaaste dood verlangt, zyne ziel als in een kerker opgesloten zynde, uit welke zy, volgens haare zucht, zoekt ge- slaakt te worden. Maar hy doolt, die ieder uur van den dag tot verandering geneigd is; dewyl alle buitenspoorigheid, en wat van dien aart mag weezen, niet alleen belagchelyk en gehaat, maar ook schadelyk is, zo wel voor hem die zulks pleegt, als die het ontfangt: vermits het niet genoeg is voor iemand, die zich met deze of geene Konst of Handwerk wil geneeren, dat hy zich aan zyn eigen wel- behagen alleen laat geleege leggen; dewyl zyn wel of kwalyk vaa- ren van hem zelfs niet afhangt, maar van andere menschen, na dat hy in zyn werk behaagelyk of onbehaagelyk is. En gelyk ieder schep- sel een byzondere neiging heeft, en dezelve, wanneer 'er veele byeen zyn, met een eenige toebereide spys niet zyn te vergenoegen, is 'er een geduurige verandering noodig. Zo moet ook een vernuftig Kon- stenaar al zyn vermogen aanwenden, ten einde hy zich bekwaam maake om aan ieder zyne smaak te geeven, en elk te vernoegen: even als een ervaaren Apotheker zyne winkel zorgvuldig met alle bekwaame ge- neesmiddelen voorziende, alsdan aan ieder het geen hy begeert, of noo- dig

Ligt veran-
 derlyk te
 zyn, is den
 Schilders
 schadelyk.

Nuttig ge-
drag van een
Landschap-
schilder.

dig heeft, kan geeven, en alzo zyn voordeel ten overvloed bekomen. Dit zal genoeg zyn, om aan te toonen dat een vernuftig Landschap- schilder zich niet behoort te houden aan eene enkelde verkiezing, het zy dezelve te veel woelende en wild, of datze te ftillen en zwaarmoedig is; alzo zulks maar eene foort van menschen kan voldoen, en hy by gevolg van weinige lieden voordeel te verwagten heeft: daar in tegendeel de verandering die twederley slag van menschen niet alleen aantrekt en verlokt, maar zich ook door ieder een doet aangezocht worden, en ongelyk meêr voordeel, eere en roem doet verkrygen.

Dat een
Landschap
het vermaa-
kelykfte van
de Konst is.

Ik heb geoordeeld, dit voor af te moeten stellen, om veele te waar- schouwen. Laat ons nu eens, eêr wy tot het binnenste geheim dezer oeffening der Konst indringen, noch enige omftandigheden verhandelen, en zeggen zeker te zyn, dat een Landschap het vermaakelykfte voorwerp in de Schilderkonst is, en in der daad met zeer vermogende hoedanigheden omtrent het gezicht voorzien, wanneer het door een lieffelyke famensmelting van koleuren, en met een cierlyke schikking gepaard, de aanschouwers vermaakt en verlustigt. Wat kan een mensch meer vergenoegen, dan dat hy, zonder een voet uit zyn kamer te zetten, de geheele waereld doorwandelt, en in een oogenblik tyds van Asia in Africa, en van daar weder in America, ja tot in de Elifseeche velden toe, alle de wonderen kan bezichtigen, zonder in het minste gevaar te vervallen, bevryd van de hitte der zon, of koude en alle andere ongemakken des winters, en de moeijelyke bejegeningen die onze ligchaamen treffen? Wat is vermaakelyker dan een donkere bos- schaasje, digte waranden, en klaare waterbeeken, rotsen, fontei- nen, hemelshooge bergen, en diepe deizige dalen, die men alle tef- fens kan beschouwen, en in welke te zien de zwaarmoedigste geesten stoffe genoeg vinden om hunne kommerlykheden te verdryven?

Dewyl dit nu zo heerlyk, vermaakelyk en nut is, zo laat ons verder onderzoeken, wat tot een fraay en behoorlyk Landschap vereifcht word.

Een goed
Landschap
bestaat in
licht en don-
ker.

Het zelve bestaat voornaamentlyk in een ordentelyke schikking van licht en donker tegen elkanderen, waaruit de goede reddering voort- komt, die op een ongevoelige wyze ons gezicht misleid, en, schoon het maar een vlak paneel is, echter een natuurlyk doorzicht, ja de natuur zelve verbeeld.

Hier toe worden vereifcht twee hoedanigheden, die het, ten op- zichte van ons oog, behaagelyk maaken; eerstelyk de Schikking, en ten tweden de Koloriet.

Wat de
Schikking,

De Schikking is een konstige famenstelling van ongelykformige voor-

voorwerpen, welke, schoon ze byeen gezogt zyn, niettemin met de natuur niet ftrydig, noch ook onmogelyk fchynen.

De Koloriet is een famengepaardheid der welvoegende koleuren, by Koloriet, en op elkanderen, in de voornoemde voorwerpen, na de gelegenheid en stand derzelve en hunne hoedanigheid, met de natuur der lucht overeen komende, waar door ons gezicht bevredigd en geruft word.

Doch een Schildery, 't welk een regt en volmaakt Landschap ver- en de verkie- zing zy. beeld, kan noch uit alle deze voornoemde hoedanigheden alleen niet voortkomen, ten zy 'er een goede verkiezing voor afgaa; welke be- staat in een veranderlyke famenshikking van veelerley voorwerpen, als boffchaadjen met doorzichten daar het oog zich in verliest, rotsen, waterftroumen en watervallen, groene velden, en diergelyke meer: welke dingen de zinnen verlustigen, en de oogen vermaaken. Hier in is 't dat het voornaamfte eens Landschaps gelegen, en waar in de Schilderkonst de natuur zeer gelyk is, ten opzichte van de ziellooze dingen; zonder dat ik noch een meenigte van andere zaaken melde, als de ftoffagie die de zelve ten uitterften volmaakt, en aan de zinnen alles voorftelt 't geen tot hunne volkomene vergenoeging en verkwik- king kan ftrekken. Doch de voorgenoemde verandering bestaat juist niet alleen in de verfchillende of ongelyke voorwerpen, als boomen, bergen, fonteinen en diergelyke; maar ieder van die moet ook veran- dering hebben, als by voorbeeld kromme en regte boomen, groote en kleene bergen, cierlyke en enkele fonteinen, boerenhutten en heerenhuizen, groene en ook rotsachtige landen, en zo voort. Het zelve dient men desgelyks in de koloriet waar teneemen, na de gety- den des jaars; op dat men de leerzuchtige Liefhebbers niet kome te verveelen met altyd, gelyk de koekoek, een en 't zelve voort te bren- gen, 't zy dat het woelt, fpartelt of leeft, kromme en mismaaakte fiammen, flingerende takken, altyd dorre gronden, blaauwe ber- gen, en anders niet als beesten, vogelen, jagten en diergelyke: of in tegendeel, altyd zedig en ftill, altyd regte fiammen, gefchoorne kruinen, gelyke gronden, fpaarende geen groen, altyd ftill water, en altyd dezelve daaging, koleur, en aart.

Wy hebben voormaals gezegt, dat een Tafereel, of Schildery, Wat een Landschap wil verbeel- den, en des- zelfs lyft te kennen geeft. wanneer het op zyne vaste plaats gefield en van een bepaalde afstand ge- zien word, zich als het leeven, dat buiten is, vertoont, waar van de lyft niet anders dan de dikte der kozynen of der muur aantoot, in- welke 't zelve Tafereel is ingefteeken, of hangt.

Nu is de vraag, of zodanig een gefchilderd doorzicht natuurlyk kan Voorftel van zwaaijhe- den. zyn, en onze oogen misleiden, zonder dat men een oogpunt en hori- zont

Opgeloft.

zont bepaalt, gelyk de oogen van hen die het aanschouwen? en of het even veel is of dezelve hooger of laager gesteld zyn? daar en boven of de dikte van de lyft genoeg zy om de dikte der muur aan te wyzen, zonder dezelve op het paneel te vervolgen? Ik zeg volstrektelyk neen, en dat het niet natuurlyk, veel minder bedriegelyk kan zyn wanneer een van deze aangeroeerde dingen daaraan ontbreekt; 't welk ik aldus zal bewyzen: Neemt, by voorbeeld, een stoel, en gaat in uwe kamer voor het venster zitten, zodanig dat uw oog met deszelfs borst weer gelyk zy, zonder daar op te kunnen zien: dan zult gy immers bevinden, dat de *horizont*, of de uiterste verheid, die hemel en aarde van elkanderen scheid, by manier van zeggen, daar na toe zal trekken, en met uw gezicht gelyk worden; en dat gy by gevolg niets anders zult kunnen zien dan de lucht alleen. Ryft dan op; en gy zult gewaar worden, dat de *horizont* mede zal opryzen, en dat uw gezicht altyd met den zelve zal gelyk zyn, en hier en daar de voorwerpen op de grond ontdekken. Ziet hier nu het onvermogen van uw Tafereel wanneer het oog, in 't zelve geplaatst, met uw gezicht niet overeen komt; en hoe de natuur, naast uwe verbeelde konst gepaart, alles 't onderste boven doet tuimelen, het bedrog ontdekt, en uw oogmerk vernietigt. Het blykt dan klaar, dat uw Stuk, waar in het oogpunt geplaatst is, uwen afstand moet bepaalen, en dat uw oog nimmer van den *horizont* of zichteinder moet afwyken, maar altyd met den zelve gelyk wezen. Is uw gezicht laager als het oogpunt van 't Stuk, zo moeten noodzaakelyk alle de voorwerpen voorover schynen te vallen, en de voorgrond te daalen. Staat gy hooger, zo ryft de voorgrond; en alle de voorwerpen zinken agter weg. Hoe kan het dan natuurlyk schynen, en de oogen bedriegen? Derhalven is 'er geen ander middel, als dat men het Stuk op een zekere plaats zette, en een afstand bepaale van waar men het zelve onveranderlyk moet beschouwen. Wat de lyft aangaat, ik zeg dat het noodzaakelyk is, dat men de dikte daar van op het paneel aanwyze; op dat men, zonder zoeken, ten eersten den afstand weete van waar men het zien moet, doordien deszelfs hoekige straalen na het oogpunt zyn aangewezen.

Middelen om het wel te vinden.

De dikte van de lyft aangewezen, is noodzaakelyk, en waarom.

Tegenwerking van deze stelling.

Opgeloft.

Ik weet wel, dat veelen zodanig een stelling vreemd zal dunken; en dat men zal my tegenwerpen: zulks hebben wy van *Gasper Poussyn*, *Titiaan*, *Bril*, noch *Francisco Melé*, en andere braave Meesters, nooit gezien.

Ik antwoord hen, dat het oude spreekwoord waarheid is,

*Dat leeringen wekken,
Maar voorbeelden trekken.*

Want

Want zy zoeken wel de mislagen, maar niet de fraaije deugden, van die wakkere en braave Mannen op te volgen. Ik verzeker my, dat, zo de genoemde Meesters op deze waarneeming gedacht hadden, zy dezelve niet verworpen zouden hebben. Wilt gy bewys, dat ieder fraay Meester myn zeggen toestaat, en het zelve volgt? Wel aan, toont my een Schildery, Tekening of Prent van hen, daar zy uit een voorzaal, of kamer, een doorzicht doen zien, zonder dat zy de dikte der kozynen, posten, of muuren, zullen hebben vergeeten aan te wyzen: want anders moesten zy de natuurlykheid verlaten; en men zoude zeggen, dat zy, in plaats van het verschiet, een Schildery of Tapyt verbeeld hadden. Dierhalven besluit ik, dat, indien de natuur zulks in een Schildery vereifcht, het zelfde noch zo veel meer begeerd word, wanneer men het Schildery voor de natuur zelve wil doen doorgaan, om, zo het mogelyk is, de oogen der Konstenaars te misleiden. Maar men denkt: laat ik zo verre in de Konst komen, als zy geweest zyn, dan zal ik vergenoegd weezen. Ondertuffchen blyft de Konst wanhoopen om ooit tot grooter luifter, door een meerder volmaaktheid, te geraaken.

Doch om weder te keeren tot de voorgaande stelling: myn gevoelen is, dat men het gezegde in acht moet neemen, als ons iets voorkomt in zaalen, kamers, gaanderyen en diergelyke, het zy in niffen, boven en onder de schoorsteen, of andere gelegentheden. En voornaamentlyk komt het hier op aan, dat men den *horizont* wel moet plaatsen, na dat het Stuk hoog of laag staat. Ik heb in mynen tyd de diktes der muuren wel aangewezen, en altyd zulks wel willen doen; maar wierd eens, voor een voornaam Liefhebber schilderende, door hem genoodzaakt, wat redenen ik ook mogte bybrengen, het weder te veranderen, om hem te voldoen: meenende hy, dat ik het gedaan had om minder werks, en niet om best wille; voorgeevende dat het verbeelde daar door al te bekrompen en gestopt was: doch het kind moest een naam hebben; waanende hy, dat het veranderde ruimer stond.

Nu moet men zich niet inbeelden, dat ik myn Stuk met de Ordinantie volflagen maakte; en dat, wanneer het heel gedaan was, ik de dikte daar over heen schilderde: geensins; want dat zoude een groote dwaasheid zyn. Eerst sloeg ik met een lyn het vierkant daar op; en vervolgens myne Ordinantie daar na geschikt zynde, was dit gevoegelyker, als dat men daar na dezelve daar over heen schilderde, om dat anders te veel werk daar door over stuur zou gegaan hebben, en weg gefneeden zyn geworden.

Voorbeeld
den Schryver
wedervaren.

Om nu den yverzuchtigen Konftooffenaar een goed voorbeeld, na myne bevattting, te geeven, hoe hy dient aan 't werk te gaan om een goed Landschap, op een gemakkelyke wyze, op te stellen, zo laat hy deze volgende grondregelen in acht neemen.

Wat men overweegen moeteer men een Landschap begint.

Hy overlegge wel 't geen hy voorgenomen heeft te maaken: daar na, wat gewest van de waereld hy wil verbeelden: ten derden, wat getyden des jaars, wat maanden, en wat stonden van den dag: ten vierden, of zulks in zon- of maanefchyn, helder of neevelachtig, regen- of windig weêr, zich verthoont.

Dan bekwaame stof daar toe gezocht.

Deze verkiezing alzo by zich zelven vast gesteld hebbende, gaat men verder, en zoekt daar toe bekwaame stoffe, dezelve by malkander schikkende tot voltrekking der meening; voegende de voorwerpen ter plaatse die haar eigen zyn, ieder na zyne natuure en hoedanigheden.

Plaatfing van 't oogpunt.

Stelt daar na het oogpunt in 't midden des Stuks, hoog of laag, na dat men minder of meerder lucht of grond wil hebben, denkende of men dezelve op een gelyke grond wil zien, en alzo de beelden te schikken gelyks met het oog, om straks te bezeffen of het Stuk door een hoog venster in een laagte, af van de laagte na de hoogte gezien is: want men weet zekerlyk wel, dat, als de dingen van een hoogte gezien worden, de beelden onder den *horizont* bepaald moeten blyven; en van een laagte gezien zynde, boven den *horizont* opsteeken.

Daar na het licht.

Het voor-naamste voorwerp moede beste plaats hebben.

Alle deze dingen wel overwogen en zo verre gebragt zynde, gaat men verder en tredt tot het verkiezen van een bekwaam licht, van voor, van agter, of van de linker of regter zyde daar in schietende, om alle voorwerpen na het zelve te daagen. Alsdan schikt men 't voor-naamste voorwerp onzer doeling op de beste plaats, zo het mogelyk is, en dat het voorwerp zulks kan toelaaten; 't zelve in 't midden des Stuks, doch altoos van de kant af, vaststellende.

Waarneeming der hertstogten.

Van verscheidene hertstogten, zo die in de zaak vereischt worden, te weten als het Landschap met een geschiedenis vermengd is, laat men eene den meester speelen, en boven de andere heerschen, in grootheid, pragt, en cierlykheid, beslaande met de zelve altyd het grootste gedeelte van het Stuk, het zy door loof of gebouwen. Tot bywerk zal men zoeken wat best en eigentlyk daar toe dient, ten einde de zaak klaar en duidelyk moge uitgedrukt werden. Is 't voorwerp een bosch, zo zal men het zelve met Boschgoden, wegwyzers, of paalen, tombes, rustbanken, Boschnimfen, en meêr diergelyke dingen, daar meest toe eigen, stoffeeren en verciereen.

Gedaachten op 't bywerk en cieraad; als mede hoe men een bosch en vordere schildery, stoffeeren moet.

Is 't een waterstroom of rivier, zo dient men zulks op dezelve wy-

ze te handelen; daar by voegende, tot stoffagie, Riviergoden, *Najaden*, of zwemmende waternimfjes, vissers, zwaanen, en andere zodanige cicraaden.

Is 't voornaamste van het Stuk een veld, dat men dan het zelve met herders en herderinnen vervulle en verciere, vechoeders, bagchanaalen en andere.

Met rotsen of spelonken leeft men op die zelve wys, doch evenwel met zodanig een omzichtigheid, dat het oog en opmerking alleen tot het principaal getrokken werde, en niemand het bywerk anders overweege dan als een byvoeging en toedoening van hulp: want in alle deze waarnemingen bestaat de fraayheid of deugd van een Landschap.

Belangende de stoffagie van *modern* of hedendaagsch Landschap, gelyk door die vermaarde Schilders, *Everdingen*, *Pynacker*, *Ruysdaal*, *Moucheron*, en meêr diergelyke die de *moderne* trant volgden, is geschilderd, dezelve behoeven de genoemde stoffagie niet; maar kunnen zonder aan boerenhutten, vissers, voerluy met hooy-, jacht- en andere lastwagens, aan diergelyke dagclyksche landgevalen genoegsaame rykdom van stoffe en voorvallen vinden, die daar toe zo wel als het *antiek* eigen zyn: want de stoffagie maakt, myn 's oordeels, alleen een Landschap *antiek* of *modern*, ten ware het hedendaagsche en bekende plaatsen waren die men wilde verbeelden, in welke geen *antiek* passen zoude, even als die oude beroemde Schilders *Breugel*, *Bril*, en *Hans Bol* in de voorgaande eeuwen geschilderd hebben, zonder uitzondering van het best uit het gemeen en slegtste leeven te verkiezen. Want de Natuur is in haare voorwerpen nu even als zy over duizend jaaren geweest is: bosschen, velden, bergen, en water, blyven altyd het zelve. Derhalven is de Natuur *modern*, dat is te zeggen onvolmaakt; maar weder *antiek*s en volmaakt, wanneer men het verstandig weet te schikken met vreemde en uitmuntende gebouwen, tombes, en diergelyke overblyffelen van de aloudheid, welke met de voornoemde stoffagie te samen een *antiek*sch Landschap uitmaaken. Maar wanneer een hedendaagsch Ryngezicht met *antieke* beeldtjes en geschiedenissen opgepronkt werd, is het beide belagchelyk: want de boerenhutten, bouwkunde, land- en vestingbouw, zullen het verstandig onverstand in de stoffagie door den Meester be- gaan, schoon hy in beide uitgemunt heeft, zonneklaar aanwyzyn.

Onderscheid
tusschen het
Modern en
Antiek in de
zelve.

Van het Licht, de Gestalten, en Koppeling in de Landschappen.

T W E D E H O O F D S T U K .

Waar in een goed Landschap be-
staat.

Laat ons nu eens verder gaan, om de voornaamste hoedanigheden en eigenschappen, die tot een goed Landschapschildery vereischt worden, naauwkeuriger te overweegen. Ik meen, dat het zelve bestaat in een goede schikking der ongelyke voorwerpen, zo in de stoffe, gedaanten en vormsel, als in de koleur; en in de tweede plaats, de getallen en koppeling derzelve; ten derden, in een goede schikking van het licht.

Van de roering in het zelve.

Uit de ongelyke voorwerpen maakt men, door die wel te schikken, de roering en beweging; bestaande in krom, regt, scheef, hoog en laag: en door de koleur werd het zelve veroorzaakt, het eene zwak, dit smeltende, dat krachtig, en 't ander weder hard.

De getallen en hunne koppeling.

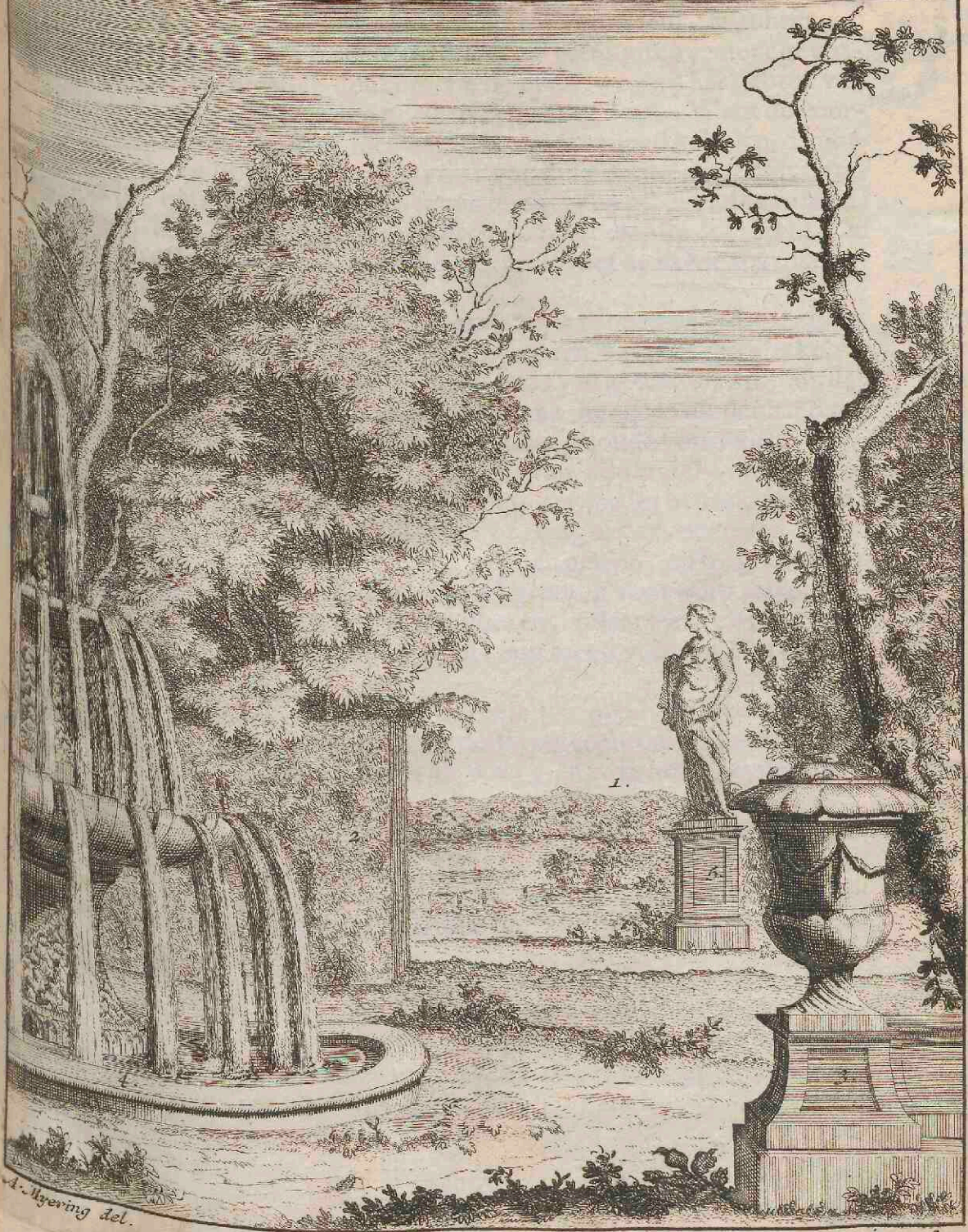
De koppeling bestaat in de byeenplaatsing dezer ongelyke voorwerpen, als van twee lichhaamen op twee verscheidene gronden, waar van dat op de voorgrond het kleinste, en op de tweede het grootste moet weezen; als by voorbeeld, zo een zittend beeld voor komt, zal 'er een staand agter zyn, en op de derde grond weder een leggend, op de vierde een hooggeklommen, en dan vervolgens weder een staand, en zo voort. Even zo moet men handelen met boomen, rotfen, gebouwen, dieren, en alles wat in de Landschappen te pas komt, voor zo veel de ongelykvormige voorwerpen aangaat. In het volgende voorbeeld zal ik die van de ongelyke, zo wel in hunne stoffe als koleur, aanwyzen.

Voorbeeld van de ongelyke voorwerpen en stoffen.

Ik stel dan in een Stuk met het verschiet vyf gronden, waar van de vierde de grootste is; en op de voorgrond plaats ik een vaaze of pot van donkere porfiersteen, getekend No. 3., op de tweede grond een fontein No. 4. en op de derde een groene haage, No. 2. op de vierde een pronkbeeld, No. 5. De vyfde is een laag verschiet, gemerkt No. 1. Dit is nu voor zo verre de wykende gronden aangaat: maar echter moet die zelve schikking mede op een *parallele* of gelyke grond waargenomen worden.

Van het licht.

Belangende het licht, deszelfs voornaamste reddering bestaat in bruin en donker, tegens licht en noch lichter: maar wanneer twee lichten tegen malkander afsteeken zullen, zo moet het noodzaakelyk met

A. Myering del.

C. v. Jagen fec.

met de koleur gevonden werden. Als by voorbeeld, wanneer een verlicht beeld tegen het heldere verschiet zal uitmunten, moet gewislyk het eerstgenocmde donkerverwig zyn, wegens het gebrek van schaduwe: als dan zal het een goede uitwerking doen. Want de voornaamste reddering bestaat hier in, dat een gloeiend gekoleurd voorwerp tegen een licht, flauw en zwak verschiet aankome: daar en tegen lichte en zwakke koleuren tegen donkere en gloeiende gronden: het voorste en krachtigste voorwerp tegen het diepste doorzicht, en de verder afgelegene tegens ondiepe: en zo met de lichte tegens donkere, over en weder over.

Donker tegens licht en ook anders om geplaast.

Daar en boven dient een Konstenaar waar te neemen, dat 'er geen twee lichten boven malkander mogen zyn, ten ware het een merkelyk in kracht van het ander verscheelde, het zy in koleur of tint; op dat het eene in het ander niet kome te vloeyen: het geen uit der hand gezien zynde, een zeer wanschapene samenhang zoude vertoonen.

Geen twee lichten mogen boven malkander zyn.

Behalven dat moet altyd een gedeelte van 't doorzicht verbroomen zyn, en aan d'eene of d'andere zyde het oog nader bepaald werden, het zy met een bosch, rots, gebouw, of eenig ander voorwerp. Ook moet een Stuk van den *horizont* altyd worden gezien, en by gebrek van dien het een of 't ander *paralel* of gelykgrondig voorwerp aangewezen, het zy door een muur vlak van vooren, pilaarwerk, of iets diergelyks. Door deze dingen word het oog meest voldaan, en de welstand daar in gebragt.

Het doorzicht hoe verbroomen.

Niemand kan betwiften, dat de ongelyke getallen de volmaaktste zyn; gelyk zulks genoegzaam door de Wysgeeren en Wiskonstenaars is aangetoond. Dit getal neem ik waar, en volg het in myne schikking der beelden aldus.

Koppeling der beelden door oneevenne getallen.

Eerst stel ik een beeld op de voorgrond; dan drie op de tweede; dan twee op de derde; dan vier op de vierde; en dan wederom een, en zo voort, zo op een gelyke grond als agter malkanderen: welke ongelyke getallen in de koppeling geensins van 't minste belang in de Landschappen zyn.

In de koleur, die wy daar even aangeroerd hebben, is dit mede een van de aanmerkelykste zaaken; naamentlyk, dat de voornaamste koleur welke in het Stuk regeert en de beste plaats heeft, nergens meêr gezien werde, dan met kleene partyen, dat is te zeggen minder in schoonheid, quantiteit, en waardigheid.

Van de voornaamste koleur.

Van het Stoffeeren der Landschappen.

DERDE HOOFDSTUK.

Byzondere
verkiezing
der Land-
schapschil-
ders.

Gebrek eens
Landschap-
schilders, en
de tegenwer-
ping daar
over.

Zyn eigen
Landschaps-
stoffeeren is
't beste.

Des Schry-
vers gevoe-
len hier om-
trent.

Het is geen vreemde zaak, dat ieder Landschapschilder een byzon-
dere neiging tot deze of geene verkiezing heeft; de een tot wilde
en woeste gezichten, en de ander tot stille en zedige; weder een der-
de tot noordsche of koude, tot zon- en maaneschynen, watervallen
en duinen, water en boschachtige gezichten; en ieder dus na zyne vrye
keur: vermits het meeste deel der menschen, door een wonderlyke
schikking, de gaaven der natuur meer toegedaan schynt te weezen,
als de hemelsche, die ons het geheele en het volmaaktste voorstellen;
zulks dat men niet meer als een gedeelte zoekt, daar het alles te beko-
men is: 't welk voortspruit uit oorzaak der jonge onervarenheid, aan
welke de grondige kennis ontbreekt, en die by gevolg van de dingen
niet kan oordeelen, wat best, schoonst, en voordeeligst, ja waar toe
zy bekwaam zyn. Maar het vreemdste en onbegrypelykste van alle
zaaken is, dat veele Landschapschilders hunne eigene Stukken niet
kunnen stoffeeren. Hier op zou iemand mogen tegenwerpen, dat, ver-
mits zy zich daar in niet geoeffend hebben, zy liever met hunne enkele
doorzichten willen te vrede zyn, als de byzonderheden, die noch
daar by vereischt worden, niet wel te doen; en dat zy daarom, des
noodts zynde, den Eigenaar daar voor laten zorgen. Dit is een beklaa-
gelyke zaak, dat men zonder eens anders hulp zyn eigen werk niet kan
volvoeren. Dierhalven blykt het, en het is ook een deftige zaak, dat
een Landschapschilder zyn eigen werk stoffeert, het zy uit eigene vin-
ding of byeen gezocht: want het is zeker, dat, by aldien hy zyne konst
wel verstaat, hy ook best weet wat in zyn Schildery natuurlykst voegt;
niet bestaande in beuzelingen, of beelden die niet met al beduiden: maar
met geschiedenissen, verdichtfelen of gelykenissen door stoffagie die
het werk verheerlyken, 't zy die genomen zyn uit den *Bybel*, *Ovidius*,
of uit *Esopus*. Doch dit gebeurt heel zelden; vermits het meeste deel
of geen tyd, of geen lust tot het leezen van zodanige boeken heeft: maar
wat my aangaat, ik waar liever zonder prenten of tekeningen, als zon-
der boeken. Ik, alzo ik een Beeldschilder ben, neem boeken met be-
schryvingen van landschappen en dieren: maar als ik een Landschap-
schilder was, zou ik my voorzien met geschiedboeken. Want wat zou-
de het my baaten, dat ik my oeffende in een byzonder ding alleen 't welk
ik

ik bereidts in myne magt had, en andere liet vaaren die ik noodzaakelyk moest weeten? Dát ik alreede weet, behoef ik niet te leeren: ook kan men onmogelyk tot kennis en weetenschap komen van dingen die men niet wil onderzoeken. Heb ik tyd om alle nieuwigheden te doorsnuffelen en te leezen, waarom ook niet voor 't geen my noodig is? Is 't een nieuwsgierigheid, die ik heb, om te weeten hoe het met den oorlog staat, of het verlangen na de vrede, op dat het alsdan met de konst te beter zou gaan? wat zal my de vrede helpen, als ik my niet bekwaam wil maaken om alsdan, wanneer zy verschynt, voordeel te genieten?

Maar dewyl 'er weinige of geene Schilders zyn, die geen byzondere en eigene manier hebben; zo zyn 'er ook weinige bekwaam om die zelve te kunnen stoffeeren; want ieder is altyd gretig om in het een of 't ander uit te munten, en zich door een zekere vreemdigheid kenbaar te maaken; waarom zy dikwils die zaak meer verergeren als verbeteren, 't zy met schoone koléuren, wilde kleéren, vlakke en zonachtige daagingen, of rond en dommelachtig: welke dingen hen onmogelyk schynen te vermyden, alzo hunne meeste kragt daar in bestaat, en ook dikwils in 't stoffeeren van anderer werken dezelve van een verkeerde uitwerking doen zyn. Daar en boven staat noch aan te merken, dat 'er twederley soorten zyn van stoffagien, noodzaakelyke en onnoodzaakelyke. De noodzaakelyke zyn die, welke tot de zaak behooren, als onroerende en vaste. De onnoodzaakelyke zyn roerende, als menschen, beesten, vogelen, en diergelyke; welke, ten opzichte der Landschappen, niet noodzaakelyk kunnen aangemerkt worden, maar alleenlyk strekken om het leven daar in te brengen, ten einde zulks het oog niet moge verveelen, maar behaagelyk voorkomen.

Om hier myne gedachten klaarder uit te drukken, zullen wy overweegen wat een Schilder omtrent het stoffeeren heeft waar te neemen, en te vermyden.

Ik stel dan in de eerste plaats, dat het onbetaamelyk zoude weezen een vrouwmensch by of omtrent een *Priapus*, of diergelyken Afgod, alleen te stellen om te rusten, veel minder in gezelschap van mannen daar by te zyn, ten ware dat men daar mede te kennen wilde geeven, dat zy een ligtekooy of hoer was. Ook is het oncigen, dat een vrouw, fatsoenlyk gekleed, aan den weg of in een bosch op de grond alleen zal gaan zitten, of staan praaten met volk van veel geringer staat. Het is veel beter, dat men een man doe zitten en een vrouw voorby gaan, dan dat de vrouw zit en de man voorby gaat, of daar mede staat en praat, ten ware dat hy na den weg vraagde. Het is ook veel beter, dat

Daar zyn weinige Schilders bekwaam om alle Landschappen te stoffeeren.

Dat 'er twederley soort van stoffagien zyn, te weten noodzaakelyke en onnoodzaakelyke.

Noodwendige waarnemingen in het stoffeeren.

dat de zittende den weg wyft, als de voorby gaande. Als 'er een deel volks, zo mannen als vrouwen, in een gezelschap is, zo laat de mannen niet leedig gaan, en de vrouwen belaauden. Als een vrouw ergens alleen rust, laat zy geen meêr ballast by haar hebben, als zy behoorlyk alleen kan draagen, het zy pakken, koffers, of potten. Een vrouw van aanzien zal nooit alleen reizen door bosfchen en dalen, voornaamentlyk als zy jong is: ten minften zal zy een meisje of kind by haar hebben. De herders, herderinnen, boeren en boerinnen voegen wel by malkander. Daar geen fchaapen zyn, past ook geen hoeder noch fluter, noch meisjes met bloemekransen: want die luiden komen niet op het veld om te zitten praaten, maar om te werken. Het is beter, dat men vraagt waar de herder is, als waar de fchaapen zyn. De kinderen der landluiden zyn des zomers zelden in huis, maar altyd buiten op het veld by de ouders, zoekende vogelnesjes, verzaamelen de hout, graavende kuiltjes, of plukkende bloemen, vleggende kranfen, en meer andere kinderlykheden bedryvende. In wilde offerhanden, of boerenvreugden en feesten, zal men geen lieden van aanzien vermengen zonder wettige oorzaak, ten ware dat zy, als toezinders, een weinig daar van afgecheiden waaren; doch voor al geen oude luiden, vermits die gemeenlyk geen behagen in zulke dingen hebben, voornaamentlyk de mannen.

Aanmerking
op de plaat-
fing en ei-
genfchappen
van ftoffre-
ten.

Het is tegen de natuur en reden ftrydende, dat men tot het vieren van een vrolyk feest een droevige plaats zal verkiefen, en om een treurige te verbeelden een vermaakelyke uitzoeken, welke verciend zy met beeldwerk en fonteinen, ten ware het voorwerp der gefchiedenis zulks vereifchte en medebragt. In dit alles wel te onderfcheiden, en waar te neemen, kan men een vernuftig Meester kennen.

Gelukkig is die Landschapschilder, welke zyne bebeelding of ftoffagie na zyn Landschap, en het Landschap na de ftoffagie weet te fchikken; maakende, dat dus het een en het ander moet aangemerkt werden: maar noch meerder achtung is hy waardig, als hy alles weet te voegen na het Landschap. Worden dan de beelden of ftoffagie minder geacht als het Landschap, zulks moet hem leed zyn: doch in zich zelve is hy geruft, als hy geduurig voor heeft het een zo goed als het ander te maaken. Zodanig een is boven veele anderen te achten, die zulks niet zyn: want zich altyd met printen of eens anders werk te behelpen, is het rechte middel niet om Meester te werden. Men verlaat zich al te veel daar op. Niet dat ik het wraak, dewyl 'er de geest door opgewekt werd: ja ik bevind zelfs, dat ik zonder dat middel daar niet toe gekomen zou zyn. Maar men moet wel onderricht weezen, hoe verre men zich

zich met raapen bezig mag houden, om niet in een algemeene dwaaling te vervallen, uit welke men daar na bezwaarlyk kan gered werden: waar uit dit spreekwoord is voortgekomen, *de raapen zyn goed als ze wel gestoofd zyn.*

Laat ons nu tot de onroerende stoffagie eens overgaan, en daar in aanmerken dat 'er niets zo verdrietig in een Landschap is, als dat de huizen altyd achter tegen het verschiet zyn, en men ter zyde niets als boomen, heuvelen, of ter naauwer nood een steen of twee op malkanderen gewaar word. Deze herhaaling moet den aanschouwer zeer verveelen; weshalven het geen wonder is dat die, welke de Bouwkunde niet verstaan, de zelve zo veel myden als zy kunnen: maar het verwondert my, dat veele Landschapschilders die konst niet weeten willen, ja die liever nooit vertoonen, hoe schoon zy ook zyn mag, dan de moeite te neemen om daar wat van te leeren en te onderzoeken, of om anderer modellen na te volgen, die in zulk een overvloed, en tot dien einde, gemaakt zyn. Immers kan men daar gemakelyk toe komen, behalven dat het zulk een schoone welstand in een Stuk brengt. Ik heb lang na de oorzaak daar van gezogt, maar geene konnen vinden die voldoende, en op de reden gegrond was, dan deze alleen, dat de genegenheid daar toe ontbreekt, en hun de deugd en achting daar van onbewust is: want te zeggen, dat de Landschappen alleen bestaan in boomen, bergen, en groene velden zonder huizen; en als 'er huizen, gebouwen, ruinen, of triomfboogen in zyn, dat het dan geen Landschap meêr is: zulks is onkundig geredeneerd; dewyl het ontwyffelbaar is, dat een historie in een Landschap voor geen Landschap aangezien zal werden, noch een Stuk met huizen, gebouwen, en eenige boomtjes voor Landschap noch Geschiedenis, maar voor een gezicht met gebouwen. Een Landschap, met honderd kleine beelden gestoffeerd, zal voor geen beeldstuk doorgaan: maar zonder beelden of huizen is 't een wildernis of een onbewoond land, daar de pestilentie regeert, en by gevolg daar geen huizen getimmerd worden. Het zou nog wel wat gelyken, dat het in een Groenlandts gezicht was.

Oorzaak van het gebrek in Gebouwschilders.

Van de onroerende Stoffagie, zo van Graven en Tombes, als Huizen, Tuinen, en diergelyke.

VIERDE HOOFDSTUK.

De graven of tombes, die men in de Landschappen maakt, hebben een byzondere opmerkinge noodig; alzo zy niet alleen een

Noodzaakelykheid van dit wel op te merken.

goede welstand, maar daar en boven een waarfchynlyke eigenfchap aan die plaats geeven daar zy geleezen zyn of ftaan, op dat zy niet ftrydig werden tegens de waarheid en den tyd. Het is dan het zekerfte, dat men, wanneer men zodanig een metzelwerk opregt, daar toe voor eerft een plaats verkieze de zaak en 't voorwerp eigen, om van de voorbygangens gezien te worden, en hen tot aandachtigheid te brengen: waarom zy dan dikwils minder of meerder prachtig en cierlyk werden uitgewerkt na de hoedanigheid, ftaat, en eerwaardigheid der overleedenen of der ftigteren dezer gedenktekenen. Men ziet ze gewoonlyk omtrent de gemeene wegen, op het veld, of aan den ingang van een donker bosch geplaatft, ook wel in het bosch zelve, echter op zodanig een wyze dat men daar gemakkelyk by kan komen, en in het doorgaan dezelve zien. Is het zaake dat zy koftelyk uitgewerkt zyn met beelden en andere cieraadjen, dan werden zy zekerlyk wel bezorgd tegens alle ongemakken des tydts. Sommige werden met verwulffels overdekt, ook wel met kleine voorgevelen of frontefpieffen, fteunende op kolommen, zettende op dezelve een kopere vaas of keteltje van metaal, en aan wederzyde twee kindertjes op spillen draaijende na dat de wind hen voert, met een kloppertje van ftaal in de hand, waar mede zy, dus bewoogen zynde, op dezen ketel ftaan, en een groot geluid geeven, als de wind fterk waait, uit oorzaak van zekere holligheid die zy in den rug hebben. Dat gefchiedde, zeggen zy, om de duivelen en kwaade geeften door dat geluid te verdryven, die zy waanden dat gemeenlyk om de graven zworven. Sommige wierden met kleine borftweeringen beflooten voor den noorden wind. Men ftelt ze meeft altyd op hooge gronden, of heuveltjes, voornaamentlyk in woefte landen: en men behoeft ook niet te twyffelen dat ze op vaste fondamenten ftaan, alfchoon men ze fomtydts hier en daar ziet omgevallen, of gezonken; vermits 'er niets in de waereld is, dat niet onder den vernielenden tyd moet buigen, al waar het noch zo vast en fterk. Het is niet buiten waarfchynlykheid, dat 'er omtrent zulke plaatsfent zitbanken gevonden wierden om te rusten; en om het volk des te meerder aan te lokken, hebben zy 'er fomtydts fonteinen by gemaakt. Men plagt gemeenlyk de afche der overleedenen in zekere urnen of buffen te doen, welke boven op de tomben gezet wierden, of in een holle nis daar by zynde, heel cierlyk met hieroglyfifche letteren of characters behouwen. Deze graven of begraafplaatsen zyn ontallyk voorzien met zinnebeelden en figuren, door welke men altyd kan zien en verftaan of ze een Held, Wysgeer, Staatsbedienaar, Herder, Boschgod, of iemand anders toegeëigend zyn geweest, zo men de oude Schryvers en

So wegens de ftaat.

Als plaatfing.

Voorzorg der Ouden omtrent hunne Begraafplaatsen gebruikt.

Vooraa-mentlyk omtrent de verbrande afche.

en Overblyffelen mag gelooven. Het zou te lang vallen hier alle die byzonderheden te verhaalen: en vermits deze dingen alleenlyk dienen tot een bywerk voor de Schilders, oordeel ik het hier mede genoeg te zyn, als ik 't geen der zelve stoffe aangaat, daar noch bygevoegd zal hebben. Deze zyn veelerley, gelyk als van porfier, jaspis, allerhande soort van marmer, zo rood, zwart, als wit, koper, en metaal, ook van geringer steen. Men vind 'er dikwils een altaar staan, waar op men plagt aan de gedachtenis der overleedenen te offeren.

Van de Land- en Boerenhuizen, en andere Stoffagien.

De boeren- of landhuizen ziet men gemeenlyk laag van verdieping; zynde alle hunne meeste gelegenheid en uitgestrektheid beneden: en vermits die luiden weinige goederen, ja niet meêr als zy tot hunne nooddrift van nooden hebben, bezitten, zyn 'er ook niet veele kamers of zolderingen in hunne wooningen: maar zy zyn slegt en eenvoudig, zonder cieraad, meest van hout of geringe steen. Daar en boven hebben zy noch order, noch schikking, noch verdeling. Zy vlegten ze met riet of biezen door malkanderen, en plakken of smeeren die met kley. De daken zyn doorgaans met riet of zooden bedekt. Zy laten weinig licht daar invallen; zynde gemeenlyk wat donker van binnen, en van buiten met zekere koleur licht bestreken, rood, wit, ook graauw, waar door men ze van heel verre kan beoogen. Zy hebben veelmaals putten of waterbakken daar omtrent, en ook fonteynen of regenbakken uit een boom gehold, of wel van steen gemetseld. De fonteynen zyn slegt, en van weinig konst: maar wanneer ze dicht aan de stad leggen, zyn ze groots en prachtig gebouwd met pronkbeelden en andere cieraaden. Men vind ook vazen, of sierlyke potten, met basreleves, op hooge pedestallen staande; en die zyn zo hoog, dat ze boven het bereik der handen staan, op dat men ze niet stukken zoude breeken, somtydts wat vergaan en gebroken, of geschonden door den tyd en de regen, en ook door de wreede moetwil der barbaaren en soldaaten: het geen men bespeuren kan aan de stukken en brokken der kolommen en pilaaren die men hier en daar op de wegen, en ook wel daar by, vind leggen, ook stukken van friessen met basreleves en schoone kornissen, welker overblyfzelen, nevens die der fondamenten, noch zyn blyven staan. Daar en daar omtrent ziet men ook brokken van kolossen of groote beelden; en men vind 'er die noch half begraaven, of celders in een moeras gevallen leggen. Desgelyks ziet men in de bos-

Beschryving
der Boeren-
hutzen, of
huizen.

Der Fontey-
nen.

Der Pede-
stallen, en
Fylaaren.

En gebroo-
kene en onde-
beelden, ne-
vens hun ge-
bruik in de
Aaloudheid.

schen leeuwen en leeuwinnen van steen op pedestallen rustende, welke water uit hunne muilen spuigen. Op beide de zyden der borstweringen plagt men in de oudheid wel Sfinxen te leggen, als de zin niet en slaat op de verborgenheid der weetenschappen: want alsdan worden zy gemeenlyk tot steunsels der kolommen, piramides en tombes gebruikt. Men plagt ook, en het is noch wel in gebruik, eenige steenhopen op te regten met opschriften of *caracters*, ook wel paalen tot wegwyzers, of ook wel beelden tot het zelve gebruik, voornaamentlyk op kromme en kruiswegen, alwaar men veelmaals ook *Termen* ziet, inzonderheid aan de einden van de wegen of laanen, vooral wanneer een moeras, water, of eenige andere ongelegenheid, de wegen doorsnyden, om de reizigers te waarschouwen voor een naakend ongeval; waar van ook hun naam van *Termen* zynen oorspronk heeft, dat is te zeggen bepaaling of het uiterste eind. Deze *Termen* zyn als een omgekeerde Piramide, vierkantig, daar een hoofd boven op staat, met den mond wyd gaapende, meest van koper of metaal, in welker opening van den mond de wind, door zyne speeling, een groot geluid maakte. Alle deze dingen hebben een byzondere welstand, en geeven aan de Stukken een ongemeene grootsheid, als zy wel geplaatst en gevoegelyk te pas gebragt worden, voornaamentlyk in Landschappen: en het is ongetwyffeld de allerbeste en grootste manier. Hier zal ik dit Hoofdstuk besluiten, met waarschouwinge dat men ze niet al te veel gebruike, noch twee maal een en dezelve zonder verandering; op dat het niet verveele: 't welk den maker meer schande en schade, als eer en voordeel, zou aanbren- gen.

Van de schoone Koloreering in Landschappen.

V Y F D E H O O F D S T U K.

Vermoogen-
de kracht der
Lente.

Indien 'er iets bekoorlyk is voor het gezicht, ik meen dat zulks het schoone groen der boomen is. Met welk een zucht verlangen wy na het lieffelyk voorjaar! Is 'er iets dat onze oogen meer verkwikt dan het eerst uitlopende groen? De krachten, geesten, en vrolyke lusten schynen alsdan in alle schepselen te herleeven. Indien het wezendlyk gezicht zulke krachten heeft, niet veel mindere werden 'er gevonden in het beschouwen van een konstig en bekoorlyk Landschap, waar in het heldere groen, een der aantlokkelykste koleuren, het oppergezag voert.

En het
schoone
groen.

Maar dat een Landschap, geheel uit groen geschilderd, bekooren kan

kan, zulks is niet gelooffelyk; alzo min als een uit vuile en graauw-groene koleuren ons oog kan vermaaken. Niet dat men ook, om een schoon groen te hebben, het Spaanschgroen moet gebruiken: want hoewel dit het schoonste zy, is het nochtans het aangenaamste en lief-felykste in 't oog niet, te meer doordien het zo geweldig versterft en van koleur verandert.

Deugden en gebreken van het Spaansch Groen.

Doch het geen beklagd moet worden, is dat menschen, die voor goede en ervarene Konstenaars in het Landschapschilderen willen doorgaan, dat, zeg ik, de zulke het schoone groen geheel uit hunne Schilderyen verbannen, en, in plaats van 't zelve, zwart, geel, en meer diergelyke vaale koleuren daar in brengen.

Wel is waar, dat alle groene planten en kruiden zo wel in hunne aart, eigenschap, als gedaante en koleur verschillende, en de sommige schoon groen, die blaauw, deze geel of ros, eenige graauw, andere berg-, moeras- en ettelyke waterachtig van koleur zyn: doch de konst leert ons niet het verdorvene en slegtste, maar dat bekoorlyk en aangenaam voor het gezicht is, na te bootsen: en zelfs onder de verschillende der genoemde planten vind men ieder in zyne soort, geringe, gemeene, schoone, en allerschoonste.

Verschiendheid der koleur in de groene Planten.

Zegt men nu, dat een Konstenaar alles moet verbeelden, zo wel het schoon als het onschoon, en dat hy maar een aap van de natuur is; ik stem het toe: maar hy moet een nabootser der welgestelde natuur zyn, en haare heerlykste deelen op het eierlykst afmaalen.

Met myne stelling, dat het schoone groen in een Landschap het beste en bekoorlykste is, wil ik geen toestemming geeven aan het dwaalende gevoelen der geenens, welke waanen, dat men gecne koleuren te schoon kan maaken, al verbeelde men dezelve schoonder als de natuur, zo wel in een Geschiedenis als Landschap. In het Hoofdstuk van de houding en plaatsing der koleuren word hier breeder van gesproken: en wat voordeel konnen dan de koleuren op malkander doen? Wat is anders de *harmonie* of zamenbinding der koleuren, wanneer daar, even als in de Zangkunst, geen hooge en laage toonen in overeenstemmen? Wat zal het goud tegens goud, of wat de paerlen tegens de paerlen uitmunten? Indien alles uit eene van deze beide dierbaare stoffen was, zo zoude de kostelykheid zich niet eens aan ons oog vertoonen. Zegt de spreuk niet, *Tenuis ornant diademata cunæ*: dat is, de geringe schelpen vercierren de kroonen.

Redeneering over de schoone koleur.

Veele gebreken ziet men aan Schilders omtrent deze zaak, die, hoe wichtig een grondregel het zy, echter by hen niet in achtgenomen word.

Voorbeeld
van een gro-
ve mislag.

Ik zal eens een aanmerkelyk voorbeeld daar van aanwyzen. Zeker Schilder had onder anderen ook een Landschap geschilderd, waar in de voorste en tweede grond, met alles wat daar toe behoorde, zich schoon en natuurlyk vertoonde. Beelden en stoffagie, alles hield zich wel. Maar op de derde grond was alles graauw en vuil gemaakt: en op deze grond had hy een mannetje geplaatst, hebbende een schoone *Ultramarine* rok aan, welke, al ware het op de voorgrond geschilderd geweest, niet schoonder kon zyn. Hoewel hem nu aangetoond wierd, dat die twee dingen onnatuurlyk en strydig waren, naamentlyk het vuile en bemorste groen en zulk een schoon blaauw kleed, 't welk daar en boven, om dat het in de zon ging, zo helder en schoon in de schaduwe als op den dag was geschilderd, had zyn licht meerder gebroken moeten zyn: doch daar het voornaamentlyk op aan kwam, is dat het groen in 't verschiet te veel verbroken was; dewyl men op de zelve afstand zulk een schoon blaauw kleed niet onverminderd en onbemorst kon beschouwen, daar het groen zo zeer was te niet gedaan. Dit dient tot een voorbeeld, om aan te wyzen, dat men zo ligt de partyen niet moet bemorsen noch verbreeken, inzonderheid niet zo schielyk; alhoewel men het door veele ziet doen, om hunne voorste partyen schoon en krachtig te doen voorkomen. De natuur geeft zo een schielyke verandering voor ons gezicht niet, noch het heldere weêr zulk een nevelachtige deizigheid in zonnenschyn.

Van het slaan en Modellen der Boomen na het leven.

Z E S D E H O O F D S T U K .

Kwade ma-
nier van vee-
le Konste-
naars hierin.

Het baart aan veele Konstenaars een groote mocite eer zy een be-
kwaame handeling omtrent het slaan der meijen en bladeren vin-
den. De meeste schikken zich in dit geval na de manier van dezen vin-
geenen Meester, zonder na het leeven hun werk te richten, en hunnen
arbeid daar aan te besteeden. Hier door word het loof der boomen ge-
meenlyk styf, en alles op eene en dezelve manier; zulks dat men den
olm niet van de wilge, de eyke van de linden, en zo allen byzonderen
aart der boomen in hunne Schilderyen kan onderscheiden.

Middelen
om dit ge-
brek voor te
komen.

De natuur leert ons, dat wy hen van verre, zo wel door hunne ver-
schillende koleuren, als gewas en gedaante van kruin, kunnen ken-
nen. Om nu wel en voorzichtig te doen, en tot de hoogste trap in
deze Konstoeffening te geraaken, behoort men op het leeven naauw-
keu-

keurig te letten, en het byzonder foort van groen en loof waar te nemen, op hunnen verre afstand gezien zynde, en overweegen of zy dicht en masfief zyn, dan yl van bladen en takken, en of dezelve by bosjes of eenpaarig aan hunne takken hangen. Men lette met aandacht op de verschillendheid hunner koleuren, zo wel in hunnen opgang, volkomenen stand en verval, als in de byzondere foort; daar en boven, hoe lang en kort van ftam die zyn, of dezelve regt of krom waffen, in drooge of waterachtige plaatsen.

Een andere zaak, die heel veel moeite, maar de grootste welstand byzet, is de rondigheid der boomen. Om hier een goed middel toe te geeven, tot voorkoming van dit kwaad, dient men te overweegen hoe groot den omkring van uwen boom zy, het zy dertig of veertig voeten. De opperfte rondigheid en verheevenheid, die na u toekomt, moet het sterkste en krachtigste gedaagd en gefchaduwd zyn, en vervolgens van vyf tot vyf, of van zes tot zes voeten de tinten verminderen, en op de kant in de lucht of ander bywerk smelten, niettegenstaande dat het licht op zyde mogt in het Stuk vallen: want het zelve treft en raakt ook zo veel te krachtiger, als het meer na u toefchiet. En of men in die gelegenheid de uiterfte kantigheden verlicht en hoogt, zulks kan tot de rondigheid niets doen, vermits het licht te fchielyk afloopt: en het zelve eenmaal te sterk gefchilderd hebbende, kan men het, zonder het eenigfins morsfig en brodachtig te maaken, niet door het overschommelen verhelpen; vermits zulks altyd by de andere partyen zal afsteeken, zo in koleur als netheid.

Daar en boven is 'er een groot onderscheid tuffchen de verschillendheid der stammen, zo wel als tuffchen het byzonder loof. Deze zyn fchoonder en fchilderachtiger als de andere; wederom die regter en gaaver; geene weder in koleur van de andere verfeelende, enz. Maar het gewigtigste, waar op men letten moet, is, dat men niet het Eifchen- of Lindenloof op een Eykenftam plaatfe, noch het Wilgen op een Olm: want het eigen loof moet uit zyne eigene ftam fpruiten; hoewel 'er veele geen acht op slaan, als het maar wel staat. Ook moet het jonge en fchoone loof niet op een oude ftam gevoegd worden: want het eerfte is even als een menschenhoofd, op het lyf van een aap gefield; en het ander, een jonge kindertronie op een vervallen en door ouderdom verzwakt ligchaam.

Veeltydts ziet men ook in Landschappen, door een gemeen licht gedaagd, het loof der boomen zeer fcherp en kantig tegens de lucht verbeelden; daar de natuur ons in tegendeel leert, dat zelfs het loof der voorfte boomen in de lucht op haare uiterfte kantigheden smelt, en

Middelen tot de ronding van het loof.

Opmerking wegens het plaatsen van het loof op hunne eigene stammen.

dommelachtig daar tegenuitkomt; en in 't verschiet noch veel twyfelachtiger.

Van de plaatsing der Landschappen, en der geene die men Weérgaâs noemd.

Z E V E N D E H O O F D S T U K .

Ik vind geen ding onvoordecliger en onvermaakelyker voor een Schilder, als zich altoos aan eene manier van verbeelding te houden. De natuur zelve moet hen van hunne eenzinnigheid overtuigen; en niet alleen deze, maar ook de volgende regelen.

Redenen om een Schilder tot verandering van verkiezing te beweegen.

Eerstelyk, de verschillende plaatsfen, in welke de Schilderyen gesteld worden: want daar is niemand, die my wedspreken zal in het stellen, dat ieder Stuk op alle plaats past. Wanneer ik zo weinig verandering in de trant eens Meesters bespeur, oordeel ik, dat het de regte Meester niet is: want die zulks is, laat de rykdom van zynen geest blyken.

Ten anderen, moet hy zich in zyne Ordinantie na de zinnelykheid des Eigenaars voegen, zo verre als de reden het toelaat; en zyne volstrekte en eenzinnige wil niet tegens de grondregelen der konst en welstand aanloopen.

Belangende de eerste reden, het beloop der Natuur leert hem zyne misflag erkennen. Doet zy ons niet een heldere zonneshyn en aangenaam weder na een zwaaren storm met meerder aanmerking en vervrolyking beschouwen? Oordeelt men, dat zulks in een Schildery minder uitwerking op onze zinnen doen zoude? gewisselyk neen. Zelfs is 'er geen landstreek zo arm, of in minder als drie mylen landts zal een geheel andere streek landschaps zich opdoen. Hoe kan hem ook onvermaakelyk voorkomen, somtydts zulk een storm weder, daar na bezadigd, en dan weder een vrolyke zonneshyn te maaken? Want de merkelyke ongelykheid baart de verschillende verandering; en deze bekoort het oog. Dan ziet men eens een donkere bosschaadje, dan weder een wildernis, daar na een zedig landschap, enz. De zwaare watervallen, overstallig groote eikeboomen, rotsen, en diergelyke voorwerpen, wel geschilderd, zullen in zodanig een vertrek mede niet mishagen. Op deze wyze zoude men de geheele waereld in 't klein kunnen verbeelden, en, by wyze van spreken, zulks met een opslag van het oog beschouwen.

Want

Want houd zich een Schilder by eene trant, hoe meenigwerf zal hy zyne zwakheid en onvermogen laten blyken? Is het by zonneshyn te verbeelden, wat plaats en zal hy vinden daar alle zyne Stukken wel voegen zullen? Kan hy altyd de zelve in de zonneshyn stellen, om de werking zyner konst en de natuurlykheid te toonen? Men neeme, dat zyn werk also geplaatst wierd, noch is 'er een gebrek: want dan zal het zonlicht in 't Schildery van ter zyde, en de waare zon van voren daar op schynen.

Redenen die een Meester tot de verandering moeten verpligten.

Uit deze reden blykt, dat het gemeen licht niet alleen noodzaakelyk, maar allefins het voordeeligste is, om zyne Kamerstukken daar uit te dagen.

Gemeen licht 't voordeeligste in kamers.

Een goed Konstenaar moet zich voorzichtig gedraagen in het schikken en verkiezen van zyn werk, zorgvuldiglyk acht geevende op de eigenschap der plaats, op dat zyne konst de bouwkunde niet ontbinde, maar veel eêr versterke; maakende de Landschappen, die men natuurlyk wil verbeelden, hoe zy verder van het waare licht, dat in de kamer valt, zyn, zo veel helderder als die naby het zelve zyn: want anders doende, zou het maar een schildery vertoonen.

Opmerking wegens de plaatsing, benevens de verkiezing en verandering van licht.

Het tweede, dat machtig veel tot het cieraad doet, is het waarnemen van goede Wedergaas te maaken: en hoewel dit geslacht van Schilderyen zeer bekend is, werd door vele nochtans daar in gedwaald. Hunne gedachten, noopende wat 'er tot een goede Wedergaas behoort, is zeer verschillende: maar de meeste meenen het te bestaan in een gelykvormigheid van begrip en schikking van voorwerpen, koleur, en daaging: en veele voegen daar by, dat, indien het een een effen Landschap is, het andere desgelyks moet weezen: is het eenerotsachtig, zo moet ook weder het ander zyn; ja zodanig dat, wanneer ze by malkanderen geplaatst worden, het schynen moet als of ze op malkander overgedrukt waren: in beide even veel lucht, of gelykelyk gestopt; beide op de voorgrond of in het verschiet met gelyke stoffagie voorzien: ja met zulk een omzichtigheid, dat in het eene geen witte plek is, die niet in het ander mede gevonden werd.

Van de Wedergaas.

En wat zy zyn naveeler gevoelens.

Myn gevoelen is, dat dit voorige meest uit de eigenzinnigheid van den Konstenaar voortkomt; en dat 'er niets meer in een Wedergaas word vereifcht, als een evengelyk oogpunt en gelykvormigheid der beelden, wanneer ze op een gelyke hoogte hangen moeten: maar die het overige daar by wil gevoegd hebben, zoekt het vyfde rad aan een wagen. Want waarom zoude ik myn vermaak niet mogen hebben, na myne lust in het beschouwen van een naare wildernis te hebben geboet, zulks ook te doen in het zien van een aangenaame vlakke, of in

Des Schryvers bepaa-ling daar omrent.

En zyn gevoel.
voelen.

het verschil van een Landschap met bosch in tegenstelling van een zoe-
te rivierkant en een vermaakelyke doorzicht? My dunkt, de naam
zelf wyft het genoegzaam aan, te weeten dat het twee Stukken zyn
van een gelyke hoogte en breedte, gelykvormig van lyft, hun licht
ontfangende uit eene zelve zyde der plaats daar zy hangen, het zy over
of naait malkander, meest even zwaar of vol werk, gelyke grootte
der beelden, verminderende allengs na het oogpunt. En belangende
de gedachten, of het *concept*, hoe verschillender hoe beter en aange-
naamer; op dat men den ryken en vloeyenden geest des Meesters daar
in gewaar moge werden. Doch een Landschap voegt best by een
Landschap, Gebouw by Gebouw: meer oordeel ik niet dat 'er tot
het maaken van een goede Wederga word vereischt.

Van de Lichten in een Landschap.

A C H T S T E H O O F D S T U K .

Voorinschie-
rende Lich-
ten zwaar
om te ver-
beelden.

Hoewel wyd en breed van de Lichten in het voorgaande Boek ge-
sproken is, vind ik my echter genoodzaakt omtrent de Land-
schappen, en inzonderheid wegens de voorinvallende lichten, in Stuk-
ken welke tegen over de glazen staan, te spreken. Veele Schilders
zyn in die gelegentheid zeer verlegen, en niet zonder reden; want het
is een moeiljk proefftuk van hun vermogen.

Redenen
daar van.

De voornaamste reden is, dat men zich niet kan begeeven tot iets te
ondernemen daar men geene voorbeelden van heeft; en niemand wil
de eerste zyn. Zy geeven voor, dat hunne zwaarigheid meest ont-
staat, om dat zy het licht van vooren hebbende, geene slagschaduwen
op de gronden, en geene schaduwen aan de voorwerpen kunnen maa-
ken, en dezelve alleenlyk door de uiterste diepsels hunne werking, wy-
king, en kracht moeten vinden: even als of de zweevende wolken
geen groote slagschaduwen veroorzaakten; gelyk de ondervinding
ons dagelyks leert. Ten anderen blyden zy stillwygende hunne on-
kunde in de kennis van de kracht en houding der koleuren, in het ver-
kiezen van bruine tegens lichte, en lichte tegens bruine voorwerpen.
Want wanneer men tegen een verschiet van groene boomen licht ge-
koleurde voorwerpen stelt, als wit, koleur de rose, licht en krachtig
geel, en diergelyke koleuren, dan heeft men geen groote schaduwen
van nooden. Wil men voorwerpen tegen een licht gekoleurd gebouw
maa-

Middelen
om het wel
uit te voeren.

maaken, laat ze van bruine en donkere koleuren zyn; of een pot of vaaze van een gloeiende en bruine koleur, en daar tegen wederom een lichter voorwerp: en tegen het verschiet werd het voorwerk, door de vermindering der tinten, in kracht hersteld; dewyl alles, wat wykt, duisterder en dommeliger word; zo als in tegendeel de schaduwen, hoe verder af, hoe flauwer of zwakker werden. Daar en boven kan men een groote reddering bekomen door de gronden, deze lichtgeel, de andere groen, die blaauwachtig, en zo met hunne byzondere eigenschappen; als wy verder zullen aanwyzen.

Door de koleuren en byzondere gronden.

Wat de beelden belangt, die kunnen een genoegsaame en natuurlyke schaduwzyde hebben, waar door zy zich kunnen redder: want die aan de meest van het licht afwykende zyde des Stuks zyn, zullen veel meer schaduw ontfangen, als die in de midden staan, en ook een flagschaduw, om dat zy zo verre van het oogpunt afwyken, en hoe verder hoe meêr.

En omtrent de beelden.

Men begrypt dan ook wel, als men daar eenige huizen, of andere opstaande werken, na het oogpunt wykende, heel ter zyde stelde de eene hoog en d'andere laag, 't zy een grot daar men door ziet, daar weêr wat anders met gekartelde steen, of borstweeringen, enz. en daar voor een water als een gragt of vyver, langs welkers kant of boord eenige potten of pronkbeelden op pedestallen stonden: dat deze voorwerpen dan, schoon zy geen volkomene schaduw hadden, echter ten opzichte van het licht daar genoegsaam toe zouden strekken. Dat niet alleen; maar het een zou tegen het ander noch eenige flagschaduw geven: 't welk een groote welstand en sierlykheid aan het geheele werk zoude byzetten.

Andere hulpmiddelen in 't Landschap.

Werpt iemand my tegen, dat zulks te veel geweld aan die voorwerpen, welke buiten het Stuk zyn, zoude veroorzaaken, en dat het by gevolg in de midden leedig zou zyn, en derhalven het oog te veel na de zyde getrokken worden; daar en boven, dat alsdan de beide hoeken des Stuks geslooten zouden weezen:

Tegenwerping.

Dezen antwoord ik, dat, by aldien zy op zulk een grond, als boven aangewezen is, hunne Ordinantien schikken, de koleuren wel verkiezen, en by malkander voegen, zy hun groot licht in de midden het krachtigst, en aan de zyde hun werk meêr gebonden zullen vinden; en hier en daar eenige pedestallen met vaazen tegen de groote vlakke donkerheid der gebouwen geplaatst zynde, zou zulks een deftige luister en werking daar in brengen.

Opgeloft.

Veele durven geen flagschaduwen in dusdanig een voorinvallend licht op de voorgrond brengen, om dat groot licht een weinig te breeken

Andere zwaarigheid voorgesteld.

ken en te doen wyken; zeggende, dat hunne *balustrade* of borst weert zulks bedekt; en zich inbeeldende, dat 'er geen meer flagschaduw op de grond kan gezien werden als die van de baluister: maar zy zyn verre mis. Zy staan en beschouwen de plaats, en denken niet op het werk dat boven hun hoofd gebouwd is, hoe hooge verdiepingen en hoe gróote flagschaduw die dingen op de inwykende voorgrond moeten veroorzaaken, welke zy zich dienen te verbeelden buitens huis te kunnen zien, boven de opening van het Stuk: want hoewel het geheel een vierkante muur staat, werd door hun konstwerk hier een geheel open vak in de kamer vertoond, waar van het licht derzelve vlak daar in slaat.

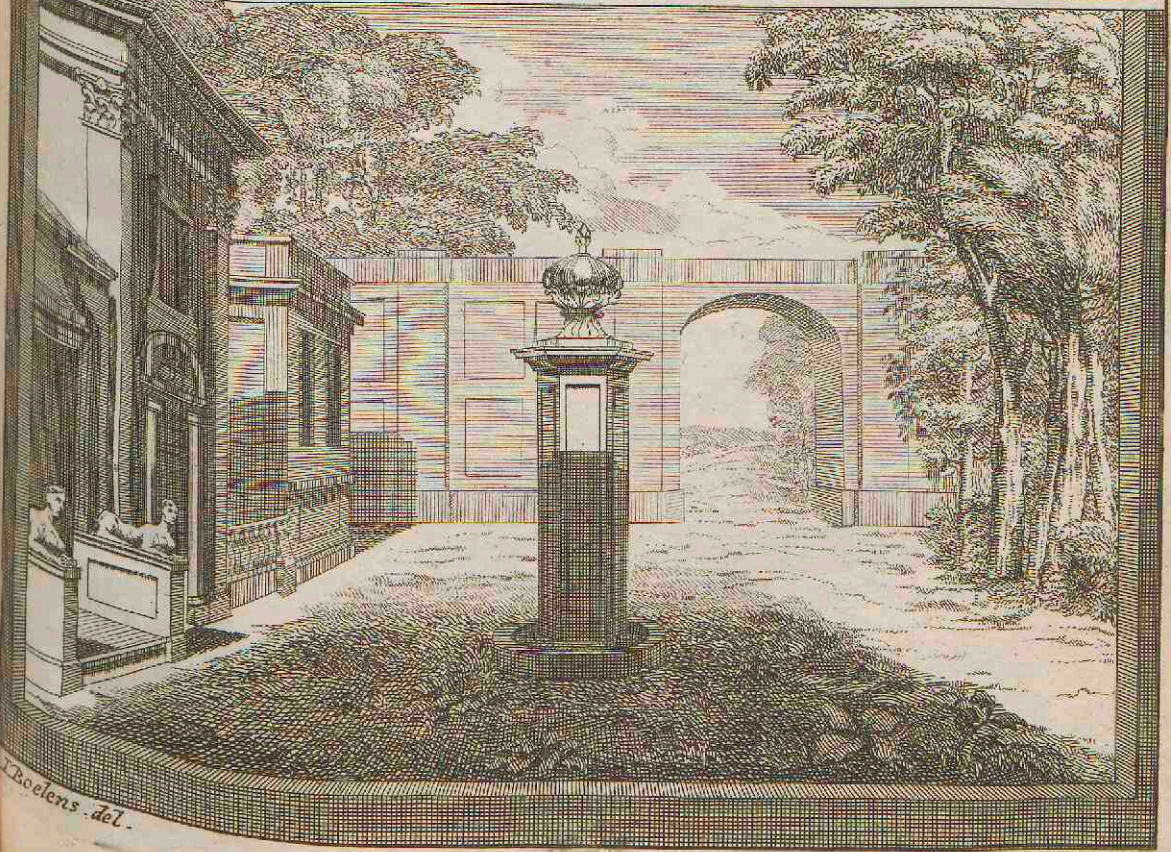
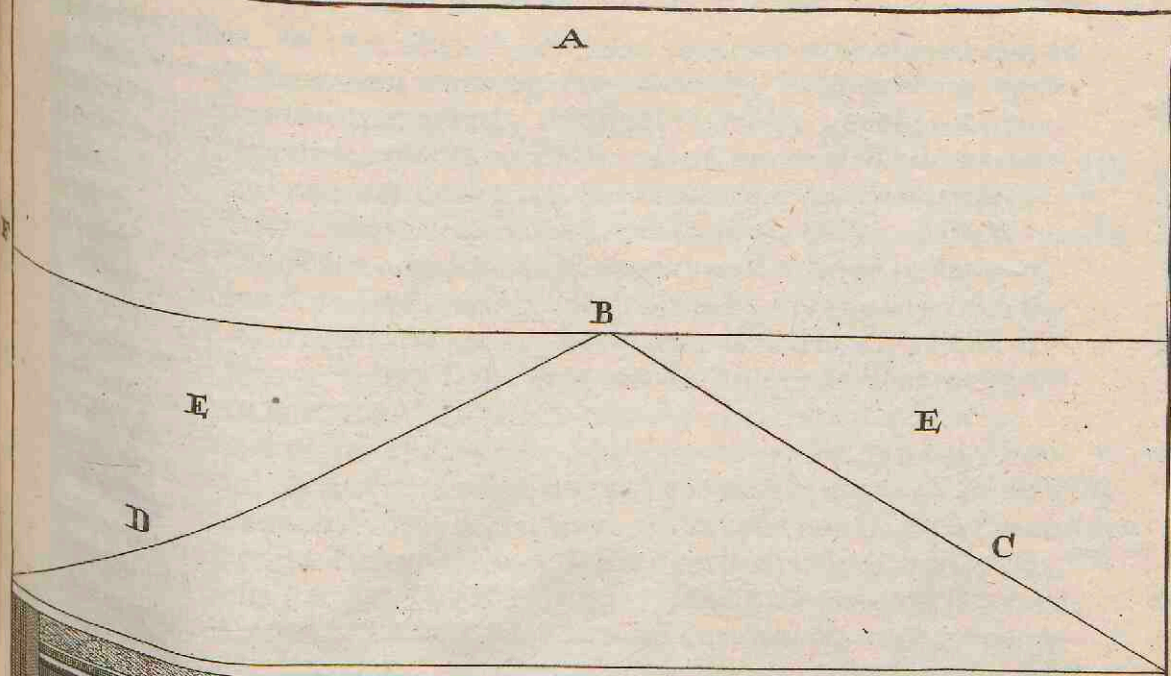
Om my duidelyk en klaar te doen begrypen, en met een wat buitenwerks betekent en genoemd werd, heb ik noodig geacht de nevensgaande aanwyzing daar by te voegen.

Verklaart en
door een
voorbeeld
opgelost.

Men tekent op het Stuk, gemerkt A, een oogpunt B; en uit het zelve trekt men twee oogtraalen C, D. Al wat buiten de zelve is, is buiten het Stuk E, werdende buitenswerks genaamd, en verbeeld een doorgaande of weggebrooken muurwerk, aan de muur F verknogt en vereenigd; waar door schaduw en flagschaduw op de grond vallen: en boven het zelve alles lucht zynde, kan men, als gezegt is, de hoogte des huis of der schoorsteen, door inschietende flagschaduw, op de grond aanwyzzen.

Nu zoude iemand mogen vraagen, of de beelden in de midden, die nu het voornaamste licht maaken, niet altemaal, of altoos een groot gedeelte daar van, in de schaduw zouden moeten zyn? Waar op ik antwoord, na dat men het huis minder of meer hoog wil verbeelden. Is het hoog, zo slaat de flagschaduw wat verder heen; is het laag, en maar een dak daar boven, gelyk veeltydts gebeurdt, zo verre noch zo breed niet.

Dit middel, voor zo veel de vlak van vooren Stukken betreft, is zo zeker en vast gegrond, als nut en behulpzaam; en hoewel men het nooit op die wyze gedaan ziet, is het daarom echter niet verwerpelyk: maar men wil, zonder voorbeelden van anderen gezien te hebben, de eerste niet weezen. Is 'er wel een voorbeeld zo bekend, en dikmaals herhaald, als dit, in de geheele waereld? Alle dagen schynt de zon; en wy gaan hier of daar wandelen, en kunnen het aangetoonde middel in de natuur dagelyks gewaar worden: en het is immers voorbeeldts genoeg dat zy ons aantoot. Daar en boven is het redelyk en natuurelyk, dat wy, om iets te zien, liever de zon op den rug, als in het aangezicht hebben: en nochtans vind men 'er veele die het zonnelicht achter

L. Boelens . del .

schouten fec -

ter vertoonen, en niet een die zulks van vooren doet; om dat hun de kennis van de natuur en werking der koleuren, licht en bruin tegens bekwaame gronden te maaken, ontbreekt: en by gevolg toonen zy de behoorlyke *harmonie* niet te verstaan. De Conterfeitschilders doen Welke Schilders deze regel in acht neemen. zien, dat zy zulks durven doen en onderneemen, nevens de Basreleve-schilders: en deze vinden zo veel voordeel daar by, dat zy op die wyze met groote lof best het oog der aanschouwers misleiden en bedriegen.

Indien nu een Konstoefenaar oordeelt, dat hy myne gedachten beter door een voorbeeld zou kunnen bevatten, ik wil na myn beste vermogen hem gaarne behulpzaam zyn, en dit volgende daar toe en tot zynen dienste en hulp aan wyzen.

Ik stel dan ter regter zyde in myn Stuk een rei huizen, na het zichtpunt wykende. Het eerste is vierkant met een treë in te gaan: de deur schie ten halven achter de lyst, en is aan wederzyde met banken, waar op een Sfinx legt, bezet. Twee à drie voet boven de deur loopt een smalle lyst, die het dak onderschraagt. Naast dit gebouw staat een ander, wat hooger, welkers zyde een vlakke muur is, voor met deuren en vensters. Aan wederzyde des ingangs staan twee kolommen, draagende de *Architrave*, *Fries*, en *Cornis*, en boven dezelve een ronde *Timpan*. Naast dit ziet men een hek, 't welk tegens een ander huis, dat hooger als het eerste doch lager als het tweede is, aanloopt. Tien of twaalf voeten verder staat een hooge muur, dwars door het Stuk. Aan de linker zyde des zichtpunts is een groote opene poort, daarmede het verschiet door ziet. Boven deze poort, ter regter zyde, ryzen de toppen van eenige zwaare hoog gewassene boomen, die de lucht vervullen en door hun loof stoppen. In het midden des Stuks vertoonen wy een achtkantige steen, en tegens de voorste vlakke een waterbak. Deze steen is acht of tien voeten in 't geheel hoog; en boven op dezelve rust een ronde kloot. Ter linker zyde, buiten het Stuk, staan eenige boomen, na het zichtpunt wykende.

Men lette nu op den dag, die, als gezegt is, vlak van vooren invaait, en welke slagfchaduw en het eene voorwerp op het ander geeft, nevens het beloop der zelve, na dat de zon hoog of laag verdoond word. Ik stel boven deze opening noch een *Frontespieg* van een zekere hoogte, de posten aan wederzyde insgelyks min of meer van breedte.

Wie nu de Doorzichtkunde wel verstaat, zal genoegzaam kunnen gissen welk een slagfchaduwe zulks op de grond zal veroorzaaken, hoe breed, hoe verre, en waar op, dwars, en na het zichtpunt wykende; als mede hoe veel meer dit licht van vooren dat van een zydelicht in helderheid zo wel als in koleuren zal overtreffen. Alles, dat *para-*
let

Voorbeeld van 't voorgestelde breeder aangehouden.

lel aan den *horizont* is, word vlak van de zon verlicht; en in tegendeel het geen met de oogstraalen gelyk loopt, is duister en buiten het bereik der zelve, en zo net bepaald, dat de minste uitsprong, al ware zy maar van een duim, ja van een stroobreedte, zal verlicht zyn, gelyk in het nevensgaande voorbeeld aangevoerd word.

Wat de reddering aangaat, niemand behoeft te twyffelen, dat die minder in een vlak van vooren zonnenschyn, als in een van ter zyde te vinden is: want het geen aan de schaduw ontbreekt, zullen de kleuren en tinten dubbeld goed maaken.

Deze slag van lichten, in een Landschap, hoe zeldzaam die ook mogen voorkomen aan hen die het nooit bezocht hebben, heeft niettemin veele schoone en voordeelige toevallen, welke in 't beschouwen ons oog met lieffelykheid streelen en behaagen: doch hoe het stuk breeder is, en grooter ruimte heeft, hoe het bekoorlyker voor het gezicht is dan in een kort begrip in de hoogte; om die reden, dat hoe digter de voorwerpen aan het zichtpunt naderen, hoe dezelve minder schaduw doen voortkomen; en hoe zy verder ter zyden afwyken, hoe vlakker zy zyn.

Noodzaakelyke aanmerking op het licht van boven invallende.

Ik had gemeend niet meer van de lichten en hunne byzondere eigenschappen te spreken: maar gedurende dit schryven is my noch een zaak van gewicht, dezelve raakende, voorgekomen; welke ik oordeel wel der opmerking waardig, en zo zeldzaam te weezen, dat ik geloof byna nooit eenig voorbeeld daar van gevonden te zyn. Het is wegens het hemelsch of gemeen licht, dat door een opening in een ronden en geflooten Tempel van boven invalt, of wel eenige andere plaats daar men de koelte zoekt, of lyken in een uitgehakte rots begraaven worden. Ik stel de opening, en deszelfs groote, onbepaald, na mate dat het *concept* of bestek zulks vereischt. Wy hebben hier voor vastgesteld, dat het gemeene licht, contrarie het zonnelicht, met verdwydende stralen de voorwerpen beschynt. By gevolg alles, dat van het *centrum* eens ronden Tempels afwykt, doet de slagschaduw langer en spitsfer of smaller werden: in tegendeel, hoe nader aan het middelpunt, hoe korter; ja zodanig, dat vlak onder of op het *centrum* staande, geene de minste slagschaduw gegeven word als onder de voeten. Daar en tegen zal men bevinden, dat dezelve krachtiger licht van boven zullen ontfangen, dan die welke ter zyden afwyken, hoe verder af hoe minder. Doch het tegendeel bespeurt men aan de *reflectie* of wederkaatsing van de grond. Hoe meer de voorwerpen aan het *centrum* naderen, hoe zy helderder *geresfleceerd* zyn; hoedanig ook de grond mag weezen, wit, blaauw, rood of geel, licht of bruin van stof. Wat

Wat het beloop der flagschaduwten van de voorwerpen, waar die mogen staan, op het gemelde *planum* of grond, aangaat, die vloeijen uit het *centrum* of middelpunt, vlak onder het licht.

Van de Landschappen in een kort begrip.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Wy hebben voor dezen gezegt, dat de verbeeldingen in een kort begrip, voor alle verkiesingen, als een algemeene regel noodzaakelyk zyn. Het zelve zullen wy nu in de Landschappen, als een groote nuthed, aanmerken; waar in wy hoopen den leergierigen eenige verligting te geeven: maakende byna dezelve stelling als in die der Historien, naamentlyk dat 'er een onderscheid is tusschen een Landschap in een kort bepaald begrip, of een in een groote ruimte: dat het eerste veel konstiger en moeijelyker is als het tweede, hoewel van minder omslag: verders wat men in beide moet waar neemen, om die elk na zynen aart even deugdzaam te maaken. Daar benevens zullen wy noch een aanmerking over de stoffagie doen.

Belangende het algemeen der Landschappen, het is daar mede gelegen gelyk wy aangewezen hebben dat het zich omtrent de Historien toedraagt, naamentlyk dat een kloeke en beknopte Ordinantie van meerder konst, achting, en kennis is, als een ruime; dewyl de voorwerpen duidelyker, en onderscheidentlyker in hunne hoedanigheden aangewezen en uitgevoerd moeten zyn, het welk in het kleine en ruime zo naauw niet luistert: want hoe meer wy de voorwerpen naderen, hoe zy kennelyker worden. Gelyk in de Historien meenigvuldige gedachten en voorwerpen zyn te vinden tot het samenstellen van Ordinantien zo klein als groot, met twee, zes, twintig, vyftig, ja honderd beelden, in paleizen, kamers, gaanderyen, steden, dorpen, op het veld, in bosschen, &c. doen zich in de Landschappen desgelyks ontallyke voorwerpen op tot het maaken van fraaije gezichten in een kort begrip, en in ruimte, klein en groot, bosschen, vlakke velden, rotfen, wildernissen, of gemeene wegen, met gebouwen, fonteinen, en pronkbeelden, eenzaame plaatfen met tombes en grotten, zeehavens, *cascades* of watervallen, om allerhande voorvalten daar in te vertoonen, zo held- en herderachtige, als schimpige, treurige, vrolyke en boertige: alle welke gelegtheden en plaatfen byzonder natuurlyk verbeeld konnen werden. En hoewel men alle die voornoemde zaaken in een Stuk zoude konnen schikken, zo kan

Gelykvoormigheid der Landschappen met de Geschiedenissen in dit deel.

Dezelve rykdom in 't verkiesender voorwerpen.

zulks nochtans van zodanig een uitwerking niet weezen als ieder in 't byzonder, ten opzichte van de Konst; zynde het zeker, dat de dingen, van verre gezien, gelyk wy voor dezen aangemerkt hebben, onze nieuwsgierigheid nergens na zo veel voldoen als die van naby, waar door zy aan ons kennelyker worden, zo in hun wezen, gestalte, als koleur. Men weet, dat de voorwerpen, hoe meer zy verkleinen, en van ons wyken, hoe meer zy hunne kleenigheden verliezen, niet alleen op de vlakke partyen, maar ook in den omtrek en zwier, niet stam, die vol holligheden en bulten is, vertoont zich van verre glad en effen; ja dat krombogtig is, by na regt, en de kruin als een klomp.

Gelykenis-
fen tot bewys
van de ver-
kiezelykheid
van het groot
by het kleen.

't Is wel waar, een kloek en beknopt Landschap voldoet ook alle zinnen niet. Nochtans weet men, dat een vergadering van weinige, maar verstandige lieden, nimmer vrugteloos zal scheiden; daar in tegendeel eene, uit een meenigte van gemeen volk bestaande, zelden wat byzonders, zonder haspeling, uitregt. Desgelyks is het in een Muzyk met veele stemmen. Deze zullen wel veel kracht en geweld doen; doch niet zodanig op onze zinnen werken, dat wy daar van ontroerd en bewogen werden: daar in tegendeel de stem van eene schoone Zangster alleen, vergezelschapt met de *Bas Continuo*, ons geheel doet veranderen, zugten, ja zelfs somtydts traanen storten; geschiedende dit uit geen andere oorzaak, dan door de kracht, die in een alleen begreepen is, door de *Bas* ondersteund; ten anderen, de duidelykheid der woorden, door een lieffelyke en zuivere klank uitgegalmd; ten derden, de zin of hertstogt: alle welke dingen in een groote *harmonie* onmogelyk kunnen zyn, om redenswil dat men niet de woorden, veel minder de zin, kan verstaan, maar alleen op de generaale overeenstemming zyne aandagt kan bezig houden. 't Is waar, een volslagen Muzyk zal den gemeenen man behaagen; maar een konstige *Solo* is voor de verstandigen. De eerste doet de leden eenigzins bewegen; maar d'andere ontroert de ziel, en is van langer indruk.

Vershillen
tusschen het
groot en
kleen Land-
schap, en
waar in zulks
bestaat.

Het voornaamste onderscheid, dat 'er is tusschen kleen en kloek Landschap, is het oogpunt. In het kloeke is den *horizont* gemeenlyk wat laag, en in een groote ruimte heel hoog. 't Een is hoog land, en 't ander een dal: 't een is natuurlyker wyze uitgebeeld, en 't ander op de manier van een landkaart: 't een behoud een goede welstand al hangt het noch zo hoog, en alles schynt regt overeind, en, gelyk men zegt, op zyn kooten te staan; in 't ander in tegendeel tuimelt alles wat 'er in is, vertoonende zich wel zo lang het beneeden 't oog op den *Ezel* staat. In een kloek Landschap ziet men alles duidelyk, ten minsten een deel, zo als de verkiezing in een kort begrip is. In kleine en

en ruime kan men niets volkomen bezeffen dan het generaal; eensdeels, om dat het zo flauw is door het groot licht; ten anderen, doordien het Stuk van een verre afstand word gezien, want dezelve gemeenlyk boven andere Beeldstukken gehangen worden. Ja het is een reden die vast gaat, dat, nademaal men nooit Schilderyen, hoedanig die zouden mogen weezen, onder het oog hangt, ten ware in een verkooping, het alsdan zeker is dat een Landschap met een hoogen *horizont* onvermydelyk altyd valsch moet staan. Ik laat een ieder oordeelen van het tegendeel, hoe veel meer welstand dan moet hebben, en welk een voordeel die zulk een ruimte heeft om op en neer te klimmen ja tot de zolder toe, en nimmer bevreesd is dat dezelve zal onder ons oog geplaatst worden; daar de anderen als bannelingen onder hunne gestelde hoogte hunne troost moeten zoeken, zonder hoop van ooit hunne welstand te verkrygen, ten ware dezelve by ongeval weder tot den *Ezel* komen te keeren op welke zy gemaakt zyn.

Na dat wy beweezen hebben, dat een kloek Landschap in een kort bepaald begrip met een laagen *horizont* boven ons gezicht kan bestaan, en zich welstandig vertoonen; en dat een kleen in een ruim bestek, vermits den hoogen *horizont*, zyne waare eigenschap verliest, zo dat de goede meening van den Maaker daar door vrugteloos word: besluiten wy, dat 'er geen nader middel is tot het verbeelden van een ruim Landschap, om deugdzaam, welstandig en natuurlyk te weezen, als voor eerst den *horizont* wat laager, gelyk voor gezegt is, te stellen, dat zodanige Stukken altyd ja zelf ver boven ons oog worden geplaatst.

Maariemand werpt hier een zwaarighcid tegen, naamentlyk deze, dat, als het oog zo laag gesteld word, de lucht dan al te veel te zegen heeft, en het voornaamste te weinig. Hoe zal men de lucht dan overweegen als een onnutte vlak; en is de zelve niet het geen een Landschap meest verciert, verkwikt, en aangenaam maakt? Zal men 't aardryk grooter willen stellen dan den hemel? Daar is, zegt men, niet in te zien. Is dan een schoone lucht zulk een geringe zaak en zo gemakkelyk te maaken? Is het niet al zulk een konst dunne zweevende wolken te verbeelden, als een stuk vlak land, hier en daar een heuveltje, of waterplas, nevens een weinig gras of kruiden? Neen, laaten wy ons zulks niet wys maaken. Een schoone lucht is een proefstuk van een deftig Meester: maar dunkt ze u wat te groot te zyn, hier is raad toe. Maakt de voorgrond wat kloek: een boom of twee met hunne kruinen, het zy massief of yl, kunnen die niet genoeg vervullen het geen overtollig is, en stoppen of verbreeken dat hinderlyk zoude

Swaarigheid
die in een
laagen *horizont* is.

Opgelost.

konnen zyn? als mede een gebouw, is 't niet van vooren, laat het op zyde werden gezien; of wel een *piramide* of *puntnaald*, niet gelyk men meest altyd verbeeld agter in 't verschiet, neen maar voor aan, kloek en hegt; latende de toppen van deze genoemde dingen hoog op schieten, om te stoppen, en daar door, gelyk ik zeg, de lucht hier en daar eenigfins te breeken. Maar mogelyk zal iemand hier tegenwerpen, dat zulke kloeke boomen niet fraay zouden staan, om dat men hunne kruinen niet kan zien. Wel, is 'er meer gelegen aan de kruin van een boom, als aan de top van een schoon gebouw, puntnaald, of zo een zeldzaam voorwerp, 't welk konstig en heerlyk, ja diergelyke mogelyk drie honderd mylen in 't rond niet werd gezien? Zal zulks wyken en gemist worden voor een boom? Zou men niet denken, dat het een wonderlyk schepsel was, en jammer zyn dat 'er een onder honderd zyn kruin verloor? Laat 'er een, twee, of meer uitschieten, daar zyn 'er noch genoeg. Ik zegge dan, dat de lucht genoeg gestopt is; en daar mede is deze zwaarigheid weg genomen. Nu blyft de lucht gemaatigd, en de meeste kracht in 't Landschap en op de *stoffagie*: myn voorgrond word cierlyk gestoffeerd: myn verschiet is vlak en diep, met ruimte naar myne wensch: de *horizont* is zodanig, dat ik niet heb te vreezen voor het omtuimelen der voorwerpen.

Wanneer ik zeg, vooraan groote boomen, hoog opgehaalde gebouwen, puntnaalden, en kloeke beelden tot *stoffagie* te stellen, zullen zommige my mogelyk tegenwerpen, dat alsdan de grond agter neer daalt, en voor opryft: konnende zy zulks niet goed vinden door hunne ongewoonte, alzo zy zich nooit op die manier van schilderen gesteld hebben, vermits de voorwerpen alsdan wat uitvoeriger en kloeker dienen te zyn als hun gewoone trant medebrenge.

Hoewel ik nu de verkiezelykheid van de eene boven de andere manier van schilderen aangewezen heb, strekt dit echter niet tot een wet dat men zulks altyd moet volgen. 'k Heb alleenlyk voorgedaan het eene fraay boven het andere te toonen.

Van het beschilderen der Vertrekken.

T I E N D E H O O F D S T U K .

Gewicht de-
zer zaak.

Ik oordeel, dat deze zaak niet van een gering gevolg, maar wichtig genoeg is om met opmerking daar op te letten; te meer, dewyl het zommige Schilders (wegens de regelen der Konst in 't beschilderen

ren van zaalen, kamers, en andere vertrekken) dikwils voorkomt ver-
scheidene werken daar van te zien; daar zy nochtans, wanneerze een ka-
mer zullen onder handen neemen, niet kunnen besluiten noch verkie-
zen wat het beste zal staan en 't voordeeligste voor hen wezen. Als En zwaarig-
heid die vee-
le daar in
vinden.
zy dan iets in 't werk stellen, doen zich daar omtrent zo veele zwaarig-
heden op, en hunne gevoelens zyn zo veelderley, dat zy in twyffel
staan wat te kiezen uit deze drie volgende zaaken, schildery, of schilde-
ry tapytsgewyze, of de natuur zelfs te verbeelden.

Aangaande het eerste, moet men weten dat dezelve van eener Verschillen-
de voorstel-
lingen opge-
loft.
grootte, en ordentelyk geplaatst, door de kenders voor enkele schil-
deryen zullen aangezien werden, welke met de kamer geen overeen-
komst hebben, gelyk gemeenlyk de geenen doen die veele schilderyen
bezitten, welken het niet scheidt waarze hangen, op de muuren of op
bekleedingen. Wat de tweede belangt, men moet aanmerken, dat
nooit schilderyen, op de wys van tapyten gemaakt, voor tapyten
zullen aangezien werden, al was 'er schoon een sierlyke rand om; en
datze by gevolg van zodanig een uitwerking niet zyn als het oogmerk
des Meesters is. De derde soort, wegens 't verbeelden der natuur,
is zekerlyk de beste: want wat kan 'er aan ontbreken, als het natuur-
lyk, konstig, en tot de plaats eigen is.

Een Tapytverbeelding is een gebrekkelyk Schildery. Een Schil-
dery, dat met de natuur en de plaats niet overeen komt, is mede ge-
brekkelyk; waarom dan een Meester, die zulks met voordacht alzo
maakt, niet te verschoonen is: want in steê van de kamer te versieren,
en in haare bouworder order te houden, werd dezelve daar door t'ec-
nemaal vernietigd.

Iemand vraagde my eens, of 'er wel in 't opstellen van kamers eenige Wat 'er in
het kamer-
schilderen
moet waar-
genomen
worden.
vaste regels waar te neemen waren, behalven het licht en oogpunt? Ik
antwoordde hem, dat de architectuur overal moest worden waargeno-
men, voor zo veel de verdeeling en de ornamenten aanging; en zo de-
zelve gemaakt dienden te werden, het zy geschilderd of getimmerd, dat
ze dan met de kamerdeur, schoorsteenmantel, en alkove overeen moe-
sten komen, en het geheele werk zyn proportie uit eene bouworder
hebben, om zich wel te vertoonen, en alle met malkanderen een vast
ligchaam uit te maaken. Wanneer nu iemand de muur met een enkeld
stuk wilde beslaan, zo moest het zelve op de manier van een behangsel
verbeeld werden: maar een schildery is wat eelder als een tapyt, en lig-
ter te kwetsen wanneer het zo laag hangt. Hier kan men geen stoelen
tegens aan zetten. Als 'er bulten of kwetsuren in komen, die zyn 'er
niet wel weêr uit te krygen. Een borstweering is veel beter; en ook
ten

ten anderen is de muur fomtydts zo lang, dat die niet wel in een opslag kan gezien werden. Wanneer nu de afstand te klein en te kort is, is het beter dat men de muur verdeelt, en meer als een oogpunt gebruikt.

Omtrent de deuren.

Als 'er nu een deur in de midden, of aan ieder zyde een is, dient men dezelve uit te spaaren, schoon zy zonder lystwerk met de doek gelyk zyn; want de kamer moet ten minsten een uitgang hebben: maar niet gelyk zommige doen, die dezelve met boomen, heuvel- of steenwerk overschilderen, als of ze daar niet waren. Geenfins, dat is een gemeene dwaaling. Geen Meester, die zyne konst wel verstaat, zal zulks goed keuren, of hy moest meer op zyn voordeel als op de fraaiheid van 't geheele werk zien. Maar wanneer men een diergelyk werk by der hand neemt, en de eer van den Patroon of Eygenaar, zo wel als de zyne, meer betragt als 't voordeel, dan is het veel raadfaamer dat men de deur, het zy 'er een of twee zyn, met deftig lystwerk of ornamenten verrykt, nevens een borstweering die het zelve sluit. Is 't dat die in de midden komt, dan zal een schoon portaal, met eenig beeldhouwerk vercierd, heel groots staan. Het zelve zou men ook, om de timmeronkosten te bespaaren, zo wel als iets anders op de doek kunnen schilderen: doch veele, die dit niet gewoon zyn, zouden, om niet te verre buiten hunne studie te gaan, niet graag hier aan willen, maar liever zo veel meêr landschap maaken: doch die zich wel bezinnen, zullen, om de natuurlykheid en welstand, daar toe veel eerder hulp zoeken.

Zelf als zy niet regelmatig zyn.

Wanneer het nu gebeurt, dat 'er een deur, doch niet in de midden, is, zal het gevoegelyk zyn dat men, om die te dekken en een regulierheid te krygen, noch een aan d'andere zyde ordineere, ten ware die gelyks de muur sluitte, en de lyst van de borstweer dwars doorliep: als dan konde men 't een of 't ander van 't bovenste maaken, en in het Landschap te pas brengen, het zy een steen met basreleeve, ver of nabij: ik zeg, men zoude zo kunnen doen; maar voor my, het zou my niet aanstaan. Myn gevoelen is dan, dat het veel beter is twee deuren als geen; en schoon men echter tot het laatste genegen was om also een ruimer Stuk te hebben, kan het doch niet bestaan: want de zolder moet haar steunsel hebben na dat de verdeeling derzelve is. Onder elke balk moet wat zyn, of pilaster of term; of, in plaats van die, moest het Stuk boven rond loopen als een boog. Doch zelden vind men de kamers zodanig geordincerd. De voornaamste reden daar van is, geloof ik, dat de meesten gaarne het voordeel alleen hebben zouden zonder iemandts hulp te verzoeken: en indien men zommige liet begaan, daar zou niets zyn of zy zouden het beschilderen; overal bloemen en vrugten, of overal geschiednissen; een gebouwschilder overal lystwerk: ja mogelyk dat

dat zy noch wel zo verre zouden ftappen, dat het te bedenken zou weezen, indien de vloer zo wel als de zolder befchilderd kon werden, of zy niet in ieder fteen een byzondere ploempot, doorzicht of historic zouden verbeelden; gelyk men fomtydts op de yzere geldkiften ziet.

Ik zeg dan, dat een Konftenaar, fchoon het werk hem alleen aanbepolen is, niet meer van zyne ftudie daar in ordineert en fchildert, als de redelykheid en welftand vereifcht. Tot het overige, zo der noch iets behoort 't geen buiten zyne verkiezinge en oeffening is, zal hy een goed vriend te hulp neemen: want de verandering verk wikt het oog t'eene maal. Ik reken een zaal, of kamer, met eenerley foort van fchilderyen, even als een winkel daar niet dan eenerley waaren verkogt worden.

En omtrent het plaatsfen van veranderingen.

Begeert men een voorbeeld daar van, zo ftel een kamer van dertig voeten lengte zymuur. Deze verdeel ik in drie vakken. De borftweering rondom de kamer, en de pilasters tuffchen de vakken werden gefchilderd, of natuurlyk van hout gemaakt, na dat ik het tot welftand der kamer best oordeel; en op de fchoorsteen plaats ik een Stuk met beelden. Ik onderftel nu, dat ik een Landschapfchilder ben, en dat my de geheele kamer aanbesteed is: maar alzo ik my onmachtig ken om dit Schoorsteenftuk wel uit te voeren, verzoek ik een Beeldfchilder tot hulp daar toe: want een edelmoedig Schilder moet, zo hy lofen eer wil verdienen, zo veel op zyn voordeel niet zien, als op de welftand van de kamer. Op een doek van een voet vyf of zes, min of meer, komt het op zulk een fchoon en deftig werk niet aan. O neen, veel liever een anders werk een ftuiver te laten verdienen, als het maar tot cieraad van ons werk strekt. Dat ik een Beeldftuk op de fchoorsteen ordineer, is om dat dezelve het voornaamfte van de kamer is: want wat eigenschap kan daar een Landschap hebben, welkers *horizont* buiten, ja verre beneeden het fchildery moet weezen; waarom men dan op die voornaame plaats niet als een enkele lucht zou befchouwen?

Schikking des Schryvers omtrent de fchildering van een Kamer.

Wy weeten immers zekerlyk, dat, indien wy in zulk een vertrek de natuur willen verbeelden, men niet kan maaken in 't eene Stuk een morgenftond, in het tweede een middag, en in het derde een avond; noch ook verandering van gewesten: alles moet eene en dezelve lucht zyn. 't Is wel waar, dat, zo de kamer in vier vakken verdeeld was, men de vier byzondere gewesten, of de fayfoenen daar in zoude kunnen verbeelden, mits dat ieder Stuk alsdan een byzonder oogpunt hadde.

Wat de zwaarigheid van de linksche en rechtsche daaging belangt, welke de zyftukken noodzaakelyk onderworpen zyn, en het vlak invallende licht op de groote muur over de glazen, daar van is in het Hoofdftuk der byzondere Lichten genoeg gefproken. Indien het nu door-

doorgaans een eenpaarig of natuurlyk Landschap vertoont, zo moet ook de lucht, gelyk wy nochmaals gezegt hebben, doorgaans een weezen, en zelf het loof der boomen van 't een in 't ander springen, wanneer zy zo ver reiken kunnen: en dan verbeeld ik my, dat zulks wel zou moeten staan, en de natuur en konst nevens het oog der kenners voldaan zyn. Word ik niet van ieder een nagevolgd, het is my eere genoeg de Konst en haare Liefhebbers te voldoen.

Van de Schilderagie buitenshuis, als in Prieelen, opene Gaanderyen, Portaaln, en andere verschillende plaatsen toepasselyk.

E L F D E H O O F D S T U K .

Nutheid de-
zer stoffe.

Daar is, myns oordeels, geen bekwaamer rang voor dit Hoofdstuk, dan het zelve na dat der Kamerschildery met landschap te laten volgen; oordeelende deze zaak om twee redenen zeer nut te zyn. De eerste is, dat men door zekere schilderagien, toepasselyk aan de plaatsen, dezelve leert kennen voor het geene zy zyn, en het gebruik waar toe zy zyn geschikt. Ten tweden zal het nut kunnen weezen voor die Schilders, welken het meenigmaal voorkomt doorzichten, loofwerken, en andere verbeeldingen, op deze of diergelyke plaatsen te maaken, op dat hun dit aanleiding tot verdere gedachten moge geeven.

En gebruik
in Prieelen,

Ik oordeel best en gevoegelyk te zyn, dat men aan het eind der wandelaars, dat men, zeg ik, daar in verbeeld grotten, door beelden en fonteinen verciert: maar de kleene of ondiepe prieelen, tegens de zyschuttingen, dienen het allereigenst met basreleves, en noch wel die van een sombre koleur zyn, beschilderd te worden. In de Speelhuizen, daar men gemeenlyk met gezelschap zit te praaten, een glas te drinken, of ander tydverdryf zoekt, passen best grotten, fonteinen, beelden, potten en vaazen. In de Gaanderyen, aan het einde, voegen doorzichten van gebouwkunde; en aan de zyden, tus-

Gaanderyen,

en Portaaln.

de muur dik of dun is: in de Portaaln, met kamers of vertrekken aan wederzyden, beelden en basreleves, als mede schoone *architectuur*, benevens optooifels van *termen* en diergelyke daar toe eigene dingen meer; doch op de vensters niet als loofwerk.

Aanmerking
der daagingen
op 't
Schilder-
werk.

Maar laat ons eens eenige verdere aanmerkingen op de schilderagie in Prieelen ter neder stellen, en voor eerst overweegen, dat, gelyk

cr

'er verscheidene soorten van pricelen gevonden worden, 'er ook in ieder byzondere verbeeldingen passen, zo wel in *concept* als koleuren, na de onderscheidene lichten zyn.

Is het in een vierkant prieel, met de opening in de midden, en alwaar het schilderwerk een basreleeve vertoont, zo dient het vlak van vooren gedaagd te zyn: maar indien het boven toe is, moet het meêr van onderen verlicht weezen. Desgelyks zo het zelve prieel diep, of de lichtscheppende opening verre van de muur of schutting is, zal het van de *reflexie* ofte wederkaatsing der grond zyn meeste licht ontfangen; doch zo de opening breed is, zal het weinig scheelen of het eenigfins van de zyde komt: maar wanneer in tegendeel het prieel ondiep of de opening naby, en een deel des Stuks in 't licht, en het ander in de schaduw is, alsdan moet in het schaduwdeel zyne eigene en natuurlyke *reflexie* aangewezen worden, op dat het waarlyk een uitgehouden en aldaar ingevoegde basreleeve moge gelyken; en doordien in het zelve geen tederheid noch lieflykheid kan vertoond werden, by zo verre het geheel in de schaduw komt, oordeelik noodig te zyn, dat men het op die plaats kloeker en krachtiger aantaste, dat is te zeggen, met weinige kleinigheden, om het te doen uitzwellen en alle verwarring voor te komen, op dat het zich alsdan van een verderen afstand welstandig zal vertoon. Dit is voor zo veel het licht aangaat.

De koleuren in zulk een geval, als die wel verkoozen en byeen gevoegd zyn, brengen niet weinig luister daar toe by. Ik oordeel deze drie soorten de gevoegelykste te weezen, te weeten hartsteen, blaauwe steen, en wit marmere, uit oorzaak van het groen der pricelen, waar mede dezelve zyn overdekt, en doorgaans het verbeelde belommen, en min of meêr eenige koleur aanzetten; 't geen echter niet onaangenaam is, maar in tegendeel lieffelyk en zoet, voornaamentlyk op het wit. De twee anderen zou men tot bywerk kunnen gebruiken, te weeten, blaauwe en hartsteen; dewyl purper, paars, of rood hier geen welstandige plaats kunnen hebben, ter oorzaak van de wederstreevendheid van 't groen, 't welk een onaangename vermenging voortbrengt: maar by aldien een zuiver licht vlak op de schilderagie valt, dat het niet belommerd word, alsdan staan de drie laatstgenoemde koleuren heel wel, benevens een vleeschkoleur, en doen tuschen het groen een goede uitwerking; zynde het verbeelde daar door opgeholpen: en het groen vertoont zich door dezelve schoon en frisch, inzonderheid wanneer het tuschen blaauwesteene ornamenten gevoegd word, welke zich rondom met het groen verbinden en aan een hegten. Doch men moet my in deze plaatting wel verstaan, naamentlyk

Nevens de
koleur.

lyk wanneer het een breed preeel is, alwaar het gezegde aan wederzyde naast de opening van buiten op paneelen geschilderd word ver-
toond, weinige of geene schaduwe geevende.

Gedaante of
forme der
schilderagie. In de schilderagie moet men ook de gedaanten waarneemen, of een
rond, vier- of achtkant, dan of een ovaal of eenige andere forme daar
best passen zoude.

En verkie-
zing van
voorwerpen,
na hunne ei-
genfchap-
pen. Belangende de voorwerpen of *concepten*, hier is veel in op te merken,
na dat het de gelegenheid der plaats toelaat. De bloemen zyn aan *Flora*,
ra, als hunne Godin, toegewyd; aan *Venus* het voorjaar; aan *Pomona*
de boomvruchten; aan *Bagchus* de wyngaarden; aan *Aesculapius* de
kruiden; aan *Ceres* het koorn; aan *Apollo* de zang- en speelkonst. Hy
is ook de vader der saisoenen; *Priapus* van de voortteeling; en *Diana*
van de vruchtbaarheid. Dit zyn de voornaamste waar uit men een
overvloed van stoffe tot verciering dezer lustpreeelen kan haalen, ge-
voegd en bekwaam gemaakt zynde na de gelegenheid der plaats.

Door Voor-
beelden ver-
klaard. Om nu volkomener myne stelling en gedachten te doen begrypen,
acht ik noodig twee voorbeelden, hier toe dienende, te vertoonen.

Het eerste
van *Zefirus* en
Flora. Voor het eerste neem ik *Zefirus* en *Flora*, hen in de midden van een
rond of vierkant Stuk plaatsende, na de gelegenheid best vereischt.
Zy koesteren malkander zeer minnelyk, werdende beide van vooren
gezien. *Zefirus*, aan haare regter zyde zittende, heeft zynen linker
arm om haaren hals geslagen, met zynen regter den haaren vast hou-
dende, welke op zyne knie rust; spreekende zy hem vriendelyk en
met een lieftalig wezen aan, by na mond aan mond gehegt zynde.
Haar hoofd helt over de regter schouder. Zy tilt uit een korf, of
bloemmand, met de linkerhand een *feston* op, van onder veele andere
daar dezelve mede gevuld is. Haare schoot strekt na de linker, en de
zyne na de regter zyde, tusschen welke een of twee *Cupidoos* zitten,
vleggende een krans om een brandende fakkel. Hy is meest naakt, met
en zy is lugtig, maar deftig, gekleed.

Het tweede
van *Apollo*,
Flora en *Po-
mona*. Het tweede voorbeeld bestaat in drie beelden, en vertoont *Flora* ter
regter, *Pomona* ter linker zyde, en *Apollo* in de midden, speelende op
zyne lier, en wat hooger dan de twee anderen zittende. *Flora* heeft
een hoorn des overvloedts vol bloemen, en *Pomona* een met boom-
vruchten gevuld, nevens een snoeymes in de vuist. Hy zit vlak van
vooren; *Flora* ziet na vooren met de vinger op de mond; en *Pomona*
is als opgetoogen, het hoofd in de nek op zyde houdende. De Godin-
nen zitten op zy, tegens malkander over. Het bywerk rondom be-
staat in kindertjes of *Cupidootjes*.

Deze of diergelyke Verbeeldingen zyn meest eigen en best geplaatst in bloemtuinen, voornaamentlyk het eerste: maar indien 'er meerder vruchtboomen als bloemen zyn, gaat *Pomona* voor. Doch men moet ook met eenen acht geeven, dat ik deze twee Ordinantien tot basreleev'es schikke, wat meer als half rond, en van vooren gedaagd; maar wanneer het licht van de zyde komt, alsdan heel flauw of weinig verheeve; gelyk wy in de verhandeling der Bouwkunde, daar wy van de Basreleev'es spreken en dezelve in drie soorten onderscheiden, verder zullen aantoonen.

Eigenschap
en plaatsing
der zelve.

In bloemtuinen voegen best verre doorzichten, of bosschen met groente gevuld; en in tegendeel in laanen, of daar veel geboomte is, rivieren, zeehavens met gebergten, gebouwen, rotsen en diergelyke voorwerpen, als zy door geen lommer der boomen beschaduw'd worden, maar een helder licht en zuiveren dag ontfangen: doch in prieelen en zitplaatsen, aan welke het groen eenige belommering baart, voegen wederom geen doorzichten, maar basreleev'es van een, twee, en drie gronden.

Als ook in
Bloemtui-
nen, Laanen,

Op de plaats tusschen huis en tuin, aan wederzyde met een muur beslooten, passen mede flauwe basreleev'es, van d'eene of d'andere gekleurde steen; als mede *termen*, potten, vaazen met groen overdekt, wanneer daar op of omtrent geen natuurlyke staan; ook wel fonteinen met hunne *cascaides* of watervallen. Inzonderheid voegen tegens een groene haage, of begroecide muur, ronde gaten, met borstbeelden in dezelve, byzonder wel, als 'er ook geen natuurlyke omtrent staan. Men kan ze van wit of licht rood marmere, of andere licht gekleurde steen, schilderen.

En opene
plaatsen.

Deze voornoemde plaatsen zyn wel de voornaamste en die ons meest voorkomen, hoewel nooit of heel zelden by malkander: doch indien dit mogt komen te gebeuren, zo kan men zich van deze aanleidingen bedienen, en zyne gedachten daar mede verryken. Hebben zy geen betere noch ryker, zo zyn hun de voorgestelde tot een voorraad, zo wel als tot een voorbeeld, gegeven: en het fraay en sierlyke van *le Potre* hier bygevoegd zynde, zal men zich nimmer verleege vinden. Maar om de gedachten van een jong Meester noch beter aanleiding te geeven en op de gang te helpen, wil ik hem gaarne noch een Ordinantie van myn opstel byzetten, welke hier volgt.

Venus sit ik in de midden des Stuks, zittende neder, geheel naakt, en aan wederzyde van haar *Pomona* en *Flora*. Deze laatste staat aan haare regter zyde, en zet haar een bloemkrans op; en *Pomona*, ter linker, reikt haar een tak met persikken toe, die door *Venus* met de

Derde Voor-
beeld van 'r
voorgestelde
in een Tafel-
reel.

linker hand aangenomen word, welke zeer hoog en byna regt op overzittende, een bevallige gefaltte vertoont, nevens een bekoorlyk wenzen; maakende aldus met haar driën een aangenaame overeenftemming van Schoonheid, Reuk en Smaak: want de Schoonheid werd in dit geval voor het gezicht gerekend. En als de plaats hooger waardan breed, zou men *Apollo* speelende daar by kunnen voegen, als op een wolk, wat flauwer en dieper, zittende; en aldus zoude men de vyf Zinnen met een zeer gevoegelyke en bekwaame manier op die wyze kunnen vertoon: doch *Apollo* is daar juist zo noodig niet by, alzo *Venus* of de Schoonheid mede voor de *harmonie* verftaan word. Maar dat ik 'er *Pomona* by voeg, is om dat de vruchten en bloemen zelden zonder malkander gaan: want de bloemen groeijen en vertoon zich van het eerste tot in het volgende faifoen, en dus een geheel jaar door, zo wel als de vruchten in de zomer en herft. Behalven dat worden 'er vruchten gevonden, die te gelyk ook met de bloemen bloeifels draagen; als daar zyn perfikken, abrikoozen, amandelen, en anderen in 't vroege voorjaar.

Voorbeeld
en Ordinan-
tie in een
Kruidtuin.

In een Kruidtuin, van genees- en keukenkruiden, zoude ik *Æsculapius*, den zoon van *Apollo*, God der genees- en heekkonft stellen, als het voornaamfte des Stuks, aan wien het Planthof toegewyd is, ftande in de midden, en aan wederzyde *Apollo* en *Diana*, zittende de eerste aan zyne regterhand met de pylkoker op den rug of by hem, en een fcepter, op welkers fpits een zon ftaat, in de hand, of een brandende fakkel; en *Diana* pronkende met de maan op 't hoofd of in de hand, ter linker zyde van hem, met haare boog en pylen voorzien. *Æsculapius* heeft een ftaf, om welke een gekrulde slang is, in de hand.

En uitleg-
ging.

De Maan, of de Aarde, is 't die het zaad doet rotten, 't welk *Apollo* of de Zon door zyne verwarmende en doorftaalende kracht doet opfchieten: en gelyk aan alle kruiden, die tot geneesmiddelen gebruikt worden, drierley kracht werd toegeschreeven, naamentlyk verwarmende, verkoelende, en beide te gelyk, zo kunnen dezelve bekwaaemelyk door deze drie Personaadjn verbeeld worden; dewyl de voorzichtigheid in het een en het ander te maatigen, en door konft tot haar gebruik en oogwit te brengen, door *Æsculapius* met de geflangde ftaf werd aangeweezen.

Beweegreden
des Schry-
vers om dit
zo wyd uit te
ftrekken, en
met voor-
beelden op
te helderen.

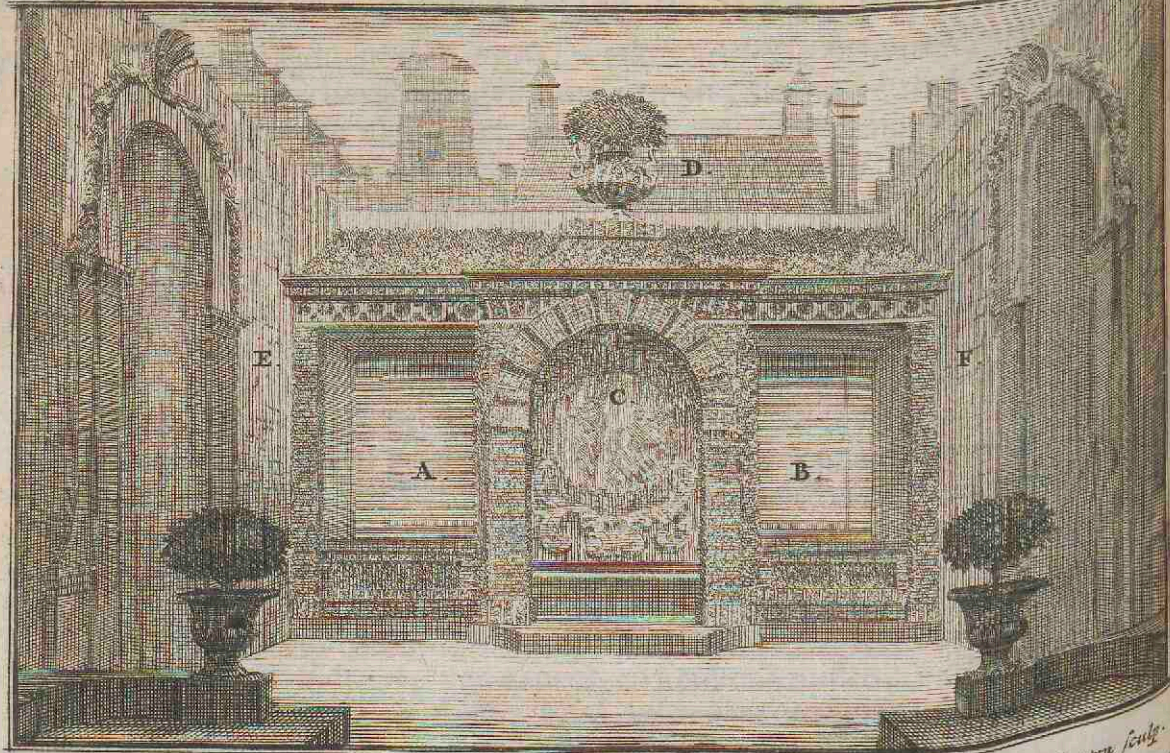
Dit heb ik dus wydloopig uitgehaald, en zal het met eenige voorbeelden in figuur, ten opzichte van het eerst verhandelde, bevestigen, om te toonen wat foort van schildery en vercierfel meest eigen aan zulke plaatsn zy, daar men gewoon is eenige schilderagie te maaken, waar na een voorzichtig Meester zich moet fhikken om zyne concepten te

te formeeren, wanneer hem zulks voor komt: Men neem derhalven in acht wat ik, beginnende niet de eerste Schets, verder zal zeggen.

Voor eerst, dat, zo de meening van den Patroon of Eigenaar is deze plaats rondom met eenige verbeeldingen te laten beschilderen, wat voort van schilderagie aldaar het gevoegelykste zoude zyn, gekoleurd of basreleeve: Ten tweden, wat hinderpaalen in de weeg zyn die het werk in deszelfs volkomene natuurlykheid zouden kunnen schaaden in sommige *concepten*: Ten derden, van welk een afstand dezelve moeten worden gezien, van buiten of van binnen; waar na het werk luchtig of net moet uitgevoerd werden: en ten laatsten, of dezelve by zomer en winterweêr altoos zullen blyven staan?

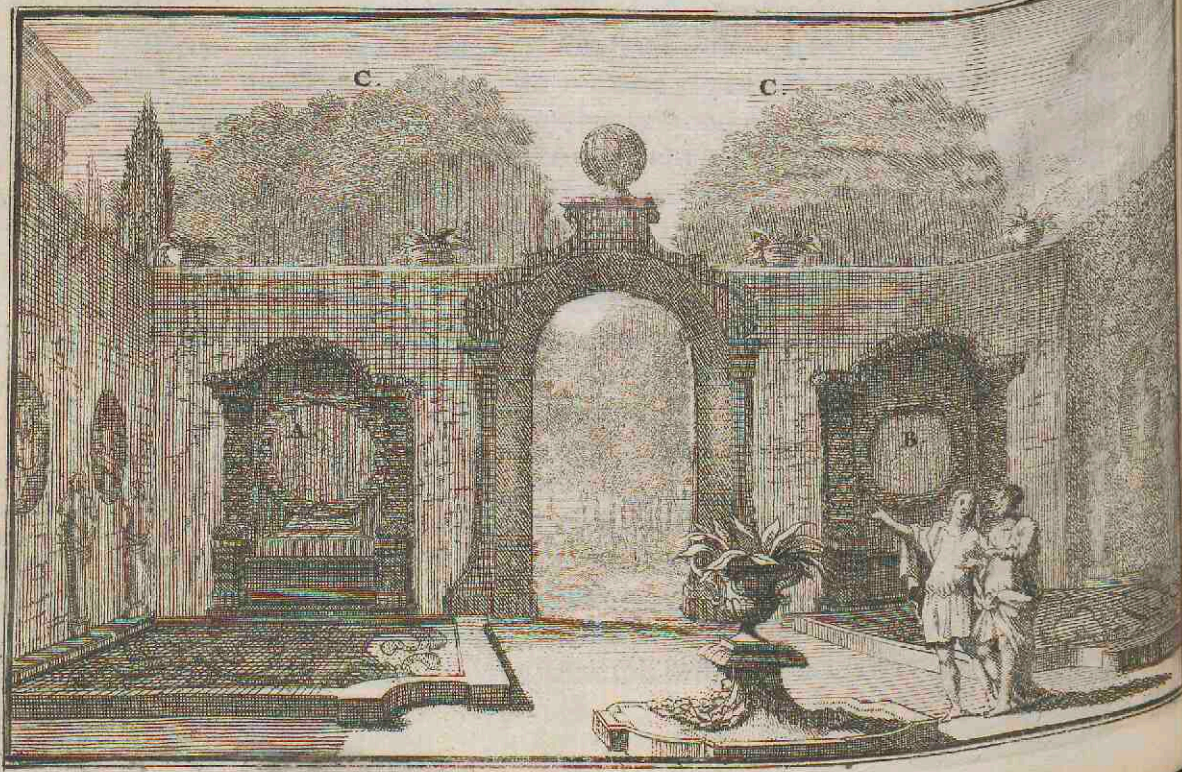
Men ziet dan in No. 1. een plaats afgebeeld ter wederzyde in muur-^{Voorbeeld in}ren beslooten, aan welkers eind een prieel gebouwd is dat de geheele ^{figuur en}breedte beslaat. Den ingang tot het zelve is in de midden, en aan we-^{verklaaring}derzyde een opening, door welke de verbeeldingen van A en B, de een regt en de andere links, verlicht worden, en het middelstuk C vlak van vooren. Boven over het prieel en de muur ziet men de toppen van de achterhuizen D opsteecken. Nu is de vraag, wat voorwerp best op C dient geschilderd te zyn? een doorzicht of basreleeve? Een groen gezicht, als boschachtige landtsdouwe of een bloemtuint, zullen in dit groen prieel geen goede uitwerking doen, wanneer het van buiten, daar zyne voornaamste standplaats is, gezien werd, om dat groen by groen geen verandering noch verlustiging geeft. Een zeehaven, of een binnenhof met *statuaas*, fonteinen, *cascales*, en alle sierlykheid opgepronkt, zoude wel wonder fraay staan, van binnen gezien zynde; want die kolcuren schikken zich wel tusschen het groen: maar zo haast als men het op zynen regten afstand van buiten beschouwt, word het leugenachtig en geheel tegens de natuur strydig bevonden, ter oorzaak van de toppen der huizen D, die daar achter staande, en echter daar over heen schietende, een algemeene stopping doen blyken. Hier uit volgt dan, dat 'er geen bekwaamer schilderagie, als een basreleeve, zal passen, te weeten voor het middelstuk.

Laat ons nu eens de wederzydsche verbeeldingen overweegen, gezien op hunnen binnenafstand, de ene, als gezegt is, links, en de andere regts gedaagd zynde, en overleggen wat best daar in zou voegen; Myns oordeels kan een basreleeve daar geen welstand aanbrenge; want het gezicht wil zo kort niet bepaald zyn. Het moeten doorzichten weezen, om dat 'er het beletsel niet is 't welk zich tegen het middelstuk opdoet, 't geen de natuurlykheid kan verhinderen. Het prieel is boven toe; en ten anderen valt het licht veel gunstiger op deze

G. Rademaker del.

Gust. Schouwen sculp.

twee plaatsfen als op de middelste, zynde die flikkering niet onderworpen: dierhalven passen de doorzichten hier best, en zelfs hoe flauwer en blaauwer hoe beter, zo als ik voorens gezegt heb. Een zeehaven met schepen, een voorhof met fonteinen, eilanden met gebergten, het verbeelden van een doorgaande straat met schoone gebouwen, tempels en gaanderyen benevens een blaauw verschiet, enz. deze alle zyn geen onvermaakelyke voorwerpen, en geeven tusschen het groen een verandering en welland. Nu dient men ook aan te merken, dat die twee Stukken A en B, niet tegenstaande zy van de plaats hun licht ontfangen, echter, als men het zo begeerde, wel anders om gedaagd mogen werden; vermits het buitengezichten zyn, die geen gemeenschap met deze binnenplaats hebben, gelyk het basreleeve 't welk daar aan verbonden is. Dit is zo verre die zyde betreft: dezelve overweegingen en opmerkingen, hebben ook plaats in de zymuuren E en F.

Twede Prent-
verbeelding.

Het tweede printje verbeeld een tuin met zyn bloemperken, desgelyks in muuren beslooten. Vlak in 't midden is een poort van latwerk, en aan wederzyde twee ondiepe zitplaatsfen, met latwerk en groente overdekt, gemerkt A en B, in welker ieder een ronde verbeelding is; en boven dezelve ziet men de toppen der boomen, als van een grooten boomgaard, opsteeken, met de letter C getekend. Nu moet men overweegen, welke voorwerpen in de preeelen A en B best voegen zullen. Men geeve dan eerst acht op den afstand waar van daan het werk gezien word, welke van buiten over de bloemperken is. Hier voegen, gelyk in de voorgaande, geen yle doorzichten; en vermits deze plaats zo vol groente is, zou noch meerder groen daar geen goede welland geeven: derhalven zal basreleeve het best en bek waamt tot derzelder opschikking en verciering strekken, half verheven zynde. Wat de koleur belangt, daar hebben wy hier voor af gesproken. Op deze wyze kan men het desgelyks met de wederzydsche muuren schikken, als men maar altyd acht geeft op het geen achter en boven oversteekt: aan de eene zyde is 't met huizen betimmerd; en aan de andere een tuin of oranjery.

Derde Prent-
verbeelding
en redeneering
daar over.

Bezie nu de derde Schets, verbeeldende een laan, aan welkers eind het geschilderd voorwerp A staat. Hier in heeft men een groote vryheid, konnende veelerley gedachten aldaar toegepast worden; alzo 'er niets omtrent is 't geen eenige verhandering kan toebrenge: zynde dit alleen hier in te overweegen, dat, vermits het een verre doorzicht is, in de natuur zelf ons dik wils, om ze te doorwandelen, verveelende, men dezelve niet behoeft te verlengen door *perspectieven* en andere doorzichten, maar liever den wandelaar door een fraay gezicht te stuiten,

Kademaker del.

Blois fec.

ten, en tot een weinig aandacht te noodigen, om na een luttel uitrustens zyne voorgenomene wandeling te vervolgen: weshalven men hier een schoon beeldwerk, fonteinsgewyze, van wit marmer, zou konnen stellen, en het zelve in een grot of nis, met groen overdekt, plaatsen, en daar in *Cefalus* en *Aurora*, *Zefirus* en *Flora*, of *Venus* en *Adonis*, en diergelyke, in kloek leeven met alle kracht geschilderd, vertoonen: of men kan daar in een rots, alwaar hier en daar eenige gaatjes zyn, door dewelke de lucht gezien word; een *Cadmus*, die den draak dood steekt, verbeelden; of een *Diana* met haar *Nimfjes*; of een *Term* of *Faunus* vergezelschap door *Bagchanten* en *Satyrs*, met hunne werktuigen, latende hier en daar uit dezelve eenige stralen water schieten; of een slaapenden *Silenus* met de *Nimf Egle*, welke moerbyen over zyne tronie drukt. Alle de genoemde voorwerpen zyn op deze plaatsen zeer eigen, en op de gelegentheid passende.

Behalven dit kan men eenige *Termen* op uitgesneedene planken schilderen, en zetten dezelve tegens een groene haag aan weêrzyde der nissen, vensters, of ronde gaten, in de welke borstbeelden, of medailljes, geplaatst konnen worden, gelyk in het tweede Printje word vertoond; van zulke koleuren als wy voor gemeld hebben, die in het groen heel lieffelyk staan. Deze *Termen*, verbeeldende *Bagchanten*, *Satyrs*, Goden en Godinnen, na gelegentheid van tyd en plaats, konnen zommige naakt en eenige gekleed zyn.

Tafereelen van *Venus* en *Adonis*, tot stoffagie en ordi-
nantie der Landschappen strekkende.

T W A A L F D E H O O F D S T U K .

Om voor de vrienden geen brood te spaaren, maar zo veel in myn vermogen is hunnen geest op te wekken, en met ryke stof, gedachten en vindingen te vervullen, heb ik tot stoffagie in Landschappen dit voorwerp genomen: en hoewel deze stoffe gemeen is, twyffel ik echter of 'er ooit iemand is geweest, die dezelve op zulk een wyze vertoond heeft. Het zal *Venus* en *Adonis* zyn. Den inhoud van het eerste is,

Daar hy door *Venus* geliefkoosd word: het tweede,

Daar hy van haar afscheid neemt, om ter jagt, of liever ter slagbank, te gaan: en het derde,

Daar zy hem vind dood leggen.

De

Des Schry-
vers oog-
merk met
deze Tafereelen.

De Geschiedenis of het Verdichtfel behelst als volgt.

Van *Venus* en
Adonis, en
den inhoud
van dien.

Venus was, na het zeggen der Dichters, op den Jongeling *Adonis* zeer verliefd, niettegenstaande hy koel en ongevoelig bleef; doch zy liet zich voor een tyd zoenen en streelen: het welk *Mars* niet weinig verdroot, werdende daar door van jaloersche gramschap ontfteeken, zo menigmaal hy dien Jongeling in haaren schoot zag leggen.

Nevens de
Verbeelding.

Het tooncel is een lieffelyke en aangenaame landtsdouwe, voorzien met alles dat tot vermaak der oogen kan strekken, bosschaadjen, bergen, dalen, rivieren en steenwerk, uitgezondert huizen en tempels. Myn oogpunt stel ik in de midden. Tusschen dezelve en de linkerzyde, op een heuvelachtige grond, plaats ik de Godin met haaren Kosterling, nevens de drie Bevalligheden die haar oppronken. De eene vlegt een krans, d'andere zet 'er haar een op, en de derde brengt 'er een mandtje met vruchten by. Eenige *Cupidootjes* speelen rondom haar: voornaamentlyk zit 'er een by haare voeten, blaazende op den hoorn van *Adonis*, na welken hy al lagchende ziet; terwyl zy met haaren arm om zynen hals, en met haare hand de zyne tegens haar boezem drukt, of kufft. Achter den voornoemden heuvel, tegens het verschiet, stel ik eenige loofryke boomen, de hoogste in de midden des Stuks, en die na de linker zyde wat kleender en ylder. Achter deze ziet men het overblyffel van een *colonnade*, of pilaarwerk, die half achter den gemelden heuvel opsteekt en naar het oogpunt loopt. Aan dezelve zyde, vooraan, zet ik een dwarfle borstweering, tegen welke de heuvel aansluit. Tegen de borstweering, die maar drie of vierdehalf voet hoog is, plaats ik een Watergod, welke by zyne kruik zit te slaapen, heel omcingeld met groente; en in den hoek, tegen de lyft, stel ik een zwaare willigeboom, of anderhalf: zynde alzo de helft van 't Stuk beslagen. Aan de regter zyde, vooraan, plant ik een kwastige en heel begroeide stam, omtrent zes of zeven voeten hoog; en digt achter dezelve, een klokke, schoone, en loofryke boom. Wat verder ziet men een hooge vierkante tafelfteen, of *pedestal*, waar op een groote en sierlyke vaas gezet is. Deze dingen staan alle op een rey naar 't oogpunt, maakende een weg tusschen het zelve en den heuvel, die van vooren ruim, en aan 't einde der voorgrond, daar de tweede begint, wat nauwer werdende, eindelyk op een open veld uitkomt, alwaar men tot op den *horizont* eenige slaauwe bergjes ziet. Laat ons nu wederom naar vooren keeren. In deze regter hoek ontfteekt de *Nyd* het oorlogsvuur. Zy vliegt, met een gebrokene stinkende piktoorts in de vuist, en 't hoofd vol kringelende slangen; wyzende *Mars* heimelyk die twee liefkoozenden aan. Beschouw eens, hoe de verslindende

Oor-

Oorlogsgod, op zynen buik leggende, met het eene been over een steen, zich achter het *pedestal* verschuilt, staroogende yverig, tuschen het zelve en het loof der boomen door, na de oorzaak van zyne opgevattede minnenyd. Zyn speer en schild leggen op de grond, by zynevoeten, neêr.

Ik heb eens een Print van *Buonafone*, of *Julio Romaan*, gezien, alwaar hy *Mars* in het verschiet stelt, die *Adonis* met het zwaard in de vuist vervolgt; 't welk wy te duister en te ver gezocht oordeelen. De zin kan wel goed zyn; doch het stryd tegens de fabel: want *Ovidius* verhaalt niet, dat *Adonis* door *Mars* met het zwaard wierd omgebracht; maar in de gedaante van een zwyn, door hem toegerust.

Ondertuschen twyffel ik niet, of deze myne opstelling en schikking zal heel zeldzaam voorkomen; maar als ze wel uitgevoerd was, zou het zekerlyk schoon staan, met die pronksteen, borstweering, en *colonnade*: want die dingen geeven een groote welstand en verandering in een Landschap.

Het licht, dat wy hier toe verkiezen, is een heldere zonnenschyn. Myne gedachte is, alhier de maand May of het voorjaar te verbeelden, wanneer alles groeit en bloeit; schoon ik wel weet, dat de groente der boomen, door de verandering der koleur, in de zomer ruim zo schilderachtig is; doch dit moet geen zomer gelyken: en, behalven dat, is het op 't Eiland *Ciprus* niet als in Holland, of andere koude gewesten, daar het groen zo laat opkomt; want anders zou ik daar geen mandtje met vruchten bybrengen.

Nu zoude iemand mogen vraagen, om dat ik ter regter zyde op die groote pronksteen noch een vaas zet, en zulks vlak tegen over dien heuvel daar *Venus* en *Adonis* met de *Bevalligheden* op zyn, of dit niet een geweldig groote slagschaduwe over hen lieden zou geeven? Ik zeg neen, om dat ik myne zon wat hoog, en als op den middag, neem. Boven dat, meen ik het zo dicht aan den heuvel niet te zetten; dat het aan de beelden hinder doen konde. De voorste boom, om dat die met zyne kruin zo hoog opsteekt, kan hun ook geen kwaad doen, slaande zyne schaduwe voorby hen heen over dien willigeboom in den hoek, of ten minsten op een deel daar van, 't geen de *colonnade*, daar hy tegen aan spartelt, wel doet wyken, hoewel de boomtjes achter den heuvel zulks genoegzaam doen kunnen; want die wil ik meest van een donker groen, of in de schaduwe, hebben, en het weinige loof, dat over de Gelieven hangt, helder laten daagen, om alzo onderaan eenige donkerheid te hebben daar zy tegens afteeken: zynde myne meening die *Groep* vlak in 't licht, wel te verstaan in de zon, te stellen, om al-

Duistere verbeelding van dit voorwerp door een Italiaan.

Tegenwerping opge-lost.

zo hier het voornaamste licht te plaatsen.

Twede tegenwerping en haare oplossing.

Hier op zou my iemand mogen willen berispen, denkende dat ik myne eigene stelling tegenloop, te weeten, dat men wel acht moet geeven in een zonneshyn, dat de menschen niet zonder de hand boven de oogen staan spreken; 't geen ik niet ontken: maar de Goden, welke zulks niet onderworpen zyn, kunnen genoegsaam tegen de zon opzien, alhoewel *Adonis* geen God is. En om zulks klaarlyk te doen bemerken, is myne meening zyn bovenlyf in de schaduwe te maaken; laatende het zelve van *Venus* en de *Gratien* lieffelyk en krachtig *reflexeren*.

Derde zwaarigheid.

Opgeloft en beantwoord.

Maar hier uit ontstaat een derde zwaarigheid, te weeten, van waar deze slagschaduwe op hem alleen kan vallen, nademaal zy beide zo dicht aan elkanderen gesteld zyn, dat *Venus* haaren arm om zynen hals, en hy zyne eene hand op haaren boezem heeft; oordeelende, dat zy noodzaakelyk mede aan die zelve schaduwe deelachtig moest weezen: waar op ik tegenwerp, dat 'er door 't een of 't ander genoegsaame middelen overig zyn om de schaduwe te vinden. En wat *Venus* aangaat, men kan haar zodanig schikken, een weinig achter of voor over, dat zy licht genoeg kome te scheppen. Om dat nu *Mars*, als ook de *Nyd*, by dat steenwerk, het oog niet te veel van het voornaamste af op hen zouden trekken, indien ik ze in het licht maakte, zal ik in dien hoek niet veel zons brengen. Ik meen de voorste stam geheel, en noch een groot deel van dien achtersten boom in een slagschaduwe te zetten, met een gedeelte van *Mars*, door iets dat buiten 't Stuk is, en dezelve laten loopen op de voorgrond, tot even aan de borstweer; het overige hier en daar met takjes en loof wat breekende: mogelyk zet ik daar wel een *Priapus-term* of zo iets by, om dien hoek wat te stoppen.

Vierde tegenwerping.

Wy hebben voorrens gezegt, dat 'er huis noch tempel in komen zouden: waarom dezelve zo wel niet als die *term*, zou iemand mogen vraagen? Waar op ik antwoord, om dat zulks in de *fabel* niet gemeld word: ten anderen, wie zou daar in wonen? Men zegt niet, dat *Adonis*, schoon een mensch zynde, een huishoudinge had, noch dat hy de Goden in tempels aanbad.

Vyfde zwaarigheid.

Ik twyffel niet, of dit Stuk zal met tien of twaalf beelden rykelyk genoeg gestoffeerd weezen, alhoewel *Mars* en de *Nyd* maar deelen van beelden zyn.

Zommige Landschapschilders zullen my mogelyk tegenwerpen, en zeggen: daar zyn te veel beelden; en wanneer die alle wel uitgevoerd zouden worden, is het meer een Historieschilder eigen, als ons: waar op ik antwoord, dat de beelden klein zyn, en het Landschap ruim.

Nu

Nu zullen wy van de koleuren en de bewegingen der beelden spreken. Van de Koleuren.

Venus vertoonen wy in 't hembd, doch het bovenlyf en de beenen meest bloot. Onder haar ligchaam, op het gras, ziet men een gedeelte van een lichtrood kleed.

Adonis heeft een groenachtig blaauw, of donker violet, kleed aan.

De twee *Gratien*, die 't naaft by *Venus* staan, zyn met licht gekleurde kleederen gekleed, zo van weêrschynende stoffen, als verbrokene koleuren; houdende omtrent die *Groep* een groote *massa* van licht: weshalven ik daar toe zodanige koleuren verkies door welke het naakt, 't zy van *Venus* of *Adonis*, geen misstandige *reflexien* verkrygt. Het kleed der geene, die *Venus* een krans opzet, is roosekoleur. Een tweede, wat meer naar vooren op haar eene knie leggende, is in 't wit, hebbende een bloem in de hand. Die met de vruchten, ter linker zyde, en wat hooger op den heuvel staande, heeft een aurore of stroogeel gekoleurd kleed aan. Wegens *Mars* en de *Nyd* valt niet veel te zeggen, alzo *Cesar Ripa* daar genoegzaam van meld; zynde aan *Mars* niet eigender, dan een roeftige, *feuljemorte*, of bloedroode rok; en aan de *Nyd*, een zwarte.

Wat aangaat de draaijingen of bewegingen van *Venus* en *Adonis*, Van de verschillende bewegingen der Beelden. die zyn in beide van vooren; doch de voeten min of meêr naar het licht gekeerd.

Adonis, ter regter zyde, draait zyn bovenlyf na *Venus* toe, hebbende de regter hand op haare borst. Men ziet hem tegen de regter schouder. De beenen, of 't onderlyf, zyn van vooren; het linkerbeen over de grond uitgestrekt; en 't ander heel, na hem toe, opgehaald, als of hy wilde opstaan; omziende met zyn aangezicht, vlak van vooren, een weinig over de schouder, naar het kind dat op den hoorn blaast. *Venus*, daar en tegen, op de regter dy leggende, vouwt eenigzins haare beide kniën tegen zyn uitgestrekte been. Het aangezicht, op zy naar hem gekeerd, is vlak in de zon. Haaren boezem ziet men van vooren. Zy zet de linker elleboog achteruit, om zyne hand op haaren boezem te drukken.

Die 't wel bedenken, zullen in deze twee beelden een natuurlyke en gemakkeleke *contrasten*, of tegenstrydigheid in werking, vinden; nademaal ik zelve het aldus onderzocht heb: doende alzo met alle de verbeelde bewegingen, eer ik myn Model of Leeman stel.

Maar om weder tot de Ordinantie te keeren: ik heb vergeeten twee kindertjes achter de voorste borstweering te zetten, waar van het een overleunende, met de vinger op den mond en het hoofd in de schouder,

der, aan het ander den slaapenden Riviergod aanwyft. De reden, waarom ik dezelve aldaar plaats, is voor eerst om de welstand; en ten anderen, om dien langen en styyen steen wat te breeken. De Watergod is geel en somber van koleur, byna zo donker als de borstweering, om twee redenen: voor eerst om de stilte; en ten anderen, om daar geen party van licht met de kinderen te maaken: 't welk anders het oog te veel van het voornaamste zoude afrekken. Verder is de meening, het *pedestal* van de pot met een *basreleewe* te verciereu, verbeeldende een *Bagchanaal* of dansende Nimfen: en hoewel zulks in de schaduwe komt, meen ik echter het zelve sterk te laten *reflexeeren*. Wyders moet 'er noch een slaapende hond oft twee bygevoegd worden, waar van d'eene, ontwaakende, met opgesteekene ooren na den hoornblaazer omziet.

Ik heb hier vooren gezegt, dat ik eene der *Gratien* geheel in 't wit wilde kleeden: maar nu voegen wy daar noch een schoon blaauwe sluijer boven over; oordeelende het aldus veel beter, om dat het met die sluijer nu zo veel niet afsteekt, als het anders, heel wit, gedaan zou hebben.

Aanmerking
over 't voor-
gaande.

Een Stuk, op zodanig een wyze uitgevoerd, is genoeg om meer andere te vinden, voornaamentlyk als men met aandacht overweegt, wat al zaaken, die weinig menschen aanmerken, hier in waargenomen zyn; gelyk de hoedanigheid van ieder beeld, deszelfs oorspronk of zinbetekening, enz. Daar worden wel veele verdichtfelen geschilderd zoals de Poëeten die schryven: maar de meeste denken weinig, wat de Schryvers daar mede gemeend hebben, schoon de uitlegginge daar by is; want dezelve verhaalt niet anders dan het algemeen. Alle de omstandigheden, hoewel zy die wisten, zyn daar niet by gevoegd; gelyk daar zyn de gestalten, kleedingen, koleuren, hertstogten, en andere opmerkelyke zaaken meêr. Zo dat men wel kan overweegen, hoe het met de geenen gaat, welke alle die byzonderheden niet overdenken; hoe ligtelyk dat zy de zin en meening des Schryvers, of Dichters, kunnen verkrachten, ja geheel te niet doen. Is het in de lente geschied, zy verbeelden 't in de zomer: is het winter, en in den morgenstond, geweest; zy zullen 't in den herfst, en in den avondstond, vertoonen: dient het een eenzaame plaats of wildernisse te zyn, zy daar en tegen brengen allerhande vermaakelykheden by: moet iemand een rood kleed, hem eigen zynde, aan hebben, het word blaauw of geel gemaakt, enz. Het is wel waar, de fabel is duidelyk genoeg verbeeld; en ieder kan straks zien wat het is, wie het zyn, en wat zy doen: maar de zin is 'er niet.

Wy vinden niet nodig over dit Tafereel een verdere uitlegginge te maa-

maaken, alzo wy onze gedachten en aanmerkingen in het zelve door-
gaans al geuit hebben. Alleenlyk zullen wy dit noch zeggen, dat
Mars alhier de wraakluft betekent; *Adonis* de winter; en *Venus* de
lente: zynde dit de reden, waarom deze twee laatstgenoemde niet
konnen overeen komen.

De Dichters getuigen, dat 'er vier zyn geweest, onder den naam En de ver-
scheidene
Persoonen,
die *Venus* ge-
naamd zyn. van *Venus* bekend. De eerste was de Dochter van den *Hemel* en den
Dag. De tweede wierd gebooren van 't zeeschuim, zynde ontfangen
in een paerlemocre schelp, en gevoerd naar *Cyprus* door de luchtige
Zepbirs. 't Was deze die *Cupido* by *Mercurius* baarde. De derde was
de Dochter van *Jupiter* en *Dione*, die getrouwd is geweest aan *Vulca-
nus*, den hoofddeken van de hoorndraagers. En de vierde is de *Syri-
sche*, anders genoemd *Astarte*, die *Adonis* tot haare min zocht te be-
weegen, aan de welke *Salomon* outaaren opregtte om zyne by wyven te
behaagen. Waar uit men kan oordeelen, dat tusschen d'een en d'an-
dere groot onderscheid is.

Wat het Zwyn aangaat, het verbeeld de nacht, onweetenheid,
godloosheid, vuiligheid, ligtvaardigheid, enz.

*Beschryving van het tweede Tafereel, zynde 't vervolg
van het voorgaande Verdichtsel.*

Wanneer nu *Adonis* het zoenen en streelen eindelyk verveelde,
of, om beter te zeggen, dat zyn droevig noodlot naderde,
en de honden, het wild ruikende, begonden te blaffen; sprong hy op,
alzo de jachtluft hem ontfonkte. Hy rukt zich uit haare armen, niet-
tegenstaande haar bidden en smeeken, 't geen alles te vergeefs was.

Voor af zal men dienen te weten, dat wy ons aan twee der voor-
naamste zaaken verbonden vinden, naamentlyk de schikking van het
generaal en het licht. Dit wel aangemerkt zynde, zal het mogelyk min-
der voordeelig schynen verkoozen te weezen, als of het een Stuk op
zich zelf waar; 't welke ik gewillig toesta. Doch het verstrekt nu
vooreen *Weêrgaa*: by gevolg verciicht het een en 't zelve licht als het
voorgaande; daar my anders een verkeerd licht veel gunstiger konde
weezen, alzo ik dan myn vrye wil volkomender zou hebben; maar in
die gelegenheid zou weder de schikkinge niet genoeg van de eerste
verschillen.

Wy hebben in een Hoofdstuk van 't Ordineeren aangetoond, dat,
wanneer twee Stukken by malkander hangen, dezelve een zekere *re-
gulierheid* dienen te hebben, voornaamentlyk in Landschappen met
klei-

kleine beelden. Zo het zwaarste werk, by voorbeeld, in d'eeneter regter, en het doorzicht aan de linker zyde is, voegt het tegendeel in 't andere Stuk of Weérga. En echter vind ik in deze nooddwang iets, 't geen my veel beter voldoet, en tot de zin helpt, gelyk men in 't ver- volg zal hooren, niettegenstaande dezelve grondregel, welke even- wel in zyn weezn blyft.

Verdeeling
en plaatsing
van voorwer-
pen.

Ik stel, even als in het voorgaande, het oogpunt in de midden, en ter regter zyde een heuvel met drie à vier treden, van vooren, of *para- lelaan den horizont*, op te gaan. Op dezelve, aan 't einde tegens het verschiet, vertoonen wy een doorgesteeke of opene *nis*, omtrent vier- kant, en boven rond, aan weérzyde met *pilasters* geslooten, draagen- gende een smalle doch eierlyke *cornis*, hier en daar wat gebroken. Om de *nis* hangen festonnen van papaverbloemen, welke in de midden bo- ven de *nis* vast, en aan weérzyde opgeknoopt zyn, strekkende derzel- ver einden, meest dor en ongeschikt, neérwaarts. Door deze *nis* werd men, op een daar voorgestelde bank te rusten zittende, een fraaije en aangenaame doorzicht, van bosschen, pleinen, rivieren, wegen, enz. gewaar. Deze heuvel beslaat een derde van het Stuk, loopende dezelve aan de binnénzyde styl af. Vooraan tegens de trap, of voor dezelve, die meest in de schaduw is van boomtjes buiten het Stuk, tot aan de hoek daar de Godin op staat, plaatsn wy haare koetswagen, meest verguld, door twee duiven getrokken.

Ter linker zyde, tusschen het oogpunt en de lyst, staan drie à vier kloeke en schoone boomen op een rey, van vooren beginnende, en na het oogpunt wykende, tot voorby den heuvel. Gantsch in den hoek, achter dezelve, ryft een hooge en ruuwe rots, die desgelyks na 't oog- punt wykt, maakende tusschen beide een nauwe weg, voor begroeid met kleene spruiten en takjes, en achter weinig of niet, zo dat men het verschiet en het einde van de rots daar tusschen door ziet. Voor in de rots maak ik een opening, als een grot, alwaar het water met groot gedruis in valt; zynde dit voor zo veel de voorgrond meest betreft. Aan 't einde derzelve loopt een nauwe rivier dwars door, van den heu- vel af tot achter de rots, langs dewelke wy aan de overzyde een bosch planten, doende de boomen wat hoog opryzen, om het verschiet, dat men daar tusschen door gewaar word, als in een dal te vertoonen. Op de gelyke grond, waar op *Adonis* staat, zetten wy tusschen twee boomen een witte marmere steen, met een gebrokene *Term*, welkers romp daar benevens op de grond legt.

Aldus hebben wy de grondslag van het *generaal* aangewezen; niet twyffelende, of dit zal vry wat ongemeender en ook boschachtiger als het

het ander zyn. Het derde hoop ik noch meêr en wilder, als deze, te maaken; alzo de zaak zulks medebrengt. Zommigen, dit *concept* hoorende, zal het zelve mogelyk als een aangenaam en vermaakelyk Tafereel voorkomen; doch het vervolg zal een anderen uit slag doen zien: want wy verbeelden alhier de maand van Augustus, de zon eenigfins verduisterd, en gloeiend, daar zy anders helder zoude schynen; de lucht duister en betrokken, als of het donderen wilde. Ik wil, dat het waait; dat alles in 't beweegen en spartelen is, niet van eenen weg, maar van een dwarl- of draaiwind, op zommige plaatsen liet stof, als een damp, van de grond opvliegende.

Ik geloof niet, dat men het alzo verwacht heeft: maar als men het geval wel overdenkt, zal men het natuurlyk, en na de konstige wyze geschikt, zodanig vinden.

Nu zullen wy de perfoonen eens op hunne plaats voegen.

De Godin, ziende den avond aankomen, verdubbelde haare liefkoozeryen. De ongevoelige, in tegendeel, allengskens de jachtlust Perfoonen, daar in begrepen. beginnende te voelen, en het baffen der honden hoorende, staat aanstonds van den heuvel op: alles is in oproer: *Venus* volgt hem achter na met bidden en smeeken; doch te vergeefs. Het *Noodlot* heeft hem by den arm, en trekt hem met haar heen. De *Bevalligheden* zyn in wanorder: de eene loopt hem na: een andere omhelst of vat de Godin; vreezende, dat zy van de trap in onmagt mogt vallen: de derde heeft de handen om hoog uitgestrekt, maakende door schreeuwen een groot misbaar. De Jongens ziet men aan 't vegten: de een trekt *Adonis* voort, en de ander doet hem te rug. *Cupido* legt onder de voet gevallen. Daar loopen de anderen met de honden vooruit. Het wildzwyn vertoont zich op den voorgeselden naauwen weg, tusschen den heuvel en de rivier, aangehifft door de wreede *Woede* met haare piktoorts in de vuist. Aldus heb ik myne gedachten uitgevoerd.

Nu schynt het, dat in dit veel meer werks als in d' andere is: doch als men 't wel overweegt, zal men zulks niet bevinden; maar wel, dat de beelden in het eerste meer verspreid zyn: en ook in 't verhaalen komt het ons altyd meerder voor, als in het Tafereel zelf.

Venus zet ik als van de trappen afkomende, en eene van de *Bevalligheden* die hem naloopt, alzo de Godin hem niet meerder vast heeft, Hunne schikking en beweeging. zynde hy haare handen ontsnapt. Den Jongeling stel ik als loopende, vlak in de midden des Stuks, tusschen den heuvel en de boomen, een stap drie à vier verder als de trappen daar de Godin op staat, die hem smeekt met de traanen op de wangen. Hy is van den heuvel byna tot aan de helft in de slagfchaduwe: want ik heb gezegt, dat de zon aan 't daa-

't daalen is. De kinderen, die met de honden vooruit loopen, zyn heel en al beschadwd van den steen op den heuvel, die redelyk hoog en zwaar is, zo dat de stammen van de laatste boomen daar niet vry van zyn. *Venus* staat met de regter voet op de onderste, en met de linker op de tweede trap, te weten op de binnenhoek, bikkende, het onderlyf byna van vooren, en het bovenlyf op zyde naar hem gekeerd, de handen gevouwen styf tegens haar lyf drukkende, met de ellebogen vooruit, en het hoofd in de nek van hem af, het gezicht hemelwaarts slaande. Een van die dochters stel ik aan haare zyde als afkomende, houdende haar, vol angst en verleegenheid, om de middel vast, terwyl zy met een verbaasd gezicht hem linksom aanschouwt. Het ander meisje, dat hem nagelooopen was, legt nu op eene knie ter aarde, wyzende hem met de linker hand op de *Godin*; en met de regter hand houd zy de slip van zyne rok vast, zulks dat men haar meest van achteren komt te zien. De derde heeft, als gezegt is, de handen om hoog uitgestrekt; en het aangezicht is geswollen door het geweldig schreeuwen. *Adonis* stapt, als grooten haast hebbende, met de regterbeen vooruit; zwaait zyne borst regtsom naar het licht; houd in de regter vuist, dicht aan zyne zyde, een jachtspiets, welke een jongetje met al zyne macht achter te rug houd; waar over een ander, achter de eerste staande, vergramd zynde, dezen met zyn boog slaat. *Adonis* ziet nederwaarts, met het aangezicht van vooren, na de dochter die aan zyne voeten legt; wyzende met zyne linker hand, die in 't verkorten is, naar het bosch; by welken arm het *Geval*, of 't *Noodlot*, hem derwaarts trekt, houdende al vliegende het roer van een schip op haare schouder. Men ziet haar tegen de regter schouder en de regter borst, de rest heel in 't verkorten, en het aangezicht achterwaarts gekeerd. Dwars voor hem vertoonen wy een *Cupidootje*, dat mede derwaarts vliegt, trekkende hem by het touw of band van den hoorn die op zyne zyde slingert. Dezen jongen ziet men vlak van den hoorn die voeten vooruit, houdende zyne boog in de regterhand, waar mede hy een ander dreigt, die onder de voet gevallen is, welke mede in 't verkorten legt, het hoofd na vooren, en de voeten naar *Adonis* gekeerd. Hy is meest in de schaduwe, behalven zyn hoofd, en de hand daar hy het zelve mede krabt. Zyn fakkel legt by hem uitgebluscht.

Venus heeft de slip van haaren rooden mantel om haaren regter arm, slingerende dezelve achter over haar linker been. De bloemekrans valt van haar hoofd en rolt langs den rug nederwaarts. Het *Noodlot* is in 't zwart gekleed, met een smalle sluijer daar boven over heen, welke achter haar opvliegt.

Achter de voornoemde gebrokene *Term* ziet men de wapentuigen van *Mars*, als harnas, helm, schild, sward, en speer, op de grond, inde schaduwe, nederleggen. Alhoewel men nu zyne eigene gedaante hier niet gewaar word, maar wel het zwyn daar hy in herschappen was, behoeft men zich daar over niet te verwonderen; dewyl men niet moet denken, dat, schoon hy een God was, hy met kouffen en schoenen daar in kroop. Men zal my dan mogelyk vraagen, of hy dat met zyn volle toerusting niet doen kon? Ik zeg ja: maar hoe zou men zulks dan weten? De kleederen van menschen en goden hebben geen gevoel, noch goed noch kwaad, ja hebben gantsch niet te zeggen dan maar alleen om de persoon kennelyk te maaken: want by aldien zy eenige *passien* van koude of hitte onderworpen waren, zouden zy mede aan de straf van 't ligchaam deelachtig zyn, gelyk het hoofd, handen, voeten, enz.

Zwaarigheden en der zelve oplossing.

Doch met veel schyn van reden zou men my hier op mogen vraagen, wanneer men de nydige *Aglaura*, die door *Mercurius* in een toetsiteen veranderd wierd, wilde verbeelden, of men haare kleederen dan ook geheel zwart zoude moeten maaken? Ik antwoord neen: niet als haar ligchaam; want anders waar onze stelling niet met al, schoon ik zegt heb dat de kleederen te kennen geeven wie het zyn die ze draagen. Doch ik zal myne meeninge daar over tegenwoordig eens wat duidelyker verklaren.

Van *Mercurius* en *Aglaura*.

De koning *Lincus* komt aan 't bed daar zyn gaff *Triptolemus* legt en slaapt, om hem te vermoorden. *Ceres* verscheen op heeter daad, die den koning het moordgeweer ontrukte; hervormende hem, om het schenden van de galtvryheid, aanstonds in een *Lynx*, een dier als een tyger. Nu zoude ik dit aldus verbeelden: De koning is daar niet meer: het beest doe ik de vlucht neemen, schuddende op de vloer de purpere mantel en kroon, het een hier en 't ander daar. Dit, meen ik, komt meer met de natuur en eigenschap overeen. Men voege by dit voorbeeld noch het volgende.

Lincus en *Triptolemus*.

Juno, zegt de Poët, sloeg uit jaloersche gramschap de arme *Calisto*, dat zy in een beerin herschaapen wierd. Hoe zal men dit nu verbeelden, om te kunnen weten wie zy was geweest, man of vrouw? Ik zou de verschrikte beerin vertoonen als op de vlucht, niet met kleeren aan, maar achter haar langs de grond nasleepende: hier legt de boog, daar de koker met pylen, gordel, en verdere cieraaden verspreid.

Van *Juno* en *Calisto*.

Doch wat heb ik den koning *Lincus* op een verachtelyke manier door *Tempeest* zien uitgebeeld? Hy staat met de pook in de hand, zyne kle-

Verbeelding van den koning *Lincus*, de-door *Tempeest*.

deren aan, en de kroon op 't hoofd; hebbende, in plaats van beenen, twee vervaarlyke beerenpooten.

Een Print-
verbeelding
van Poussin,
en eenige
aanmerkin-
gen daar
over.

Ik heb dan vast gesteld, dat de kleëren den Menschen en Goden niet als tot een kenteeken dienen: en hier op schiet my tegenwoordig regt van pas de Print van *Poussin* in den zin, waar in het voorgezegde duidelyk en klaar blykt. De zelve verbeeld de *Elizeefche* velden, met eenige gelukzalige zielen, rustende, alwaar de *jonkheid* of eeuwige *leete* danst, en bloemen strooit. Verders vertoont hy *Hyacinthus*, *Narcissus*, *Crocus*, *Adonis*, *Ajax*, en meer anderen. Zy zitten daar als toen zy leefden; zo dat men hier uit genoegzaam kan bespeuren, hoe bezwaarlyk zulks te doen zy, zonder hunne byzondere kenteeken, als spies, hoorn, fontein, helm, roosekrans, enz. En hoe onmogelyk het voor *Poussin*, die zulk een doorluchtig en doorlezen man was, zy geweest *Ajax* te doen kennen, dewyl hy hem daar verbeeld in de zelve woede of daadelyke wanhoop, te weeten, zich zelve doorsteekende, even als toen hy voor Troye was: myn's bedunkens een groote mislag omtrent de natuurlykheid. Ik zoude het veel liever uitgelaaten hebben, benevens die pispot of dat koelvat daar *Narcissus* zich in spiegelt.

Kwalyk kan ik gelooven, dat zo een vreemd *concept* met zyne verbeelding van *Poussin* zelve bedacht zou weezen; nademaal hy *Ajax*, dien hy in zulk een wreede gestalte vertoont, aldaar onder de gelukzalige zielen plaats geeft; een man die, als een moorder van zich zelve zynde, eerder de hel had verdiend. Waarom zo wel niet *Sisyphus*, *Ixion*, *Prometheus*, of *Tantalus*, die tot de helsche pynen verdoemd zyn, daar by gevoegd? 't Is wel waar, *Ajax* heeft maar tegen zich zelve misdaan, om de wapenen van *Achilles* die hem rechtvaardig toekwamen; en de anderen hebben de Goden vertoornd. d'Een stal het vuur van den Hemel; de ander had de stoutheid van de opperste Godin *Juno*, door een heimelyke laage, tot zyne geile lust te dwingen, enz.

Aanmerking
over de zelve
verbeelding
door *Testa*.

Testa heeft, myn's oordeels, in veele dingen die zelve afbeelding duidelyker en bevattelyker vertoond als *Poussin*, zynde veel ruimer, vermaakelyker, en schilderachtiger: maar echter loopt hy mede tegens de waarschyndlykheid van die rustplaats; gelyk men zien kan aan die twee, waar van den een uit de schoot van een meisje eenige bloemen grypt, om welke daad zy hem de oogen uit het hoofd schynt te krabben; zynde weder de oude twist. Daar moest immers, als 't wel zou weezen, noch haat, noch twist, noch jaloersheid bespeurd worden, en niet als rust en vrede zyn.

Des Schry-
vers redenen
wegens het
voorgaande.

My dunkt, ik hoor reedts zeggen, dat ik die twee groote Mannen veel te kort doe, door hunne mislagen aldus zo klaar ten toon te stellen,

len, en dat het berispen veel gemakkelijker is dan zelfs een Ordinantie van de grond op te beginnen; 't welk ik volkomen beken: doch myn voorneemen is niet hun verstand te verkleinen om het myne daar door te verheffen, geenfins; want men zal doorgaans in dit Werk vinden, dat ik myne eigene misflagen, zo wel als die van anderen, mede voor den dag breng; 't geen alleenlyk geschied om den konstlievenden een weg te baanen om zich van diergelyke ingeslovene gebrekkelykheden te onthouden, en de natuurlykheid, in alle deelen, meerder waar te neemen: 't welk een verstandig Meester genoegzaam kan voorkomen, wanneer hy de voorzichtigheid wat meerder plaats geeft. 't Zal niet Door een gelykenis verkleard.

kwalyk voegen alhier een gelykenisse van een Architect en een Schilder by te brengen. Een voorzichtig Bouwmeester zal eerst een naauw onderzoek doen, welke gronden tot zyn voorneemen de bekwaamste zyn, daar hy zyne Tempel, Paleis, enz. wil plaatsē; of het een harde grond zy, dan of zy moerasfig is; van wat zyde de noorde of schadelyke winden blaazen; na wat zyde hy zyne voorgevel wil voegen, zuid, oost, noord, of west: dan aan 't bouwen. Een Schilder heeft voor een Liefkoozery, Krygsoeffning, Offerhande, of iets anders te verbeelden. Hy zal zekerlyk mede eerst een bekwaame plaats, tot de zaak eigen, daar toe zoeken. d' Architect slaat het *planum* van zyn Hof met al wat 'er in begreepen is, zo groot of zo klein; dat van een Tempel met deszelfs choor, altaar, en andere dingen meer; of maakt het bestek van zyne Vesting met haare bastions en ravelynen, wapenplaats, enz. Een Schilder, desgelyks, stelt de *Elizeesche* velden, of het Hof van *Flora*, tot liefkoozery; een Tempel om dienſt te pleegen; een Hof, om den Koning met zyn gestoet van Hofjonkers te doen zien: of een Bosch, om te jaagen. Wanneer hy nu iemand met het moordgeweer in de vuist in den Tempel deed treden daar men dienſt doet, of in d' *Elizeesche* velden onder de liefkoozende gelukzalige zielen, en dat hy zich aldaar door het hert steekt, om zyne ziel voor de tweede maal te doen verhuizen: zou men dan niet zeggen, dat zulks daar ter plaatse zeer oneigen was; maar veel beter zou voegen voor *Troye*? Ik vraag, of zo een den Tempel, en dat heilige Veld niet geschonden heeft? En wanneer de Jagers met de honden in het Binnenhof liepen jaagen, of op de Wapenplaats; zou dat niet een belagchelyke zaak zyn? *Ajax* is immers niet in de *Elizeesche* velden gevoerd, dan wanneer zyne ziel van het ligchaam gescheiden was. Hier steekt hy zich noch eens dood: zal daar dan weër een andere ziel uitvliegen?

Laat ons nu eens overstappen tot de beschryving, verdeeling, en overweeging van

Het derde en laatste Tafereel.

Beschrijving
van het derde
Verdichtfel.

De Liefdegodin, ziende alle haare poogingen vruchteloos, en ongeduldig wordende dat *Adonis* niet weêr te voorschyn kwam, sprong op haare koetswagen, door twee zwaanen getrokken, snellen- de boschwaart in om hem te zoeken, en latende haare *Gratien* achter, als zynde in dit geval krachteloos; gelyk wy op het einde van dit Tafereel verder zullen verklaaren. *Cupido* volgt haar schreiende achter na. De rampzalige jongeling, door een wildzwyn in zyne eegenis gebeeten, legt zieltoogende tegens een zwaaren eik ter aarde neder, alwaar zy ten laatsten, na lang zoeken, hem in zyn bloed gedompeld vind leggen: weshalven zy, van de wagen getreden, zich als een ontzinde aanstelt en hem beklaagt, verfoeiende haare Goddelykheid, en vervloekende de wreede *Dwingelandin* die hemel en aarde wetten stelt. *Adonis* geeft ondertusschen den geest, welken *Mercurius*, vindende den zelven eindelyk heen en weêr zwerven, mede neemt, en op zyne wieken naar de *Elizeesche* velden voert.

Dit Verdichtfel verbeelden wy aldus:

En deszelfs
verbeelding.

Adonis legt op zyne linker zyde, met de nek tegens de romp van een zwaaren eikeboom, in het verkorten; de regter borst en schouder opwaarts; de linker arm van hem aflangs de grond, en de regter langs zyne zyde neêr, in welke hand hy de spies valt houd, waar van de steelten deele onder zynen rug legt. Zyn hoofd hangt byna tot op den linker arm, een weinig voor over, met de regter wang om hoog. De voeten zyn naar de linker zydsche hoek des Stuks herwaarts aan gekeerd. De linker knie, op een kleine hoogte of steen rustende, is half opgehaald. Een jagthoorn legt by zyne voeten. De honden, by zyn hoofd ter linker zyde, huilen en janken. *Cupido*, aan zyne regter zyde, bukt nederwaarts, ziende *Venus* al schreiende aan, terwyl hy het kleed van *Adonis* open doet, om alzo de bloedige wond aan zyne Moeder te vertoonen, welke, daar over heel verschrikt, achterwaarts treed, en haare handen hemelwaarts slaat. *Cupido*'s rug is ten deele door de Godin in de slagschaduwe. Zyne borst ziet men in 't verkorten, de voeten digt aan malkander, en de kniën een weinig geboogen; hebbende in de regter hand een fakkel.

Venus slaat van schrik, gelyk gezegt is, de handen om hoog; het regter been vooruit; de linker voet achterwaarts op een wolk, welke achter haar regtsom oploopt tot onder de wagen; hellende met haar bovenlyf over de gemelde linker voet; de kin op haaren boezem gezakt;

zakt; ziende aldus nederwaarts op de wond. Haare borsten vertoonen zich in 't verkorten; en men ziet haar vlak tegen de regter heup aan.

Achter den voorschreeven eikenboom, daar *Adonis* tegen rust, ziet men, op eenige zweevende wolken, die met den *horizont* gelyk zyn, de koetswagen, zylyngs als in *profiel*, staan; welke wolken om dezelve allengskens lichter en lichter nederdaalen tot onder haaren voet. De gemelde koets, verguld, doch echter door een wolk somber gehouden, is sierlyk bewerkt met kindertjes, festons en loofwerk, achter op met een groote star, ten deele door de romp van den eik bedekt.

Vooraan, tusschen de midden en de linker hoek, staat een vierkante steen omtrent drie voet in zyne *diameter*, met de stukkende romp eener *Term*, waar van het overige, als 't hoofd en een stuk van 't lyf, achter takken en struiken op de grond nederleggen. Deze steen staat wat schuins, met de linker hoek naar de linker zyde wykende; digt aan welke zyde een hooge boom opryft, en een weinig verder noch een, rondom, omtrent vyf à zes voet hoog, digt begroeid, ja zodanig dat men naauwelyks daar door kan zien. Achter dien steen, onder de struiken, distelen en doornen blyft het zwyn, gewond, willende de vlucht neemen, op de voorste kniën, met de smoel wyd open, leggen, zich wentelende in zyn bloed en slijk.

Op de tweede grond, ter regter zyde, gaat *Atropos* met de schar in de hand en de spinrokken op de schouder; zynde byna tot de middel achter de grond, op het hoofd en een weinig van een schouder na, in de schaduwe.

Het voornaamste doorzicht is ter linker zyde van het oogpunt. Een weinig boven dezelve vliegt *Mercurius* met de ziel des Jongelings, om dezelve na de *Elizeesche* velden over te brengen. Men ziet ze beiden in 't verkorten tegen hunne regter zyde. De Jongeling is heel naakt, hebbende zyne armen kruiswys over zyne borsten, zyne beenen digt aan een, en de linker voet een weinig hooger als d'andere. *Mercurius* houd hem met den linker arm achter om de middel; wyzende, hem aanziende, met zyne slangeroede vooruit, waar'zy na toe zullen. Een kleen manteltje dezer gevleugelde Bode vliegt achter hem opwaarts.

De grond is hobbelig en rotsachtig, hier en daar met gras en wilde kruiden, als hult, distelen, enz. half dor begroeid.

Het licht komt van de regter zyde, een weinig van vooren; zynde regenachtig weér. De lucht is winterachtig, doch stil. De boomen zyn heel slecht van bladeren voorzien, behalven zommige die tegen

gen de winter kunnen duuren, als cypres, laurier, olm, haagedoorn, enz. welke hier de meeste groente moeten verschaffen. Het einde van de voorgrond, ter regter zyde, tot aan den voet van de Godin, is in de schaduw, door een haag en eenige boomtjes. *Venus*, het bovenlyf van *Cupido*, het doode lyk nevens de grond, en de boom daar het tegen aan legt, zyn krachtig verlicht. De steen, vooraan onder *Adonis*, is meest belommerd met de voorgrond door eenige cypressen ter regter zyde heel voor in den hoek. Eenige brokken van de *Term*, die wat verder leggen, vangen een weinig licht; en dezelve verbeeld een *Faunus* of *Satyr*. Het zwyn, welkers achterlyf tusschen de linker zyde van den steen en bystaanden boom word verborgen, is mede tot byna aan den hals herwaarts van die schaduw deelachtig. De gelukzalige heen vliegende ziel, met den gevleugelden bode, even voorby de boom of koets, werden van de voeten tot de middel door het loof en takken der boomen beschaduw, en zyn verre boven den *horizont*, zo dat het loof der boomen byna op hunne hoofden hangt. De Steenbok, als d'eerste wintermaand zynde, vertoont zich in de lucht, heel flauw en lichter als de lucht. Men ziet hem regt boven de koetswagen, daar de lucht allerdonkerst is.

Als mede de
Koleuren.

Wat de koleuren aangaat, ik schik ze aldus: *Venus* met een luchtig kleed, bleek koleur de rose, en een blaauwe sluijer daar over. *Adonis*, met de regter schouder en borst bloot, heeft een licht feuiljemort kleed met paarsche weerschyne. Zyne kaaken zyn bleek, en de lippen besturven, als mede handen en voeten, doch schoon van vel. *Venus* is heel wit en teder, het geheele aanzicht gloeiend, gelyk ook haare handen; *Cupido*, tusschen beiden, zo wit van vel niet als de Godin, en wat bloozender als *Adonis*. *Venus* heeft blond, *Adonis* licht kastanje koleur, en *Cupido* bruin hair.

Dit gezicht vereischt meer cypres en mirthen, als andere boomen. De grond, vooraan, van de regter zyde tot voorby den steen, is moerasfig.

Dat ik de *Bevalligheden* niet in dit, gelyk in de andere Tafereelen, vertoon, is om dat de zelve alhier niet eigen zyn: want zy kunnen *Venus* in droevige voorvallen niet vergezelschappen, alzo zy een heel andere zinbetekening hebben, gelyk wy alhier zullen aanmerken; oordeelende het te dezer plaatse niet kwalyk te voegen, te meer om dat wy in de voorige Tafereelen de beduidenis van *Venus*, *Adonis*, *Mars*, en 't Wildzwyn hebben aangewezen.

Beschryving
van de drie
Gratie of Be-
valligheden.

Hesiodus schryft van haar, dat het drie zusters waren, welke in schilderyen jong, vrolyk en bevallig vertoond wierden, vattende malkander

der by de handen. Haare kleedingen zwierven los, dun en dartzel, door de welke men haare naakte ligchaamen konde zien; zynde de oudste *Agle*, de tweede *Euphrosyne*, en de jongste *Thalia* genaamd. *Seneca* gaat noch verder, en toont ons haare hoedanigheden, en de betekenissen der perfoonen aan; zeggende, onder anderen, in zyn Bock der Wel-daaden, dat zommige de eene voor het vermaak zelve houden; dat de tweede het ontfangt; en de derde het wedergeeft. Anderen wederom meenen, dat door dit drietal drie byzondere foorten van vermaaken, of gunsten, verstaan worden; naamentlyk, dat bestaat in iemand vermaak te geeven, in dat van 't zelve te ontfangen, en in dat van 't weder te be-loonen. Maar dat zy zonder een verborgene zinbetekening dus hand aan hand geplaatst worden, werd niet geloofd; maar wel dat hier door werd betkend, dat de bewezene weldaaden of gunsten, van hand tot hand voortgaande, eindelyk weder keeren tot hem die de zelve eerst be-wees. Zy worden met een vrolyk gelaat verbeeld, om dat de weldaa-den, zullen de zelve in hunne volkomenheid aangenaam zyn, met een verheugd en onbekrompen gelaat moeten beweezen worden: want ontbreekt dit, zo ontbreekt de grootste *gratie* of bevalligheid aan die daad. Jong vertoont men haar, om te betekenen dat het geheugen van de genootene weldaad nooit in ons moct verouderen. Haar maagdely-ke staat wyft ons aan, dat zy onbevlekt en oprecht zyn; goed doende aan een ieder, zelfs zonder hoope van wederbelooning, welke de wel-daad befmet. Haare dunne kleederen geeven ons te kennen, dat het ge-not zo groot van waardy moct zyn, dat het zelve gezien kan worden. Meer hier van te fchryven zoude een verdubbeling van arbeid, wel-ke voorheen gedaan is in het Hoofdstuk der Zinnebeelden, en derzel-ver betekeningen, weezen. Laat ons dierhalven daar van af breeken, en komen tot

En haare
verborgene
zinbeteke-
ning ver-
klaard.

*Het Verdichtfel van Dryope, tot stoffeering der
Landschappen.*

DERTIENDE HOOFDSTUK.

In het voorgaande Hoofdstuk myn oogwit op een schoon Verdicht-Oorzaak tot
fel, en de verborgene zin van eenige omftandigheden, verhandeld dit Hoofd-
stuk.
hebbende, vind ik my genoodzaakt, door het groot genoeg 't welk
eenigen der voornaamste Konftenaars daar in vonden, hun verzoek,
om noch een diegelyk op te stellen, in te volgen: en tot hunne vol-
doening, en oeffening van anderen, zal my nooit de moeite verveelen.

Ik

Ik heb dan tot dezen einde de fabel van *Dryope* verkoozen, en zal de zelve, tot stoffeering der Landschappen, na vermogen schikken, en een buitengezicht daar van maaken.

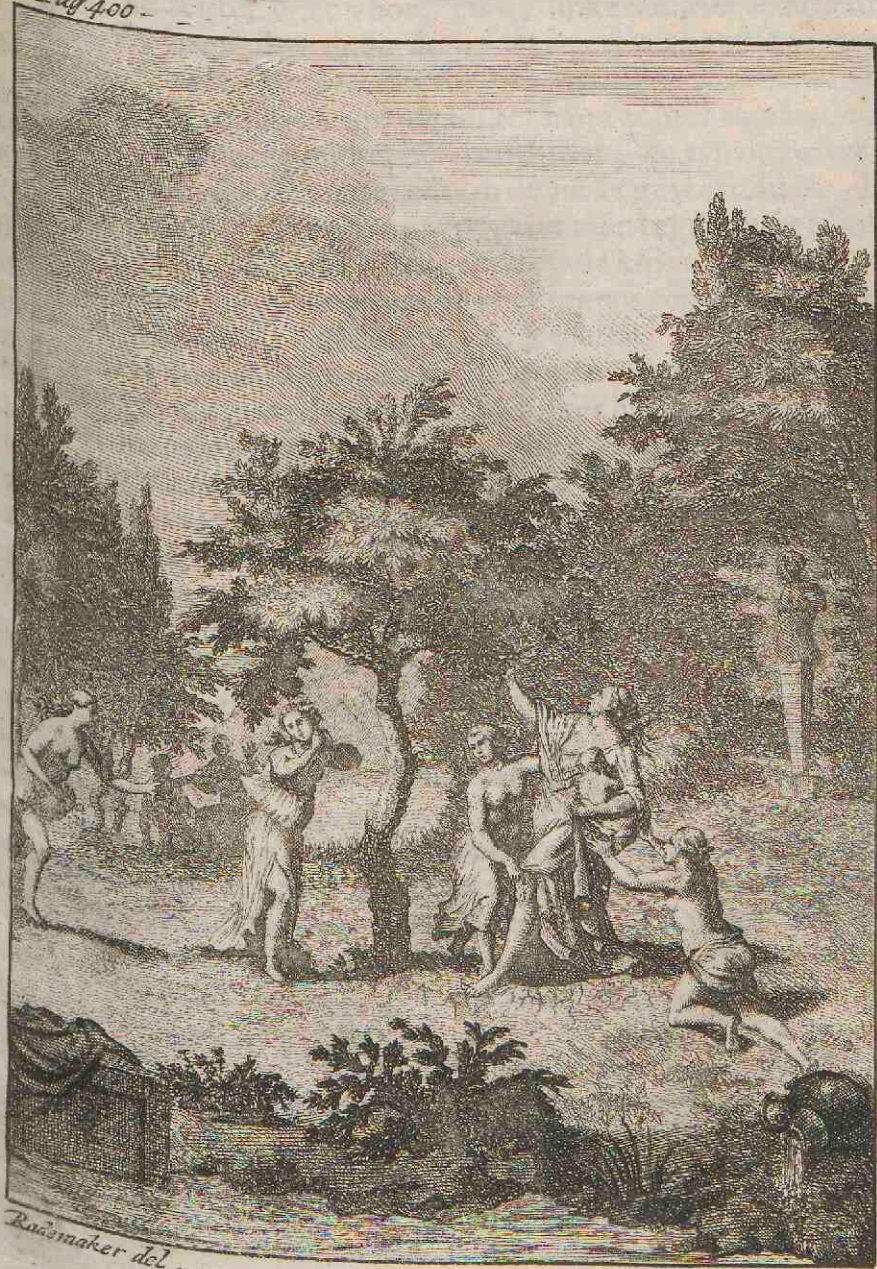
't Geval van
Dryope.

Het geval is, volgens *Ovidius*, aldus: *Dryope*, onbewuft wat droevig ongeval haar was naakende, ging op zekeren tyd by een poel, daar 't overal met myrthen bezet was, van meening om de aldaar zynde Nimfjes met bloemkranffen te vereeren. Zy nam haar zoontje *Amphise*, dat noch geen jaar oud was, mede; werdende van haare zuster *Jole* verzeld met een mandtje vol bloemen en gevlogte kranffen. By de poel was een boom, *Lothos* genaamd, draagende roode bloeifels, daar zy onbedagtelyk een kleene tak af brak, om haar kind tot vermaak of speeltuig in de hand te geeven: maar ziende, dat het bloed daar uit droop, en dat de geheele boom zich daar door met zulk een geweld bewoog, wierd zy beangft en bevreesd; te meer, wanneer zy van daar willende, voelde dat haare voeten in de aarde vast waren, veranderende alzo in een boom.

Verbeelding
van 't zelve
in de ver-
toogfchets
van No. 1.
aangewe-
zen.

Ziet hier een vertoogfchets van de verbeelding, voor zo ver het *platum* of grond, en staanplaats der personaadjen betreft, waar in men de bewegingen, *contrasten*, en *contorsien* der beelden, met enkele streepen aangewezen, genoegzaam kan zien en bezeffen.

Ik verbeeld het in een vermaakelyk dal, volgens de getuigenisse van den Dichter met myrtheboomen beplant, rondom door een waterbeek omcingeld. In de midden des Stuks plant ik, als het voornaamfte, den boom *Lothos*, vol roode bloeifels, en digt van loof. Deze is 't van welken *Dryope* de tak heeft afgebroken. Den zelve doe ik geweldig schudden en spartelen, zynde de stam heel krom gewrongen en geflingerd; en ter linker zyde stel ik de onbedagte *Dryope*, schoon van wezen, en zwart van hair; hebbende haaren jongen *Amphise* om de middel onder den linker arm gevat. Zy treed met de linker voet vooruit na den boom toe; en de regter is een weinig achterwaarts: doch het bovenlyf helt noch meer achter over. In haare regter hand, die om hoog opgesteeken is, houd zy de bebloede tak, op welke zy met een verbaaft gelaat sterroogt. Zy word tegen haare linker dyc gezien: haar bovenlyf zwaait linksom: de borst is, byna van vooren, vlak in 't licht: haar aangezicht, op zy, is min of meer achterwaarts gekeerd: en haare voeten zyn reeds vast in de aarde. Het kind ziet men van achteren, steekende zyn hoofd tegens haare borst af. De zuster, aan de regter zyde van den boom, tegens haar over staande, verbeeld ik, blondhairig, in de alleruitterste mismoedigheit, de handen, te famen gevouwen, styf tegens haar linker wang drukkende. Het hoofd, regtsom

Raisemaker del.

C. Van Jaeger fec.

om gekeerd, hangt over haare regter fchouder. De borft fleekt vooruit, terwyl het onderlyf geheel achteruit deift. Haare kniën zyn geboogen, de regter voet voor, en de linker achterwaarts als bezwykende. Zy heeft den ouderdom van veertien à zeftien jaaren. Het Nimfje, 't welk *Dryope* onderfteunt, is tuffchen dezelve en den boom geplaatft, houdende haar met de linker hand achter tegens den rug vaft, terwyl zy met de regter het been ontbloot, en aan de zufter, daar zy na kykt, toont dat de voet reeds in de aarde geworteld is. Een ander Nimfje, 't welk na het kind grypt, ziet men tegens haare linker zyde, doch meest van achteren, leggende op de kniën, de linker voor, en de regter heel achteruit, met de voet tegens een waterkruik raakende dat dezelve om valt aan de kant van 't water. Een derde, ter regter zyde, heel verbaasd komende aanloopen, heeft haaren fchoot met bloemen gevuld, wyzende met de linker hand herwaarts, terwyl zy linksom na haare gezellinnen ziet, die op de kant van de rivier, waar van een gedeelte tuffchen de boomen door na het oogpunt loopt, zitten. De eene ryft daar op overeind, en ziet verbaasd na vooren toe; maakende aan de tweede, die na het water zit, zulks mede bekend. Derhalven zwaait deze het bovenlyf regtsom om mede herwaarts aan te kyken, fteunende op haare linker hand. Zy hebben alle meest kransfen op haare hoofden, of by zich leggen.

Tot zo verre ftrckt de plaatfing en werking van myne roerende ftoffagie, zynde allegaar dochters, ieder na haare hertstogt *gecontrafteerd*. Nu zullen wy de onroerende ook aantoonen.

Ter linker zyde, op een heuvel, tuffchen de boomen, ftelik een kloeke *Priapus-term*, vlak van vooren, zonder armen of beenen; zyn- Van de onroerende ftoffagie. de hy meest in de fchaduwe tegen het verfchiet, waar tegen de voorgroep krachtig afsteekt. Ter regter zyde, vooraan, half in 't water, zet ik een zwaare vierkante ruuwe tafelfteen, daar een mantel of fluijer op legt, nevens een hoop groene bladeren en kleine bloemen. In de vierkante vlakke dezer fteen ftaat het Geval in basreleeve uitgehouwen. Achter dezelve, en tuffchen het meisje met de bloemen, doe ik het eene eind van een mandtje, op de grond leggende, zien, daar noch een krans in legt.

Belangende het faifoen, ik verbeeld het tuffchen winter- en zomertyd, in de rypende herftdagen, en in een zeer fchoon weêr, na die jaartydts gelegenheid. Het is een zylicht, een weinig van vooren. En het licht. Zon-, of geen zonneschyn, laat ik aan ieders vrye keur; dewyl het in de fabel niet vermeld noch vaft bepaald word.

Nu zal ik de verdere omftandigheden van dit Tafereel befchryven: want

want zonder licht en donker, reddering, *harmonie*, of koleuren aan te wyzen, is het onvoltooid, en de natuur ongelijk. 't Is wel waar; de reddering en schaduw wyzen veeltydts zich zelve, en het licht geeft zich genoeg te kennen voor die de *perspectief* verstaat; doch of'er niets in deze zoude zyn (het zy in de reddering, dag en schaduw) dat buiten de gemeene gissing en oordeel zou kunnen vallen, daar twyffel ik aan. Wat aangaat de koleuren, die moeten noodzaakelyk mede aangewezen worden: want daar in kan men onmogelyk myne meening en zin, noch de gedachten van geene Schilders, treffen of doorgronden.

Als mede de koleuren, daagingen en schaduw.

Derhalven geef ik aan *Dryope*, als de voornaamste persoon zynde, een blaauwe satyne mantel, welkers eene eind over haare regter schouder tot in de middelgordel hangt; en het ander eind, of slip, heeft zy met de linker hand gevat, houdende daar mede haar naakte kind om 't lyf vast, terwyl de lap, om haar lyf slingerende, met deszelfs onderlip onder haare linker borst in de gordel gestooken, de geheele buik, byna tot de voeten, bedekt, op een weinig van het linker been met de voet na, die in de grond vast geworteld is. Haar onderkleed is geclachtig wit, met een groene weerschyne, nevens de mouw om haaren linker arm, welke zich niet verder als tot den elboog strekkende, wat wyd hangt. De rok is aan het linker been op de zyde open. Het voorste Nimfje laat ik geheel naakt, hebbende zy niet anders dan een witte fynedoch smalle sluijer om, die haare billen ten halven bedekt. Haare kleeding, als mede die van *Jole*, zyn met goud doormengd, om een onderscheid tusschen haar en de Nymfen te maaken. Het Boschnimfje, 't welk met het bovenlyf tot de middel bloot is, kleed ik met een donker groene rok, boven de navel gefronst, en door een gordel vast gehegt. *Jole* geef ik een enkel en luchtig kleed, met naauwe mouwen, van een hoog-roose koleur, om de middel met een breede riem, zynde donker violet met goud gestikt, gegord; en onder dezelve noch een gebloemde rok, die van onderen open is, waar door zy de beenen vry heeft. De steen, vooraan, verbeeld ik graauw; de kruik, donker rood; de grond, langs de kant van 't water, vol gras: en also schakeer ik de geheele voorgrond. Het Nimfje, dat op de tweede grond ter regter zyde aan komt loopen, geef ik een groenachtige borstrok aan, heel los en ongebonden, zonder mouwen, en maar op de eene schouder vast gehegt; zynde de linker borst bloot, gelyk ook de beenen. Die andere, welke verder achterwaarts op de kant van de rivier zit, laat ik geheel naakt; en die by haar opstaat, heeft een kleene groene sluijer om. De steene *Priapus* is donker graauw, doch een weinig paarsachtig. Wat

Wat het licht aangaat, ik oordeel, dat de grootste party voornamentlyk op *Dryope* met haare twee byzande Nymfen, en het overige van die voorgroep, moet vallen; de rest met weinig licht, en noch meest vreemde lichtjes, het zy van achteren, van vooren, of heel van ter zyde: doch de oorzaak, zo wel als die der schaduwten waar door en waar van daan zy komen, moeten 'er duidelyk by aangewezen worden; also het anders maar losse uitvindingen en herffenspookfels, zonder eenigen vasten grond, zyn zouden.

Zommige zullen mogelyk twyffelen, of ik myn oogmerk in dezen, ten opzichte van het licht, wel zal bereiken, om dat ik *Dryope* een blaauwe mantel en een witachtig geel onderkleed toevoeg; oordeelende dierhalven, en niet zonder reden, hoewel zonder myne gedachten dien einde te weetten, dat het anders om beter welstand zoude hebben, dat is te zeggen, het licht boven, en het donkerste onder; om dat op het onderlyf, als de buik en beenen, de grootste en krachtigste *masse* van licht vallende, het naakte kind alsdan veel schoonder afstecken zoude indien de borsten of het bovenlyf donker waren, dan tegen het geelachtig wit: het welk ik, ten opzichte van het licht, gewilliglyk toetaa; maar wegens de koleur niet: want het blaauwe kleed heb ik also met voordacht geschikt, op dat het naakte Nymfje zich schoon zoude vertoonen, doch met zulk een inzicht niettemin, dat die party een krachtig en vlak licht zoude hebben. Dit is de reden waarom ik 'er zodanig een stoffe toe heb verkoozen: want, gelyk men weet, het fatyn heeft een heldere glans, en doet byna zo veel geweld als goud- of zilverlaken. Het roode kleed van *Jole*, om dat het zulk een schoone en lichte koleur is, zal genoegzaam voorkomen tegen die donkere grond; en evenwel steekt het niet te veel in 't oog: maar het blaauwe heeft hier, om de groote *masse*, vry meer te zeggen als 'er meer licht by en omtrent; want het rood is maar een kleene plek. Ik heb, zo veel my mogelyk is, de waarfchyndykheid dezer verbeelding, en de *harmonie* in de fchikking der koleuren, ieder beeld na zyne byzondere eigene zinbetekende koleur, waargenomen, niet alleen in de kleedingen, maar ook in hunne naaktens, de een blank en teder, de ander wat bruin van vel, en zo voort ieder in 't zyn. Daar en boven geef ik elk een kenteken; het Waternymfje witte klokjes, het Bosnymfje wilde kruiden; en die by de steen herwaarts aan komt loopen, veldbloemtjes op het hoofd, enz. Zommige zullen zich mogelyk verwonderen, dat ik hier voor van fatyn heb gesproken; dewyl men zelden hoort dat die stoffe by de Ouden in gebruik is geweest: 't geen ik hun toestaaf voor zo veel de Beeldhouwers betreft, maar niet de Schilders; also my verscheide-

ne oude en antieke Schilderyen voorgekomen zyn daar ik het zelve in verbeeld heb gezien; doch hoe lang het gevonden is geweest, is my onbekend, en staat my hier ook niet te onderzoeken. Ondertusschen is het een schoone en sierlyke stof, als mede de weerschynten; hoewel deze laatste een graad minder, en aan de jonkheid meer eigen zyn.

Zwaarigheid
wegens *Priapus*
opgeloff.

Indien nu iemand zwaarigheid mogt vinden, en vraagen waarom ik in deze geschiedenis, of in dit verdichtsel, het *Priapus*-beeld zo ten toon stel; nademaal in 't gantsche Stuk niet een eenig Man, God, *Satyr* noch *Faunus* is; behalven dat ook noch geen het minste teken van onbeschofftheid in deze verbeelding word gepleegd? Ik wil hem gaarne de reden openbaaren; zynde deze: de Dichter maakt gewag van de eerste oorzaak, uit welke alle de onheilen, die deze ongelukkige vrouw overkwamen, sprooten; schryvende dezelve toe aan den boom *Lotbos*: alzo hy met haar, noch mensch zynde, zyne geile lust niet boeten konnende, haar in dien boom, den zelve naam voerende, herschepte, om zyne wraaklust te boeten, behoudende noch zyn yverzuchtig hert. Daarom plaats ik hem hier als den eersten aanleider van het geval, welke met een dien vloek over de schenders dezer boomvrucht of takken uitsprak.

Gebrek in
Ovidius, en
middel tot
voorko-
ming.

Dat ik deze Tafereelen wat wydloopig beschryf, is om aanleiding tot het verder onderzoek der zelve te geeven; dewyl *Ovidius* alle zyne verdichtselen niet even volllagen uitvoert, maar dat men het grootste gedeelte uit andere Schryvers moet haalen.

Naauwkeu-
rige beschry-
ving van den
boom *Lotbos*,
volgens an-
dere Schry-
vers.

Hy geeft zelfs geen denkbeeld genoeg van den boom *Lotbos*, in deze gewesten onbekend; noch meld niet, wat soort van bladen en krachten hy heeft; noch of hy vochtig of droog van aart is; noch waar hy meest gevonden word. Dierhalven zal ik het getuigenis van eenige Schryvers, en ook hunne zinbetekeningen en uitleggingen wegens den zelve, hier aan wyzen, zo verre my die voorgekomen zyn: want het is heel noodig voor een Landschapschilder, indien hy by de kenders en naauwkeurigen voor geen onkundige wil geoordeeld werden, zulks te weeten, inzonderheid wanneer de lust hem tot iets ongemeens aanprikelt.

In het algemeen heb ik gevonden, dat deszelfs bladen rond zyn, welke, na maate dat de zon opklimt, zich openen, en na den middag, als zy in het westen daalt, zich allengs toefluiten, tot dat zy in de nacht zich geheel toevouwen. Indien men nu in de verbeelding geen zonlicht gebruikt, zo moeten zy geslooten zyn.

Deszelfs
zinbeteke-
ning, en ach-

Wat nu de verborgene zinbetekening betreft, moet men weeten dat de *Égiptenaars* den zelve meêr eere dan aan eenige andere beweezen;

zen; houdende hem voor een middelaar tuffchen de hemelfche en aard-^{ring by de}
fche zaaken. Daat en boven wierd hy geacht voor een verbeelding van ^{Egyptenaars.}
des zons op- en ondergang, inzonderheid wanneer zy een kind daar by
verbeeldden, zittende op deszelfs takken; willende daar door beteke-
nen die morgendampen, welke door de komst der zon verdwynen: en
dewyl hy, na de ryzing of de daaling der zon, zyne bladeren opent of
fluit, wierd hy *Apollo* toegewyd, als een boom hem eigen zynde,
welke uit eerbiedigheid alleen aan hem zyne bladeren wil vertoonen.

De ruige of hairachtige *Lothos* wierd door de Romeinen mede in een
grootte achting gehouden; werdende aan haar de afgesneedene hair-
lokken der *Vestaalen* opgeofferd, * gelyk als die der jongelingen aan
Apollo, of aan zynen zoon *Aesculapius*. <sup>* Macro: libr:
2. cap: 19.</sup>

Even alzo offerden de Grieken hunne hoofdhairen aan de Rivieren
van hun gewest, en land, als zekere overecnkomst hebbende met de-
zen boom, welke zo veel gemeenschap met de Goden had, dat zy daar
af waanden, dat de Goden hunne zetel op den zelven plaatsten, en
daarom hem in vochtige moerassen planteden.

Jamblichus getuigt, dat deze boomen zeer vochtgierig zyn, waar ^{Benevens}
uit de Ouden beslooten dat de eerste oorzaak der voorttoeling ont-^{aant en}
stond; noemende daarom den *Oceaan* vader van al het geschapene. ^{vuucht.}
Daar en boven op hunne ronde bladeren, ronde stam, en ronde vrucht
acht geevende, wilden zy door deze allervolmaaktste figuur de vol-
maaktheid des oppersten Gods beduid hebben; inzonderheid als een
kleen kind, op den zelven boom zittende, daar by vertoond word:
gelyk *Ovidius* in deze fabel gewaagt, zeggende:

*Neem dikmaals 't teeder wicht uit d'armen van zyn moeder,
Voed het met versse melk, en maak het sterk door 't voeder,
En dat het speelend zich steedts onder my vermaak.*

Nu zullen wy eens overtreden tot

Het tweede Tafereel van Dryope.

En eerstelyk, voor het zelve, de geschiedenis aanmerken. Wan-^{Tweede Tafereel van}
neer *Andremon* het droevig ongeval, zyne vrouw *Dryope* overge-^{Dryope.}
komen, verftond, spoedde hy zich, nevens zynen vader, derwaarts:
doch zy kwamen te laat om haar voor de hervorming te spreken. Een
ruuwe schors had haar ligchaam en leden reedts overtrokken; zynde
nu niet meer van andere boomen onderscheiden dan alleen in wezen en
fwakke stem. Haare armen bestonden in twee bladerryke takken,
be-

benevens haar hulfel met groen loof overtrokken. Ieder viel huilende en kermende haar om den hals, en gaf, nevens het kind, door haar verzocht, haar de laatste kus; waar na haar de menschelyke gedaante t'eenemaal wierd ontnomen.

En de ver-
beelding
daar af.

In de eerste verbeelding heb ik de rivier vooraan geschikt; en in deze ziet men dezelve op de zyde verkoozen. *Dryope* in een myrthusboom, op 't hoofd na, herschept, plaats ik byna in de midden des Stuks, een weinig ter linker zyde des oogpunts, regt overeind. *Andremon* vat haar om den hals, en drukt zynen mond tegens haare linker wang. De oude en ontstelde vader klaagt dit droevig ongeval tegens een by hem staande Nimf, scheurende met de regter hand *Dryopes* hembd open, om haar de romp te vertoonen; welke door haar gezien zynde, haar de schouders doet ophaalen en het hoofd daar van af wendend, slaande het gezicht nederwaarts. Een ander Nimfje, den kleenen *Amphise* op haaren arm hebbende, tilt hem op, om zyne moeder te kussen. *Jole* plaats ik aan de voeten van *Dryope*, zeer behuuld; en de boom *Lotbos* staat een stap verder. Op de tweede grond, ter regter zyde, stel ik de *Term* van *Priapus*, kruiswyze met feltons van bloemen en groente omhangen, en onder den navel geknoopt, en voor dezelve een kleen rookend altaartje, waar op eenige menschen offeren. Aan de linker zyde, op de voorgrond, plaats ik die groote vierkante tafelsteen half in 't water, en daar by een Nimfje dat daar op leunt. Dit is nu het voornaamste van myn Stuk. Het doorzicht is ter linker zyde des oogpunts, bestaande uit gebergten en rivieren: en dewyl ik een avondstond verbeeld, is de lucht dampig en met duistere wolken bezet, blaazende de wind daar in dat alle geboomten zich beweegen.

Plaatsing der
Beelden en
hunne be-
weeging.

Dewyl dit nu de Wedergaâ van het voorige is, diende het wel alles omtrent even zwaar van werk te zyn: maar vermits hier meer verandering in is met dat 'er mannen by komen, ben ik genoodzaakt geweest een weinig van de eerste grondstelling af te wyken; also het geen, 't welk in de andere verbeelding vertoond is, ook noodzaakelyk hier moet gezien worden; gelyk wy breeder in het een-en-twintigste Hoofdstuk van 't Ordineeren verhandeld hebben. Dierhalven plaats ik *Dryope* vlak van vooren, met beide de armen regt om hoog, niet verre van malkander; het hoofd slapjes tusschen deze na de linker zyde hellende. De armen, van de elleboogen af, nevens de boezem en een weinig van 't lyf, behouden hunne eerste gedaante. *Andremon* ziet men ter linker zyde zich op zyne toonen uitrekken, om haare linker wang, die zy hem toeduuwt, te kussen; slaande zynen regter arm achter om haaren hals, terwyl hy de linker hand op haaren boezem houdt. Een wei-

weinig meer na vooren staat de vader, doch zeer zwak, op beide de beenen; en naast zyne zyde is het Nimfje tegens de welke hy klaagt, terwyl hy met de regter hand het onderkleed van *Dryope* open rukt, 't geen maar met een lintje op de schouder gehegt is; draaijende zyn hoofd en bovenlyf linksom, het gezicht hemelwaart slaande. Het Nimfje staat dicht achter hem, zeer weemoedig en bedrukt, trekkende haare schouders op, en ziet met het hoofd nederwaarts, een weinig op zyde hangende, van *Dryope* af, drukkende de linker elleboog tegens haare zyde, en de hand dicht aan haar hoofd vlak open houdende. De borst is bloot, en regt in 't licht; het onderlyf van vooren, en het regter been voorwaarts. De mantel van *Andremón* is van zyne schouders afgegleeden, en hangt op zyne hielen. Het Nimfje, 't welk ter regterzyde, daar de grond wat laager is, het kind optilt, helt met haar bovenlyf achterover; hangende haar hoofd voorover. Zy staat op het regter been, hebbende haar linker dicht aan de boom opwaarts getild. Men ziet haaren rug vlak van achteren naar het licht gekeerd; en het onderlyf is in tegendeel gedraaid. Het kind, welkers bovenlyf men alleen beschouwt, zynde de rest achter haar hoofd verschoolen, steekt beide de armen vooruit na den boom, drukkende de eene voet tegens haar lyf. *Jole*, tusschen haar en den boom op haare hurken zittende, leunt met de linker schouder tegens den boom, het hoofd voorover met het aangezicht in haare hand, en een doek op haaren schoot leggende. Ter linker zyde, buiten het Stuk op het einde van de voorgrond, plaats ik twee Nimfjes. De eene, met de beenen in 't water, en het bovenlyf op het land leggende, rust op haaren regter elboog, met de kin in haare hand, en d'andere hand onder den regter oksel. De tweede zit op het land, hebbende haare beenen achter d'andere in 't water, en rust met den regter arm op een kruik. Haar gezicht is herwaarts gekeerd; en men ziet haar tegens de regter borst. Zy zyn beide naakt, en met vlerken voorzien. By deze twee staat een derde, hebbende een lange stok, aan welkers eind een pynappel gebonden is, in de hand, en den huid van eenig wild dier om het lyf; wyzende met de regter hand na vooren. Zy word tegens haare regter zyde gezien. Achter deze, op de voorgemelde tafelfteen, legt *Dryopes* mantel; en aan de zelve zyde, voor aan, ryst een zwaare boom, omvlogten door eenige wilde takken en spruiten.

Het licht neem ik als in het voorgaande, te weeten een regter dag, doch weinig van vooren: want waar het een linker dag, zoude het zo voordeelig niet zyn om de partyen van licht by malkander te brengen en te doen verbinden; te meer dewyl het, gelyk wy gezegt hebben,

En van het licht.

cen

een Wedergaâ van het voorige is.

Ik stel dan de stervende *Dryope*, door het afvallen van haar onderkleed 't welk geelachtig wit is, zo als in het ander is aangetoond, byna tot aan de middel bloot. Haar aangezicht en borsten hebben tot noch toe hunne vleesachtigheid en koleur behouden; doch het ligchaam word, hoe meer naar onderen, hoe donkerder en bruinder, na houtkoleur gelykende, tot dat het, op 't alleronderste deel, in hout veranderd is; gelyk het met de armen even eens gaat, die tot aan de elleboogen hunne eerste verwe behouden, maar aan de vingers reeds hout en takken zyn. Haar aangezicht is tot aan de kin, nevens dat van *Andremon* tot de schouders, in de schaduwe, van 't loof haarer hoofdbladeren, en die der armen. *Andremon*, als een aanzienlyk heer, heeft een korten rok aan, groenachtig graauw van koleur, en geheel met goud gestikt. Zyn mantel is purperrood, donker en gloeiend. Zyne beenen, tot aan de heupen, zyn in de schaduwe van den boom. De oude Man is op zyn Persiaansch gekleed, hebbende een langen rok om die tot de kuiten hangt, van een licht feuiljemorte koleur met breede paarsche streepen en goud loof. Zyn mantel, geheel open geslagen, en met mouwen voorzien, is schoon violet. Hy heeft wyde kousen en schoenen aan. Zyne muts, als een tulband, boven omkrullende, legt nevens zynen stok by zyne voeten op de grond neder. Hy is grys van hair. Het Nimfje, aan zyne zyde, is van hem half in de schaduwe, te weeten de geheele regter zyde van de schouder tot onderen, behalven de knie die zy vooruit zet. Haar kleed is groenachtig blaauw, doch een weinig aan de donkere kant. Het Nimfje met het kind heeft een luchtig blaauw kleed aan, om de middel gegord; de regter schouder bloot; en de slip van 't kleed door de wind onder om de beenen slingerd. Het Meisje, achter haar, en tusschen den boom *Lotbos*, heeft een wit kleed aan. De *Priapus*, tusschen de boomen, is door dezelve meest in de schaduwe; en van hem af, tot voorby het oogpunt, is 't meeste deel met kleene boomen gestopt, welke donker of in de schaduwe zyn; waar tegens de voorste groep helder afsteekt. De twee naakte Nimfjes, ter linker zyde, ontfangen weinig licht. De lucht op den *horizont*, of zichteinder, is heel dampig en in malkander smeltende; also ik de zon hier zo helder en zuiver schynende niet verbeeld als in een schoone morgenstond, of zo krachtig als de middagzon, maar door de dampen min of meer bedekt; om welke reden het alles uit een rosgeele gekoleurd word. De wolken zyn groot, dik, en zwaar.

Als men geen moeite wilde ontzien, en het rykelyk hebben, zoude

de men de lucht ook kunnen stoffeeren met de drie Schikgodinnen, of fataale Zusters, aldaar te vertoonen, alzo het niet oneigen aan de zaak is; dewyl zy nu haar werk verricht hebbende, wederom na de hoogte zweeven: doch *Airopos*, met het klouwen en de schaar, diende alsdan het meeste voort te zyn; *Lachesis*, met de haspel; en *Clotho*, met de spinrok, al verder en verder.

Nu zullen wy voortgaan, en vertoonen den aftogt van *Andremon*, en 't verdere Gezin, te huiswaart, in

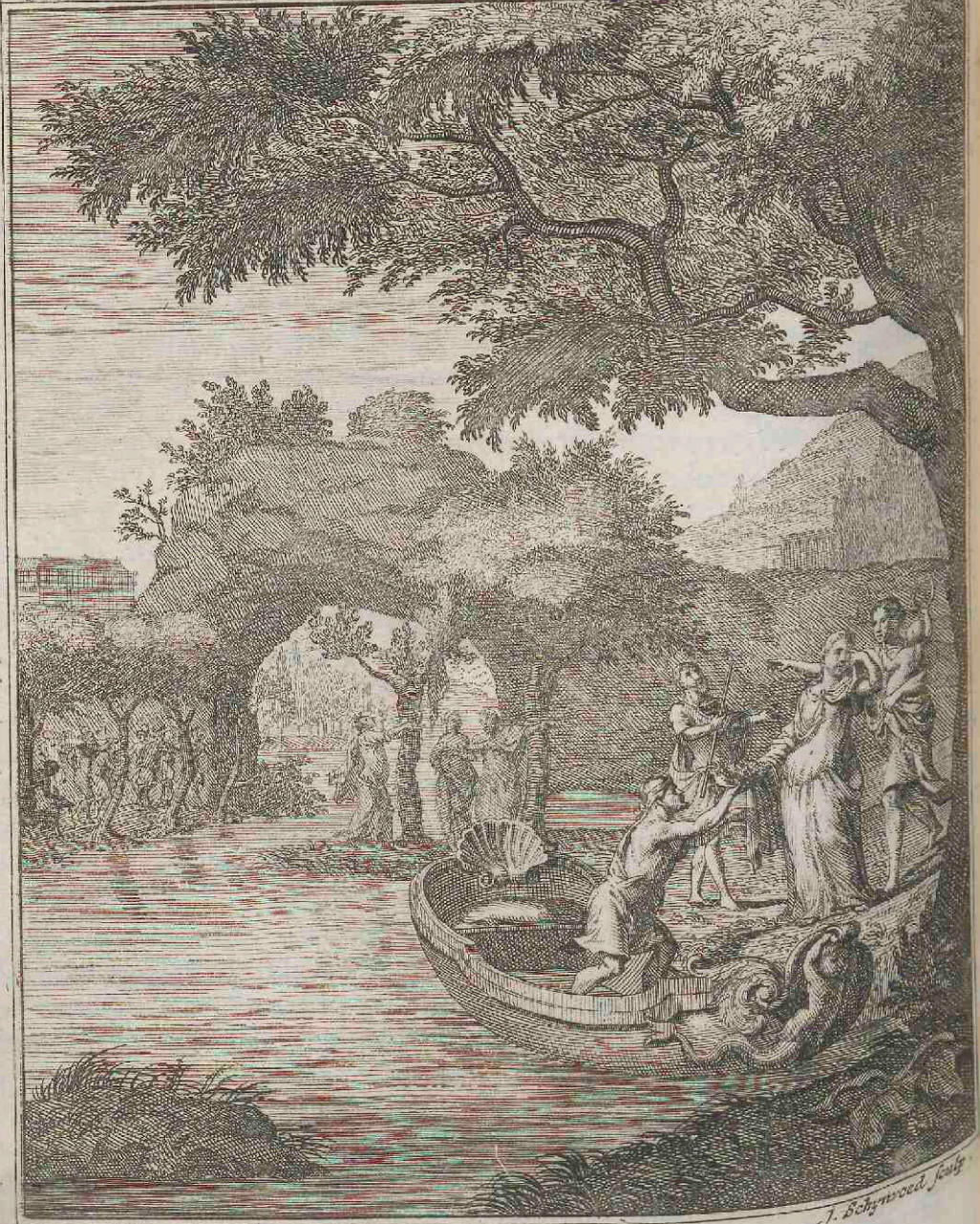
Het derde Tafereel van Dryope.

De gewezene *Dryope*, haar droevig noodlot voltrokken zynde, staat nevens den boom *Lathos* op het einde der voorgrond, een weinig ter regter zyde des oogpunts; en van dezelve, na de linkerzyde, ziet men een weg halvemaans gewyze na vooren, tegens welke het water van de regter zyde, een voet of drie laager, aanspoelt. Geheel vooraan, tegen de wal, leg ik een schuitje, gereed om volk over te voeren. Ter regter zyde, buiten het Stuk, vertoon ik een stuk zeer hoog land, na 't oogpunt wykende. In de laagte van dit land, en byna met het water gelyk, loopt een paadtje, op welkers kant eenige waterachtige boomen staan, en zelfs zommige in 't water. De tweede grond ryft, tegens het verschiet, bergachtig op, en voornamentlyk ter regter hand, van waar na de linker zyde, door een opening in de rots noch een verder verschiet bespeurt word. Achter dezen heuvel, of hoogte, ziet men de top van *Andremons* huis, een schoon gebouw zynde, opsteeken.

Ik geloof, dat het den Konstkenders niet vreemd zal voorkomen, dat ik hier zo veel hoog land en water, rondom een kleene plek laag land, verbeeld; alzo ons de Dichter meld, dat het in een poel voorgevallen is. Dit 's de reden dat ik, om het zelve natuurlyk aan te toonen, dien hoek halvemaans gewyze met de weg, welke maar een gedeelte van de poel is, doe zien.

Nu is de vraag, of een Schilder, om welstandts wil, niet eenige vryigheden zou mogen gebruiken?

Ik zeg ja, voor zo verre als de eigenschap der zaak niet weg genomen word: want dat uitdrukkelyk geschreeven staat, moet voor een wet verstrécken. Derhalven is het wel te denken, dat *Ovidius* het zelve zonder reden niet gezegt heeft. Zommige zullen mogelyk oordeelen, dat ik het echter wel vermaakelyker had kunnen verkiezen: maar men moet weten, dat dit geval van een heel andere natuur is.

G. Rademaker del.

J. Schynvoed fecit

Ik zoek het vermaakelyke hier niet; want de droefheid is in deze alleen myn voornaamste oogmerk: gelyk de goedgunstige Lezer verder zal hooren, indien hy slegts zo veel gedulds heeft van het zelve te volgen.

Op dit laage pad, ter regter zyde, vertoon ik eenige *Bagchanten* en *Satyrs*, die naar 't gebergte trekken. Onder dezen hoop ziet men 'er een die de *Term* van een *Priapus* op zyne schouders draagt, houdende een groote kan in de andere hand, en werdende door tygers en panthers gevolgd. Wat de veranderde *Dryope* belangt, ik laat het hembd, van de voorens aangewezene koleur, aan den boom hangen, naafst welken drie *Nimfjes* staan, waar van de eene met beide de handen den zelve omvat als of zy hem schudden wilde, ziende te gelyk na het loof opwaarts. De twee andere spreken met malkander, wyzende de eene na vooren op het bedroefde gezin, 't welk huiswaart gaat. *Jole* plaats ik vooraan by de schuit, hebbende haar zusters kleed, nevens een bloemmantje, 't welk zy, al huilende, den voerman toereikt, in haare handen. *Andremon*, een stap verder aankomende, heeft zyn zoontje *Amphise* op den linker arm in zynen mantel gewonden, sprekende tegens den voerman, dien hy de plaats, daar hy wil dat men hen zal overvoeren, aanwyft. Achter hem volgt de vader, welke zyne oogen hemelwaart op den vooruit vliegenden *Hesperus*, of den Avondster, geflagen hebbende, aan den zelve het rampzalig noodlot van zyne dochter schynt te klaagen.

Nu zal ik wat breeder de beschryving der beelden en hunne byzondere werkingen aantoonen, nevens de kleedingen, en andere noodzaakelyke omstandigheden.

De schuit, aan een paal vast gebonden, legt wat schuins, en in 't verkorten. Men ziet deszelfs voerman tegens zyne regter zyde, landwaarts overbukkende, de rug vlak in 't licht; neemende, met beide de armen uitgestrekt, het kleed en bloemmantje, 't geen hem door *Jole* toegereikt word, aan. Zyn rok is lichtgrauw, met een gespte zwarte breede riem omgord, en de regter schouder byna tot het middellyf bloot. *Jole* vertoont zich met haare linker zyde herwaarts aan, en de borst na hem gekeerd; reikende hem het bloemmantje met de regter hand, over welke haar zusters kleed hangt, toe. Haar onderlyf ziet men van vooren; de voeten digt aan een; de kniën een weinig geboogen; het hoofd linksom draaijende; en met een slip van de sluijer, die zy om den hals heeft, haare oogen afdroogende. *Andremon*, den kleenen *Amphise* op den arm hebbende, staat op zyn linker been, en stapt na het schuitje. Het bovenlyf is linksom gezwaaid; de

de borst van vooren; zyn regter arm ter zyde uitgestrekt, om den voerman, gelyk gezegt is, de plaats aan te wyzen werwaarts hy wil gebragt zyn. De purpere mantel is op zyne regter schouder vast; en van onder zynen arm om 't lyf slingerende, bedekt hy dus het kind ten deele, terwyl hy met de andere slip van de mantel, die hy in zyne linker hand vast heeft, het gemelde kind tegens de linker borst op zyne uitzwenkende heup laat steunen, en vast houdt. Het kind heeft hem by den hals, in de opening van zynen onderrok, met het linker handtje vast; hangende met het bovenlyf achter over van hem af, en hebbende in de regter hand, om hoog, een bloemmekransje, daar hy regtsom na kykt. Een zynen voeten ziet men tusschen de plooijen van de mantel door hangen, raakende dezelve tegens het geveft van zyns vaders degen. De oude man, die achter hem komt, heeft den rug na het oogpunt gekeerd, en schynt, verwonderd, te rug te treden. Zyn gezicht strekt zich hemelwaart, het linker been voor, en de regter voet achteruit, waar op hy steunt. Zyn regter arm is dwars voor 't lyf, in welke hand hy de stok tegens de linker borst houdt; terwyl hy met de linker hand, vooruit steekende, op den bedroefden vader en zyn moederlooze kind, welke voor hem heen gaan, wyzende, in deze gestalte tegen *Hesperus* schynt te klaagen.

De boom met de Nimfjes, en wat op die grond opsteekt, *reflexeert* in het water, als mede 't geen langs de rivier staat ter regter zyde. *Andromon* met het kind is tot aan de borst met den *horizont* gelyk; alzo de grond na vooren toe oploopt, en met het bootje *paralelis*.

Ik hebbe breed willen gaan in het voorstellen dezer drie Tafereelen, op dat men zien moge dat het den Landschapschilders aan geene stof ontbreekt om hunne werken te stoffeeren met geschiedenissen of verdichtfelen die op het Landschap passen: en ook met eenen acht ik het nut voor de Geschiedenisschilders, om op dien voet rykdom van stoffe in veele schraale gevallen te verbeelden.

Derhalven zal ik tot overvloed, en verdere aanleiding, noch een Fabel, als mede een *concept* van eigene vinding verhandelen, en alsdan, tot besluit van de Landschappen, het schilderachtig schoon, en schilderachtig slegt, welk laatste gemeenlyk by de onverstandigen schilderachtig genaamd word, tegens malkander overweegen.

Besluit des
Schryvers.

Tafereel van Erisichtonius, en het Zinnebeeld van een Satyrs straf, beide tot stoffeering der Landschappen.

V E E R T I E N D E H O O F D S T U K .

Inhoud der
Vercieling.

De Dichter *Nazo* zegt, dat *Erisichtonius*, een zeer godloos man zynde, overzulks door de Godinne *Ceres*, welke hy in 't byzonder door het omver hakken van een overfallig hoogen Eikenboom, aan haar toegewyd, met zulk een onverzaadelyken honger wierd ge-
straf, dat hy genoodzaakt was, uit gebrek van levensmiddelen, zyne eigene dochter te verkoopen.

Verbeelding
der zelve.

Dit verbeeld ik in een vermaakelyk Landschap of buitengezicht. Het licht komt van de regter zyde, en het oogpunt in de midden. Ter linker zyde vertoon ik een heerlyk gebouw met een schoone poort van de Dorische bouworder, en met drie treden, naar 't oogpunt wykende, op te gaan. Aan geene zyde der trap stel ik een borstweering van vier voeten hoog, die dwars van het huis tot voorby het oogpunt loopt. Op het einde derzelve staat een pronkvaas. Ter regter zyde stroomt een rivier; en over deze legt een houten brug. Aan de overkant van de rivier doe ik een stuk van een stadtsmuur zien, tegens welke het water aanspoelt en omloopt. Het overige is doorzicht, hier en daar met boomtjes beplant. Aan deze borstweering plaats ik den hongerigen *Erisichtonius*, welke met zyne muts in de linker hand er digt aan houdende, het geld, daar op geteld, met de regter inschuift. Zyne dochter, *Mestre* genaamd, staat achter hem na de trap toe; en de koopman, de trap opklimmende, wyft haar met de regter hand, daar hy een half volle beurs met geld in heeft, na de deur; terwyl hy haar, met de linker hand, by de rok of slip van haar kleed vast houdt. De magere *Honger*, achter tusschen haar en des vaders regter zyde, stuwt haar met beide de handen voort. Dus is het generaal van myne stellinge.

En schik,
king der
Kleedingen
en koleuren.

De koopman met een trots en stadig wezen de jonge dochter aanziende, heeft een schoone paarsche rok aan, tot even onder de kniën, om de middel gegord, en een windsel op zyn hoofd, kouffen en schoenen aan op de wyze der *Spartaanen*. Men ziet hem meest van achteren, rustende met de regter voet op de bovenste trap, en de linker achter van de grond af. De dochter staat op haar regter been, hebbende de linker voet even op de onderste trap, een weinig achterwaarts, het onderlyf byna geheel van vooren, min of meer van 't licht af. Zy zwaait haar bovenlyf regtsom, het aangezicht na haaren vader, als hem niet konnende verlaten, gekeerd; schynende met een bedroefd ge-

gelaat, en de traanen op de wangen, dezen heer, om hem te misleiden, tegens haare wil te volgen. Zy heeft een doek in haare regter hand, digt aan het linker oor, waar mede zy haare traanen schynt af te veegen; terwijl zy met de andere hand, dwars over haar middel, de regter elleboog ondersteunt. Haar kleed, bleek geel met groen weerschynd, heel morsig en vol scheuren, onder de borsten gefronst en met een lint vast gebonden, hangt aan flarden tot even onder de kuit. Zy is bloots voets, en schoon van wezen, doch wat mager; haar hulsfel blond, met blaauwe lintjes doorvlogten. *Erisichtonius* staat heel bukkende met geboogene kniën. Zyn mantel, met een touw om de middel gebonden, is feuiljemort van koleur, en komt hem achter tot aan de kuit, aan de zyde zo ver open zynde, dat men het been tot aan de heup bloot ziet. Zyne linker schouder is mede naakt. Hy is heel grys van hair en baard, mager en vaal van vel. Tegen de borstweering Nevens het byweyk. staat zyn stok. Wat de Hongeraangaat, *Ovidius* beschryft hem aldus: Yffelyk van hair, de oogen ingevallen, de mond en lippen bleek, de tanden geel en flymerig, en de huid hard, daar men 't gebeente en ingewand door kan zien. Men ziet hem byna tot aan de middel boven den rug van *Erisichtonius*. De pilaaren van het portaal zyn graauw; het huis, benevens de trappen, van hartsteen. Het overige, zo verrest als de borstweering, is met grootc blaauwe steenen belegt; en de rest, tot aan de rivier, aarde grond. In de gevel van 't huis zyn twee hoornen van overvloed uitgehouwen. De vaas is roodachtig van steen. Ter linker zyde derzelve, achter de borstweering, ryft een kloeke boom, ryk van loof, die een groote lommering tegens het huis geeft. De stam is met klimop, en ander groente, omvlogten, welke 't licht van het verschiet, tusschen dezelve en de vaas, mitsgaders de scherpigheid der borstweering, weg neemt, waar tegens de helderheid van het meisje met welstand afsteekt. Tegens de vleugel van het huis, buiten de borstweering, doe ik een wyngaard oploopen. In de deur stel ik een jongen knecht. Heel vooraan, in de linker hoek, digt aan de trap, staat een wak kere hond, aan een keten vast, en blaft.

In deze verbeelding heb ik drie voornaame zaaken in acht genomen; de behoefte, de levensmiddelen, en de gelegenheid. De behoefte zoekt middelen om zich te redden daar die te vinden zyn: zyn 'er in de stad niet genoeg, het mag buiten wezen. Derhalven vertoon ik de nood in vader en dochter, komende de hulpmiddelen by dezen welgestelden man, die alles in overvloed heeft, op zyn lufthuis zoeken. De verdere omstandigheden, als het bruggetje, de stad, de hoornen des overvloedts, verklaren zich zelfs.

Aanmerkin-
gen daar
over.

Dat ik de magere Honger by hem voeg, is niet tegenstrydig met het geene ik voor dezen gezegt hebbe, te weeten, dat, wanneer een hertstogt in de persoon zelf uitdrukkelijk is, men alsdan geen zinnebeeld noodig heeft om die te doen kennen. Om twee redenen is dezelve hier geplaatst: voor eerst, om dat men die kwaal in deze haare werking niet volkomen kan verbeelden, vermits die tegenwoordig met iets anders, dat is de happigheid en blydschap van de middelen gevonden te hebben, te weeten het geld, vermengd word: ten anderen, om dat hy zo naakt niet is, dat zyn afgeteerd ligchaam, gelyk de Dichter verhaalt, getoond kan worden na vereisch der zaaken.

De reden, waarom ik hier den hond byvoeg, is om dat dezelve niet alleen tot de schikking aldaar is geplaatst, maar mede om 'er door aan te wyzen dat iemand, die veel en kostelyke goederen heeft, de zelve ook wel moet bewaaken. Behalven dat is het gebruikelyk, niet alleen by de boeren, maar voornaamentlyk by zulke aanzienlyke lieden, die deze dieren tot lust en vermaak, zo wel als tot nut en dienst, houden.

Deze Fabel ziet men zelden in Tafereel geschilderd, noch anders in Prent verbeeld als in de herscheppingen van *Ovidius*; doch zo simpel, dat men naauwelyks zonder schrift kan raaden wat het wil weezen. Want wat is dat, of een oud mager man een beurs met geld van een heer ontfangt, die by malkanderen staan, en tusschen beide een jonge vrouw, daar men noch arm noch ryk kan onderscheiden, en zo gelyk in kleedinge als of 't zuster en broeders waren, en dat in een landschap of midden op het veld, daar men noch huis noch teken ziet waar zy behooren, heen willen, of van daan komen? Het is niet genoeg, dat men het slot van de zaak leeft: men moet den oorspronk, de daad, en het gevolg weeten. Eerstelyk is het noodig den man te kennen, en wat voor een *Erisichtonius* was, desgelyks zyne dochter, om zulks in hunne personen, gelyk ook in hun gewaad, natuurlyk te kunnen uitdrukken; ten tweden, door wie zy gestraft zyn, en op wat wyze; en eindelyk, door wie, en waar door gered. Wanneer men nu alle die zaaken naauwkeurig heeft onderzocht, dan is 't eerst tyd om te overleggen hoe men het natuurlyk st en best zal verkiesen of verbeelden, met de byzondere omstandigheden daar toe dienende, als de plaats, enz. en hoe veel dezelve verrykt of verminderd kunnen worden; 't welk alsdan van zelf zal toevlocijen. Doch het is wel te begrypen, dat de geenen, die zo veel moeite niet doen willen, en hunne studie daar aan te kost hangen, ook zo verre niet kunnen komen dat zy zulk een gering voorval natuurlyk en verstaanlyk kunnen uitvoeren, ik laat

Nu zal ik, volgens onze belofte, in 't einde van 't voorige Hoofdstuk gedaan, noch een voorbeeld tot stoffagie geeven, bestaande in een Zinnebeeld van eigene vinding, voor die geenen welke zich aan Geschiedenischryver noch Dichter willen binden, en hunnen vryen en ryken geeft in zulk een nauwe bepaaling sluiten.

De zoete rust door ontugt verstoord.

ZINNEBEELD.

Hier ziet men drie jonge Nimfjes van *Dianas* gevolg, door de jacht voorbeeld in een uitvinding of vrye gedachten. vermoeid, zich neder leggen onder het lommer der boomen, een weinig van den weg af, en digt aan een bruischend water, om zich wat uit te rusten; 't welk van eenige *Satyrs* en *Faunen* verspied zynde, dezelve deed besluiten haar een pots te speelen, en hun vermaak daar af te hebben. Derhalven heen gegaan zynde, en hunne makkers gewaarschouwd hebbende, komen deze gezamentlyk in stilte aan, medebrengende een *Priapus-term* van de allergrootste die zy hadden, benevens twee panthers, een vaas met wyn, en eenige druiven. Zy dan, weder daar by gekomen, en ziende dat deze Nimfen, meest naakt uitgekleed, in een diepe slaap zyn gevallen, plantten voor de plaats, daar zy lagen, dezen onbeschoften bullebalk; namen stilletjes het jagttuig, 't geen by haar lag, als pylen, kokers, boogen, enz. en hongen het aan zyn teellid; het zelve met de riemen, die zy vast toe gespten, daar aan hegtende; windende wyders om zyn hoofd een van haare sluijers. Rondom staken zy hunne *Turfen* in de aarde, waar aan zy een deel grinzen hingen: doch hier mede noch niet voldaan, namen zy noch zo veel van dezer dochters kleêren als zy mede konden neemen, smytende dezelve op de hooge takken van een boom die daar omtrent stond; en op dat zy niet op den boom zouden klimmen om hunne kleêren weêr te krygen, bonden zy die twee panthers onder aan den zelve vast: en na dat zy de druiven en wyn daar by neder gezet hadden, om geen geraas te maaken, gingen zy heen, ten einde uit een schuilhoek te zien wat deze dochters zouden doen, als zy wakker wierden; meenende, dat zy wat fraais hadden uitgeregt. Elk had zyn speeltuig mede, dubbelde hobois, cimbaalen, klapborden, rinkelbommen, enz. om, by aldien zy te lang sliepen, vermits het tegen den avond was, de reveilje te slaan: maar door een onverwagt voorval was den aanslag haast mislukt; want een andere Nimf, die mogelyk na haar gezelschap zocht, komt op dit voorval aan, welke ziende de voor-

noem-

noemde panthers onder den boom leggen, en meenende dat het ongetemde waren, schoot 'er op los, en trof den eenen zodanig, dat hy dood bleef leggen. De *Satyrs*, dit ziende, komen uit hunne schuilhoeken te voorschyn; loopende haar na: doch zy nam de vlugt. Toen dagten ze, dat hun werk alzo lang genoeg geduurd had, en dat het laat werd; bemerkende ook noch, dat deze sluimerende Nimfen door dit kleen gerucht zich een weinig begonden te roeren, en om te keeren. Zy kwamen dan allegaar, *Satyrs*, *Faunen*, *Bagchanten*, ja het heele gestoet van *Bagchus*, te voorschyn; maakende met hunne specluigen zulk een schrikkelyk geraas, dat de Nimfjes ontwaakten, schielyk opsprongen, en, vol verbaastheid, na haare kleederen zochten: maar de vaak uit haare oogen gewreeven hebbende, zagen zy die *Term* voor haar staan, en haare jagttuigen daar aan hangende; welk gezicht haar zeer ontsteide en beschaamd maakte, niet wetende wat zy zouden aanvagen, voornaamentlyk toen zy haare kleederen op den boom zagen hangen. Niet een van haar dorst het stomme beeld naderen, om het geweer daar af te neemen. Midlerwyl hielden deze schalken zich stil, en zagen al lagchende toe zonder zich te laten zien. Deze verleegene Nimfjes, niemand bespeurende, liepen hier en daar, om te zien of zy haare kleederen konden weder krygen: maar komende aan den boom, sprong de panther raazende en tierende op; waar door zy niet wisten, waar heen zich te wenden. Huilen en kermen was haare troost niet. Zy riepen wel honderd maal *Diana* tot hulp; doch te vergeefs. Eindelyk de oudste, *Clibis* genaamd, verstoutte zich, en naderde de *Term*, van meening de sluijer daar af te krygen, om *Carilé*, die niets aan 't lyf had, met dezelve te dekken; zeggende: Ey, hoe komen wy zo dwaas, dat wy malkander zulk een schrik aanjaagen, en dat slechts om een stokbeeld? Waarom zyn wy beschaamd? Dat 'er iemand is geweest, is zeker: maar nu is 'er niemand. Ik zal het omver werpen. Komt, gezusters, helpt my maar stoutelyk. Doch nauwelyks had zy de hand daar aan, en het woord uit den mond, of al het gespuis sprong voor den dag, met raazen, spotten en schimpen. Wie toen beschaamd en verleegen was, laat ik een ieder oordeelen. Een kleen *Satyr*je schoot na de *Term*, en ligtte de kokers daar af, toonende haar die onbeschofte weverspoel, geduurig lagchende; 't geen deze onnozele maagden hard viel, te meer wyl andere spotters haar de kleederen in den boom aanwezen. De vlugt te neemen, was ondoenlyk. Den een stiet haar herwaarts, en den ander gints heen. Geduurende dit schouwspel werd 'er een ander geraas op kromhoorns gehoord; waar door dit gelach schielyk ophield. Elk nam de vlugt, latende alles staan. De *Term* van

Priapus viel om ver. De Panther, aan den boom gebonden, tragtte, doch vergeefs, los te raaken, en mede de vlugt te neemen. *Diana* verscheen terstond met haar gestoet van Nymfen, welke haare pylen op dezen geilen hoop loften; terwyl de honden, die zy by zich had, den panther verscheurden. De drie Nymfen, vol vrees, kwamen voor den dag, en wierpen zich, zeer beschaamd, voor de voeten der Godin ter neder, aan dewelke zy haar ongeval verhaalden, en de smaet haar door 't gezelschap der *Satyrs* aangedaan; te gelyk haar de *Term*, de grinzen, en haare kleederen in den boom, en wat meer tot haar spyt was bedreeven, aanwyzende. De Godin toonde zich daar over zo verstoord, dat zy aanstonds laft gaf om de vlugtenden na te jaagen; willende de nacht niet verlichten voor dat haare wraak over deze baldaadigheid ware geboet: het geen ook volvoerd wierd. Zommige trokken boschwaart in, andere om de beeken, en de overige door het veld heen. Weinig tydts verliep, of daar wierden eenige betrapt: want van die drie, welke het Nymfje, dat den panther had doorschooten, nagejaagd hadden, wierd 'er een in het net gevangen. Vyf anderen wierden kort daar na met een *Bagchant* geboeid voor *Diana* gesleept, welke zy voet aan voet by paaren deed vast binden, en door deze drie beleedigde Nymfen met doornetakken en hulsbladen zo geweldig geeffelen, dat zy op de grond bleeven leggen. Drie anderen liet zy by de staart aan de takken der boomen ophangen, zo dat zy even met hunne hoofden aan de grond raakten. Hier mede noch niet vergenoegd, liet zy den geenen, die in het net gevangen was geweest, door twee à drie Nymfen met net met al zo lang in het water dompelen, tot dat hy byna volgezoopen was, en het water hem de keel weêr uit liep. Dit alles moest deze *Bagchant* beschouwen, welke daar na een staal lemmet, of een jagersmes, in de hand gegeven wierd, waar mede zy de drie, die aan de takken hingen, by aldien zy hen verlossen wilde, de staart moest afsnyden; 't geen zy, na veel tegenstreeven, eindelyk genoodzaakt was te doen; en na dat zy haar de handen achter op den rug had gebonden, sprak *Diana*: Gaat, vertoont u nu by het meerder gedeelte van uw dertel rot, en zegt, dat ik alle de geenen zo zal straffen, die met de kuifche *Diana* en haar gevolg den spot durven dryven.

Is dit nu, hoewel een verciêrd geval, niet stofs genoeg om veele Landschappen op diergelyk een wyze te stoffeeren? Hier is een verbeelding van verscheidene hertstogten by den Landschapschilder waar te neemen: de beschaamdheid by de Nymfen, de dertele vreugd by de *Satyrs*, de strafheid en toorn by *Diana*, en de verlegenheid by deze moedwilligen.

Besluit dezer
verciêring.

En de ernstige zin aangewezen.

Hier ziet men de zoetheid en aanlokking, die zich in het bedryven van een misdaad opdoet; de schaamte en verlegenheid der geener, welke het kwaad word aangedaan; maar ook te gelyk de straf en bittere gevolgen die de bedreevene moedwil en boosheid na zich slepen: in 't kort, het zoet en de straffe des kwaadts, en de belooning en onverhoopte reddering der deugdzaam.

Overgang tot de verhandeling van 't Schilderachtige.

Kan iemand ontkennen, dat dit, in een fraay Landschap wel uitgevoerd zynde, niet het oog van ieder aanschouwer zou aanlokken, en behaagen? Kan men ook voor onmogelyk houden zulke en diergelyke uitvindingen te maaken? Neen, geensins: derhalven zal het, myns oordeels, den Leezer niet verdrietig vallen, dat wy tegenwoordig iets wegens de betekening van 't woord Schilderachtig spreken, zynde een noodzaakelyke omstandigheid welke een Landschap schilder moet weten, en die in ons Werk geen beter plaats kon bekomen, alzo het wel meest de Landschappen betreft.

Van het woord Schilderachtig.

V Y F T I E N D E H O O F D S T U K .

Verskil der verkiezingen in dit deel der Konst.

Daar is byna niets in de waereld, of het heeft een goede en kwaade uitlegging; en in alles vind men een middelmaat, welke het verstand alleen uit die twee tegenstrydigheden doet voortkomen en verkiest; zynde deze zekerlyk de schoonste en beste. Doch ik vind het byzonder in de Schilderkonst bewaarheid: want de zelve is met zulk een vermogen verzeld, dat zy den mensch op twee zeer verschillende wyzen ontroert; eerstelyk door schoone, deugdzaam en aangename; en ten anderen door slegte, mismaakte, en verachte verbeeldingen, beide in tegenstreevigheid even krachtig. De eerste verbeelding en bekoort de regtzinnige aanschouwers; de tweede, in tegendeel, baard hun een afkeer en walging. Derhalven is het onwederpreekelyk, dat het Schilderachtige, naamentlyk het schoonste en uitgelezenste, niet anders betekent als het geene waardig is geschildert te worden; en dat het slegtste, of onschone, het allermint die eere verdient: gelyk, by voorbeeld, wanneer iemand een mande vol rype, onrype, en rottige vruchten, onder malkander, voor my nederstortte, zo zal ik, indien ik verstand wil toonen, de beste van smaak, of de schoonste in 't oog voor de waardigste verkiezen, en de andere als onwaardig verwerpen.

't Schilderachtige in

Een Landschap met gaave en regt opwassende boomen, welke rond van

van stam, en zedig van loof en kruin zyn; vlakke en ongrobbelige Landfchap-
 gronden, voorzien met zagte op- en afgaande heuvelen; waterbeeken ^{pen,}
 van klaare en stille froomen; vermaakelyke doorzichten; wel ge-
 fchikte koleuren, benevens een aangenaame lucht, die azuurblauw,
 en met eenige dryvende wolkjes bezet is; als mede cierlyke fonteinen,
 deftige huizen en paleizen, die verftandiglyk na de bouworder geor- Gebouwen,
 dineerd, en met fraaije ornamenten verrykt zyn; menschen met wel- Beelden,
 gemaakte gefaltens en leeden, bevallig van werkingen, daar en bo- En Beesten.
 ven ieder na hunne eigenschap gekoloreerd en gekleed; koeijen, fchaa-
 pen en andere welgevoede dieren: deze genoemde dingen mogen alle
 met regt den naam van Schilderachtig voeren.

Maar een Stuk vol wanschaapenc boomen, welker takken en loof ^{Wat niet}
 zich woest en ongefchikt van 't oosten na 't westen fpreijen; de stam- fchilderach-
 men krom, oud, en geborften, met veele kwasten en holligheden ^{tig zy.}
 begroeid; grobbelige en afgehakte gronden zonder wegen; fcherpe
 heuvelen, en overftallig hooge bergen die het doorzicht stoppen;
 ruuwe of vervallene gebouwen, waar van de ftukken en brokken on-
 ordentelyk en overhoop leggen; modderige waterbeeken; een drie-
 ftige lucht, vol zwaare wolken; het veld met magere beestjes en on-
 gefchikte landloopers of een heidensrot gestoffeerd, enz. kan onmoge-
 lyk voor een fchoon Landfchap aangenomen worden. Kan iemand zyne
 reden wel goed maaken, of met gezonde zinnen zeggen, dat is een
 Schilderachtig mannetje, wyzende op een kreupelen en bemorften
 bedelaar, vol fcheuren en lappen, groot en plat van voeten, het hoofd
 in een vuile doek bewonden, geel en gerooft van vel als een engelfche
 bukking, bezig met zyne luizen te knippen; of diergelyke fchraale en
 lompe figuren? zou men niet zeggen, dat zulk een daar mede boertte?

Wat my aangaat, ik beeld my vastelyk in, dat het verfchil tuffchen ^{Overeenftel-}
 fchoon en lelyk al te groot is om geen onderfcheid daar van te maaken. ^{ling van ver-}
 Ik mag wel lyden, dat zommige menschen van *Laar*, anders *Bam-* ^{ve kiezingen}
boots, *Brouwer*, *Molenaar*; en in de Landfchappen *Brengel*, *Bril*, ^{in vertchei-}
Bloemmaart, *Savery*, *Berchem*, en diergelyke Meefters Schilderach- ^{dene Mee-}
 tig noemen: ik ftel *Rafaël*, *Corregio*, *Pouffyn*, *le Brun*, enz.; en wegens ^{fters.}
 de Landfchappen, *Albaan*, *Genouilje*, *Gaspar Pouffyn*, den Duitschen
Polidoor, en alle die hen in hunne verkiezingen gelyken, daar tegen.

Ik zal by deze gelegenheid, eer wy tot het befluit komen, ook iets
 van het woord Tekenachtig verhandelen; 't welk by veele, even zo
 wel als het voorige, misbruikt word.

Gelyk kromme en gedraaide flammen met veele bogten, kwasten, ^{Des Schry-}
 en holligheden; robbelige aarde kluiten; geborftene en fcherpe rot- ^{vers gevoc-}
 fen; ^{ten over het}

Tekenachtig-
ge.

fen; robuſt en een grof gemuskeld ligchaam op de manier van *Michel Angelo*; een tronic met groote partyen, lange neus, wyde mond, diepe en holle oogen op zyn *Teſſas*, enz. Deze en diergelyke voorwerpen hoort men gemeenlyk met den naam van Tekenachtig noemen; daar nochtans het zelve zo ongerymd is, en zo min eigenschap heeft, als of men uit de duifternis het licht wilde zoeken, en de deugden uit de ondeugden haalen.

Dwaaslyk doen dan die Meesters, welke hunne Leerlingen aanmaanen om in dezen langen en moeilijken weg zodanige voorwerpen op te zoeken en na te tekenen; 't geen nergens anders toe ſtrekt, dan om hen de aanwyzingen van eenige ruuwe ommetrekken te leeren maaken. Is dit dan den verſten weg niet gezogt om hen op het regte pad te brengen? Ja hoe meenig ſcheid met zoeken uit eer hy halver wege is; daar hy den anderen weg inſlaande, veel gemakkeliker het eelſte in de plaats hadde bekomen. Derhalven is het beter het ſchoon van *Rafaël*, *Pouſſyn*, en andere voornoemde Meesters, die zulke ongeſchikt heden vermyd hebben, in hunne zedige grootsheid na te tekenen, als alle die lompe voorwerpen en wanſchapene beelden.

Doch indien het kwaade en mismaakte Schilderachtig of Tekenachtig zy, zo is het ſchoone zulks niet: dit lyd geen overbrenging; en dienvolgens is het ſlegtſte beſt, en het beſte ſlegtſt. Zyn zy beide goed, zo is 'er geen keur overig. Men menge dan beide ſchoon en lelyk, vrolyk en treurig, ryp en groen, goden en bedelaars onder een. Maar dewyl het ſchoone aanlokt, en het mismaakte aan onze zinnen afkeer baard, is zekerlyk dit het regte Schilderachtige dat de beſte en aanvalligſte voorwerpen onderſtelt, en behoorde derhalven alleen zo genoemd te zyn, en gezogt te worden.

Besluit van
deze zaak.

Niettemin zyn 'er voorvallen, waar in men noodzaakelyk beide moet waarneemen, of om dat de geſchiedenis zulks vereiſcht, of dat men het onſchoone gebruikt om het ſchoone, 't geen wel de meeſte overhand moet hebben, op te helpen: maar dan valt het den Schilder, die zich op 't ſchoon verſtaat, ligter te vervallen, als het den anderen doet zich boven zyne kennis en vermogen te verheffen. Derhalven beſluit ik, dat het ſchoone in de natuur het verkiezelykſte, en bygevolg het Schilderachtigſte is.

Ik wil, tot hulp van zulke Konſtenaars die de overgrootſte rykdom van geeft en vinding niet hebben, van verſcheidene voorwerpen een korte en beknopte beſchryving doen, op de wyze van een gezicht of verciering.

Van het Schilderachtig Schoon in de opene Lucht.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

De dag was bykans ten einde, en de zon op haar aangenaamste, Beschryving van een Schilderachtig Gezicht. schynende een weinig uit den westen, en veroorzaakende alsoo lange slagshaduwen, 't geen zeer lieffelyk en plaizant was, wanneer ik voornam my wat te gaan verlustigen; overdenkende ondertuffchen by my zelve, hoe meenigte fraaije en aanmerkelyke dingen ons zomtydts voor oogen komen, daar wy echter geen acht op slaan, hoewel de zelve nochtans, wanneer ze door een malste handeling des penceels, na de regels van de Konst, uitgebeeld wierden, ons veeltydts te pas zouden komen. Deze onachtzaamheid spruit dikmaals uit een al te losse en ongegronde manier van studeeren, welke niet toelaat onze gedachten te vesten op dingen daar ons meest aangelegen is. Dus wandelende, geraakte ik in een aangenaam gewest, 't welk de lusthof der gelukzalige zielen scheen te weezen. Daar ontbrak niets 't geen tot gerustheid van een vreedzaam gemoed kon strekken. Alles was schoon en ordentelyk. Het blinde geval had hier geen deel aan. Men kon genoegzaam bemerken, met wat yver en lust Natuur en Konst hun eendragtig vermogen daar aan besteed hadden. Men ging 'er langs wegen, die zo effen en gezuiverd waren, dat men de grond niet scheen te raken. Een lieffelyke en zoete wind heerfchte aldaar, die de hitte der zonnestralen zodanig matigde, dat het niets of weinig scheelde of men vlak in of buiten dezelve zat. De bladerryke boomen, ieder zo wel van stam als loof om het schoonste, beweegden zich byna onmerkelyk; terwyl de jonge en teere spruiten, die noch weinig bladts hadden, van deze lieffelyke *aura* gestreeld werdende, zich scheenen te kittelen, doende de jonge verzilverde blaadtjes, door een zoete navolging, als medaljes flikkeren. De lucht was schoon azuurblauw, gaande zich al zagties na de kimmen in de dunne lucht verblikken. De wolkjes wierden hier noch daar met geweld heen gedreeven, maar zweefden langzaam en stil, en verdweenen ongevoelig uit het gezicht. De sneeuw witte zwaanen spiegelden zich in de klare beeken, niet voelende of het voor of tegen stroom was, keerende en wendende zich zonder moeite.

In dit wellustig gewest, daar niets tot vervulling der menschelyke Schoone Fontein. wensch en begeerte ontbrak, vond ik een zeer schoone fontein, welkers bak van witte marmersteen was, zynde tegens den weg voorzien met

met rotsfteene bakken en schelpen daar het water zich instortte. De pronkbeelden, daar op staande, waren op het allerwelstandigst verkoozen. Rondom dezelve stonden laage en digte mayboomen, tegen welker groen dit wit marmer deftig, doch zedig, afstak, veroorzaakende aldus een lieffelyke vermenging in deszelfs schaduw; 't geen zeer aangenaam in 't oog was.

Cierlyke
Weg.

Konstige
Vaafen.

Van hier begaf ik my ter regter hand om, langs een effenen en breedten weg, ter wederzyde met een borstweering van hartsteen opgehaald, op dewelke vooraan twee groote vaazen van vleeschkoleur stonden, gefatsoeneerd en verciert als die in den Hof van *Farnese* staan, boven wyd en zonder deksel: maar in plaats van een *Iphigenia*, bestond het flauw uitgehouwen beeldwerk uit danssende vrouwtjes. Deze vaazen waren wonderlyk schoon van beloop, de beeldtjes schikkelyk geordineerd, en overal even zwaar van werk, doch maatig gevuld; en vermits het basrelievee zo weinig verheven was, vertoonde het zich noch alles geheel zuiver, gaaf, en ongeschonden.

Borstwee-
ring.

Weg, en Ri-
vier.

De *balustrade*, of borstweering, was volgens de Dorische Order gebouwd; en haare paneelen waren met loof en rank werk, daar onder eenig riet doorvlogten, verciert.

Hier door gaande, kwam ik op een anderen breedten doch zandigen weg, aan de linker zyde met een zoetvloeiende rivier, en aan de regter met schoone en hooge boomen geslooten. Langs de zoom van deze rivier stonden niet als graauwe en witachtige willige boomen, doch niet alle even regt noch groot, maar zommige over het water hellende, andere digt van takken en loof, en eenige ylen jong, door welke opening men het water zag flikkeren. Ter regter zyde, alwaar de weg hoog opliep, stonden, gelyk ik zeg, groote en zware boomen van veelerley soorten, als eike, esschen, linden, wilde olyf, pyn, cypressen, enz. zommige regt van stam, rond van kruin, swierig van loof, en schoon van groen; tusschen dewelke eenige tedere spruiten, door hunne regt op wassende takjes en luchtigheid van bladen, ik weet niet wat voor een cierlyke verandering gaven. De bruine cypressen, met hunne beezien gelaaden, brachten onder het schoon groen der andere boomen mede een groote luister toe; 't welk myne oogen op een byzondere en aangename wyze streelde. Onder deze boomen groeiden op de grond eenige wilde kruiden, en verscheidene planten van groot en kleen blad, waar onder zich distelen en doornen op een bevalige manier zeer schilderachtig vertoonden. Dit laage goed was door het stof van den weg op veel plaatsen begruisd, en voornaamentlyk het gras aan de zyden; 't welk een bekoorlyke welstand door hunne smel-

Gronden.

smelting veroorzaakte. Hier en daar ter wederzyde langs dien weg stonden eenige laage hartsteene rustbankjes, van gedaante als een lange en smalle *architraaf*, steunende op twee vierkante zuilen, tot gemak der reizigers aldaar gesteld. Verder gaande, kwam ik aan een kruisweg, alwaar ik een *Term* of wegwyzers vond staan. Ik wist in 't eerst niet, <sup>Term of Weg-
wyzers.</sup> welk pad ik inslaan wilde om op geen verkeerden weg te raaken. In deze gedachten kwam my te binnen, dat deze wegwyzers gemeenlyk met het aangezicht na den regten weg gesteld worden, om de reizigers en onbekenden niet te doen dwaalen. Deze *Term* was van boven tot aan den onderbuik als een mensch, doch zeer muskuleus en spierachtig, en het hoofd als een *Satyr*, voorzien met een paar groote kromme ramshoornen. Hy stond in een inwaarts wykende plaats, tusschen eenige boomen in, halfbedekt met loof en klimop, schynende van wit marmers gemaakt te zyn, maar zeer bedroopen en bemorft door een groenachtig sap. Een weinig daar van daan zag ik op een *plint* van drie voeten hoog, mede van wit marmers, een naakt *Nimfje* leggen, rustende met haaren elleboog op een pot, waar uit zy water stortte, 't welk langs de *plint* vloeiende, onder den weg, die aldaar een weinig rotsachtig was, tot in de rivier weg liep. Dit beeld was ongemeen bevallig. Ik verwonderde my in 't eerst, nademaal het niet verre en veel laager als de *Term* stond, dat het nochtans veel zuiverder en onbemorfter dan deze was; oordeelende, dat het kwalyk te dier plaats zo schoon en wit konde weezen: maar ik geraakte wel haast uit myne verwondering, wanneer ik bemerkte dat daar geen hoog overhangende boomen waren, maar een opene en rondom vrye lucht, als ook om dat het laag by de hand zynde, men daar overal kon by reiken; weshalven het mogelyk door den eenen of den anderen tekenaar, een weinig te vooren hier geweest, afgeveegd was. Dit denkende, nam ik wat water uit de pot in myne hand, en wast te desgelyks een kleene vlak op de schouder af. Toen bevond ik, dat ik in myne meening niet bedroogen was; want ik zag, dat 'er reedts eenige plaatsen door het handelen glad en glinsterende geworden waren. In deze gedachten wierd ik wel haast bevestigd, wanneer ik een weinig voortstappende, een ander niet minder fraay gezicht gewaar wierd: ik zeg fraay, ten opzichte van de konst. Het was een oude *Sepulture*, of Grafplaats, van een lichtrood marmers, bezaaid met donkergrauwe en witte spikkeltjes en slagaderen. Het deksel was van *Lapis*, of blaauwe azuursteen. Deze *Tombe* wierd ondersteund door vier witte marmere *Sfinxen*, zonder vleugels, rustende op een zwaare zwart marmere *plint*, welke door deszelfs beslovenheid van een lichtgrauwe koleur schein. De grond onder dezelve was rotsachtig, doch drie of vier voeten rondom

Grafplaats
of Tombe.

om de *plint* redelyk effen. Dit werk lag rondom in het zand, strekkende zich tot aan de zeestrand, die ter linker hand maar tien of twaalf treeden van daar kwam aanbruischen, alwaar deze grafte de haar gezicht op had. Midden op de buik der Tombe was een ronde basreleeve, beslooten in een gehouvene krans van eikenloof. In dezelve zag men een vliogenden arend verbeeld, met de blixem in den bek; 't welk my deed oordeelen, dat het *Phaetons* graf was, te meer, door dien 'er drie cypressen, zeer oud en zwaar, aan de hoeken stonden, waar van de achterste zich noch heel en gaaf vertoonde, maar de voorste door onweer of anderzins zodanig beschadigd, dat de een zyne kruin had verlooren, en de ander aan de eene zyde half onttakt en kaal was. Achter deze grafplaats zag men een zwaare pedestal van graauwachtige blaauwe steen, waar op wel eer, zo het scheen, een groote doodbus of vaas gestaan had, welke nu daar nevens in de grond half bedolven lag, zynde eenigzins geschonden en gebrooken, doch weinig van belang. Wat 'er op uitgehouwen stond, kon ik niet wel onderscheiden, vermits het beeldwerk onder lag, en het oor of handvatfel om hoog; weshalven ik, om het echter te weten en te zien, de grond daar om heen begon op te graaven: maar naauwelyks een kuil van een voet diep gemaakt hebbende, wierd ik een stuk van een wagen met een half rad, van gedaante als een star, gewaar. Dit deed my gelooven, dat het de zonnwagen was, alzo het daar niet kwalyk na geleek.

Nademaal dit werk dus oud scheen, en de Tombe met alle haarcieraaden zich nochtans zo even gaaf vertoonde of ze eerst uit de handen des Konstenaars kwam, oordeelde ik, dat de zelve zekerlyk uit een boven gemeene inzicht, door des hemels gunst, moest bewaard weezen. Ik had zo veel behagen in dit wonderwerk van alle kanten te beschouwen, dat myne zinnen nergens anders als hier op gevestigd waren; niet eens denkende, dat, terwyl het geluk my beguntigde, ik my moest spoeden om meer andere dingen van belang te kunnen zien voor dat de duisternis kwame te vallen. Nochtans nam ik voor, al zoude ik de geheele nacht daar blyven, deze genoegelyke plaats niet te verlaten, eer ik met 'er haast een naauwkeurige aanmerking van al het opmerkenswaardige daar van in myn zakboek hadde aangetekend. Ik ging dan tien à twaalf stappen voorwaarts daar van af, om het gezicht, met alles wat daar omtrent was, zo aan weêrzyde, achter, als voor, in 't geheel te hebben. Hier zittende, wierd ik een volkomene ordinantie gewaar: want de boomen, die zich achter en aan de eene zyde van 't leggende vrouwtje opdedden, en aan de andere zyde een zagtopgaanden heuvel met een kleene hut daar achter, welke in de laagte stond,

Naauwkeurige opmerkingen des Schryvers van de voornaamste zaken in een Landschap.

stond, ziende, bemerkte ik, hoe keurlyk en welstandig zich al het omwerk hield. De boomen achter de Tombe vertoonden zich donker, waar tegens de Tombe zelve met kracht en helderheid afstak. De andere voorwerpen aan wederzyde kwamen flauwelyk te voorschyn. Verder achterwaarts zag ik een kleene brug, en in 't verschiet eenige bergjes, enz. Van dit alles maakte ik aanstonds een krabbeling, doch evenwel geschadwd; en om tyd uit te winnen, wees ik met letters, of cyffers, aan de koleuren van de steenen en hunne tinten onder en boven malkander, als mede hoe donker en licht het eene voorwerp tegen het ander, en tegen de lucht, was.

Dit gedaan zynde, ging ik verder, my altyd aan de regter hand houdende, en kwam aan een zeer groote en zwaare brug, maar op eene boog rustende, welke by uitnemendheid wyd was, en boven als een hoorn of punt toeliep. Onder door dezelve heen zag men een effene vlakte, die zich byna tot den *horizont*, of zichteinder, uitstreckte, hier en daar met kleene boerenhutten en huisjes bezaaid, dorps gewyze. Deze waren niet slegt, noch op zyn Duitsch van planken of kley, maar ordentelyk en van steen gebouwd, hoewel vorders zeer eenvoudig van maakfel, zonder byvoeginge van eenig pronkcieraad. De gemelde brug kwam van achter de boomen ter regter hand, en liep over de landweg tot aan een rots op den oever der zee leggende, welke zeer hoog en breed was, mogelyk alhier geplaatst om, wannecr de naby leggende zee door stormwinden aangezet wierd, en de velden overstroomde, alsdan droogvoets tot aan de andere kant te kunnen geraaken.

Onder deze boog doorgaande, bevond ik my op het vlakke veld, Nevens Herderswoonin- gen. digt bezyden een ander slag van gemeene wooningen, welke ik van verre niet had kunnen bezeffen, ter oorzaak van eenige tusschenboomtjes die my het doorzicht verhinderden. Deze huizen waren door herders van gemeene of geringe stoffe op een grootse en deftige wyze gebouwd, ten opzichte van de konst. Zommige hadden een drempel; andere gingen met een trap of drie op; doch de meeste gelyks de grond in. Aan eenige zag men een vierkante deur, en boven dezelve een rond venster, of wel een ronde lyst, uit welke, in plaats van basreleve, een ramshoofd, ossen- of geitenkop uitstak, van witte steen gehouwen, ieder na zyne werking of doeninge. De onderste vensters waren van gestalte als de deur, anderhalf maal hooger als derzelver breedte, of wel twee maal de breedte en vierkant. Aan die huisjes, welke twee verdiepingen, of een kleene zoldering, hadden, waren de bovenvensters, of luchtgaten, meest rond. Zommige, van een enkele verdieping hoog, hadden ook wel een ronde poort, maar met dit

dit onderscheid, dat 'er, in plaats van een rond venster boven de zelfve, een langwerpig achtkant was, doch de vensters, mede gelyk de poort, boven rond; en zo d'er noch kleene hooger kwamen, die waren vierkant. De daken waren meest platachtig, en met pannen gedekt, waar het water voor af liep. Zommige overtreften, myn'soordeels, verre de andere door hunne welstandigheid, hebbende boven de deur een kleene vierkante balkon of uitstek, waar op noch een andere deur was, boven rond, en de vensters gelyks dezelve op eene hoogte vierkant, en boven deze noch andere rond. Aan wederzyde van de deur, of ingang, zag men in de muur vierkante luchtgaten, na binnen met een spleet naauw toeloopende als nissen, zynde met yzere boutjes, kruiswyze over malkander, geslooten. De gevels van deze waren als een kornis van *Dorische* of *Jonische* order, van een witte steen, de onderste verdieping van een graauwe, en de rest hartsteen. Eenige waren met een licht roodachtige koleur bestreeken; andere geheel wit, hartsteen, of graauw. Zommige hadden zuilen of banken aan weêrzyde der deur. Tusschen eenige huizen zag ik ook een muur met ronde gaten. Hier en daar vertoonden zich gróote en breede poorten, als stallen. Eene vond ik open staan, welk gezicht van binnen een overdekte plaats geleek. De meeste vensters waren van hout, die, boven vast hangende, met een stok open gedaan wierden, en daar op bleeven rusten. Deze huizingen stonden vry wat hooger als de weg voor het overvloeijen der rivier, die daar omtrent liep. In 't kort, ik vergat niets aan te tekenen van dezer Landluiden wooningen, wat maar eenigfins aanmerkens waardig was.

Een fraaijer
Gebouw of
Tempel.

Wat verder, even buiten dit Dorp, kwam ik aan een ronden Tempel, welkers *façade*, of voorgevel, zich zeer groots en cierlyk opdeed. Voor aan was een wyde en hooge trap, van tien oft twaalf treden, aan wederzyde met een oploopende *balustrade*, of borstwering, van hartsteen, waar op twee Sfinxen lagen, malkanderen aanzien, met kappen op 't hoofd, en schabrakken of dekkleeden op 't lyf, gelyk als die zich onder de overblyffelen der oudheid noch laten zien. De trap opgeklimmen zynde, bevond ik my voor een poortaal, voor het welk een *Colonnade* van acht kolommen was, van de *Jonische* order, met hunne *ornamenten*, *frontespies*, en *timpanum*. Binnen deze was een schoone en noch heel gaave basreleeve, niet zeer verheeven. Diergelyke kolommen liepen rondom het gebouw, twee aan twee, zyde aan zyde, steunende op *sottebazen* en *plinten*. Boven hunne *ornamenten* liep een gaandery, door *pedestallen* gescheiden, op welke *pedestallen* zeer fraaije pronkbeelden by malkander stonden, te weeten boven ieder ko-

kolom een. Achter de *balustrade* van de gaandery, tegens de gevel aan, waren pilasters van de *Corintische* order, ook twee aan twee, zy aan zy; en tusschen deze groote vensters, heel sierlyk na de gemelde bouworder gewrocht; als mede de *fries* en *kornis*, met schoon en zedig loof, *modiljons*, enz. Hier boven kwam een opene *koepel*; en om de opening derzelve was een borstweering als een geslootene baluister, wederom met een ronde *koepel* of dak overdekt; daar een zon op stond.

Schoon ik de Bouwkonst niet als tamelyk verstond, oordeelde ik echter, dat het heel ordentelyk geschikt was. Dit Gebouw, aan wederzyde met huizen verzeld, deed zich zo groots op, niettegenstaande het een zo wel als het ander zich schoon, ordentelyk en gaaf vertoonde, dat het afstak als een juweel in *Emaus*, al hoewel 'er geen cieraad aan was noch in 't een noch in 't ander, als dat 't geen de Order simpelyk medebragt. De huizen aan de zyden waren laag, en strekten zich in de breedte uit, behalven eenige opsteekende schoorsteenen of kleene toortjes, welke, myn 's oordeels, een aangename welstand gaven. Achter dezelve was het digt van boomen, bestaande meest in pyn-, en cypressieboomen, die aan al dat metselwerk geen kleine luister byzetteden. Bezyden de voorgemelde trap zag men twee fonteinen, of liever vierkante bakken, in welker midden, op *pedestallen*, waterfpuwende leeuwinnen van een tamelyke grootte lagen. Fonteinen of Waterbakken.

Dus, docht my, zag ik dit heerlyk, groots, en voornaamentlyk schilderachtig gezicht. Wanneer wy van de Bouwkunde en het verkiezelyk schoon binnens huis handelen, zal ik de moeite nemen van de trappen op te klimmen, en binnen dezen Tempel van *Apollo* te treden, en beschryven wat daar heerlyks in is.

O! wat is het aangenaam te zyn aan den oever der stille zee, na een vervaarlyke storm en onweêr! Hoe groot een onderscheid is 'er tusschen een lieffelyke zonneshyn en een naare nacht! En welk een verschil tusschen een frissche en jonge jeugd by een kranken ouderdom! De liefde vermaakt zich in de lusthoven en schoone paleizen; maar de nyd verlustigt zich in woeste wildernissen onder de puinhoopen der dingen die zy ter neder stort. Staakt uwe blinde drift dan, waare en jonge Konstyveraars. Het is niet met het lelyke, verwoeste, bemorste, noch verbrokene dat de schoonheid zegenpraalt, en alhier vergezelschap word: het schoon vergenoegt zich met de eenvoudigheid, of minder schoon zonder gebreken. Derhalven oordeel ik, dat dit schoon, tegens het ander gesteld, even zo veel verschil in zich behelst, als 'er tusschen de groene geneugchelyke zomer en de dorre barre winter is. Wie zal ook, wanneer hy voor zyn plaazier timmert, een ver- Beftuit en naren des Schryvers.

broken gebouw maaken? of die een luffthof bouwt, den zelyven met half rotte boomen en gefchondene ftammen oppronken? Het moet een eenzinnig en hoofdig mensch zyn, die zich in een woefte wildernis begeeft om zyn vermaak daar te vinden. Blykt het dan niet, dat die menschen een kwaad begrip hebben, welke het schoon door een tegenovergesteld leelyk willen ophelpen, en doen uitmunten? Een vorstin praalt genoegzaam door haare grootsheid en deftige cieraadjen onder haare itaatjuffers, dan dat men, om haare luifter op te helpen, een verkenhoeder nevens haar zal ftellen: en wat van fchoone marmere beelden ergens in de waereld word gevonden, zulke worden ook door de eigenaars voor alle fchendende moedwil, en voor de ongemakken des tydts, na vermogen bewaard; hoewel hy niets spaart, maar, even als het fpreekwoord zegt:

Gutta cavat lapidem, non vi sed saepe cadendo.

Dat is:

*Een droppend water, door de tyd,
Allengs een zwaare key doorsnyd.*

Alleen de waarfchynlykheid moet in alles waargenomen worden, op dat men niet behoefte te vraagen, is het nieuw of heeft het lang in de waereld geweest? zonder dat het daarom verbroken, of te veel bemorst zy: want werden de fteenen veel gehandeld, zy worden glad, doch niet gefchonden. En waarom zouden wy het oordeel over het fchoon en fraay aan een mensch ftellen, die uit woefte en wilde landftrecken komt, en nooit het regte fchoon gezien heeft?

Verbeelden wy nu eens, in tegen overftelling van dit, het ander; en laat ieder gezond verftand als dan zyn oordeel vellen.

Van het onfchoone en verbrokene, te onregt Schilderachtig genoemd.

Z E V E N T I E N D E H O O F D S T U K .

Laat ons nu eens het blad omslaan, en bezien het geene in tegenoverftelling van het voorgaande ook, doch te onregt, Schilderachtig genaamd word; zullende het zelve mede gezichtswyze, genlyk het ander, voorftellen.

Ik zag dan, wandelende, een groote poort, welkers deur, vermits de val van een zwaaren eikenboom, door de wind gedreeven, aan stukken geslagen was. Daar in gekroopen zynde, bevond ik my buiten als in een vreemd gewest, ongemeen grobbelig, woest, rots- en kluitachtig, zonder eenige paden of wegen; zulks dat ik niet wist waar ik myne voeten vast zetten zoude. Nergens wierd ik een brok gelyke grondts gewaar, op welke men konde rusten. Ik zag wel een stuk van een kolom leggen; doch zo scheef, dat men daar niet op ziten kon. By het zelve lag een brok van de *fries*, daar de *kornis* noch aan vast was; maar ze stak met een punt om hoog: en een andere steen daar nevens lag wel redelyk waterpas, maar in een moerasch vol ongedierte. Ik deed evenwel myn best om 'er op te komen; waar na ik 'er myn mantel over smeed, en op ging leggen. Ik lag nauwelyks, wanneer ik een stem hoorde roepen: gaat daar afkaerel, gy legt my in de weeg. Ik, die niet dagt dat hier iemand konde weezen, keek heel verbaasd en schielyk om, en zag een jongman op een heuvel zitten, die na de steenen tekende daar ik op lag, zo hy zeide; doch zich weêr bedenkende, riep hy my wederom toe: dat, als ik daar maar een half kwartier wilde blyven, ik hem groote vriendschap zou doen. Ik zeide van ja; en hem vraagende: wat hy met zulke lompe brokken van steen wilde uitregten? Antwoorde hy: het zyn de fraaiste dingen van de waereld om in onze Stukken te pas te brengen. Als ik zulk een schoone party byeen heb, gelyk dat stuk van die kolom, en dit water hier voor my, dan een gebrookene stam daarby gevoegd, benevens een kleen somber verschietje daar achter, maakt het te samen aanstonds een volslagene Ordinantie. Och! gy zoud niet gelooven, hoe ongemeen en vol verandering dat dit goed is: ja daar is voor een leergierigen Konstoeffenaar in de gantsche waereld geen beter plaats als dit. Niets is 'er in, of het is schilderachtig. Die dingen leggen alle zo los, aardig en woest, dat 'er weinige braave Meesters zyn, of zy komen dagelyks hier en hier omtrent, om alle die wonderheden na te tekenen en te modellen; doch om de zwaare wind zyn 'er nu niet veele verscheenen. Dus praatte hy al, terwyl ik hem van 't hoofd tot de voeten vast beschouwde. Hy zat nedergeboogen en in een gedrongen, met een bord op de schoot en een kleene inktkoker in de hand, nevens een vergrootglas of stuk van een bril, een slaapmuts tot aan zyne oogen neêrgetrokken, het linker been over zynen hoed, mogelyk om dat de zelve niet zoude weg waaijen. Een kleen lichtje, tusschen de boommen van daan komende, scheen hem op de schoot. O bloed! dacht ik in my zelve, hoe smaakelyk weet gy van de schilderachtigheid te

Beschrywing
van een
vreemd Ge-
zicht.

Kolom.

Rivier.

spreeken, en wat een verlichting moet gy in die zaak hebben! Indien 'er noch een of meer zyn gelyk als gy, zal men ze zekerlyk hier vinden. En in der daad, hoe meer ik hem aanschouwde, en zyne reden aan hoorde, hoe meer my dagt dat ik een botterik moest weezen dat ik zulke fraaijgheden niet kon zien. Merkende, dat hy gedaan had, ging ik na hem toe, om te zien hoe hy 't had gemaakt: maar eer ik by hem konde komen, had hy zyne vodden al opgeraapt, en was een anderen weg, achter de boomen, ingeslagen. Digt by daar hy gezeten had, vond ik een ander, welke een kleen loopend riviertje, al staande, natekende, vol groote en kleene kluiten en keifteenen, die hy netjes op gegrond papier namodelde, en met hunne verscheide ne koleuren aanwees. Deze had zyn gantsche *portefeulje* vol zulke verbeeldingen van schilderachtige prullen, als modderig water, vervallene en gebrokene steenen, stukken houts, dorre takken, afgebakte gronden, padden, slangen, enz. Ik, hem vraagende wat zyne studie was? kreeg tot antwoord: noch niet aan de Konst te zyn; doch dat hy hoopte, als hy alle die dingen had en wel konde maaken, een goed Landschapschilder te werden: want, zyde hy, deze voorwerpen zyn zo ongemeen, dat zelfs groote Meesters moeite doen om ze te zoeken. Maar my verwondert een zaak, vervolgde hy, welke is, dat 'er eenige zyn die hier en elders alles doorsnuffelen, en naauwelyks een brok kunnen vinden die hun behaagt: ja zy gaan zelfs dikmaals weêr heen zonder iets gedaan te hebben; daar in tegendeel, overal waar ik my keer of wend, duizenderley dingen voor oogen komen die behaagelyk en nut zyn. Indien ik alles, dat ik wel zie, wilde tekenen, zou ik jaaren werk hebben. Ziet daar, zeide hy, gins loopt 'er noch een van die soort zoeken: ik heb hem noch nergens vinden zitten. Toen dacht ik in my zelven, hoe het mogelyk was dat de menschen in zulk een wilde en verwocste plaats gingen dwaalen.

Rots en steile Grond.

Vervallen Gebouw.

Een weinig voortgestapt zynde, kwam ik aan een groote en schrikkelijke rots, midden doorgespleeten en gekloofd, welkers eene deel voor over hing, vol scherpe hocken, doorluchtige gaten en doortogten, hier en daar met mos en dorre takken begroeid. Ter regter zyde zag men een diep dal, zeer steil afgaande, vol moerasch; en ter linker zyde een vervallen gebouw, als een steenhoop, vol adderen, slangen, en andere fenynige dieren, daar en boven onbeklimbaar. Achter my was de grond zo ongelyk, vol hoogtens en dieptens, zonder eenig in 't minst gebaande pad, dat ik onmogelyk konde denken daar van daan gekomen te zyn. Zo als ik echter op het punt stond om weder te rug te keeren, zag ik een man op handen en voeten uit een van die

die gaten of openingen der rots kruipen, baanende my alzo een doortogt. Deze man verzekerde my van de wonder fraaije dingen, die daar voor te zien waren: maar nauwelyks was ik half door gekroopen, of ik hoorde een verbaazende donderflag, die de geheele rots deed dreunen. My derhalven spoedende, en eindelyk aan de andere zyde zynde gekomen, bevond ik, dat de top dezer rots over de regter zyde ingestort was. Ik vertrok dan zeer fchielyk van daar; vreezende, dat het overgeblevene my op het lyf mogt vallen. Het geen my den weg noch afkeeriger maakte, was een vermorfelde Tombe, byna geheel in de grond verzonken, by de welke een stuk van een zwaare romp wit marmer lag. Uit de *bazement* kon ik befpeuren, dat het een paal, of *Term*, was geweest: doch evenwel nieuwsgierig zynde om te weeten wat zich daar achter mogt verfhullen, klom ik op de gemelde Tombe, en zag door de boomen na beneden dat het een vervaarlyke poel was. Ik floeg dierhalven ter linker hand om, alwaar my docht dat de grond ook een weinig gemakkeliker wierd. Drie à vier stappen daar van daan zag ik een wit papier voor my heen over de grond vliegen, en achter het zelve noch een blaauw, wat grooter. Ik liep er na toe, en raapte ze op. Het blaauw papier bevond ik een Tekening te zyn van de voorzeide Tombe, doch in haar geheel en overeind staande; 't geen my deed oordeelen, dat het een goed Meester moest zyn geweest die het in 't tekenen alzo verbeterd had. Mogelyk, dagt ik, zal hy hier omtrent zyn; 't welk waarlyk ook zo was: want een weinig verder gaande, vond ik dien armen bloed leggen onder een zwaaren omgevallen eikenboom, door de donder ter neêr geflagen. De flam was midden door gefpleeten tot onder toe, waar van een groot tak dwars over zyn lyf heen lag. Zyn *portefeulje* lag by hem neêr; en alle zyne tekeningen waren 'er uitgewaaid. Ik fchrikte van dat gezicht; en naderende, hoorde ik hem zuchten. Hy, my verneemende, riep terftond om hulp. Ik tilde, zo veel 't my mogelyk was, de tak van zyn lyf; waar door hy na veel martelens zich eindelyk uit de bladeren kwam te redden. Hy was, daar men zich over moet verwonderen, nergens befchadigd, dan een weinig aan zyne flinker hand, doch niet van beduiden. Ik gaf hem zyne papieren weêr, en vraagde hem: waar hy dat nagetekend had, en of hy het alzo had gezien? Hy antwoordde van ja; en my zulks willende wyzen, trad hy, zo dra hy zyne oogen daar heen wendde, vol verbaasheid te rug, ziende dat het ingestort was. Och! zeide hy, legt dit ook al om ver, juist nu ik myne tekening meest voltooid heb! Wy gingen dan te samen verder de linker hand op, en vonden meest alle zyne papieren weder. Hy

Gebrooken
Graf en
Term.

Een Eiken-
boom.

ver-

vertelde my, dat zyn kameraad, toen het onweêr begoft, hem verlaaten en de vlugt genomen had. 't Geen my deed oordeelen het die te zyn geweest welke op handen en voeten door het voorschreeve hol was komen kruipen. Toen wy neder gedaald waren, vonden wy 'er alreeds eenige, met de grootste yver van de waereld, zitten tekenen na dien omgeslagen boom, daar de goede man onder geleege had. Zy zeiden alle eenpaarig, nooit schilderachtiger boom gezien te hebben. Ik was verwonderd van zulks te hooren, en hy desgelyks. Hy toonde hun met een zyne tekening, en zei: dat dit het eenigste voorwerp was 't geen hy in dit gewest heel en gaaf had gevonden, zo dat 'er, nu dit ingestort was, niet meer over bleef, 't geen hem kon voldoen. Maar zy gekten daar mede, en antwoordden hem: dat men zulke dingen genoeg uit de geest kon maaken, of in de prenten vinden. Ik lachte in my zelf als ik ze kort daar aan zag heel yverig den een hier op klimmen, en den ander ergens onder door kruipen om de ingestorte rots en tombe na te tekenen, als of zy een groote schat zouden haalen.

Vervallene
en gebroke-
ne Fontein.

Van dezen persoon gescheiden zynde, vervolgde ik mynen weg; maar moest, ter oorzaak van een vervallene Fontein, waar van de rompen, als vaasen, lystwerken, en andere cieraaden, over den weg lagen, en den zelven slopten, ter regter hand om slaan. Op de brokken, met basreleeve vercierd, vond ik niet een beeldtje dat heelen ongeschonden was, zynde geweldig vergruisd en bemorst, overwasfen met wilde kruiden en stonken. Deszelfs bak lag scheef, en met een hoek in de grond gezonken, gebroken, en vol met aarde of modder gevuld. Een jongetje, dat daar gezeten had, kwam by my, en vraagde: of ik hem niet wist te zeggen wat het schilderachtigste van dezen hoop steenen was? Ik heb daar nu zo lang gezogt, vervolgde hy, om 'er iets goedts uit te kiezen; maar door de meenigte word ik verbyfterd. Alles is zo gebroken, dat 'er naauwelyks een heele hand of voet te vinden is. Ter nauwer nood, zeide hy, toonende zyne tekening, heb ik 'er dit noch uit gevonden. En waarlyk, ik geloof niet, dat 'er noch zulk een ongeschonden stuk meer was, hoewel het weinig om 't lyf had. Het was een *plint*, waar op de voet, met het regter been van den *Apollo*, op een groote toon na, op stond. Hy verhaalde: dat zy met haar achten of tienen na dien gemelden hoop hadden getekend, uitgezondert dit stuk, om dat de voet na hunne zin niet genoeg vermorzeld was. Ik troostte hem, met te zeggen, dat hy 'er het beste uit had. Doch hy bekende, dit niet uit zich zelven gekoozen te hebben, maar door aanraading van een ander, dien deze beenen door het cieraad der voetzoolen en banden wel bekend waren,

ten, en die reedts weg gegaan was. Deze jongen, docht my, moest noch niet verleid zyn; en ik had goed behagen in zyne eenvoudigheid.

Ter regter hand dan omflaande, gelyk ik gezegt heb, geraakte ik in een donkere plaats, welke aan de groote vloerfteenen, en het verwulft, 't geen op zwaare pilaaren steunde, voor dezen een hofscheen geweest te hebben. Het was hier zo eenzaam en naar, dat my het koude zweet over het gantsche ligchaam uitbrak; weshalven ik myne treden verdubbelde om daar door te zyn. Aan de andere zyde gekomen, vervolgde ik mynen weg; doch tien à twaalf groote schreden gegaan hebbende, bevond ik my bezyden die poel, daar hiervoor af is gesproken. Omtrent in de midden lag een graf om ver, uit het welk een ligchaam half op de grond hing. Het hoofd en de eene arm rusten op een groote wortel van een boom, die daar nevens lag. Het dekfel was ter zyde geschooven, en stond op het punt van neêr te storten. Een slang, van onderen schietende, kroop in het graf. In der daad, het was schrikkelyk om te zien.

Een oud en donker Gebouw.

De zon, die toen al aan 't daalen was, schoot haare glinsterende straalen tusschen eenige zwaare wolken door, zynde de lucht verder donker blaauw, en op den *horizont* met geelachtige lichte streepen, welke tusschen de boomen heen sterk in myne oogen flikkerden. Ik zag een bedaard man, die deze lucht met groote naarstigheid heel vaardig met koleuren namodelde. In 't voorby gaan zeide ik tegen hem: daar hebt gy een fraay gezicht getroffen, myn vriend, dat is een regte Italiaansche lucht. Ja, ja, dat weet ik ook wel, antwoordde hy. Dus voort gaande, hoorde ik weder een donderslag; en het onwêr verhefte zich hoe langer hoe meer: waar op de gemelde patroon zyne goederen pakte, opstond, en heen ging: 't geen my ook deed besluiten voor den duisteren avond na huis te keeren.

De Lucht.

Nu stel ik 't aan 't oordeel van verstandige liefhebbers en kenners dezer Konst, wat voor schilderachtig behoorde gehouden te worden, myne eerste of laatste verbeelding? Myne gedachten heb ik genoeg daar over geuit: maar beklaagelyk is het, dat men jongelingen met dit sap in hunne jeugd en eerste drift vergiftigt, hen wysmaakende, dat zy 'er in donder en winderig weder op uit moeten snuiven, om zulke ongevallen en gebreken in de natuur, tot nadeel en gevaar van hunne gezondheid en leeven, na te modellen; niet om het schoonste daar uit te zoeken, want daar toe is hun verstand veelmaal noch niet ryp genoeg, en hun oordeel te klein, om dat deugdzaam is te verkiezen, en door byvoeging van het geene ontbreekt het zelve te verhelpen.

Aanmerkingen hier over.

pen. Zy strekken aan een groot Meester alleen maar voor tydverdrijf: maar die zo verre in de Konst noch niet verlicht zyn, gebruiken ze tot hun voornaamste voorwerp. Daarom, gy leergierige Konstoefenaars, weest zo yverig niet om uwe stoffagie met groote mociten te zoeken en na het leven te modellen, als gy het voornaamste, niet waardig achtende, toch uit de geest wilt maaken: het zal u eer tot twyffeling brengen, dan tot vastigheid doen komen.

Dat dan het oordeel gesleepen werde, om een goede verkiezing te maaken. d'Overblyffelen der schrandere Konsthelden, als *Rafaël*, *Pouffyn*, en zo veele anderen, zyn noch in de waereld, om ons te verlichten, door hun doorluchtig voorbeeld na te volgen.

E . Y N D E .

BLADWYZER

Van de voornaamste zaaken, die in ieder Boek
en Hoofdstuk vervat zyn.

Inleiding tot dit Werk aan de Konstoeffenaars.	bladz. 1
Tafereel van de Schilderkonst.	3
Uitlegginge der zelve.	4

EERSTE HOOFDSTUK.

<i>Van de handeling des Penceels.</i>	7
Hoe veelerley handeling van 't Penceel 'er is, en welke die zyn.	ibid.
Voordeel van het net Penceel.	ibid.
Belagchelyke roem der Leerlingen.	ibid.
Wat de beste handeling zy.	ibid.
De welke verandert na de natuur der voorwerpen.	8
Wat een handeling zy, en waar in die bestaat.	ibid.
Wat tot een Schilder en een goede handeling behoort.	ibid.
Manier, om de zelve te bekomen, aangewezen.	9

TWEDE HOOFDSTUK.

<i>Het Schilderen der levensgrootte Beelden.</i>	ibid.
Raad voor die zich tot het Ordineeren begeeven.	ibid.
De Coloriet moet men alleen in 't leeven zoeken.	10
Dat men zich voor een byzondere neiging dient te wagten.	ibid.
Waar op men in het Ordineeren acht moet geeven.	ibid.
Verklaaring door een Voorbeeld, wat het verdryven en een malffe penceelvoering zy.	11
Waarom men groote Penceelen in 't groot schilderen moet gebruiken.	ibid.
Verdeeling van losse en vaste Schilderyen.	ibid.
Tegenwerping, opgelost.	ibid.
Voorbeeld daar van.	ibid.
Hoe men nette by ruuwe Schilderyen moet schilderen.	ibid.

DERDE HOOFDSTUK.

<i>Van het Doodverwen, om vast en vaardig zulks te doen.</i>	12
Hoe men het moet beginnen.	ibid.
In Landschap van achteren af.	ibid.
In Beelden anders.	ibid.
	Wat

BLADWYZER.

Wat men daar in waar moet neemen.
Lwaaling van veele Schilders aangewezen.
Hanne reden van halfstertigheid.

ibid.

13

ibid.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het Opchilderen, en wat daar in waar te neemen is.

ibid.

Wat voordeel een goede doodverw geeft.
Opchilderen moet van achter begonnen worden, en waarom.
Zwaarigheden die men anders ontmoet.

ibid.

ibid.

14

VYFDE HOOFDSTUK.

Van het retocqueeren of nazien.

ibid.

Wat hier door verstaan word.
Op wat wyze best te doen.

ibid.

ibid.

ZESDE HOOFDSTUK.

Van de Rondigheid of tweede Tint.

15

Groote zwaarigheid van veele Schilders, die hen in 't schilderen onlustig maakt.

ibid.

ibid.

ibid.

Middelen om zulks voor te komen.

16

Voorbeeld van zulk een Schilder, en zyne redeneering.

ibid.

Des Schryvers antwoord.

ibid.

Wat door de tweede Tint verstaan word.

ibid.

Die hem zyn misflag en verbeetering aantoont.

ibid.

Waar in de tweede Tint bestaat.

ibid.

Verdere waarneemingen hier omtrent.

17

Ander voorbeeld in een Schilder.

ibid.

Kwaade gevoelens van zommige Schilders hier omtrent.

ibid.

De ronding door een Voorbeeld, in een nevensgaande Figuur, aangetoond.

ibid.

ibid.

Verkeerd oordeel van zommige Schilders.

18

Voorbeeld van de ronding eens Koloms.

ibid.

Voorbeeld met een ronde Bol.

ibid.

Derde waarneeming omtrent de koleur door de ronding.

ibid.

Dwaaling van veele Schilders aangewezen.

Dat in een Stuk de ronde voorwerpen, minder of meerder dan andere ronde, moeten geschaduwd zyn.

19

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de Schoonheid.

Gevoelens der oude Wysgeeren daar van.

20

ibid.

On-

BLADWYZER.

Onmogelyk is het die in een gestalte te beschryven.	ibid.
Hoe veelderley die is.	ibid.
Voorbeelden van schoone.	ibid.
Verskil in de keur der Volkeren omtrent het schoon der byzondere Menschen.	ibid.
Waar in de schoonheid der Menschen bestaat.	21
Eerste deel der zelve.	ibid.
Het tweede.	ibid.
En derde.	ibid.
Van de leeft der Menschen, en haare verdeeling in grofdeelen.	ibid.
Hoofddeelen en proportiedeelen.	22
Lengte van het Mansbeeld.	ibid.
Breedte van het zelve ter zyde.	ibid.
Breedte der Beelden van vooren en van achteren.	23
Langte van het Vrouwenbeeld.	ibid.
Breedte van het Vrouwenbeeld ter zyde.	24
Breedte der Beelden van vooren en van achteren.	25
Verdeeling van de bevalligheid der beweging, en de nuttigheid der zelve.	ibid.
De gestalte, beweging, en koleur eens Dooden.	26
Tegenwerping wat de schoonste ouderdom zy, benevens de oplossing der zelve.	ibid.
Verskil in de verkiezing des Lichts.	27
Gelegentheden waar omtrent aangewezen.	ibid.
Toepassing van het licht tot de voorwerpen.	ibid.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

<i>Van de beweging der Leeden.</i>	28
Van het tweede deel der schoonheid.	ibid.
Waar in een fraaije beweging bestaat.	ibid.
Eerste Voorbeeld.	ibid.
Tweede Voorbeeld.	ibid.
Derde Voorbeeld.	ibid.
Verdubbeld Voorbeeld.	ibid.
Van het Hoofd.	29
Van de Handen.	ibid.
Van de Beenen.	ibid.
De drie voornaame bewegingen eens Ligchaams.	ibid.
Voornaame buigingen des Hoofds.	ibid.
Der Armen en Beenen, als mede die des Lyfs.	ibid.
De eenvoudige beweging.	ibid.
De werkelyke.	ibid.
Driftige en geweldige.	ibid.
Wat de eenvoudige beweging zy.	30
De werkelyke.	De

BLADWYZER.

De driftige.
De geweldige
Nuttigheid dezer schikking.
Geen Model is bekwaam om die te verbeelden na hunnen aart.

ibid.
ibid.
ibid.
ibid.

NEGENSE HOOFDSTUK.

Van de driftige en geweldige Bewegingen.

Deze bewegingen kan men niet duidelyk genoeg vertoonen, dan met hunne
oorzaake daar by. 31
Voorbeelden daar af. ibid.
Tafereel van de dood van *Hesperia*, tot verdere verklaring. ibid.
Wederkeering tot het voorgaande. 32
Van draagende Beelden. ibid.
Van gaande. ibid.
Loopende. ibid.
Klimmende. ibid.
Stootende, trekkende en draagende. 34
Van biddende en slaapende. ibid.
Slaapende Jongeling, Vrouw, en oud Man. ibid.
Van de biddende. ibid.
Des Schryvers nabericht over het voorgaande.

TIENDE HOOFDSTUK.

Van de Koleur der Naakten.

Rykelykheid dezer stoffe. 35
De koleur der Naakten is veelderley. ibid.
En waar in die hier bepaald word. ibid.
De koleur van Kinderen, Mannen, en Vrouwen. 36
Als mede van Zieken, en Dooden. ibid.
Waar uit de verschillendheid dezer staaten spruit. ibid.
Verschil der halfschaduwten, en der zelve oorspronk. ibid.
Ook in de verwen zelf aangetoond. ibid.
Verwen en Koloreering tot het Naakt. ibid.
Middel om de tederheden te bekomen. ibid.
Dwaasheid van veele Schilders in hunne oordeeling over de koleur. 37
Middelen om uit hunne dooling te geraaken aangetoond. ibid.
De natuur is het schoonste model voor de koleur; en wat daar buiten is, is
valsch. ibid.
Andere misflag der Schilders. ibid.
Misflag in veele jonge Leerlingen. 38
Schadelykheid in het tekenen na een Avondmodel.

BLADWYZER.

ELFDE HOOFDSTUK.

- Van de Verwen, gebruik der zelve, en Coloriet der verschillende geslachten.* *ibid.*
- Van de coloriet eener Vrouw, en deszelfs behandeling. *ibid.*
- Van de coloriet eens Jongmans, eens Soldaats, eens Landmans, en eens Zieken. *ibid.*
- Manier om wel op te schilderen. 39
- Zeer aanmerkelyke en noodige waarneeming in het op Schilderen der tederheden en reflexien. *ibid.*
- Hoe veelley tinten 'er zyn in een ligchaam, en in de bloozendheid deffelfs. *ibid.*
- Hoe men een Dooden zal schilderen. *ibid.*
- Tegenwerping wegens de verwen hier gebruikelijk. *ibid.*
- Oplossing der zelve. 40
- Zwaarigheden die men anders schilderende ontmoet. *ibid.*
- Waarom Discipelen van het spoor hunner Meesters wyken, en de oplossing daar af. *ibid.*

TWAALFDE HOOFDSTUK.

- Van het bevallig en schoon Coloreeren.* 41
- Mislag van veele Schilders in hunne verkiezing. *ibid.*

TWEDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

- Wat in een Schilder tot het Ordineeren van zyn gedachten vereischt word.* 43
- Wat tot het Ordineeren behoort. *ibid.*
- Gehengen, en een vlotte hand. *ibid.*
- Noodwendigheid van het aantekenen der gedachten. 44
- Omstandigheden die tot het Ordineeren vereischt worden. *ibid.*

TWEDE HOOFDSTUK.

- Van het Ordineeren.* 45
- De armoedige geeft veelers Schilders in het verkiezen van voorwerpen, en oorzaken daar van. *ibid.*
- De aloude Schilders hebben wel de beste geschiedenissen verkooren. *ibid.*
- En

B L A D W Y Z E R.

En echter genoeg voor de hedendaagsche overgelaaten.
Kwaadaardigheid der plundersaars van anderer gedachten.
Door de edelmoedige geeften onmogelyk te begaan.

46
ibid.
ibid.

DERDE HOOFDSTUK.

Het Ordineeren der Geschiedenissen.

Noodzaakelykheid dezer kennis om een goed Meeſter te worden.
Eerſt een luchtige Schets maaken.
De beſte Schryver over die zaak nazien.
Verdere noodwendige waarneemingen omtrent de omſtandigheden.
Nuttigheid die men door deze behandeling in het Ordineeren vind.
Vervolg der waarneemingen.
Verdeeling der gronden.
Verdere wyſe van ſchetsen.
Middel om de hertſtogtige beweegingen natuurlyk te vertoonen.

47
ibid.
ibid.
ibid.
48
ibid.
49
ibid.
ibid.

VIERDE HOOFDSTUK.

Hoe men fraaije Printen, Academiebeelden en Modellen in het ſchilderen gebruiken zal.

Dwaasheid der Schilders in het misbruik der Printen.
Gelykenis op hen toegepaſt.
Waar in het regt gebruik beſtaat.
Wat men meermaalen in zyne Ordinantien mag te pas brengen.
Oogmerk in het nazien der Printen.
Nuttigheid deſzelfs.

50
ibid.
ibid.
51
ibid.
ibid.
ibid.

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de Waarschynlykheid en Schilderachtigheid in een Ordinantie van veele of weinige Beelden.

De waarschynlykheid is het voornaamſte punt in het Ordineeren om waar te neemen.
Daar na de onderscheiding van de byzondere waardigheden der Perſoonen.
Onderscheid der wezens en gettaltens in de zelve.
Tegenwerping, opgeſt.
Gevoelen des Schryvers omtrent de miſtallen te vertoonen.
Andere waarneemingen in het vertoonen der Zinnebeelden, en die der Goden.
Voorbeeld van verſchillende wyzen van aanvatten in Perſoonen van een on-
derscheidenen ſtaat.
Voorbeeld van het zelve verſchil in wyzen van eeten.
Wie in zulks te verbeelden uitgemunt heeft.
Derde voorbeeld van hoorende Menſchen en hunne geſtalte.

52
ibid.
ibid.
ibid.
53
ibid.
ibid.
54
ibid.
55
Nood-

BLADWYZER.

Noodzaakelykheid in het onderzoeken en naspeuren der natuurlyke uitwerk- felen.	ibid.
Dwaaling van veele Konstenaars aangewezen en wederlegt.	56
Tegenwerping uit een Print van <i>Rafaël</i> .	57
Beantwoord en opgelost.	58
Besluit van dit Hoofdstuk.	ibid.

ZESDE HOOFDSTUK.

<i>Van het onderscheid der Wezens zo wel van oude als jonge Persoonen, in het Man- en Vrouwelyk Geslacht.</i>	59
Onderscheid van Jongetjes en Meisjes.	ibid.
Beschryving der Hoofddeelen, van jonge Kinderen, jonge Meisjes, jonge Maagden, en oude Vrouwen.	60
Als mede in Liederen van aanzien.	ibid.
Van de greepen der handen, in jonge Kinderen, jonge Meisjes, Maagden en oude Vrouwen, als ook oude Liederen.	61
De driften veroorzaaken de meeste verandering der Wezens.	ibid.
Vrucht dezer aanmerking.	63
Middel om gemakkelyk allerhande Wezens door het boetfeeren uit te voeren	64
Waarneeming omtrent het schikken der Kunnen by malkander.	ibid.
Van Kinderen onder gewoel.	ibid.
Van Vrouwen in Rechtsgedingen.	ibid.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

<i>Van de eigenschap en verkiezelykheid in de beweging der Ledemaaten, tot uitdrukking der Hertstochten.</i>	65
Oorzaaken van de traage vordering eens Schilders aangewezen.	ibid.
Door eigene ondervinding des Schryvers beweezen.	66
Voorbeeld van wedermin.	67
Voorbeeld van vrywillige onderdaanigheid.	ibid.
Voorbeeld van milddaadigheid.	68
Voorbeeld van goedgunstigheid.	ibid.
Twede Voorbeeld van goedgunstigheid.	69
Voorbeeld van getrouwigheid.	ibid.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

<i>Van de werking der gedachten omtrent het Ordineeren der Geschiedenissen.</i>	71
De grondregelen moeten altoos waargenomen worden, en wel opgelet.	ibid.
De gedachten streeven de vlugheid der handen verre voorby.	ibid.
Waarschouwing hier omtrent, en een voorbeeld daar toe dienende.	72
Regelen die men waar moet neemen.	ibid.
Schynstrydend verschil, weggenoomen.	ibid.
Wat een Konstenaar doen moet in het Ordineeren.	73
K k k	Wat

BLADWYZER.

- Wat in de omftandigheden waar te neemen is.
 Verdere aanwyzingen van eigenschappen.
 Verdere noodzaakelyke opmerkingen.
 Aanwyzingen van gevallen waar in zy noodzaakelyk zyn.
 Voorbeeld daar af.
 Nette bepaaling van 't aangeroeerde Voorbeeld.
 Ander Voorbeeld van *Juda* en *Thamar*.
 Voorftel van verandering in het begrip.
 Oplofing van 't zeive.
 Waarfchouwing wegens het laafte geval.

ibid.
 ibid.
 74
 ibid.
 ibid.
 75
 76
 ibid.
 77
 ibid.

NEGENSE HOOFDSTUK.

- Aanmerkingen over eenige misverftanden in het verbeelden van Gefchiedeniffen.* 79
 Schadelykheid, welke in het opvolgen van den letterlyken zin fteekt, aange-
 toond. ibid.
 Grove misflag in *Rafaël*. ibid.
 Misflag in *Karel Vermander*. ibid.
 Een andere misflag in *Koeland Savry* aangetoond. 80
 Aanmerking daar over. ibid.
 Byzondere aanmerkingen op ieder Voorbeeld. 81
 Tafereel van *Adam* en *Eva* in 't *Paradys*. ibid.
 De vlugt van *Adam* en *Eva*. 82
 Zwaarigheden in het verbeelden dezer *Gefchiedenis* den Schryver voorgeko-
 men. ibid.
 Tafereel van *Orfeus* dood. 83
 Redenen over de vooraangeroeerde zaak. 84
 Dooling des Schryvers omtrent het verbeelden der *H: Gefchiedeniffen* aange-
 toond. ibid.
 Wederkeering tot de voorgaande misflagen. 85
 Gevoelen des Schryvers over de uitbeeldingen. 86
 ibid.

TIENDE HOOFDSTUK.

- Van de rykelykheid en natuurlykheid in 't Ordineeren eener Gefchiedenis.* ibid.
 Onderzoek van 't nieuw baart voordeel in de *Konft*. ibid.
 Rykelykheid der ftof voor een *Konftenaar*. ibid.
 Fabel van *Dencalion* tot een voorbeeld gefield. 87
 Tafereel van *Dencalion* en *Pyrtha* na de algemeene *Zondvloed*. 88
 Zwaarigheid omtrent de byvoeging van *Cupido* in deze, weggenomen. 89
 Vryheid om by te voegen als het niet tegen de natuur ftryd, of de zaak, in
 fteede van op te helderen, verduifert. ibid.
 Andere en ftrydige verbeelding van 't voorgaande. 90
 Onderzoek der twee Voorbeelden, tegens die van *Rafaël*. 92

ibid.
 ibid.
 87
 88
 89
 ibid.
 90
 92
 ELF-

BLADWYZER.

ELFDE HOOFDSTUK.

<i>Van de schikking der Zinbetekenende Beelden.</i>	93
Lof van <i>Cesare Ripas</i> Boek.	ibid.
Hoedanigheden in de Zinnebeelden vereischelyk.	ibid.
Welke en wat men moet volgen en vermyden.	ibid.
Voorbeeld des Schryvers in zyne wyze van oeffenen.	94
Wederkeering tot de verhandeling der zaak.	ibid.
Eerste voorbeeld in <i>Didoas</i> dood.	ibid.
Tweede voorbeeld.	95
Eene Hertstogt te gelyk kan maar eenen Mensch doen werken.	ibid.
Redenen waarom men zo weinig de Zinnebeelden verstaat.	96
Redenvoering over een zinnebeeldend Tafereel.	ibid.
Noodige regelen om misbruik voor te komen.	97
Misgreep van veele jonge Beeldhouwers.	ibid.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

<i>Ordentelykheid der bewegingen die uit de Hertstochten na malkanderen vloeijen.</i>	ibid.
Voorbeeld der zelve in het Vrouwtje in overspel bevonden.	98
Lof van <i>Poussyn</i> in deze zaak.	ibid.
Tafereel van <i>Progne</i> .	ibid.
Aanmerking daar over.	ibid.
Des Schryvers Misgreep.	ibid.
Tafereel van <i>Apollo</i> en <i>Python</i> .	99
Tweede Tafereel, verbeeldende <i>Apollo</i> en <i>Daphne</i> .	100
Tegenwerping van 't voorgaande Tafereel opgelost.	101
Derde Tafereel, van <i>Apollo</i> en <i>Daphne</i> .	102
Vervolg van <i>Apollo</i> en <i>Daphne</i> .	103
Het slot van <i>Apollo</i> en <i>Daphne</i> .	105

DERTIENDE HOOFDSTUK.

<i>Van het gebruik en misbruik der Schilderkonst.</i>	106
Achting, die de Schilderkonst toekomt.	ibid.
Goed gebruik en misbruik der zelve.	ibid.
Men moet zich wagten voor ongeschikte Verbeeldingen.	ibid.
Grove mislagen hier omtrent door groote Meesters begaan.	107
Wat men in het volkomen verbeelden moet waarneemen.	108
De volkomene kentekenen moet men aan de Persoonen gewaar worden.	ibid.
Oorzaak van slegte welstandigheid in veele hunne werken.	ibid.

BILADWYZER

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Van de byzondere neiginge tot deze of geene verkiezinge, als Beelden, Landschap, Gebouwen, Zee, Bloemen, enz. 110

Wat tot een verstandig Schilder behoort. 111

Oogmerk des Schryvers in dit Hoofdstuk. 111

Rykdom der voorwerpen in byzondere verkiezingen, als in de Historien, Landschappen, 112

Zeeën, Gebouwen, enz. 114

Tegenwerping en oplossing der zelve. 114

Wat in eens Schilders Medehelper vereischt werd, het zy om te stoffeeren, als anders. 114

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Wat door een Tafereel verstaan moet worden, en hoe veelerley die zyn. 115

Verdeediging des Schryvers over de stoffe dezès Hoofdstuks. 115

Wat tot een goed Tafereelschryver vereischt word. 116

Hoe verre de Dichtkonst daar in te pas komt. 116

Hoe veelerley hoedanigheden in een Tafereel vereischt worden. 117

Wat in de Historische werd vereischt. 117

Misverstand by zommigen. 117

Wat tot de Poëtische behoort. 118

Van de Moraale Tafereelen. 118

En de Hieroglifische. 119

Voorbeeld van een Tafereel in 't afbeelden van *Aeschylas* dood. 120

Redenvoering over dit Tafereel. 121

Gebrek in veele Landschapschilders. 121

Aanmoediging voor hen. 121

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Hoe men de Fabelen van Ovidius, of de Herscheppingen, met voordeel zal gebruiken; en wat meer vereischt word tot het opstellen en uitvoeren van een konstig Tafereel. 122

Noodige les om de waarheid der Geschiedenissen in alle haare omstandigheden na te speuren. 122

Wat men doen moet om hier toe te geraaken. 123

Slegte gevoelens van veele Schilders hier omtrent. 123

Wederlegging der zelve. 124

Fabel van *Apollo* en *Hyacinthus*, tot een voorbeeld verhandeld. 125

Tafereel dezer Fabel, en de schikking in 't zelve waargenomen. 126

Uitlegginge over de Fabel zelve. 127

Nader uitlegginge. 128

Uitlegginge over het Tafereel, de verbeelding des Schilders betreffende. 128

BLADWYZER.

Verborgene zin door den Schilder verbeeld.	<i>ibid.</i>
Verandering van voorwerp om des Schryvers zin volkomen te bevatten.	<i>ibid.</i>
Verschillende gevoelens der Schryvers over de liefde van <i>Diana</i> en <i>Endymion</i> .	<i>ibid.</i>
Tafereel van <i>Diana</i> en <i>Endymion</i> .	129
Uitlegginge over de verborgene zin dezer Verciering.	130

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

<i>Grondregelen om kleine Figuren in een groote ruimte, en groote Figuren in een klein begrip, te ordinceren.</i>	132
Onderscheid der geesten in Schilders en Tekenaars.	<i>ibid.</i>
Voorbeeld van het verschil.	<i>ibid.</i>
Wederkeering tot de hoofdstoffe.	<i>ibid.</i>
By kleene Beelden moet groot Bywerk zyn.	133
Misflag van veele.	<i>ibid.</i>
Beschryving der Verbeelding.	<i>ibid.</i>
Verskil in twee Verbeeldingen aangewezen.	134

ACHTIENDE HOOFDSTUK.

<i>Van het Ordineeren der Historien, Conterfeitsels, Stillevens, enz. in een kort begrip.</i>	135
Dat het ordinceren in een kort begrip pryffelyker dan in een groote ruimte is, word door de voorbeelden van groote Meesters beweezen.	<i>ibid.</i>
Waar in het kloek boven het klein schilderen te achten zy.	<i>ibid.</i>
Voorbeelden daar van, en de reden waarom.	136
Nieuwsgierigheid oorzaak van veele heristogten, benevens een voorbeeld daar af.	<i>ibid.</i>
Kwaad begrip des Schryvers over deze zaak in zyne jonge jaaren, door ondervindinge geholpen.	137
Zwaarigheid welke uit deze grondregel te verachten spruit.	<i>ibid.</i>
Verskil der oude en hedendaagsche Meesters omtrent deze zaak.	138
Onderscheid en lof van 't kloek boven het klein schilderen.	<i>ibid.</i>
Voorbeelden van 't gezegde in twee doorluchtige Schilders.	<i>ibid.</i>
Voorbeeld van een kwaad gebruik in 't na 't leeven tekenen.	139

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

<i>Wegens de Verdeeling der Geschiedenissen.</i>	<i>ibid.</i>
Dat in alle dingen een ordentelykheid is, en moet waargenomen worden.	<i>ibid.</i>
En niemand bevoorreat is om het tegendeel te doen.	140
Welke schande voor den overtreeder te verwachten zy.	<i>ibid.</i>
Wat men in de beginselen waar te neemen heeft in het verdeelen der Geschiedenissen.	<i>ibid.</i>
Hoofdregelen die men moet waarneemen.	141
	Wat

BLADWYZER.

- Wat men omtrent ryke Geschiedenissen moet waar neemen, ibid.
 Oorspronk en uiteindens aller Geschiedenissen aangetoond. ibid.
 Hunne verdeeling, begin, midden en einde. 142
 Vryheid der Schilders boven de Historieschryvers, benevens de reden daar van. ibid.
 Verschil hier in tusschen den Schilder en Dichter. ibid.
 Korte en zekere middelen om de Geschiedenissen wel te ordineeren. 143
 Eerst, in het waarneemen der tyden; ten tweden, in de plaats; ten derden, ibid.
 in de perfoonen; en ten vierden, op de gewoontens, zeden, en kleedin- ibid.
 gen. 144
 Natuurlyke en onnatuurlyke Schilderyen.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van het waarneemen der schikking in een Tytelplaat.

- Schikking der Beelden. ibid.
 Van het Verschiet, en de Gebouwen in een Tytelprint. 145
 Waar men het Opschrift plaatsen moet, en met welke letters. ibid.
 Verdere waarneeming in de Beelden, en het minder Bywerk. ibid.
 Voorbeeld van een Tytelplaat. 146
 Aanmerking op eenige Beelden, en het Verschiet. ibid.
 Wat in een Tytelplaat vereischt word. ibid.
 Van het licht en de daaging der Voorwerpen. 147
 Eerste Voorbeeld. ibid.
 Twede Voorbeeld in een Landschap. 148
 Tegenwerping, en opgeloft. 149

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van het verbeelden der Droomen, Herffenspookfelen, vreemde Gedachten, en verdichte Geschiedenissen in tyd van ontlasting, verlustiging of overige uren.

- Nutheid in verdichte dingen te verbeelden. ibid.
 Wederlegging der geenen, die deze stelling betwisten. 150
 Voorbeelden in groote Meesters. ibid.
 Waarschouwing aan jonge Konstenaars. ibid.
 Kwaade gevolgen van sommige uitspanningen. ibid.
 Redenen waarom braave Meesters weinig Barbaarsche en Indiaansche Geschiedenissen verbeelden. 151
 Wat in Indiaansche Verbeeldingen pryffeltyk en verkiezelyk is. 152
 Tegenwerping tegens de voorige stelling, en wederlegging der zelve. ibid.
 Twede tegenwerping, en oplossing der zelve. ibid.
 Tafereel van de knaaginge der Conscientie door een Spook veroorzaakt. 153
 Aanmerkinge des Schryvers over het zelve. ibid.
 Twede Tafereel, zynde een verbeelding van Ydelheid, op de Spreuk, *Menschen leeven is een Droom.* 154
Aan-

BLADWYZER.

Aanmerkinge op het zelve.	155
Belagchelyke Fabel.	156
Tafereel dezer Fabel.	157
Tafereel, Zinnebeeldsgewys, van de Onbedagtheid.	ibid.

T W E E - E N - T W I N T I G S T E H O O F D S T U K .

<i>Noodzaakelyke Waarneemingen in het beschilderen der Zaalén, Gaanderyen, en andere plaatfen, alwaar men gezind is een Gefchiedenis in verscheidene Stukken te vervolgen.</i>	159
Dat de waarfchynlykheid in de Verbeeldingen voor al moet waargenomen worden.	ibid.
Regelen, om dezelve te bekomen, aangewezen.	ibid.
Aanmerking over de Zwartén.	160
De tyd eener Gefchiedenis waar te neemen.	ibid.
Verandering der Mienfchen, door toevallen veroorzaakt.	ibid.
De levensloop in voornaame Perfoonen na te fpeuren.	ibid.
Dat de vaste Ligchaamen altyd hunne eigene stand en gefalte moeten behouden.	161
Als mede de Vertrekken met eenderley ftoffenagie.	ibid.
Grootte misflag in 't verkiezen van verscheidene Meesters, door een Voorbeeld beweezen.	ibid.
Middel om de gelykeniffen der Perfoonen in een Gefchiedenis uit te vinden.	162
Verbeeldinge van een Mienfch in den Zomertyd.	ibid.
Verbeeldinge van een Mienfch in den Wintertyd.	163
Zinnebeeld.	164

D E R D E B O E K .

E E R S T E H O O F D S T U K .

<i>Onderscheid tuffchen 't Antiek en 't Modern.</i>	167
De tegenftrydigheid van 't Antiek en Modern.	ibid.
Het Modern toont de veranderingen der Modens.	ibid.
De welvoegelykheid in 't Ordineeren word noodzaakelyk vereifcht.	ibid.
De waarheid en eigenscapen der Gefchiedeniffen onvervalscht op te volgen, met voorbeelden aangetoond.	168
Ieder Landaard is rykelyk van alles voorzien.	ibid.
Waar toe het leezen der Bocken, om tot die kennis te geraaken, ons ten hoogften nut is.	ibid.
De Schilderkonft is eene der grootfte weetenscapen.	169
Dat de Landaart wel dient onderscheiden te worden.	ibid.
	't Spoor

BLADWYZER.

- 't Spoor der deftigste Meesters na te volgen. 170
 De Schilderkonst by de Romeinen in waarde gehouden. ibid.
 De Schilderkonst bedurven door slegte verbeeldingen. 171
 Verscheidene neigingen der Menschen. ibid.
 De Antieksche Schilderkonst is onbepaald, en kan alles verbeelden. 172
 Waar tegen de Moderne niet dan 't tegenwoordige machtig is. ibid.
 De Moderne Konst word als een handwerk gerekend. ibid.
 Gelykenis der Ouden over het Antiek en Modern. 173
 De gebreken der Konst kwalyk te veranderen. ibid.
 Misbruik in 't na 't leeven schilderen. ibid.
 De schoone Wezens maaken een Schildery aangenaam. 174
 Twee tegenstrydige bewegingen, veroorzaakt door droefheid en blydschap. ibid.
 't Schoon verwaarlooft door Moderne Meesters.

TWEDE HOOFDSTUK.

- Aanwyzinge om het burgerlyke of sierlyke Modern wel uit te beelden.* 175
 Het ontbrekt den Modernschilders aan geen stof. ibid.
 Vergelyking van Gerard Douw en Mieris, Modernschilders: desgelyks van Ra- van Ra-
fael en Poussyn, Antiekschilders. ibid.
 Een Antieksche verbeelding, door een Modernschilder uitgevoerd, is iets on- ibid.
 gemeens. 176
 Tafereel van een Badstove, en aanmerkingen over het zelve. 177
 Waar uit men de schoonheid moet haalen. ibid.
 De bevalligheid moet noodzaakelyk in Moderne verbeeldingen waargenomen 178.
 worden. ibid.
 De Konst met de Natuur gepaard, geeft een volmaakt Schildery. ibid.
Van Dyk geprezen, om dat hy in 't Modern de bevalligheid heeft waargeno- ibid.
 men. 179
 Die zich in 't gebrekkelyk Modern oeffenen, kunnen nooit den naam van ibid.
 Konstschilders verdienen. 180
 Het zelve door een Voorbeeld aangetoond. ibid.
 Tweede Voorbeeld, het tegendeel van het eerste. ibid.
 Derde Voorbeeld, zynde een verdubbeling van de twee voorgaande. ibid.
 Het zelfde Voorbeeld staande op de Liefhebbers van 't Antiek en 't Modern. ibid.
 De werken van de Konst zyn zo kostelyk, dat de natuur en opvoeding daar 181
 voor moeten wyken. ibid.
 Gelyk in *Demades, Heraclides, en Socrates* blykt. ibid.
 Grootte Mannen uit een nederige geboorte.

DERDE HOOFDSTUK.

- De eigenschappen van het Burgerlyke, het welk dagelyks stof in over-* 182
vloed voor Modernschilders verschaft. ibid.
 Driederley betrachtingen der Schilders. Ge-

BLADWYZER.

Geringe verkiezingen hebben zo wel hunne opmerkingen noodig, als de verheevene.	ibid.
Burgerlyke voorvallen, bekwaam voor Schilders van byzondere verkiezingen.	183
Voorbeeld van Verzoek en Weigering, aangetoond in een Gezelschap van Juffers.	ibid.
Verandering, om den zin van dit Voorbeeld noch duidelyker en natuurlyker te doen voorkomen, aangewezen.	ibid.
Het zelfde <i>Concept</i> kan mede door Heeren uitgebeeld worden.	ibid.
Twede voorwerp, zynde een voorval ten huize van een Schilder geschied.	184
Dit voorwerp is bekwaam om drie Doeken te stoffeeren, zo wel voor een Antiek- als Modernschilder.	ibid.
In diergelyke gevallen is men aan de byzonderheden zo wel bepaald, als in een Historie.	185
De waereldsche veranderingen zyn voor alle menschen aangenaam	ibid.
<i>Rubbens</i> en van <i>Dyk</i> hebben hunne neigingen in het verheevene getoond; <i>Jordaans</i> en <i>Rembrant</i> in het burgerlyke, <i>Bamboets</i> en <i>Brouwer</i> in het geringe.	ibid.
Derde Tafereel.	186
Aanmerkingen des Schryvers over het zelve.	187
Vierde Tafereel van de Deugd.	188
Waar in een welgestelde en goede Huishouding bestaat.	ibid.
Huishouding met een kwade <i>economie</i> .	ibid.
Een kwaade en goede verdeeling.	189
Deze aanmerkingen zyn noodzaakelyk voor alle Konstenaars, zo wel in 't Antiek als Modern.	ibid.

VIERDE HOOFDSTUK.

<i>Vervolg van 't voorgaande.</i>	ibid.
Verbeelding van een <i>Vanitas</i> .	ibid.
Aanwyzing van de Koleuren der voorwerpen in het zelve.	190
De Schryver toont aan, dat hy door eenige onkundige betigt word van dingen boven zyn vermogen voor te stellen.	ibid.
Redenen des Schryvers over het schikken der voorwerpen in dit Tafereel.	191
Dit Voorbeeld is bekwaam tot verscheidene <i>Concepten</i> .	ibid.
Tegenwerping, opgelost.	192
Klaarder nitlegginge der voorwerpen in 't generaal.	ibid.
Uit dit Voorbeeld konnen verscheidene zinnen getrokken worden.	193
Ydele neigingen der Menschen.	ibid.
Al te groote zindelykheid der Hollandsche Vrouwen in het verschoonen van hunne huizen.	ibid.

VYFDE HOOFDSTUK.

<i>Van de Kleeding en Drachten.</i>	194
Dat ieder Natie haare byzondere Mode volgt.	ibid.
LII	De

BLADWYZER.

De Modefchilderyen verslimmeren van tyd tot tyd.	195
Mode en Antiek waar in overeenkomende.	ibid.
Geen Antiek onder het Modefche te mengen.	ibid.
De ouwerwetfche Dracht in deze tyden verworpen.	ibid.
Een koddige voorftellinge in het verbeelden der Kleedingen in een Gefchiede- bis.	196
Wat zaaken, met Mode uitgebeeld, in hunne volle kracht zyn.	ibid.
Belagchelyke Modefchilderyen.	ibid.
Verwytingen tuffchen <i>Antiko</i> en <i>Modo</i> .	197
Tafereel hier vooren verhaald.	198
Te veel Boeken, Prenten, en andere dingen fchadelyk.	199
Tafereel op een verwarden Schilder.	200
Het Antiek vereifcht een fchoone Proportie, fraay beloop van Kleedinge, fchoone Daaging, Landschap, Architectuur, en andere ftoffagien meer.	201
Tafereel Antiek, over het verdryven van 't Moderne of Mode uit de zelve.	ibid.

VIERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Koleuren, en derzelver fchikking.

Gebrek van grondregelen in dit deel der Konft, tot heden.	205
Door de koleur munt de Schilder boven alle Konftenaars uit.	ibid.
Oorzaak van hunne verfchillendheid in de koleuren.	ibid.
Hoe veel Koleuren 'er zyn.	206
En welke.	ibid.
Van de zinbetekeningen der zelve.	ibid.
Wat Koleur is.	207
Hunne kracht en werking.	ibid.
Hunne aangenaamheid.	ibid.
Wat tot derzelver fchikking vereifcht word:	208
Zy hebben wel hunne byzondere kracht, maar geen rang.	ibid.
Waarneemingen in het fchikken der koleuren.	ibid.
Gronden op welke de koleuren zich wel vertoonen, en eerst van lichte op donkere.	209
Van donkere koleuren op lichte gronden.	ibid.
Van harde en wreede koleuren.	ibid.
Van de wederfchynende koleuren.	ibid.
Noodige aanmerking daar omtrent.	210
Koleuren die op Gras en in Landschap goede kracht hebben.	ibid.
Op roffe Gronden, op blaauwe Steen, en op Hartsteen.	ibid.
Welke koleuren men moet vermyden.	ibid.
Van Schildery binnens kamers.	211
Aanmerkingen hier over.	Wel-

BLADWYZER.

Welke koleuren by Kaarslicht en Vuur de grootfte kracht doen.	<i>ibid.</i>
Middelen om alle deze koleuren te doen vereenigen.	<i>ibid.</i>
De schoonfte koleur moet de voornaamfte zyn.	212
Aanmerkingen over eenige voornaame zaaken dezès Hoofdstuks.	<i>ibid.</i>
Een gemakkelyk middel, om zich in de houding der koleuren te oefnenen, aangetoond.	213
Aanmerkingen over de Achtergronden.	<i>ibid.</i>
De koleuren verminderen zo wel in een verre <i>distantie</i> , als de voorwerpen verkleenen.	214

TWEDE HOOFDSTUK.

<i>Van de eigenschappen, aart en koleuren der Kleedingen.</i>	<i>ibid.</i>
In de Kleedingen zyn vierderley stoffen aan te merken.	<i>ibid.</i>
De Kleedingen en der zelve koleuren in de trappen des ouderdoms gebruykelyk.	215
Als mede in de vier Hoofdstoffen, en de Tyden des Jaars.	<i>ibid.</i>
Eenige Goden behouden altyd hunne eigene koleuren en kleedingen.	<i>ibid.</i>
Een Schilder dient noodzaakelyk goede kennis te hebben van den aart en hoedanigheden der Stoffen.	216
Goed voorbeeld van <i>Mieris</i> .	<i>ibid.</i>
Waarschouwing aan eenige Schilders.	<i>ibid.</i>
Schikking der Kleedingen na den stand en ouderdom der Sexen.	217
Een Oud Man, een Jongman, Vrouwen en Jonge Dochters, en Kinderen.	217
De Schryver verhaalt een Schildery, op deze zaak passende, gezien te hebben.	<i>ibid.</i>
En vergelykt de trappen des Ouderdoms by de stonden van den Dag.	218
Waarom men den Ouden zomtydts wit, en den Jongen zwart toevoegt.	<i>ibid.</i>

DERDE HOOFDSTUK.

<i>Van de koleurde Kleedingen, en der zelve toepassende vermenging by en op malkanderen.</i>	<i>ibid.</i>
Van de Voering of Montering die ieder koleurig Kleed vereischt.	<i>ibid.</i>
Wat door het woord Montering verstaan word.	219
Welke Stoffen best met goud willen verciert zyn.	<i>ibid.</i>
By een heele koleur moet een weërschyn, en by een weërschyn een heele koleur gevoegd worden.	220
Aanmerkinge over de koleur der Kleedingen in een gezelschap van bedaarde Menschen.	<i>ibid.</i>
Als mede over een gezelschap van jonge Luiden.	<i>ibid.</i>
Aanmerkingen over de weërschynende Stoffen.	221
Middel om zich in de kleedingen en toepassende koleuren te oefnenen, aangetoond.	222
Aanmerkinge op verscheidene voorvallen, ten opzichte van de koleur.	<i>ibid.</i>
In Raadtspleegingen, Triomfen, Bagchanaalen, Boerekermiffen, of Herderspe-	spe-

BLADWYZER.

spelen, openbaare Vertooningen, als Rechtspleegingen, Kwakzalvers,
Googchelaars, enz. 223
In wat deelen de gekleurde Stoffen zich op het schoonst vertoonen. *ibid.*

VIERDE HOOFDSTUK.

*Van het schikken der donkere voorwerpen tegen een lichte grond, van
verre en naby de zelve. 224*

Van donkere Beelden tegen een lichte grond. *ibid.*

En het tegendeel. *ibid.*

Voorbeeld van donkere kleedingen tegen een lichte grond. *225*

Aanmerkinge over het zelve. *ibid.*

Schikking der Beelden tegens bekwaame gronden. *226*

Koleuren der kleedingen van de Beelden in het Voorbeeld aangewezen. *ibid.*

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de Harmonie of houdinge der Koleuren. 227

Dat men in deze wel acht geeve op de natuur. *ibid.*

Waar in de Harmonie en houding bestaat. *228*

Het vermogen der koleuren tegen bekwaame gronden, met een Voorbeeld
aangetoond. *229*

Aanmerkingen over dit Voorbeeld. *ibid.*

ZESDE HOOFDSTUK.

*Van het schikken der ongelyke Voorwerpen, benevens licht tegen donker,
en donker tegen licht. 231*

Voorbeeld der ongelyke voorwerpen. *ibid.*

Aanmerkinge over de voornaamste omstandigheden van het Voorbeeld. *ibid.*

Voorbeeld van Dag en Schaduwe, als mede de reddering en welstand. *232*

Dat de oorzaaken der Slagschaduwen altyd aangewezen moeten worden. *ibid.*

Als mede hun verschil in de koleuren. *ibid.*

Het licht en donker in dit Voorbeeld, anders om geschikt, veroorzaakt de zelf-
de uitwerkinge. *233*

Doch één licht, uit het zelve weggenomen, vervalt de welstand t'eenemaal. *ibid.*

De verschillendheid der koleuren van het groen der Boomen; als mede de
Gronden, Steenwerken, en de Menschen. *ibid.*

Dat in een Ordinantie de eene zyde heel contrarie van de andere is. *ibid.*

Algemeene aanmerkinge over de beide Voorbeelden. *234*

Derde Voorbeeld. *235*

Aanmerking over de schikking der Voorwerpen; als mede in licht en donker. *ibid.*

Deze opmerkingen zyn in alle gelegentheden noodzaakelyk. *235*

BLADWYZER.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

<i>Van de welstand in de ongelijke en tegenstrydende Voorwerpen.</i>	<i>ibid.</i>
Wat door de ongelijke voorwerpen word verstaan.	236
Middel om de zelve in een Ordinantie te leeren by een schikken.	<i>ibid.</i>
Als ook in Landschappen, en binnenshuis.	<i>ibid.</i>
Wat in de daaging waar te neemen zy.	<i>ibid.</i>
Wat het voornaamste in de Landschappen, en in Ordinantien met Beelden, gerekend word.	237
Welstand in de ongelijkheid der Vruchten, Gebouwen, en meer diergelyke voorwerpen.	<i>ibid.</i>
Eerste Voorbeeld.	<i>ibid.</i>
Twede Voorbeeld.	<i>ibid.</i>
Derde Voorbeeld.	238
Vierde Voorbeeld.	<i>ibid.</i>
Vyfde Voorbeeld.	<i>ibid.</i>
En meer andere ongelijke voorwerpen by malkanderen best voegelykft.	<i>ibid.</i>

ACHTSTE HOOFDSTUK.

<i>Van de krachtige Voorwerpen tegen zwakke Gronden, en het tegendeel, of donker tegen licht, en licht tegen donker.</i>	<i>ibid.</i>
Voorbeeld.	239
Tegenwerping voorgesteld, en opgelost.	<i>ibid.</i>
Aanmerking over een verandering in de Achtergronden.	<i>ibid.</i>
Donker tegen zwak steekt wel af; als ook het tegendeel.	240
Twede Voorbeeld.	<i>ibid.</i>

NEGENDE HOOFDSTUK.

<i>Van het bestuiven der Voorwerpen.</i>	241
Naauwkeurige opmerkingen der Gronden, om de welstand en waarschynlykheid in de zelve te verkrygen.	<i>ibid.</i>
Het welk door zommige veelyds kwaalyk verstaan word.	<i>ibid.</i>
Deze opmerking betreft de Landschappen wel 't voornaamst.	242
Tegenwerping over deze zaak, en de zelve beantwoord.	<i>ibid.</i>
De maatigheid moet noodzaakelyk in deze gelegenheid waargenomen worden.	243

VYFDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Wegens het Licht en de Daaging.

BLADWYZER.

- Aanmerkingen over het algemeene Licht. ibid.
Over de daaging in een betrokkene lucht. 248
Over het Zonnelicht. ibid.
Van de daaging in Zaalén, Kamers, en andere Vertrekken. 247
Kort begrip der Daagingen. ibid.
In het wel verbeelden dezer vier Lichten zal men een goed Meester kennen. 250
Dezelve in vier Stukken onderscheiden met hunne toepassende Stoffagien. ibid.

TWEDE HOOFDSTUK.

Van de gesteltenis der Lucht, of des Hemels.

- De Lucht is nooit zonder dampen. 251
In wat gewest de Zonne staat daar vertoont zich den *horizont* het lichtste. ibid.
Middel aangewezen waar door men zien kan dat, hoe verder de dampen van ibid.
ons wyken, hoe de zelve lichter worden. ibid.
De zelve proef om de onderscheidenheid van kracht in de Starren te bespeu- ibid.
ren. 252
Wat onderscheid tusschen de Lucht en 't Water is. ibid.
De Grond en de Lucht zyn tegenstrydig, en waarom. ibid.
Van de voorwerpen die men in een opene lucht verbeeld, hunne natuur en ibid.
koleur van daaging. 253
Voorbeeld van de *reflexie* der lucht. 254
Van de uiterste hoogfels of glansfen.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de weerschy in het Water.

- De weerschy word veelyds door de Landschapschilders versloft. 255
Byzonder middel om weerschy na het leeven te modelleeren. 256
Wanneer de weerschy zich slaauw en twyffelachtig vertoont. ibid.
Hoe men de weerschy in een loopend water zal verbeelden. 257
Van de weërkaatsing der lucht uit het water tegen de voorwerpen. ibid.
Voorbeeld van het zelve. 258
De verandering der uiterste hoogfels van de voorwerpen en hun schynfel in 't ibid.
water. 259
Voorbeeld. 260

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de Slagschaduwén volgens de verscheidene Lichten.

- Zonder de *Perspectief* is het voor een Schilder onmogelyk in de Konst te voor- ibid.
deren. ibid.
Waarom een jong Schilder zich al vroeg tydts daar aan begeeven moet. ibid.
Een zydelicht is het gemakkelykste om de slagschaduwén te vinden. ibid.
Gelyk het eerste Voorbeeld aanwyft. 261
Maar ibid.

BLADWYZER.

- Maar de zelve in een licht, wat meer van vooren, kunnen zonder de *Perspectief* niet in 't werk gesteld worden. ibid.
 Tweede Voorbeeld. ibid.
 Derde Voorbeeld. ibid.
 Waar door men, buiten de voornoemde opmerkingen, de regte staanplaats der voorwerpen kan vinden. 262

VYFDE HOOFDSTUK.

- Van de Weerkaatsingen of Reflexien.* ibid.
 Voorbeeld. ibid.
 Tweede Voorbeeld, en algemeene aanmerkingen daar over. 263
 Dat 'er weinige Meesters geweest zyn die de *reflexien* verstaan hebben. 264
 Voornaamentlyk *Listman* en *Rottenhamer*. ibid.
 Uit oorzaak dat het licht tegen licht, en donker tegen donker, toen noch niet bekend was. ibid.
 Dat groote partyen van daagingen en schaduwen een byzondere welstand in een Schildery veroorzaaken. ibid.
 Maar dat de overvullige *reflexien* walgelyk zyn. ibid.

ZESDE HOOFDSTUK.

- Dat het Zonnelicht geen meerder kracht heeft, ten opzichte van de Schaduwe, als een gemeen Licht.* 265
 Eerste Voorbeeld. ibid.
 Even eens is het met het licht van een Kaars in een donkere Kamer. ibid.
 Het geen met dit tweede Voorbeeld werd beweezen. ibid.
 Van doorschynende voorwerpen en hunne schaduwen. 266
 Derde Voorbeeld. ibid.
 Byzondere aanmerkingen daar over in de Naaktens. ibid.
 Als mede van de doorschynende Kleedingen in de Zonneschyn. 267
 Van de kracht der Zon op de voorwerpen. ibid.
 Twee Voorbeelden. ibid.
 Tafereel van *Narcissus*, en des Schryvers aanmerkingen daar over. ibid.
 De voorwerpen in de Zonneschyn kunnen zich niet natuurlyk vertoonen, wanneer de zelve donker en sterk van schaduwe verbeeld zyn, en de reden waarom. 270

ZEVENDE HOOFDSTUK.

- Van de Slagschaduwen in de Zonneschyn.* ibid.
 De Slagschaduwen der Beelden, en andere voorwerpen, moeten in de Zonneschyn duidelyk aangewezen worden. ibid.
 Een misflag door een voornaam Meester in de Slagschaduw begaan. ibid.
 Hoe men de Beelden, Statuaas, of andere Figuren in een Stuk kan vertoonen nen

BLADWYZER.

- nen die 'er in der daad niet in zyn. 271
Voordeel in 't Zonnelycht, dat de gemeene Lichten niet en hebben. *ibid.*
Aanmerking op de koleur van Zonnelycht en Schaduwen. *ibid.*
Dat de wanſchapene ſchaduwen de voorwerpen onkenbaar maaken. 272
Dat een Landſchapſchilder zich niet moet vergaapen om altoos Zonnelychten
te verbeelden. 273
Als mede dat alle Konſtenaars zich aan geene byzondere dingen moeten ophou-
den. *ibid.*
't Gebruik der Schilders in 't oordeelen van 't Zonnelycht buiten hunne studie. *ibid.*
Dat het Zonnelycht zo eigen niet is in Geſchiedeniſſen, als in Landſchappen
en Architeſtuur. *ibid.*
Maar voornaamentlyk tegenſtrydig in de Conterfeitfels. 274
Gelykenis over zommige Schilders die alles verachten wat buiten het Zonne-
licht verbeeld word. *ibid.*
De hoedanigheden van drierley Lichten, en waar in de zelve verſchillen. *ibid.*
Verder oordeel van de voorgemelde Zonſchilders. 275
Belagchelyke Schildery. *ibid.*
Geringe gedachten van een anderen Schilder in een zyner Tafereelen aange-
toond. 276
Het woord vlak word by veele misbruikt. *ibid.*

ACHTSTE HOOFDSTUK.

- Hoe men het Zonnelycht in een Stuk, van een algemeen Licht gedaagd,
zal verbeelden.* *ibid.*
Aanwyzinge hoe men het Zonnelycht met eene en de zelve kracht van verwen
als het gemeene Licht zal verbeelden. 277
Gemakkelyk middel om het zelve werkſtellig te maaken. *ibid.*
Tempering der verwen, om de eigene tinten der voorwerpen, door 't Zonne-
licht beſcheenen, uit te vinden. 278

NEGENDE HOOFDSTUK.

- Dat de ſchaduwen der voorwerpen in een Zonnelycht niet gloeiender zyn,
dan in een gemeen Licht.* *ibid.*
Slegt begrip van veele over de koleur der Schaduwen in het Zonnelycht. 279
De Winterverbeeldingen werden doorgaans, ten opzichte van de koleur, on-
natuurlyk vertoon. *ibid.*
Het is noodzaakelyk, dat een Schilder het Zonnelycht zo wel verſtaat als het
gemeen Licht. 280
Een misflag, die ſomtydts begaan word in het verbeelden van twee Schilderyen
welke nevens malkanderen moeten hangen. 281
Waarom in een Zonnelychyn de *reflexien* ſterker en zichtbaarder zyn, dan in
een gemeen Licht. *ibid.*

BLADWYZER.

TIENDE HOOFDSTUK.

<i>Van het onderscheid der Slagshaduwen, voortkomende uit de Zon, of uit het Zichtpunt.</i>	282
Eerste Voorbeeld.	ibid.
Tweede Voorbeeld.	ibid.
Derde Voorbeeld.	ibid.
Vierde Voorbeeld.	283
Vyfde Voorbeeld.	ibid.
Dat de grond altyd voor het lichtste moet zyn.	ibid.

ELFDE HOOFDSTUK.

<i>Van het verbeelden der verscheidene Lichten in een Stuk.</i>	284
Tegenwerping van zommige, en hunne reden waarom.	ibid.
Antwoord tot wederlegging.	ibid.
Dat men zich aan geene partydige oordeelaars moet stooren.	285
Voorbeeld, en eenige naauwkeurige aanmerkingen daar over.	ibid.
Tweede Voorbeeld, en de aanmerkingen daar over.	286
Hoe voordeelig en noodzaakelyk deze waarneemingen zyn.	ibid.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

<i>Naauwkeurige opmerkingen, die in het Zonnelicht waar te neemen zyn.</i>	287
Vershil tusschen drie jonge Schilders, wegens het verbeelden van de Zonneschyn.	ibid.
Voorbeeld.	ibid.
Tweede Voorbeeld.	ibid.
Derde Voorbeeld.	288
Algemeene aanmerkingen over het zelve.	ibid.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

<i>De drie hoedanigheden van de Zon.</i>	289
Een bekwaam Schilder moet noodzaakelyk de drie Hoedanigheden der Zon verstaan.	ibid.
Haare Klarheid.	ibid.
Hitte, en Koleur.	290
Grove misgevoelens van een voornaam Meester hier omtrent.	ibid.
En zyne verdere mislagen.	291
Waarneemingen om veele byzondere dingen wel te vertoonen.	292
De toepassende Kleedingen der Menschen, zo in koude als warme, en tusschen beiden gelegene Landen.	ibid.
Noodzaakelykheid in het nazien van Dichters omtrent dit Hoofdlicht.	293

B L A D W Y Z E R.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

- Van de natuur der Zon ten opzichte der Landen die men verbeeld.* 294
Nurheid die men uit het leezen der Landbeschryvingen haalt. *ibid.*
Byzondere en strydige aart van 't een met het ander Gewest. *ibid.*
Lust des Schryvers om zulks te verbeelden. *ibid.*
Geval hem tot zyne leeringe wedervaaren. 295
Mislag veeler lieden als men hun oordeel in eenig deel involgt. *ibid.*

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

- Van de daaging der Zon in haaren ondergang en opgang.* 296
Groove dwaaling van veele Meesters in deze zaak. *ibid.*
Daar de natuur hun zelf het tegendeel geduurig aantoot. *ibid.*
Wydloopig en klaar in een Voorbeeld aangewezen. 297
Tegenwerping, weder opgeloft. *ibid.*

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

- Van de toepassing der Zon, en andere Lichten.* 298
Schadelyke gevoelens brengen kwaade gebruiken voort. *ibid.*
Aanwyzing daar van. *ibid.*
Voorbeelden om goede Lichten in byzondere voorvallen te verkiezen. 299
In *Jesus* Kruisiging. *ibid.*
Voordeelen die uit een naauwkeurige opmerking ontstaan. *ibid.*
Tweede Voorbeeld van de plaatsing des lichts in *Christus* Grafslagging. *ibid.*
Het opmerkelykste, dat hier in waargenomen is, aangetoond. 301
Derde Voorbeeld in de verbeelding van *Christus* Verryzenis. *ibid.*

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

- Van de eigenschappen der Zon, en andere Lichten, in hunne weezendlyke Verbeeldingen, en de onderscheidene tyden des Dags.* 302
De Zon mag in geen Schildery vertoond worden, noch ook de Kaarffen of Fakkels. *ibid.*
Aanmerking wegens de natuurlyke en onnatuurlyke plaatsing van Zonlichten. 303
Van 't Wolklicht; en minder Licht. *ibid.*
Waar het Zonlicht wel past. *ibid.*
Hoofdmiddelen om tegens deze mislagen te gebruiken. *ibid.*
Verbeelding van de verschillende Tyden des Dags. *ibid.*
De Dageraad. 304
De Morgenstond. *ibid.*
Van het Licht tusschen Morgen en Middag. 305
Van den Middag. *ibid.*
Van *ibid.*

BLADWYZER.

Van den Namiddag.
En den Avondftond.

ibid.
306

ACHTIENDE HOOFDSTUK.

Verhandeling der Maan, aangemerkt ten opzichte van haare verbeelding in Schildery. *ibid.*

Groote dwaaling by de Maanefchynfchilders.	307.
Hoe men die behoort te verbeelden.	<i>ibid.</i>
Wat verandering de Maanefchyn aan de koleuren toebrenge.	<i>ibid.</i>
Aanwyzing van 't verloop der Maanftand.	308
De Maan en Zou zyn in veele haarer uitwerkfelen gelyk.	<i>ibid.</i>
Voorbeelden in de figuren aangetoond.	309
Redeneering daar over.	<i>ibid.</i>
Voordeel dat deze manier aanbrengt.	<i>ibid.</i>
Zeer nutte aanmerking.	<i>ibid.</i>
Stoffagie in een Maanefchyn.	<i>ibid.</i>
Voorbeeld tot bewys dat men de Hemellichten niet kan verkleenen.	310
Beftuit des Schryvers omtrent deze ftelling.	<i>ibid.</i>

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Verhandeling van de Nacht- en gemaakte Lichten, van Fakkels, Lamp, Kaars, en Vuur. 311

Overgang tot de verhandeling van andere Lichten.	<i>ibid.</i>
Kracht en eigenschap van het Fakkellicht, en Lamplicht.	<i>ibid.</i>
Dezelfs eigenschap, kracht, en werking, zo in daaging als fchaduwe.	<i>ibid.</i>
Door een Voorbeeld wiskonftig aangetoond.	312
Handeling des Schryvers in zulke voorvallen.	<i>ibid.</i>
Van de reflexien der Nachtlichten.	<i>ibid.</i>
Verschillende koleur in de Lichten.	313
Noodige aanmerkingen voor Lichtfchilders.	<i>ibid.</i>
Als mede op de vermindering van licht en fchaduwe.	<i>ibid.</i>
Benevens op die der koleuren, fchaduwten, en reflexien.	<i>ibid.</i>
Hulpmiddelen om de vermindering der tinten te vinden.	314
Nader en korter middel door den Schryver uitgevonden.	<i>ibid.</i>
Voordeel van dit laaste middel.	315
En de ftoffe daar toe beft bekwaam.	<i>ibid.</i>

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Nutte overweeging omtrent het gebruik der Perspective of Doorzichtigkunde. *ibid.*

Tuffchenverhandeling tot beter begrip van de voorftelling.	316
Voorftel van verkiezing en verschil	<i>ibid.</i>

B L A D W Y Z E R.

- Twede voorstel en Redeneering daar over. 317
Zwaarigheid die zich hier in opdoet. *ibid.*
Oorzaak van veeler blindheid in de Konst aangewezen. *ibid.*
Des Schryvers bevatting en oordeel hier omtrent, in de Prentverbeelding *aan-*
gewezen. *ibid.*
Nader bewys om tot een volkomen begrip te geraaken. 318
En door andere voorbeelden byzonder verlicht. 319
Besluit des Schryvers hier over. *ibid.*

E E N - E N - T W I N T I G S T E H O O F D S T U K.

Wegens het onderscheid in 't coloreeren van groote en kleene Stukken, of
groote en kleene Beelden. *ibid.*

- Voorbeeld van groote aangelegenheid in 't schilderen. *ibid.*
Zwaarigheden die zich hier omtrent opdoen. 320
Andere zwaarigheid in het copieeren van verschillende grootstens, in het ver-
minderen en vermeerderen. *ibid.*
Reden van oplossing. *ibid.*

T W E E - E N - T W I N T I G S T E H O O F D S T U K.

Onderscheid der kracht in groot en kleen schilderen, en der Vergroot- en
Verkleenglazen. 321

- Van de werking des Daglichts op de voorwerpen. *ibid.*
Vraage en beantwoording daar omtrent. *ibid.*
Onderscheid tusschen de verscheidenheid der Luchten. *ibid.*
Gelykenis tot beter begrip der zaak. 322
Strydigheden tusschen 't groot en 't kleen. *ibid.*
Welk licht best tot levensgroote voorwerpen dient. 324
Gevoelen des Schryvers hier omtrent. 325
Verscheidene gevoelens over de Gezichtglazen. *ibid.*
Verschillende kracht van 't Verkleen- en 't Vergrootglas. 326
Besluit daar over.

D R I E - E N - T W I N T I G S T E H O O F D S T U K.

Onderzoek na 't verschil dat 'er tusschen een ruim Landschap met kleene
stoffagie, en een strydig met kloeke beelden is, ten opzichte van de
lucht beide in een helderen dag aangemerkt zynde. *ibid.*

- Wat het voornaamste in een Landschap zy. *ibid.*
Deszelfs veranderingen door de lucht. 327
Wat 'er in vereischt word. *ibid.*
Tegenwerping van de voorgaande stelling, en oplossing. *ibid.*
Redeneering over de luchten in een Landschap. 328
Bewys van de stelling door de Prentverbeelding. *Mis-*

BLADWYZER.

Misflag der Landschap- en Beeldschilders.	ibid.
Gedachten des Schryvers over 't gloeiend en zwak schilderen.	ibid.
Middelen daar toe.	329
Wederwaaring des Schryvers hier omtrent.	ibid.
En verdere voordeelen van 't voorens aangewezen hulpmiddel, 't welk nutter is dan veele onkundigen waanen.	330
De wyze hoe men zich daar van moet bedienen.	331

VIER-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

<i>Van de Lichten binnens Kamers.</i>	332
Hoe veelderley Kamerlichten 'er zyn.	ibid.
Onderscheid dier Lichten.	ibid.
Dat van de Lucht.	ibid.
Van de weërkaatsing, en het Kaarslicht.	333
Dwaaling van veele Konstenaars in deze Lichten.	ibid.
Wat in het verbeelden van een Kamer moet waargenomen zyn.	licht
Door de nevensstaande Voorbeelden in Prent klaar aangetoond, omtrent en schaduwe.	ibid.
Verklaaring van het eerste Voorbeeld.	ibid.
Van het tweede, derde, en vierde.	334
Misflag van veele Konstenaars aangetoond.	ibid.
Braave Prent van <i>N: Poussyn.</i>	ibid.

VYF-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

<i>Van de toeëigening der Lichten na den byzonderen aart der Geschiedenissen, nevens een Tafereel van de verschillende Lichten.</i>	ibid.
Een krachtig licht moet op krachtige en geweldige Geschiedenissen roegepast zyn.	335
Vertoond in verschillende voorwerpen.	ibid.
Gevolgen daar van.	ibid.
Middel om het in een gemengde Geschiedenis wel te plaatsen.	ibid.
En voornaamentlyk in die van <i>Esther</i> en <i>Haman.</i>	ibid.
Tafereel van de Lichten.	336

ZESDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

<i>Verhandeling van de Landschappen.</i>	343
Inleiding.	ibid.
Ligt veranderlyk te zyn is den Schilders schadelyk.	ibid.
M m m 3	Nut-

B L A D W Y Z E R.

- Nuttig gedrag van een Landschapschilder.
Dat een Landschap het vermaakelykste van de Konst is.
Een goed Landschap bestaat in licht en donker.
Wat de schikking, koloriet, en de verkiezing zy.
Wat een Landschap wil verbeelden, en deszelfs Lyft te kennen geeft.
Vooritel van zwaarigheden.
Opgeloft.
Onvermogen van een Stuk waar van het oogpunt met onze oogen niet over-
een komt.
Middelen om het wel te vinden.
De dikte van de Lyft aangewezen is noodzaakelyk, en waarom.
Tegenwerping van deze stelling, en opgeloft.
Voorbeeld den Schryver wedervaaren.
Wat men overweegen moet eer men een Landschap begint.
Dan bekwaame stof daar toe gezocht.
Plaatsing van 't oogpunt.
Daar na het licht.
Het voornaamste voorwerp moet de beste plaats hebben.
Waarneeming der hertstogten.
Gedachten op 't Bywerk en Cieraad; als mede hoe men een Bosch en vordere
Schildery moet stoffeeren.
Onderscheid tusschen het Modern en Antiek in de zelve.

T W E D E H O O F D S T U K.

Van het Licht, de Gestalten, en Koppeling in de Landschappen.

- Waar in een goed Landschap bestaat.
Van de roering in het zelve.
De getallen en hunne koppeling.
Voorbeeld van de ongelyke voorwerpen en stoffen.
Van het licht.
Donker tegens licht, en ook anders om geplaatst.
Geen twee lichten mogen boven malkander zyn.
Het doorzicht hoe verbroken.
Koppeling der Beelden door oneevne getallen.
Van de voornaamste koleur.

D E R D E H O O F D S T U K.

Van het Stoffeeren der Landschappen.

- Byzondere verkiezing der Landschapschilders.
Gebrek eens Landschapschilders, en de tegenwerping daar over.
Zyn eigen Landschap te stoffeeren is 't beste.
Daar zyn weinige Schilders bekwaam om alle Landschappen te stoffeeren.
Dat 'er twederley soort van Stoffagien zyn, te weteen noodzaakelyke en on-
noodzaakelyke.

BLADWYZER.

Noodwendige waarneemingen in het stoffeeren.	ibid.
Aanmerking op de plaatfing en eigenschappen van stoffeeren.	354
Oorzaak van dit gebrek in Gebouwschilders.	355

VIERDE HOOFDSTUK.

<i>Van de ontroerende Stoffagie, zo van Graven en Tombes, als Huizen, Tuinen en diergelyke.</i>	ibid.
Noodzaakelykheid van dit wel op te merken.	ibid.
Zo wegens de staat, als plaatfing	356
Voorzorg der ouden omtrent hunne Begraafplaatfen gebruikt.	ibid.
Voornaamentlyk omtrent de verbrande Affche.	ibid.
Van de Land- en Boerenhuizen.	357
Van de Fonteinen, Pedestallen en Pylaaren.	ibid.
Gebrokene en oude Beelden, nevens hun gebruik in de Aaloudheid.	ibid.

VYFDE HOOFDSTUK.

<i>Van de fchoone Koloreering in Landschappen.</i>	358
Vermoogende kracht der Lente, en het fchoone Groen.	ibid.
Deugden en gebreken van het Spaanschgroen.	359
Verschillendheid der koleur in de groene Planten.	ibid.
Redeneering over de fchoone koleur.	ibid.
Voorbeeld van een grove misflag.	360

ZESDE HOOFDSTUK.

<i>Van het slaan en Modellen der Boomen na het leven.</i>	ibid.
Kwaade manier van veele Konfenaars hier in.	ibid.
Middelen om dit gebrek voor te komen.	ibid.
Middelen tot de ronding van het Loof.	361
Opmerking wegens het plaatfen van het Loof op hunne eigene Stammen.	ibid.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

<i>Van de plaatfing der Landschappen, en der geene die men Weèrgaàs noemt.</i>	362
Redenen om een Schilder tot verandering van verkiezing te beweegen.	ibid.
Gemeen licht 't voordeeligste in Kamers.	363
Opmerking wegens de plaatfing, benevens de verkiezing en verandering van licht.	ibid.
Van de Wedergaàs, en wat zy zyn na veeler gevoelens.	ibid.
Des Schryvers bepaaling daar omtrent, en zyn gevoelen.	364

BLADWYZER.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van de Lichten in een Landschap.

Voorinschietende Lichten zwaar om te verbeelden.
Redenen daar van.
Middelen om het wel uit te voeren.
Door de koleuren en byzondere gronden,
En omtrent de Beelden.
Andere hulpmiddelen in 't Landschap.
Voorbeeld.
Voorbeeld met een licht van vooren.
Noodzaakelyke aanmerking op het licht van boven invallende.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

365

ibid.

ibid.

366

367

368

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van de Landschappen in een kort begrip.

Gelykvormigheid der Landschappen met de Geschiedenissen in dit deel.
De zelve rykdom in 't verkiezen der voorwerpen.
Gelykenissen tot bewys van de verkiezelykheid van het groot by het klein.
Verschillen tusschen het groot en klein Landschap, en waar in zulks bestaat.
Zwaarigheid die in een laag *horizont* is.
Opgeloft.

369

ibid.

ibid.

370

ibid.

371

ibid.

TIENDE HOOFDSTUK.

Van het beschilderen der Vertrekken.

Gewigt dezer zaak, en zwaarigheid die veele daar in vinden.
Verschillende voorstellingen opgeloft.
Wat 'er in het Kamerschilderen moet waargenomen werden.
Omtrent de Deuren, zelf als zy niet regelmatig zyn.
En omtrent het plaatsen van veranderingen.
Schikking des Schryvers omtrent de schildering van een Kamer.

372

373

ibid.

ibid.

374

375

ibid.

ELFDE HOOFDSTUK.

Van de Schilderagie buitenshuis, als in Prieelen, opene Gaanderyen, Portaaln, en andere verschillende plaatsen toepasselyk.

Nutheid dezer stoffe.
En gebruik in Prieelen, Gaanderyen en Portaaln.
Aanmerking der daagingen op 't schilderwerk.
Nevens de koleur.
Gedaante of forme der schilderagie.
En verkiezing van voorwerpen, na hunne eigenschappen.

376

ibid.

ibid.

ibid.

377

378

ibid.

Door

BLADWYZER.

Door Voorbeelden verklaard.	ibid.
Het eerste van <i>Zefirus</i> en <i>Flora</i> .	ibid.
Het tweede van <i>Apollo</i> , <i>Flora</i> , en <i>Pomona</i> .	ibid.
Eigenschap en plaatsing der zelve.	379
Als ook in Bloementuinen, Laanen, en opene plaatsen.	ibid.
Derde Voorbeeld van 't voorgestelde in een Tafereel.	ibid.
Voorbeeld en Ordinantie in een Kruidruin, en derzelve Uitlegging.	380
Beweegreden des Schryvers om dit zo wyd uit te strekken, en met voorbeelden op te helderen.	ibid.
Voorbeeld in Figuur, en verklaring van de eerste.	381
Tweede Prentverbeelding.	382
Derde Prentverbeelding, en redeneering daar over.	ibid.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

<i>Tafereelen van Venus en Adonis, tot stoffagie en ordinantie der Landschappen strekkende.</i>	383
Des Schryvers oogmerk met deze Tafereelen.	ibid.
Den inhoud van <i>Venus</i> en <i>Adonis</i> .	384
Nevens de Verbeelding.	ibid.
Duistere verbeelding van dit Voorwerp door een Italiaan.	385
Tegenwerping, opgelost.	ibid.
Tweede tegenwerping en haare oplossing.	386
Derde zwaarigheid, opgelost en beantwoord.	ibid.
Vierde en vyfde tegenwerping.	ibid.
Van de Koleuren.	387
Van de verschillende bewegingen der Beelden.	ibid.
Aanmerking over 't voorgaande.	388
En de verscheidene Persoonen die <i>Venus</i> genaamd zyn.	389
Beschryving van het tweede Tafereel, zynde 't vervolg van het voorgaande Verdictsel.	ibid.
Bericht daar omtrent.	ibid.
Verdeeling en plaatsing van voorwerpen.	390
Persoonen daar in begreepen.	391
Hunne schikking en beweging.	ibid.
Zwaarigheden en der zelve oplossing.	393
Van <i>Mercarius</i> en <i>Aglaura</i> .	ibid.
<i>Lincus</i> en <i>Triptolemus</i> .	ibid.
Van <i>Juno</i> en <i>Calisto</i> .	ibid.
Verbeelding van den Koning <i>Lincus</i> , door <i>Tempeest</i> .	ibid.
Een Prentverbeelding van <i>Poussyn</i> , en eenige aanmerkingen daar over.	394
Aanmerking over de zelve Verbeelding door <i>Testa</i> .	ibid.
Des Schryvers redenen wegens het voorgaande.	ibid.
Door een gelykenis verklaard.	395
Beschryving van het derde Verdichtsel.	396
En deszelfs Verbeelding.	ibid.

BLADWYZER.

Als mede de Koleuren.
Beschryving van de drie *Gratiën* of *Bevalligheden*,
En haare verborgene zinbetekening verklaard.

398
ibid.
399

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

Het Verdichtfel van Dryope, tot stoffeering der Landschappen.

Oorzaak van dit Hoofdstuk.
't Geval van *Dryope*.
Verbeelding van 't zelve in de *Vertoogschets* No. I. aangewezen.
Van de onroerende *Stoffagie*, en het Licht.
Als mede de Koleuren, *Daagingen* en *Schaduwen*.
Aanmerkingen over het Licht.
Zwaarigheid wegens *Priapus* opgelost.
Gebrek in *Ovidius*, en middel tot voorkoming.
Naauwkeurige beschryving van den Boom *Lothos*, volgens andere Schryvers.
Benevens haar aart en vrucht.
Tweede *Tafereel* van *Dryope*.
In de verbeelding daar af.
Plaatsing der *Beelden*, en hunne beweging.
Van het Licht.
Derde *Tafereel* van *Dryope*, en deszelfs verbeelding.
Besluit des Schryvers.

ibid.
ibid.
400
ibid.
401
402
403
404
ibid.
ibid.
405
ibid.
406
ibid.
407
409
411

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Tafereel van Erisichtonius, en het Zinnebeeld van een Satyrs Straf, beide tot stoffeering der Landschappen.

Inhoud der *Verciering*.
Verbeelding der zelve.
En schikking der *Kleedingen* en *Koleuren*.
Nevens het *Bywerk*.
Aanmerkingen daar over.
Voorbeeld in een uitvinding of vrye gedachten.
Besluit dezer *Verciering*.
En de ernstige zin aangewezen.

412
ibid.
ibid.
ibid.
413
414
415
417
418

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Van het woord Schilderachtig.

Vershil der *verkiezingen* in dit deel der *Konst*.
't *Schilderachtige* in *Landschappen*, *Gebouwen*, *Beelden*, en *Beesten*.
Wat niet *Schilderachtig* zy.
Overeenstelling van *verschillende verkiezingen* in *verscheidene Meesters*.

ibid.
ibid.
ibid.
419
ibid.
Be-

BLADWYZER.

Besluit van deze zaak.

420

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

<i>Van het Schilderachtig Schoon in de opene Lucht.</i>	421
Beschryving van een schilderachtig Gezicht.	<i>ibid.</i>
Schoone Fontein.	<i>ibid.</i>
Cierlyke Weg.	422
Konstige Vaazen.	<i>ibid.</i>
Borstweering.	<i>ibid.</i>
Weg en Rivier.	<i>ibid.</i>
Gronden.	<i>ibid.</i>
Term of Wegwyzer.	423
Grasplaats of Tombe.	<i>ibid.</i>
Naauwkeurige opmerkingen des Schryvers van de voornaamste zaaken in een Landschap.	424
Brug, boerenhuizen, nevens Herderswooningen.	425
Een fraay Gebouw of Tempel.	426
Fonteynen, of Waterbakken.	427
Besluit en Nareden des Schryvers.	<i>ibid.</i>

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

<i>Van het Onschooone en Verbrokene, te onregt Schilderachtig genoemd.</i>	428
Beschryving van een vreemd Gezicht.	429
Kolom.	<i>ibid.</i>
Rivier.	430
Rots en steile Grond.	<i>ibid.</i>
Vervallen Gebouw.	<i>ibid.</i>
Gebroken Graf en Term.	431
Een Eikenboom.	<i>ibid.</i>
Vervallene en gebrokene Fontein.	432

